

ДНЕВНИКЪ

(стенографски)

на

XVIII-то обикновено Народно събрание. Първа редовна сесия.

30-то заседание, понеделникъ, 5 януарий 1920 г.

(Открито отъ подпрѣседателя г. Н. Атанасовъ, въ 3 ч. 30 м. слѣдъ пладне)

Прѣседателствующъ Н. Атанасовъ: (Звъни) Г. секретарятъ ще проче прикѣтствующитъ г. г. народни прѣдставители.

Секретаръ Х. Ветовски: (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. народнитъ прѣдставители: Райфъ Арифовъ, Александъръ Атанасовъ, Тефилъ х. Ахмедовъ, Стефанъ Бакърджиевъ, Анастасъ Бобевъ, Бончо Боевъ, Владо Власковски, Никола Габровски, Михаилъ Грековъ, Георги Димитровъ, Василь Димчевъ, Христо Кабакичевъ, Василь Коларовъ, Гани Костовъ, Стоянъ Костовъ, Иванъ Куюмджиевъ, Коста Кратуновъ, Ангелъ Кундаловъ, Никола Къневъ, Тодоръ Лукановъ, Коста Лулчевъ, д-ръ Никола Максимовъ, Георги Марковъ II, Елио Марковски, Хафузъ Сали Мехмедовъ, Борисъ Мончевъ, х. Бехранъ Мустафовъ, Стоянъ Мълчаковъ, Темелко Нанковъ, Стоянъ Николовъ, х. Али Галибъ Османовъ, Мехмедъ Фехми Османовъ, Ангелъ Павловъ, Димитъръ Поповъ, Ангелъ Поповъ, Трандифилъ Розовъ, Тодоръ Сарандевъ, Алекси Сираковъ, Коста Сидеровъ, Иванъ Симеоновъ, Христо Славейковъ, Мигьо Станевъ, Каменъ Тошевъ, Апостолъ Урумовъ, Коста Ципорановъ, Георги Чернокозовъ, Георги Чобановъ, Ахмедъ Зихи х. Юмеровъ и Юрданъ Юрдановъ)

Прѣседателствующъ Н. Атанасовъ: (Звъни) Отъ 235 народни прѣдставители, отсъствуватъ 49. Има нужното число народни прѣдставители, за да се счита заседанието законно.

Обявявамъ заседанието за открито.

Прѣседателството е разрѣшило отпущъ на народния прѣдставител г. Димитъръ Коджеевъ 5 дена.

Народниятъ прѣдставител г. д-ръ Александъръ Пѣевъ, съ заявление, къмъ което е приложилъ и медицинско свидѣтелство, иска да му се разрѣши отпущъ отъ 24 декемврий до 3 януарий по болестъ. Които сж съгласни да се разрѣши на г. Пѣева по болестъ жакания отпущъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава се. Минаваме къмъ дневния редъ. Първа точка отъ дневния редъ е: одобрение на договора за миръ.

Н. Пастуховъ: Искамъ думата прѣди дневния редъ.

Прѣседателствующъ Н. Атанасовъ: Има думата г. Кръстю Пастуховъ.

Н. Пастуховъ: Г. г. народни прѣдставители! Днесъ чета като тотъ въ дневния редъ на заседанието: одобрение на договора за миръ и трето четене на законо-

проекта по жилищната криза. Изненаданъ съмъ, че една отъ точкитъ на дневния редъ, а именно интерпелацията, която на нашата, така сжко и на други двѣ парламентарни групи, по стачката и отношенията на правителството къмъ нея, не фигурира въ дневния редъ. Снощи, както ви е извѣстно, имаме прѣше върху това, да ли да бъде поставенъ на дневенъ редъ къмъ опрѣдѣления вече по-рано дневенъ редъ и договорътъ за миръ. Народното събрание възприе мнѣнието на г. министъръ-прѣдседателя да бъде поставенъ на дневенъ редъ и договорътъ за миръ. Но, азъ вѣрвамъ, никой не е разбралъ въ тази камара, че това рѣшение отмишлява опрѣдѣления отъ Събранието въ заседанието му отъ сжбога дневенъ редъ. Не е имало подобно нѣщо. Азъ очаквахъ, че въ дневния редъ, макаръ и на послѣдна точка, ще фигурира и интерпелацията по въпроса за стачката.

Чини ми се, че елементарно правило е, единътъ опрѣдѣлениотъ отъ Събранието дневенъ редъ да бъде изчерпанъ, защото сжщото Събрание признава важността на въпроса, . . .

Я. Санжовъ: Министъръ-прѣдседателятъ сжко тѣй.

Н. Пастуховъ: . . . министъръ-прѣдседателятъ сжко тѣй, бюрото на камарата сжко тѣй, като замоли да се опрѣдѣли единъ денъ за нейното разглеждане. И спорътъ между насъ, групитъ, които бѣхме поставили интерпелацията и бюрото на камарата се състоеше въ това, да ли да се разгледа интерпелацията въ недѣля, или пъкъ да се отложи нейното разглеждане въ понеделникъ. Камарата въ своето болшинство не уважи нашитъ съображения да се разгледа интерпелацията въ недѣля, а усвои мнѣнието на бюрото, да бъде поставена на дневенъ редъ въ понеделникъ, като на първо мѣсто се турятъ законопроекти само, които сж на трето четене, прѣдполагайки, че ще минатъ въ едно кжсо врѣме, и слѣдъ това да се пристъпи къмъ интерпелацията. Значи, съ това Народното събрание призна, че трѣбва да се начерпи въпросътъ за стачката и ние съ право днесъ очакваме, ако и на послѣдна точка — това ще наложи сигурно само по кратки дебати отъ страна на ораторитъ, които ще взематъ участие въ разискванията — да се постави интерпелацията, но да се отхвърли съвършено, това азъ не разбирамъ: това не е било въ намѣрението на Народното събрание. И, вѣроятно, заблудило се е бюрото, като е изпуснало тази точка отъ дневния редъ, защото, ако отсъствува заблуждение, тогава съ право азъ бихъ прѣдположилъ, че въ основата на тази работа има една из-

мама, а Народното събрание не може да бъде измамано, неговата воля не може да бъде излъстена.

Трѣбва ли да повтарямъ, г. г. народни прѣдставители, доводите, че, като депутат тукъ, ние не можемъ да се раздѣлимъ въ една по-продължителна ваканция, безъ да вземемъ рѣшение по въпроса за стачката? Може човѣкъ да има едно или друго мнѣние по този въпросъ, но тукъ камарата трѣбва да се изкаже. Както знаете, вече има 12 дена, откакто движението въ България е съвършено спрѣло. Страната е изтощена стопански, страда отъ липса на продукти — всѣки се оплаква за това — и, същевременно, Народното събрание трѣбва да вземе едно становище: или трѣбва да подкрепи политиката на правителството въ неговото становище по въпроса, или пъкъ трѣбва да даде други насоки. Но ако по този важенъ въпросъ ние не се изкажемъ, тогава азъ не разбирамъ, какво значение има българскиятъ парламентъ.

Най-послѣ, г-да, когато имаме — както това се являва общау въ засѣданieto отъ сѣбота — поставенъ въпросътъ за разискване въ камарата отъ три групи — напѣта група, радикалската група и тѣснапѣката група — и подкрепени тия три групи въ постановката на въпроса отъ демократическата група — значи едно множество числен народни прѣдставители, да не казвамъ повече отъ полковната народни прѣдставители — какъ може да се игнорира тази воля на едно такова множество депутати и партийни групи, които сѣмѣтатъ за пужно, че непрѣкъсно българскиятъ парламентъ трѣбва да еможи на разглеждане този въпросъ? Ние дължимъ, най-послѣ, едно удовлетворение къмъ общественото мнѣние и трѣбва да вземемъ позиция по него.

Вто защо, ако мене бяхте питали, азъ пакъ настоявамъ на моето прѣдложение — като първа точка отъ дневния редъ да бъде интерпелацията. Но, ако Народното събрание не го уважи, като дръжамъ, че етоки е гласувало да бъде първа точка отъ дневния редъ договорътъ за миръ, то азъ бихъ молилъ бюрото на камарата да възприеме — защото това е пѣтното — да бъде поставена интерпелацията по-късно на второ или на трето мѣсто, и камарата да не се разотива, да свършва и съ този въпросъ, като се задължимъ да бъдемъ по-кратки — най-послѣ, това удовлетворение можемъ да ви дадемъ — за да привършимъ въ едно засѣдание разискванията и слѣдъ това, щомъ не можемъ да чакаме, нека всѣки се разотива.

Прочее, ще моля да се явите въ дневния редъ, поне като трета точка, и разглеждането на интерпелацията, и да се пристъпи слѣдъ изчерпването на другия дневенъ редъ къмъ пѣтното разглеждане, тъй като трѣбва да се изплати рѣшението на Народното събрание, взето въ засѣданieto му отъ сѣбота.

Прѣседателствуващъ Н. Атанасовъ: Има думата г. Михаилъ Такевъ.

М. Такевъ: Г. г. народни прѣдставители! Завчера, въ петѣтъ, бѣха прочетени отъ г. прѣседателствуващия интерпелациите за стачката. Всички се изказаха, че съгласно чл. чл. 106 и 107 отъ конституцията и споредъ чл. 54 отъ нашия правилникъ, правителството е длъжно да отговори на тѣзи интерпелации. Кога? Въ чл. 54 е казано: Народното събрание рѣшава, кога да се постави отговорътъ на дневенъ редъ. И Народното събрание — ние ми позволимъ да ви напомня — по мое прѣдложение, въприето отъ правителството, прне: въ понеделникъ, слѣдъ гласуването на законитъ на трето четене, веднага да пристѣпимъ къмъ дебатитъ по интерпелациите. Туй е рѣшението отъ петѣтъ, възприето отъ всички ни, гласувано по съгласието на самото правителство: г. министъръ-прѣседателъ го прне и за насъ то бѣше въпросъ свършващъ. Отъ сѣбота до днесъ какво стана? Снощи г. министъръ-прѣседателъ, прѣдъ видъ на върховни държавни интереси, прѣдими сѣдбата на пѣтниците, понека, като първа точка въ дневния редъ да се тури въпросътъ за ратификацията на мирния договоръ. Камарата възприе, първа точка отъ дневния редъ да бъде ратификацията на договора за миръ, се по тѣзи върховни държавни интереси. Но напускоу прѣдъ ума не мина, че чрезъ туй ще се промѣни дневниятъ редъ. Въпросътъ за интерпелациите не може да отиде, защото за интерпелациите има специално рѣшение, базирано на чл. 54 отъ правилника, който казва: Прѣседателъ прнма веднага, или въ най-близкото засѣдание, запитването и Народното събрание, безъ да влияе въ самото туй на прѣдметъ, опрѣдѣля

дени, въ който ще се разисква запитването. То се свърши. Ние въ сѣбота опрѣдѣлихме доня; той е понеделникъ. Каквито слѣдъ туй промѣни да станатъ въ дневния редъ, тази точка за понеделникъ ще си фигурира. Тя е опрѣдѣлена съ специално рѣшение, въз основа на специаленъ текстъ отъ правилника, базиранъ на специаленъ текстъ отъ конституцията, и не е вече властно правителството, или бюрото, или кой да е да отгѣни или измѣни това рѣшение. Камарата — да, но камарата никогаши не бѣ консултирана да отхвърли или измѣни рѣшението си отъ сѣбота. Тукъ сме всички, и никой не може да каже, че намъ е било прѣдложено да измѣнимъ рѣшението си отъ сѣбота, да се не постави на дневенъ редъ отговорътъ на интерпелацията. Такова нѣщо нито ни е прѣдлагано, нито пъкъ ние сме се сезирвали и произнасяли по него. Така щото, рѣшението, отговорътъ на интерпелацията да бъде поставенъ на дневенъ редъ въ дневното засѣдание, си стои неотмѣнено.

Ето защо, като стоимъ наключително на конституционна почва и на почвата на правилника за вътрѣшния редъ, и послѣ, като имаме прѣдъ видъ жизнения интересъ, който този въпросъ прѣдставява днесъ за пѣлото наше общество, когато еж спрѣли и телеграфо-пощенски съобщения и желѣнопѣтни комуникации — цѣлитъ свѣтъ се изгубва, вътрѣ въ страната и вънъ отъ нея, какъ се развиватъ тия слѣбители вътрѣ въ България — пѣма съзнателно, че Народното събрание като съето, че това е единъ голѣмъ, единъ жизненъ въпросъ, който прѣдими интересува днесъ българския народъ, и правителството трѣбва да съето, че въ този слѣбнителенъ моментъ е длъжно да даде обяснения на народното прѣдставителство. Както зачера казахъ, то трѣбва да ни освѣтли, какъ е избухнала тази стачка, на какво се тя дължи, какъ то смѣта, че ще разрѣши въпроса, какви мѣрки е взело, какво смѣта да прави, за да бъде народното прѣдставителство въ освѣтление по въпроса. Толкова повече, г. г. народни прѣдставители, че утрѣ ако си отиваме, кой отъ дѣто е дошълъ, а тамъ съ нечѣрпни напѣти избиратели и българскиятъ народъ не иска да знае въ по се състои тая история, и ние трѣбва да бъдемъ освѣтлени отъ правителството — не отъ това, което четемъ по булевардитъ, а отъ авторитетнитъ уста на отговорнитъ министри. И тогава, съ пѣлно знание на пѣщата, ние ще можемъ да се явимъ прѣдъ напѣти избиратели и прѣдъ българския народъ, толкова повече, че скоро ни прѣдстоитъ избори за окръжни сълѣтници, дѣто тѣзи въпроси не могатъ да бъдатъ мълчаливо прѣминати, тѣ могатъ да бъдатъ западени и ние ще бъдемъ длъжни да отговаряме, да освѣтляваме. И мисля, че даже въ върховенъ интересъ на правителството е, за успешност на страната, то да ни даде всички надлежни освѣтления.

Ето защо, азъ моля г. прѣседателя — прѣдими моля правителството — да се съгласи, да не прѣтърже дневния редъ, да си върви като първа точка отъ дневния редъ ратификацията на договора за миръ, на второ мѣсто — трето четене на законопроектитъ, които минаха вчера на второ четене; защото това ще прѣмине въ нѣколко минути. И — права е бѣлѣжката тукъ — умоляватъ се г. г. ораторитъ по възможностъ по-малко да приказватъ, да бъдатъ дебатитъ по-кратки, за да имаме възможностъ, като се изкажемъ ние, да чуемъ по-обширнитъ обяснения на правителството.

И така, нека народното прѣдставителство приеме и прѣседателството да приведе въ изпълнение дневния редъ така: на първо мѣсто — ратификацията на договора за миръ, на второ мѣсто — трето четене на законопроектитъ, прнети вчера на второ четене, и на трето мѣсто отъ дневния редъ — безусловно да почнемъ дебатитъ по сложенитъ интерпелации. Това поддържа демократическата парламентарна група.

Прѣседателствуващъ Н. Атанасовъ: Има думата г. Георги Поповъ.

Г. Поповъ: Г. г. народни прѣдставители! Ние всички сме изпознани: до какъвъ начинъ, по какъвъ пѣтъ е станало измѣнение на рѣшението на Народното събрание за поставяне на дневенъ редъ за дневното засѣдание интерпелациите, подадени отъ групата на радикалитъ, отъ групата на широкитъ социалисти и отъ групата, които азъ прѣдставлявамъ — на комунистическата партия? Дѣй рѣшения вече сж взети окончателно по този въпросъ. Едното е взето въ петѣтъ — че разглеждането на тия

интерпелации ще стане въ понеделник. Снощи, при опрѣдѣляне на дневния редъ, министъръ-прѣседателятъ пожела да стане прѣреждане, като за първа точка се постави ратификацията на мирния договоръ, и неговиятъ дѣмъ бѣха буквално слѣдующитѣ: „Азъ държа, казва, на това и моля Народното събрание да тури на първа точка ратификацията на мирния договоръ; на втора точка да бѣде третото четене на законопроектитѣ, колкото ги имаме, и да слѣдва другиятъ дневенъ редъ“, което показва, че слѣдующиятъ дневенъ редъ е този, който съществуваше до сѣга — слѣдъ третото четене на законопроектитѣ да слѣдва разглеждане на интерпелациитѣ. Това е вече второ рѣшение на този въпросъ. И днесъ, за отчуждаване на всъщност, този дневенъ редъ е изхвърленъ. Прѣседателството дължи да съобщи на Народното събрание, по какви причини става това. Ако е грѣшка, както се отбѣлзва тукъ, да се поправи грѣшката веднага; ако е сторено умислено, да го заявятъ, но въ такъвъ случай и правителството ще понесе отговорността, заедно съ бюрото на камарата. Ние настояваме, интерпелациитѣ да бѣдатъ разглеждани; макаръ и на трета точка, както се рѣши сѣречи, но тѣ трѣбва да бѣдатъ разглеждани. Ние смѣтаме, че правителството нѣма абсолютно никакъвъ интересъ да избѣгне да даде отговоръ на тия интерпелации, но единъ въпросъ, който интересува цѣлия български народъ, единъ въпросъ, който интересува и Народното събрание, което, божемъ, се титулира прѣдставителъ на българския народъ. По такъвъ единъ въпросъ правителството бѣга ли, неговата работа не е чиста. То трѣбва открито да заяви; ако неговото чело е чисто, то трѣбва да излѣзе тукъ да даде своя отговоръ. Ние настояваме да си остане опрѣдѣлениятъ дневенъ редъ и още сега да бѣде разглежданъ и въпросътъ за интерпелациитѣ.

Прѣседателствующъ Н. Атанасовъ: Има думата г. Костурковъ.

С. Костурковъ: Г. г. народни прѣдставители! Знаете, че една седмица има вече, какъ е депозирана интерпелацията отъ нашата парламентарна група по стачката на желѣзничаритѣ и телеграфопошперитѣ. Знаете също, че въ сѣбота, когато Народното събрание опрѣдѣляше дневния редъ за слѣдующето си заседание, рѣши се, интерпелацията да бѣде поставена на дневенъ редъ за въ понеделникъ. Тогѣва ставаше само споръ, да-ли разглеждането на интерпелацията да бѣде на първо мѣсто въ дневния редъ, или да бѣде, слѣдъ като минатъ на трето четене единъ законопроектъ, който ежъ приети на второ; и се прие, на първо мѣсто да бѣдатъ законопроектитѣ, които ежъ приети на второ четене, а слѣдъ туй интерпелацията. Въ сношното заседание, обаче, по прѣдложение на г. министъръ-прѣседателя, дневниятъ редъ се опрѣдѣли тѣмъ, както го виждаме сега. За интерпелацията и дума не става. Какво ще рече туй? Да-ли ще рече, че паната интерпелация, а слѣдователно, и другитѣ, които се дадоха слѣдъ нѣколко дни, отъ обединената социалистическа партия и отъ комунистическата партия — заутра се да-дохъ тѣ — ще бѣдатъ разглеждани слѣдъ приетия и прѣминатъ дневенъ редъ днесъ, или не? За това не стана дума, спющи по този въпросъ не се говори.

Народното събрание, ако уважава своитѣ рѣшения, споредъ разбиранията на нашата парламентарна група, най-малкото, което е длъжно да направи, е: слѣдъ разглеждане на двѣтъ точки, поставени за дневенъ редъ на днешното заседание, да пристѣпни къмъ обсъждане на нашата интерпелация, а слѣдъ туй съвмѣстно и на интерпелациитѣ на другитѣ двѣ парламентарни групи, които ги направили по-посетъ. Ето това е редътъ, който трѣбва да бѣде спазенъ, споредъ найното разбиране. И ние настояваме, слѣдъ минаването на двѣтъ точки — ако не искаме да измѣняваме реда на дневния редъ — на трето мѣсто да бѣде разглеждането на интерпелацията и на интерпелациитѣ. На туй настоява нашата парламентарна група. Ние смѣтахме, че е нашъ политически дългъ да депозиране тази интерпелация, а сега да настояваме за нейното поставяне на дневенъ редъ. Депозирахме я, постави се на дневенъ редъ. Ако днесъ правителството иска да избѣгне разглеждането на интерпелациитѣ и, слѣдователно, обсъждането на въпроса за стачката, то е неговъ работа, неговъ отговорностъ. Но наше право и наша длъжностъ е да протестираме, защото стачката не е едно случайно явление, едно явление отъ слабо, отъ малко значение — оброчно, то засѣга готѣмитѣ интереси

на държавата, то влиза смутъ въ живота на стринати, то хвърля на улицата хиляди семейства на стачничитѣ и т. н. и т. н. Вие знаете нашето гледище по обявяването на стачката и ние ще го кажемъ отъ трибуната, когато се разглежда интерпелацията. Но то е другъ въпросъ. Единъ пакъ имаме на лице стачката, правителството е длъжно да ни обясни, какво е положението по тази стачка и какво мисли то да прави за изравняване на конфликтъ и за възстановяване редовния животъ на желѣзопатното и телеграфопошперското дѣло у насъ. Ето, прочее, защо азъ пакъ повтарямъ: настояваме да се разгледа интерпелацията и, а единствено — и интерпелациитѣ на другитѣ двѣ групи.

Прѣседателствующъ Н. Атанасовъ: Г. г. народни прѣдставители! Съгласно чл. 20 отъ нашия правилникъ, при затваряне на заседанието вчера, бюрото на камарата, въ съвѣщание съ народното прѣдставителство, опрѣдѣли дневния редъ. Бюрото на камарата снощи изпълни чл. 20 — съвѣщава се съ народното прѣдставителство, и народното прѣдставителство опрѣдѣли този дневенъ редъ, който е обявенъ.

Отъ обединенитѣ социалисти и комунистѣ: А-а-а! Не е вѣрно!

Прѣседателствующъ Н. Атанасовъ: Моля ви се! Г. г. народни прѣдставители! Стенограмитѣ сж тукъ — ще извадимъ стенограмитѣ да ги прочетемъ, и ако нѣщо повече отъ туй е рѣшено снощи, азъ ще напумена веднага бюрото.

Нѣкой отъ обединенитѣ социалисти: А въ сѣбота?

Прѣседателствующъ Н. Атанасовъ: Моля, позволете да си кажа думата! — Парламентарнитѣ групи, ораторитѣ на които се изказаха сега, снощи бѣха тукъ и повдигнаха въпроса, за който сега се говори, обаче събранieto рѣши и постави този дневенъ редъ.

Отъ обединенитѣ социалисти и комунистѣ и М. Такевъ: Това бѣше прѣреждане.

Прѣседателствующъ Н. Атанасовъ: Моля ви се, г. г. Азъ всѣкъ не ви прѣрѣсвахъ. — Ако повече отъ това има казано, азъ втори пакъ ви декларирамъ, че ще излѣзва отъ бюрото.

Я. Санжовъ: То сѣмъ за прѣреждането.

Прѣседателствующъ Н. Атанасовъ: Моля! — Създателю, обвинението, което се хвърля отъ г. г. Попова и Пастухова, че въ бюрото имало какъква умисълъ или фалсификация въ нареждането на дневния редъ, ...

А. Моноу: Не, не е имало.

Прѣседателствующъ Н. Атанасовъ: ... остава за тяхна съставка.

К. Пастуховъ: Одушеение казахъ.

Прѣседателствующъ Н. Атанасовъ: Прѣседателството нѣма нищо противъ, ако се изчерпи този дневенъ редъ отъ двѣ точки, които сме турчили, да разгледаме и интерпелациитѣ, като искамъ да се съгласи и правителството съ това, което азъ изказвамъ тукъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Правителството е съгласно.

Прѣседателствующъ Н. Атанасовъ: Правителството е съгласно.

Прочее, минаваме на дневенъ редъ.

И. Пастуховъ: Рѣшава се ли се разгледа въ интерпелациитѣ.

К. Томовъ: Ако има вѣрме.

Прѣседателствующъ Н. Атанасовъ: Моля ви се! — Когато приематъ, слѣдъ като вчерашитѣ обяснили дневенъ

редъ, да прѣминатъ къмъ разглеждане на интерпелациите, моля, да сдѣлватъ рѣшата. Болшевиките, приематъ се. Минаваме къмъ обявяния дневенъ редъ.
Първата точка е: одобрение договора за миръ.
Има думата замѣстникъ-секретарь г. Стояновъ Омарчевски.

Замѣстникъ-секретарь С. Омарчевски: (Отива на трибуната)

Министъръ М. Маджаровъ: Азъ мисля, че трѣбва да се пита Народното събрание, дали желае да се чете договорътъ, за да не се губи време.

Отъ обединенитѣ социалисти: Нѣма нужда да се чете.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Да се счита, че е четено.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Да се чете.

Отъ обединенитѣ социалисти: Нѣма нужда да се чете; да се счита прочетено.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Дѣ се е чуло и видѣло? Договоръ за миръ ще се приема и да не се чете! Какъ така?

А. Цанковъ: Има правилниятъ.

В. Дамяновъ: Нѣма нужда да се чете.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Секретарьтъ ще чете бързо.

Ю. Вълковъ: Какъ „така нужда“? Едно законче отъ единъ членъ четете, а единъ договоръ не желаете да се чете!

Замѣстникъ-секретарь С. Омарчевски: (Чете)

„Предложение

за одобрение сключени между България и великитѣ сили: Оберо-Американскитѣ съединени щати, Британската империя, Франция, Италия, Япония, и сдруженитѣ съ тѣхъ държави: Белгия, Китай, Куба, Гърция, Хеджазъ, Полша, Португалия, Ромъния, Сръбско-Кроатско-Словенската държава, Сиамъ и Чехо-Словашко договоръ за миръ, подписанъ въ Ньой на Сена при Парижъ, на 27 ноември 1919 г., и придружащитѣ го: а) Изпълнителенъ протоколъ, б) Протоколъ за подписването му и в) Конвенция между Гърция и България относително свободата за емигрирането на малцинствата.

„Членъ единственъ. Одобрява се договорътъ за миръ, сключенъ между България и великитѣ сили: Оберо-Американскитѣ съединени щати, Британската империя, Франция, Италия, Япония и сдруженитѣ съ тѣхъ държави: Белгия, Китай, Куба, Гърция, Хеджазъ, Полша, Португалия, Ромъния, Сръбско-Кроатско-Словенската държава, Сиамъ и Чехо-Словашко, подписанъ въ Ньой на Сена при Парижъ, на 27 ноември 1919 г., както и придружащитѣ го: а) Изпълнителенъ протоколъ, б) Протоколъ за подписването на договора, и в) Конвенция между България и Гърция относително свободата за емигрирането на малцинствата.

„Договоръ за миръ. — Traité de Paix.

Американскитѣ съединени щати, Британската империя, Франция, Италия и Япония, означени въ настоящия договоръ като главни съюзени и сдружени сили,

Белгия, Китай, Куба, Гърция, Хеджазъ, Полша, Португалия, Ромъния, Сръбско-Хърватско-Словенската държава, Сиамъ и Чехо-Словашко,

съставляващи съ горѣозначенитѣ главни сили съюзенитѣ и сдружени сили,

отъ една страна;

и България,

отъ друга страна,

Вземайки прѣдъ видъ, че, по искането на Царското Българско правителство, главнитѣ съюзени и сдружени сили се съгласиха да сключатъ на 29 септември 1918 г. примирие съ България, съ цѣль да се сключи единъ договоръ за миръ;

Че съюзенитѣ и сдружени сили еднакво желаятъ, щото войната, въ която нѣкои отъ тѣхъ бидоха послѣдователно вѣвлѣчени прѣко или не-прѣко и която води своето начало отъ обявяването на война, отправено на 28 юлий 1914 г. отъ Австро-Унгария до Сърбия, и отъ неприятелскитѣ хѣйствия, започнати отъ България срѣщу Сърбия

Les États-Unis d'Amérique, l'Empire Britannique, la France, l'Italie et le Japon,

Puissances désignées dans le présent Traité comme les Principales Puissances alliées et associées;

La Belgique, la Chine, Cuba, la Grèce, le Hedjaz, la Pologne, le Portugal, la Roumanie, l'État Serbe-Croate-Slovène, le Siam et la Tcheco-Slovaquie.

Constituant, avec les Principales Puissances ci-dessus, les Puissances alliées et associées,

d'une part;

Et la Bulgarie,

d'autre part;

Considérant qu'à la demande du Gouvernement Royal de Bulgarie, un armistice a été accordé à la Bulgarie le 29 septembre 1918 par les Principales Puissances alliées et associées afin qu'un Traité de Paix puisse être conclu;

Que les Puissances alliées et associées sont également désireuses que la guerre, dans laquelle certaines d'entre elles ont été successivement entraînées directement ou indirectement contre la Bulgarie, et qui a son origine dans la déclaration de guerre adressée le 28 juillet 1914 par l'Autriche-Hongrie à la Serbie et dans les hostilités ouvertes par la

на 11 октомври 1915 г. и водени от Германия, съюзница на Австро-Унгария, Турция и България — да отстъпят място на единъ траенъ и справедливъ миръ;

За тази цѣль Високитѣ договарящи сили назначиха за свои пълномощници, а именно:

Прѣдседателятъ на Американскитѣ съединени щати:

Уважаемия Франкъ Лайонъ Полкъ, държавенъ подсекретаръ;

Уважаемия Хенри Хуайтъ, бившъ извънреденъ посланикъ и пълномощникъ на Съединенитѣ щати въ Римъ и Парижъ;

Генералъ Таскеръ Х. Блисъ, воененъ прѣдставителъ на Съединенитѣ щати при Върховния воененъ съвѣтъ;

Негово Величество Кралътъ на Съединеното кралство Велико-Британия и Ирландия и на британскитѣ територии отвъдъ моретата, Императоръ на Индия:

Г. Сесилъ Хармсуортъ, М. Р., държавенъ подсекретаръ за външнитѣ работи;

Съръ Ери Кроу, К. С. В., К. С. М. Г., пълномощенъ министъръ, помощникъ държавенъ подсекретаръ за външнитѣ работи;

И —

За Доминиона Канада:

Уважаемия съръ Джоржъ Халси Парли, К. С. М. Г., висшъ комисаръ за Канада въ Съединеното кралство;

За Австралия:

Многоуважаемия Андрю Фишеръ, висшъ комисаръ за Австралия въ Англия;

За Южно-африканския съюзъ:

Г. Реджиналдъ Андрю Бланкенбергъ, О. В. Е., изпълняющъ длъжността на висшъ комисаръ за Южно-африканския съюзъ въ Съединеното кралство;

За британското владѣние Нова-Зеландия:

Уважаемия съръ Томасъ Макензи, К. С. М. Г., висшъ комисаръ за Нова-Зеландия въ Съединеното кралство;

За Индия:

Съръ Ери Кроу, К. С. В., К. С. М. Г.;

Прѣдседателятъ на Французската република

Г. Жоржъ Клемансо, прѣдседателъ на Министерския съвѣтъ, министъръ на войната;

Г. Стефанъ Пишонъ, министъръ на външнитѣ работи;

Г. Луи-Люсеинъ Клоцъ, министъръ на финанситѣ;

Г. Андре Тардиу, главенъ комисаръ за френско-американскитѣ военни работи;

Г. Жюль Камбонъ, французки посланикъ;

Bulgarie contre la Serbie le 11 octobre 1915 et conduites par l'Allemagne, alliée de l'Autriche-Hongrie, de la Turquie et de la Bulgarie, fasse place à une paix solide, juste et durable;

A cet effet, les Hautes Puissances Contractantes ont désigné pour leurs plénipotentiaires, savoir:

Le Président des États-Unis d'Amérique,

L'Honorable Frank Lyon Polk, Sous-secrétaire d'Etat;

L'Honorable Henri White, ancien Ambassadeur extraordinaire et plénipotentiaire des États-Unis à Rome et à Paris;

Le Général Tasker H. Bliss, Représentant militaire des États-Unis au Conseil supérieur de Guerre;

Sa Majesté le Roi du Royaume-Uni de Grande-Bretagne et d'Irlande et des territoires britanniques au delà des mers, Empereur des Indes:

M. Cecil Harmsworth, M. P., Sous-Secrétaire d'Etat pour les Affaires étrangères;

Sir Eyre Crowe, K. C. B., K. C. M. G., Ministre plénipotentiaire, Sous-Secrétaire d'Etat adjoint pour les Affaires étrangères;

Et:

Pour le Dominion du Canada:

L'Honorable Sir George Halsey Perley, K. C. M. G., Haut Commissaire pour le Canada dans le Royaume-Uni;

Pour le Commonwealth d'Australie:

Le Très Honorable Andrew Fisher, Haut Commissaire pour l'Australie dans le Royaume-Uni;

Pour l'Union Sud-Africaine:

M. Reginald Andrew Blankenberg, O. B. E., faisant fonctions de Haut Commissaire pour l'Union Sud-Africaine dans le Royaume-Uni;

Pour le Dominion de la Nouvelle-Zélande:

L'Honorable Sir Thomas Mackenzie, K. C. M. G., Haut Commissaire pour la Nouvelle-Zélande dans le Royaume-Uni;

Pour l'Inde:

Sir Eyre Crowe, K. C. B., K. C. M. G.;

Le Président de la République Française:

M. Georges Clemenceau, Président du Conseil, Ministre de la Guerre;

M. Stephen Pichon, Ministre des Affaires étrangères;

M. Louis-Lucien Klotz, Ministre des Finances;

M. André Tardieu, Commissaire-général aux Affaires de guerre franco-américaines;

M. Jules Cambon, Ambassadeur de France;

Негово Величество Кралът на Италия:

Уважаемия Маджиорино Ферарис, сенаторъ;

Уважаемия Гулиелмо Маркони, сенаторъ;

Г. Джакомо де Martino, извънреден пратеник и пълномощен министъръ;

Негово Величество Императорът на Япония:

Г. К. Матсуи, извънреден пратеник и пълномощник на Негово Величество Японския Императоръ въ Парижъ;

Негово Величество Кралът на белгийците:

Г. Жюль ван ден Хувелъ, извънреден пратеник и пълномощен министъръ, държавен министъръ;

Г. Ролан-Жакеминъ, членъ на Института за международно частно право, главен секретаръ на белгийската делегация; "...

А. Сакжовъ: Тази хитростъ нѣма да ви бѣде отъ полза.

В. Дамяновъ: Мекарь да о шредѣшка. (Потѣма глътка въ глъщата)

Отъ земледѣлцитѣ: Пазете тишина!

И. Гетовъ: Интерполациитѣ некате да се развиватъ, а договоръ не некате да слушате! Нѣмате търпѣливо! Погоръ!

Д. Назаровъ: Да се издръжи правилникитѣ. Правилникитѣ е изриченъ.

Д. Пандовъ: Чл. 38 отъ правилника е изриченъ.

Д-ръ П. Джидровъ: Да се спете, по рѣшение на Народното събрание, че договоритѣ е четатъ.

Замѣстникъ-секретаръ С. Омарчевски: (Продължава да чете верѣтъ потѣма глътка въ глъщата)

... Прѣдседателътъ на Китайската република:

Г. Викиуинъ Уелингтонъ Коо;

Г. Сао-Ке Алфредъ Ше;

Прѣдседателътъ на република Куба:

Д-ръ Рафаелъ Мартинезъ Ортизъ, извънреден пратеник, пълномощен министъръ на републиката Куба въ Парижъ;

Негово Величество Кралът на елините:

Г. Елефтериосъ Венизелосъ, прѣдседател на Министерския съвѣтъ;

Г. Никола Политисъ, министъръ на външнитѣ работи;

Негово Величество Кралът на Хеджазъ:

Г. Рустемъ Хайдаръ,

Г. Абдулъ Хади Ауни;

Прѣдседателътъ на Полската република:

Г. Ладиславъ Грабски,

Г. Станиславъ Патека, пълномощен министъръ;

Прѣдседателътъ на Португалската република:

Д-ръ Афонзо да Коста, бивш прѣдседател на Министерския съвѣтъ;

Г. Яйме Батала Рейс, пълномощен министъръ;

Негово Величество Кралът на Ромжния:

Г. Викторъ Антонеско, извънреден пратеник и пълномощен министъръ на Негово Величество Ромжния Кралъ въ Парижъ;

Генералъ Константинъ Коанда, корпусен генералъ, кралски флигелъ-адютантъ, бивш прѣдседател на Министерския съвѣтъ;

Sa Majesté le Roi d'Italie:

L'Honorable Maggiorino Ferraris, Sénateur du Royaume;

L'Honorable Guglielmo Marconi, Sénateur du Royaume;

M. Giacomo de Martino, Envoyé extraordinaire et Ministre plénipotentiaire;

Sa Majesté l'Empereur du Japon:

M. K. Matsui, Ambassadeur extraordinaire et plénipotentiaire de S. M. l'Empereur du Japon à Paris;

Sa Majesté le Roi des Belges:

M. Jules van den Heuvel, Envoyé extraordinaire et Ministre plénipotentiaire, Ministre d'Etat;

M. Rolin-Jaequemyns, Membre de l'Institut de droit international privé, Secrétaire Général de la Délégation belge;

Le Président de la République Chinoise:

M. Vikiuin Wellington Koo;

M. Sao-ke Alfred Sze;

Le Président de la République-Cubaine:

Le Docteur Rafael Martinez Ortiz, Envoyé extraordinaire, Ministre plénipotentiaire de la République cubaine, à Paris;

Sa Majesté le Roi des Hellènes:

M. Elefthérios Venisélos, Président du Conseil des Ministres;

M. Nicolas Politis, Ministre des Affaires étrangères;

Sa Majesté le Roi du Hedjaz:

M. Rustem Haïdar;

M. Abdul Hadi Aouni;

Le Président de la République Polonaise:

M. Ladislas Grabski;

M. Stanislas Patek, Ministre plénipotentiaire;

Le Président de la République Portugaise:

Le Docteur Affonso da Costa, ancien Président du Conseil des Ministres;

M. Jayme Batalha Reis, Ministre plénipotentiaire;

Sa Majesté le Roi de Roumanie:

M. Victor Antonesco, Envoyé extraordinaire et Ministre plénipotentiaire de S. M. le Roi de Roumanie à Paris;

Le Général Constantin Coanda, Général de corps d'Armée, Aide de Camp Royal, ancien Président du Conseil des Ministres;

Негово Величество Кралът на сърбитъ, хърватитъ и словенитъ:

Г. Никола П. Пашичъ, бившъ прѣдседателъ на Министерския съветъ;

Г. Анте Трумбичъ, министъръ на външнитъ работи;

Г. Иванъ Цолгеръ, докторъ по правото;

Негово Величество Кралът на Сиамъ:

Негово Височество Принцъ Шароонъ, извънреденъ пратеникъ и пълномощенъ министъръ на Сиамския Кралъ въ Парижъ;

Прѣдседателъ на Чехо-Словашката република:

Г. Едуардъ Бенешъ, министъръ на външнитъ работи;

Г. Стефенъ Осуски, извънреденъ пратеникъ и пълномощенъ министъръ на Чехо-Словашката република въ Лондонъ;

България:

Г. Александъръ Стамболийски, прѣдседателъ на Министерския съветъ, министъръ на войната; които, слѣдъ като размѣниха пълномощията си, намѣрени за редовни, се споразумѣха върху слѣднитъ постановления:

Отъ деня на влизането въ сила на настоящия договоръ положението на война ще прѣстане.

Отъ този моментъ и подъ резерва на постановленията на настоящия договоръ ще започнатъ официалнитъ сношения на съюзенитъ и сдружени сили съ България.

ЧАСТЪ I.

Уставъ на Обществото на народитъ.

Високитъ договорящи страни,

Като считатъ, че за да се развие сътрудничеството между народитъ и за да имъ се гарантира миръ и сигурностъ, трѣбва да се възприематъ известни задължения да не се прибѣгва до война, да се поддържатъ открито международни сношения, основани върху справедливостта и честта, да се спазватъ строго прѣдписанията на международното право, признати занаярѣдъ като дѣйствително правило за поведението на правителствата, да възтържествува правдата и да се зачитатъ точно всичкитъ задължения по договоритъ въ взаимнитъ отношения на организиранитъ народи —

възприематъ настоящия уставъ, който учрѣдява Обществото на народитъ.

Членъ 1.

Първоначални членове на Обществото на народитъ сж тия отъ подписавшитъ, имената на които личатъ въ приложенето къмъ настоящия уставъ, както и държавитъ, сжщо поименовани въ приложенето, които би се присъединили къмъ настоящия уставъ безъ никаква резерва, чрезъ една декларация вржчена на секретариата до два мѣсеца слѣдъ влизането въ сила на устава и които декларация ще бжде съобщена на другитъ членове на Обществото.

Sa Majesté le Roi des Serbes, des Croates et des Slovènes:

M. Nicolas P. Pachitch, ancien Président du Conseil des Ministres;

M. Ante Trumbić, Ministre des Affaires étrangères;

M. Ivan Zolger, Docteur en droit;

Sa Majesté le Roi de Siam:

Son Altesse le Prince Charoon, Envoyé extraordinaire et Ministre plénipotentiaire de S. M. le Roi de Siam à Paris;

Le Président de la République Tcheco-Slovaque:

M. Eduard Beneš, Ministre des Affaires étrangères;

M. Stephen Osusky, Envoyé extraordinaire et Ministre plénipotentiaire de la République tchéco-slovaque à Londres;

La Bulgarie:

M. Alexandre Stamboliiski, Président du Conseil des Ministres, Ministre de la Guerre;

Lesquels, après avoir échangé leurs pleins pouvoirs reconnus en bonne et due forme, ont convenu des dispositions suivantes:

A dater de la mise en vigueur du présent Traité, l'état de guerre prendra fin. Dès ce moment et sous réserve des dispositions du présent Traité, il y aura relations officielles des Puissances alliées et associées avec la Bulgarie.

PARTIE I.

Pacté de la Société des Nations.

Les Hautes Parties Contractantes,

Considérant que, pour développer la coopération entre les Nations et pour leur garantir la paix et la sûreté, il importe d'accepter certaines obligations de ne pas recourir à la guerre, d'entretenir au grand jour des relations internationales fondées sur la justice et l'honneur, d'observer rigoureusement les prescriptions du Droit international, reconnues désormais comme règle de conduite effective des Gouvernements, de faire régner la justice et de respecter scrupuleusement toutes les obligations des Traités dans les rapports mutuels des peuples organisés,

Adoptent le présent Pacté qui institue la Société des Nations.

Article I.

Sont Membres originaires de la Société des Nations ceux des Signataires dont les noms figurent dans l'annexe au présent Pacté, ainsi que les États, également nommés dans l'annexe, qui auront accédé au présent Pacté sans aucune réserve par une déclaration déposée au Secrétariat dans les deux mois de l'entrée en vigueur du Pacté et dont notification sera faite aux autres Membres de la Société.

Всяка държава, доминионът или колония, която се управлява свободно и не е посочена в приложението, може да стане член на Обществото, ако нейното приемане се провъзгласи от две трети на събраниято, стига тя да даде действителни гаранции за искреното си намерение да спазва международните си задължения и да приеме правилата, установени от Обществото, относно нейните сили и нейните сухопътни, морски и въздушни въоръжения.

Всяки член на Обществото може, след предварително уведомление от две години, да се оттегли от Обществото, при условие, че е изпълнил в тоя момент всичките си международни задължения, включително и тия, произтичащи от устава.

Член 2.

Дейността на Обществото, така както тя е определена в настоящия устав, се упражнява от едно събрание и от един съвет, подпомаган от един постоянен секретариат.

Член 3.

Събраниято се състои от представители на членовете на Обществото.

То се събира в опрѣдѣлено време и всякога, когато обстоятелствата го изискват, в сѣдалището на Обществото или в друго мѣсто, което би се опрѣдѣлило...

(Глъчката въ лѣвицата продължава)

Д. Пандовъ: Г. прѣдседателю! Искамъ да направя прѣдложение отъ името на нашата парламентарна група: съгласно чл. 38 отъ правилника, алинея втора, моля, договортъ да сечете прочетенъ. (Тропане по банкитѣ отъ земледѣлцитѣ)

Прѣдседателюуищъ Н. Атанасовъ: (Звъни)

Ю. Вълковъ: Ако имаме търпѣние, изтѣзатъ, г. Пандовъ, напуснете Народното събрание.

Д. Пандовъ: Моля, да се постави на гласуване моето прѣдложение, г. прѣдседателю!

В. Дамияновъ: Да се гласува прѣдложението.

Д. Пандовъ: Г. прѣдседателю! Права прѣдложение, съгласно чл. 38 отъ правилника, алинея втора, договортъ да се счита за прочетенъ. (Голѣма глъчка)

И. Гетовъ: Това е договоръ — трѣбва да се чете!

И. Пастуховъ: Чувашъ ли нещо? Не чувашъ.

И. Гетовъ: Това, което правите, е обструкция, тирания отъ ваша страна.

А. Цановъ: Я прикужете рота, че ще му припадне на секретаря! Караѣ, караѣ, па ще захванешъ послѣ отъ заѣтъ напѣвѣ! (Глъчката въ лѣвицата продължава)

Замѣстникъ-секретарь С. Омарчевски: (Продължава да чете вербѣтъ глъчката)

... „Събраниято се занимава съ всичките въпроси, които влизатъ въ кръга на дейността на Обществото или засѣгатъ свѣтовния миръ.

Всяки член на Обществото не може да има повече отъ трима представители въ събраниято и разполага само съ единъ гласъ.

Член 4.

Съветътъ се състои отъ представители на главните съюзени и сдружени сили, а също и отъ представители на други четири члена на Обществото. Тия четири члена на Обществото се посочватъ свободно отъ събраниято и тогава, когато то намѣри за нужно да ги избере. До първото посочване отъ събраниято, ще бъдатъ членове на съвета прѣдставителитѣ на Белгия, Бразилия, Испания и Гърция.

Съ одобрението на болшинството въ събраниято, съветътъ може да посочи и други членове на Обществото, прѣдставителството на които въ съвета отъ тогава става постоянно. Съ същото одобрение той може да увеличи числото на членоветѣ на Обществото, които ще бъдатъ избрани отъ събраниято за прѣдставители въ съвета.

Tout État, Dominion ou Colonie qui se gouverne librement et qui n'est pas désigné dans l'annexe, peut devenir Membre de la Société si son admission est prononcée par les deux tiers de l'Assemblée, pourvu qu'il donne des garanties effectives de son intention sincère d'observer ses engagements internationaux et qu'il accepte le règlement établi par la Société en ce qui concerne ses forces et ses armements militaires, navals et aériens.

Tout Membre de la Société peut, après un préavis de deux ans, se retirer de la Société, à la condition d'avoir rempli à ce moment toutes ses obligations internationales, y compris celles du Pacte.

Article 2.

L'action de la Société, telle qu'elle est définie dans le présent Pacte, s'exerce par une Assemblée et par un Conseil assistés d'un Secrétariat permanent.

Article 3.

Le siège de la Société est fixé à tout autre désigné, tant que les Membres de la Société.

Elle se réunit à des époques fixées et à tout autre moment, si les circonstances le demandent, au siège de la Société ou en tel autre lieu qui pourra être désigné.

L'Assemblée connaît de toute question qui rentre dans la sphère d'activité de la Société ou qui affecte la paix du monde.

Chaque Membre de la Société ne peut compter plus de trois Représentants dans l'Assemblée et ne dispose que d'une voix.

Article 4.

Le Conseil se compose de Représentants des Principales Puissances alliées et associées, ainsi que des Représentants de quatre autres Membres de la Société. Ces quatre Membres de la Société sont désignés librement par l'Assemblée et aux époques qu'il lui plaît de choisir. Jusqu'à la première désignation par l'Assemblée, les Représentants de la Belgique, du Brésil, de l'Espagne et de la Grèce sont Membres du Conseil.

Avec l'approbation de la majorité de l'Assemblée, le Conseil peut désigner d'autres Membres de la Société dont la représentation sera désormais permanente au Conseil. Il peut, avec la même approbation, augmenter le nombre des Membres de la Société qui seront choisis par l'Assemblée pour être représentés au Conseil.

Събътът се събира, когато обстоятелствата изискват това, и най-малко един път на годината въ съдалището на Обществото или въ друго мѣсто, което бѣ се опредѣляло.

Събътът се занимава съ всички въпроси, които влизатъ въ кръга на дѣятелността на Обществото или засѣгатъ свѣтовния миръ.

Всѣки членъ на Обществото, който не е представенъ въ събѣта, се поканва да прати, за да засѣдава въ него, единъ представителъ винаги, цѣломъ нѣкой въпросъ, който специално го интересува, се постави на дневенъ редъ прѣдъ събѣта.

Всѣки членъ на Обществото, представенъ въ събѣта, разполага само съ единъ гласъ и има само единъ представителъ.

Членъ 5.

Рѣшенията на събранieto и на събѣта се взиматъ съ единодушие отъ членоветъ на Обществото, представени въ събранieto, освѣнъ при изрично противнитъ разпорѣждания на настоящия уставъ или клаузитъ на настоящия договоръ.

Всички въпроси, отнѣсящи се до процедурата, които се поставятъ въ засѣданията на събранieto или на събѣта, включително и избирането на комисии за анкетиране на специални случаи, се уреждатъ отъ събранieto или отъ събѣта и се разрѣшаватъ съ болшинство отъ представенитъ въ засѣданията членове на събѣта.

Първото засѣдание на събранieto и първото засѣдание на събѣта ще бѣдатъ свикани отъ прѣдседателя на Американскитъ съединени щати.

Членъ 6.

Постоянниятъ секретариатъ се установява при съдалището на Обществото. Той се състои отъ единъ главенъ секретаръ и отъ нужното число секретари и персоналъ.

Първиятъ главенъ секретаръ е посоченъ въ приложението. Въ послѣдствие главниятъ секретаръ ще бѣде назначенъ отъ събѣта съ одобрението на болшинството на събѣта.

Секретаритъ и персоналитъ на секретариата се назначаватъ отъ главния секретаръ съ одобрението на събѣта.

Главниятъ секретаръ на Обществото е по право главенъ секретаръ на събранieto и на събѣта.

Разходите на секретариата се поематъ отъ членоветъ на Обществото въ размѣръ, установенъ за бюрото на всемирния пощенски съюзъ.

Членъ 7.

Съдалището на Обществото се установява въ Женевъ. Събътътъ може винаги да вземе рѣшенне за неговото установяване на всѣко друго мѣсто.

Всички длѣжности при Обществото или службитъ, прибавени къмъ него, включително и секретариатътъ, сж еднакво достѣпни за мъжете и за женитъ.

Представителитъ на членоветъ на Обществото и неговитъ органи се ползуватъ, при изпълненieto на тѣхнитъ длѣжности, съ дипломатическитъ привилегии и имунитети.

Помѣщенията и мѣстата, засти отъ Обществото, отъ неговитъ служби или събрания, сж неприкосновени.

Членъ 8.

Членоветъ на Обществото признаватъ, че поддържането на мира изисква намаление на народнитъ въоръжения до единъ минимумъ, съвмѣстимъ съ народната безопасностъ и съ изпълненieto на международнитъ задѣждания, наложени отъ едно съвмѣстно дѣйствиe.

Като държи смѣтка за географическото положение и специалнитъ условия за всѣка държава, събътътъ

Le Conseil se réunit quand les circonstances le demandent, et au moins une fois par an, au siège de la Société ou en tel autre lieu qui pourra être désigné.

Le Conseil connaît de toute question rentrant dans la sphère d'activité de la Société ou affectant la paix du monde.

Tout Membre de la Société qui n'est pas représenté au Conseil est invité à y envoyer siéger un Représentant lorsqu'une question qui l'intéresse particulièrement est portée devant le Conseil.

Chaque Membre de la Société représenté au Conseil ne dispose que d'une voix et n'a qu'un Représentant.

Article 5.

Sauf disposition expressément contraire du présent Pacte ou des clauses du présent Traité, les décisions de l'Assemblée ou du Conseil sont prises à l'unanimité des Membres de la Société représentés à la réunion.

Toutes questions de procédure qui se posent aux réunions de l'Assemblée ou du Conseil, y compris la désignation des Commissions chargées d'enquêter sur des points particuliers, sont réglées par l'Assemblée ou par le Conseil et décidées à la majorité des Membres de la Société représentés à la réunion.

La première réunion de l'Assemblée et la première réunion du Conseil auront lieu sur la convocation du Président des États-Unis d'Amérique.

Article 6.

Le Secrétariat permanent est établi au siège de la Société. Il comprend un Secrétaire général, ainsi que les secrétaires et le personnel nécessaires.

Le premier Secrétaire général est désigné dans l'annexe. Par la suite, le Secrétaire général sera nommé par le Conseil avec l'approbation de la majorité de l'Assemblée.

Les secrétaires et le personnel du Secrétariat sont nommés par le Secrétaire général avec l'approbation du Conseil.

Le Secrétaire général de la Société est de droit Secrétaire général de l'Assemblée et du Conseil.

Les dépenses du Secrétariat sont supportées par les Membres de la Société dans la proportion établie pour le Bureau de l'Union postale universelle.

Article 7.

Le siège de la Société est établi à Genève. Le Conseil peut à tout moment décider de l'établir en tout autre lieu.

Toutes les fonctions de la Société ou des services qui s'y rattachent, y compris le Secrétariat, sont également accessibles aux hommes et aux femmes.

Les Représentants des Membres de la Société et ses agents jouissent dans l'exercice de leurs fonctions des privilèges et immunités diplomatiques.

Les bâtiments et terrains occupés par la Société, par ses services ou ses réunions, sont inviolables.

Article 8.

Les Membres de la Société reconnaissent que le maintien de la paix exige la réduction des armements nationaux au minimum compatible avec la sécurité nationale et avec l'exécution des obligations internationales imposées par une action commune.

Le Conseil, tenant compte de la situation géographique et des conditions spéciales de chaque État, prépare

приготвява планове за това намаление, за да бъдат проучени от различните правителства, които ще вземат решение по тях.

Тия планове трябва да бъдат наново проучвани и, ако трябва, ревизирани най-малко всеки десет години.

След тяхното приемане от различните правителства, така определенният размер на въоръжение не може да бъде надминат без съгласието на съвета.

Като имат пред вид, че частната фабрикация на муниции и на военен материал повдига сериозни възражения, членовете на Обществото натоварват съвета да вземе нужните мерки за избягване на пакостните последици от това, като държи сметка за нуждите на ония членове на Обществото, които не могат да фабрикуват необходимите за тяхната сигурност муниции и военни материали.

Членовете на Обществото се задължават да разменят по най-откровен и най-пълнен начин всички сведения относително размера на техните въоръжения, техните военни, морски и въздушни програми и състоянието на ония техни индустрии, които могат да се използват за войната.

Член 9.

Една постоянна комисия ще бъде образувана, за да дава на съвета мнение по изпълнението на разпореденията на чл. чл. 1 и 8 и изобщо върху военният, морски и въздушни въпроси.

Член 10.

Членовете на Обществото се задължават да защитят и да поддържат срещу всяко външно нападение териториалната цялост и настоящата политическа независимост на всички членове на Обществото. Във случай на нападение, на заплашване или опасност от нападение, съветът взема нужните мерки, за да осигури изпълнението на това задължение.

(Глъчката вътре в залата продължава неприменовано)

В. Дамьянов: Знаменити докладчик на договора за мир!

А. Цанков: Дайде барем отиди, докато се чете договорът, бе дажте!

Д. Казасов: Това не е критика, това е парламентар.

Н. Ковачев: Г. г. народни представители! Тук се чете един договор — васт ви повече интересува една интерпретация, отколзото един договор, който потребва България! Пазете тишина.

От обединените социалисти: Ние сме го чели.

Д. Казасов: (Към земледельците) Вие се подягравате с целия парламент. Но ви е срам!

Председателствующ Н. Атанасов: (Звъни) Пазете тишина, г-да!

Н. Ковачев: Това е питейногенията на България! (Прѣреkanie между народните представители П. Алеков и Н. Ковачев)

П. Алеков: Съгласно правилника, няма нужда договорът да се чете. Прочетете правилника и се съобразете с него. Обструктивни правите.

И. Гетев: Вие барем не признавате този правилник, защото е буржоазен.

П. Алеков: Вие не го признавате, защото вие не го изпълнявате.

А. Цанков: Станахме за смѣх на свѣта.

П. Алеков: Това е пръв случай във нашия парламент, такъв километрически договор да се чете. Имате правилник, съобразете се с него. Това е обструкция!

Д. Казасов: И ние ще правим обструкция — тогава ще видите, какъ се прави обструкция. (Глъчката вътре в залата продължава)

Замѣстникъ-секретарь С. Омарчевски: (Продължава да чете всрѣдъ залата)

Член 11.

Изрично се заявява, че всяка война или заплашване с война, независимо дали засѣга прѣко или не нѣкой членъ на Обществото, интересува цялото Общество и то трябва да вземе нужните мерки за ефикасно запазване на мира на народите. Въ такъв случай главният секретарь свиква незабавно съвета по искането на който и да е членъ отъ Обществото.

les plans de cette réduction, en vue de l'examen et de la décision des divers Gouvernements.

Ces plans doivent faire l'objet d'un nouvel examen et, s'il y a lieu, d'une revision tous les dix ans au moins.

Après leur adoption par les divers Gouvernements, la limite des armements ainsi fixée ne peut être dépassée sans le consentement du Conseil.

Considérant que la fabrication privée des munitions et du matériel de guerre soulève de graves objections, les Membres de la Société chargent le Conseil d'aviser aux mesures propres à en éviter les fâcheux effets, en tenant compte des besoins des Membres de la Société qui ne peuvent pas fabriquer les munitions et le matériel de guerre nécessaires à leur sûreté.

Les Membres de la Société s'engagent à échanger, de la manière la plus franche et la plus complète, tous renseignements relatifs à l'échelle de leurs armements, à leurs programmes militaires, navals et aériens et à la condition de celles de leurs industries susceptibles d'être utilisées pour la guerre.

Article 9.

Une Commission permanente sera formée pour donner au Conseil son avis sur l'exécution des dispositions des articles 1 et 8 et, d'une façon générale, sur les questions militaires, navales et aériennes.

Article 10.

Les Membres de la Société s'engagent à respecter et à maintenir contre toute agression extérieure l'intégrité territoriale et l'indépendance politique présente de tous les Membres de la Société. En cas d'agression, de menace ou de danger d'agression, le Conseil avise aux moyens d'assurer l'exécution de cette obligation.

Освѣтъ това се заявява, че всѣки членъ на Обществото има право по приятелски начинъ да обърне вниманието на събранието или на съвѣта върху всѣко обстоятелство отъ естество да засегне международнитѣ отношения и което заплашва, слѣдователно, да наруши мира и сговора между народитѣ, отъ които зависи мирътъ.

Членъ 12.

Всички членове на Обществото сж съгласни, че ако се повдигне между тѣхъ споръ отъ естество да докара до скжсване, тѣ ще подложатъ този споръ било на единъ арбитражъ, било на разучване отъ съвѣта. Тѣ сж съгласни още, че въ никой случай не трѣбва да прибѣгватъ до война прѣди изтичането на единъ срокъ отъ три мѣсеци слѣдъ рѣшението на арбитражъ или доклада на съвѣта.

Въ всички прѣдвидени въ тоя членъ случаи рѣшението на арбитражъ трѣбва да бѣде издадено въ единъ приличенъ срокъ и докладътъ на съвѣта трѣбва да бѣде приготвенъ въ шестъ мѣсеци отъ деня, когато спорътъ му е билъ подложенъ на разглеждане.

Членъ 13.

Членовѣтъ на Обществото сж съгласни, че ако между тѣхъ се повдигне споръ, който по тѣхно мнѣние може да се разрѣши чрѣзъ арбитражъ, и ако този споръ не може да бѣде уреденъ задоволително по дипломатически пѣтъ, въпросътъ ще бѣде подложенъ изцѣло на арбитражъ.

Между споровѣтъ, които въобще могатъ да бждатъ разрѣшавани чрѣзъ арбитражъ, се поставятъ ония досѣжно тълкуването на единъ договоръ, по всѣки въпросъ отъ международното право, по сжествуването на всѣки фактъ, който, ако се установи, би прѣдставлялъ нарушение на едно международно задължение, или по размѣра или естеството на поправката, дължима поради това нарушение.

Арбитражниятъ сждъ, комуто се подлага спорътъ, е този сждъ, който странитѣ сж избрали или пъкъ сж прѣдвидѣли въ тѣхни по-прѣдидни конвенции.

Членовѣтъ на Обществото се задължаватъ да изпълняватъ добросъвестно издаденитѣ рѣшения и да не прибѣгватъ до война срѣшу всѣки членъ отъ Обществото, който се съобрази съ тия рѣшения. Ако рѣшението не бѣде изпълнено, съвѣтътъ прѣдлага мѣрките, които трѣбва да осигурятъ изпълнението му.

Членъ 14.

Съвѣтътъ е наговаренъ да приготви единъ проектъ за постояненъ международенъ сждъ и да го прѣдстави на членовѣтъ на Обществото. Този сждъ ще се произнася по всички спорове отъ международенъ характеръ, които странитѣ ще му прѣдставятъ. Той ще дава сжщо и съвѣщателни мнѣния по всѣки споръ или въпросъ, който му бѣде прѣдставенъ отъ съвѣта на Обществото.

Членъ 15.

Ако между членовѣтъ на Обществото се повдигне споръ отъ естество да докара до скжсване, и ако този споръ не е подложенъ на прѣдвидения въ чл. 13 арбитражъ, членовѣтъ на Обществото се съгласяватъ да го прѣдставятъ на съвѣта. Въ такъвъ случай достатъчно е единъ отъ тѣхъ да уведоми за спора главния секретаръ, който ще вземе всички мѣрки за една анкета и едно пълно разучване.

Въ най-късъ срокъ странитѣ трѣбва да му прѣдставятъ изложения по тѣхната работа, заедно съ всички

Il est, en outre, déclaré que tout Membre de la Société a le droit, à titre amical, d'appeler l'attention de l'Assemblée ou du Conseil sur toute circonstance de nature à affecter les relations internationales et qui menace par suite de troubler la paix ou la bonne entente entre nations, dont la paix dépend.

Article 12.

Tous les Membres de la Société conviennent que, s'il s'élève entre eux un différend susceptible d'entraîner une rupture, ils le soumettront soit à la procédure de l'arbitrage, soit à l'examen du Conseil. Ils conviennent encore qu'en aucun cas ils ne doivent recourir à la guerre avant l'expiration d'un délai de trois mois après la sentence des arbitres ou le rapport du Conseil.

Dans tous les cas prévus par cet article, la sentence des arbitres doit être rendue dans un délai raisonnable et le rapport du Conseil doit être établi dans les six mois à dater du jour où il aura été saisi du différend.

Article 13.

Les Membres de la Société conviennent que s'il s'élève entre eux un différend susceptible, à leur avis, d'une solution arbitrale et si ce différend ne peut se régler de façon satisfaisante par la voie diplomatique, la question sera soumise intégralement à l'arbitrage.

Parmi ceux qui sont généralement susceptibles de solution arbitrale, on déclare tels les différends relatifs à l'interprétation d'un Traité, à tout point de droit international, à la réalité de tout fait qui, s'il était établi, constituerait la rupture d'un engagement international, ou à l'étendue ou à la nature de la réparation due pour une telle rupture.

La Cour d'arbitrage à laquelle la cause est soumise est la Cour désignée par les Parties ou prévue dans leurs Conventions antérieures.

Les Membres de la Société s'engagent à exécuter de bonne foi les sentences rendues et à ne pas recourir à la guerre contre tout Membre de la Société qui s'y conformera. Faute d'exécution de la sentence, le Conseil propose les mesures qui doivent en assurer l'effet.

Article 14.

Le Conseil est chargé de préparer un projet de Cour permanente de justice internationale et de le soumettre aux Membres de la Société. Cette Cour connaîtra de tous différends d'un caractère international que les Parties lui soumettront. Elle donnera aussi des avis consultatifs sur tout différend ou tout point, dont la saisira le Conseil ou l'Assemblée.

Article 15.

S'il s'élève entre les Membres de la Société un différend susceptible d'entraîner une rupture et si ce différend n'est pas soumis à l'arbitrage prévu à l'article 13, les Membres de la Société conviennent de la porter devant le Conseil. A cet effet, il suffit que l'un d'eux avise de ce différend le Secrétaire général, qui prend toutes dispositions en vue d'une enquête et d'un examen complets.

Dans le plus bref délai, les Parties doivent lui communiquer l'exposé de leur cause avec tous faits pertinents.

надложни факти и оправдателни документи. Съвѣтъ може да нареди незабавното им публикуване.

Съвѣтъ се старае да осигури уреждането на спора. Ако успѣе въ това, той публикува, доколкото намери за добър, едно изложение на фактите, обясненията им и текста на спогодбата.

Ако спорът не е можал да бѣде уреденъ, съвѣтъ съставя и публикува единъ докладъ, гласуванъ било единодушно, било съ болшинство на гласоветъ, за да изясни обстоятелствата по спора и разрешението му, което той препоръчва като най-справедливо и най-подходяще въ случая.

Всѣки членъ отъ Обществото, представенъ въ съвѣта, може също да публикува едно изложение на фактите по спора и своите собствени заключения.

Ако докладът на съвѣта е приетъ единодушно, като не се смѣтатъ гласоветъ на представителитъ на странитъ при установяването на това единодушие, членоветъ на Обществото се задължават да не прибѣгватъ до война противъ никоя страна, която се е съобразила съ заключенията на доклада.

Въ случай че докладът на съвѣта не се приеме отъ всички други членове безъ представителитъ на странитъ въ спора, членоветъ на Обществото си запазватъ правото да дѣйствуватъ, както тѣ намерятъ за добър, за поддържане на правото и справедливостта.

Ако една отъ странитъ претендира и ако съвѣтъ признае, че спорътъ е за въпросъ, който международното право прѣдоставя на изключителната компетентностъ на тази страна, съвѣтъ ще констатира това въ единъ докладъ, безъ обаче да препоръчва каквото и да било разрешение.

Съвѣтъ може въ всички прѣдвидени въ този членъ случаи да внесе спора въ събранието. Събранието може да бѣде също сезирано съ спора по искане на една отъ странитъ; това искане трѣбва да бѣде прѣдставено въ срокъ отъ четиринадесетъ дни отъ момента, когато спорътъ е билъ внесенъ въ съвѣта.

По всѣки въпросъ, прѣдставенъ въ събранието, разпореденията на настоящия членъ и на чл. 12 относително дѣйността и властта на съвѣта се прилагатъ също и за дѣйността и властта на събранието. Докладъ, направенъ отъ събранието съ одобрението на представителитъ на членоветъ на Обществото, прѣдставени въ съвѣта, и на едно болшинство отъ другитъ членове на съвѣта, съ изключение за всѣки случай на представителитъ на странитъ, важи също така както единъ докладъ на съвѣта приетъ единодушно отъ членоветъ му, освѣнъ прѣдставителитъ на странитъ.

(Глъчката въ лѣвната продължава непрѣжнато)

Министъръ д-ръ Р. Дасналовъ: Г. народни прѣдставители! Чл. 38 отъ правилника на Народното събрание казва, че дължити законопроекти могатъ, въ случай че Събранието рѣши, да не се четатъ изобщо. Азъ моля Народното събрание да се съгласи този договоръ, който е твърдъ много обемистъ, и понеже виждамъ, че мнозина отъ лѣвницата се възмущаватъ, да по го четемъ изобщо, да прочетемъ отъ него само по-важнитъ пунктове и да отидемъ въ стр. 112, да четемъ „общитъ принципъ“.

Моля това да се гласува.

Прѣседателствуващъ Н. Атанасовъ: Който приема прѣдложението на г. министра на земледѣлството, моля, да си вдигнатъ ржата. Болшинство, Събранието приема. (Обща веселостъ. Голѣма глъчка)

(Ето слѣдующитъ тѣснотъ на дотожора.)

Членъ 16.

„Ако единъ членъ на Обществото прибѣгне къмъ война, въпреки задълженията, поети чрезъ чл. чл. 12, 13 и 15, той се счита *ipso facto* като извършителъ военно дѣйствие спрямо всички други членове на Обществото. Тѣзи послѣднитъ се задължаватъ да сжсатъ веднага съ него всички търговски и финансови сношения, да заврѣятъ всѣкакви отношения между подла-

et pièces justificatives. Le Conseil peut en ordonner la publication immédiate.

Le Conseil s'efforce d'assurer le règlement du différend. S'il y réussit, il publie, dans la mesure qu'il juge utile, un exposé relatant les faits, les explications qu'ils comportent et les termes de ce règlement.

Si le différend n'a pu se régler, le Conseil rédige et publie un rapport, voté soit à l'unanimité, soit à la majorité des voix, pour faire connaître les circonstances du différend et les solutions qu'il recommande comme les plus équitables et les mieux appropriées à l'espèce.

Tout Membre de la Société représenté au Conseil peut également publier un exposé des faits du différend et ses propres conclusions.

Si le rapport du Conseil est accepté à l'unanimité, le vote des Représentants des Parties ne comptant pas dans le calcul de cette unanimité, les Membres de la Société s'engagent à ne recourir à la guerre contre aucune Partie qui se conforme aux conclusions du rapport.

Dans le cas où le Conseil ne réussit pas à faire accepter son rapport par tous ses membres autres que les Représentants de toute Partie au différend, les Membres de la Société se réservent le droit d'agir comme ils le jugent nécessaire pour le maintien du droit et de la justice.

Si l'une des Parties prétend et si le Conseil reconnaît que le différend porte sur une question que le droit international laisse à la compétence exclusive de cette Partie, le Conseil le constatera dans un rapport, mais sans recommander aucune solution.

Le Conseil peut, dans tous les cas prévus au présent article, porter le différend devant l'Assemblée. L'Assemblée devra de même être saisie du différend à la requête de l'une des Parties; cette requête devra être présentée dans les quatorze jours à dater du moment où le différend est porté devant le Conseil.

Dans toute affaire soumise à l'Assemblée, les dispositions du présent article et de l'article 12 relatives à l'action et aux pouvoirs du Conseil, s'appliquent également à l'action et aux pouvoirs de l'Assemblée. Il est entendu qu'un rapport fait par l'Assemblée avec l'approbation des Représentants des Membres de la Société représentés au Conseil et d'une majorité des autres Membres de la Société, à l'exclusion, dans chaque cas, des Représentants des Parties, a le même effet qu'un rapport du Conseil adopté à l'unanimité de ses membres autres que les Représentants des Parties.

Article 16.

Si un Membre de la Société recourt à la guerre, contrairement aux engagements pris aux articles 12, 13 ou 15, il est *ipso facto* considéré comme ayant commis un acte de guerre contre tous les autres Membres de la Société. Ceux-ci s'engagent à rompre immédiatement avec lui toutes relations commerciales ou financières, à interdire tous rapports entre leurs nationaux et ceux de l'État en

ницитъ си и тѣзи на държавата, която е нарушила устава, и да спратъ всѣкакви финансови, търговски или лични съобщения между подданицитъ на тази държава и тѣзи на всѣка друга държава, членъ или не на Обществото.

Въ този случай съвѣтъ е длъженъ да посочи на разнитъ заинтересовани правителства военнитъ, морски и въздушни части, които членоветъ на Обществото ще доставятъ респективно за образуване въоръженитъ сили, прѣдначинени да накаратъ да се зачитатъ задълженията на Обществото.

Освѣтъ това, членоветъ на Обществото се съгласяватъ да си оказватъ взаимно подкрѣпа при прилагането на икономическитъ и финансови мѣрки, които ще се взематъ, по силата на този членъ, за намаляване до минимумъ загубитъ и негоднитъ, които могатъ да произлязатъ отъ това. Тѣ си оказватъ също взаимна подкрѣпа за устояване срѣщу всѣкаква специална мѣрка, отправена противъ единъ отъ тѣхъ отъ държавата, която е нарушила устава. Тѣ взиматъ нужнитъ разпорѣждания, за да улеснятъ прѣминаването прѣзъ тѣхна територия на войскитъ на всѣки членъ на Обществото, който участвува въ общата акция, за да се наложатъ почитането на задълженията спрѣмо Обществото.

Всѣки членъ, който се е провинилъ въ нарушение на едно отъ задълженията, произтичащи отъ устава, може да бѣде изключенъ отъ Обществото. Изключването трѣбва да се произнесе чрѣзъ вотъ на всички други членове на Обществото, прѣдставени въ съвѣта

Членъ 17.

Въ случай на споръ между двѣ държави, отъ които само една е членъ на Обществото или нито една не е членъ, държавата или държавитъ, чужди на Обществото, се поканватъ да се подчинятъ на задълженията, които се налагатъ на членоветъ му за уреждане на спора, при условия, които съвѣтъ ще прѣдвиди за прави. Ако тази покана се приеме, постановленията на чл. 12 и 16 се прилагатъ подъ резерва на измѣненіята, които съвѣтъ ще намѣри за необходими.

Отъ момента на изпращане на тази покана, съвѣтъ отваря анкета върху обстоятелствата на спора и прѣдлага такава мѣрка, която му изглежда най-добра и най-ефикасна въ особения случай.

Ако поканената държава, отказвайки да приеме задълженията на членъ на Обществото за уреждане на спора, прибѣгне къмъ война срѣщу единъ членъ на Обществото, то постановленията на чл. 16 сѣ приложими спрѣмо нея.

Ако двѣтъ поканени страни отказатъ да приематъ задълженията на членове на Обществото за уреждане на спора, съвѣтъ може да вземе всички мѣрки и направи всички прѣдложения отъ естество да прѣдотвратятъ неприятелскитъ дѣйствия и доведатъ до разрѣшение на конфликта.

Членъ 18.

Всѣки международенъ договоръ или задължение, сключени въ бѣдаше отъ единъ членъ на Обществото, трѣбва да бѣдатъ веднага регистрирани отъ секретариата и публикувани отъ него, щомъ като това е възможно. Никой отъ тѣзи международни договори или задължения не ще има задължителна сила прѣди да бѣде регистриранъ.

Членъ 19.

Събранието може отъ време на време да поканва членоветъ на Обществото да пристѣпятъ къмъ разуч-

rupture de pacte et à faire cesser toutes communications financières, commerciales ou personnelles entre les nationaux de cet Etat et ceux de tout autre Etat, Membre ou non de la Société.

En ce cas, le Conseil a le devoir de recommander aux divers Gouvernements intéressés les effectifs militaires, navals et aériens par lesquels les Membres de la Société contribueront respectivement aux forces armées destinées à faire respecter les engagements de la Société.

Les Membres de la Société conviennent, en outre, de se prêter l'un à l'autre un mutuel appui dans l'application des mesures économiques et financières à prendre en vertu du présent article pour réduire au minimum les pertes et les inconvénients qui peuvent en résulter. Ils se prêtent également un mutuel appui pour résister à toute mesure spéciale dirigée contre l'un d'eux par l'Etat en rupture de pacte. Ils prennent les dispositions nécessaires pour faciliter le passage à travers leur territoire des forces de tout Membre de la Société qui participe à une action commune pour faire respecter les engagements de la Société.

Peut être exclu de la Société tout Membre qui s'est rendu coupable de la violation d'un des engagements résultant du Pacte. L'exclusion est prononcée par le vote de tous les autres Membres de la Société représentés au Conseil.

Article 17.

En cas de différend entre deux Etats, dont un seulement est membre de la Société ou dont aucun n'en fait partie, l'Etat ou les Etats étrangers à la Société sont invités à se soumettre aux obligations qui s'imposent à ses membres aux fins de règlement du différend, aux conditions estimées justes par le Conseil. Si cette invitation est acceptée, les dispositions des articles 12 et 16 s'appliquent sous réserve des modifications jugées nécessaires par le Conseil.

Dès l'envoi de cette invitation, le Conseil ouvre une enquête sur les circonstances du différend et propose telle mesure qui lui paraît la meilleure et la plus efficace dans le cas particulier.

Si l'Etat invité, refusant d'accepter les obligations de Membre de la Société aux fins de règlement du différend, recourt à la guerre contre un membre de la Société, les dispositions de l'article 16 lui sont applicables.

Si les deux Parties invitées refusent d'accepter les obligations de Membres de la Société aux fins de règlement du différend, le Conseil peut prendre toutes mesures et faire toutes propositions de nature à prévenir les hostilités et à amener la solution du conflit.

Article 18.

Tout traité ou engagement international conclu à l'avenir par un Membre de la Société devra être immédiatement enregistré par le Secrétariat et publié par lui aussitôt que possible. Aucun de ces traités ou engagements internationaux ne sera obligatoire avant d'avoir été enregistré.

Article 19.

L'Assemblée peut, de temps à autre, inviter les Membres de la Société à procéder à un nouvel examen des

ване наново на договорите, станали неприложими, както и на международните положения, чието поддържане би могло да постави въ опасност световния мир.

Членъ 20.

Членовете на Обществото признават, всеки за това, което се отнася до него, че настоящият уставъ отменя всички задължения или съглашения *inter se*, несъвместими съ разпореденията на устава, и се задължават тържествено да не сключват никакви подобни за въ бъдеще.

Ако преди влизането си въ Обществото единъ членъ е поелъ несъвместими съ разпореденията на устава задължения, той тръбва да вземе непосредствени мѣрки, за да се освободи отъ тѣзи задължения.

Членъ 21.

Международните задължения, като договори за арбитражъ и мѣстните съглашения, като доктрината на Монро, които осигуряватъ поддържането на мира, не се считатъ като несъвместими съ никое отъ постановленията на настоящия уставъ.

Членъ 22.

Слѣдните принципи се прилагатъ спрямо колонии и територии, които вслѣдствие на войната сж прѣстанали да бждатъ подъ суверенитета на държавите, които сж ги управлявали преди това, и които сж населени съ народи, неспособни още да се самоуправляватъ при особено мѣжните условия на съвременния свѣтъ. Благоустройство и развитието на тия народи съставлятъ една свещена културна мисия и за това тръбва да се прибавятъ къмъ настоящия уставъ гаранции за изпълнението на тази мисия.

Най-добрата метода за осъществяване на практика този принципъ е да се повѣри опеката надъ горните народи на напредналите нации, които, благодарение на своите източници, опитност или географическо положение, сж най-пригодни да поематъ тази отговорност и сж съгласни да я приематъ: тѣ биха упражнили тази опекa въ качество на пълномощници и въ името на Обществото.

Характерътъ на пълномощието тръбва да е различенъ споредъ степенята на развитието на народа, географическото положение на територията, нейните икономически условия и всички други подобни обстоятелства.

Извѣстни народности, които принадлежаха по-рано къмъ Отоманската империя, сж достигнали такава степенъ на развитие, че тѣхното съществуване като самостоятелни народи може да се признае временно, при условие, че тѣхното управление ще се напѣтва отъ съветитѣ и помощта на единъ пълномощникъ, докогато тѣ станатъ способни да се самоуправляватъ. Желанията на тѣзи народности тръбва да бждатъ взети прѣдъ видъ при избора на пълномощника.

Степенята на развитие, въ които се намиратъ други народи, специално тѣзи на централна Африка, изисква, щото пълномощникътъ да поеме управлението на територията при условия, които съ заплъщението на злоупотребления, като търговия съ роби, трафику на оружия и алкохолъ, ще гарантиратъ свободата на съвестта и на религията, безъ други ограничения, освѣтъ тѣзи, които се налагатъ за поддържането на общественъ редъ и добритѣ нрави, и заплъщението да се правятъ укрѣпления или военни и морски бази и да се подлагатъ туземцитѣ на военно обучение, освѣтъ ако това е необходимо за охраната и

traités devenus inapplicables ainsi que des situations internationales, dont le maintien pourrait mettre en péril la paix du monde.

Article 20.

Les Membres de la Société reconnaissent, chacun en ce qui le concerne, que le présent Pacte abroge toutes obligations ou ententes *inter se* incompatibles avec ses termes et s'engagent solennellement à n'en pas contracter à l'avenir de semblables.

Si avant son entrée dans la Société, un Membre a assumé des obligations incompatibles avec les termes du Pacte, il doit prendre des mesures immédiates pour se dégager de ces obligations.

Article 21.

Les engagements internationaux, tels que les traités d'arbitrage, et les ententes régionales, comme la doctrine de Monroe, qui assurent le maintien de la paix, ne sont considérés comme incompatibles avec aucune des dispositions du présent Pacte.

Article 22.

Les principes suivants s'appliquent aux colonies et territoires qui, à la suite de la guerre, ont cessé d'être sous la souveraineté des États qui les gouvernaient précédemment et qui sont habités par des peuples non encore capables de se diriger eux-mêmes dans les conditions particulièrement difficiles du monde moderne. Le bien-être et le développement de ces peuples forment une mission sacrée de civilisation, et il convient d'incorporer dans le présent Pacte des garanties pour l'accomplissement de cette mission.

La meilleure méthode de réaliser pratiquement ce principe est de confier la tutelle de ces peuples aux nations développées qui, en raison de leurs ressources, de leur expérience ou de leur position géographique, sont le mieux à même d'assumer cette responsabilité et qui consentent à l'accepter: elles exerceraient cette tutelle en qualité de Mandataires et au nom de la Société.

Le caractère du mandat doit différer suivant le degré du développement du peuple, la situation géographique du territoire, ses conditions économiques et toutes autres circonstances analogues.

Certaines communautés, qui appartenaient autrefois à l'Empire ottoman, ont atteint un degré de développement tel que leur existence comme nations indépendantes peut être reconnue provisoirement, à la condition que les conseils et l'aide d'un mandataire guident leur administration jusqu'au moment où elles seront capables de se conduire seules. Les vœux de ces communautés doivent être pris d'abord en considération pour le choix du Mandataire.

Le degré de développement où se trouvent d'autres peuples, spécialement ceux de l'Afrique centrale, exige que le Mandataire y assume l'administration du territoire à des conditions qui, avec la prohibition d'abus, tels que la traite des esclaves, le trafic des armes et celui de l'alcool, garantissent la liberté de conscience et de religion, sans autres limitations que celles que peut imposer le maintien de l'ordre public et des bonnes mœurs, et l'interdiction d'établir des fortifications ou des bases militaires ou navales et de donner aux indigènes une instruction militaire, si ce n'est pour la police ou la défense du territoire et qui

за защита на територията, и които ще осигурят еднакво на всички други членове на Обществото условия на равенство при размяната и търговията.

Най-послѣ има територии, като юго-западна Африка и известни острови въ Тихия океанъ около Австралия, които, вслѣдствие слабата гъстота на населението, тяхната ограничена повърхност, тяхното отдалечение отъ центрове на цивилизацията, тяхното географическо положение, допиратъ до територията на пълномощника, или други обстоятелства, не биха били подобру управявани, освѣтнъ подъ законитѣ на пълномощника, като нераздѣлна частъ отъ неговата територия, подъ резерва на гаранциитѣ прѣдвидени по-горѣ въ полза на мѣстното население.

Въ всички тѣзи случаи пълномощникътъ трѣбва да изпраща въ свѣта годишнитѣ доклади относително териториитѣ, съ управлението на които той е натоваренъ.

Ако степенъта на власт, контролъ или управление, които ще упражнява пълномощникътъ, не е опрѣделена отъ една прѣдшествуваща конвенция между членоветѣ на Обществото, по тѣзи въпроси свѣтътъ изрично ще постанови.

Една постоянна комисия ще бѣде натоварена да приема и проучва годишнитѣ доклади на пълномощникитѣ и да съобщава въ свѣта своето мнѣние върху всички въпроси, засѣгващи изпълнението на пълномощията.

Членъ 23.

Подъ резерва и съобразно постановленията на сѣга съществуващитѣ международни конвенции или които въ послѣдствие ще бѣдатъ сключени, членоветѣ на Обществото:

a) ще се стараятъ да осигурятъ и поддържатъ справедливи и хуманни условия за работа на мъжегѣ, женитѣ и дѣцата върху тяхнитѣ собствени територии, както и въ всички страни, където се простиратъ тяхнитѣ търговски и индустриални връзки, и за тази цѣль да учредятъ и поддържатъ необходимитѣ международни организации;

b) се задължаватъ да осигурятъ справедливото третиране на мѣстнитѣ населенія въ териториитѣ, подчинени на тяхното управление;

c) натоварватъ Обществото съ общия контролъ върху спогоднитѣ относно търговията съ жени и дѣца, трафика на опиума и други вредни вещества;

d) натоварватъ Обществото съ общия контролъ на търговията съ оружия и муниции съ странитѣ, дѣто контролтътъ на тая търговия е наложителенъ за общия интересъ;

e) ще взематъ необходимитѣ мѣрки, за да обезпечатъ гаранцията и поддържането на свободата на съобщенията и транзитъ, както и за едно справедливо третиране търговията на всички членове на Обществото, като се взематъ прѣдъ видъ особенитѣ нужди на опустошенитѣ територии прѣзъ войната отъ 1914 — 1918;

f) ще се стараятъ да взематъ международни мѣрки за прѣдпазване и борба противъ болеститѣ.

Членъ 24.

Всички международни бюра, учредени по силата на прѣдшествуващи колективни договори, ще бѣдатъ поставени подъ властъта на Обществото, ако странитѣ се съгласятъ на това. Всички други международни бюра и комисии за уреждане въпроси, отъ международенъ

асуреронтъ еgalement aux autres Membres de la Société des conditions d'égalité pour les échanges et le commerce.

Enfin il y a des territoires, tels que le Sud-Ouest africain et certaines îles du Pacifique austral, qui, par suite de la faible densité de leur population, de leur superficie restreinte, de leur éloignement des centres de civilisation, de leur contiguïté géographique au territoire du Mandataire, ou d'autres circonstances, ne sauraient être mieux administrés que sous les lois du mandataire, comme une partie intégrante de son territoire, sous réserve des garanties prévues plus haut dans l'intérêt de la population indigène.

Dans tous les cas le Mandataire doit envoyer au Conseil un rapport annuel concernant les territoires dont il a la charge.

Si le degré d'autorité, de contrôle ou d'administration à exercer par le Mandataire n'a pas fait l'objet d'une Convention antérieure entre les Membres de la Société, il sera expressément statué sur ces points par le Conseil.

Une Commission permanente sera chargée de recevoir et d'examiner les rapports annuels des Mandataires et de donner au Conseil son avis sur toutes les questions relatives à l'exécution des mandats.

Article 23.

Sous la réserve, et en conformité des dispositions des Conventions internationales actuellement existantes ou qui seront ultérieurement conclues, les Membres de la Société:

a) s'efforceront d'assurer et de maintenir des conditions de travail équitables et humaines pour l'homme, la femme et l'enfant sur leurs propres territoires, ainsi que dans tous pays auxquels s'étendent leurs relations de commerce et d'industrie, et, dans ce but, d'établir et d'entretenir les organisations internationales nécessaires;

b) s'engagent à assurer le traitement équitable des populations indigènes dans les territoires soumis à leur administration;

c) chargent la Société du contrôle général des accords relatifs à la traite des femmes et des enfants, du trafic de l'opium et autres drogues nuisibles;

d) chargent la Société du contrôle général du commerce des armes et des munitions avec les pays où le contrôle de ce commerce est indispensable à l'intérêt commun;

e) prendront les dispositions nécessaires pour assurer la garantie et le maintien de la liberté des communications et du transit, ainsi qu'un équitable traitement du commerce de tous les Membres de la Société, étant entendu que les nécessités spéciales des régions dévastées pendant la guerre 1914—1918 devront être prises en considération;

f) s'efforceront de prendre des mesures d'ordre international pour prévenir et combattre les maladies.

Article 24.

Tous les bureaux internationaux antérieurement établis par traités collectifs seront, sous réserve de l'assentiment des parties, placés sous l'autorité de la Société. Tous autres bureaux internationaux et toutes Commissions pour le règlement des affaires d'intérêt international qui

интересъ, които ще бъдат учредени въ послѣдствие, ще бъдат поставени подъ властта на Обществото.

За всички въпроси отъ международен интересъ, учредени чрезъ общи конвенции, но неподчинени на контрола на международни комисии и бюра, секретариатът на Обществото ще трѣбва, ако страните го поискатъ и съвѣтътъ се съгласи, да събере и разладе всички полезни свѣдѣния и да даде всѣка необходима или желана подкрѣпа.

Съвѣтътъ може да рѣши, щото въ равностойнъ на секретариата да влѣзатъ и тѣзи на всички бюра или комисии, поставени подъ властта на Обществото.

Членъ 25.

Членовете на Обществото се задължаватъ да насърчаватъ и улесняватъ учредяването и взаимното сътрудничество на народните доброволчески организации на Червения кръстъ, надлежно одобрени, които иматъ за цѣль подобрене на здравето, прѣдпохранителна защита противъ болести и облекчаване на страданията въ свѣта.

Членъ 26.

Измѣненната на настоящия уставъ ще влѣзатъ въ сила, щомъ бъдатъ ратифицирани отъ членовете на Обществото, чиито прѣдставители образуватъ събраниято.

Всѣки членъ на Обществото е свободенъ да не приема направените поправки на устава. Въ такъвъ случай той прѣстава да принадлежи къмъ Обществото.

ПРИЛОЖЕНИЕ.

I. Първоначални членове на Обществото на народите:

Съединените американски щати, Белгия, Боливия, Бразилия, Британска империя, Канада, Австралия, Южна Африка, Нова-Зеландия, Индия, Китай, Куба, Екваторъ, Франция, Гърция, Гватемала, Хаити, Хеджазъ, Хондурасъ, Италия, Япония, Либерия, Никарагуа, Панама, Перу, Полша, Португалия, Ромжия, Сръбско-Хърватско-Словенска държава, Снакъ, Чехо-Словашко, Уругвай.

Държави поканени да се присъединятъ къмъ устава:

Аргентина, Чили, Колумбия, Дания, Испания, Норвегия, Парагвай, Холандия, Персия, Салвадоръ, Швеция, Швейцария, Венецуела.

II. Първъ главенъ секретаръ на Обществото на народите:

Съръ Джеймсъ Ерикъ Друммондъ.

ЧАСТЪ II.

Границитъ на България.

Членъ 27.

Границитъ на България се опредѣлятъ както слѣдва (гл. приложената карта):

1° Съ Сръбско-Хърватско-Словенската държава:

Отъ вливането на Тимокъ въ Дунава, обща точка на третъ граници на България, Ромжия и Сръбско-Хърватско-Словенската държава, къмъ югъ до една точка,

seront créés ultérieurement, seront placés sous l'autorité de la Société.

Pour toutes questions d'intérêt international réglées par des conventions générales, mais non soumises au contrôle de Commissions ou de bureaux internationaux, le Secrétariat de la Société devra, si les Parties le demandent et si le Conseil y consent, réunir et distribuer toutes informations utiles et prêter toute l'assistance nécessaire ou désirable.

Le Conseil peut décider de faire rentrer dans les dépenses du Secrétariat celles de tout bureau ou Commission placée sous l'autorité de la Société.

Article 25.

Les Membres de la Société s'engagent à encourager et favoriser l'établissement et la coopération des organisations volontaires nationales de la Croix-Rouge, dûment autorisées, qui ont pour objet l'amélioration de la santé, la défense préventive contre la maladie et l'adoucissement de la souffrance dans le monde.

Article 26.

Les amendements au présent Pacte entreront en vigueur dès leur ratification par les Membres de la Société, dont les Représentants composent le Conseil, et par la majorité de ceux dont les Représentants forment l'Assemblée.

Tout Membre de la Société est libre de ne pas accepter les amendements apportés au Pacte, auquel cas il cesse de faire partie de la Société.

ANNEXE.

I. Membres originaires de la Société des Nations.

Etats-Unis d'Amérique, Belgique, Bolivie, Brésil, Empire Britannique, Canada, Australie, Afrique du Sud, Nouvelle-Zélande, Inde, Chine, Cuba, Equateur, France, Grèce, Guatemala, Haïti, Hedjaz, Honduras, Italie, Japon, Libéria, Nicaragua, Panama, Pérou, Pologne, Portugal, Roumanie, État Serbe-Croate-Slovene, Siam, Tcheco-Slovaquie, Uruguay.

États invités à accéder au pacte.

Argentine, Chili, Colombie, Danemark, Espagne, Norvège, Paraguay, Pays-Bas, Perse, Salvador, Suède, Suisse, Vénézuéla.

II. Premier Secrétaire Général de la Société des Nations.

L'Honorable Sir James Eric Drummond, K. C. M. G., C. B.

PARTIE II.

Frontières de Bulgarie.

Article 27.

Les frontières de la Bulgarie seront fixées comme il suit (voir la carte annexée):

1° Avec l'État serbe-croate-slovene:

Du confluent du Timok et du Danube, point commun aux trois frontières de la Bulgarie, de la Roumanie et de l'État serbe-croate-slovene, vers le Sud et jusqu'à un point

която ще се избере по течението на Тимокъ, разположена близо до кота 38, на западъ отъ Бръгово:

Течението на Тимокъ;

Отъ тамъ на юго-западъ до една точка източно отъ Велики Изворъ, дѣто старата граница между Сърбия и България достига р. Безданица:

Една линия, която ще се опрѣдѣли на самото мѣсто, минаваща прѣзъ котитѣ 274 и 367, като слѣдва изобщо водораздѣла на басинитѣ на Тимокъ къмъ с. з. и на Дѣлежна и на Тополовица къмъ ю. и., като оставя на Сръбско-Хърватско-Словенската държава селата Кожилово, Сипиково и Халово, (сжшо така и шосето, което свързва тѣзи двѣ села), а на България селата Бръгово, Ракитница и Косово;

Отъ тамъ къмъ югъ до кота 1720, на около 12 километра западно — юго-западно отъ Берковица:

Старата граница между България и Сърбия;

Отъ тамъ на юго-изтокъ на разстояние отъ 1 километръ и 500 метра до кота 1929 (Сребрена Глава):

Една линия, която ще се опрѣдѣли по гребена на Комъ Балканъ;

Отъ тамъ къмъ югъ-юго-западъ до кота 1109 (по Видличъ гора на югъ отъ Вълковия):

Една линия, която ще се опрѣдѣли на самото мѣсто, като мине прѣзъ котитѣ 1602 и 1344 и на изтокъ отъ Горни Криводолъ и прѣсича р. Комщица на около 1 километръ и 500 метра надъ Долни-Криводолъ;

Отъ тамъ до една точка на шосето Царибродъ — София, непосредствено на западъ отъ разклонението на шосето за Калотина:

Една линия, която ще се опрѣдѣли на самото мѣсто като се прѣкара на изтокъ отъ Мъзгосъ, на западъ отъ Станинци, на изтокъ отъ Бребевница и на с. и. отъ Липинци прѣзъ кота 738;

Отъ тамъ къмъ западъ-юго-западъ до една точка, която ще се избере по течението на р. Лжковица на около 1 километръ и 100 метра сѣверо-източно отъ Сливница:

Една линия, която ще се опрѣдѣли на самото мѣсто;

Отъ тамъ къмъ югъ, западно отъ Вишанъ до вливането на Лжковица въ рѣката, по която е разположено селото Долна Невля:

Нагорѣ по течението на Лжковица;

Отъ тамъ къмъ юго-западъ до вливането на една рѣчица въ р. Ябланица, на западъ отъ Врабча:

Една линия, която ще се опрѣдѣли на самото мѣсто, като се прокара прѣзъ кота 879 и прѣсѣче шосето Трънъ — Царибродъ непосредствено на югъ отъ разклонението на това шосе отъ прѣкото шосе Трънъ — Пиротъ;

Отъ тамъ на сѣверъ до вливането на р. Ябланица въ Ерма (Трънска):

Течението на р. Ябланица;

Отъ тамъ на западъ до една точка избрана на издадената частъ отъ старата граница близо до Дъсченъ Кладенецъ:

Една линия, която ще се опрѣдѣли на самото мѣсто, като се слѣдва по гребена на Руй-Планина и се мине прѣзъ котитѣ 1199, 1466 и 1706;

Отъ тамъ къмъ юго-западъ до кота 1516 (Голѣма Рудина), приблизително на 17 километра западно отъ Трънъ;

Старата българо-сръбска граница;

Отъ тамъ на югъ до една точка избрана по-рѣка Ерма (Трънска) на изтокъ отъ Стрезимировци:

Една линия, която ще се опрѣдѣли на самото мѣсто;

а choisir sur le cours de la rivière Timok, situé près de la cote 38 à l'Ouest de Bregovo:

le cours de la Timok vers l'amont;

de là, vers le Sud-Ouest et jusqu'au point à l'Est de Vkl. Izvor, où l'ancienne frontière entre la Serbie et la Bulgarie rencontre la rivière Bezdanica:

une ligne à déterminer sur le terrain passant par les cotes 274 et 367, suivant d'une façon générale la ligne de partage des eaux entre les bassins de la Timok au Nord-Ouest et de la Delejna et de la Topolovitsa au Sud-Est, tout en laissant à l'État serbe-croate-slovène les localités de Kojilovo, Sipikovo et Halovo (ainsi que la route réunissant ces deux localités) et à la Bulgarie les localités de Bregovo, Rakitnica et Kosovo;

de là, vers le Sud et jusqu'à la cote 1720 à 12 kilomètres environ à l'Ouest-Sud-Ouest de Berkovitsa:

l'ancienne frontière entre la Bulgarie et la Serbie;

de là, vers le Sud-Est pour une distance d'environ 1 kilom. 500 et jusqu'à la cote 1929 (Srebrena gl.):

une ligne à déterminer sur la crête du Kom Balkan;

de là, vers le Sud-Sud-Ouest et jusqu'à la cote 1109 (sur le Vidlič Gora au Sud de Vlkovijsa):

une ligne à déterminer sur le terrain passant par les cotes 1602 et 1344 et à l'Est de Grn. Krivodol et coupant la rivière Komstica à 1 kilomètre 500 environ en amont de Dl. Krivodol;

de là, et jusqu'à un point de la route Tsaribrod—Sofia immédiatement à l'Ouest de la bifurcation de la route de Kalotina:

une ligne à déterminer sur le terrain passant à l'Est de Mōzgōs, à l'Ouest de Staninci, à l'Est de Brebevnica et par la cote 738 au Nord-Est de Lipinci;

de là, vers l'Ouest-Sud-Ouest et jusqu'à un point à choisir sur le cours de la rivière Lukavica à 1 kilom. 100 environ au Nord-Est de Slivnica:

une ligne à déterminer sur le terrain;

de là, vers le Sud et jusqu'au confluent à l'Ouest de Visan de la Lukavica avec la rivière sur laquelle est situé le village de Dl. Nevlja:

le cours de la Lukavica vers l'amont;

de là, vers le Sud-Ouest et jusqu'au confluent d'un ruisseau avec la rivière Jablanica, à l'Ouest de Vrabca:

une ligne à déterminer sur le terrain passant par la cote 879 et coupant la route de Trn à Tsaribrod immédiatement au Sud de la bifurcation de cette route avec la route directe de Trn à Piroi;

de là, vers le Nord et jusqu'au confluent de la Jablanica et de la rivière Jerma (Trnska):

le cours de la Jablanica;

de là, vers l'Ouest et jusqu'à un point à choisir sur l'ancienne frontière au saillant près de Descani Kladenac:

une ligne à déterminer sur le terrain suivant la crête de Ruj Planina et passant par les cotes 1199, 1466 et 1706;

de là, vers le Sud-Ouest et jusqu'à la cote 1516 (Golema Rudina), à 17 kilomètres environ à l'Ouest de Trn:

l'ancienne frontière bulgare-serbe;

de là, vers le Sud et jusqu'à un point à choisir sur la rivière Jerma (Trnska) à l'Est de Srezimirovci:

une ligne à déterminer sur le terrain;

Отъ тамъ къмъ югъ до рѣка Драговищица, непосредствено подъ вливането на рѣкитѣ близо до кота 672:

Една линия, която ще се опрѣдѣли на самото мѣсто, като минава на западъ отъ Дзинковци, прѣзъ коти 1112 и 1329, по водораздѣла на басейнитѣ на рѣкитѣ Божичка и Мелянска и прѣзъ котитѣ 1731, 1671, 1730 и 1058;

Отъ тамъ къмъ юго-западъ до старата българо-сръбска граница при кота 1333, приблизително на 10 километра на сѣверозападъ отъ точката, дѣто шосето Крива-Паланка — Кюстендилъ прѣсича тази граница:

Една линия, която ще се опрѣдѣли на самото мѣсто, като се слѣдва водораздѣлътъ между р. Драговищица къмъ сѣверо-западъ, р. Ломница и р. Саволница къмъ юго-изтокъ;

Отъ тамъ къмъ юго-изтокъ до кота 1445 на Малешевската планина, юго-западно отъ Добралжа:

Старата българо-сръбска граница;

Отъ тамъ къмъ югъ—юго-западъ до върха Тумба (кота 1253) на Бѣласица планина, точка, дѣто се съединяватъ тритѣ граници на Гърция, България и Сръбско-Хърватско-Словенската държава:

Една линия, която ще се опрѣдѣли на самото мѣсто, като минава прѣзъ кота 1600 на Огражденъ планина, на изтокъ отъ Шинекъ и Бадилень, на западъ отъ Байково, като прѣсѣче р. Струмица на около 3 километра източно отъ кота 177 и мине на изтокъ отъ Габриново.

2° Съ Гърция:

Отъ по-горѣ опрѣдѣлената точка до точката, дѣто границата отъ 1913 г. напуска водораздѣла, линия на басейнитѣ на Места—Кара-су на югъ и на Марица на сѣверъ, въ околноститѣ на кота 1587 (Дибикли):

Границата отъ 1913 г. между България и Гърция.

3° На югъ, съ териториитѣ, чиято съдба впоследствие ще бѣде опрѣдѣлена отъ главнитѣ съюзени и сдружени сили:

Отъ тамъ къмъ изтокъ до кота 1295, разположена на около 18 километра западно отъ Кючук-Дервентъ:

Една линия, която ще се опрѣдѣли на самото мѣсто, като се слѣдва водораздѣлътъ между басейна на Марица на сѣверъ и на югъ басейнитѣ на Места—Кара-су, послѣ на рѣкитѣ, които направо се вливатъ въ Егейско море;

Отъ тукъ къмъ изтокъ до една точка, която ще се избере по старата граница отъ 1913 г. между България и Турция на около 4 километра сѣверно отъ Кючук-Дервентъ:

Една линия, която ще се опрѣдѣли на самото мѣсто, като се слѣдва, доколкото е възможно, линията на гребенитѣ, която на югъ отдѣля басейна на Акчехисаръ (Джума) Сую;

Отъ тамъ къмъ сѣверъ до точката, дѣто срѣща р. Марица:

Границата отъ 1913 г.;

Отъ тамъ до една точка, която ще се избере на около 3 километра по-долу (източно) отъ гара Хади-К. (Кадикьов):

Надолу по главното течение на Марица;

Отъ тамъ къмъ сѣверъ до една точка, която ще се избере по върха на изпадената частъ, която образува границата по софийския договоръ отъ 1915 г. на около 10 километра източно-юго-източно отъ Джисръ Му-стафа-паша:

Една линия, която ще се опрѣдѣли на самото мѣсто;

де ла, vers le Sud et jusqu'à la rivière Dragovishtitsa immédiatement en aval du confluent de rivières près de la cote 672:

une ligne à déterminer sur le terrain passant à l'Ouest de Dzincovci, par les cotes 1112 et 1329, suivant la crête du partage des eaux entre les bassins des rivières Bozicka et Meljanska et passant par les cotes 1731, 1671, 1730 et 1058;

de là, vers le Sud-Ouest et jusqu'à l'ancienne frontière bulgare-serbe à la cote 1333, à 10 kilomètres environ au Nord-Ouest du point où la route de Kriva (Egri)-Palanka à Kyustendil coupe cette frontière:

une ligne à déterminer sur le terrain suivant la ligne de partage des eaux entre la Dragovishtitsa au Nord-Ouest, la Lomnica et la Sovolstica au Sud-Est;

de là, vers le Sud-Est et jusqu'à la cote 1445 sur le Males Planina au Sud-Ouest de Dobrilaka:

l'ancienne frontière bulgare-serbe;

de là, vers le Sud-Sud-Ouest, jusqu'au mont Tumba (cote 1253) sur la Belashitza Planina, point de jonction des trois frontières de la Grèce, de la Bulgarie et de l'État serbe-croate-slovène:

une ligne à déterminer sur le terrain passant par la cote 1600 sur la Ograjden Planina, passant à l'Est de Stinek et Badilen, à l'Ouest de Bajkovo, coupant la Strumitsa à 3 kilomètres environ à l'Est de la cote 177 et passant à l'Est de Gabrinovo.

2° Avec la Grèce:

Du point ci-dessus défini et jusqu'au point où la frontière de 1913 quitte la ligne de partage des eaux entre les bassins de la Mesta-Karasi au Sud et de la Maritsa (Marica) au Nord, aux environs de la cote 1587 (Dibikli): la frontière de 1913 entre la Bulgarie et la Grèce.

3° Au Sud, avec des territoires qui seront attribués ultérieurement par les Principales Puissances alliées et associées:

de là, vers l'Est jusqu'à la cote 1295 située à 18 kilomètres environ à l'Ouest de Kuchuk-Derbend:

une ligne à déterminer sur le terrain suivant la ligne de partage des eaux entre le bassin de la Maritsa au Nord, et au Sud les bassins de la Mesta Karasi, puis des rivières se jetant directement dans la mer Égée;

de là, vers l'Est jusqu'en un point à choisir de l'ancienne frontière de 1913 entre la Bulgarie et la Turquie à environ 4 kilomètres au Nord de Kuchuk-Derbend:

une ligne à déterminer sur le terrain suivant autant que possible la ligne de crêtes qui limite au Sud le bassin de l'Akchhisar (Dzuma) Suju;

de là, vers le Nord jusqu'au point où elle rencontre la rivière Maritsa:

la frontière de 1913;

de là, jusqu'en un point à choisir à 3 kilomètres environ en aval de la gare de Hadi-K. (Kadikof):

le cours principal de la Maritsa vers l'aval;

de là, vers le Nord et jusqu'en un point à choisir sur le sommet du saillant que forme la frontière du Traité de Sofia 1915 à environ 10 kilomètres à l'Est-Sud-Est de Jisr Mustafa Pasha:

une ligne à déterminer sur le terrain;

Отъ тукъ къмъ изтокъ до Черно море:
Границата споредъ софийския договоръ отъ 1915 г.
и послѣ границата отъ 1913 г.

4° Черно море.

5° Съ Румъния:

Отъ брѣга на Черно море до Дунава:

Границата както е била на 1 августъ 1914 г.:

Отъ тамъ до вливането на р. Тимокъ въ Дунава:
главното плавателно течение на Дунава.

Членъ 28.

Описаниѣ отъ настоящия договоръ граници сж начертани, въ опредѣленитѣ си части, върху приложената къмъ настоящия договоръ карта въ мащабъ 1/1.000.000. Въ случай на разногласие между текста и картата мѣрдавенъ е текстътъ.

Членъ 29.

Граничните комисии, на които съставътъ е или ще бжде опредѣленъ отъ настоящия договоръ или отъ другъ договоръ между главнитѣ съюзени и сдружени сили и отъ една или нѣколко заинтересовани сили, ще опредѣлятъ тѣзи граници на самото мѣсто.

Тѣ ще иматъ пълна власть не само да опредѣлятъ частитѣ, означени като „линия, която ще се опредѣли на самото мѣсто“, но още, ако една отъ заинтересованитѣ сили прѣдяви искане и комисията го намери за удобно, да ревизиратъ части опредѣлени отъ административнитѣ граници (освѣтъ за съществуващитѣ прѣзъ августъ 1914 г. международни граници, дѣто ролята на комиситѣ ще се ограничава съ провѣрката на пограничните стълбове и камъни). Тѣ ще се стараятъ, въ тѣзи два случая, да се придържатъ най-близко до даденитѣ въ договоритѣ разграничения, като се държи смѣтка, доколкото е възможно, за административнитѣ граници и мѣстнитѣ икономически интереси.

Рѣшенията на комиситѣ ще се взиматъ съ болшинство на гласовѣтъ и ще бждатъ задължителни за заинтересованитѣ страни.

Разходитѣ за пограничните комисии ще се поематъ по равно отъ двѣтъ заинтересовани държави.

Членъ 30.

Що се отнася до границитѣ означени съ рѣки, терминитѣ „течение“ или „каналъ“, употребени въ постановленията на настоящия договоръ, означаватъ: отъ една страна, за неплавателнитѣ рѣки — сръдната линия на течението или на главния рѣкавъ, и, отъ друга страна, за плавателнитѣ рѣки — сръдната линия на главния плавателенъ каналъ. При все това разграничителнитѣ комисии, прѣдвидени въ настоящия договоръ, ще иматъ право да опредѣлятъ, дали граничната линия въ възможнитѣ си измѣнения ще слѣдва така опредѣлената рѣка или каналъ или пъкъ ще бжде очертана окончателно въ зависимостъ отъ състоянието на рѣката или канала въ момента на вливането въ сила на настоящия договоръ.

Членъ 31.

Разнитѣ заинтересовани сили се задължаватъ да прѣдадатъ на комиситѣ всички необходими за тѣхната работа документи, особено завѣрени прѣписи отъ протоколитѣ по опредѣлянето на настоящитѣ или старитѣ граници, всичкитѣ съществуващи въ голѣмъ мащабъ карти, геодезически данни, извършенитѣ и непубликувани снимки, свѣдѣнията досѣжно излизанията на пограничните води отъ коритото.

de la, vers l'Est et jusqu'à la Mer Noire:
la frontière du Traité de Sofia de 1915, puis la frontière de 1913.

4° La mer Noire.

5° Avec la Roumanie:

de la mer Noire jusqu'au Danube:

la frontière telle qu'elle existait au 1er août 1914;

de là jusqu'au confluent du Timok et du Danube:
le chenal principal de navigation du Danube vers l'amont.

Article 28.

Les frontières décrites par le présent Traité sont tracées, pour leurs parties définies, sur une carte au 1/1.000.000^e annexée au présent Traité. En cas de divergences entre le texte et la carte, c'est le texte qui fera foi.

Article 29.

Des Commissions de délimitation, dont la composition est ou sera fixée par le présent Traité ou par tout autre Traité entre les Principales Puissances alliées et associées et les ou l'une quelconque des Puissances intéressées, auront à tracer ces frontières sur le terrain.

Elles auront tout pouvoir, non seulement pour la détermination des fractions définies sous le nom de „ligne à déterminer sur le terrain“, mais encore si une des Puissances intéressées en fait la demande et si la Commission en approuve l'opportunité, pour la revision des fractions définies par des limites administratives (sauf pour les frontières internationales existant en août 1914, où le rôle des Commissions se bornera au récolement des poteaux ou des bornes). Elles s'efforceront, dans ces deux cas, de suivre au plus près les définitions données dans les Traités, en tenant compte autant que possible des limites administratives et des intérêts économiques locaux.

Les décisions des Commissions seront prises à la majorité des voix et seront obligatoires pour les parties intéressées.

Les dépenses des Commissions de délimitation seront supportées, par parties égales, par les deux États intéressés.

Article 30.

En ce qui concerne les frontières définies par un cours d'eau, les termes „cours“ ou „chenal“ employés dans les descriptions du présent Traité signifient: d'une part, pour les fleuves non navigables, la ligne médiane du cours d'eau ou de son bras principal, et d'autre part, pour les fleuves navigables, la ligne médiane du chenal de navigation principal. Toutefois, il appartiendra aux Commissions de délimitation, prévues par le présent Traité, de spécifier si la ligne frontière suivra, dans ses déplacements éventuels, le cours ou le chenal ainsi défini, ou si elle sera déterminée d'une manière définitive par la position du cours ou du chenal au moment de la mise en vigueur du présent Traité.

Article 31.

Les diverses Puissances intéressées s'engagent à fournir aux Commissions tous documents nécessaires à leurs travaux, notamment des copies authentiques des procès-verbaux de délimitation de frontières actuelles ou anciennes, toutes les cartes à grande échelle existantes, les données géodésiques, les levés exécutés et non publiés, les renseignements sur les divagations des cours d'eau frontières.

Освѣтъ това, тѣ се задължават да прѣдпишатъ на мѣстнитѣ власти да съобщятъ на комисиятъ всички документи, особено планове, кадастритѣ и поземленитѣ книги, и да имъ дадатъ, при поискване, всички свѣдѣния досѣжно собствеността, икономическитѣ условия и други необходими свѣдѣния.

Членъ 32.

Разнитѣ заинтересовани сили се задължаватъ да окажатъ съдѣйствиe на разграничителнитѣ комисии, било направо или чрезъ посредничеството на мѣстнитѣ власти, за всичко, което се отнася до транспорта, квартируването, работнитѣ рѣцѣ, материялитѣ (гранични стѣлбове, камъни), необходими за изпълнението на задачата имъ.

Членъ 33.

Разнитѣ заинтересовани сили се задължаватъ да пазятъ засѣчениитѣ тригонометрически гранични знаци, вѣхи или камъни, поставени отъ комисиятъ.

Членъ 34.

Пограничните стѣлбове ще се поставятъ на разстояние по начинъ, щото да се виждатъ единъ отъ другъ; тѣ ще се нумериратъ и тѣхното мѣсто и номеръ ще се нанисатъ върху картографическия документъ.

Членъ 35.

Окончателнитѣ протоколи на разграничението, картитѣ и приложени документи ще се съставятъ въ три оригинални екземпляра, отъ които два ще се прѣдставятъ по единъ на правителствата на всѣка отъ пограничните държави и третиятъ ще се прѣдстави на правителството на Французската република, което ще издаде завѣрени прѣписи на подписавшитѣ настоящия договоръ сили.

ЧАСТЪ III.

Политически клаузи.

ОТДѢЛЪ I.

Сръбско-Хърватско-Словенска държава.

Членъ 36.

България признава, както това вече сж сторили съюзенитѣ и сдружени сили, Сръбско-Хърватско-Словенската държава.

Членъ 37.

България се отказва, въ полза на Сръбско-Хърватско-Словенската държава, отъ всички права и титри върху териториятъ на българската монархия, разположени отвъдъ границитѣ на България, така както тѣ сж описани въ чл. 27, частъ II (Граници на България), и признати отъ настоящия договоръ или отъ всѣки другъ договоръ, сключенъ съ цѣлъ да се уредятъ настоящитѣ въпроси, като съставляваща частъ отъ Сръбско-Хърватско-Словенската държава.

Членъ 38.

Една комисия, съставена отъ седмъ члена, отъ които петъ назначени отъ главнитѣ съюзни и сдружени сили, единъ отъ Сръбско-Хърватско-Словенската държава и единъ отъ България, ще се състави въ срокъ отъ 15 дни следъ влизането въ сила на настоящия договоръ за

Ils s'engagent, en outre, à prescrire aux autorités locales de communiquer aux Commissions tous documents, notamment les plans, cadastres et livres fonciers, et de leur fournir sur leur demande tous renseignements sur la propriété, les courants économiques et autres informations nécessaires.

Article 32.

Les diverses Puissances intéressées s'engagent à prêter assistance aux Commissions de délimitation, soit directement, soit par l'entremise des autorités locales, pour tout ce qui concerne le transport, le logement, la main-d'œuvre, les matériaux (poteaux, bornes) nécessaires à l'accomplissement de leur mission.

Article 33.

Les diverses Puissances intéressées s'engagent à faire respecter les repères trigonométriques, signaux, poteaux ou bornes frontières placés par les Commissions.

Article 34.

Les bornes seront placées à distance de vue l'une de l'autre; elles seront numérotées et leur emplacement et leur numéro seront portés sur un document cartographique.

Article 35.

Les procès-verbaux définitifs de délimitation, les cartes et documents annexés seront établis en triple original, dont deux seront transmis au Gouvernement des Etats limitrophes, et le troisième sera transmis au Gouvernement de la République française, qui en délivrera des expéditions authentiques aux Puissances signataires du présent Traité.

PARTIE III

Clauses politiques.

SECTION I.

Etat-Serbe-Croate-Slovene.

Article 36.

La Bulgarie reconnaît, comme l'ont déjà fait les Puissances alliées et associées, l'Etat serbe-croate-slovene.

Article 37.

La Bulgarie renonce, en faveur de l'Etat serbe-croate-slovene, à tous droits et titres sur les territoires de la monarchie bulgare situés au delà des frontières de la Bulgarie, telles qu'elles sont décrites à l'article 27, Partie II (Frontières de la Bulgarie) et reconnus par le présent Traité, ou par tous autres Traités conclus en vue de régler les affaires actuelles, comme faisant partie de l'Etat serbe-croate-slovene.

Article 38.

Une Commission composée de sept membres, dont cinq seront nommés par les Principales Puissances alliées et associées, un par l'Etat serbe-croate-slovene et un par la Bulgarie, sera constituée dans les quinze jours qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, pour fixer

да опрѣдѣли на самото мѣсто трасето на граничната линия, описана въ чл. 27, 1^а, часть II (Граници на България).

Членъ 39.

Българскитѣ подданици, живущи въ териториитѣ, които се даватъ на Сръбско-Хърватско-Словенската държава добиватъ по право сръбското подданство, като загубятъ българското.

Българскитѣ подданици, обаче, които сж се установили въ тѣзи територии слѣдъ първи януарий 1913 г. могатъ да добиятъ сръбско-хърватско-словенско подданство само-съ разрѣшението на Сръбско-Хърватско-Словенската държава.

Членъ 40.

Въ срокъ отъ двѣ години слѣдъ влизането въ сила на настоящия договоръ, българскитѣ подданици, по-възрастни отъ 18 години и които сж били установени въ териториитѣ, които, съгласно съ настоящия договоръ, се даватъ на Сръбско-Хърватско-Словенската държава, ще иматъ право да оптиратъ за бившото си подданство. Сръбско-хърватско-словенитѣ, по-възрастни отъ 18 години, които сж български подданици и живѣятъ въ България, иматъ сжщо право да оптиратъ за сръбско-хърватско-словенско подданство.

Опцията направена отъ мъжа ще влѣче слѣдъ себе си тази на жената, а опцията на родителитѣ влѣче слѣдъ себе си тази на дѣцата имъ по-малки отъ 18 години.

Тия, които сж упражнили прѣдвиденото по-горѣ право на опция, трѣбва въ срокъ отъ дванадесетъ мѣсеца слѣдъ това да се изселятъ въ държавата, за която сж оптирали.

Тѣ ще могатъ да запазятъ недвижимитѣ си имоти, които притежаватъ въ територията на другата държава, дѣто сж имали своето мѣстожителство прѣди да упражнятъ правото си на опция. Сжититѣ могатъ да взематъ съ себе си всичкитѣ си движими имущества отъ всѣко естество, безъ да имъ се налага за това каквото и да било вносно или износно мито.

Въ сжщия срокъ сръбско-хърватско-словенцитѣ, български подданици, които се намиратъ въ нѣкоя друга страна, иматъ право, освѣнъ ако законитѣ на тази страна разпореждатъ противното, или ако не сж добили чуждо подданство, да добиятъ сръбско-хърватско-словенско подданство, като се откажатъ отъ българско подданство, и като се съобразятъ съ прѣдписанията, които ще бждатъ издадени отъ сръбско-хърватско-словенската държава.

Членъ 41.

Размѣртъ и видѣтъ на финансовитѣ тежести на България, които ще поеме Сръбско-Хърватско-Словенската държава, поради териториитѣ, които се поставятъ подъ нейния суверенитетъ, ще се опрѣдѣлятъ съобразно съ членъ 141, часть VIII (Финансови клаузи) отъ настоящия договоръ.

Всички въпроси, които не сж уредени въ настоящия договоръ и които биха могли да се породятъ съ отсѣлването на тая територия, ще се уредятъ съ отдѣлни конвенции.

ОТДѢЛЪ II.

Г ѣ р ц и я.

Членъ 42.

България се отказва, въ полза на Гърция, отъ всички права и титри върху териториитѣ на българската

sur place le tracé de la ligne frontière décrite à l'article 27, 1re, Partie II (Frontières de la Bulgarie).

Article 39.

La nationalité serbe-croate-slovène sera acquise de plein droit, à l'exclusion de la nationalité bulgare, aux ressortissants bulgares établis sur les territoires attribués à l'Etat serbe-croate-slovène.

Toutefois, les ressortissants bulgares qui se seraient établis sur ces territoires postérieurement au 1er janvier 1913, ne pourront acquérir la nationalité serbe-croate-slovène qu'avec une autorisation de l'Etat serbe-croate-slovène.

Article 40.

Dans le délai de deux ans à dater de la mise en vigueur du présent Traité, les ressortissants bulgares âgés de plus de 18 ans et établis dans les territoires attribués à l'Etat serbe-croate-slovène en vertu du présent Traité, auront la faculté d'opter pour leur ancienne nationalité. Les Serbes-Croates-Slovènes, ressortissants bulgares âgés de plus de 18 ans et établis en Bulgarie, auront de même la faculté d'opter pour la nationalité serbe-croate-slovène.

L'option du mari entraînera celle de la femme et l'option des parents entraînera celle de leurs enfants âgés de moins de 18 ans.

Les personnes ayant exercé le droit d'option ci-dessus prévu devront, dans les douze mois qui suivront, transporter leur domicile dans l'Etat en faveur duquel elles auront opté.

Elles seront libres de conserver les biens immobiliers qu'elles possèdent sur le territoire de l'autre Etat où elles auraient eu leur domicile antérieurement à leur option. Elles pourront emporter leurs biens meubles de toute nature. Il ne leur sera imposé, de ce fait, aucun droit soit de sortie, soit d'entrée.

Dans le même délai, les Serbes-Croates-Slovènes ressortissants bulgares se trouvant en pays étranger auront, à moins de dispositions contraires de la loi étrangère, et s'ils n'ont pas acquis la nationalité étrangère le droit d'acquérir la nationalité serbe-croate-slovène, à l'exclusion de la nationalité bulgare, en se conformant aux prescriptions qui seront édictées par l'Etat serbe-croate-slovène.

Article 41.

La proportion et la nature des charges financières de la Bulgarie que l'Etat serbe-croate-slovène aura à supporter en raison du territoire placé sous sa souveraineté, seront fixées conformément à l'article 141, Partie VIII (Clauses financières), du présent Traité.

Des conventions ultérieures régleront toutes questions qui ne seraient pas réglées par le présent Traité et que pourrait faire naître la cession dudit territoire.

SECTION II.

G r è c e.

Article 42.

La Bulgarie renonce, en faveur de la Grèce, à tous droits et titres sur les territoires de la monarchie bulgare

монархия, разположени отвъд границите на България, така, както те са описани в чл. 27, част II (Граници на България) и признати от настоящия договор или от всеки друг договор, сключен с цел да се уредят настоящите въпроси, като съставляващи част от Гърция.

Член 43.

Една комисия, съставена от седем члена, от които пет назначени от главните съюзни и сдружени сили, един от Гърция и един от България, ще се състави в срок от 15 дни след влизането в сила на настоящия договор, за да определи на самото място трасето на граничната линия, описана в чл. 27—2°, част II (Граници на България).

Член 44.

Българските подданици, живущи в териториите, които се дават на Гърция, добиват по право гръцко подданство, като загубват българското.

Българските подданици, обаче, които са установили в тази територия след първи януарий 1913 г. могат да добият гръцко подданство само с разрешение на Гърция.

Член 45.

В срок от две години след влизането в сила на настоящия договор, българските подданици, по-възрастни от 18 години и които са били установени в териториите, които съгласно настоящия договор се дават на Гърция, ще имат право да опират за българското подданство.

Опцията направена от мъжа ще влече след себе си жената, а опцията на родителите влече след себе си тази на децата им по-малки от 18 години.

Тия, които са упражнили предвиденото по-горе право на опция, трябва в срок от дванадесет месеца след това да се изселят в държавата, за която са опирали.

Те ще могат да запазят недвижимите си имоти, които притежават в територията на другата държава, дотогава са имали своето местожителство преди да упражнят правото си на опция. Сжитите могат да вземат с себе си всичките си движими имущества от всяко естество, без да им се налага за това каквото и да било вносно или изпосно мито.

Член 46.

Гърция приема и се съгласява да бъдат вписани в един договор с главните съюзни и сдружени сили постановленията, които казаните сили считат за необходими за защитата в Гърция на интересите на жителите, които се различават от болшинството от населението по раса, език или произхождение.

Гърция приема също да бъдат вписани в един договор с главните съюзни и сдружени сили постановленията, които казаните сили считат за необходими за покровителството на свободата на транзита и за установяване на един справедлив режим за търговията на другите народи.

Член 47.

Размърът и видът на финансовите тежести на България, които ще поеме гръцката държава поради териториите, които се поставят под нейния суверенитет,

situés au delà des frontières de la Bulgarie, telles qu'elles sont décrites à l'article 27, Partie II (Frontières de la Bulgarie) et reconnus par le présent Traité ou par tous autres Traités conclus en vue de régler les affaires actuelles, comme faisant partie de la Grèce.

Article 43.

Une Commission composée de sept membres, dont cinq seront nommés par les Principales Puissances alliées et associées, un par la Grèce et un par la Bulgarie, sera constituée dans les quinze jours qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, pour fixer sur place le tracé de la ligne frontière décrite à l'article 27 — 2°, Partie II (Frontières de la Bulgarie).

Article 44.

La nationalité hellénique sera acquise de plein droit, à l'exclusion de la nationalité bulgare, aux ressortissants bulgares établis sur les territoires attribués à la Grèce.

Toutefois, les ressortissants bulgares qui se seraient établis sur ces territoires postérieurement au 1er janvier 1913 ne pourront acquérir la nationalité hellénique qu'avec l'autorisation de la Grèce.

Article 45.

Dans le délai de deux ans à dater de la mise en vigueur du présent Traité, les ressortissants bulgares âgés de plus de 18 ans et établis dans les territoires attribués à la Grèce, conformément au présent Traité, auront la faculté d'opter pour la nationalité bulgare.

L'option du mari entraînera celle de la femme et l'option des parents entraînera celle de leurs enfants âgés de moins de 18 ans.

Les personnes ayant exercé le droit d'option ci-dessus prévu devront, dans les douze mois qui suivront, transporter leur domicile dans l'État en faveur duquel elles auront opté.

Elles seront libres de conserver les biens immobiliers qu'elles possèdent sur le territoire de l'autre État où elles auraient eu leur domicile antérieurement à leur option. Elles pourront emporter leurs biens meubles de toute nature. Il ne leur sera imposé, de ce fait, aucun droit soit de sortie, soit d'entrée.

Article 46.

La Grèce accepte, en agréant l'insertion dans un Traité avec les Principales Puissances alliées et associées, les dispositions que ces Puissances jugeront nécessaires pour protéger en Grèce les intérêts des habitants qui diffèrent de la majorité de la population par la race, la langue ou la religion.

La Grèce agré également l'insertion dans un Traité avec les Principales Puissances alliées et associées des dispositions que ces Puissances jugeront nécessaires pour protéger la liberté de transit et un régime équitable pour le commerce des autres Nations.

Article 47.

La proportion et la nature des charges financières de la Bulgarie que l'État grec aura à supporter en raison du territoire placé sous sa souveraineté, seront fixées

нитетъ, ще се опредѣлятъ съобразно съ членъ 141, часть VIII (Финансови клаузи) отъ настоящия договоръ.

Всички въпроси, които не сж уредени въ настоящия договоръ и които биха могли да се породятъ съ отстъпването на тая територия, ще се уредятъ съ отдѣлни конвенции.

ОТДѢЛЪ III.

Т р а к и я.

Членъ 48.

България се отказва въ полза на главнитѣ съюзни и сдружени сили отъ всички свои права и титри върху териториитѣ на Тракия, които принадлежаха на българската монархия и които, намирайки се отвъдъ новитѣ граници на България, както тѣ сж описани въ чл. 27 — 3^о часть II (Граници на България), сега не сж дадени никому.

България се задължава да признае рѣшенията на главнитѣ съюзни и сдружени сили, относително тия територии, главно що се отнася до подданството на жителитѣ имъ.

Главнитѣ съюзни и сдружени сили се задължаватъ да се гарантира свободата на икономическитѣ изходи на България на Егейско море.

Условията на тая гаранция ще бждатъ опредѣлени допълнително.

ОТДѢЛЪ IV.

Покровителство на малцинствата.

Членъ 49.

България се задължава да бждатъ признати, като основни закони, постановленията, съдържащи се въ настоящия отдѣлъ; никакъвъ законъ, никакъвъ правилникъ и никакво официално разпореждане да не бжде въ противорѣчие или въ несъгласие съ тия постановления и никакъвъ законъ, никакъвъ правилникъ и никакво официално разпореждане да нѣма по-голяма сила отъ тѣхъ.

Членъ 50.

България се задължава да даде на всички жители на България, безъ разлика на рождение, народностъ, езикъ, раса или вѣра, пълна защита на живота и свободата имъ.

Всички жители на България ще иматъ право свободно да упражняватъ, както публично, така и частно, всѣка религия, или вѣрване, които не сж несъвмѣстими съ обществения редъ и добритѣ нрави.

Членъ 51.

България признава за български подданици по право и безъ други формалности всички лица, които иматъ мѣстожителството си въ българска територия въ деня на влизането въ сила на настоящия договоръ и които не сж подданици на нѣкоя друга държава.

Членъ 52.

Всѣко лице родено на българска територия добива по право българско подданство, освѣнъ ако по рождението си има право на друго подданство.

conformément à l'article 141, Partie VIII (Clauses financières) du présent Traité.

Des Conventions ultérieures régleront toutes questions qui ne seraient pas réglées par le présent Traité et que pourrait faire naître la cession dudit territoire.

SECTION III.

T h r a c e.

Article 48.

La Bulgarie renonce en faveur des Principales Puissances alliées et associées à tous ses droits et titres sur les territoires de la Thrace qui appartenaient à la Monarchie Bulgare et qui, situés au-delà des nouvelles frontières de la Bulgarie telles qu'elles sont décrites à l'Article 27 — 3°, Partie II (Frontières de la Bulgarie), ne sont actuellement l'objet d'aucune attribution.

La Bulgarie s'engage à reconnaître les dispositions que les Principales Puissances alliées et associées prendront relativement à ces territoires, notamment en ce qui concerne la nationalité des habitants.

Les Principales Puissances alliées et associées s'engagent à ce que la liberté des débouchés économiques de la Bulgarie sur la mer Egée soit garantie.

Les conditions de cette garantie seront fixées ultérieurement.

SECTION IV.

Protection des Minorités.

Article 49.

La Bulgarie s'engage à ce que les stipulations contenues dans la présente Section soient reconnues comme lois fondamentales, à ce qu'aucune loi, aucun règlement ni aucune action officielle ne soient en contradiction ou en opposition avec ces stipulations et à ce qu'aucune loi, aucun règlement ni aucune action officielle ne prévalent contre elles.

Article 50.

La Bulgarie s'engage à accorder à tous les habitants de la Bulgarie pleine et entière protection de leur vie et de leur liberté sans distinction de naissance, de nationalité, de langage, de race ou de religion.

Tous les habitants de la Bulgarie auront droit au libre exercice, tant public que privé, de toute foi, religion ou croyance, dont la pratique ne sera pas incompatible avec l'ordre public ou les bonnes mœurs.

Article 51.

La Bulgarie reconnaît comme ressortissants bulgares, de plein droit et sans aucune formalité, toutes les personnes domiciliées sur le territoire bulgare à la date de la mise en vigueur du présent Traité et qui ne sont pas ressortissants d'un autre État.

Article 52.

La nationalité bulgare sera acquise de plein droit, par le seul fait de la naissance sur le territoire bulgare, à toute personne ne pouvant se prévaloir d'une autre nationalité de naissance.

Членъ 53.

Всички български подданици сж равни прѣдъ закона и се ползуватъ съ еднакви граждански и политически права, безъ разлика на раса, езикъ или религия.

Различието въ вѣрата или изповѣданието не бива да врѣди на който и да било български подданикъ, що се отнася до ползуването му отъ гражданскитѣ и политически права и главно до допускането му на държавна служба, функции и почести, или упражняването на различни професии и занятия.

Не може да се издаватъ никакви ограничителни мѣрки противъ правото на всѣки български подданикъ свободно да се ползува отъ който и да било езикъ било въ частнитѣ си или търговски сношения, било въ религията, въ печата или въ каквито и да било издания или въ публични събрания.

Безъ да се гледа на установения отъ Българското правителство официаленъ езикъ, българскитѣ подданици, които не говорятъ български, ще иматъ всички надлежни улеснения, за да могатъ било устно, било писмено, да се ползуватъ отъ езика си прѣдъ българскитѣ сѣдилища.

Членъ 54.

Българскитѣ подданици отъ етническитѣ, религиозни или езикови малцинства ще бждатъ третираны еднакво и ще иматъ сѣщитѣ юридически и фактически гаранции, както и останалитѣ български подданици. Тѣ ще иматъ особено еднакво право да основаватъ, управляватъ и контролиратъ, на свои сръдства, благотворителни, черковни или обществени заведения, съ право да се ползуватъ свободно въ тѣхъ отъ езика си и да упражняватъ свободно религията си.

Членъ 55.

Българското правителство ще създаде въ учебното си дѣло въ градоветѣ и окржитѣ, въ които живѣятъ значително число български подданици, които говорятъ другъ, а не български езикъ, надлежитѣ улеснения, за да могатъ дѣцата на тия български подданици да се учатъ въ основнитѣ училища на своя езикъ. Това постановление нѣма да прѣчи на Българското правителство да направи задължително изучаването на българския езикъ въ тия училища.

Въ градоветѣ и окржитѣ, въ които живѣтъ значително число български подданици отъ етническитѣ, религиозни или езикови малцинства, на тия малцинства ще се обезпечи ползуването отъ една справедлива частъ отъ сумитѣ, които би били отпущани отъ казната по държавния, общинския или други бюджети, за възпитателни, религиозни или благотворителни цѣли.

Членъ 56.

България се задължава да не прѣчи на упражнението на правото на опция, което е прѣвидено въ настоящия договоръ или въ договоритѣ, сключени отъ съюзнитѣ и сдружени сили съ Германия, Австрия, Унгария, Русия или Турция, или пъкъ помежду казанитѣ сили и, което дава възможностъ на заинтересованитѣ да добиятъ или не българско подданство.

България се задължава да признае постановленията, които главнитѣ съюзени и сдружени сили биха счели за умѣстни, относително взаимната и доброволна емиграция на малцинства.

Article 53.

Tous les ressortissants bulgares seront égaux devant la loi et jouiront des mêmes droits civils et politiques sans distinction de race, de langage ou de religion.

La différence de religion, de croyance ou de confession ne devra nuire à aucun ressortissant bulgare en ce qui concerne la jouissance des droits civils et politiques, notamment pour l'admission aux emplois publics, fonctions et honneurs ou l'exercice des différentes professions et industries.

Il ne sera édicté aucune restriction contre le libre usage pour tout ressortissant bulgare d'une langue quelconque soit dans les relations privées ou de commerce, soit en matière de religion, de presse, ou de publications de toute nature, soit dans les réunions publiques.

Nonobstant l'établissement par le Gouvernement bulgare d'une langue officielle, des facilités appropriées seront données aux ressortissants bulgares de langue autre que le bulgare, pour l'usage de leur langue, soit oralement, soit par écrit devant les tribunaux.

Article 54.

Des ressortissants bulgares, appartenant à des minorités ethniques, de religion ou de langue, jouiront du même traitement et des mêmes garanties en droit et en fait que les autres ressortissants bulgares. Ils auront notamment un droit égal à créer, diriger et contrôler à leurs frais des institutions charitables, religieuses ou sociales, des écoles et autres établissements d'éducation, avec le droit d'y faire librement usage de leur propre langue et d'y exercer librement leur religion.

Article 55.

En matière d'enseignement public, le Gouvernement bulgare accordera dans les villes et districts où réside une proportion considérable de ressortissants bulgares de langue autre que la langue bulgare, des facilités appropriées pour assurer que dans les écoles primaires, l'instruction sera donnée, dans leur propre langue, aux enfants de ces ressortissants bulgares. Cette stipulation n'empêchera pas le gouvernement bulgare de rendre obligatoire l'enseignement de la langue bulgare dans lesdites écoles.

Dans les villes et districts, où réside une proportion considérable de ressortissants bulgares appartenant à des minorités ethniques, de religion ou de langue, ces minorités se verront assurer une part équitable dans le bénéfice et l'affectation des sommes qui pourraient être attribuées sur les fonds publics par le budget de l'État, les budgets municipaux ou autres, dans un but d'éducation, de religion, ou de charité.

Article 56.

La Bulgarie s'engage à n'apporter aucune entrave à l'exercice du droit d'option, prévu par le présent Traité ou par les Traités conclus par les Puissances alliées et associées avec l'Allemagne, l'Autriche, la Hongrie, la Russie ou la Turquie ou entre lesdites Puissances elles-mêmes et permettant aux intéressés de recouvrer ou non la nationalité bulgare.

La Bulgarie s'engage à reconnaître les dispositions que les Principales Puissances alliées et associées jugeront opportunes relativement à l'émigration réciproque et volontaire des minorités ethniques.

Членъ 57.

България приема, че постановленията на прѣдидущитѣ членове отъ настоящия отдѣлъ, доколкото тѣ се отнасятъ до лица, принадлежащи на расовитѣ, религиозни и езикови малцинства, съставляватъ задължения отъ международенъ интересъ и се поставятъ подъ гаранцията на Обществото на народитѣ. Тѣ не могатъ да бъдатъ измѣнявани безъ съгласието на болшинството на съвѣта на Обществото на народитѣ. Съюзенитѣ и сдружени сили, които сж прѣдставени въ тоя съвѣтъ, взаимно се задължаватъ да не отказватъ съгласието си за всѣко измѣнение на поменатитѣ членове, когато то би било одобрено по надлежния редъ отъ едно болшинство въ съвѣта на Обществото на народитѣ.

България признава, че всѣки членъ отъ Обществото на народитѣ ще има право да обръща вниманието на съвѣта върху всѣко нарушение или опасностъ за нарушение на нѣкое отъ тия задължения, и че съвѣтътъ ще може да дѣйствува по такъвъ начинъ и да даде такива инструкции, които счита за умѣстни и ефикасни въ случая.

България освѣтъ това приема, че въ случай на различие въ мнѣнията по юридически и фактически въпроси досѣжно тия членове, между Българското правителство и нѣкоя отъ главнитѣ съюзени и сдружени сили или пъкъ нѣкоя отъ силитѣ, членове на съвѣта на Обществото на народитѣ — това различие ще се счита като споръ отъ международенъ характеръ, съобразно съ членъ 14 отъ устава на Обществото на народитѣ. Българското правителство приема, щото подобни спорове, при поискване отъ противната страна, да се отнасятъ до постоянния международенъ съдъ. Рѣшението на този съдъ е безапелационно и има силата и дѣйствието на всѣко рѣшение, произнесено съгласно чл. 13 отъ устава.

ОТДѢЛЪ V.

Общи разпорѣждания.

Членъ 58.

България се задължава да признае пълната сила на всички договори или спогодби, които съюзенитѣ и сдружени сили биха сключили съ държавитѣ, образували се или които ще се образуватъ върху цѣлата, или частъ отъ територията на бившата Руска империя въ границитѣ ѝ отъ първи августъ 1914 г. и да признае границитѣ на тия държави, както тѣ бъдатъ опредѣлени.

България признава и се задължава да защита независимостта на казанитѣ държави, като нѣщо постоянно и неотчуждаемо.

Съобразно съ постановленията на чл. 14, часть VIII (Финансови клаузи) и чл. 17, часть IX, (Икономически клаузи) отъ настоящия договоръ, България окончателно признава унищожението на Брестлитовскитѣ договори, както и на всички други договори, спогодби или конвенции, сключени отъ нея съ большевишкото правителство въ Русия.

Съюзенитѣ и сдружени сили изрично запазватъ правата на Русия да получи отъ България всички възвръщания и поправки, основани върху принципитѣ на настоящия договоръ.

Article 57.

La Bulgarie agréе que, dans la mesure où les stipulations des articles précédents de la présente Section affectent des personnes appartenant à des minorités de race, de religion ou de langue, ces stipulations constituent des obligations d'intérêt international et seront placées sous la garantie de la Société des Nations. Elles ne pourront être modifiées sans l'assentiment de la majorité du Conseil de la Société des Nations. Les Puissances alliées et associées représentées dans le Conseil s'engagent respectivement à ne pas refuser leur assentiment à toute modification desdits articles, qui serait consentie en due forme par une majorité du Conseil de la Société des Nations.

La Bulgarie agréе que tout Membre du Conseil de la Société des Nations aura le droit de signaler à l'attention du Conseil toute infraction ou danger d'infraction à l'une quelconque de ces obligations, et que le Conseil pourra procéder de telle façon et donner telles instructions qui paraîtront appropriées et efficaces dans la circonstance.

La Bulgarie agréе en outre qu'en cas de divergence d'opinion, sur des questions de droit ou de fait concernant ces articles, entre le Gouvernement bulgare et l'une quelconque des Principales Puissances alliées et associées ou toute autre Puissance Membre du Conseil de la Société des Nations, cette divergence sera considérée comme un différend ayant un caractère international selon les termes de l'article 14 du Pacte de la Société des Nations. Le Gouvernement bulgare agréе que tout différend de ce genre sera, si l'autre partie le demande, déteré à la Cour permanente de Justice internationale. La décision de la Cour permanente sera sans appel et aura la même force et valeur qu'une décision rendue en vertu de l'article 13 du Pacte.

SECTION V.

Dispositions générales.

Article 58.

La Bulgarie s'engage à reconnaître la pleine valeur de tous les Traités ou arrangements que les Puissances alliées et associées passeraient avec les États qui se sont constitués ou se constitueront sur tout ou partie des territoires de l'ancien Empire de Russie, tel qu'il existait au 1er août 1914, et à reconnaître les frontières de ces États, telles qu'elles seront ainsi fixées.

La Bulgarie reconnaît et s'engage à respecter, comme permanente et inaliénable, l'indépendance desdits États.

Conformément aux dispositions insérées à l'article 14, Partie VIII (Clauses financières) et à l'article 17, Partie IX (Clauses économiques), du présent Traité, la Bulgarie reconnaît définitivement l'annulation des Traités de Brest-Litovsk, ainsi que de tous autres traités, accords ou conventions passés par elle avec le Gouvernement maximaliste en Russie.

Les Puissances alliées et associées réservent expressément les droits de la Russie à obtenir de la Bulgarie toutes restitutions et réparations basées sur les principes du présent Traité.

Членъ 59.

България още от сега заявява, че признава и приема границите на Австрия, Гърция, Полша, Румъния, Сръбско-Хърватско-Словенската и Чехо-Словакската държави, както тѣ бѣдатъ опредѣлени отъ главните съюзени и сдружени сили.

Членъ 60.

България се задължава да признае пълната сила на мирните договори и допълнителните конвенции, които сѣ заключени или ще бѣдатъ заключени отъ съюзените и сдружени сили съ силите, воювали на страната на България, да приеме постановленията, които сѣ взети или ще бѣдатъ взети досѣжно териториите на бившата Германска Империя, на Австрия, Унгария и Турската империя и да признае новите държави въ опредѣлените имъ по този начинъ граници.

Членъ 61.

Никой отъ жителите на териториите, отстъпени отъ България, съобразно съ настоящия договоръ, не ще може да бѣде обезпокоенъ или злѣ третиранъ поради политическото му поведение отъ 28 юлий 1914 г. насамъ, или поради уреждането на подданството му съобразно съ настоящия договоръ.

Членъ 62.

България заявява, че признава протектората на Франция върху Мароко и се задължава да не дири нито за себе си, нито за подданиците си никакви изгоди или правото на имунитета, произходящи отъ режима на капитулациите въ Мароко. Всички договори, конвенции, спогодби или контракти, заключени между България и Мароко, се считатъ за обезсилени отъ 11 октомври 1915 г.

Мароканските стоки ще се ползватъ при влизането си въ България отъ режима, който се прилага по отношение на френските стоки.

Членъ 63.

България заявява, че признава обявения на 18 декември 1914 г. отъ Велико-Британия протекторатъ върху Египетъ и се задължава да не дири нито за себе си, нито за подданиците си никакви изгоди или правото на имунитета, произходящи отъ режима на капитулациите въ Египетъ. Всички договори, конвенции, спогодби или контракти, заключени между България и Египетъ, се считатъ за отменени отъ 11 октомври 1915 г.

Египетските стоки ще се ползватъ при влизането си въ България отъ режима, който се прилага по отношение на британските стоки.

ЧАСТЪ IV.

Военни, морски и въздушни клаузи.

Съ цѣлъ да се направи възможна подготовката за едно общо ограничение на въоръженията на всички нации, България се задължава да спазва строго военните, морски и въздушни клаузи, които сѣ изложени по-долу.

Article 59.

La Bulgarie déclare dès à présent reconnaître et agréer les frontières de l'Autriche, de la Grèce, de la Hongrie, de la Pologne, de la Roumanie, de l'Etat serbe-croate-slovène et de l'Etat tchéco-slovaque, telles que ces frontières auront été fixées par les Principales Puissances alliées et associées.

Article 60.

La Bulgarie s'engage à reconnaître la pleine valeur des Traités de paix et Conventions additionnelles qui sont ou seront conclus par les Puissances alliées et associées, avec les Puissances ayant combattu aux côtés de la Bulgarie, à agréer les dispositions qui ont été ou seront prises concernant les territoires de l'ancien Empire allemand, de l'Autriche, de la Hongrie et de l'Empire ottoman, et à reconnaître les nouveaux Etats dans les frontières qui leur sont ainsi fixées.

Article 61.

Aucun des habitants des territoires cédés par la Bulgarie en conformité du présent Traité ne pourra être inquiété ou molesté, en raison de son attitude politique depuis le 28 juillet 1914 ou en raison du règlement de sa nationalité en vertu du présent Traité.

Article 62.

La Bulgarie déclare reconnaître le protectorat de la France sur le Maroc et s'engage à ne réclamer pour elle ni pour ses nationaux le bénéfice d'aucun avantage ou immunité dérivant du régime des capitulations au Maroc. Tous traités, conventions, arrangements ou contrats conclus par la Bulgarie avec le Maroc sont considérés comme caducs à dater du 11 octobre 1915.

Les marchandises marocaines jouiront à l'entrée en Bulgarie du régime appliqué aux marchandises françaises.

Article 63.

La Bulgarie déclare reconnaître le protectorat déclaré sur l'Egypte par la Grande-Bretagne le 18 décembre 1914 et s'engage à ne réclamer pour elle ni pour ses nationaux le bénéfice d'aucun avantage ou immunité dérivant du régime des capitulations en Egypte. Tous traités, conventions, arrangements ou contrats conclus par la Bulgarie avec l'Egypte sont réputés abrogés à dater du 11 octobre 1915.

Les marchandises égyptiennes jouiront à l'entrée en Bulgarie du régime appliqué aux marchandises britanniques.

PARTIE IV.

Clauses militaires, navales et aériennes.

En vue de rendre possible la préparation d'une limitation générale des armements de toutes les Nations, la Bulgarie s'engage à observer strictement les clauses militaires, navales et aériennes ci-après stipulées.

ОТДѢЛЪ I.
Военни клаузи.

ГЛАВА I.
Общи клаузи.

Членъ 64.

Въ течение на тритъ мѣсеца, които ще слѣдватъ влизането въ сила на настоящия договоръ, военнитѣ сили на България ще трѣбва да бждатъ демобилизирани въ размѣра прѣдписанъ по-долу.

Членъ 65.

Задължителната военна служба ще бжде прѣмханата въ България. За въ бждаще българската армия ще бжде съставена и рекрутирана само чрезъ доброволно постъпване.

ГЛАВА II.

Численостъ и кадри на българската войска.

Членъ 66.

Общото число на военнослужащитѣ въ българската армия не трѣбва да надминава 20,000 души, включително офицеритѣ и чиновницитѣ отъ допълнителнитѣ части.

Частитѣ, съставляващи българската армия, ще бждатъ опрѣдѣлени споредъ както иска България, но като ще спазватъ слѣднитѣ условия:

1. Числениятъ съставъ на образуванитѣ единици трѣбва задължително да се включва между максималната и минималната цифри, посочени въ таблица IV, приложена къмъ настоящия отдѣлъ.

2. Отношението на офицеритѣ, заедно съ тѣзи, които сж на служба въ штабоветѣ, управленията и учрѣжденията, не трѣбва да надминава $\frac{1}{20}$ отъ общата численостъ на войската, а това на подофицеритѣ $\frac{1}{15}$ отъ сжшиятъ съставъ.

3. Числото на картечницитѣ, орджията и гаубицитѣ не трѣбва да надминава количеството опрѣдѣлено за 1,000 души, смѣтано по общата численостъ на войската, съобразно таблица V, приложена къмъ настоящия отдѣлъ.

Българската войска ще служи изключително за поддържане на реда вътрѣ въ територията на България и за пограничната полиция.

Членъ 67.

Въ никой случай нѣма да се формиратъ единици по-голъми отъ дивизия, както е прѣвидено въ таблица I, II и IV, приложени къмъ настоящия отдѣлъ. Максималната численостъ на штабоветѣ и на всички формации е показана въ таблицитѣ, приложени къмъ настоящия отдѣлъ; тѣзи числа, обаче, могатъ и да не се спазватъ въ точностъ; но въ всѣки случай не трѣбва да бждатъ надминавани.

Поддържането или формирането на всѣка друга група сили, както и каквато и да е друга организация, засѣгаща командването на войскитѣ или подготовката за война, сж забранени.

Всѣка отъ слѣднитѣ единици може да има една допълняюща частъ:

пѣхотенъ полкъ,
коненъ полкъ,
полски артилерийски полкъ,
пионерна дружина,

SECTION I.
Clauses militaires.

CHAPITRE I.
Clauses générales.

Article 64.

Dans les trois mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, les forces militaires de la Bulgarie devront être démobilisées dans la mesure prescrite ci-après.

Article 65.

Le service militaire obligatoire pour tous sera aboli en Bulgarie. L'armée bulgare ne sera, à l'avenir, constituée et recrutée que par engagements volontaires.

CHAPITRE II.

Effectifs et cadres de l'armée bulgare.

Article 66.

Le nombre total des forces militaires dans l'armée bulgare ne devra pas dépasser 20,000 hommes, y compris les officiers et les troupes des dépôts.

Les formations composant l'armée bulgare seront déterminées, au gré de la Bulgarie, mais sous les réserves suivantes:

1° Que les effectifs des unités formées seront obligatoirement compris entre le chiffre maximum et le chiffre minimum portés au tableau IV annexé à la présente Section;

2° Que la proportion des officiers, y compris le personnel des États-Majors et des Services, ne dépassera pas $\frac{1}{20}$ de l'effectif total en service, et celle des sous-officiers $\frac{1}{15}$ également de l'effectif total en service;

3° Que le nombre des mitrailleuses, canons et obusiers ne dépassera pas ceux fixés pour mille hommes de l'effectif total en service, au tableau V annexé à la présente Section.

L'armée bulgare devra être exclusivement employée au maintien de l'ordre dans l'étendue du territoire de la Bulgarie et à la police des frontières.

Article 67.

En aucun cas, il ne sera formé de grandes unités supérieures à la Division, telle qu'elle est prévue dans les tableaux I, II et IV annexés à la présente Section. Les forces maxima des États-Majors et de toutes les formations sont données dans les tableaux annexés à la présente Section; ces chiffres pourront ne pas être suivis exactement, mais, en tous cas, ils ne devront pas être dépassés.

Le maintien ou la formation de tout autre groupe de forces de même que toute autre organisation intéressant le commandement de la troupe, ou la préparation à la guerre, sont interdits.

Chacune des unités suivantes pourra avoir un dépôt:

Régiment d'infanterie,
Régiment de cavalerie,
Régiment d'artillerie de campagne,
Bataillon de pionniers.

Членъ 68.

Всички мърки за мобилизация или имаци връзка съ мобилизацията сж забранени.

Формациитъ, административнитъ служби и шабоветъ не трѣбва въ никой случай да съдържатъ допълняющи кадри.

Забранено е да се правятъ прѣдварителни разпоредби, имаци за цѣль реквизирането на добитѣкъ или на други сръдства за военни транспорти.

Членъ 69.1)

Числото на стражаритъ, митничаритъ, горскитъ стражари, мѣстнитъ и общински полицейски агенти или други подобни служащи ще се опрѣдѣли отъ военната международна контролна комисия, прѣдвидена въ чл. 98 и не трѣбва да бжде по-големо отъ броя на хората, които сж изпълнявали подобни служби въ 1911 г. въ териториянитъ прѣдѣли на България, опрѣдѣлени съгласно настоящия договоръ. Числото на ония отъ тѣзи служащи, които ще бждатъ въоръжени съ пушки, не трѣбва въ никой случай да надминава цифрата 10.000 души.

Числото на тѣзи служащи ще може се уголѣми въ бждаще само въ пропорция съотвѣтна на увеличаването на населението въ мѣстата или общинитъ, дѣто тѣ служатъ.

Тѣзи чиновници и служащи, включително и служащитъ по желѣзницитъ, не могатъ да бждатъ свиквани, за да участвуватъ на каквито и да сж военни упражнения.

Освѣнъ това България ще може да образува погранична стража, която ще се рекрутира чрѣзъ доброволно постѣпване и не ще надминава 3.000 души, така шото общото число на пушкитъ въ употребление въ България да не надминава 33.000.

Членъ 70.

Всѣка друга войскова формация, непрѣдвидена въ горнитъ членове, се забранява. Съществуващитъ формации, които сж въ повече отъ опрѣдѣления ефективъ, ще бждатъ прѣмахнати въ срѣка прѣдвиденъ въ чл. 64.

ГЛАВА III.

Попълване и военно обучение.

Членъ 71.

Всички офицери, включително офицеритъ отъ жандармерията, митническата служба, горската стража и

1) Въ проектодоговора настоящиятъ членъ имаше слѣдната редакция:

Чл. 69. — Числото на стражаритъ, митничаритъ, горскитъ стражари, мѣстнитъ и общински полицейски агенти или други подобни служащи ще се опрѣдѣли отъ военната международна контролна комисия, прѣдвидена въ чл. 98 и не трѣбва да бжде по-големо отъ броя на хората, които сж изпълнявали подобни служби въ 1911 г. въ териториянитъ граници на България, опрѣдѣлени съгласно настоящия договоръ.

Числото на тѣзи служащи, които ще бждатъ въоръжени съ пушки, не трѣбва въ никой случай да надминава цифрата 10.000 души.

По такъвъ начинъ, общото число на пушкитъ въ употребление въ България да не надминава 30.000.

Числото на тѣзи служащи ще може да се уголѣми въ бждаще само въ пропорция съотвѣтна на увеличаването на населението въ мѣстата или общинитъ, дѣто тѣ служатъ.

Тѣзи чиновници и служащи, включително и служащитъ по желѣзницитъ, не могатъ да бждатъ свиквани, за да участвуватъ на каквито и да сж военни упражнения.

Article 68.

Toutes mesures de mobilisation ou ayant trait à la mobilisation sont interdites.

Les formations, les services administratifs et les États-Majors ne devront, en aucun cas, comprendre des cadres supplémentaires.

Il est interdit d'exécuter des mesures préparatoires en vue de la réquisition d'animaux ou d'autres moyens de transports militaires.

Article 69. 1)

Le nombre de gendarmes, douaniers, gardes forestiers, agents de la police locale ou municipale ou autres fonctionnaires analogues, sera établi par la Commission militaire interalliée de contrôle prévue à l'article 98 et ne devra pas dépasser le nombre d'hommes exerçant une fonction semblable en 1911, dans les limites territoriales de la Bulgarie fixées en conformité du présent Traité. Le nombre de ceux de ces fonctionnaires, qui seront armés du fusil, ne devra, en aucun cas, dépasser le chiffre de 10,000.

Le nombre de ces fonctionnaires ne pourra, à l'avenir, être augmenté que dans une proportion correspondant à celle des augmentations de la population dans les localités ou municipalités qui les emploient.

Ces employés et fonctionnaires, y compris ceux du service des chemins de fer, ne pourront pas être réunis pour participer à un exercice militaire quelconque.

En outre, la Bulgarie pourra constituer un corps de garde-frontières, qui devra être recruté par engagements volontaires et ne pas dépasser 3,000 hommes de façon que le nombre total des fusils en service en Bulgarie n'excède pas 33,000.

Article 70.

Toute formation de troupe non prévue par les Articles ci-dessus est interdite. Celles qui existeraient en plus de l'effectif fixé seront supprimées dans le délai prévu à l'Article 64.

CHAPITRE III.

Recrutement et instruction militaire.

Article 71.

Tous les officiers, y compris les officiers de gendarmerie, du service des douanes, des forêts ou autres ser-

2) Dans le projet de conditions de paix remis à la Délégation Bulgare le 19 Septembre 1919, cet article était ainsi conçu :

Article 69. — Le nombre de gendarmes, douaniers, gardes forestiers, agents de la police locale ou municipale ou autres fonctionnaires analogues, sera établi par la Commission militaire interalliée de contrôle prévue à l'article 98 et ne devra pas dépasser le nombre d'hommes exerçant une fonction semblable en 1911, dans les limites territoriales de la Bulgarie fixées en conformité du présent Traité.

Le nombre de ceux de ces fonctionnaires, qui seront armés du fusil, ne devra, en aucun cas, dépasser le chiffre de 10,000, de façon que le nombre total des fusils en service en Bulgarie n'excède pas 30,000.

Le nombre de ces fonctionnaires ne pourra, à l'avenir, être augmenté que dans une proportion correspondant à celle des augmentations de la population dans les localités ou municipalités qui les emploient.

Ces employés et fonctionnaires, y compris ceux du service des chemins de fer, ne pourront pas être réunis pour participer à un exercice militaire quelconque.

другитѣ служби трѣбва да бждатѣ офицери по поприще. Офицеритѣ, по настоящемѣ на служба, които сж задържатѣ въ войската, въ жандармерията или въ нѣкоя отъ горѣказанитѣ служби, трѣбва да поематѣ задължението, че ще служатѣ най-малко до 40-годишната си възраст. Офицеритѣ, които сега сж на служба и които не желаятъ да служатѣ въ новата войска, въ жандармерията или въ нѣкоя отъ горѣказанитѣ служби, ще бждатѣ освободени отъ всѣкакво военно задължение; тѣ не трѣбва да взематѣ участие въ никакви военни упражнения, било теоритически, било практически.

Новоназначенитѣ офицери трѣбва да се задължатѣ, че ще служатѣ въ войската, въ жандармерията или въ нѣкоя отъ горѣизброенитѣ служби най-малко и непрекъснато въ продължение на 20 години.

Отношенията на офицеритѣ, които напушатѣ службата, по каквато и да е причина, прѣди изтичането на срока на тѣхното задължение, не трѣбва да надминава всѣка година $\frac{1}{20}$ отъ прѣдвидения брой на офицеритѣ въ чл. 66. Ако това отношение бжде надминато поради непреодолими причини, недоимъкътъ, който ще остане въ кадритѣ, не ще може да бжде попълванъ съ нови назначения.

Членъ 72.

Общиятъ срокъ на задължителната служба за под-офицеритѣ и войницитѣ не трѣбва да бжде по-малкъ отъ дванадесетъ години по редъ.

Отношението на освободенитѣ отъ служба под-офицери и войници, прѣди изтичането на срока на тѣхното задължение, поради здравословни причини, дисциплинарни грѣшки или поради каквато и да е друга причина, не трѣбва да надминава годишно $\frac{1}{20}$ отъ общата численостъ, опрѣдѣлена въ чл. 66. Ако това отношение бжде, поради непреодолими причини, по-големо, недоимъкътъ, който ще послѣдва, не бива да се запълва чрѣзъ нови назначения.

ГЛАВА IV.

Училища, учебни заведения, военни дружества и сдружения.

Членъ 73.

Три мѣсеца слѣдъ влизането въ сила на настоящия договоръ въ България ще остане най-много едно военно училище, което ще служи изключително за попълване съ офицери всички допуснати единици.

Числото на младежитѣ, които постѣпватѣ въ училището, трѣбва да бжде строго съобразено съ числото на ваканцитѣ, които ще има да се запълватѣ въ офицерския кадъръ. Юнкеритѣ и кадритѣ въ училището влизатѣ въ общата численостъ на войската, опрѣдѣлена въ чл. 66.

Слѣдователно, и въ срока опрѣдѣленъ по-горѣ, всички военни училища и подобни заведения въ България, както и разнитѣ офицерски, юнкерски, подофицерски школи и учебни команди, съ изключение на горѣ-споменатото училище, ще се закриватѣ.

Членъ 74.

Разнитѣ учебни заведения, вънъ отъ прѣдвиденитѣ въ чл. 33, университети, дружества на запасни войници, туристически дружества, дружества на boys-scouts и всѣкаквъ другъ видъ сдружения и клубове не трѣбва да се занимаватѣ съ военни работи. Тѣ подъ никакъвъ

vices, devront être des officiers de carrière. Les officiers actuellement en service, qui sont retenus dans l'armée, dans la gendarmerie ou les services sus-indiqués, devront s'engager à servir au moins jusqu'à l'âge de 40 ans. Les officiers actuellement en service qui ne s'engageront pas dans la nouvelle armée, la gendarmerie ou les services sus-indiqués, seront libérés de toute obligation militaire; ils ne devront pas prendre part à un exercice militaire quelconque, théorique ou pratique.

Les officiers nouvellement nommés devront s'engager à servir dans l'armée, dans la gendarmerie ou les services sus-indiqués pendant au moins vingt ans consécutifs.

La proportion des officiers quittant le service pour quelque cause que ce soit, avant l'expiration du terme de leur engagement, ne devra pas dépasser, chaque année, $\frac{1}{20}$ de l'effectif total des officiers prévu par l'Article 66. Si cette proportion est dépassée pour cause de force majeure, le déficit qui en résultera dans les cadres ne pourra pas être comblé par des nominations nouvelles.

Article 72.

La durée totale de l'engagement des sous-officiers et hommes de troupe ne devra pas être inférieure à douze années consécutives de service sous les drapeaux.

La proportion des hommes renvoyés avant l'expiration de la durée de leur engagement, pour des raisons de santé ou par mesure disciplinaire ou pour toute autre raison quelconque, ne devra pas dépasser $\frac{1}{20}$ par an de l'effectif total fixé par l'article 66. Si cette proportion est dépassée pour cause de force majeure, le déficit qui en résultera ne devra pas être comblé par de nouveaux engagements.

CHAPITRE IV.

Ecoles, établissements d'enseignement, sociétés et associations militaires.

Article 73.

A l'expiration du délai de trois mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, il ne subsistera en Bulgarie qu'une école militaire au plus, strictement destinée au recrutement des officiers des unités autorisées.

Le nombre des élèves admis à suivre les cours de ladite école sera strictement proportionné aux vacances à pourvoir dans les cadres des officiers. Les élèves et les cadres compteront dans les effectifs fixés dans l'article 66.

En conséquence, et dans le délai ci-dessus fixé, toutes académies de guerre ou institutions similaires en Bulgarie, ainsi que les différentes écoles d'officiers, élèves officiers, cadets, sous-officiers ou élèves sous-officiers, autres que l'école ci-dessus prévue, seront supprimées.

Article 74.

Les établissements d'enseignement, autres que ceux visés par l'article 73 ci-dessus, les universités, les sociétés de soldats démobilisés, les cercles de tourisme, les sociétés de boys-scouts et les associations ou cercles de toutes sortes, ne devront pas s'occuper d'affaires militaires. Ils ne

предлогъ не могат да получатъ разрешение да учатъ или упражняватъ своитѣ ученици или членове въ дѣйствиелно съ оружие.

Тѣзи учебни заведения, дружества, клубове и други сдружавания нѣма да иматъ никаква връзка съ Министерството на войната или съ нѣкое друго военно учреждение.

Членъ 75.

Въ всички училища и учебни заведения, които се намиратъ подъ контрола на държавата или подъ ръководството на частни лица, обучението въ гимнастиката не трѣбва да обхваща никакво прѣподаване, никакво практическо упражнение въ употребата на оружие и подготовка за война.

ГЛАВА V.

Въоръжение, бойни припаси, артилерийски материали и укрѣпления.

Членъ 76.

Три мѣсеца слѣдъ влизането въ сила на настоящия договоръ, въоръжението на българската войска не трѣбва да надминава количествата, опредѣлени за 1,000 души въ таблица V, приложена къмъ настоящия отдѣлъ.

Излишци въ сравнение съ числеността на войската ще служатъ изключително за замѣняванията, които евентуално могат да бѣдатъ необходими.

Членъ 77.

Количеството на бойнитѣ припаси въ разпореждане на българската войска не трѣбва да надминава опредѣленитѣ въ таблица V, приложена къмъ настоящия отдѣлъ.

Въ продължение на три мѣсеца слѣдъ подписването на настоящия договоръ, Българското правителство ще складира съществуващитѣ по настоящемъ излишци отъ въоръжението и бойнитѣ припаси въ мѣста, които ще му бѣдатъ указани отъ главнитѣ съюзени и сдружени сили.

Никакво друго снабдяване, складове или запаси съ бойни припаси не може да има.

Членъ 78.

Числото и калибрътъ на оръдията, съставляващи нормалното неподвижно въоръжение на укрѣпенитѣ пунктове, които сега съществуватъ въ България, ще бѣдатъ веднага съобщени на главнитѣ съюзени и сдружени сили и ще съставляватъ максималното въоръжение, което не може да бѣде увеличено.

Въ продължение на три мѣсеца отъ влизането въ сила на настоящия договоръ, максималното количество бойни припаси на тѣзи оръдия ще бѣде намалено или поддържано въ слѣдния еднообразенъ размѣръ:

1500 снаряди на оръдие за всички калибри равни или по-малки отъ 105 м. м.;

500 снаряди на оръдие за калибритѣ, които сж по-големи отъ 105 м. м.

Никакви нови крѣпости или укрѣпления не могатъ да бѣдатъ строени въ България.

Членъ 79.

Фабрикацията на оръжия, бойни припаси и на всички материали ще може да се извършва най-много

серонъ, sous aucun prétexte, autorisés à instruire ou à exercer leurs élèves ou membres dans le maniement des armes.

Ces établissements d'enseignement, ces sociétés, cercles, ou autres associations n'auront aucune relation avec le Ministère de la Guerre ou toute autre autorité militaire.

Article 75.

Dans les écoles et établissements d'enseignement de toutes sortes, placés sous le contrôle de l'Etat ou sous une direction particulière, l'enseignement de la gymnastique ne devra comprendre aucun enseignement, aucune pratique dans le maniement des armes et dans la préparation de la guerre.

CHAPITRE V.

Armement, munitions, matériel et fortification.

Article 76.

A l'expiration des trois mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, l'armement de l'armée bulgare ne devra pas dépasser les chiffres fixés pour 1,000 hommes dans le tableau V annexé à la présente Section.

Les excédents, par rapport aux effectifs, serviront uniquement aux remplacements qui pourraient éventuellement être nécessaires.

Article 77.

Les approvisionnements de munitions à la disposition de l'armée bulgare ne devront pas dépasser ceux fixés dans le tableau V annexé à la présente Section.

Dans les trois mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, le Gouvernement bulgare déposera le surplus de l'armement et des munitions existant actuellement, dans les lieux qui lui seront notifiés par les Principales Puissances alliées et associées.

Aucun autre approvisionnement, dépôt ou réserve de munitions ne sera constitué.

Article 78.

Le nombre et le calibre des pièces d'artillerie, constituant l'armement fixe normal des places fortes existant actuellement en Bulgarie, seront immédiatement portés à la connaissance des Principales Puissances alliées et associées, et constitueront des maxima qui ne devront pas être dépassés.

Dans les trois mois après la mise en vigueur du présent Traité, l'approvisionnement maximum de munitions pour ces pièces sera réduit et maintenu au taux uniforme de:

1,500 coups par pièce pour celles dont le calibre est égal ou inférieur à 105 millimètres;

500 coups par pièce pour celles dont le calibre est supérieur à 105 millimètres.

Aucune place forte ou fortification nouvelle ne pourront être construites en Bulgarie.

Article 79.

La fabrication d'armes, de munitions et de tout le matériel de guerre n'aura lieu que dans une seule usine

въ една работилница. Тази работилница ще бъде управлявана от държавата, която ще бъде нейн собственик и нейното производство ще бъде строго ограничено за изработване на материалите, необходими за нуждите на войската при дадената численост на войската и при въоръжението, предвидено в чл. чл. 66, 69, 77 и 78.

Въ продължение на три месеца след влизането въ сила на настоящия договор, всичките други заведения, които фабрикуват, приготвяват или се занимават с спазването, проучването на оръжия, бойни припаси или други военни материали, ще бъдат закрити или прехвърнати въ работилници с чисто търговско назначение.

Въ същия период, всички арсенали ще бъдат също така закрити и персоналетъ им уволненъ. Ще останат само ония арсенали, които ще служат за складове на бойните припаси, държането на които е разрешено.

Всички инструменти и машини от заведенията и арсеналите, които не са необходими за нуждите по фабрикуването на разрешените предмети, трябва да бъдат извадени от употребление или прехвърени за чисто търговско употребление, съобразно с решенията на междусъюзнишката контролна военна комисия, предвидена въ чл. 98.

Членъ 80.

Въ продължение на три месеца от влизането въ сила на настоящия договор, всичкото оръжие, всичките военни материали, включително и какъвто и да било материал по противоаеропланната защита от всякакъв вид, които се намират въ България и които надвишават количествата, които е разрешено да се държат, ще бъдат предадени на главните съюзени и сдружени сили.

Това предаване ще се извърши въ ония пунктове на българска територия, които ще бъдат определени от казаните сили, които ще решат също тъй какво ще се прави съ този материалъ.

Членъ 81.

Вносът на оръжия, бойни припаси и военен материалъ от всякакъв вид въ България е строго забранено.

Същото се отнася и до фабрикуването на оръжия, бойни припаси и всякакъв вид военен материалъ съ предназначение за странство и за износъ.

Членъ 82.

Понеже употребяването на пламъкохвъргачки, на задушливи, отровни или други подобни газове, както и употребяването на всички течности, вещества или подобни средства е забранено, то фабрикуването и вносът им въ България се строго запрещава.

Същото се отнася и до материалите, предназначени специално за изработване, за спазване или за употреба на споменатите произведения и средства.

Забранява се така също да се изработват или внасят въ България блиндиранни кола, танкове и всякакви други оръжия, които могат да служат за военни цели.

au plus. Celle-ci sera gérée par l'État, qui en aura la propriété et sa production sera strictement limitée aux fabrications, qui seraient nécessaires aux effectifs militaires et aux armements visés dans les articles 66, 69, 77 et 78

Dans les trois mois après la mise en vigueur du présent Traité, tous autres établissements ayant pour objet la fabrication, la préparation, l'emménagement ou l'étude des armes, des munitions ou de tout autre matériel de guerre seront supprimés ou transformés pour un usage purement commercial.

Dans cette même période, tous les arsenaux seront également supprimés, à l'exception de ceux qui serviront de dépôts pour les stocks de munitions autorisés, et leur personnel sera licencié.

L'outillage des établissements ou arsenaux, dépassant les besoins de la fabrication autorisée, devra être mis hors d'usage ou transformé pour usage purement commercial, conformément aux décisions de la Commission militaire interalliée de contrôle prévue à l'article 98.

Article 80.

Dans les trois mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, toutes les armes, toutes les munitions et tout le matériel de guerre, y compris le matériel quel qu'il soit de défense contre avions, qui existent, de toutes origines, en Bulgarie, et qui sont en excédent de la quantité autorisée, seront livrés aux Principales Puissances alliées et associées.

Cette livraison sera effectuée sur tels points du territoire bulgare qui seront déterminés par lesdites Puissances, lesquelles décideront également de la destination à donner à ce matériel.

Article 81.

L'importation en Bulgarie d'armes, de munitions et de matériel de guerre de toute sorte est formellement interdite.

Il en sera de même de la fabrication d'armes, de munitions et de matériel de guerre de toutes sortes à destination de l'étranger et de leur exportation.

Article 82.

L'emploi des lance-flammes et celui des gaz asphyxiants, toxiques ou similaires, ainsi que de tous liquides, matières ou procédés analogues étant prohibé, la fabrication et l'importation en sont rigoureusement interdites en Bulgarie.

Il en est de même du matériel spécialement destiné à la fabrication, à la conservation ou à l'usage desdits produits ou procédés.

Sont également prohibées la fabrication et l'importation en Bulgarie des chars blindés, tanks, ou de tout autre engin similaire pouvant servir à des buts de guerre.

ТАБЛИЦА I.

Съставъ и максимална численостъ на една пѣхотна дивизия.

Единица	Максимална численостъ на всяка единица	
	Офицери	Войници
Щабъ на пѣхотната дивизия	25	70
Щабъ на дивизионната пѣхота	5	50
Щабъ на дивизионната артилерия	4	30
3 пѣхотни полка: *) (съ численостъ 65 офицери и 2,000 войници)	195	6,000
1 ескадронъ	6	160
1 дружина окопна артилерия (3 роти)	14	500
1 дружина пионери *)	14	500
1 полски артилерийски полкъ *)	80	1,200
1 колесадна дружина (3 роти)	18	450
1 отделение за свързка *)	11	330
Санитарна дивизионна служба	28	550
Паркове и convois	14	940
Всичко за пѣхотна дивизия	414	10,780

*) Всякъ пѣхотен полкъ има 3 дружини. Всяка дружина се състои отъ 3 пѣхотни и 1 картечна роти.

*) Всяка дружина се състои отъ щабъ на дружината, 2 пионери роти, 1 взводъ понтонери и 1 взводъ сигналисти.

*) Всякъ полкъ има: единъ щабъ, 3 отделения, полски или планински — всички заедно 6 батареи, въ всяка батарея по 4 оръдия или гаубици, полски или планински.

*) Това отделение има: 1 отделение телефонисти и телеграфисти, 1 взводъ подслушвачи и една глъбна станция.

TABLEAU I.

Composition et effectifs maxima d'une division d'infanterie.

Unités	Effectifs maxima de chaque unité	
	Officiers	Hommes
État-major de la Division d'Infanterie	25	70
État-major de l'infanterie divisionnaire	5	50
État-major de l'Artillerie divisionnaire	4	30
3 régiments d'infanterie *) (à l'effectif de 65 officiers et 2,000 hommes)	195	6,000
1 escadron	6	160
1 bataillon d'artillerie de tranchée (3 compagnies)	14	500
1 bataillon de pionniers *)	14	500
1 régiment d'artillerie de campagne *)	80	1,200
1 bataillon cycliste à 3 compagnies	18	450
1 détachement de liaison *)	11	330
Service de Santé divisionnaire	28	550
Parcs et convois	14	940
Total pour une division d'infanterie	414	10,780

*) Chaque régiment comprend: trois bataillons d'infanterie. Chaque bataillon comprend trois compagnies d'infanterie et une compagnie de mitrailleuses.

*) Chaque bataillon comprend: un état-major, deux compagnies de pionniers, une section de pontonniers et une section de projecteurs.

*) Chaque régiment comprend: un état-major, trois groupes d'artillerie de campagne ou de montagne, comprenant ensemble six batteries ayant chacune quatre canons ou obusiers de campagne ou de montagne.

*) Ce détachement comprend: un détachement de téléphonistes et télégraphistes, une section d'écoute, une section de colombers.

ТАБЛИЦА II.

Съставъ и максимална численостъ на една конна дивизия.

Единици	Максимален брой на единиците въ една дивизия	Максимална численостъ на всяка единица	
		Офицери	Войници
Щабъ на конна дивизия	1	15	50
Конен полкъ *)	6	30	720
Полски артилерийско отделение (3 батареи)	1	30	430
Отделение автомобилно, картечници и автомобилни оръжия *)	1	4	80
Разни служби	"	30	500
Всичко за конна дивизия 6 полка		259	5,380

*) Всякъ полкъ има 4 ескадрона.

*) Всяко отделение има 9 кола въ бойна частъ, отъ които всяка е въоръжена съ 1 оръдие, 1 картечница и 1 запасна картечница; 4 кола за свързка, 2 тежки камioni за продоволствени припаси, 7 автомобилни кола, отъ които 1 работилница и 4 мотоциклети.

Заб. в. а. ж. н. — Големите конни единици могат да иматъ различно число полкове и даже да бъдатъ съставени независими въ границите на показаната горѣ численостъ.

TABLEAU II.

Composition et effectifs maxima d'une division de cavalerie.

Unités	Nombre maximum de ces unités dans une même division	Effectif maximum de chaque unité	
		Officiers	Hommes
État-major d'une division de cavalerie	1	15	50
Régiment de cavalerie *)	6	30	720
Groupe d'artillerie de campagne (3 batteries)	1	30	430
Groupe d'autos-mitrailleuses et d'autos-canonns *)	1	4	80
Services divers	"	30	500
Total pour la division de cavalerie à 6 régiments		259	5,380

*) Chaque régiment comprend 4 escadrons.

*) Chaque groupe comprend 9 voitures de combat portant chacune 1 canon, 1 mitrailleuse et 1 mitrailleuse de rechange, 4 voitures de liaison, 2 camionnettes de ravitaillement, 7 camions dont 1 camion-atelier, 4 motos.

Nota. — Les grandes unités de cavalerie peuvent comprendre un nombre variable de régiments et même être constituées indépendantes dans la limite des effectifs ci-dessus.

ТАБЛИЦА III.

Съставъ и максималната численостъ на една смѣсена бригада.

Единици	Максимална численостъ на всѣка единица	
	Офицери	Войници
Щабъ на бригадата	10	50
2 пѣхотни полка ¹⁾	180	4,000
1 дружина велосипедисти отъ 3 роты	18	450
1 ескадронъ конници	5	100
1 отделение полска или планинска артилерия отъ 3 батареи	20	400
1 рота окопна артилерия	5	150
Служби (включително отделения за сѣрка)	10	200
Всичко за смѣсена бригада	198	5,350

¹⁾ Всѣки полкъ има 3 дружини. Всѣка дружина се състои отъ 3 пѣхотни и 1 картечна роты.

TABLEAU III.

Composition et effectif maxima d'une brigade mixte.

Unités	Effectif maximum de chaque unité	
	Officiers	Hommes
État-major de la brigade	10	50
2 régiments d'infanterie ¹⁾	180	4,000
1 bataillon cycliste à 3 compagnies	18	450
1 escadron de cavalerie	5	100
1 groupe d'artillerie de campagne ou de montagne à 3 batteries	20	400
1 compagnie d'artillerie de tranchée	5	150
Services (détachements de liaison compris)	10	200
Total pour une brigade mixte	198	5,350

¹⁾ Chaque régiment comprend 3 bataillons d'infanterie. Chaque bataillon comprend 3 compagnies d'infanterie et 1 compagnie de mitrailleuses.

ТАБЛИЦА IV.

Минимална численостъ на единиците, независимо отъ приетата организация. (Дивизии, смѣсени бригади и пр.).

Единици	Максимална численостъ (за смѣсване)		Минимална численостъ	
	Офицери	Войници	Офицери	Войници
Пѣхотна дивизия	414	10,780	300	8,000
Конна дивизия	258	5,380	180	3,650
Смѣсена бригада	198	5,350	140	4,250
Пѣхотен полкъ	65	2,000	52	1,300
Пѣхотна дружина	16	650	12	500
Пѣхотна или картечна рота	3	120	2	120
Ходоведна дружина	18	450	12	300
Конен полкъ	20	720	20	450
Ескадронъ	6	160	3	100
Артилерийски полкъ	80	1,900	60	1,000
Полска батарея	4	150	2	120
Окопна артилерийска рота	3	150	2	100
Пioneer дружина	14	500	8	200
Планинска батарея	5	320	3	200

TABLEAU IV.

Effectif minimum des unités quelle que soit l'organisation adoptée. (Divisions, brigades mixtes, etc.)

Unités	Effectif maximum (pour mémoire)		Effectif minimum	
	Officiers	Hommes	Officiers	Hommes
Division d'infanterie	414	10,780	300	8,000
Division de Cavalerie	258	5,380	180	3,650
Brigade mixte	198	5,350	140	4,250
Régiment d'infanterie	65	2,000	52	1,300
Bataillon d'infanterie	16	650	12	500
Compagnie d'infanterie ou de mitrailleuses	3	160	2	120
Groupe cycliste	18	450	12	300
Régiment de Cavalerie	30	720	20	450
Escadron de Cavalerie	6	160	3	100
Régiment d'Artillerie	80	1,900	60	1,000
Batterie d'Artillerie de campagne	4	150	2	120
Compagnie d'Artillerie de tranchée	3	150	2	100
Bataillon de Pionniers	14	500	8	200
Batterie d'artillerie de montagne	5	320	3	200

ТАБЛИЦА V.

Максимално въоръжение и количество бойни припаси, които могатъ да се държатъ.

Материялъ	Количество за 1,000 души	Количество на бойните припаси за оръжие (пушка, оръдие и пр.)
Пушка или карабина ¹⁾	1,150	500 патрона
Картечници тежка или лека	15	10,000 "
Минохвъргачка лека	2	1,000 снаряда
Минохвъргачка сръдна		500 "
Оръдие или гаубица — полска или планинска	3	1,000 "

¹⁾ Автоматическите пушки или карабини се смятатъ за леки картечници.

Забѣлка. — Никакви тежки оръдия, т. е. оръдия съ калибръ по-голямъ отъ 105 м. м., не могатъ да се държатъ вънъ отъ оны, които съставляватъ нормалното въоръжение на укрепенитъ пунктове.

TABLEAU V.

Maximum d'armement et d'approvisionnement en munitions autorisés.

Matériel	Quantité pour 1.000 hommes	Quantité de munitions pour arme (fusils, canons, etc.)
Fusil ou carabine ¹⁾	1,150	500 coups.
Mitrailleuse lourde ou légère	15	10,000 coups.
Mortiers de tranchée légers	2	1,000 coups.
Mortiers de tranchée moyens		500 coups.
Canons ou obusiers de campagne ou de montagne	3	1,000 coups.

¹⁾ Les fusils ou carabines automatiques sont comptés comme mitrailleuses légères.

Nota. — Aucun canon lourd, c'est-à-dire d'un calibre supérieur à 105 millimètres, n'est autorisé, en dehors de ceux constituant l'armement normal des places fortes.

ОТДЕЛЪ II.

Морски клаузи.

Членъ 83.¹⁾

Отъ деня на влизането въ сила на настоящия договоръ всички български военни кораби, включително и подводниците, се смятатъ окончателно прѣдани на главнитѣ съюзени и сдружени сили.

България, обаче, ще има право да поддържа по Дунава и по своитѣ брѣгове, за полицията и надзора на риболовството, четири миноносци и шестъ автомобилни лодки най-много; на всички тия единици ще бждатъ отнети торпилитѣ и торпилохвъргачкитѣ. Тия единици ще бждатъ избрани отъ комисията, за която се споменава въ чл. 99.

Екипажитѣ на тия единици ще трѣбва да бждатъ съставени на съвършено граждански основи.

Корабитѣ, които България има право да запази, могатъ да бждатъ замѣстени само съ леко въоръжени патрулни кораби съ не повече отъ сто тона вмѣстимостъ и нѣмащи воененъ характеръ.

Членъ 84.

Всички военни кораби, включително и подводниците, които по настоящемъ се намиратъ въ постройка въ България ще бждатъ развалени. Работата по развалянето на тѣзи кораби ще трѣбва да почне, колкото е възможно по-скоро, слѣдъ влизането въ сила на настоящия договоръ.

Членъ 85.

Всичкитѣ прѣдмети, машини и материяли отъ развалени български военни кораби, каквито и да сж тѣ, плаващи по повърхността или подводници, не ще могатъ да се употребяватъ за друго, освѣнъ за чисто индустриални или търговски цѣли.

Тѣ не могатъ нито да бждатъ продадени, нито отстъпени въ чужбина.

Членъ 86.

Построяването или придобиването на всѣкакви подводници, даже търговски, е забранено въ България.

Членъ 87.

Всичкото оръжие, всичкитѣ мунizioni и цѣлятъ морски воененъ материялъ, въ тона число и минитѣ и торпилитѣ, които сж принадлежали на България при подписването на примирието отъ 29 септември 1918 г., се обявяватъ за окончателно прѣдани на главнитѣ съюзени и сдружени сили.

Членъ 88.

Въ продължение на три мѣсеца отъ влизането въ сила на настоящия договоръ голѣмата безжична станция въ София не ще може да се използва безъ разрѣшението на главнитѣ съюзени и сдружени сили, за прѣдаване на съобщения, относящи се до въпроси отъ морски, воененъ или политически характеръ и интереса на България или нѣкоя отъ другитѣ държави, съ които България е била съюзена прѣвъ войната. Тази

¹⁾ Текстъ въ проектодоговора:

Чл. 83. — Отъ деня на влизането въ сила на настоящия договоръ, всички български военни кораби, включително и подводниците, се смятатъ окончателно прѣдани на главнитѣ съюзени и сдружени сили.

SECTION II.

Clauses navales.

Article 83.¹⁾

A dater de la mise en vigueur du présent Traité, tous les bâtiments de guerre bulgares, y compris les sous-marins, sont déclarés définitivement livrés aux Principales Puissances alliées et associées.

Toutefois, la Bulgarie aura le droit de maintenir sur le Danube et le long de ses côtes, pour la police et la surveillance de la pêche, quatre torpilleurs et six canots automobiles au maximum; toutes ces unités seront démunies de torpilles et d'appareils lance-torpilles. Ces unités seront choisies par la Commission visée à l'article 99.

Les équipages de ces unités devront être constitués sur des bases absolument civiles.

Les bateaux que la Bulgarie est autorisée à conserver ne doivent être remplacés que par des patrouilleurs légèrement armés, ne dépassant pas plus de cent tonnes et de caractère non militaire.

Article 84.

Tous les bâtiments de guerre, y compris les sous-marins, actuellement en construction en Bulgarie, seront démolis. Le travail de démolition de ces navires devra commencer aussitôt que possible après la mise en vigueur du présent Traité.

Article 85.

Tous objets, machines et matériaux provenant de la démolition des bâtiments de guerre bulgares, quels qu'ils soient, bâtiments de surface ou sous-marins, ne pourront être utilisés que dans un but purement industriel ou commercial.

Il ne pourront être ni vendus, ni cédés à l'étranger.

Article 86.

La construction et l'acquisition de tous bâtiments sous-marins, même de commerce, sont interdites en Bulgarie.

Article 87.

Toutes les armes, toutes les munitions et tout le matériel naval de guerre, y compris les mines et les torpilles, qui appartenaient à la Bulgarie lors de la signature de l'Armistice du 29 septembre 1918, sont déclarés définitivement livrés aux Principales Puissances alliées et associées.

Article 88.

Pendant les trois mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, la station de télégraphie sans fil à grande puissance de Sofia ne devra pas être employée sans l'autorisation des Principales Puissances alliées et associées, pour transmettre des messages relatifs aux questions d'ordre naval, militaire ou politique, intéressant la Bulgarie ou un Etat quelconque allié à la Bulgarie pendant la guerre. Cette station pourra transmettre des

¹⁾ Texte du projet.

Article 83. — A dater de la mise en vigueur du présent Traité, tous les bâtiments de guerre bulgares, y compris les sous-marins, sont déclarés définitivement livrés aux Principales Puissances alliées et associées.

станция ще може да прѣдава търговски телеграми, но само подъ контрола на казанитѣ сили, които ще опрѣдѣлятъ, каква дължина на вълнитѣ ще се употребява.

Въ продължение на сѣщия срокъ България не бива да построява силни безжични станции, както на собствената си територия, тъй и върху територията на Германия, Австрия, Унгария или Турция.

télégrammes commerciaux, mais seulement sous le contrôle desdites Puissances, qui fixeront les longueurs d'onde à employer.

Pendant le même délai, la Bulgarie ne devra pas construire de station de télégraphie sans fil à grande puissance, tant sur son propre territoire que sur celui de l'Allemagne, de l'Autriche, de la Hongrie ou de la Turquie.

ОТДѢЛЪ III.

Клаузи досѣдно военното и морското въздухоплаване.

Членъ 89.

Военнитѣ сили на България не трѣбва да включватъ никакво военно или морско въздухоплаване.

Никакъвъ управляемъ балонъ не ще бѣде запазенъ.

Членъ 90.

Въ двумѣсеченъ срокъ отъ влизането въ сила на настоящия договоръ, личниятъ съставъ по въздухоплаванетоъ налице по настоящемъ въ списъцитѣ на българскитѣ сухопътни и морски сили, ще бѣде демобилизиранъ.

Членъ 91.

Въздухоплавателнитѣ апарати на съюзенитѣ и сдружени сили ще се ползуватъ въ България съ свобода на прѣминаване въ въздуха, свобода на транзитъ и на слизание, до пълното изпразване на България отъ съюзенитѣ и сдружени войски.

Членъ 92.

Въ продължение на шестъ мѣсеци отъ влизането въ сила на настоящия договоръ се забранява, въ цѣлата територия на България, фабриката, вносътъ и износътъ на въздухоплавателни апарати (aéronefs) и частитѣ имъ, както и мотори за тѣхъ и частитѣ имъ.

Членъ 93.

Съ влизането въ сила на настоящия договоръ, България ще прѣдаде на свои разноси на главнитѣ съюзени и сдружени сили цѣлия си воененъ и морски въздухоплавателенъ материалъ.

Прѣдаванетоъ ще става въ мѣстата, които ще опрѣдѣлятъ правителствата на казанитѣ сили. То трѣбва да се привърши въ срокъ отъ три мѣсеци.

Въ този материалъ ще бѣде включенъ особено материалътъ, който е, или е билъ употребяванъ или прѣд-назначенъ за военни цѣли, а именно:

комплектитѣ аероплани и хидроплани и тѣзи, които се строятъ или се намиратъ на поправка, или на монтиране;

готовитѣ управляеми балони, тѣзи, които сѣ въ постройка, на поправка или на монтиране;

апаратитѣ за фабрикация на водородъ;

хангаритѣ за управляеми балони и всѣкакъвъ видъ подслони за въздухоплавателни апарати.

До прѣдаванетоъ имъ, управляемитѣ балони ще останатъ, на разноси на България, напълнени съ водородъ. По усмотрѣнието на казанитѣ сили, апаратитѣ за фабрикуване на водородъ, както и подслонитѣ за управляемитѣ балони, ще могатъ да бѣдатъ оставени на България до прѣдаванетоъ на управляемитѣ балони;

моторитѣ за въздухоплавателнитѣ апарати;

SECTION III.

Clauses concernant l'aéronautique militaire et navale.

Article 89.

Les forces militaires de la Bulgarie ne devront comporter aucune aviation militaire ni navale.

Aucun ballon dirigeable ne sera conservé.

Article 90.

Dans le délai de deux mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, le personnel de l'Aéronautique, figurant actuellement sur les contrôles des armées bulgares de terre et de mer sera démobilisé.

Article 91.

Jusqu'à la complète évacuation du territoire bulgare par les troupes alliées et associées, les appareils d'aéronautique des Puissances alliées et associées auront en Bulgarie liberté de passage à travers les airs, liberté de transit et d'atterrissage.

Article 92.

Pendant les six mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, la fabrication, l'importation et l'exportation des aéronefs, pièces d'aéronefs, ainsi que des moteurs d'aéronefs et pièces de moteurs d'aéronefs, seront interdites dans tout le territoire de la Bulgarie.

Article 93.

Dès la mise en vigueur du présent Traité, tout le matériel de l'Aéronautique militaire et navale devra être livré par la Bulgarie, et à ses frais, aux Principales Puissances alliées et associées.

Cette livraison devra être effectuée dans tels lieux que désigneront les Gouvernements desdites Puissances; elle devra être achevée dans un délai de trois mois.

Dans ce matériel sera compris, en particulier, le matériel qui est ou a été employé ou destiné à des buts de guerre, notamment:

Les avions et hydravions complets, ainsi que ceux en cours de fabrication, en réparation ou en montage;

Les ballons dirigeables en état de vol, en cours de fabrication, en réparation ou en montage;

Les appareils pour la fabrication d'hydrogène;

Les hangars des ballons dirigeables et abris de toute sorte pour aéronefs;

Jusqu'à leur livraison, les ballons dirigeables seront, aux frais de la Bulgarie, maintenus gonflés d'hydrogène; les appareils pour la fabrication de l'hydrogène ainsi que les abris pour les ballons dirigeables pourront, à la discrétion desdites Puissances, être laissés à la Bulgarie jusqu'à la livraison des ballons dirigeables;

Les moteurs d'aéronefs;

нависелитъ (кошницитъ за пжтници);
съоръжението (топове, картъчници, автоматически
пушки, бомбохвъргачки, торпилохвъргачки, апарати за
синхронизация, апарати за визиране);
мунициитъ (патрони, снаряди, пълни бомби, ком-
плектъ отъ бомби, складове съ взривни материяли или
материялитъ, прѣдначинени за фабрикацията имъ);

бортовитъ инструменти;
апаратитъ за безжиченъ телеграфъ, фотографиче-
скитъ и кинематографически апарати, употребявани въ
въздухоплаванетоъ;

отдѣлнитъ части, относящи се до всѣка отъ горнитъ
категории.

Горѣозначениятъ материялъ не трѣбва да се прѣ-
мѣства безъ специално разрѣшение отъ страна на каза-
нитъ правительства.

ОТДѢЛЪ IV.

Междусъюзнически контролни комисии.

Членъ 94.

Всичкиятъ военни, морски и въздухоплавателни
клаузи, съдържащи се въ настоящия договоръ и за из-
пълнението на които е опрѣдѣленъ срокъ, ще се из-
пълняватъ отъ България подъ надзора на междусъюз-
нически комисии, назначени за тази цѣль отъ главнитъ
съюзени и сдружени сили.

Горѣспоменатитъ комисии ще прѣдставляватъ глав-
нитъ съюзени и сдружени сили прѣдъ Българското пра-
вительство по всичко, което се отнася до изпълнението
на военнитъ, морскитъ и въздухоплавателнитъ клаузи.—
Тѣ ще съобщаватъ на българскитъ власти рѣшенията,
които главнитъ съюзени и сдружени сили сж си запа-
вили правото да взематъ, или които изпълнението на
казанитъ клаузи би наложило.

Членъ 95.

Междусъюзническитъ контролни комисии ще мо-
гатъ да установятъ службитъ си въ София и ще иматъ
право всѣкой пътъ, когато ще памѣрятъ за нужно, да
отиватъ на косто и да било мѣсто изъ територията на
България, или да прѣсѣчатъ тамъ подкомисии, сж да на-
товарватъ единъ или нѣколко членове да отиватъ.

Членъ 96.

Българското правительство ще трѣбва да дава на
междусъюзническитъ контролни комисии всички свѣдѣ-
ния и документи, които тѣ ще считатъ за нужни за
изпълнението на задачата имъ, както и всичкитъ срѣд-
ства, както въ персоналъ, тъй и въ материялъ, отъ които
казанитъ комисии биха се нуждаели, за да осигурятъ
пълното изпълнение на военнитъ, морски и въздухопла-
вателни клаузи.

Българското правительство ще трѣбва да назначи
единъ онѣлюмоощенъ прѣдставителъ при всѣка между-
съюзническа контролна комисия, съ задача да получава
отъ послѣдната съобщенията, които тѣ би имала да
отправя до Българското правительство и да ѣ дава или
достава всички искани свѣдѣния и документи.

Членъ 97.

Издръжката и разносикитъ на контролнитъ коми-
сии и разносикитъ, причинени отъ изпълнението на служ-
бата имъ, ще се поематъ отъ България.

Les cellules;

L'armement (canons, mitrailleuses, fusils-mitrailleurs,
lance-bombes, lance-torpilles, appareils de synchronisation,
appareils de visée);

Les munitions (cartouches, obus, bombes chargées,
corps de bombes, stocks d'explosifs ou matières destinées
à leur fabrication);

Les instruments de bord;

Les appareils de télégraphie sans fil et les appareils
photographiques ou cinématographiques utilisés par l'Aéro-
nautique;

Les pièces détachées se rapportant à chacune des
catégories qui précèdent.

Le matériel ci-dessus visé ne devra pas être déplacé
sans une autorisation spéciale desdits Gouvernements.

SECTION IV.

Commissions interalliées de contrôle.

Article 94.

Toutes les clauses militaires, navales et aéronautiques,
qui sont contenues dans le présent Traité et pour l'exé-
cution desquelles une limite de temps a été fixée, seront
exécutées par la Bulgarie sous le contrôle des Commissions
interalliées nommées à cet effet par les Principales Pui-
ssances alliées et associées.

Les Commissions sus mentionnées représenteront
auprès du Gouvernement bulgare les Principales Puissances
alliées et associées, pour tout ce qui est relatif à l'exé-
cution des clauses militaires, navales ou aéronautiques.
Elles feront connaître aux autorités de la Bulgarie les
décisions que les Principales Puissances alliées et asso-
ciées se sont réservées de prendre ou que l'exécution des-
dites clauses pourrait nécessiter.

Article 95.

Les Commissions interalliées de contrôle pourront
installer leurs services à Sofia et auront la faculté, aussi
souvent qu'elles le jugeront utile, de se rendre sur un
point quelconque du territoire bulgare, ou d'y envoyer
des sous-commissions ou de charger un ou plusieurs
membres de s'y transporter.

Article 96.

Le Gouvernement bulgare devra donner aux Com-
missions interalliées de contrôle tous les renseignements
et documents qu'elles jugeront nécessaires pour l'accom-
plissement de leur mission, et tous les moyens, tant en
personnel qu'en matériel, dont les susdites Commissions
pourraient avoir besoin pour assurer la complète exécu-
tion des clauses militaires, navales ou aéronautiques.

Le Gouvernement bulgare devra assigner un repré-
sentant qualifié auprès de chaque Commission interalliée
de contrôle, avec mission de recevoir de celle-ci les com-
munications qu'elle aurait à adresser au Gouvernement
bulgare et de lui fournir ou procurer tous renseignements
ou documents demandés.

Article 97.

L'entretien et les frais des Commissions de contrôle
et les dépenses occasionnées par leur fonctionnement
seront supportés par la Bulgarie.

Членъ 98.

Военната междусъюзнишка контролна комисия ще има за задача особено:

1) да опредѣля числото на стражаритѣ, митничаритѣ, горскитѣ стражари, полицейскитѣ агенти на мѣстната и общинска полиция и други подобни служащи, които България ще има право да запази съгласно чл. 69;

2) да получава отъ Българското правителство съобщенията относно мѣстонахождението на запаситѣ и складоветѣ на муниции, относно въоръжението на укрѣпленията, на крѣпоститѣ и на укрѣпенитѣ пунктове, относно мѣстонахождението на работилницитѣ и фабрицитѣ за оружие, муниции и воененъ материялъ и относно тяхното функциониране.

Тя ще получава оружието, мунициитѣ, военния материялъ и инструментитѣ, прѣдзначени за военни фабрикации, и ще опредѣля мѣстата, дѣто ще трѣбва да става прѣдаването, ще надзирава разрушенията, изкарването отъ употребленіе или видоизмѣненията, прѣвидени въ настоящия договоръ.

Членъ 99.

Междусъюзнишката морска контролна комисия ще има специално за задача да приеме морския воененъ материялъ, оружия и муниции и да надзирава унищожаването и разрушенията прѣвидени въ чл. 84.

Българското правителство ще трѣбва да достави на междусъюзнишката морска комисия всичкитѣ свѣдѣния и документи, които тя би намѣрила за нужни, за да се осигури пълното изпълнение на морскитѣ клаузи, особено плановѣтъ на военнитѣ параходи, съставѣтъ на тяхнитѣ въоръжения, отличителнитѣ черти и образцитѣ на топоветѣ, мунициитѣ, торпили, мини, взривни вещества, апарати за безжиченъ телеграфъ и въобще всичко, което се отнася до морския воененъ материялъ, както и всичкитѣ правилници и законодателни и административни документи.

Чл. 100.

Междусъюзнишката въздухоплавателна контролна комисия ще има главно за цѣль да приведе въ известностъ въздухоплавателния материялъ, намиращъ се по настоящемъ въ рѣцѣтъ на Българското правителство, и да надзирава работилницитѣ за аероплани, балони и мотори за въздухоплавателни апарати, фабрицитѣ за оружие, муниции и взривни материяли, употребяеми въ въздухоплаването, да надзирава всички аеродруми, хангари, полетата за слизание, парковетѣ и складоветѣ, находящи се на Българска територия, и да прѣмѣства, когато потрѣбва, прѣвидения материялъ и да го приема.

Българското правителство ще трѣбва да достави на междусъюзнишката въздухоплавателна контролна комисия всички свѣдѣния, законодателни, административни и други документи, каквито тя би счела за нужни, за да се увѣри за пълното изпълнение на въздухоплавателнитѣ клаузи, а особено единъ списъкъ за числения съставъ на всичкитѣ въздухоплавателни служби въ България, сѣщо и за съществующия материялъ, който се фабрикува или е поръчанъ, единъ пълненъ списъкъ на заведениата, въ които се работи за въздухоплаването, мѣстонахождението имъ, хангаритѣ и мѣстата за слизание на въздухоплавателни уреди.

Article 98.

La Commission militaire interalliée de contrôle aura notamment pour mission:

1° De fixer le nombre des gendarmes, douaniers, gardes forestiers, agents de la police locale et municipale et autres fonctionnaires analogues, que la Bulgarie sera autorisée à conserver conformément à l'article 69;

2° De recevoir du Gouvernement bulgare les notifications relatives à l'emplacement des stocks et dépôts de munitions, à l'armement des ouvrages fortifiés, forteresses et places fortes, à l'emplacement des usines ou fabriques d'armes, de munitions et de matériel de guerre et leur fonctionnement.

Elle recevra livraison des armes, munitions, matériel de guerre, outillage destiné aux fabrications de guerre, fixera les lieux où cette livraison devra être effectuée, surveillera les destructions, mises hors d'usage ou transformations prévues par le présent Traité.

Article 99.

La Commission navale interalliée de contrôle aura notamment pour mission de recevoir livraison des armes, munitions et matériel naval de guerre et de contrôler les destructions ou démolitions prévues à l'article 84.

Le Gouvernement bulgare devra fournir à la Commission navale interalliée de contrôle tous les renseignements et documents qu'elle jugera nécessaires pour s'assurer de la complète exécution des clauses navales, notamment les plans des navires de guerre, la composition de leurs armements, les caractéristiques et les modèles des canons, munitions, torpilles, mines, explosifs, appareils de télégraphie sans fil, et, en général, tout ce qui concerne le matériel naval de guerre ainsi que tous les documents législatifs, administratifs ou réglementaires.

Article 100.

La Commission aéronautique interalliée de contrôle aura notamment pour mission de recenser le matériel aéronautique, qui se trouve actuellement entre les mains du Gouvernement bulgare, et d'inspecter les usines d'avions, de ballons et de moteurs d'aéronefs, les fabriques d'armes, munitions et explosifs pouvant être employés par les aéronefs, de visiter tous aérodrômes, hangars, terrains d'atterrissage, parcs et dépôts se trouvant sur le territoire bulgare et d'exercer, s'il y a lieu, le déplacement du matériel prévu et d'en prendre livraison.

Le Gouvernement bulgare devra fournir à la Commission aéronautique interalliée de contrôle tous les renseignements et documents législatifs, administratifs ou autres, qu'elle jugera nécessaires pour s'assurer de la complète exécution des clauses aéronautiques, notamment un état numérique du personnel appartenant à tous les services aéronautiques de la Bulgarie, ainsi que du matériel existant, en fabrication ou en commande, une liste complète de tous les établissements travaillant pour l'aéronautique, de leurs emplacements et de tous les hangars et terrains d'atterrissage.

ОТДЕЛЪ В.

Общи клаузи.

Членъ 101.

Слѣдъ изтичането на единъ тримѣсеченъ срокъ отъ датата на влизането въ сила на настоящия договоръ, българското законодателство трѣбва да е видоизмѣнено и да бѣде поддържано отъ Българското правителство съобразно съ настоящата часть на настоящия договоръ.

Въ сѣщия срокъ трѣбва да бѣждатъ взети отъ Българското правителство всички административни или други мѣрки относително изпълнението на постановленията на настоящата часть отъ настоящия договоръ.

Членъ 102.¹⁾

Слѣдните постановления на примирието отъ 29 септември 1918 г., а именно: параграфитѣ 1, 2, 3, 6, оставатъ въ сила, доколкото не противорѣчатъ на постановленията на настоящия договоръ.

Членъ 103.

България се задължава, слѣдъ влизането на настоящия договоръ въ сила да не акредитира прѣдъ никоя чужда страна никаква военна, морска или въздухоплавателна мисия и да не изпраща и да не допуша изпращането на никаква такава мисия; тя се задължава, освѣнъ това, да вземе всичките съответни мѣрки, за да не позволи на българските подданици да напушатъ територията ѝ, за да постѣпватъ въ войската, морината или въ въздухоплавателната служба на нѣкоя чужда сила, или за да ѝ бѣждатъ припадени, за да я подготвятъ или въобще да дадатъ съдѣйствиe за военното, морското или въздухоплавателно обучение въ нѣкоя чужда страна.

Съюзенитѣ и сдружени сили се съгласяватъ, доколкото се отнася до тѣхъ, щото слѣдъ влизането въ сила на настоящия договоръ да не приематъ въ войската, морината, въздухоплаването си, нито да аташиратъ къмъ тѣхъ, никой български подданикъ съ цѣль да подпомага на военното обучение и въобще да не взематъ български подданикъ като воененъ, морски или въздухоплавателенъ инструкторъ.

При все това настоящето постановление не накарнава никакъ правото на Франция да попълва Чуждестранния легионъ съгласно френските военни закони и правилници.

Членъ 104.

Прѣзъ всичкото врѣме, докато ще бѣде въ сила настоящиятъ договоръ, България се задължава да приеме каквито и да било издирвания, които съвѣтътъ на Обществото на народитѣ съ вотъ по вишегласие би намѣрилъ за нужни.

¹⁾ Текстъ на проектодоговора:

Чл. 102. — Слѣдните постановления на примирието отъ 29 септември 1918 г., а именно: параграфитѣ 1, 2, 3 и 6, както и параграфитѣ 1, 2, 3 и 4 отъ военната конвенция (таѣни членове), оставатъ въ сила, доколкото не противорѣчатъ на предшестващите постановления.

SECTION V.

Clauses générales.

Article 101.

A l'expiration d'un délai de trois mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, la législation bulgare devra avoir été modifiée et devra être maintenue par le Gouvernement bulgare en conformité de la présente Partie du présent Traité.

Dans le même délai, toutes les mesures administratives ou autres relatives à l'exécution des dispositions de la présente Partie du présent Traité devront avoir été prises par le Gouvernement bulgare.

Article 102.¹⁾

Les dispositions suivantes de l'armistice du 29 septembre 1918, savoir: les paragraphes 1, 2, 3, 6 restent en vigueur, en tant qu'ils ne sont pas contraires aux stipulations du présent Traité.

Article 103.

La Bulgarie s'engage, à partir de la mise en vigueur du présent Traité, à n'accréditer en aucun pays étranger aucune mission militaire, navale ou aéronautique, et à n'en envoyer et laisser partir aucune; elle s'engage, en outre, à prendre les mesures appropriées pour empêcher les ressortissants bulgares de quitter son territoire pour s'enrôler dans l'armée, la flotte ou le service aéronautique d'aucune Puissance étrangère, ou pour lui être attaché en vue d'aider à son entraînement ou, en général, de donner un concours à l'instruction militaire, navale ou aéronautique dans un pays étranger.

Les Puissances alliées et associées conviennent, en ce qui les concerne, qu'à partir de la mise en vigueur du présent Traité, elles ne devront pas enrôler dans leurs armées, leur flotte ou leurs forces aéronautiques, ni y attacher aucun ressortissant bulgare en vue d'aider à l'entraînement militaire, ou, en général, d'employer un ressortissant bulgare comme instructeur militaire, naval ou aéronautique.

Toutefois, la présente disposition ne porte aucune atteinte au droit de la France de recruter la Légion étrangère conformément aux lois et règlements militaires français.

Article 104.

Aussi longtemps que le présent Traité restera en vigueur, la Bulgarie s'engage à se prêter à toute investigation que le Conseil de la Société des Nations, votant à la majorité, jugerait nécessaire.

¹⁾ Texte du projet.

Article 102. — Les dispositions suivantes de l'armistice du 29 septembre 1918, savoir: les paragraphes 1, 2, 3, 6, ainsi que les paragraphes 1, 2, 3 et 4 de la Convention militaire (articles secrets), restent en vigueur, en tant qu'ils ne sont pas contraires aux stipulations qui précèdent.

ЧАСТЪ V.

Военнопълнници и гробници.

ОТДЪЛЪ I.

Военнопълнници.

Членъ 105.

Възвръщането на българските военнопълнници и интернирани граждански лица ще се извърши, колкото се може по-скоро, следъ влизането въ сила на настоящия договоръ и ще се изпълни съ най-голяма бързина.

Членъ 106.

Възвръщането на българските военнопълнници и интернирани граждански лица ще се извърши съгласно условията, изложени въ чл. 105, отъ една комисия, състояща се отъ прѣдставителитѣ на съюзенитѣ и сдружени сили, отъ една страна, и отъ тѣзи на Българското правителство, отъ друга.

За всѣка отъ съюзенитѣ и сдружени сили една подкомисия, състояща се изключително отъ прѣдставители на заинтересованитѣ сили и отъ делегати на Българското правителство, ще уреди подробноститѣ по изпълнение възвръщането на военнопълнницитѣ.

Членъ 107.

Щомъ бждатъ прѣдадени на българскитѣ власти, военнопълнницитѣ и интерниранитѣ цивилни лица ще трѣбва, съ съдѣйствието на съжитѣ власти, незабавно да се изпратятъ по мѣстожителствата имъ.

Ония отъ тѣхъ, на които мѣстожителството отъ прѣди войната се намира въ окупиранитѣ отъ войскитѣ на съюзенитѣ и сдружени сили територии, ще трѣбва също да се изпратятъ тамъ следъ одобрението и подъ контрола на военнитѣ власти на съюзническитѣ и сдружени окупационни войски.

Членъ 108.

Всичкитѣ разноски, произхождащи отъ това възвръщане, отъ момента на тръгването, ще бждатъ за сметка на Българското правителство, което ще трѣбва да набави прѣвознитѣ срѣдства и техническия персоналъ, които ще намѣри за нужни комисията, прѣдвидена въ чл. 106.

Членъ 109.¹⁾

Военнопълнницитѣ и интерниранитѣ цивилни лица, подлежащи или осждени на наказания за нарушения на дисциплината, ще бждатъ възврънати, безъ да се дочака излежаването на наказанието или края на започнатото противъ тѣхъ прѣслѣждане.

Това разпореджане не се отнася до военнопълнници и интернирани цивилни лица, които биха били наказани за дѣяния, извършени следъ 15 октомври 1919 г.

¹⁾ Текстъ на проектодоговора:

Чл. 109. — Военнопълнницитѣ и интерниранитѣ цивилни лица, подлежащи или осждени на наказания за нарушения на дисциплината, ще бждатъ възврънати, безъ да се дочака излежаването на наказанието или края на започнатото противъ тѣхъ прѣслѣждане.

Това разпореджане не се отнася до военнопълнници и интернирани цивилни лица, които сѫ наказани за дѣяния, извършени следъ 1 юни 1919 г.

До заартичането имъ, всичкитѣ военнопълнници и интернирани цивилни лица оставатъ подчинени на съществуващитѣ правилници, особено по отношение на работата и на дисциплината.

PARTIE V.

Prisonniers de guerre et sépultures.

SECTION I.

Prisonniers de guerre.

Article 105.

Le rapatriement des prisonniers de guerre et internés civils ressortissants de l'État bulgare aura lieu aussitôt que possible après la mise en vigueur du présent Traité et sera effectué avec la plus grande rapidité.

Article 106.

Le rapatriement des prisonniers de guerre et internés civils bulgares sera, dans les conditions fixées à l'Article 105, assuré par les soins d'une commission composée de représentants des Puissances alliées et associées d'une part et du Gouvernement bulgare d'autre part.

Pour chacune des Puissances alliées et associées, une sous-commission composée uniquement de représentants de la Puissance intéressée et de délégués du Gouvernement bulgare réglera les détails d'exécution du rapatriement des prisonniers de guerre.

Article 107.

Dès leur remise aux mains des autorités bulgares, les prisonniers de guerre et internés civils devront, par les soins de ces dernières, être sans délai renvoyés dans leurs foyers.

Ceux d'entre eux, dont le domicile d'avant-guerre se trouve sur les territoires occupés par les troupes des Puissances alliées et associées, devront également y être renvoyés, sous réserve de l'agrément et du contrôle des Autorités militaires des armées d'occupation alliées et associées.

Article 108.

Tous les frais résultant de ce rapatriement, à partir de la mise en route, seront à la charge du Gouvernement bulgare, lequel sera tenu de fournir les moyens de transport, ainsi que le personnel technique, qui seront considérés comme nécessaires par la Commission prévue à l'Article 106.

Article 109.¹⁾

Les prisonniers de guerre et internés civils, soit passibles, soit frappés de peines pour fautes contre la discipline, seront rapatriés, sans qu'il soit tenu compte de l'achèvement de leur peine ou de la procédure engagée contre eux.

Cette disposition ne s'applique pas aux prisonniers de guerre et internés civils qui seraient punis pour faits postérieurs au 15 octobre 1919.

¹⁾ Texte du projet.

Article 109. — Les prisonniers de guerre et internés civils, soit passibles, soit frappés de peines pour fautes contre la discipline, seront rapatriés, sans qu'il soit tenu compte de l'achèvement de leur peine ou de la procédure engagée contre eux.

Cette disposition ne s'applique pas aux prisonniers de guerre et internés civils qui seraient punis pour faits postérieurs au 1-er juin 1919.

Jusqu'à leur rapatriement tous les prisonniers de guerre et internés civils restent soumis aux règlements en vigueur, notamment au point de vue du travail et de la discipline.

До завръщането им всичките военнопленници и интернирани цивилни лица остават подчинени на съществуващите правилници, особено по отношение работата и дисциплината.

Член 110.

Военнопленниците и интернираните цивилни лица, подлежащи или осъдени на наказания за други деяния, освен нарушение на дисциплината, ще могат да бъдат задържани.

Член 111.

Българското правителство се задължава да приеме външната си, без разлика, всички лица, подлежащи на завръщане.

Онези от военнопленниците или български подданици, които не биха желали да се върнат, ще могат да бъдат освободени от завръщане; но съюзените и сдружените правителства си запазват правото било да ги възврътат, било да ги пратят в някоя неутрална страна, било да им разрешат да останат на тяхна територия.

Българското правителство се задължава да не предприема против тези лица или против семействата им никаква изключителна мярка, нито да упражни по отношение на тях, поради горната причина, каквото и да е преследване или гонение от каквото и да било естество.

Член 112.

Съюзените и сдружените правителства си запазват правото да поставят външната си военнопленниците и на българските подданици, намиращи се под тяхна власт, външната си зависимост от декларирането и освобождаването, от страна на Българското правителство, на всичките военнопленници и подданици на съюзените и сдружените сили, които се намират още задържани против волята им в България.

Член 113.

Ще бъде учредена една междусъюзническа анкетна контролна комисия за:

- 1) да издири невъзвратените съюзнически и сдружените подданици;
- 2) да установи самоличността на онези, които са изразили желанието да останат на българска територия;
- 3) да констатира престъпните деяния, подлежащи на санкциите, предвидени в част VI (Санкции) на настоящия договор, и извършени от българи над военнопленниците и подданиците на съюзените и сдружените сили през времето на тяхното пленничество.

Тази комисия ще се състои от по един представител от следните сили: Великобритания, Франция, Италия, Гърция, Румъния, Сръбско-Хърватско-Словенската държава.

Резултатът от анкетата ще бъде съобщен на всяко едно от заинтересованите правителства.

Българското правителство се задължава:

- 1) да дава свободен достъп на междусъюзническата комисия и да й достави всички необходими превозни средства, да я допусне да влиза в депата, затвори, болници и всички други помещения и да постави на разположение й всички документи от публичен или частен характер, които биха я осветили в изследванията й;
- 2) да накаже българските чиновници и частни лица, които биха укрили присъствието на някой под-

Jusqu'à leur rapatriement, tous les prisonniers de guerre et internés civils restent soumis aux règlements en vigueur, notamment au point de vue du travail et de la discipline.

Article 110.

Les prisonniers de guerre et internés civils, qui sont passibles ou frappés de peines pour des faits autres que des fautes contre la discipline, pourront être maintenus en détention.

Article 111.

Le Gouvernement bulgare s'engage à recevoir sur son territoire tous les individus rapatriables sans distinction.

Les prisonniers de guerre ou les nationaux bulgares, qui désireraient ne pas être rapatriés, pourront être exclus du rapatriement; mais les Gouvernements alliés et associés se réservent le droit, soit de les rapatrier, soit de les conduire dans un pays neutre, soit de les autoriser à résider sur leur territoire.

Le Gouvernement bulgare s'engage à ne prendre contre ces individus ou leurs familles aucune mesure d'exception, ni à exercer à leur encontre, pour ce motif, aucune répression ou vexation, de quelque nature qu'elle soit.

Article 112.

Les Gouvernements alliés et associés se réservent le droit de subordonner le rapatriement des prisonniers de guerre et des ressortissants bulgares qui sont en leur pouvoir, à la déclaration et à la mise en liberté immédiate par le Gouvernement bulgare de tous les prisonniers de guerre et autres ressortissants des Puissances alliées et associées qui se trouveraient encore retenus contre leur gré en Bulgarie.

Article 113.

Une Commission interalliée d'enquête et de contrôle sera instituée pour procéder:

- 1° à la recherche des nationaux alliés et associés non rapatriés;
- 2° à l'identification de ceux qui ont manifesté le désir de rester en territoire bulgare;
- 3° à la constatation des actes criminels passibles des sanctions prévues à la Partie VI (Sanctions) du présent Traité, commis par des Bulgares sur la personne de prisonniers de guerre ou de ressortissants alliés et associés durant leur captivité.

Cette Commission comprendra un Représentant de chacune des Puissances suivantes: Empire britannique, France, Italie, Grèce, Roumanie, État serbe-croate-slovene.

Le résultat de ses enquêtes sera transmis à chacun des Gouvernements intéressés.

Le Gouvernement bulgare s'engage:

- 1° A donner libre accès à la Commission interalliée, à lui fournir tous les moyens de transport utiles, à la laisser pénétrer dans les camps, prisons, hôpitaux, et tous autres locaux, à mettre à sa disposition tous documents d'ordre public ou privé, qui peuvent l'éclairer dans ses recherches;

- 2° A prendre des sanctions contre les fonctionnaires ou particuliers bulgares qui auraient dissimulé la présence

даникът на една съюзена или сдружена сила или които биха прѣнебрѣгнали да съобщятъ присѣствното му, слѣдъ като сж узнали за това.

Членъ 114.

Българското правителство се задължава да върне веднага съ влизането въ сила въ настоящия договоръ всичкитъ прѣдмети, цѣнности и документи, които сж принадлежали на подданицитъ на съюзенитъ и сдружени сили и които сж били задържани отъ българскитъ власти

Членъ 115.

Високитъ договарящи страни заявяватъ, че се отказватъ отъ взаимното изплащане на сумитъ, дължими за издържането на военнопленникитъ въ респективнитъ имъ територии.

ОТДѢЛЪ II.

Гробници.

Членъ 116.

Съюзенитъ и сдружени правителства и Българското правителство ще направятъ потребното, за да се почиатъ и поддържатъ гробницитъ на войницитъ и моряцитъ погребани върху респективнитъ имъ територии.

Тѣ се задължаватъ да признаятъ всѣхъ комисия натоварена отъ едно или друго правителство да установи, външе, поддържа или въздигне подходящи паметници върху поменатитъ гробници и да улеснятъ тая комисия при изпълнението на нейнитъ длъжности.

Тѣ се съгласяватъ освѣн това да си правятъ взаимно всички улеснения за удовлетворение на исканията по прѣнасяне на останкитъ на своитъ войници и моряци, като се спазватъ постановленията на мѣстното законодателство и нуждитъ на обществената хигиена.

Членъ 117.

Гробницитъ на военнопленникитъ и интерниранитъ граждански лица, подданица на различнитъ воюващи държави, починали въ плѣнъ, ще бъдатъ прилично поддържани при условията, прѣдвидени въ чл. 116 на настоящия договоръ.

Съюзенитъ и сдружени правителства отъ една страна и Българското правителство отъ друга страна се задължаватъ освѣн това да си доставятъ взаимно:

1. пълния списъкъ на починалитъ съ всички потребни свѣдѣния за установяване на тѣхната самоличностъ;

2. всички данни върху броя и мѣстонахождението на гробоветъ на всички починали, заровени безъ установяване на тѣхната самоличностъ.

ЧАСТЪ VI.

Санкции.

Членъ 118.

Българското правителство признава на съюзенитъ и сдружени сили свободата да направятъ прѣдъ тѣхнитъ военни сдилища лицата, обвинени въ извършване на дѣйствиа противни на законитъ и обичаитъ на войната. Прѣдвиденитъ въ законитъ наказания ще бъдатъ приложени къмъ лицата, признати за виновни. Това раз-

d'un ressortissant d'une Puissance alliée ou associée, ou qui auraient négligé d'en révéler la présence après en avoir eu connaissance.

Article 114.

Le Gouvernement bulgare s'engage à restituer sans délai, dès la mise en vigueur du présent Traité, tous les objets, valeurs ou documents ayant appartenu à des ressortissants des Puissances alliées ou associées et qui auraient été retenus par les autorités bulgares.

Article 115.

Les Hautes Parties Contractantes déclarent renoncer au remboursement réciproque des sommes dues pour l'entretien des prisonniers de guerre sur leurs territoires respectifs.

SECTION II.

Sépultures.

Article 116.

Les Gouvernements alliés et associés et le Gouvernement bulgare feront respecter et entretenir les sépultures des soldats et marins inhumés sur leurs territoires respectifs.

Ils s'engagent à reconnaître toute Commission chargée par l'un ou par l'autre des Gouvernements d'identifier, enregistrer, entretenir ou élever des monuments convenables sur lesdites sépultures et à faciliter à cette Commission l'accomplissement de ses devoirs.

Ils conviennent en outre de se donner réciproquement, sous réserve des prescriptions de leur législation nationale et des nécessités de l'hygiène publique, toutes facilités pour satisfaire aux demandes de rapatriement des restes de leurs soldats et de leurs marins.

Article 117.

Les sépultures des prisonniers de guerre et internés civils ressortissants des différents États belligérants, décédés en captivité, seront convenablement entretenues dans les conditions prévues à l'article 116 du présent Traité.

Les Gouvernements alliés et associés d'une part et le Gouvernement bulgare d'autre part s'engagent en outre à se fournir réciproquement:

1° La liste complète des décédés avec tous renseignements utiles à leur identification;

2° Toutes indications sur le nombre et l'emplacement des tombes de tous les morts enterrés sans identification.

PARTIE VI.

Sanctions.

Article 118.

Le Gouvernement bulgare reconnaît aux Puissances alliées et associées la liberté de traduire devant leurs tribunaux militaires les personnes accusées d'avoir commis des actes contraires aux lois et coutumes de la guerre. Les peines prévues par les lois seront appliquées aux personnes reconnues coupables. Cette disposition s'appli-

пореждане ще се прилага независимо от всяка процедура или преследване пред правосъдието на България или нейните съюзници.

Българското правителство ще трябва да предаде на съюзните и сдружени сили, или на оная от тях, която ще поиска това, всички лица, които, обвинени въ извършване на някое действие, противно на законите и обичаите на войната, ще му бъдат посочени било поименно, било по чина, длъжността или службата, на която тия лица са били назначени от българските власти.

Член 119.

Лицата, извършили действия против подданиците на съюзните и сдружени сили, ще бъдат изправени пред военните съдилища на надлежната сила.

Лицата, извършили действия против подданиците на няколко съюзени или сдружени сили, ще бъдат изправени пред военни съдилища, съставени от членове, принадлежащи на военни съдилища на заинтересованите сили.

Во всички случаи обвиняемият ще има право сам да избере своя адвокат.

Член 120.

Българското правителство се задължава да достави всичките документи и сведения, от каквото естество и да бъдат, щом тяхното представяване бъде сметено за нужно, за да се разкрият напълно инкриминираните действия, да се издирят виновните и за точната роля на отговорностите.

ЧАСТЬ VII.

Репарации.

Член 121. 1)

България признава, че като се е присъединила към нападателната война, която Германия и Австро-

2) Текстът на проектодоговора:

Чл. 121. — България признава, че като се е присъединила към нападателната война, която Германия и Австро-Унгария бяха почнали против съюзните и сдружени сили, е причинила на последните загуби и жертви от всякакъв вид, които е длъжна да поправи напълно.

От друга страна, съюзните и сдружени сили признават, че средствата на България са недостатъчни, за да позволят пълното изпълнение на тези поправки.

Вследствие на това България се задължава да плати и съюзните и сдружени сили се задължават да приемат сумата от два милиарда двеста и петдесет милиона (2.250.000.000) франка — злато, представляващи поправките, които България е въ състояние да поеме.

Изплащането на тази сума ще се извърши, като се спазват доуказаните постановления, чрез полугодишни вноски с платежен срок на 1 януарий и 1 юлий всяка година. Първата вноска ще се извърши на 1 юлий 1920 г.

Изплащанията на 1 юлий 1920 г. и 1 януарий 1921 г. ще включват и годишна лихва 2% (две на сто) пръвсметана, начивая от 1 януарий 1920 г., върху общия сбор на сумата, дължима от България. Всяка от следващите полугодишни вноски ще включва и плащането на годишна лихва от 5% (5 на сто) върху останалия неплатен капитал, както и за плащането на потребния залог за осигуряване на погашението въ 37 години, начивая от 1 януарий 1921 г., на глобалната сума, дължима от България.

quera nonobstant toutes procédures ou poursuites devant une juridiction de la Bulgarie ou de ses alliés.

Le Gouvernement bulgare devra livrer aux Puissances alliées et associées, ou à celle d'entre elles qui lui en adressera la requête, toutes personnes qui, étant accusées d'avoir commis un acte contraire aux lois et coutumes de la guerre, lui seraient désignées soit nominativement, soit par le grade, la fonction ou l'emploi auxquels ces personnes auraient été affectées par les autorités bulgares.

Article 119.

Les auteurs d'actes contre les ressortissants des Puissances alliées et associées seront traduits devant les tribunaux militaires de cette Puissance.

Les auteurs d'actes commis contre des ressortissants de plusieurs Puissances alliées et associées seront traduits devant des tribunaux militaires composés de membres appartenant aux tribunaux militaires des Puissances intéressées.

Dans tous les cas, l'accusé aura droit à désigner lui-même son avocat.

Article 120.

Le Gouvernement bulgare s'engage à fournir tous documents et renseignements, de quelque nature que ce soit, dont la production serait jugée nécessaire pour la connaissance complète des faits incriminés, la recherche des coupables et l'appréciation exacte des responsabilités.

PARTIE VII.

Réparations.

Article 121. 1)

La Bulgarie reconnaît qu'en s'associant à la guerre d'agression que l'Allemagne et l'Autriche-Hongrie ont en-

2) Texte du projet.

Article 121. — La Bulgarie reconnaît qu'en s'associant à la guerre d'agression que l'Allemagne et l'Autriche-Hongrie ont engagée contre les Puissances alliées et associées elle a causé à ces dernières des pertes et des sacrifices de toutes sortes dont elle devrait assurer la complète réparation.

D'autre part, les Puissances alliées et associées reconnaissent que les ressources de la Bulgarie sont insuffisantes pour lui permettre d'effectuer cette complète réparation.

En conséquence, la Bulgarie s'engage à payer et les Puissances alliées et associées s'engagent à accepter la somme de deux milliards deux cent cinquante millions (2.250.000.000) de francs or comme représentant la réparation dont la Bulgarie est capable d'assumer la charge.

Le règlement de cette somme s'effectuera, sous réserve des dispositions ci-après, au moyen de paiements semestriels venant à échéance le 1-er janvier et le 1-er juillet de chaque année. La première échéance aura lieu le 1-er juillet 1920.

Les paiements effectués le 1-er juillet 1920 et 1-er janvier 1921 comprendront un intérêt annuel de 2% (deux pour cent) calculé à dater du 1-er janvier 1920 sur le montant global de la somme due par la Bulgarie. Chacun des paiements semestriels ultérieurs comprendra le paiement d'un intérêt annuel de 5% (cinq pour cent) sur le capital demeurant impayé, ainsi que le paiement de la dotation nécessaire pour assurer l'amortissement en 37 années, à dater du 1-er janvier 1921, de la somme globale due par la Bulgarie.

Унгария бѣха починали противъ съюзенитѣ и сдружени сили, е причинила на послѣднитѣ загуби и жертви отъ всѣкакъв видъ, които е длъжна да поправи напълно.

Отъ друга страна, съюзенитѣ и сдружени сили признаватъ, че срдѣствата на България сѣ недостатъчни, за да позволятъ пълното изпълнение на тѣзи поправки.

Вслѣдствие на това България се задължава да плати и съюзенитѣ и сдружени сили се задължаватъ да приематъ сумата отъ два милиарда двѣста и петдесетъ милиона (2.250.000.000) франка — злато, прѣдставляващи поправките, които България е въ състояние да поеме.

Изплащането на тази сума ще се извърши, като се спазятъ долуизложенитѣ постановления, чрѣзъ полу-годишни вноски съ платеженъ срокъ на 1 януарий и 1 юлий всѣка година. Първата вноска ще се извърши на 1 юлий 1920 г.

Изплащанията на 1 юлий 1920 г. и 1 януарий 1921 г. ще включватъ годишната лихва 2% (два на сто) прѣсметана, начиная отъ 1 януарий 1920 г., върху общия сборъ на сумата, дължима отъ България. Всѣка отъ слѣдващитѣ полугодишни вноски ще включва, както годишната лихва отъ 5% (петъ на сто), така и потребната дотация за осигуряване погашението въ 37 години, начиная отъ 1 януарий 1921 г., на глобалната сума, дължима отъ България.

Тѣзи суми ще бждатъ внасяни, чрѣзъ между-юзническата комисия, прѣдвидена въ чл. 130, на комисията за репарациитѣ, създадена по договора съ Германия отъ 28 юний 1919 г., такава, каквато е съставена споредъ договора съ Австрия отъ 10 септемврий 1919 г., часть VIII, приложение II § 2; тази комисия е назована въ слѣдващитѣ членове „комисия за репарациитѣ“. Тази послѣдната ще осигури прилагането имъ съобразно горѣустановенитѣ правила.

Сумитѣ, които ще бждатъ внасяни въ брой, възъ основа на горнитѣ разпорѣждания, ще могатъ да се

Тѣзи суми ще бждатъ внасяни, чрѣзъ посредничеството на междуюзническата комисия, прѣдвидена въ чл. 130, на комисията за репарациитѣ, създадена по договора съ Германия отъ 28 юний 1919 г., такава, каквато е съставена споредъ договора съ Австрия отъ 10 септемврий 1919 г., часть VIII, приложение II § 2; тази комисия е назована въ слѣдващитѣ членове „комисия за репарациитѣ“. Тази послѣдната ще осигури употреблението имъ съобразно горѣустановенитѣ правила.

Комисията за репарациитѣ ще има право всѣкога да продава или да си послужи по другъ начинъ съ боноветѣ — злато, издадени срѣщу изплащанията, които има да извърши България. Опредѣляйки номиналната стойностъ на тѣзи бонове, тя ще държи смѣтка за разпорѣжданията на чл. чл. 122, 123 и 129 отъ настоящата часть, ще взема мнѣнието на междуюзническата комисия и не може въ никой случай да надмине сбора на сумитѣ отъ капитала, дължима още отъ България.

България се задължава въ такъвъ случай да прѣдаде на комисията за репарациитѣ чрѣзъ междуюзническата комисия потребното количество бонове при такива условия на форма, число, стойностъ и начинъ на плащане, каквито ще опредѣли комисията за репарациитѣ.

Тѣзи бонове ще съставляватъ едно прѣко задължение отъ страна на Българското правителство; но всички разпорѣждания, относящи се до тѣхната служба, ще бждатъ опредѣлени отъ междуюзническата комисия. Послѣдната прѣварително ще спадне отъ полугодишнитѣ вноски, дължими отъ България по силата на настоящия часть, потребнитѣ суми за плащане лихвитѣ и погашенията на боноветѣ и други относящи се до тѣхъ тежести. Евентуалниятъ остатъкъ ще продължава да се изплаща на смѣтката на комисията за репарациитѣ.

Тѣзи бонове се освобождаватъ отъ всѣкакви такси и тежести, установени или които могатъ да бждатъ установени въ България.

гagée contre les Puissances alliées et associées elle a causé à ces dernières des pertes et des sacrifices de toutes sortes dont elle devrait assurer la complète réparation.

D'autre part, les Puissances alliées et associées reconnaissent que les ressources de la Bulgarie sont insuffisantes pour lui permettre d'effectuer cette complète réparation.

En conséquence, la Bulgarie s'engage à payer et les Puissances alliées et associées s'engagent à accepter la somme de deux milliards deux cent cinquante millions (2.250.000.000) de francs or comme représentant la réparation dont la Bulgarie est capable d'assumer la charge.

Le règlement de cette somme s'effectuera, sous réserve des dispositions ci-après, au moyen de paiements semestriels venant à échéance le 1er janvier et le 1er juillet de chaque année. La première échéance aura lieu le 1er juillet 1920.

Les paiements effectués les 1er juillet 1920 et 1er janvier 1921 comprendront un intérêt annuel de 2% (deux pour cent) calculé à dater du 1er janvier 1920 sur le montant global de la somme due par la Bulgarie. Chacun des paiements semestriels ultérieurs comprendra, outre le versement des intérêts au taux de 5% l'an (cinq pour cent), ainsi que le paiement de la dotation nécessaire pour assurer l'amortissement en 37 années, à dater du 1er janvier 1921, de la somme globale due par la Bulgarie.

Ces sommes seront versées, par l'intermédiaire de la Commission interalliée prévue à l'article 130, à la Commission des réparations créée par le Traité avec l'Allemagne du 28 juin 1919, telle qu'elle est composée d'après le Traité avec l'Autriche du 10 septembre 1919, Partie VIII, Annexe II, § 2; cette Commission est désignée dans les articles ci-après sous le nom de Commission des réparations. Cette dernière en assurera l'affectation conformément aux règles précédemment établies.

Les paiements qui doivent être effectués en espèces en vertu des dispositions ci-dessus pourront à tout moment

Ces sommes seront versées par l'intermédiaire de la Commission interalliée prévue à l'article 130, à la Commission des réparations créé par le Traité avec l'Allemagne du 28 juin 1919, telle qu'elle est composée d'après le Traité avec l'Autriche du 10 septembre 1919, Partie VIII, Annexe II, § 2; cette Commission est désignée dans les articles ci-après sous le nom de Commission des réparations. Cette dernière en assurera l'affectation conformément aux règles précédemment établies.

La commission des réparations aura le droit à tout moment de mettre en vente ou d'employer de toute autre manière des bons-or gagés sur les paiements à effectuer par la Bulgarie. En fixant le montant nominal de ces bons, elle tiendra compte des dispositions des articles 122, 123, et 129 de la présente Partie, prendra l'avis de la Commission interalliée et ne pourra en aucun cas dépasser le montant des sommes en capital encore dues par la Bulgarie.

La Bulgarie s'engage en pareil cas, à remettre à la Commission des réparations par l'intermédiaire de la Commission interalliée, les quantités de bons nécessaires dans telles conditions de forme, de nombre, de montant et de modes de paiement que fixera la Commission des réparations.

Ces bons constitueront une obligation directe de la part du Gouvernement bulgare; mais toutes les dispositions relatives à leur service seront fixées par la Commission interalliée. Cette dernière prélèvera sur les versements semestriels dus par la Bulgarie en exécution du présent article les sommes nécessaires au paiement des intérêts et de l'amortissement des bons et de toutes autres charges les concernant. Le solde éventuel continuera d'être versé au compte de la Commission des réparations.

Ces bons seront libres de toutes taxes et charges de toute nature établies ou pouvant être établies en Bulgarie.

приематъ всякога отъ комисията за репарациитѣ, по предложение на международната комисия, подъ форма на движими и недвижими имоти, на стоки, права и концесии въ българска територия или вънъ отъ нея, на кораби, облигации, акции или цѣнности отъ всякакъвъ видъ или монета отъ България или други държави, като тѣхната разсѣйна стойностъ, по отношение на златото, бѣде опредѣлена чрезъ единъ точенъ и справедливъ процентъ отъ самата комисия за репарациитѣ.

Комисията за репарациитѣ ще има право всякога да продава или да си послужи по другъ начинъ съ боноветъ-злато, издадени срѣщу изплащанията, които има да извърши България. Опредѣляйки номиналната стойностъ на тѣзи бонове, тя ще държи сметка за разпорежданията на чл. чл. 122, 123 и 129 отъ настоящата частъ, ще взема мнѣнието на международната комисия и не може въ никой случай да надмине сбора на сумитѣ отъ капитала, дължими още отъ България.

България се задължава въ такъвъ случай да прѣдаде на комисията за репарациитѣ, чрезъ международната комисия, потребното количество бонове при такива условия на форма, число, стойностъ и начинъ на плащане, каквито ще опредѣли комисията за репарациитѣ.

Тѣзи бонове ще съставляватъ едно прѣко задължение отъ страна на Българското правителство; но всички разпореждания, относящи се до тѣхната служба, ще бѣдатъ опредѣлени отъ международната комисия. Последната прѣдварително ще спадне отъ полугодичнитѣ вноски, дължими отъ България по силата на настоящия членъ, потребнитѣ суми за плащане на лихвитѣ и погашенията на боноветѣ и други относящи се до тѣхъ тежести. Евантуалниятъ остатъкъ ще продължава да се изплаща на сметката на комисията за репарациитѣ.

Тѣзи бонове се освобождаватъ отъ всякакви такси и тежести, установени или които могатъ да бѣдатъ установени въ България.

Членъ 122.

Международната комисия ще трѣбва, отъ време на време, да прави изучаваня върху източникитѣ и платежната способностъ на България и слѣдъ като даде справедливата възможностъ на прѣдставителитѣ на последната да бѣдатъ изслушани, тя ще има всички права да прѣдложи на комисията за репарациитѣ било намаление на едно отъ плащанията, които има да извърши България, било отлагането на това плащане, било намалението на общата сума, дължима отъ България.

Комисията за репарациитѣ ще има право, чрезъ гласуване по вишегласие и въ границитѣ на предложенията, направени ѝ отъ международната комисия, да прави всякакви намаления или отлагания на изплащането на дълга.

Членъ 123.

България ще има право въ всяко време да прави извънъ полугодичнитѣ вноски и допълнителни изплащания, които ще се спаднатъ отъ общия сборъ на нейния дългъ — капиталъ.

Членъ 124.

България признава валидността на прѣхвърлянето върху свързанитѣ и свържени сили на всички вземания на Германия, Австрия, Унгария и Турция отъ България, както това е прѣдвидено въ чл. 261 отъ договора за

être acceptées par la Commission des réparations sur la proposition de la Commission interalliée, sous forme de biens mobiliers et immobiliers, de marchandises, droits et concessions en territoire bulgare ou en dehors de ce territoire, de navires, obligations, actions ou valeurs de toute nature ou monnaie de la Bulgarie ou d'autres États; leur valeur de remplacement par rapport à l'or étant fixée à un taux juste et loyal par la Commission des réparations elle-même.

La Commission des réparations aura le droit à tout moment de mettre en vente ou d'employer de toute autre manière des bons-or gagés sur les paiements à effectuer par la Bulgarie. En fixant le montant nominal de ces bons, elle tiendra compte des dispositions des articles 122, 123 et 129 de la présente Partie, prendra l'avis de la Commission interalliée et ne pourra en aucun cas dépasser le montant des sommes en capital encore dues par la Bulgarie.

La Bulgarie s'engage en pareil cas à remettre à la Commission des réparations par l'intermédiaire de la Commission interalliée, les quantités de bons nécessaires dans telles conditions de forme, de nombre, de montant et de modes de paiement que fixera la Commission des réparations.

Ces bons constitueront une obligation directe de la part du Gouvernement bulgare; mais toutes les dispositions relatives à leur service seront fixées par la Commission interalliée. Cette dernière prélèvera sur les versements semestriels dus par la Bulgarie en exécution du présent article les sommes nécessaires au paiement des intérêts et de l'amortissement des bons et de toutes autres charges les concernant. Le solde éventuel continuera d'être versé au compte de la Commission des réparations.

Ces bons seront libres de toutes taxes et charges de toute nature établies ou pouvant être établies en Bulgarie.

Article 122.

La Commission interalliée devra, de temps à autre, procéder à l'examen des ressources et capacités de la Bulgarie, et, après avoir donné à ses représentants l'équitable faculté de se faire entendre, elle aura tous pouvoirs pour proposer à la Commission des réparations soit une réduction d'un des paiements à effectuer par la Bulgarie, soit le report de ce paiement, soit la réduction de la somme globale due par la Bulgarie.

La Commission des réparations aura le droit, par un vote à la majorité, et dans la limite des propositions de la Commission interalliée, de procéder à toute réduction ou à tout report de dette.

Article 123.

La Bulgarie aura la faculté, à toute époque, d'effectuer en plus de ses versements semestriels, des paiements qui viendront en déduction du montant global de sa dette en capital.

Article 124.

La Bulgarie reconnaît la validité du transfert aux Puissances alliées et associées de toutes créances de l'Allemagne, de l'Autriche, de la Hongrie et de la Turquie sur la Bulgarie tel qu'il a été prévu à l'article 261 du Traité

миръ съ Германия и въ съответните членове от договорите съ Австрия, Унгария и Турция.

Обаче съюзените и сдружени сили, държайки сметка за този вземания при определяне на сбора на сумите, които България трябва да плати въ изпълнение на чл. 121, се задължават да не прѣдпаяватъ противъ нея никакви по-нататъшни рекламации по това.

Членъ 125.

Свърхъ плащанията, прѣдвидени въ чл. 121, България се задължава да повърне, съобразно установените отъ междусъюзническата комисия условия, прѣдметите отъ всѣкакъв видъ и цѣнностите, отнети, иззеци или секвестрирани въ окупирания територии на Гърция, Ромъния и Сърбия, щомъ бѣде възможно да бѣдатъ установени на българска територия, съ изключение на добитъка, съ който ще се постѣпи съобразно съ чл. 127.

За тази цѣль правителствата на Гърция, Ромъния и Сръбско-Хърватско-Словенската държава ще съобщаватъ на междусъюзническата комисия, въ срокъ отъ четири мѣсеца слѣдъ влизането въ сила на настоящия договоръ, списъка на възможните за установяване прѣдмети и стойности, за които тѣ ще може да докажатъ, че сѣ били задигнати отъ завзетите територии и че могатъ да бѣдатъ намирани въ българска територия; същевременно тѣ ще дадатъ и всички свѣдѣния отъ естество да позволятъ откриването и идентифицирането имъ.

Българското правителство се задължава да улесни чрезъ всички срѣдства, съ които разполага, издирването на казаните прѣдмети и стойности и да обнародва, въ срокъ отъ три мѣсеца слѣдъ влизането въ сила на настоящия договоръ, законъ, който да задължава българските подданици подъ страхъ на наказания за укривателство, да деклариратъ всички прѣдмети и стойности отъ такъвъ произходъ, които се намиратъ у тяхъ.

Членъ 126.

България се задължава да издири и повърне незабавно на Гърция, Ромъния и Сръбско-Хърватско-Словенската държава всички документи или архиви и прѣдмети отъ археологически, исторически и художественъ интересъ, които сѣ били задигнати отъ тези страни прѣвъ врѣме на войната.

Възникналите недоразумѣния между горѣозначените сили и България по поводъ на собствеността на този бѣгства, ще бѣдатъ възлагани на единъ арбитъръ, определянъ отъ междусъюзническата комисия, на когото рѣшението ще бѣде окончателно.

Членъ 127.

България се задължава още да прѣдаде на Гърция, Ромъния и Сръбско-Хърватско-Словенската държава, прѣвъ първите шестъ мѣсеца слѣдъ влизането въ сила на настоящия договоръ, изброените по-долу категории и количества добитъкъ:

	Гърция.	Ромъния.	Сръб.-Хърв.-Словенска дър- жава.
Бикове (1½ до 3 години)	15	60	50
Млѣчни крави (2 до 6 години)	1,500	6,000	6,000
Коне и кобили (3 до 7 години)	2,250	5,250	5,000
Мулети	450	1,050	1,000
Впрѣгатни волове	1,800	3,400	4,000
Овце	6,000	15,000	12,000

Прѣдаването на този животни ще се извърши въ мѣстата, които респективните правителства ще посочатъ.

de Paix avec l'Allemagne et aux articles correspondants des Traités avec l'Autriche, la Hongrie et la Turquie.

Toutefois, les Puissances alliées et associées ayant tenu compte de ces créances pour fixer le montant des sommes à payer par la Bulgarie en exécution de l'article 121, s'engagent à ne plus formuler de ce chef aucune réclamation à son encontre.

Article 125.

En sus des paiements prévus à l'article 121, la Bulgarie s'engage à restituer, dans les conditions établies par la Commission interalliée, les objets de toute sorte et les valeurs enlevés, saisis ou séquestrés dans les territoires envahis de la Grèce, de la Roumanie ou de la Serbie, lorsqu'il sera possible de les identifier sur le territoire de la Bulgarie, excepté pour le bétail au regard duquel il sera procédé conformément à l'article 127.

A cet effet, les Gouvernements de la Grèce, de la Roumanie et de l'Etat serbe-croate-slovene feront connaître à la Commission interalliée, dans le délai de quatre mois, à dater de la mise en vigueur du présent Traité, la liste des objets et valeurs identifiables, au sujet desquels ils pourront justifier qu'ils ont été enlevés des territoires envahis et qu'ils peuvent être retrouvés sur le territoire bulgare; ils communiqueront en même temps tous renseignements de nature à en permettre la découverte et l'identification.

Le Gouvernement bulgare s'engage à faciliter, par tous moyens en son pouvoir, la recherche des dits objets et valeurs, et à promulguer dans les trois mois, à dater de la mise en vigueur du présent Traité, une loi obligeant, sous les peines prévues pour le recel, les ressortissants bulgares à faire la déclaration de tous objets et valeurs de cette provenance se trouvant en leur possession.

Article 126.

La Bulgarie s'engage à rechercher et à restituer sans délai et respectivement à la Grèce, à la Roumanie et à l'Etat serbe-croate-slovene, tous documents ou archives et tous objets présentant un intérêt archéologique, historique ou artistique qui ont été enlevés des territoires de ces pays, au cours de la guerre.

Tous conflits nés entre les Puissances ci-dessus visées et la Bulgarie au sujet de la propriété de ces divers biens, seront déferés à un arbitre, qui sera désigné par la Commission interalliée et dont la décision sera définitive.

Article 127.

La Bulgarie s'engage, en outre, à livrer à la Grèce, à la Roumanie et à l'Etat serbe-croate-slovene dans les six mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, les catégories et les quantités de bétail énumérées ci-après:

	Grèce.	Roumanie.	Etat serbe-croate- slovene.
Taureaux (18 mois à 3 ans)	15	60	50
Vaches laitières (2 à 6 ans)	1,500	6,000	6,000
Chevaux et juments (3 à 7 ans)	2,250	5,250	5,000
Mulets	450	1,050	1,000
Bœufs de trait	1,800	3,400	4,000
Moutons	6,000	15,000	12,000

La livraison de ces animaux s'effectuera en tels lieux que les Gouvernements respectifs auront désignés.

Тъ ще бъдат подложени, преди предаването имъ на прѣгледъ отъ агенти, назначени отъ междусъюзническата комисия, които ще трѣбва да се увѣрятъ, че животинитѣ сж здрави и въ нормално състояние.

Смѣтката на България нѣма да бъде завѣрена съ никаква сума по тази статия. Животинитѣ ще се считатъ като прѣдани въ замѣна на отнетитѣ отъ България такива въ териториитѣ на горѣозначенитѣ държави.

Вънъ отъ прѣдвиденитѣ по-горѣ прѣдавания на добитѣкъ, междусъюзническата комисия ще има право, ако признае това за възможно, да рѣши да се прѣдадатъ на Гърция, Румжия и Сръбско-Хърватско-Словенската държава, прѣзъ първитѣ двѣ години отъ влизането въ сила на настоящия договоръ, такива количества добитѣкъ, каквито тя намѣри за оправдателни; стойността на послѣднитѣ ще се отнесе въ завѣрzenie смѣтката на България.

Членъ 128.

Като специална компенсация за разрушенията, извършени въ каменножгленатѣ мини въ окупиранитѣ отъ българскитѣ войски сръбски територии, България се задѣлжава, като се има прѣдъ видъ и послѣдното разпореждане на този членъ, да прѣдава отъ държавната мина Перникъ на Сръбско-Хърватско-Словенската държава, въ продължение на 5 години, начина отъ влизането въ сила на настоящия договоръ, 50.000 тона каменни въглища годишно. Тѣзи прѣдавания ще се извършватъ франко вагонъ на сръбско-хърватско-словенската граница по линията Пиротъ—София.

Стойността на тѣзи прѣдавания нѣма да се минава по смѣтката на България и нѣма да се зачита сръщу прѣдвидения по чл. 121 дългъ.

Въ всѣки случай тѣзи прѣдавания нѣма да се изпълняватъ, преди да бъдатъ одобрени отъ междусъюзническата комисия, която е властна да прѣдѣни, дали и въ какви размѣри тѣ биха спѣвали прѣкомѣрно стопанския животъ на България.

Членъ 129. 1)

Отнасятъ се въ завѣрzenie на смѣтката на България, сръщу задѣлженитѣ ѝ за поправки:

всички дължими суми, които комисията за репарациитѣ ще намѣри, че трѣбва да бъдатъ отнесени по смѣтката на България съгласно часть VIII (Финансови клаузи), часть IX (Икономически клаузи) и часть XI (Пристанища, водни и желѣзни пѣтища) отъ настоящия договоръ.

Членъ 130.

За да се улесни изпълнението на задѣлженитѣ, които България поема по настоящия договоръ, ще се образува въ София, въ най-късо врѣме слѣдъ влизането въ сила на тоя договоръ, една междусъюзническа комисия.

Комисията ще бъде съставена отъ трима членове, назначени респективно отъ правителствата на Великобритания, Франция и Италия. Всѣка отъ силитѣ, прѣдставлявана въ комисията, ще има право да се оттегли

1) Текстъ на проектодоговора:

Чл. 129. — Отнасятъ се въ завѣрzenie на смѣтката на България сръщу задѣлженитѣ ѝ за поправки: всички суми дължими на България съгласно часть VIII (Финансови клаузи), часть IX (Икономически клаузи) и часть XI (Пристанища, водни и желѣзни пѣтища) на настоящия договоръ.

Ils seront soumis, préalablement à leur remise, à une inspection par des agents désignés par la Commission interalliée, lesquels devront s'assurer que les animaux sont de santé et de condition normales.

Aucune somme ne sera créditée à la Bulgarie de ce chef. Les animaux seront considérés comme remis en restitution des animaux enlevés par la Bulgarie, au cours de la guerre, des territoires des pays ci-dessus désignés.

En sus des livraisons ci-dessus prévues, la Commission interalliée aura la faculté, si elle en reconnaît la possibilité, d'accorder à la Grèce, à la Roumanie et à l'État serbe-croate-slovène, dans les deux ans qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, telles quantités de bétail qui lui paraîtront justifiées; la valeur de ces livraisons sera portée au crédit de la Bulgarie.

Article 128.

A titre de compensation spéciale pour les destructions opérées dans les mines de charbon situées en territoire serbe occupé par les armées bulgares, la Bulgarie s'engage, sous réserve de la disposition finale du présent article, à livrer à l'État serbe-croate-slovène, pendant cinq ans, à dater de la mise en vigueur du présent Traité, 50.000 tonnes de charbon par an, prélevées sur la production des mines de l'État bulgare à Pernik. Ces livraisons seront effectuées franco sur wagon à la frontière serbe-croate-slovène sur la ligne Pirots—Sofia.

La valeur de ces livraisons ne sera pas portée au crédit de la Bulgarie et ne sera pas imputée sur la dette prévue à l'article 121.

Toutefois, ces livraisons ne seront effectuées qu'après approbation de la Commission interalliée, qui appréciera souverainement si, et dans quelle mesure, elles seraient de nature à entraver à l'excès la vie économique de la Bulgarie.

Article 129. 1)

Sont portées au crédit de la Bulgarie, au titre de ses obligations de réparer:

toutes sommes dues, que la Commission des Réparations jugerait devoir être portées au crédit de la Bulgarie aux termes de la Partie VIII (Clauses financières), de la Partie IX (Clauses économiques), de la Partie XI (Ports, voies d'eau et voies ferrées) du présent Traité.

Article 130.

Afin de faciliter l'exécution par la Bulgarie des obligations qu'elle assume en exécution du présent Traité, une Commission interalliée sera constituée à Sofia dans le plus bref délai après la mise en vigueur du présent Traité.

La Commission sera composée de trois membres nommés respectivement par les Gouvernements de l'Empire britannique, de la France et de l'Italie. Chacune des Puissances représentées à la Commission aura le droit de s'en

1) Texte du projet.

Article 129. — Sont portées au crédit de la Bulgarie, au titre de ses obligations de réparer:

Toutes sommes dues à la Bulgarie aux termes de la Partie VIII (Clauses financières), de la Partie IX (Clauses économiques) et de la Partie XI (Ports, voies d'eau et voies ferrées) du présent Traité.

шест мѣсеца слѣдъ прѣдварително за това съобщение, направено до сжщата.

България ще се прѣдставлява отъ единъ комисаръ, който ще бѣде викатъ въ заседанията на комисията, когато послѣдната намѣри за нужно, но не ще има право на гласъ.

Тази комисия ще бѣде съставена по начина и ще има правата, прѣдвидени въ настоящия договоръ, включително приложението къмъ настоящата часть.

Комисията ще дѣйствува, докато България изплати всичкитъ дължими суми въ изпълнение на тази часть отъ настоящия договоръ.

Членоветъ на комисията ще се ползватъ съ сжщитъ дипломатически права и имунитети, съ които се ползватъ въ България дипломатическитъ агенти, надлежно акредитирани отъ приятелскитъ сили.

Българското правителство се задължава да обнародва, прѣзъ първитъ шестъ мѣсеца отъ влизането въ сила на настоящия договоръ, законъ, въ който да сж прѣдвидени всички необходими за работата на тази комисия права. Текстътъ на този законъ трѣбва да бѣде прѣдварително одобренъ отъ силитъ, прѣдставлявани въ тази комисия. Той трѣбва да бѣде съставенъ съобразно съ принципитъ и правилата, формулирани въ приложението на настоящата часть, както и съ всички други постановления, свързани съ това разпореждане и помѣстени въ настоящия законъ.

Членъ 131.

България се задължава да приеме, да узакони и поддръжа въ сила всѣко законоположение, всички правилници и заповѣди, които биха били необходими за осигуряване на пълното изпълнение на постановленията на настоящата часть.

ПРИЛОЖЕНИЕ.

1. Комисията ще избира ежегодно единъ прѣдседател измежду своитъ членове; тя сама ще опрѣдѣля своитъ методи на работа и своята процедура.

Всѣки членъ ще има право да назначава свой замѣстникъ, който да изпълнява работата му, когато той отсъствува.

Рѣшенията ще се взематъ по вишегласие, изключая случая, кждѣто настоящиятъ договоръ би прѣдвидѣлъ изрично единодушно рѣшение. Възражението ще се счита като вотъ противъ разискваното прѣдложение.

Комисията ще назначава всички агенти и чиновници, които счита необходими за изпълнение на мисията си.

Разноскитъ и разходитъ на комисията ще се изплащатъ отъ България; тѣ ще се прихващатъ на първо мѣсто отъ сумитъ, които се внасятъ на комисията. Заплатитъ на членоветъ на комисията ще се опрѣдѣлятъ върху рационална база, уговорена отъ врѣме на врѣме между правителствата, които участвуватъ въ състава на комисията.

2. България се задължава да дава на членоветъ, прѣдставителитъ и агентитъ на комисията всички необходими права, за да посѣщаватъ и инспектиратъ, както това ще бѣде потрѣбно, всички мѣста, работи и обществени прѣдприятия, намиращи се въ България, както и да доставятъ на поменатата комисия всички документи и свѣдѣния, които би поискала.

3. Българското правителство сжщо се задължава, при всѣко полугодийно изплащане, да туря на разполо-

retirer après un préavis de six mois notifié à la Commission.

La Bulgarie sera représentée auprès d'elle par un commissaire qui sera convoqué aux séances de la Commission, toutes les fois que celle-ci le jugera nécessaire, mais qui n'aura pas le droit de vote.

Cette Commission sera constituée en la forme et pos-sèdera les pouvoirs stipulés par le présent Traité, y compris l'Annexe à la présente Partie.

La Commission subsistera tant que n'auront pas été acquittées toutes les sommes dues par la Bulgarie en exécution de la présente Partie du présent Traité.

Les membres de la Commission jouiront des mêmes droits et immunités diplomatiques, dont jouissent en Bulgarie les agents diplomatiques dûment accrédités des Puissances amies.

Le Gouvernement bulgare s'engage à promulguer, dans les six mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, une loi prévoyant tous pouvoirs nécessaires au fonctionnement de cette Commission. Le texte de cette loi devra être préalablement approuvé par les Puissances représentées à la Commission. Il devra être rédigé en conformité avec les principes et les règles formulées dans l'Annexe à la présente Partie ainsi qu'avec toutes autres dispositions, y ayant trait, insérées au présent Traité.

Article 131.

La Bulgarie s'engage à adopter, à faire promulguer et à maintenir en vigueur toute législation, tous règlements et décrets qui pourraient être nécessaires pour assurer la complète exécution des stipulations de la présente Partie.

ANNEXE.

1° La Commission élira chaque année un Président choisi parmi ses membres; elle fixera elle-même ses méthodes de travail et sa procédure.

Chacun de ses membres aura le droit de désigner un suppléant chargé de le remplacer en son absence.

Les décisions seront prises à la majorité sauf au cas où le présent Traité prévoirait expressément un vote unanime. L'abstention est considérée comme un vote émis contre la proposition en discussion.

La Commission nommera tels agents et employés qu'elle estimera nécessaires à l'exécution de sa tâche.

Les frais et dépenses de la Commission seront acquittés par la Bulgarie; ils seront prélevés en première ligne sur les sommes qui doivent être versées à la Commission. Les traitements des membres de la Commission seront établis sur des bases raisonnables par des ententes à intervenir de temps à autre entre les Gouvernements représentés à la Commission.

2° La Bulgarie s'engage à donner aux membres, représentants et agents de la Commission, tous pouvoirs nécessaires pour visiter et inspecter, toutes les fois qu'il sera utile, tous lieux, tous travaux et entreprises publiques situés en Bulgarie, et à fournir à ladite Commission tous documents et renseignements qu'elle pourrait demander.

3° Le Gouvernement bulgare s'engage également à mettre à la disposition de la Commission, lors de chaque

жение на комисията, въ франкове-злато или въ друга монета, определена от комисията, достатъчни суми за да може тя да направи своеаръменно необходимите изплащания въ изпълнение на репарационните му задължения, както и на останалите задължения, тежащи върху България по силата на настоящия договор.

Законът досъжно функционирането на комисията ще съдържа списък на данъците и приходите (съществували или които тепърва ще се създават), които ще се считат достатъчни, за да дадат горъпоменатите суми. Тоя списък ще съдържа всички приходи или постъпления от съществували или бъдещи концесии върху българска територия за експлоатирането на мини, рудници или карнери, от изпълнението на обществени предприятия, фабрични монополи или продажбата на всички предмети въ България. Тоя списък може от време на време да се изменява съ единодушното съгласие на комисията.

Ако въ даденъ моментъ така заложените пред комисията приходи се покажат недостатъчни, Българското правителство се задължава да й отреди други приходи. Ако въ срокъ отъ три мѣсеца, следъ като комисията отправи искане за тая цѣль, Българското правителство не й отреди достатъчни приходи, комисията ще има право да впише въ списъка допълнителни съществували или нови приходи и Българското правителство се задължава да гласува необходимите за това закони.

Въ случай, че България не изпълни задълженията си, предвидени въ чл. чл. 121 и 130, както и въ настоящето приложение, комисията ще има право да осигури, по начинъ и за периодъ определенъ от нея, контрола, управлението и събирането на тия данъци и приходи; да задържа и акитира постъпленията и следъ като спадне административните разходи и тия по събирането, да внесе чистия приходъ въ полза на репарационната сметка на България, подъ резерва на всички приоритетни права, уговорени въ настоящия договоръ.

България се задължава, при евентуалността на такава една намѣса отъ страна на комисията, да признава правата и властта на последната, да се съобразява съ нейните рѣшения и да слѣдва нейните инструкции.

4. Комисията ще има право, въ съгласие съ Българското правителство и независимо отъ неустойките на последното по неизпълнение на задълженията си, да поеме върху си контрола, администрацията и събирането на всички данъци.

5. Комисията също ще се грижи за изпълнението на всички други задачи, съ които настоящият договоръ би я натоварилъ.

6. Никой членъ на комисията нѣма да отговаря особѣнъ предъ правителството, което го е назначило, за действията и опущенията въ свързка съ неговите функции. Никое съюзническо или сдружено правителство не се нагърбва съ отговорност за сметка на друго нѣкое правителство.

ЧАСТЪ VIII.

Финансови клаузи.

Членъ 132.

Безъ да се нарушаватъ разпоредданията на чл. 138 и съ огледъ на отмянената, които ще могатъ да станатъ, вследствие на рѣшение, взето единодушно отъ

versement semestriel, des sommes suffisantes en francs or, ou toute autre monnaie que la Commission déterminera, pour lui permettre d'effectuer en temps utile les paiements nécessaires pour faire face à son obligation de réparer ainsi qu'aux autres obligations encourues par la Bulgarie en vertu du présent Traité.

La loi relative au fonctionnement de la Commission contiendra la liste des impôts, revenus (existant ou à créer) estimés suffisants en vue de fournir les sommes ci-dessus mentionnées. Cette liste comprendra tous revenus ou recettes à provenir de concessions qui ont été ou seraient accordées sur le territoire bulgare en vue de l'exploitation de mines, minières ou carrières, de l'exécution de travaux publics ou de tous monopoles de fabrication ou de vente de tous articles en Bulgarie. Elle pourra être modifiée de temps à autre avec le consentement unanime de la Commission.

Si, à une époque quelconque, les revenus ainsi affectés à la Commission apparaissent insuffisants, le Gouvernement bulgare s'engage à lui affecter d'autres revenus. Si, dans un délai de trois mois après la demande qui lui sera adressée à cet effet par la Commission, le Gouvernement bulgare ne lui affecte pas des revenus suffisants, la Commission aura le droit d'inscrire, sur cette liste, des revenus supplémentaires existant ou à créer, et le Gouvernement bulgare s'engage à promulguer toutes lois nécessaires à cet effet.

Au cas de manquement par la Bulgarie à l'exécution des obligations prévues par les articles 121 et 130 et par la présente Annexe, la Commission aura le droit d'assurer, dans la mesure et pour la durée qu'elle fixera, le contrôle, la gestion et la perception de ces impôts et revenus, d'en détenir et d'en acquitter le produit et, déduction faite des frais d'administration et de perception, d'en verser le produit net au crédit du compte des réparations de la Bulgarie, sous réserve de tous droits de priorité stipulés au présent Traité.

La Bulgarie s'engage dans l'éventualité de cette intervention de la Commission, à reconnaître les droits et pouvoirs de celle-ci, à se conformer à ses décisions et à suivre ses instructions.

4° La Commission aura le droit d'assumer, d'accord avec le Gouvernement bulgare et indépendamment de tout manquement par ce dernier à l'exécution de ses obligations, le contrôle, l'administration et la perception de tous impôts.

5° La Commission assurera également l'exécution de toutes autres tâches qui pourraient lui être assignées par le présent Traité.

6° Aucun membre de la Commission ne sera responsable, si ce n'est vis-à-vis du Gouvernement qui l'a désigné, de tout acte ou omission dérivant de sa fonction. Aucun des Gouvernements alliés ou associés n'assume de responsabilité pour le compte d'aucun autre Gouvernement.

PARTIE VIII.

Clauses financières.

Article 132.

Sans qu'il soit porté atteinte aux dispositions de l'article 138 et sous réserve des dérogations qui pourront être accordées à la suite d'une décision prise à l'unanimité

междусъюзническата комисия, предвидена въ чл. 130, част VII (Репарации) от настоящия договор, установява се първа привилегия върху всичките имущества и източници на България за уреждане на репарации и други задължения, произхождащи от настоящия договор, или от допълнителните договори и конвенции, или от спогодбите, сключени между България и съюзените и сдружени сили пръв връме на примирието, подписано на 29 септември 1918 г.

До 1 май 1921 г. Българското правителство не ще може да изнася злато или да разполага с него и то ще запрети златото да се изнася или да се разполага с него без предварително разрешение на междусъюзническата комисия.

Член 133.1)

Общият разход по поддържането на всички съюзени и сдружени войски въ окупирани територии на България, тъй както границите сж определени въ настоящия договор, ще бъде въ тежест на България от подписването на примирието от 29 септември 1918 г. до влизането въ сила на настоящия договор. Поддържането на войските обгръща продоволствието на хората и животните, квартируването, възнагражденията и добавъчните, заплатите и надниците, пръспиването, отоплението, осветлението, облеклото, снаряжението на хората и животните, въоръжението и подвижния материал, въздухоплавателната служба, лъкуването на болните и ранените, ветеринарната и ремонтната служби, всички видове пръвозни служби (като железнопътни, морски или ръчни, камионни, автомобилни), съобщенията и кореспонденцията и изобщо всичките административни и технически служби, функционирането на които е необходимо за обучението на войските, за поддържането на тяхните ефективни и бойната им сила.

Изплащането на всички разходи, влизащи въ горъпосочените категории, доколкото тѣ отговарят на покупки или реквизиции, направени от съюзените и сдружени правителства въ окупирани територии, ще се извърши от Българското правителство на съюзената и сдружени правителства въ всяка монета, която има

1) Текст на проектодоговора:

Чл. 133. — Общият разход по поддържането на всички съюзени и сдружени войски въ окупирани територии на България въ границите, определени въ съгласие съ настоящия договор, ще бъде въ тежест на България от подписването на примирието от 29 септември 1918 г. Поддържането на войските обгръща продоволствието на хората и животните, квартируването, възнагражденията и добавъчните, заплатите и надниците, пръспиването, отоплението, осветлението, облеклото, снаряжението на хората и животните, въоръжението и подвижния материал, въздухоплавателната служба, лъкуването на болните и ранените, ветеринарната и ремонтната служба, всички видове пръвозни служби (като железнопътни, морски или ръчни, камионни, автомобилни), съобщенията и кореспонденцията и изобщо всичките административни и технически служби, функционирането на които е необходимо за обучението на войските, за поддържането на тяхните ефективни и бойната им сила.

Изплащането на всички разходи, влизащи въ горъпосочените категории, доколкото тѣ отговарят на покупки или реквизиции, направени от съюзените и сдружени правителства въ окупирани територии, ще се извърши от Българското правителство на съюзените и сдружени правителства въ всяка монета, която има легален курс въ България. Въ всички случаи, дѣто едно съюзено или сдружено правителство е изплатило покупките си или реквизициите си въ окупирана територия съ българска монета, тѣя разходи ще бъдат изплатени въ българска монета по общеприетия курс въ деня на това изплащане или по единъ курс по споразумѣние.

Всички останали разходи, изброени по-горъ, ще бъдат изплатени въ монета на страната-кредиторъ.

par la Commission interalliée prévue à l'article 130, Partie VII (Réparations) du présent Traité, un privilège de premier rang est établi sur tous les biens et ressources de la Bulgarie, pour le règlement des réparations et autres charges résultant du présent Traité ou de traités et conventions complémentaires ou des arrangements conclus entre la Bulgarie et les Puissances alliées et associées pendant l'Armistice signé le 29 septembre 1918.

Jusqu'au 1er mai 1921, le Gouvernement bulgare ne pourra exporter de l'or ou en disposer, et il interdira que de l'or soit exporté ou qu'il en soit disposé sans autorisation préalable de la Commission interalliée.

Article 133. 1)

Le coût total d'entretien de toutes les armées alliées et associées dans les territoires occupés de la Bulgarie, telles que les limites en sont définies au présent Traité, sera à la charge de la Bulgarie à partir de la signature de l'Armistice du 29 septembre 1918 et jusqu'à la mise en vigueur du présent Traité. L'entretien des armées comprend la subsistance des hommes et animaux, le logement et le cantonnement, les soldes et accessoires, les traitements et salaires, le couchage, le chauffage, l'éclairage, l'habillement, l'équipement, le harnachement, l'armement et le matériel roulant, les services de l'aéronautique, le traitement des malades et blessés, les services vétérinaires et de la remonte, les services des transports de toute nature (tels que par voie ferrée, maritime ou fluviale, camions automobiles), les communications et correspondances, et en général tous les services administratifs et techniques, dont le fonctionnement est nécessaire à l'entraînement des troupes, au maintien de leurs effectifs et de leur puissance militaire.

Le remboursement de toutes dépenses rentrant dans les catégories ci-dessus, en tant qu'elles correspondent à des achats ou réquisitions effectués par les Gouvernements alliés et associés dans les territoires occupés, sera payé par le Gouvernement bulgare aux Gouvernements alliés et associés en toute monnaie ayant cours légal en

1) Texte du projet.

Article 133. — Le coût total d'entretien de toutes les armées alliées et associées dans les territoires de la Bulgarie, dans les limites définies en conformité du présent Traité, sera à la charge de la Bulgarie à partir de la signature de l'Armistice du 29 septembre 1918. L'entretien des armées comprend la subsistance des hommes et animaux, le logement et le cantonnement, les soldes et accessoires, les traitements et salaires, le couchage, le chauffage, l'éclairage, l'habillement, l'équipement, le harnachement, l'armement et le matériel roulant, les services de l'aéronautique, le traitement des malades et blessés, les services vétérinaires et de la remonte, les services des transports de toute nature (tels que par voie ferrée, maritime ou fluviale, camions automobiles), les communications et correspondances, et en général tous les services administratifs et techniques, dont le fonctionnement est nécessaire à l'entraînement des troupes, au maintien de leurs effectifs et de leur puissance militaire.

Le remboursement de toutes dépenses rentrant dans les catégories ci-dessus, en tant qu'elles correspondent à des achats ou réquisitions effectuées par les Gouvernements alliés et associés dans les territoires occupés, sera payé par le Gouvernement bulgare aux Gouvernements alliés et associés en toute monnaie ayant cours légal en Bulgarie. Dans tous les cas où un Gouvernement allié ou associé aura acquitté ces achats ou ces réquisitions en territoire occupé dans une monnaie autre que la monnaie bulgare, ces dépenses lui seront remboursées en monnaie bulgare au taux du change généralement admis à la date de ce remboursement ou à un taux convenu.

Toutes les autres dépenses ci-dessus énumérées seront remboursées dans la monnaie du pays créancier.

легален курсъ въ България. Въ всички случаи, дѣто едно съюзено или сдружено правителство е изплатило покупките си или реквизициите си въ окупирана територия съ небългарска монета, тия разходи ще му бъдат изплатени въ българска монета по общоприетия курсъ въ деня на това изплащане или по единъ курсъ по споразумѣние.

Всички останали разходи, изброени по-горе, ще бъдат изплатени въ монетата на страната-кредиторъ.

Членъ 134.

Поради придобиването на отомански територии, отстъпени възъ основа на цариградския договоръ отъ 1913 г., или на територии, чието отстъпване се потвърждава чрезъ настоящия договоръ, България се задължава да поеме частъ отъ външния отомански държавенъ дългъ до прѣди войната и се задължава да плаща, за смѣтка на сумите, необходими за осигуряване на службата на тая частъ отъ отоманския дългъ, и за врѣмето, прѣзъ което отстъпените територии сж били или оставатъ подъ нейния суверенитетъ, такива суми, каквито би установила въ послѣдствие една комисия, която ще бъде назначена за да опредѣли въ каква степенъ отстъпването на отомански територии ще повлѣче слѣдъ себе си задължението за участие въ този дългъ.

Членъ 135.

Редътъ на приоритетъ, по който България ще отстоява на финансовите задължения, произтичащи за нея отъ чл. чл. 132, 133 и 134 на настоящата частъ, е опредѣленъ, както слѣдва:

1° Разходътъ на окупационните войски, тъй както е опредѣленъ въ чл. 133 на настоящата частъ;

2° Службата за частта отъ външния отомански държавенъ дългъ до войната, която ще може да се припадне на България по настоящия договоръ, или по допълнителни договори и конвенции, произтичащи отъ отстъпване на България на територии, които сж принадлежали на Отоманската империя;

3° Стойността на репарациите, произтичащи отъ настоящия договоръ или отъ допълнителни договори и конвенции.

Членъ 136.

България потвърждава прѣдаването на всички материали, прѣдадени или които ще се прѣдава отъ нея на съюзените и сдружени сили въ изпълнение на примирието отъ 29 септември 1918 г. и признава правото на съюзените и сдружени сили върху тоя материалъ.

Ще бъде мината на кредитъ на България, за спадане отъ дължимите суми за репарации на съюзените и сдружени сили, стойността, опредѣлена отъ комисията за репарациите, прѣдвидена въ чл. 121, частъ VII (Репарации) на настоящия договоръ, дѣйстваща чрезъ междусъюзническата комисия, на материала, означенъ по-горе, за който комисията на репарациите намѣри, че по причина на неговия невоененъ характеръ стойността му може да бъде мината на кредитъ на България.

Нѣма да бъдатъ минати на кредитъ на България имотите, принадлежащи на съюзените и сдружени правителства или на тѣхни подданици, повърнати или замѣнени въ изпълнение на конвенцията за примирието.

Членъ 137.

Прѣдшествуващите постановления не нахвърняватъ правото на всѣка отъ съюзените и сдружени сили да

Bulgarie. Dans tous les cas où un Gouvernement allié ou associé aura acquitté ces achats ou ces réquisitions en territoire occupé dans une monnaie autre que la monnaie bulgare, ces dépenses lui seront remboursées en monnaie bulgare au taux du change généralement admis à la date de ce remboursement ou à un taux convenu.

Toutes les autres dépenses ci-dessus énumérées seront remboursées dans la monnaie du pays créancier.

Article 134.

En raison de l'acquisition de territoires ottomans, cédés en vertu du Traité de Constantinople 1913, ou de territoires dont la cession est confirmée par le présent Traité, la Bulgarie s'engage à prendre en charge une part de la Dette publique ottomane extérieure d'avant-guerre et elle s'engage à payer, à valoir sur les sommes nécessaires pour assurer le service de cette part de la Dette ottomane, et pour le temps où les territoires cédés ont été ou demeurent placés sous sa souveraineté, telles sommes que pourra fixer ultérieurement une Commission qui sera nommée pour déterminer dans quelle mesure la cession de territoires ottomans entraînera obligation de contribuer à cette dette.

Article 135.

L'ordre de priorité dans lequel la Bulgarie fera face aux obligations financières qui résultent pour elle des articles 132, 133 et 134 de la présente Partie est fixé comme suit:

1° Le coût des armées d'occupation tel qu'il est défini à l'article 133 de la présente Partie;

2° Le service de la part de la Dette publique ottomane extérieure d'avant-guerre qui pourra être attribuée à la Bulgarie par le présent Traité ou par des traités et conventions complémentaires du fait des cessions à la Bulgarie de territoires ayant appartenu à l'Empire Ottoman;

3° Le montant des réparations résultant du présent Traité ou de traités et conventions complémentaires.

Article 136.

La Bulgarie confirme la reddition de tout le matériel livré ou à livrer par elle aux Puissances alliées et associées en exécution de l'Armistice du 29 septembre 1918 et reconnaît le droit des Puissances alliées et associées sur ce matériel.

Sera portée au crédit de la Bulgarie, en déduction des sommes dues pour réparations aux Puissances alliées et associées, la valeur, appréciée par la Commission des réparations, prévue à l'article 121, Partie VII (Réparations) du présent Traité, agissant par l'intermédiaire de la Commission interalliée, du matériel désigné ci-dessus, dont la Commission des réparations estimerait qu'à raison de son caractère non militaire, la valeur doit être portée au crédit de la Bulgarie.

Ne seront pas portés au crédit de la Bulgarie les biens appartenant aux Gouvernements alliés et associés ou à leurs ressortissants rendus ou livrés à l'ennemi en exécution de la convention d'Armistice.

Article 137.

Les dispositions qui précèdent ne portent pas atteinte au droit de chacune des Puissances alliées et associées

разполага със неприятелските активи и имоти, намиращи се под нейна власт в момента на влизане в сила на настоящия договор.

Член 138.

Правата и специалните предизначения, установени за заеми, сключени от българската държава или гарантирани от нея преди 1 август 1914 г., си остават безъ никакви намѣнения.

Член 139.

Що се отнася до сключения от България заемъ в Германия прѣз м. юлий 1914 г., комисията за репарациитѣ може да поеме върху си, съгласно чл. чл. 235 и 260 на мирния договоръ на Германия, подписанъ на 28 юний 1919 г., и съответните членове на договоритѣ съ Австрия и Унгария, всички права, интереси и привилегии, отъ каквото и да било естество, на германски, австрийски и унгарски подданици, съ договор и конвенции, относящи се до този заемъ. Българското правителство се задължава да употреби всички разполагаеми средства, за да улесни това отстъпване. То се задължава, освѣн това, да прѣхвърли на комисията за репарациитѣ, въ срокъ отъ шестъ мѣсеци слѣдъ влизане в сила на настоящия договоръ, всички права, интереси и привилегии отъ всякаго естество, задържани отъ български подданици, по силата на сжитѣ договори и конвенции по заема. Стойността на всички права, интереси и привилегии, задържани отъ български подданици, ще се опредѣли отъ комисията за репарациитѣ и ще се мине отъ нея на кредитъ на България за смѣтка на дължимитѣ суми за поправки. България ще поеме тежестта да обезщетя своитѣ подданици, ошетени при изпълнението на този членъ.

Въ случай че стане прѣхвърлянето на правата, интереситѣ и привилегиитѣ, споменати по-горѣ и независимо отъ постановленията на прѣдшествующия членъ, комисията за репарациитѣ ще има всичкото право да видоизмѣни сроковетѣ на договора и конвенциитѣ относително заема и да сключи всички допълнителни конвенции, които ѝ се видятъ необходими, при условие, разбира се, да не се уврѣдятъ никакъ: 1) правата, отстъпени съ договора и конвенциитѣ по заема на всички лица, освѣн на подданицитѣ на Германия, Австрия, Унгария и България; 2) правата на носителитѣ на български съкровищни бонове, емитирани въ Франция прѣзъ 1912 и 1913 г. и платими отъ производението на първата финансова операция, която ще направи България. Слѣдъ съгласие между странитѣ, заинтересованитѣ могатъ да бждатъ удовлетворени или въ наличност или съ облигации отъ заема.

Никаква спогодба, засѣгаща заема и допълнителнитѣ договори и конвенции по него не може да бжде сключена безъ да се запита международническата комисия. Международническата комисия ще дѣйствува като прѣдставителка на комисията за репарациитѣ по всичко, което засѣга заема, винаги, когато тая послѣдната взема такова рѣшение.

Член 140.

Постановленията помѣстени въ тая часть не могатъ да засегнатъ по никакъвъ начинъ залозитѣ или ипотекиитѣ въ полза на съюзенитѣ и сдружени сили или на тѣхнитѣ подданици, правилно установени отъ Българското правителство или отъ неговѣ подданици върху тѣмъ принадлежащи имоти и приходи, въ всички случаи, когато

de disposer des actifs et propriétés ennemis se trouvant sous leur juridiction au moment de la mise en vigueur du présent Traité.

Article 138.

Les droits et affectations spéciales institués pour les emprunts contractés par l'État bulgare ou garantis par lui antérieurement au 1er août 1914 sont maintenus sans aucune modification.

Article 139.

Quant à l'emprunt contracté par la Bulgarie en Allemagne en juillet 1914, la Commission des réparations pourra se faire céder, conformément aux articles 235 et 260 du Traité de paix avec l'Allemagne, signé le 28 juin 1919, et aux articles correspondants des Traités avec l'Autriche et la Hongrie, tous les droits, intérêts et titres de toute nature concédés à des ressortissants allemands, autrichiens et hongrois par les contrats et conventions relatifs à cet emprunt. Le Gouvernement bulgare s'engage à employer tous moyens en son pouvoir pour faciliter cette cession. Il s'engage, en outre, à transférer à la Commission des réparations, dans un délai de six mois après la mise en vigueur du présent Traité, tous les droits, intérêts et titres de toute nature détenus par des ressortissants bulgares, en vertu des mêmes contrats et conventions d'emprunt. La valeur de tous les droits, intérêts et titres détenus par des ressortissants bulgares sera fixée par la Commission des réparations et portée par elle au crédit de la Bulgarie, à valoir sur les sommes dues au titre des réparations. La Bulgarie prendra la charge d'indemniser ses ressortissants dépossédés en exécution du présent article.

Au cas où aurait lieu le transfert des droits, intérêts et titres, dont il est fait mention ci-dessus, et nonobstant les dispositions de l'article précédent, la Commission des réparations aura tout pouvoir de modifier les termes des contrats et conventions relatifs à l'emprunt et de conclure toutes conventions complémentaires qui lui paraîtraient nécessaires, à condition, toutefois, qu'il ne sera porté aucun préjudice: 1° à ceux des droits qui ont été accordés par les contrats et conventions d'emprunt à toutes personnes autres que des ressortissants allemands, autrichiens, hongrois ou bulgares; 2° à tous les droits des porteurs de bons du Trésor bulgare émis en France, en 1912 et 1913 et remboursables sur le produit de la première opération financière à effectuer par la Bulgarie. Après accord entre les parties, les divers intéressés pourront être remboursés soit en espèces, soit au moyen de titres de l'emprunt.

Aucun arrangement touchant à l'emprunt et aux contrats et conventions complémentaires y relatifs ne pourra être conclu sans que la Commission interalliée ait été consultée. La Commission interalliée agira comme représentant de la Commission des réparations pour tout ce qui concerne l'emprunt, chaque fois que cette dernière en aura ainsi décidé.

Article 140.

Les dispositions insérées dans la présente Partie ne peuvent affecter en aucune manière les gages ou hypothèques régulièrement constitués au profit des Puissances alliées et associées ou de leurs ressortissants par le Gouvernement bulgare ou par ses ressortissants sur les biens et revenus leur appartenant, dans tous les cas où la con-

тѣзи залози и ипотѣки сж прѣдшествували положението на война между България и всѣка отъ заинтересованитѣ сили, изключая въ границитѣ, кждѣто видоизмѣненнето на тия залози и ипотѣки сж изрично прѣдвидени по настоящия договоръ или въ допълнителни договори и конвенции.

Членъ 141.)

Държавитѣ, които ще получатъ български територии съгласно настоящия договоръ, се задължаватъ да поематъ частъ сѣтката за сключения дългъ слѣдъ 1 августъ 1914 г., включая частта отъ отоманския външенъ държавенъ дългъ до войната, поета отъ България при условия, прѣдвидени въ чл. 134.

Комисията за репарациитѣ, дѣйствувайки чрезъ междусоюзническата комисия, ще опредѣли сумата на българския държавенъ дългъ на 11 октомврий 1915 г., като държи сѣтката за сключения дългъ слѣдъ 1 августъ 1914 г., но само за такава частъ отъ този дългъ, която не е била употребена отъ България за подготовка на нападателната война. Частта отъ българския държавенъ дългъ, която ще поеме всѣка държава, получила български територии, ще бжде такава, каквато главнитѣ съюзени и сдружени сили, дѣйствуватъ чрезъ междусоюзническата комисия, намиратъ за справедлива, като държатъ сѣтката за сжществуващото отношение между доходитѣ на отстъпенитѣ територии и всичкитѣ приходи на България, срѣдно за три пълни финансови години, прѣдшествувачи непосредствено балканската война (1912 г.).

Членъ 142.

Държавитѣ, които ще получатъ български територии, съгласно настоящия договоръ, ще придобиятъ всички имоти, принадлежащи на Българското правителство и находящи се въ казанитѣ територии. Стойността на придобититѣ имоти ще се опредѣли отъ комисията за репарациитѣ и ще се мине на кредита на България, или на Турция, ако се касае за имоти, отстъпени на България по цариградския договоръ отъ 1913 г. и въ задължение на държавата, която получава.

Въ смисъла на настоящия членъ, имотитѣ на Българското правителство се сѣтатъ като включващи всички имоти на Короната.

Членъ 143.

България се отказва отъ всички облаги, произтичащи за нея отъ постановлениата на букурешкия и брест-литовския договори отъ 1918 г. и отъ допълнителнитѣ договори и конвенции. Тя се задължава, освѣнъ това, да прѣхвърли респективно, било на Романия, било на главнитѣ съюзени или сдружени сили, споредъ случая, всички монетни знаци, пари, цѣнни книжа и полици

*) Текстъ на проектодоговора:

Чл. 141. — Държавитѣ, които ще получатъ български територии съгласно настоящия договоръ, се задължаватъ да поематъ при условия, които ще бждатъ опредѣлени по-сетѣ, частъ отъ българския държавенъ дългъ, какъвто е билъ на 1 августъ 1914 г., включая частта отъ отоманския външенъ държавенъ дългъ до войната, поета отъ България при условията, прѣдвидени въ чл. 134. Тая частъ ще бжде такава, каквато главнитѣ съюзени и сдружени сили, дѣйствуващи чрезъ междусоюзническата комисия, намиратъ за справедлива, като държатъ сѣтката за сжществуващото отношение между доходитѣ на отстъпенитѣ територии и всичкитѣ приходи на България, срѣдно за три пълни финансови години, прѣдшествувачи непосредствено балканската война (1912 г.).

stitution de ces gages et hypothèques serait antérieure à l'existence de l'état de guerre entre la Bulgarie et chacune des Puissances intéressées, sauf dans la limite où les modifications de ces gages et hypothèques sont expressément prévues aux termes du présent Traité ou des traités et conventions complémentaires.

Article 141.)

Les Puissances cessionnaires de territoires bulgares en conformité du présent Traité, s'engagent à assumer la charge d'une part de la Dette publique bulgare telle qu'elle existait au 11 octobre 1915, y compris la portion de la Dette publique ottomane extérieure d'avant-guerre prise en charge par la Bulgarie dans les conditions fixées à l'Article 134.

La Commission des réparations agissant par l'intermédiaire de la Commission interalliée déterminera le montant de la Dette publique bulgare au 11 octobre 1915 en tenant compte pour la dette contractée après le 1er août 1914, de la seule fraction de cette dette qui n'aurait pas été employée par la Bulgarie à préparer la guerre d'agression. La part de la dette publique bulgare dont la charge est à assumer par chaque Puissance cessionnaire sera celle que les Principales Puissances alliées et associées, agissant par l'intermédiaire de la Commission interalliée, jugeront équitable, en tenant compte du rapport qui existe entre les revenus des territoires cédés et la totalité des revenus de la Bulgarie pour la moyenne des trois années financières complètes précédant immédiatement la guerre des Balkans (1912).

Article 142.

Les Puissances cessionnaires de territoires bulgares en conformité du présent Traité, acquerront tous biens et propriétés appartenant au Gouvernement bulgare et situés dans lesdits territoires. La valeur des biens et propriétés acquis sera fixée par la Commission des réparations, et portée par elle au crédit de la Bulgarie, ou de la Turquie s'il s'agit de biens et propriétés cédés à la Bulgarie par le Traité de Constantinople de 1913, et au débit de la Puissance qui acquiert.

Au sens du présent article, les biens et propriétés du Gouvernement bulgare seront considérés comme comprenant toutes les propriétés de la Couronne.

Article 143.

La Bulgarie renonce à tout bénéfice résultant pour elle des stipulations insérées dans les Traités de Bucarest et de Brest-Litowsk de 1918 et dans les traités et conventions complémentaires. Elle s'engage, en outre, à transférer respectivement, soit à la Roumanie, soit aux Principales Puissances alliées et associées suivant le cas, tous instruments monétaires, espèces, valeurs et instruments

*) Texte du projet.

Article 141. — Les Puissances cessionnaires de territoires bulgares, en conformité du présent Traité, s'engagent à assumer, dans les conditions qui seront fixées ultérieurement, la charge d'une part de la Dette publique bulgare telle qu'elle existait au 1er août 1914, y compris la portion de la Dette Publique ottomane extérieure d'avant-guerre prise en charge par la Bulgarie dans les conditions fixées à l'Article 134. Cette part sera celle que les Principales Puissances alliées et associées, agissant par l'intermédiaire de la Commission interalliée, jugeront équitable, en tenant compte du rapport qui existe entre les revenus des territoires cédés et la totalité des revenus de la Bulgarie pour la moyenne des trois années financières complètes précédant immédiatement la guerre des Balkans (1912).

или стоки, които е получила въ изпълнение на тия договори.

Сумитъ въ пари, които трѣбва да бждатъ платени и монетнитѣ знаци, цѣнности и стоки отъ всякакъвъ видъ, които трѣбва да бждатъ прѣдадени или прѣхвърлени по силата на постановленията на настоящия членъ, ще се употребятъ отъ главнитѣ съюзени и сдружени сили, споредъ както се опредѣли по-сетнѣ отъ казанитѣ сили.

Членъ 144.

Българското правителство се задължава да не прави никаква спѣнка за придобиването отъ германското, австрийското, унгарското и турското правителства всички права и интереси, принадлежащи на германски, австрийски, унгарски и турски подданици, въ всички обществени прѣдприятия и всички концесии въ България, които могатъ да бждатъ поискани отъ комисията за репарациитѣ по силата на договоритѣ за миръ, сключени между германското, австрийското, унгарското или турското правителства и съюзенитѣ и сдружени сили.

Членъ 145.

България се задължава да прѣхвърли на комисията за репарациитѣ всички взимания или права за репарации на България или на нейни подданици, които сж дѣйствували за нейна смѣтка, срѣщу Германия, Австрия, Унгария или Турция или тѣхнитѣ подданици и особено всички взимания и права на репарации, които произтичатъ или ще произтекатъ за нея при изпълнението на задълженията, които сж били поети между нея и тия държави прѣвъ войната.

Всѣка сума, която е получена отъ комисията за репарациитѣ ще може да получи по тия взимания и права за репарации, ще бжде мината на кредитъ на България за смѣтка на сумитѣ, дължими за репарациитѣ.

Членъ 146.

Всѣко задължение да се плаща въ наличностъ, въ изпълнение на настоящия договоръ, ще се смѣта като равноцѣнно въ злато и освѣнъ въ случаи на противни постановления, помѣстени въ настоящия договоръ или въ допълнителнитѣ договори и конвенции, това задължение ще бжде платимо по изборъ на кредиторитѣ, въ лири стерлинги, йлатими въ Лондонъ, златни долари на Американскитѣ Съединени Щати, платими въ Ню-Йоркъ, златни франка, платими въ Парижъ или златни лири, платими въ Римъ.

Съобразно съ настоящия членъ златнитѣ монети, поменати по-горѣ трѣбва да бждатъ по тегло и проба (титъръ), законно установени на 1 януарий 1914 г. за всѣка отъ тѣхъ.

ЧАСТЬ IX.

Икономически клаузи.

ОТДѢЛЪ I.

Търговски отношения.

ГЛАВА I.

Уредби, такси и икономически ограничения.

Членъ 147.

България се задължава да не подлага стокитѣ, сурови произведения или фабрикати, на които и да е

négociables ou marchandises, qu'elle peut avoir reçus en exécution desdits Traités.

Les sommes en espèces qui doivent être payées et les instruments monétaires, valeurs et marchandises quelconques qui doivent être livrés ou transférés en vertu des stipulations du présent article, seront employés par les Principales Puissances alliées et associées suivant les modalités à déterminer ultérieurement par les dites Puissances.

Article 144.

Le Gouvernement bulgare s'engage à ne mettre aucun obstacle à l'acquisition par les Gouvernements allemand, autrichien, hongrois ou turc, de tous droits et intérêts des ressortissants allemands, autrichiens, hongrois ou turcs dans toute entreprise d'utilité publique ou dans toute concession en Bulgarie, qui pourront être réclamés par la Commission des réparations aux termes des Traités de paix, passés entre les Gouvernements allemand, autrichien, hongrois ou turc et les Puissances alliées et associées.

Article 145.

La Bulgarie s'engage à transférer à la Commission des réparations toutes les créances ou droits à réparation de la Bulgarie, ou de ses ressortissants ayant agi pour son compte, sur l'Allemagne, l'Autriche, la Hongrie ou la Turquie, ou leurs ressortissants et notamment toutes les créances ou droits à réparation, qui résultent ou résulteront pour elle de l'exécution des engagements qui ont été pris entre elle et ces Puissances pendant la guerre.

Toute somme que la Commission des réparations pourra recouvrer au titre de ces créances ou droits à réparations, sera portée au crédit de la Bulgarie à valoir sur les sommes dues au titre des réparations.

Article 146.

Toute obligation de payer en espèces, en exécution du présent Traité, sera considérée comme étant libellée en or et, à moins de stipulations contraires insérées dans le présent Traité ou les traités et conventions complémentaires, elle sera payable au choix des créanciers, en livres sterling payables à Londres, dollars or des États-Unis d'Amérique payables à New-York, francs or payables à Paris ou lires or payables à Rome.

Aux fins du présent article, les monnaies or ci-dessus sont convenues être du poids et du titre légalement établis au 1er janvier 1914 pour chacune d'entre elles.

PARTIE IX.

Clauses économiques.

SECTION I.

Relations commerciales.

CHAPITRE I.

Réglementation, taxes et restrictions douanières.

Article 147.

La Bulgarie s'engage à ne pas soumettre les marchandises, produits naturels ou fabriqués de l'un quelconque

отъ съюзенитъ и сдружени сили, внесени на българска територия, отъ където и да произхождатъ тѣ, на такси или налози, включая и вътрѣшнитъ данѣци, различни или по-високи отъ ония, на които сж подложени сжщитъ стоки, сурови произведения или фабрики, на коя да е отъ казанитъ държави или на коя да е друга чужда страна.

България нѣме да спазва или да налага никакво запрѣщение или ограничение на вноса въ българска територия на всѣкакви стоки, сурови произведения или фабрики, отъ териториитъ на коя да е отъ съюзенитъ или сдружени държави, отъ където и да произхождатъ, което не ще се прилага еднакво и за вноса на сжщитъ стоки, сурови произведения или фабрики, на коя да е друга отъ споменатитъ държави или коя да е друга чужда страна.

Членъ 148.

България се задължава, освѣнъ това, да не установява, относително режима на вноса, разлика въ вѣрда на търговията на коя да е отъ съюзенитъ и сдружени държави спрѣмо една коя да е друга отъ казанитъ държави, или спрѣмо коя да е друга чужда държава, даже чрезъ косвени срѣдства, като тя, произтичащи отъ митническата уредба или процедура или отъ методитъ за провѣрка, или анализа, или отъ условията за плащане на такситъ, или отъ методитъ за класирането или тълкуването на тарифитъ, или още отъ упражнението на монополи.

Членъ 149.

Относително износа, България се задължава да не подлага стокитъ, сурови произведения или фабрики, изнесени отъ българска територия за териториитъ на коя да е отъ съюзенитъ и сдружени държави на други или по-високи такси или налози, включая и вътрѣшнитъ данѣци отъ ония, плащани за сжщитъ изнесени стоки за коя да е друга отъ казанитъ държави или за друга нѣкоя чужда страна.

България нѣме да спазва или да налага никакво запрѣщение или ограничение на износа на всѣкакви стоки, излизащи отъ българска територия за коя да е съюзена или сдружена държава, което не ще се прилага еднакво за износа на сжщитъ стоки, сурови произведения или фабрики, за коя да е друга отъ казанитъ държави или за друга нѣкоя чужда страна.

Членъ 150.

Всѣко облагодѣйствование, освобождение отъ данѣци (имунитетъ) или привилегия, засѣгащи вноса, износа или транзита на стоки, които би били отстъпени отъ България на коя да е отъ съюзенитъ или сдружени държави или на коя да е чужда страна, ще бждатъ едновременно и безусловно разширени за всичкитъ съюзени и сдружени държави, безъ да има нужда да се иска това и безъ компенсация.

Членъ 151.¹⁾

Въ срокъ отъ една година отъ влизането въ сила на настоящия договоръ, наложенитъ отъ България такси

¹⁾ Текстъ на проектодоговора:

Чл. 151. — Въ срокъ отъ една година отъ влизането въ сила на настоящия договоръ, наложенитъ отъ България такси на вноса на съюзенитъ и сдружени държави не могатъ да бждатъ по-високи отъ най-благоприятнитъ такси, които сж били прилагани на тѣхния вносъ въ България на 28 юли 1914 г.

des Etats alliés ou associés, importés sur le territoire bulgare, quel que soit l'endroit d'où ils arrivent, à des droits ou charges y compris les impôts intérieurs, autres ou plus élevés que ceux auxquels sont soumis les mêmes marchandises, produits naturels ou fabriqués d'un autre quelconque desdits Etats ou d'un autre pays étranger quelconque.

La Bulgarie ne maintiendra ou n'imposera aucune prohibition ou restriction à l'importation sur le territoire bulgare de toutes marchandises, produits naturels ou fabriqués des territoires de l'un quelconque des Etats alliés ou associés de quelque endroit qu'ils arrivent, qui ne s'étendra pas également à l'importation des mêmes marchandises, produits naturels ou fabriqués d'un autre quelconque desdits Etats ou d'un autre pays étranger quelconque.

Article 148.

La Bulgarie s'engage, en outre, à ne pas établir, en ce qui concerne le régime des importations, de différence au détriment du commerce de l'un quelconque des Etats alliés ou associés par rapport à un autre quelconque desdits Etats, ou par rapport à un autre pays étranger quelconque, même par des moyens indirects, tels que ceux résultant de la réglementation ou de la procédure douanière, ou des méthodes de vérification ou d'analyse, ou des conditions de payement des droits, ou des méthodes de classification ou d'interprétation des tarifs, ou encore de l'exercice de monopole.

Article 149.

En ce qui concerne la sortie, la Bulgarie s'engage à ne pas soumettre les marchandises, produits naturels ou fabriqués exportés du territoire bulgare vers les territoires de l'un quelconque des Etats alliés ou associés, à des droits ou charges, y compris les impôts intérieurs, autres ou plus élevés que ceux payés pour les mêmes marchandises exportées vers un autre quelconque desdits Etats ou vers un pays étranger quelconque.

La Bulgarie ne maintiendra ou n'imposera aucune prohibition ou restriction à l'exportation de toutes marchandises expédiées du territoire bulgare vers l'un quelconque des Etats alliés ou associés qui ne s'étendra pas également à l'exportation des mêmes marchandises, produits naturels ou fabriqués expédiés vers un autre quelconque desdits Etats ou vers un autre pays étranger quelconque.

Article 150.

Toute faveur, immunité ou privilège concernant l'importation, l'exportation ou le transit de marchandises, qui serait concédé par la Bulgarie à l'un quelconque des Etats alliés ou associés ou à un autre pays étranger quelconque, sera simultanément et inconditionnellement, sans qu'il soit besoin de demande ou de compensation, étendu à tous les Etats alliés ou associés.

Article 151.¹⁾

Pendant un délai d'un an à dater de la mise en vigueur du présent Traité, les taxes imposées par la Bul-

¹⁾ Texte du projet.

Article 151. — Pendant un délai d'un an à dater de la mise en vigueur du présent Traité, les taxes imposées par la Bulgarie aux importations des Puissances alliées et associées ne pourront être supérieures aux taxes les plus favorables qui étaient en application pour leurs importations en Bulgarie à la date du 28 juillet 1914.

на вноса на съюзените и сдружени сили не могат да бъдат по-високи от най-благоприятните такси, които са били прилагани за техния внос в България на 28 юли 1914 г.

Плащането по курса на златото на митническите такси ще може да се прилага на техния внос, под резерва на чл. 150, в всички случаи, дѣто по силата на българския закон, това плащане в злато е било изискуемо на 28 юли 1914 г., при условие, курсът за прѣвършане златните банкноти да бъде периодически опредѣлен от комисията за репарациите.

ГЛАВА II.

Уредба на мореплаването.

Членъ 152.

Относително риболовството, морския каботаж и реморкажъ, корабите и параходите на съюзените и сдружени държави ще се ползват в България, даже и в териториалните български води, от същото положение, което ще имат параходите на най-благоприятстващата нация.

Членъ 153.

За кораби и параходи, принадлежащи на съюзени и сдружени държави, всички удостоверения или документи засѣгащи кораби или параходи, които са били признати за валидни от България прѣди войната, или които ще могат по-сетѣ да бъдат признати за валидни от главните морски държави, ще бъдат признати от България за валидни и за равнозначущи на съответните удостоверения, издадени на български кораби и параходи.

Ще бъдат признати по същия начинъ удостоверенията и документите, издадени на техните кораби и параходи от правителствата на новите държави, било че имат или не морски брѣгъ, при условие, че тия удостоверения или документи да бъдат издадени в съгласие съ общо практикуваните обичаи в главните морски държави.

Високите договорящи страни се съгласяват да признаят знамето на параходите на всѣка съюзена или сдружена държава, която нѣма морски брѣгъ, ако параходите ѝ са регистрирани в едно единствено опредѣлено мѣсто, намираще се върху нейната територия; това мѣсто ще се счита за тия параходи като техни пристанище за регистриране.

ГЛАВА III.

Нелоялна конкуренция.

Членъ 154.

България се задължава да вземе всички необходими законодателни или административни мѣрки, за да гарантира суровите произведения или фабрики, произхождащи от коя да е от съюзените и сдружени сили срѣщу всѣкакъв вид на нелоялна конкуренция в търговските сѣлки.

България се задължава да прѣмахне и запрѣти чрезъ възбрана и чрезъ други подходящи мѣрки, вноса и износа, както и фабриката, движението, продажбата и турянето в продажба в вжѣтливостта, на всички произведения или стоки, носещи върху си или върху самата имъ изработка, или върху външната имъ опаковка, марки, имена, надписи или какви и да е знаци,

гаре на импортираните на съюзените и сдружени сили не могат да бъдат по-високи от най-благоприятните такси, които са били прилагани за техния внос в България на 28 юли 1914 г.

Le paiement au taux de l'or des taxes douanières pourra être appliqué à leurs importations, sous réserve de l'article 150, dans tous les cas où, en vertu de la loi bulgare, ce paiement en or était exigible à la date du 28 juillet 1914, à la condition que le taux de conversion des billets or soit périodiquement fixé par la Commission des réparations.

CHAPITRE II.

Traitement de la navigation.

Article 152.

En ce qui concerne la pêche, le cabotage et le remorquage maritimes, les navires et bateaux des États alliés et associés bénéficieront en Bulgarie, même dans les eaux territoriales bulgares, du traitement qui sera accordé aux navires et bateaux de la nation la plus favorisée.

Article 153.

Dans le cas de navires et bateaux appartenant à des États alliés et associés, toutes espèces de certificats ou de documents ayant rapport aux navires et bateaux, qui étaient reconnus comme valables par la Bulgarie avant la guerre, ou qui pourront ultérieurement être reconnus comme valables par les principaux États maritimes, seront reconnus par la Bulgarie comme valables et comme équivalents aux certificats correspondants octroyés à des navires et bateaux bulgares.

Seront reconnus de la même manière les certificats et documents délivrés à leurs navires et bateaux par les Gouvernements des nouveaux États qu'ils aient ou non un littoral maritime, à condition que ces certificats et documents soient délivrés en conformité avec les usages généralement pratiqués dans les principaux États maritimes.

Les Hautes Parties Contractantes s'accordent à reconnaître le pavillon des navires de toute Puissance alliée ou associée qui n'a pas de littoral maritime, lorsqu'ils sont enregistrés en un lieu unique déterminé situé sur son territoire; ce lieu constituera pour ces navires leur port d'enregistrement.

CHAPITRE III.

Concurrence déloyale.

Article 154.

La Bulgarie s'engage à prendre toutes les mesures législatives ou administratives nécessaires pour garantir les produits naturels ou fabriqués originaires de l'une quelconque des Puissances alliées ou associées contre toute forme de concurrence déloyale dans les transactions commerciales.

La Bulgarie s'oblige à réprimer et à prohiber, par la saisie et par toutes autres sanctions appropriées, l'importation et l'exportation ainsi que la fabrication, la circulation, la vente et la mise en vente à l'intérieur, de tous produits ou marchandises portant sur eux-mêmes, ou sur leur conditionnement immédiat, ou sur leur emballage extérieur, des marques, noms, inscriptions ou signes quelcon-

съдържащи непосредствено или косвено лъжливи означения върху произхода, вида, естеството или специфичните качества на тия произведения или стоки.

Членъ 155.

България, при условия, че ще ѝ се даде взаимност по тая материя, се задължава да се съобразява съ законитѣ, както и съ административнитѣ или съдебни рѣшения, взети съгласно тия закони, които сж въ сила въ една съюзена или сдружена държава и редовно съобщавани на България отъ надлежнитѣ власти, и които опредѣлятъ или уреждатъ правото на мѣстно наименование за произведенитѣ вина или спиртни пития въ страната, на която принадлежи тая областъ, или условията, при които употребата на едно мѣстно наименование може да се разрѣши; а вносътъ, износътъ, както и фабрикацията, движението, продажбата или туряне въ продажба на произведенията или стокитѣ, носящи мѣстни наименования, противно на горѣпоменатитѣ закони и рѣшения ще бъдатъ запрѣтени отъ България и прѣслѣдвани чрезъ мѣрки, прѣдписани въ прѣдходящия членъ.

ГЛАВА IV.

Положение на подданицитѣ на съюзенитѣ и сдружени сили.

Членъ 156.

България се задължава:

a) Да не налага на подданицитѣ на съюзенитѣ и сдружени сили относително упражнението на занаяти, професии, търговия и индустрии, никакво изключване, което не би било еднакво приложимо къмъ всички чужденци безъ изключение.

b) Да не подлага подданицитѣ на съюзенитѣ и сдружени държави относително тѣхнитѣ права, прѣвидени въ параграфъ a, на правила или ограничения, които биха нарушили прѣко или косвено постановленията на казания параграфъ, или които би били други или по-неблагоприятни отъ тия, прилагани спрѣмо чужди подданици на най-облагоприятствуваната нация.

c) Да не подлага подданицитѣ на съюзенитѣ и сдружени сили тѣхнитѣ имоти, права или интереси, включително и дружествата, или сдруженията, въ които тѣ сж заинтересовани, на никакъвъ налогъ, такса, прѣки или косвени данѣци, други или по-високи отъ ония, които се налагатъ или ще се наложатъ на нейнитѣ подданици, или на тѣхнитѣ имоти, права, или интереси, или на подданици на всѣка по-облагоприятствувана държава, или на тѣхнитѣ имоти, права или интереси.

d) Да не налага на подданицитѣ на коя да е отъ съюзенитѣ и сдружени сили, какво и да е ограничение, което не се е прилагало спрѣмо подданицитѣ на тия сили на 1 юлий 1914 г., освѣнъ, ако сжщото ограничение се наложи и на нейнитѣ собствени подданици.

Членъ 157.

Подданицитѣ на съюзенитѣ и сдружени сили ще се ползватъ върху българска територия отъ постоянно покровителство за тѣхната личностъ, тѣхнитѣ имоти, права и интереси и ще иматъ свободенъ достѣпъ прѣдъ сдилищата.

Членъ 158.

България се задължава да признае новото подданство, което е било или ще бъде придобито отъ подданицитѣ,

quels, comportant, directement ou indirectement, de fausses indications sur l'origine, l'espèce, la nature ou les qualités spécifiques de ces produits ou marchandises.

Article 155.

La Bulgarie, à la condition qu'un traitement réciproque lui soit accordé en cette matière, s'oblige à se conformer aux lois, ainsi qu'aux décisions administratives ou judiciaires prises conformément à ces lois, en vigueur dans un Pays allié ou associé et régulièrement notifiées à la Bulgarie par les autorités compétentes, déterminant ou réglementant le droit à une appellation régionale pour les vins ou spiritueux produits dans le pays auquel appartient la région, ou les conditions dans lesquelles l'emploi d'une appellation régionale peut être autorisé; et l'importation, l'exportation, ainsi que la fabrication, la circulation, la vente ou la mise en vente des produits ou marchandises portant des appellations régionales contrairement aux lois ou décisions précitées, seront interdites par la Bulgarie et réprimées par les mesures prescrites à l'article qui précède.

CHAPITRE IV.

Traitement des ressortissants des Puissances alliées et associées.

Article 156.

La Bulgarie s'engage:

a) à n'imposer aux ressortissants des Puissances alliées et associées en ce qui concerne l'exercice des métiers, professions, commerces et industries, aucune exclusion qui ne serait pas également applicable à tous les étrangers sans exception.

b) à ne soumettre les ressortissants des Puissances alliées et associées à aucun règlement ou restrictions, en ce qui concerne les droits visés au paragraphe a, qui pourraient porter directement ou indirectement atteinte aux stipulations dudit paragraphe, ou qui seraient autres ou plus désavantageux que ceux qui s'appliquent aux étrangers ressortissants de la nation la plus favorisée;

c) à ne soumettre les ressortissants des Puissances alliées et associées, leurs biens, droits ou intérêts, y compris les sociétés ou associations dans lesquelles ils sont intéressés, à aucune charge, taxe ou impôts directs ou indirects, autres ou plus élevés que ceux qui sont ou pourront être imposés à ses ressortissants ou à leurs biens, droits ou intérêts, ou aux nationaux de toute Puissance plus favorisée, ou à leurs biens, droits ou intérêts.

d) à ne pas imposer aux ressortissants de l'une quelconque des Puissances alliées et associées une restriction quelconque qui n'était pas applicable aux ressortissants de ces Puissances à la date du 1er juillet 1914, à moins que la même restriction ne soit également imposée à ses propres nationaux.

Article 157.

Les ressortissants des Puissances alliées et associées jouiront sur le territoire bulgare, d'une constante protection, pour leur personne, leurs biens, droits et intérêts et auront libre accès devant les tribunaux.

Article 158.

La Bulgarie s'engage à reconnaître la nouvelle nationalité qui aurait été ou serait acquise par des ressortissants.

съгласно законите на съюзените и сдружени сили и съобразно с решенията на компетентните власти на тези сили, било чрез натурализация, било вследствие на някоя клауза от някой договор и да освободи във всяко отношение тия подданици, по силата на това ново-придобито подданство, от всяка зависимост спрямо държавата от която произхождат.

Членъ 159.

Съюзените и сдружени сили ще могат да назначават генерални консули, консули, вице-консули и консулски агенти въ градовете и пристанищата на България. България се задължава да одобрява назначението на тия генерални консули, консули, вице-консули и консулски агенти, чийто имена ще ѝ бъдат съобщавани, и да ги допуска да упражняват своите функции, съгласно приетите правила и обичаи.

ГЛАВА V.

Общи клаузи.

Членъ 160.

Задълженията, наложени на България чрез погорните глава I и членъ 152 от глава II, ще престанат да бъдат въ сила пет години след влизането въ сила на настоящия договор, освен ако противното се укаже от текста или ако съветът на Обществото на народите реши, най-малко дванадесет месеца преди изтичането на тоя период, щото тия задължения да останат въ сила за още единъ последующъ периодъ съ или безъ видоизменение.

Членъ 156 от глава IV ще остане въ сила следъ този периодъ отъ пет години, съ или безъ изменение, за единъ периодъ, ако такъвъ има, какъвто определятъ болшинството отъ съвета на Обществото на народите и който не ще може да надмине пет години.

Членъ 161.

Ако Българското правителство се отдаде на международна търговия, то не ще има въ това отношение, нито ще се счита, че има някое отъ правата, привилегиите и имунитетите на суверенитета.

ОТДЪЛЪ II.

Договори.

Членъ 162.

Отъ влизането въ сила на настоящия договоръ и като се спазватъ съдържанието се въ него постановления, само ония договори, конвенции и многостранни съглашения, отъ икономически или технически характеръ, които сж изброени по-долу или въ следующите членове, ще бъдатъ прилагани между България и тези отъ съюзените и сдружени сили, които сж страни въ тяхъ:

1° Конвенция отъ 11 октомври 1909 г., относително международното циркулиране на автомобилите;

2° Съглашение отъ 15 май 1886 г., относително пломбирането на вагоните, подлежащи на митница, и протоколъ отъ 18 май 1907 г.;

3° Съглашение отъ 15 май 1886 г., относително техническото единство на железниците;

tissants d'après les lois des Puissances alliées ou associées et conformément aux décisions des autorités compétentes de ces Puissances, soit par voie de naturalisation, soit par l'effet d'une clause d'un traité et à dégager à tous les points de vue ces ressortissants, en raison de cette acquisition de nouvelle nationalité, de toute allégeance vis-à-vis de leur État d'origine.

Article 159.

Les Puissances alliées et associées pourront nommer des consuls généraux, consuls, vice-consuls et agents consulaires dans les villes et ports de Bulgarie. La Bulgarie s'engage à approuver la désignation de ces consuls généraux, consuls, vice-consuls et agents consulaires, dont les noms lui seront notifiés, et à les admettre à l'exercice de leurs fonctions conformément aux règles et usages habituels.

CHAPITRE V.

Clauses générales.

Article 160.

Les obligations imposées à la Bulgarie par le Chapitre I, et par l'article 152 du Chapitre II ci-dessus, cesseront d'être en vigueur cinq ans après la date de la mise en vigueur du présent Traité, à moins que le contraire résulte du texte ou que le Conseil de la Société des Nations décide, douze mois au moins avant l'expiration de cette période, que ces obligations seront maintenues pour une période subséquente avec ou sans amendement.

L'article 156 du Chapitre IV restera en vigueur après cette période de cinq ans, avec ou sans amendement, pour telle période, s'il en est une, que fixera la majorité du Conseil de la Société des Nations, et qui ne pourra dépasser cinq années.

Article 161.

Si le Gouvernement bulgare se livre au commerce international, il n'aura à ce point de vue, ni ne sera considéré avoir aucun des droits, privilèges et immunités de la souveraineté.

SECTION II.

Traité.

Article 162.

Dès la mise en vigueur du présent Traité et sous réserve des dispositions qui y sont contenues, les traités, conventions et accords plurilatéraux, de caractère économique ou technique, énumérés ci-après et aux articles suivants, seront seuls appliqués entre la Bulgarie et celles des Puissances alliées et associées qui y sont Parties:

1° Convention du 11 octobre 1909, relative à la circulation internationale des automobiles;

2° Accord du 15 mai 1886, relatif au plombage des wagons assujettis à la douane et Protocole du 18 mai 1907;

3° Accord du 15 mai 1886, relatif à l'unité technique des chemins de fer;

4° Конвенция отъ 5 юлий 1890 г., относително публикуването на митническите тарифи и организирането на международен съюз за публикуването на митническите тарифи;

5° Конвенция отъ 20 май 1875 г. относително унификацията и усъвършенствуването на метрическата система;

6° Конвенция отъ 29 ноември 1906 г., относително унификацията на формулата за силните медикаменти;

7° Конвенция отъ 7 юний 1905 г., относително създаването на международен земеделски институт в Римъ;

8° Спогодба отъ 9 декември 1907 г., относително създаването на международен институт за обществена хигиена в Парижъ.

Членъ 163.

Съ влизането въ сила на настоящия договоръ, високите договорящи сили ще започнатъ отново да прилагатъ долуизброените конвенции и спогодби, до колкото се отнася до тяхъ, подъ условие, че България ще прилага особените нареждания, съдържащи се въ настоящия членъ:

Пощенски конвенции:

Конвенции и спогодби на Всемирия пощенски съюзъ, подписани въ Виена на 4 юлий 1891 г.

Конвенции и спогодби на Пощенския съюзъ, подписани въ Вашингтонъ на 15 юний 1897 г.

Конвенции и спогодби на Пощенския съюзъ, подписани въ Римъ на 26 май 1906 г.

Телеграфни конвенции:

Международни телеграфни конвенции, подписани въ Петроградъ на 10/22 юлий 1875 г.:

Правилници и тарифи, издадени отъ международната телеграфна конвенция въ Лисабонъ на 11 юний 1908 г.

България се задължава да не отказва съгласието си за сключването съ новите държави на специални спогодби, предвидени отъ конвенциите и спогодбите, относящи се до Всемирия пощенски съюзъ и до Международния телеграфенъ съюзъ, въ които участвуватъ казаните нови държави, или къмъ които тѣ се присъединяватъ.

Членъ 164.

Съ влизането въ сила на настоящия договоръ, високите договорящи страни ще прилагатъ отново, до колкото това се касае до тяхъ, международната радиотелеграфна конвенция отъ 5 юлий 1912 г., подъ условие, че България ще прилага вѣрменните правила, които ще ѝ се посочатъ отъ съюзените и сдружени сили.

Ако въ петтѣхъ години, които ще последватъ влизането въ сила на настоящия договоръ, една нова конвенция, уреждаща международните радиотелеграфни съобщения, бже сключена вмѣсто тая отъ 5 юлий 1912 г., тая нова конвенция ще обвърже България, даже въ случая, че тя би отказала да вземе участие въ изработването ѝ, или да я подпише.

Тая нова конвенция ще замѣни също вѣрменните мѣрки, които сж въ сила.

4. Convention du 5 juillet 1890, relative à la publication des tarifs de douane et à l'organisation d'une Union internationale pour la publication des tarifs douaniers;

5. Convention du 20 mai 1875, relative à l'unification et au perfectionnement du système métrique;

6. Convention du 29 novembre 1906, relative à l'unification de la formule des médicaments héroïques;

7. Convention du 7 juin 1905, relative à la création d'un Institut international agricole à Rome;

8. Arrangement du 9 décembre 1907 pour la création de l'Office international d'hygiène publique à Paris.

Article 163.

Dès la mise en vigueur du présent Traité, les Hautes Parties Contractantes appliqueront de nouveau les conventions et arrangements ci-après désignés, en tant qu'ils les concernent, sous condition de l'application, par la Bulgarie des stipulations particulières contenues dans le présent article:

Conventions postales:

Conventions et arrangements de l'Union postale universelle, signés à Vienne, le 4 juillet 1891;

Conventions et arrangements de l'Union postale, signés à Washington, le 15 juin 1897;

Conventions et arrangements de l'Union postale, signés à Rome, le 26 mai 1906.

Conventions télégraphiques:

Conventions télégraphiques internationales, signées à Saint-Petersbourg, le 10/22 juillet 1875;

Règlements et tarifs arrêtés par la Conférence télégraphique internationale de Lisbonne, le 11 juin 1908.

La Bulgarie s'engage à ne pas refuser son consentement à la conclusion avec les nouveaux Etats des arrangements spéciaux prévus par les conventions et arrangements relatifs à l'Union postale universelle et à l'Union télégraphique internationale, dont lesdits nouveaux Etats font partie ou auxquels ils adhèrent.

Article 164.

Dès la mise en vigueur du présent Traité, les Hautes Parties Contractantes appliqueront de nouveau, en tant qu'elle les concerne, la Convention radio-télégraphique internationale du 5 juillet 1912, sous condition de l'application par la Bulgarie des règles provisoires, qui lui seront indiquées par les Puissances alliées et associées.

Si, dans les cinq années qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, une nouvelle convention réglant les relations radio-télégraphiques internationales vient à être conclue en remplacement de la convention du 5 juillet 1912, cette nouvelle convention liera la Bulgarie, même au cas où celle-ci aurait refusé soit de participer à l'élaboration de la convention, soit d'y souscrire.

Cette nouvelle convention remplacera également les règles provisoires en vigueur.

Член 165. 1)

До сключването на нова конвенция достъпно риболовството въ водитѣ на Дунава и предназначена да замѣсти конвенцията отъ 29 ноември 1901 г., прѣходниятъ режимъ, който ще се установи, ще се опредѣли отъ единъ арбитъръ, назначенъ отъ Дунавската европейска комисия.

Член 166.

България се задѣлжава прѣди изтичането на единъ срокъ отъ дванадесетъ мѣсеца, начиная отъ влизането въ сила на настоящия договоръ:

1° да се присъедини, въ установенитѣ форми, къмъ Парижката международна конвенция отъ 20 мартъ 1883 г., за покровителството на индустриалната собственост, ревизирана въ Вашингтонъ на 2 юни 1911 г., както и къмъ Бернската международна конвенция отъ 9 септември 1886 г. за покровителството на художественитѣ и литературни произведения, ревизирана въ Берлинъ на 13 ноември 1908 г. и къмъ акта и добавъчния протоколъ отъ Бернъ, отъ 20 мартъ 1914 г.;

2° да признае и покровителствува индустриалната, литературната и художествената собственост на подданицитѣ на съюзенитѣ и сдружени страни, чрезъ ефективни законодателни мѣроприятия, взети съобразно съ принципитѣ на казанитѣ конвенции.

Освѣтъ това, и независимо отъ горѣспоменатитѣ задѣлжения, България се задѣлжава да обезпечавя признаването и покровителството на всѣка индустриална, литературна и художествена собственост на подданицитѣ на всѣка една отъ съюзенитѣ и сдружени страни поне въ такъвъ размѣръ, какъвто е билъ на датата 28 юли 1914 г. и при сжититѣ условия.

Член 167.

България се задѣлжава да се присъедини къмъ долунзброенитѣ конвенции и спогодби или пъкъ да ги ратифицира:

1° Конвенциитѣ отъ 14 мартъ 1884 г., отъ 1 декември 1886 г. и отъ 23 мартъ 1887 г. и заключителниятъ протоколъ отъ 7 юли 1887 г., относително запазването на подводнитѣ кабели;

2° Конвенцията отъ 31 декември 1913 г., относително еднообразното съставяне (унификацията) на търговскитѣ статистики;

3° Конвенцията отъ 23 септември 1910 г., относително еднообразното съставяне (унификацията) на извѣстни правила по морския абордажъ, помощъ и спасяване;

4° Конвенцията отъ 21 декември 1904 г., относително освобождаването на болничнитѣ параходи отъ налови и такси въ пристанищата;

5° Конвенцията отъ 26 септември 1906 г., за прѣмахването на нощната работа за женитѣ;

6° Конвенцията отъ 26 септември 1906 г., относително запрѣщението на употребяването на бѣлия фосфоръ въ фабрикацията на кибрита;

2) Текстъ на проектодоговора:

Чл. 165. — Конвенцията отъ 25 ноември 1901 г., сключена между Румъния и България, относително риболовството въ водитѣ на Дунава, влиза отново въ сила отъ деня на влизането въ сила на настоящия договоръ и не ще може да бъде денонсирана прѣзъ течението на единъ срокъ отъ 5 години, освѣтъ ако не бъде ревизирана по-рано по взаимно съгласие между договорянитѣ държави.

Article 165. 1)

Jusqu'à la conclusion d'une nouvelle convention relative à la pêche dans les eaux du Danube et destinée à remplacer la Convention du 29 novembre 1901, le régime transitoire à instituer sera fixé par un arbitre désigné par la Commission européenne du Danube.

Article 166.

La Bulgarie s'engage, avant l'expiration d'un délai de douze mois à partir de la mise en vigueur du présent Traité:

1° à adhérer, dans les formes prescrites, à la Convention internationale de Paris du 20 mars 1883 pour la protection de la propriété industrielle, révisée à Washington le 2 juin 1911 ainsi qu'à la Convention internationale de Berne du 9 septembre 1886 pour la protection des œuvres littéraires et artistiques, révisée à Berlin le 13 novembre 1908 et à l'Acte et au Protocole additionnel de Berne du 20 mars 1914;

2° à reconnaître et à protéger la propriété industrielle, littéraire et artistique des ressortissants des Pays alliés et associés par des dispositions législatives effectives prises en conformité des principes desdites conventions.

De plus et indépendamment des obligations susvisées, la Bulgarie s'engage à continuer d'assurer la reconnaissance et la protection de toute propriété industrielle, littéraire ou artistique des ressortissants de chacun des Pays alliés ou associés d'une manière au moins aussi étendue qu'à la date du 28 juillet 1914 et dans les mêmes conditions.

Article 167.

La Bulgarie s'engage à adhérer aux conventions ou accords énumérés ci-après ou à les ratifier:

1° Conventions du 14 mars 1884, du 1er décembre 1886 et du 23 mars 1887 et Protocole de clôture du 7 juillet 1887, relatifs à la protection des câbles sous-marins;

2° Convention du 31 décembre 1913, relative à l'unification des statistiques commerciales;

3° Conventions du 23 septembre 1910, relative à l'unification de certaines règles en matière d'abordage, d'assistance et de sauvetage maritimes;

4° Convention du 21 décembre 1904, relative à l'exemption pour les bâtiments hospitaliers des droits et taxes dans les ports;

5° Convention du 26 septembre 1906 pour la suppression du travail de nuit pour les femmes;

6° Convention du 26 septembre 1906 pour la suppression de l'emploi du phosphore blanc dans la fabrication des allumettes;

2) Texte du projet.

Article 165. — La convention du 29 novembre 1901 entre la Roumanie et la Bulgarie concernant la pêche dans les eaux du Danube est remise en vigueur à dater de la mise en vigueur du présent Traité et ne pourra être dénoncée pendant un délai de cinq années, à moins qu'elle ne soit révisée antérieurement d'un commun accord entre les Etats contractants.

7° Конвенцията от 18 май 1904 г. и от 4 май 1910 г., относително търговията с жени;

8° Конвенцията от 4 май 1910 г., относително прѣмахването на порнографически издания;

9° Санитарнитѣ конвенции отъ 30 януарий 1892 г., отъ 15 априль 1893 г., отъ 3 априль 1904 г., отъ 19 мартъ 1897 г. и отъ 3 декемврий 1903 г.;

10° Конвенциитѣ отъ 3 ноемврий 1881 г. и отъ 15 априль 1889 г. относително мѣрките противъ филоксерата;

11° Конвенцията отъ 19 мартъ 1902 г., относително покровителството на полезнитѣ за земледѣлието птици.

Членъ 168.

Всѣка една отъ съюзенитѣ и сдружени сили, като се вдѣхновява отъ общитѣ принципи или отъ особенитѣ постановления на настоящия договоръ, ще нотифицира на България двустраннитѣ конвенции и договори отъ всѣкакъвъ видъ, които тя ще иска да се поставятъ отново въ сила по отношение на нея.

Нотификацията, прѣвидена въ настоящия членъ ще стане било направо, било чрезъ друга нѣкоя сила. България ще увѣдоми писмено за получаването ѝ; датата на влизането ѝ отново въ сила ще бѣде тая на нотификацията.

Съюзенитѣ и сдружени сили се задѣлжаватъ помежду си да поставятъ отново въ сила съ България само конвенциитѣ и договоритѣ, които съхждатъ съ постановленията на настоящия договоръ.

Нотификацията ще споменава, евентуално, ония отъ разпорежданята на тѣзи конвенции или договори, които, като несѣобразни съ постановленията на настоящия договоръ, не трѣбва да се считатъ като поставени отново въ сила.

Въ случай на различие въ мнѣнията, Обществото на народитѣ ще бѣде поканено да се произнесе.

Единъ срокъ отъ шестъ мѣсеца, който ще тече отъ влизането въ сила на настоящия договоръ, ще се даде на съюзенитѣ и сдружени сили, за да пристѣпятъ къмъ нотификацията.

Само двустраннитѣ конвенции и договори, които ще сж прѣдметъ на подобна нотификация, ще бѣдатъ възстановени между всички съюзени и сдружени сили и България; всички други сж, и оставатъ, отмѣнени.

Горнитѣ правила сж приложими къмъ всички двустранни договори и конвенции, съществуващи между всички съюзени и сдружени сили и България, даже ако казанитѣ съюзени и сдружени сили не сж били въ положение на война съ нея.

Членъ 169.

България признава, че сж, и ще останатъ отмѣнени чрезъ настоящия договоръ всички договори, конвенции и спогодби, които тя е сключила съ Германия, Австрия, Унгария и Турция отъ 1 августъ 1914 г. до влизането въ сила на настоящия договоръ.

Членъ 170.

България се задѣлжава да осигури, по право, на съюзенитѣ и сдружени сили и на чиновницитѣ и на подданицитѣ на казанитѣ сили, ползуването на всички права и прѣимуѣства, отъ каквото е естество и да били тѣ, които може да е отстъпила на Германия, Австрия, Унгария или Турция, или на чиновницитѣ и подданицитѣ на тия

7° Conventions des 18 mai 1904 et 4 mai 1910, relatives à la répression de traite des blanches;

8° Convention du 4 mai 1910, relative à la suppression des publications pornographiques;

9° Conventions sanitaires du 30 janvier 1892, du 15 avril 1893, du 3 avril 1894, du 19 mars 1897 et du 3 décembre 1903;

10° Conventions des 3 novembre 1881 et 15 avril 1889, relatives aux mesures à prendre contre le phylloxera;

11° Convention du 19 mars 1902 relative à la protection des oiseaux utiles à l'agriculture.

Article 168.

Chacune des Puissances alliées ou associées, s'inspirant des principes généraux ou des stipulations particulières du présent Traité, notifiera à la Bulgarie les conventions bilatérales de toute nature, dont elle exigera la remise en vigueur avec elle.

La notification prévue au présent article sera faite soit directement soit par l'entremise d'une autre Puissance. Il en sera accusé réception par écrit par la Bulgarie; la date de la remise en vigueur sera celle de la notification.

Les Puissances alliées ou associées s'engagent entre elles, à ne remettre en vigueur avec la Bulgarie que les conventions ou traités qui sont conformes aux stipulations du présent Traité.

La notification mentionnera éventuellement celles des dispositions de ces conventions ou traités qui, n'étant pas conformes aux stipulations du présent Traité, ne seront pas considérées comme remises en vigueur.

En cas de divergence d'avis, la Société des Nations sera appelée à se prononcer.

Un délai de six mois, qui courra depuis la mise en vigueur du présent Traité, est imparti aux Puissances alliées ou associées pour procéder à la notification.

Les conventions bilatérales et Traités bilatéraux, qui auront fait l'objet d'une telle notification, seront seuls remis en vigueur entre les Puissances alliées ou associées et la Bulgarie; tous les autres sont et demeureront abrogés.

Les règles ci-dessus sont applicables à toutes conventions bilatérales ou traités bilatéraux existant entre toutes Puissances alliées et associées et la Bulgarie, même si lesdites Puissances alliées et associées n'ont pas été en état de guerre avec elle.

Article 169.

La Bulgarie reconnaît comme étant et demeurant abrogés par le présent Traité tous les traités, conventions ou accords qu'elle a conclus avec l'Allemagne, l'Autriche, la Hongrie ou la Turquie depuis le 1er août 1914 jusqu'à la mise en vigueur du présent Traité.

Article 170.

La Bulgarie s'engage à assurer de plein droit aux Puissances alliées et associées ainsi qu'aux fonctionnaires et ressortissants desdites Puissances, le bénéfice de tous les droits et avantages de quelque nature que ce soit qu'elle a pu concéder à l'Allemagne, à l'Autriche, à la Hongrie ou à la Turquie, ou concéder aux fonctionnaires

държави, чрез договори, конвенции и спогодби, сключени преди 1 август 1914 г. дотогава, докогато тия договори, конвенции и спогодби ще бъдат в сила.

Съюзените и сдружени сили си запазват правото да приемат или не, ползуването от тия права и привилегии.

Членъ 171.

България признава, че сж, и оставатъ отменени всички договори, конвенции и спогодби, които тя е сключила преди 1 август 1914 г. или следъ тая дата, до влизането въ сила настоящия договоръ, съ Русия или съ всяка друга държава или правителство, чиято територия е съставлявала по-рано частъ отъ Русия, както и съ Румъния, следъ 15 августъ 1916 г. до влизането въ сила на настоящия договоръ.

Членъ 172.

Въ случай, че отъ 1 августъ 1914 г. една съюзена или сдружена сила, Русия или една държава или правителство, чиято територия е съставляла по-рано частъ отъ Русия, е била принудена, вследствие на окупация или по другъ начинъ, или поради всяка друга причина, да даде или да остави да се дадатъ чрезъ актъ, изхождащъ отъ коя да е публична властъ, концесии, привилегии и облаги, отъ каквото естество и да сж тѣ, на България или на български подданикъ, тия концесии, привилегии или облаги се унищожаватъ по право отъ настоящия договоръ.

Всички тежести или обезщетения, които евентуално биха могли да произлязатъ отъ това унищожение, не ще бъдатъ въ никой случай понесени отъ съюзените и сдружени сили, нито отъ силите, държавите, правителствата или публични власти, които настоящия членъ освобождава отъ тѣхните задължения.

Членъ 173.

Отъ влизането въ сила на настоящия договоръ България се задължава да признае, по право, на съюзените и сдружени сили, както и на тѣхните подданици, ползуването отъ правата и привилегиите отъ всякако естество, които е дала отъ 1 августъ 1914 г. до влизането въ сила на настоящия договоръ, чрезъ договори, конвенции или спогодби на невоюващи държави или на подданици на тия държави дотогава, докогато тия договори, конвенции или спогодби бъдатъ в сила.

Членъ 174.

Ония отъ високите договорящи страни, които не сж още подписали или, следъ като сж подписали, не сж още ратифицирали конвенцията за опиума, подписана въ Хага на 23 януарий 1912 г., се съгласяватъ да се тури въ сила тая конвенция и да се изработи за тази цѣль нужното законодателство, щомъ като това бъде възможно, а най-късно въ дванадесетъ мѣсеца следъ влизането въ сила на настоящия договоръ.

Високите договорящи страни, сж съгласни, освѣтъ това, че по отношение на тѣзи отъ тѣхъ, които не сж още ратифицирали казаната конвенция, ратификацията на настоящия договоръ да е равносилна съ ратификацията на тая конвенция и на специалния протоколъ, съставенъ въ Хага, съгласно рѣшението на третата конференция върху опиума, държана въ 1914 г., за турянето въ сила на казаната конвенция.

et ressortissants de ces États, par traités, conventions ou accords, conclus avant le 1er août 1914, aussi longtemps que ces traités, conventions ou accords resteront en vigueur.

Les Puissances alliées et associées se réservent le droit d'accepter ou non le bénéfice de ces droits et avantages.

Article 171.

La Bulgarie reconnaît comme étant et demeurant abrogés tous les traités, conventions ou accords qu'elle a conclus, avant le 1er août 1914 ou depuis cette date jusqu'à la mise en vigueur du présent Traité, avec la Russie ou avec tout État ou Gouvernement dont le territoire constituait antérieurement une partie de la Russie ainsi qu'avec la Roumanie, après le 15 août 1916, jusqu'à la mise en vigueur du présent Traité.

Article 172.

Au cas où, depuis le 1er août 1914, une Puissance alliée ou associée, la Russie ou un État ou Gouvernement dont le territoire constituait antérieurement une partie de la Russie, aurait été contraint à la suite d'une occupation militaire, par tout autre moyen ou pour toute autre cause, d'accorder ou de laisser accorder par un acte émanant d'une autorité publique quelconque des concessions, privilèges et faveurs de quelque nature que ce soit à la Bulgarie ou à un ressortissant bulgare, ces concessions, privilèges et faveurs sont annulés de plein droit par le présent Traité.

Toutes charges ou indemnités pouvant éventuellement résulter de cette annulation ne seront en aucun cas supportées par les Puissances alliées et associées ni par les Puissances, États, Gouvernements ou autorités publiques que le présent article délie de leurs engagements.

Article 173.

Dès la mise en vigueur du présent Traité, la Bulgarie s'engage à faire bénéficier de plein droit les Puissances alliées et associées, ainsi que leurs ressortissants, des droits et avantages de quelque nature que ce soit qu'elle a concédés depuis le 1er août 1914 jusqu'à la mise en vigueur du présent Traité, par traités, conventions ou accords, à des États non belligérants ou ressortissants de ces États, aussi longtemps que ces traités, conventions ou accords resteront en vigueur.

Article 174.

Celles des Hautes Parties Contractantes qui n'auraient pas encore signé ou qui, après avoir signé, n'auraient pas encore ratifié la Convention sur l'opium, signée à la Haye le 23 janvier 1912, sont d'accord pour mettre cette Convention en vigueur, et, à cette fin, pour édicter la législation nécessaire aussitôt qu'il sera possible et, au plus tard, dans les douze mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité.

Les Hautes Parties Contractantes conviennent, en outre, pour celles d'entre elles qui n'ont pas encore ratifié ladite Convention, que la ratification du présent Traité équivaldra, à tous égards, à cette ratification et à la signature du Protocole spécial ouvert à la Haye conformément aux résolutions de la troisième Conférence sur l'opium, tenue en 1914 pour la mise en vigueur de ladite Convention.

Правителството на Французката република ще изпрати на Холандското правителство единъ завѣренъ прѣписъ отъ протокола за поставянето на ратификациитѣ на настоящия договоръ и ще покани Холандското правителство да приеме тоя договоръ като поставяне на ратификациитѣ на конвенцията отъ 23 януарий 1912 г. и като подписване на добавъчния протоколъ отъ 1914 г.

Членъ 175.

Имунитетитѣ и привилегиитѣ на чуждитѣ подданици, сѣщо както правата за сѣдимостъ и консулско покровителство дадени въ България на съюзенитѣ и сдружени сили, по силата на капитулациитѣ и обичаитѣ, както и произтичащи отъ договоритѣ, ще могатъ да съставятъ прѣдметъ на специални конвенции между всѣка една отъ заинтересованитѣ съюзени и сдружени сили и България.

Що се касае до горѣизброенитѣ прѣимущества, главнитѣ съюзени и сдружени сили ще се ползватъ отъ положението на най-облагодѣтелствуваната нация въ България.

Заинтересованитѣ съюзени и сдружени сили се задѣлжватъ помежду си да сключватъ само такива конвенции, които сѣ съгласни съ постановленията на настоящия договоръ. Въ случай на различие въ мнѣнията помежду имъ, Обществото на народитѣ ще бѣде поканено да се произнесе.

ОТДѢЛЪ III.

Д ѣ л г о в е.

Членъ 176.

Слѣднитѣ категории парични задѣлжения ще бѣдатъ уредени чрезъ провѣрочни и компенсационни служби, които ще се уредятъ отъ всѣка една отъ високитѣ договарящи страни въ срокъ отъ три мѣсеца, начиная отъ нотафикацията, прѣдвидена въ алинея д по-долу:

1° Дълговетѣ, изискуеми прѣди войната и дължими отъ подданици на една отъ договарящитѣ държави, живущи въ територията на тая държава, спрямо подданици на една противна държава, живущи въ територията на тая държава;

2° Дълговетѣ, станали изискуеми прѣзъ врѣме на войната и дължими на подданици на една отъ договарящитѣ държави, живущи на територията на тая държава и произтичащи отъ слѣлки и договори, сключени съ подданицитѣ на една противна държава, живущи въ територията на тая държава — чието пълно или частично изплащане е било прѣустановено вслѣдствие на обявяването на войната;

3° Лихвитѣ, изтекли прѣди и прѣзъ врѣме на войната и дължими на подданици на една отъ договарящитѣ сили, произхождащи отъ цѣнности, издадени или приети отъ една противна сила, стига само изплащането на тия лихви на подданицитѣ на тая сила или на неутралнитѣ да не е било прѣустановено прѣзъ войната;

4° Платимитѣ капитали прѣди и слѣдъ войната, дължими на подданицитѣ на една отъ договарящитѣ страни и прѣдставящи цѣнности, издадени отъ една противна сила, стига само изплащането на тоя капиталъ на подданицитѣ на тия сили, или на неутралнитѣ, да не е било прѣустановено прѣзъ войната.

Сумитѣ, добити отъ ликвидациитѣ на неприятелски имоти, права и интереси, посочени въ отдѣлъ IV и приложенето му, ще бѣдатъ поети въ тежестъ въ моне-

Le Gouvernement de la République française communiquera au Gouvernement des Pays-Bas une copie certifiée conforme du procès-verbal de dépôt des ratifications du présent Traité et invitera le gouvernement des Pays-Bas à accepter et recevoir ce document comme dépôt des ratifications de la Convention du 23 janvier 1912 et comme signature du Protocole additionnel de 1914.

Article 175.

Les immunités et privilèges des sujets étrangers ainsi que les droits de juridiction et de protection consulaires attribués en Bulgarie aux Puissances alliées et associées, en vertu des capitulations et usages ainsi que des traités, pourront faire l'objet de Conventions spéciales entre chacune des Puissances alliées et associées intéressées et la Bulgarie.

En ce qui concerne les avantages mentionnés ci-dessus, les Principales Puissances alliées ou associées bénéficieront du traitement de la nation la plus favorisée, en Bulgarie.

Les Puissances alliées et associées intéressées s'engagent entre elles à ne conclure que des conventions conformes aux stipulations du présent Traité. En cas de divergence d'avis entre elles, la Société des Nations sera appelée à se prononcer.

SECTION III.

D e t t e s.

Article 176.

Seront réglées par l'intermédiaire d'Offices de vérification et de compensation qui seront constitués par chacune des Hautes Parties Contractantes dans un délai de trois mois à dater de la notification prévue à l'alinéa 2 ci-après, les catégories suivantes d'obligations pécuniaires:

1° Les dettes exigibles avant la guerre et dues par les ressortissants d'une des Puissances Contractantes, résidant sur le territoire de cette Puissance, aux ressortissants d'une Puissance adverse résidant sur le territoire de cette Puissance;

2° Les dettes devenues exigibles pendant la guerre, et dues aux ressortissants d'une des Puissances Contractantes résidant sur le territoire de cette Puissance et résultant des transactions ou des contrats, passés avec les ressortissants d'une Puissance adverse résidant sur le territoire de cette Puissance, dont l'exécution totale ou partielle a été suspendue du fait de la déclaration de guerre;

3° Les intérêts échus avant et pendant la guerre, et dus à un ressortissant d'une des Puissances Contractantes, provenant des valeurs émises ou reprises par une Puissance adverse, pourvu que le paiement de ces intérêts aux ressortissants de cette Puissance ou aux neutres n'ait pas été suspendu pendant la guerre;

4° Les capitaux remboursables avant et pendant la guerre, payables aux ressortissants d'une des Puissances Contractantes, représentant des valeurs émises par une Puissance adverse, pourvu que le paiement de ce capital aux ressortissants de cette Puissance ou aux neutres n'ait pas été suspendu pendant la guerre.

Les produits des liquidations des biens, droits et intérêts ennemis visés dans la Section IV et son Annexe, seront pris en charge dans la monnaie et au change prévus

тата и по камбио, предвидени по-долу в алинея 1 от провѣрочните и компенсационни служби, и разпредѣлени отъ тѣхъ споредъ условията, предвидени въ казания отдѣлъ и приложение.

Операциитѣ, предвидени въ настоящия членъ, ще се извършватъ съгласно слѣдните принципи и съобразно приложението къмъ настоящия отдѣлъ:

а) всѣка отъ високитѣ договорящи страни ще забрани, щомъ като влѣзе въ сила настоящиятѣ договоръ, всички изплащания, приемане на изплащане и въобще всѣкакви съобщения между заинтересованитѣ страни, относително уреждането на казанитѣ дългове, освѣнъ чрезъ посредничеството на горѣпоменатитѣ провѣрочни и компенсационни служби;

б) всѣка една отъ високитѣ договорящи страни ще бѣде респективно отговорна за изплащането на казанитѣ дългове на своитѣ подданици, освѣнъ въ случая, когато длъжникътъ е билъ прѣди войната въ несъстоятелностъ, въ гражданска несъстоятелностъ или въ положение на обявена невъзможностъ да плаща, или, ако дългътъ се дължи отъ дружество, чиито дѣла сѣ били ликвидирани прѣзъ войната, съгласно изключителното военно законодателство. Обаче дълговетѣ на жителитѣ отъ завзетитѣ или окупирани отъ неприятеля територии прѣди примирието не ще бѣдатъ гарантирани отъ държавитѣ, на които принадлежатъ тѣзи територии;

в) сумитѣ, дължими на подданици на една отъ договорящитѣ страни, отъ подданици на една противна страна, ще бѣдатъ вписани въ приходъ на провѣрочната и компенсационна служба на страната на длъжника и внесени на кредитора отъ службата на неговата държава;

г) дълговетѣ ще бѣдатъ изплатени или кредитирани въ монетата на заинтересованата съюзена и сдружена сила (включително колонитѣ и протекторатитѣ на съюзенитѣ сили, британскитѣ Доминиони и Индия). Ако дълговетѣ трѣбва да бѣдатъ уредени въ каквато и да е друга монета, тѣ ще бѣдатъ платени или кредитирани въ монетата на заинтересованата съюзена или сдружена сила, (колония, протекторатъ, британски Доминиони или Индия). Обръщането ще стане по курса на камбио отъ прѣди войната.

За прилагането на това постановление ще се смѣта, че курсътъ на камбио отъ прѣди войната е равенъ на срѣдното число на курсоветѣ на телеграфическитѣ прѣводи на заинтересованата съюзена или сдружена сила въ мѣсеца, прѣдшествующъ непосредствено обявяването на военнитѣ дѣйствия между казаната заинтересована сила и България.

Въ случай, че съ договоръ е билъ изрично уговоренъ единъ неизмѣненъ камбиаленъ курсъ за обръщането на монетата, въ която е изразено задължението — въ монетата на заинтересованата съюзена или сдружена сила, горното разпореждане, относящо се до курса на камбио, нѣма да бѣде прилагано.

Що се касае до новитѣ държави Польша и Чехословакия, монетата на издѣлжаването и курса на камбио, приложими за изплащане или кредитиране на дълговетѣ, ще бѣдатъ опрѣдѣлени отъ комисията за репарациитѣ, предвидена въ часть VII (Поправки), освѣнъ ако заинтересованитѣ страни не сѣдъ прѣдварително спогодили по всящитѣ въпроси;

д) разпорежданията на настоящия членъ и на приложението не ще се прилагатъ между България, отъ една страна, и отъ друга страна една отъ съюзенитѣ или сдруженитѣ сили, тѣхнитѣ колонии и протекторати, или британскитѣ Доминиони или Индия, освѣнъ ако въ срокъ

сѣ-послѣдъ а. алинея 1, par les Offices de vérification et de compensation et affectés par eux dans les conditions prévues par lesdites Section et Annexe.

Les opérations visées dans le présent article seront effectuées selon les principes suivants et conformément à l'Annexe de la présente section:

a) Chacune des Hautes Parties Contractantes interdira, dès la mise en vigueur du présent Traité tous paiements, acceptations de paiements et généralement toutes communications entre les parties intéressées, relativement au règlement desdites dettes, autrement que par l'intermédiaire des Offices de vérification et de compensation susvisés;

b) Chacune des Hautes Parties Contractantes sera respectivement responsable du paiement desdites dettes de ses nationaux, sauf dans le cas où le débiteur était, avant la guerre, en faillite, en déconfiture ou en état d'insolvabilité déclarée ou si la dette était due par une société, dont les affaires ont été liquidées pendant la guerre conformément à la législation exceptionnelle de guerre. Néanmoins les dettes des habitants des territoires envahis ou occupés par l'ennemi avant l'Armistice ne seront pas garanties par les Etats dont ces territoires font partie;

c) Les sommes dues aux ressortissants d'une des Puissances Contractantes par les ressortissants d'une Puissance adverse seront portées au débit de l'Office de vérification et de compensation du pays du débiteur et versées au créancier par l'Office du pays de ce dernier;

d) Les dettes seront payées ou créditées dans la monnaie de celle des Puissances alliées et associées (y compris les colonies et protectorats des Puissances alliées, les Dominions britanniques et l'Inde), qui sera intéressée. Si les dettes doivent être réglées dans toute autre monnaie, elles seront payées ou créditées dans la monnaie de la Puissance alliée ou associée intéressée (colonie, protectorat, Dominion britannique ou Inde). La conversion se fera au taux du change d'avant-guerre.

Pour l'application de cette disposition, on considère que le taux du change d'avant-guerre est égal à la moyenne des taux des transferts télégraphiques de la Puissance alliée ou associée intéressée pendant le mois précédant immédiatement l'ouverture des hostilités entre ladite Puissance intéressée et la Bulgarie.

Dans le cas où un contrat stipulerait expressément un taux fixe de change pour la conversion de la monnaie, dans laquelle l'obligation est exprimée, en la monnaie de la Puissance alliée ou associée intéressée, la disposition ci-dessus, relative aux taux du change, ne sera pas applicable.

En ce qui concerne les nouveaux Etats de Pologne et de Tcheco-Slovaquie, la monnaie de règlement et le taux du change applicables aux dettes à payer ou à créditer seront fixés par la Commission des réparations prévue par la Partie VII (Réparations), à moins que les Etats intéressés ne soient au préalable parvenus à un accord réglant les questions en suspens.

e) Les prescriptions du présent article et de l'Annexe ci-jointe ne s'appliqueront pas entre la Bulgarie d'une part et, d'autre part, l'une quelconque des Puissances alliées ou associées, leurs colonies et pays de protectorat, ou l'un quelconque des Dominions britanniques, ou l'Inde, à moins

от един мѣсецъ отъ влизането въ сила на настоящия договоръ, не се нотифицира това на България отъ правителството на нѣкоя съюзена или сдружена сила, на нѣкой британски Доминионъ или на Индия, споредъ случая.

е) Съюзенитѣ и сдружени сили, които сж се присъединили къмъ настоящия членъ и приложението, ще могатъ да се съгласятъ помежду си да ги приложатъ къмъ респективнитѣ си подданици, установени на тѣхна територия, касателно отношенията между тѣзи подданици и българскитѣ подданици. Въ такъвъ случай, изплащанията, извършени въ изпълнение на настоящитѣ нареждания, ще бждатъ уредени между провѣрочнитѣ и компенсационнитѣ служби на заинтересованитѣ съюзени и сдружени сили.

ПРИЛОЖЕНИЕ.

§ 1.

Всѣка една отъ високитѣ договарящи страни ще учрѣди въ срокъ отъ три мѣсеца, начиная отъ нотификацията, предвидена въ чл. 176 § d, една „провѣрочна и компенсационна служба“, за плащането и събирането на неприятелскитѣ дългове.

Вънъ отъ тѣхъ могатъ да бждатъ образувани мѣстни служби за частъ отъ териториитѣ на високитѣ договарящи страни. Тѣзи служби ще дѣйствуватъ въ тѣзи територии, както централнитѣ служби; но всички сношения съ службата, установена въ противната страна, ставатъ чрезъ централната служба.

§ 2.

Въ настоящето приложение подъ думитѣ „неприятелски дългове“ се разбираатъ паричнитѣ задължения, посочени въ параграфъ първи отъ членъ 176, подъ „неприятелски длъжници“ — лицата, които дължатъ тѣзи суми; подъ „неприятелски кредитори“ — лицата, на които тѣ се дължатъ; подъ „служба кредиторъ“ — провѣрочната и компенсационна служба, функционираща въ страната на кредитора, и подъ „служба длъжникъ“ — провѣрочната и компенсационната служба, функционираща въ страната на длъжника.

§ 3.

Високитѣ договарящи страни ще санкциониратъ нарушенията на параграфъ a, отъ чл. 176 съ наказанията, предвидени по настоящемъ въ тѣхното законодателство за търговия съ неприятеля. Тѣ сжщо ще забранятъ на своя територия всѣкакъвъ съдебенъ искъ, касателно плащане на неприятелскитѣ дългове, вънъ отъ случаитѣ, предвидени въ настоящия правилникъ.

§ 4.

Правителствената гаранция, предвидена въ параграфъ b, отъ членъ 176 се прилага, когато изплащането не може да се извърши по каквато и да е причина, освѣнъ въ случая, когато, споредъ законодателството на страната-длъжникъ, дългътъ е билъ просроченъ въ момента на обявяването на войната, или ако въ този моментъ длъжникътъ е билъ въ несъстоятелностъ, въ гражданска несъстоятелностъ, или въ обявена невъзможностъ да плаща, или ако дългътъ е дължимъ отъ едно дружество, чиито сибѣйки сж били ликвидирани споредъ изключителното военно законодателство. Въ този случай, предвидената процедура въ настоящия правилникъ ще се приложи за изплащането на репарациитѣ.

que, dans un délai d'un mois, à dater de l'entrée en vigueur du présent Traité, notification à cet effet ne soit donnée à la Bulgarie par les Gouvernements de telle Puissance alliée ou associée, de tel Dominion britannique, ou de l'Inde, suivant le cas.

f) Les Puissances alliées et associées qui ont adhéré au présent article et à l'Annexe ci-jointe, pourront convenir entre elles de les appliquer à leurs ressortissants respectifs établis sur leur territoire, en ce qui concerne les rapports entre ces ressortissants et les ressortissants bulgares. Dans ce cas, les paiements effectués par application de la présente disposition feront l'objet de règlement entre les Offices de vérification et de compensation alliés et associés intéressés.

ANNEXE.

§ 1.

Chacune des Hautes Parties Contractantes créera, dans un délai de trois mois, à dater de la notification prévue à l'article 176, § a, un „Office de vérification et de compensation“ pour le paiement et le recouvrement des dettes ennemies.

Il pourra être créé des Offices locaux pour une partie des territoires des Hautes Parties Contractantes. Ces Offices agiront sur ces territoires comme les offices centraux; mais tous les rapports avec l'Office établi dans le pays adverse auront lieu par l'intermédiaire de l'Office central.

§ 2.

Dans la présente Annexe, on désigne par les mots „dettes ennemies“ les obligations pécuniaires visées au premier paragraphe de l'article 176, par „débiteurs ennemis“ les personnes qui doivent ces sommes, par „créanciers ennemis“ les personnes à qui elles sont dues; par „Office créancier“ l'Office de vérification et compensation fonctionnant dans le pays du créancier et par „Office débiteur“ l'Office de vérification et compensation fonctionnant dans le pays du débiteur.

§ 3.

Les Hautes Parties Contractantes sanctionneront les infractions aux dispositions du paragraphe a de l'article 176 par les peines prévues actuellement, dans leur législation pour le commerce avec l'ennemi. Elles interdiront également sur leur territoire toute action en justice relative au paiement des dettes ennemies, en dehors des cas prévus par le présent règlement.

§ 4.

La garantie gouvernementale prévue au paragraphe b de l'article 176 s'applique, lorsque le recouvrement ne peut être effectué, pour quelque cause que ce soit, sauf dans le cas où, selon la législation du pays débiteur, la dette était prescrite au moment de la déclaration de guerre ou si, à ce moment, le débiteur était en faillite, en déconfiture ou en état d'insolvabilité déclarée ou si la dette était due par une société dont les affaires ont été liquidées conformément à la législation exceptionnelle de guerre. Dans ce cas, la procédure prévue par la présente Annexe s'appliquera au paiement des répartitions.

monnaie

Термините „въ несъстоятелност“, „въ гражданска несъстоятелност“ се отнасят до приложението на законодателствата, които предвиждат тѣзи юридически положения. Изразът „въ обявена невъзможност да плаща“ има същото значение, както въ английското право.

§ 5.

Кредиторите ще съобщат на службата-кредитор, въ срокъ отъ шестъ мѣсеца отъ датата на учредяването ѝ, дълговетъ, които имъ се дължатъ и ще доставятъ на тая служба всички документи и свѣдѣния, които ще имъ бъдатъ поискани.

Високите договарящи страни ще взематъ всички полезни мѣрки да прѣслѣдватъ и наказватъ всички тайни споразумѣния, които могатъ да станатъ между кредитори и длъжници — неприятели. Службите ще си съобщаватъ всички указания и свѣдѣния, които могатъ да помогнатъ да се откриятъ и наказатъ подобни тайни споразумѣния.

Високите договарящи страни ще улеснятъ, доколкото е възможно, пощенските и телеграфни съобщения, на разноски на страните и чрезъ службите, помежду длъжници и кредитори, желаещи да дойдатъ до едно споразумѣние върху сумата на тѣхния дългъ. Службата-кредиторъ ще съобщи на службата-длъжникъ дълговетъ, които ѝ сѫ декларирани. Службата-длъжникъ своеврѣменно ще съобщи на службата-кредиторъ признатите дългове и спорните дългове. Въ този послѣдния случай службата-длъжникъ ще покаже причините за непризнаването на дълга.

§ 6.

Когато единъ дългъ бъде признатъ напълно или отчасти, службата-длъжникъ ще кредитира веднага съ признатата сума службата-кредиторъ, която едновременно ще бъде уведомена за този кредитъ.

§ 7.

Дългътъ се счита като признатъ въ своята цѣлостъ и сумата му ще се mine веднага въ кредитъ на службата-кредиторъ, освѣнъ, ако въ единъ срокъ отъ три мѣсеца отъ получаването на съобщението, което ще ѝ бъде направено (освѣнъ ако този срокъ бъде продълженъ съ съгласието на службата-кредиторъ), службата-длъжникъ не съобщи, че дългътъ не е признатъ.

§ 8.

Въ случай, че дългътъ не бъде признатъ изцѣло или отчасти, двѣтъ служби ще изучатъ въпроса по взаимно съгласие и ще се опитатъ да помирятъ страните.

§ 9.

Службата-кредиторъ ще изплати на частните кредитори сумите, внесени на нейнъ кредитъ, като използва за цѣльта сумите, турени на нейно разположение отъ правителството на страната ѝ, и при условията, опрѣдѣлени отъ това правителство, като прави особено всички одрѣжки, които се смѣтатъ необходими за риска, разноски или комисионно право.

§ 10.

Всѣко лице, което изисква изплащането на единъ неприятелски дългъ, чиято сума не е била призната напълно или отчасти, ще плаща на службата, въ видъ на глоба, единъ или Индианъ, върху непризна-

Les termes „en faillite, en déconfiture“ visent l'application des législations qui prévoient ces situations juridiques. L'expression „en état d'insolvabilité déclarée“ a la même signification qu'en droit anglais.

§ 5.

Les créanciers notifieront, à l'Office créancier, dans le délai de six mois, à dater de sa création, les dettes qui leur sont dues et fourniront à cet Office tous les documents et renseignements qui leur seront demandés.

Les Hautes Parties Contractantes prendront toutes mesures utiles pour poursuivre et punir les collusions qui pourraient se produire entre créanciers et débiteurs ennemis. Les Offices se communiqueront toutes les indications et renseignements pouvant aider à découvrir et à punir de semblables collusions.

Les Hautes Parties Contractantes faciliteront autant que possible la communication postale et télégraphique, aux frais des parties et par l'intermédiaire des Offices entre débiteurs et créanciers désireux d'arriver à un accord sur le montant de leur dette.

L'Office créancier notifiera à l'Office débiteur toutes les dettes qui lui auront été déclarées. L'Office débiteur fera, en temps utile, connaître à l'Office créancier les dettes reconnues et les dettes contestées. Dans ce dernier cas, l'Office débiteur mentionnera les motifs de la non-reconnaissance de la dette.

§ 6.

Lorsqu'une dette aura été reconnue, en tout ou partie, l'Office débiteur créditera aussitôt du montant reconnu l'Office créancier qui sera, en même temps, avisé de ce crédit.

§ 7.

La dette sera considérée comme reconnue pour sa totalité et le montant en sera immédiatement porté au crédit de l'Office créancier, à moins que, dans un délai de trois mois à partir de la réception de la notification qui lui aura été faite (sauf prolongation de ce délai acceptée par l'Office créancier), l'Office débiteur ne fasse connaître que la dette n'est pas reconnue.

§ 8.

Dans le cas où la dette ne serait pas reconnue, en tout ou partie, les deux Offices examineront l'affaire d'un commun accord et tenteront de concilier les parties.

§ 9.

L'Office créancier payera aux particuliers créanciers les sommes portées à son crédit en utilisant à cet effet les fonds mis à sa disposition par le Gouvernement de son pays et dans les conditions fixées par ce Gouvernement, en opérant notamment toute retenue jugée nécessaire pour risques, frais ou droits de commission.

§ 10.

Toute personne qui aura réclamé le paiement d'une dette ennemie dont le montant n'aura pas été reconnu en tout ou en partie devra payer à l'Office, à titre d'amende, un intérêt de 5 p. 100 sur la partie non reconnue de la

тата част на дълга. Сяко, всяко лице, което неправилно е отказало да признае напълно или отчасти единия дълг, искан от него, ще трябва да плати, въ вид на глоба, лихва от 5% от сумата, за която отказът му не е бил признат за оправдателен.

Тази лихва ще се дължи от деня на изтичането на срока, предвиден в параграф 7, до деня, въ който искането бъде признато за неоправдателно или дългът платен.

Службите, всяка за това, което се отнася до нея, ще се грижат за събирането на горьпосоченият глоби и ще бъдат отговорни въ случай, че тези глоби не могат да бъдат събрани.

Глобите се внасят на кредит на противната служба, която ще ги запази като разноси за изпълнението на настоящите нареждания.

§ 11.1)

Балансът на операцията между службите ще се определя всеки три месеци и остатъкът от сметката ще се уравнива от държавата-длъжник въ срок от един месец и с плащане въ ефективна, въ брой.

Обаче, остатъкът от суми, които може да се дължат от една или няколко съюзени или сдружени сили, ще бъдат задържани до пълното изплащане на сумите, дължими на съюзените и сдружени сили или на техните подданици вследствие на войната.

§ 12.

Съ щъл да се улесни разискването между службите, всяка от тях ще има един представител въ града, дто ще функционира другата.

§ 13.

Осатъ при мотивирано изключение, въпросът ще се разглежда до колкото е възможно, въ канцеларията на службата-длъжник.

§ 14.

Чръз приложението на чл. 176 параграф 6, високите договарящи страни сж отговорни за изплащането на неприятелските дългове от техните подданици-длъжници.

Службата-длъжник ще трябва съдователно да кредитира службата-кредиторъ съ всички признати дългове, даже и когато събирането имъ от частния дължникъ бже невъзможно. Правителствата обаче ще трябва да дадат на своята служба нужната власт за събирането на признатите вземания.

По изключение, признатите дългове, дължими от лица, които сж претърпели повреди от войната, ще бъдат вписани на кредит на службата-кредиторъ, само когато обезщетението, което може да имъ се дължи за тези повреди, имъ бже заплатено.

1) Текстъ на проектодоговора:

§ 11. — Балансът на операцията между службите ще се определя всеки месец и остатъкът от сметката ще се уравнива от държавата-длъжник въ срок от осем дена и с плащане въ ефективна, въ брой.

Обаче, остатъкът от суми, които може да се дължат от една или няколко съюзени или сдружени сили ще бъдат задържани до пълното изплащане на сумите, дължими на съюзените и сдружени сили или на техните подданици вследствие на войната.

dette. De même, toute personne qui aura indûment refusé de reconnaître tout ou partie d'une dette à elle réclamée devra payer, à titre d'amende, un intérêt de 5 p. 100 sur le montant au sujet duquel son refus n'aura pas été reconnu justifié.

Cet intérêt sera dû à partir du jour de l'expiration du délai prévu au paragraphe 7 jusqu'au jour où la réclamation aura été reconnue injustifiée ou la dette payée.

Les Offices, chacun en ce qui le concerne, poursuivront le recouvrement des amendes ci-dessus visés et seront responsables dans le cas où ces amendes ne pourront pas être recouvrées.

Les amendes seront portées au crédit de l'Office adverse, qui les conservera à titre de contribution aux frais d'exécution des présentes dispositions.

§ 11.1)

La balance des opérations entre les Offices sera établie tous les trois mois et le solde réglé par l'Etat débiteur dans un délai d'un mois et par versement effectif de numéraire.

Toutefois, les soldes pouvant être dus par une ou plusieurs Puissances alliées ou associées seront retenus jusqu'au paiement intégral des sommes dues aux Puissances alliées et associées ou à leurs ressortissants du chef de la guerre.

§ 12.

En vue de faciliter la discussion entre les Offices, chacun d'eux aura un Représentant dans la ville où fonctionnera l'autre.

§ 13.

Sauf exception motivée, les affaires seront discutées autant que possible dans les bureaux de l'Office débiteur.

§ 14.

Par application de l'article 176, paragraphe 6, les Hautes Parties Contractantes sont responsables du paiement des dettes ennemies de leurs ressortissants débiteurs.

L'Office débiteur devra donc créditer l'Office créancier de toutes les dettes reconnues, alors même que le recouvrement sur le particulier débiteur aurait été impossible. Les Gouvernements devront néanmoins donner à leur Office tout pouvoir nécessaire pour poursuivre le recouvrement des créances reconnues.

Exceptionnellement, les dettes reconnues qui sont dues par des personnes ayant subi des dommages de guerre ne seront inscrites au crédit de l'Office créancier que lorsque l'indemnité qui pourrait leur être due pour ces dommages aura été payée.

1) Texte du projet.

§ 11. — La balance des opérations entre les Offices sera établie tous les mois et le solde réglé par l'Etat débiteur dans un délai de huitaine et par versement effectif de numéraire.

Toutefois, les soldes pouvant être dus par une ou plusieurs Puissances alliées ou associées seront retenus jusqu'au paiement intégral des sommes dues aux Puissances alliées et associées ou à leurs ressortissants du chef de la guerre.

§ 15.

Всѣко правителство ще гарантира разносикѣ на службата, установена на негова територия, включително и заплатитѣ на персонала.

§ 16.

Въ случай на несъгласие между дѣлѣ служби върху съществуването на дълга или въ случай на конфликтъ между длѣжника и кредитора — неприятел, или между службитѣ, спорѣтъ ще бѣде или подложенъ на арбитражъ (ако странитѣ се съгласятъ и при условия опрѣдѣлени отъ тѣхъ по взаимно съгласие), или внесетъ въ смѣсеня арбитраженъ съдъ, прѣдвиденъ въ сѣдванци VI отдѣлъ.

Спорѣтъ може, обаче, по искане на службата-кредиторъ, да бѣде разглежданъ отъ обикновенитѣ съдилища въ мѣстожителството на длѣжника.

§ 17.

Сумитѣ присѣдени отъ смѣсеня арбитраженъ съдъ, отъ обикновенитѣ съдилища или отъ арбитражни съдъ, ще се събиратъ чрезъ службитѣ, като че тѣзи суми сѣ признати за дължими отъ службата-длѣжникъ.

§ 18.

Заинтересованитѣ правителства ще брѣдѣлятъ единъ чиновникъ, натоваренъ да завежда дѣлата прѣдъ смѣсеня арбитраженъ съдъ за смѣтка на своята служба. Този чиновникъ упражнява единъ общъ контролъ върху пълномощницитѣ или адвокатитѣ на подданицитѣ на своята държава.

Съдилището съди по документитѣ. То може, обаче, да изслуша явилитѣ се лично страни, или пъкъ прѣдставени по тѣхно желание, било чрезъ пълномощници, одобрени отъ двѣтѣ правителства, било чрезъ горѣказания чиновникъ, който има властъ да се намѣси на една страна, както и да поднови и поддържа изоставеното отъ страната искане.

§ 19.

Заинтересованитѣ служби ще доставятъ на смѣсеня арбитраженъ съдъ всички свѣдѣния и документи, които притежаватъ, за да позволятъ на съда да се произнесе бързо по въпроситѣ, които му сѣ поставени на разглеждане.

§ 20.

Възивната жалба на една отъ странитѣ противъ задружното рѣшение на двѣтѣ служби влѣче за нея, който подава жалбата, задължението да депозира една сума, която му се връща само когато първото рѣшение бѣде отменено въ негова полза и въ размѣръ, въ който тя е уважена; въ такъвъ случай противникътъ му трѣбва да бѣде осѣденъ да понесе въ сѣщия размѣръ вѣрди и разноси. Депозитътъ може да бѣде замѣненъ съ едно поръчителство прието отъ съда.

По всичкитѣ дѣла, които се разглеждатъ отъ съда, ще се събира една такса въ размѣръ 5% отъ спорната сума. Таксата е въ тежестъ на страната, която губи дѣлото, освѣнъ ако съдътъ рѣши противното. Тази такса се прибавя къмъ указания по-горѣ депозитъ. Тя е сѣщо независима отъ поръчителството.

Съдътъ може да присѣди на една отъ странитѣ вѣрди и загуби въ размѣръ на разносикѣ по процеса.

§ 15.

Chaque Gouvernement garantira les frais de l'Office installé sur son territoire, y compris les appointements du personnel.

§ 16.

En cas de désaccord entre deux Offices sur la réalité de la dette ou en cas de conflit entre le débiteur et le créancier ennemis ou entre les Offices, la contestation sera ou soumise à un arbitrage (si les parties y consentent et dans les conditions fixées par elles d'un commun accord), ou portée devant le Tribunal arbitral mixte prévu dans la Section VI ci-après.

La contestation peut toutefois, à la demande de l'Office créancier, être soumise à la juridiction des Tribunaux de droit commun du domicile du débiteur.

§ 17.

Les sommes allouées par le Tribunal arbitral mixte, par les Tribunaux de droit commun ou par le Tribunal d'arbitrage seront recouvrées par l'intermédiaire des Offices, comme si ces sommes avaient été reconnues dues par l'Office débiteur.

§ 18.

Les Gouvernements intéressés désigneront un agent chargé d'introduire les instances devant le Tribunal arbitral mixte pour le compte de son office. Cet agent exercera un contrôle général sur les mandataires ou avocats des ressortissants de son pays.

Le Tribunal juge sur pièces. Il peut toutefois entendre les parties comparissant en personne ou représentées, à leur gré, soit par des mandataires agréés par les deux Gouvernements, soit par l'agent visé ci-dessus, qui a pouvoir d'intervenir aux côtés de la partie comme de reprendre et soutenir la demande abandonnée par elle.

§ 19.

Les Offices intéressés fourniront au Tribunal arbitral mixte tous renseignements et documents qu'ils auront en leur possession, afin de permettre au Tribunal de statuer rapidement sur les affaires qui lui sont soumises.

§ 20.

Les appels de l'une des parties contre la décision conjointe de deux Offices entraînent à la charge de l'appelant, une consignation qui n'est restituée que lorsque la première décision est réformée en faveur de l'appelant et dans la mesure du succès de ce dernier, son adversaire devant, en ce cas, être, dans une égale proportion, condamné aux dommages et dépens. La consignation peut être remplacée par une caution acceptée par le Tribunal.

Un droit de 5 p. 100 sur le montant de la somme en litige sera prélevé pour toutes les affaires soumises au Tribunal. Saut-décision contraire du Tribunal, le droit sera supporté par la partie perdante. Ce droit se cumulera avec la consignation visée ci-dessus. Il est également indépendant de la caution.

Le Tribunal peut allouer à l'une des Parties des dommages et intérêts à concurrence des frais du procès.

Всички суми дължими по приложение на настоящия параграф, се минават на сметка на службата на печелившата страна, като се държи отделна сметка за тях.

§ 21.

За да може бързо да се разглеждат делата, при назначаването на персонала въ службите и въ смесения арбитражен съдъ, ще се държи сметка и за знанието на езика на заинтересованата противна държава.

Самите служби ще могат свободно да се сношават помежду си и да си прѣпращат документи на свой езикъ.

§ 22.

Дълговете ще носятъ лихви споредъ следните условия, освѣтъ ако противното е уговорено между заинтересованите правителства:

Не се плащатъ лихви на сумите, дължими като дивиденди, лихви и други периодически плащания, прѣдставляващи лихви на капитала.

Лихвата ще бъде 5% годишно, освѣтъ ако, по силата на договоръ, законъ или по мѣстенъ обичай, кредиторътъ слѣдва да получи друга лихва. Въ такъвъ случай важи тази лихва.

Лихвите ще текатъ отъ деня на почване военните дѣйствиия или пъкъ отъ деня на надежда, ако надеждата на дълга, който трѣбва да се прибере е билъ прѣзъ прѣме на войната и до деня, въ който дължимата сума се внесе на сметката на службата-кредиторъ.

Дължимите лихви ще се считатъ като признати дългове отъ службите и ще минаватъ въ сжигитъ условия, на сметката на службата-кредиторъ.

§ 23.

Ако вследствие на рѣшение на службите или на смесения арбитраженъ съдъ се счита, че нѣкоя рекламация не спада въ прѣдвидениятъ въ чл. 176 случай, кредиторътъ има право да дѣри изплащането на вземането си прѣдъ обикновениятъ съдилища или по какъвто и да било другъ правенъ начинъ.

Молбата, отправена до службата, прѣкъсва давността.

§ 24.

Високите договарящи страни уговарятъ да считатъ рѣшенията на смесения арбитраженъ съдъ за окончателни и да ги направятъ задължителни за подданиците си.

§ 25.

Ако нѣкоя служба-кредиторъ откаже да съобщи на службата-длъжникъ нѣкоя рекламация или пъкъ да изпълни нѣкой отъ прѣдвидениятъ въ настоящето приложение процесуални актове, имащи за цѣль да изтъкнатъ, изцѣло или отчасти, нѣкое съобщено по установения редъ искане, тя е длъжна да издаде на кредитора едно удостоверение, посочващо исканата сума и казаниятъ кредиторъ може да дѣри вземането си прѣдъ обикновениятъ съдилища или по който-и да е правенъ пътъ.

ОТДѢЛЪ IV.

Имоти, права и интереси.

Членъ 177.

Въпросътъ за имотитъ, правата и частнитъ интереси въ неприятелскитъ страни ще получи своето раз-

Toute somme due par application du présent paragraphe sera portée au crédit de l'Office de la partie gagnante et fera l'objet d'un compte séparé.

§ 21.

En vue de l'expédition rapide des affaires, il sera tenu compte, pour la désignation du personnel des Offices et du Tribunal arbitral mixte, de la connaissance de la langue du pays adverse intéressé.

Les Offices pourront correspondre librement entre eux et se transmettre des documents dans leur langue.

§ 22.

Sauf accord contraire entre les Gouvernements intéressés, les dettes porteront intérêt dans les conditions suivantes:

Aucun intérêt n'est dû sur les sommes dues à titre de dividendes, intérêts ou autres paiements périodiques représentant l'intérêt du capital.

Le taux de l'intérêt sera 5% par an sauf si, en vertu d'un contrat, de la loi ou de la coutume locale, le créancier devait recevoir un intérêt d'un taux différent. Dans ce cas, c'est ce taux qui sera appliqué.

Les intérêts courront du jour de l'ouverture des hostilités ou du jour de l'échéance si la dette à recouvrer est échue au cours de la guerre, et jusqu'au jour où le montant de la dette aura été porté au crédit de l'Office créancier.

Les intérêts, en tant qu'ils sont dus, seront considérés comme des dettes reconnues par les Offices et portés, dans les mêmes conditions, au crédit de l'Office créancier.

§ 23.

Si, à la suite d'une décision des Offices ou du Tribunal arbitral mixte, une réclamation n'est pas considérée, comme rentrant dans les cas prévus dans l'article 176, le créancier aura la faculté de poursuivre le recouvrement de sa créance devant les tribunaux de droit commun ou par toute autre voie de droit.

La demande adressée à l'Office est interruptive de prescription.

§ 24.

Les Hautes Parties Contractantes conviennent de considérer les décisions du Tribunal arbitral mixte comme définitives et de les rendre obligatoires pour leurs ressortissants.

§ 25.

Si un Office créancier se refuse à notifier à l'Office débiteur une réclamation ou à accomplir un acte de procédure prévu à la présente Annexe pour faire valoir, pour tout ou partie, une demande qui lui aura été dûment notifiée, il sera tenu de délivrer au créancier un certificat indiquant la somme réclamée et ledit créancier aura la faculté de poursuivre le recouvrement de la créance devant les tribunaux de droit commun ou par toute autre voie de droit.

SECTION IV.

Biens, droits et intérêts.

Article 177.

La question des biens, droits et intérêts privés en pays ennemis recevra sa solution conformément aux prin-

решение съобразно с положените в настоящия отделъ принципи и съ разпореджанията на тукъ прибавеното приложение:

а) Взетите отъ България изключителни военни мърки и разпоредителни мърки, така както сж опредѣлени въ тукъ прибавеното приложение, параграфъ 3, досѣжно имотите, правата и интересите на подданиците на съюзените и сдружени сили, включително и дружествата или сдруженията, въ които тѣзи подданици сж били заинтересовани, ще бждатъ веднага адигнати или спрѣни, ако ликвидацията имъ не е привършена, и въпросните имоти, права и интереси ще бждатъ възврънати на правомлющите, които ще разполагатъ напълно съ тѣхъ при означените въ чл. 178 условия. Българското правителство ще отмени всички законодателни или административни мърки, които то е взело прѣзъ войната, за да забрани на дружествата отъ съюзно или съдружническо подданство или такива, въ които сж заинтересовани съюзнически или съдружнически подданици, да се ползватъ отъ концесии или контракти въ България.

б) Подъ резерва на противни разпореджания, които биха могли да произтекатъ отъ настоящия договоръ, съюзените или сдружени сили си запазватъ правото да задържатъ и ликвидиратъ всички имоти, права и интереси на българските подданици, или на контролираните отъ тѣхъ дружества, въ своята територия, въ своите колонии, притежания и протекторати, включително и териториите, които имъ се отстъпватъ по силата на настоящия договоръ.

Ликвидацията ще става съгласно законите на заинтересованата съюзена или сдружена държава и българскиятъ собственикъ не ще може да разполага съ тѣзи имоти, права и интереси, нито да ги облага съ каквато и да е тежоба, безъ съгласието на тази държава.

Не ще бждатъ смѣтани, въ смисъла на настоящия параграфъ, като български подданици, ония български подданици, които по силата на приложението на настоящия договоръ ще придобиятъ по право подданството на нѣкоя съюзена или сдружена сила.

в) Цѣните или обезщетенията, произтичащи отъ упражнението на посоченото въ параграфъ 6 право, ще се опредѣлятъ, споредъ установените способи за оцѣнка и за ликвидация, отъ законодателството на страната, където имотите сж били задържани или ликвидирани.

г) Въ отношенията между съюзените или сдружени сили или тѣхните подданици отъ една страна и България или нейните подданици отъ друга всички изключителни военни или разпоредителни мърки, приложени отъ съюзените или сдружени сили, или извършени актове,

г) Текстъ на проектодоговора:

Чл. 177. — а) Въ отношенията между съюзените и сдружени сили и тѣхните подданици отъ една страна и България или нейните подданици отъ друга всички изключителни военни или разпоредителни мърки, приложени отъ съюзените или сдружени сили, или извършени актове или такива, които има да се извършватъ по силата на тѣзи мърки, така както сж опредѣлени въ параграфите 1 и 3 на тукъ прибавеното приложение, ще се считатъ за околчателни и противоположавани на всѣко лице, подъ предвидените въ настоящия договоръ резерви. Сж щите мърки и всички други такива, засѣгащи имотите, правата и интересите на съюзените и сдружени сили, особено реквизициите и секвестрите, извършени или отъ гражданските и военни власти, или пъкъ въ България отъ гражданските и военни власти или на населението, или отъ българските войски, където и да било отъ войските на силите, съюзници на България, ще се считатъ унищожени и Българското правителство ще вземе всички нужни мърки за възвръщането на тѣзи имоти, права и интереси.

cipes posés dans la présente Section et aux dispositions de l'Annexe ci-jointe:

а) Les mesures exceptionnelles de guerre et les mesures de disposition, telles qu'elles sont définies dans l'Annexe ci-jointe, paragraphe 3, prises par la Bulgarie, concernant les biens, droits et intérêts des ressortissants des Puissances alliées ou associées, y compris les sociétés et associations dans lesquelles ces ressortissants étaient intéressés, seront immédiatement levées ou arrêtées lorsque la liquidation n'en aura pas été terminée, et les biens, droits et intérêts, dont il s'agit, seront restitués aux ayants droit, qui en auront la pleine jouissance dans les conditions fixées par l'article 178. Le Gouvernement bulgare rapportera toutes les dispositions législatives ou réglementaires qu'il aurait prises pendant la guerre pour interdire aux sociétés de nationalité alliée ou associée, ou dans lesquelles des ressortissants alliés ou associés sont intéressés, de bénéficier de concessions ou de contrats en Bulgarie.

б) Sous réserve des dispositions contraires qui pourraient résulter du présent Traité, les Puissances alliées ou associées se réservent le droit de retenir et de liquider tous les biens, droits et intérêts des ressortissants bulgares ou des sociétés contrôlées par eux sur leur territoire, dans leurs colonies, possessions et pays de protectorat, y compris les territoires qui leur ont été cédés en vertu du présent Traité.

La liquidation aura lieu conformément aux lois de l'Etat allié ou associé intéressé et le propriétaire bulgare ne pourra disposer de ces biens, droits et intérêts, ni les grever d'aucune charge, sans le consentement de cet Etat.

Ne seront pas considérés, au sens du présent paragraphe, comme ressortissants bulgares, les ressortissants bulgares qui acquièrent de plein droit la nationalité d'une Puissance alliée ou associée, par application du présent Traité.

в) Les prix ou indemnités résultant de l'exercice du droit visé au paragraphe б) seront fixés d'après les modes d'évaluation et de liquidation déterminés par la législation du pays, dans lequel les biens ont été retenus ou liquidés.

г) Dans les rapports entre les Puissances alliées ou associées ou leurs ressortissants d'une part, et la Bulgarie ou ses ressortissants d'autre part, seront considérées comme définitives et opposables à toute personne, sous les réserves prévues au présent Traité, toutes mesures

г) Texte du projet.

Article 177. — а) Dans les rapports entre les Puissances alliées ou associées ou leurs ressortissants d'une part, et la Bulgarie ou ses ressortissants d'autre part, seront considérées comme définitives et opposables à toute personne, sous les réserves prévues au présent Traité, toutes mesures exceptionnelles de guerre ou de disposition mises en application par les Puissances alliées et associées, ou actes accomplis ou à accomplir en vertu de ces mesures, telles qu'elles sont définies dans les paragraphes 1 et 3 de l'Annexe ci-jointe. Les mêmes mesures et toutes autres affectant les biens, droits et intérêts des Puissances alliées et associées, notamment les actes de réquisition ou de saisie effectués ou bien par les autorités civiles ou militaires, des populations ou les troupes bulgares en quelque lieu que ce soit, ou bien en Bulgarie par les autorités civiles ou militaires ou les troupes des Puissances alliées de la Bulgarie, seront reconnues nulles et le Gouvernement bulgare prendra toutes les mesures nécessaires en vue de la restitution de ces biens, droits et intérêts.

или такива, които има да се възвръщат по силата на тези мърки, така както са определени в параграфи 1 и 3 на тукъ прибавеното приложение, ще се считат за окончателни и противопоставяеми на всяко лице, подъ прѣдвидението въ настоящия договоръ реален. Обаче ако въ държавитѣ, посочени въ § 11 отъ настоящия членъ, са взети мѣрки, които увѣждатъ имотитѣ, правата и интереситѣ на българскитѣ подданици и които не са съобразни съ мѣстното законодателство, правомощиятъ българинѣ има право на обезщетение за причинената му вреда; това обезщетение се определя отъ прѣдвидения въ отдѣлъ VI смѣсенъ арбитраженъ съдъ. Същитѣ мѣрки и всички други, засѣгащи имотитѣ, правата и интереситѣ на подданицитѣ на съюзнитѣ и сдружени сили, особено реквизициитѣ и секвестритѣ, извършени или отъ гражданскитѣ и военни власти на населението, или отъ българскитѣ войски, кждѣто и да били, или пъкъ въ България отъ гражданскитѣ или военни власти или отъ войскитѣ на силитѣ съюзници на България, ще се смѣтатъ унищожени и Българското правителство ще вземе всички нужни мѣрки за възвръщането на тези имоти, права и интереси.

д) Подданицитѣ на съюзнитѣ и сдружени сили ще иматъ право на обезщетение за причиненитѣ вреди и загуби на имотитѣ, правата и интереситѣ имъ, включително дружествата и сдруженията, въ които тѣ са били заинтересовани на българска територия, така както съществуваше на 20 септември 1915 г., отъ прилагането както на изключителнитѣ военни мѣрки, така и на разпоредителнитѣ мѣрки, съставляващи прѣдметъ на параграфи 1 и 3 на тукъ прибавеното приложение. Прѣдвидениятъ по този поводъ рекламация отъ тези подданици ще бѣдатъ разглеждани и размѣрѣтъ на обезщетенията ще бѣде определятъ отъ смѣсенъ арбитраженъ съдъ, прѣдвиденъ въ отдѣлъ VI, или отъ единъ арбитъръ, посоченъ отъ въпросния съдъ; обезщетенията ще бѣдатъ за сметка на България и ще могатъ да се взематъ отъ намиращитѣ се въ територията или подъ контрола на рекламиращата държава имоти на български подданици. Тези имоти ще могатъ да се задържатъ като залогъ за неприятелскитѣ задължения въ определенитѣ въ параграфъ 4 на тукъ прибавеното приложение условия. Изплащането на тия обезщетения ще може да се извършва отъ съюзната или сдружена сила и размѣрѣтъ имъ да се вписва въ сметка на България.

е) Всѣки имъ, когато подданикъ на една съюзена или сдружена сила, собственикъ на имотъ, право или интересъ, който е билъ прѣдметъ на какъва разпоредителна мѣрка въ българската територия, изкаже такова желание, неговата рекламация, прѣдвидена въ § 8, ще получи удовлетворение, ако имотитѣ съществуватъ още въ натура, прѣкъ възвръщането му.

Въ такъвъ случай България ще трѣбва да вземе всички нужни мѣрки, за да постави отново намѣстения собственикъ въ владѣние на неговия имотъ, свободенъ отъ всички тежести или сервитути, съ които може да е билъ обремененъ слѣдъ ликвидацията, и да обезпечи всѣко пострадаване отъ възвръщането трето лице.

Ако споменатото въ настоящия параграфъ възвръщане не може да стане, може да се сключватъ частни споразумѣния, прѣкъ прѣговори, водени съ посредничеството на заинтересованитѣ сили или на посоченитѣ въ прилагането къмъ отдѣлъ III приложение провѣрочни и компенсационни служби, за да се обезпечи обезщетението на подданика на една съюзена или сдружена сила за възвръщането въ § 8 вреда, прѣкъ отстъпване на облиги или

exceptionnelles de guerre ou de disposition mises en application par les Puissances alliées et associées, ou actes accomplis ou à accomplir en vertu de ces mesures, telles qu'elles sont définies dans les paragraphes 1 et 3 de l'Annexe ci-jointe. Néanmoins, si dans les États visés au paragraphe 1) du présent article, des mesures portant préjudice aux biens, droits et intérêts des ressortissants bulgares et non conformes à la législation locale, ont été prises, l'ayant-droit bulgare aura droit à une indemnité pour le préjudice qui lui a été causé. Cette indemnité sera fixée par le Tribunal arbitral mixte prévu à la Section VI. Les mêmes mesures et toutes autres affectant les biens, droits et intérêts des ressortissants des Puissances alliées et associées, notamment les actes de réquisition ou de saisie effectués ou bien par les autorités civiles ou militaires, des populations ou les troupes bulgares en quelque lieu que ce soit, ou bien en Bulgarie par les autorités civiles ou militaires ou les troupes des Puissances alliées de la Bulgarie, seront reconnues nulles et le Gouvernement bulgare prendra toutes les mesures nécessaires en vue de la restitution de ces biens, droits et intérêts.

e) Les ressortissants des Puissances alliées ou associées auront droit à une indemnité pour les dommages ou préjudices causés à leurs biens, droits ou intérêts, y compris les sociétés ou associations dans lesquelles ils étaient intéressés sur le territoire bulgare, tel qu'il existait au 20 septembre 1915, par l'application, tant des mesures exceptionnelles de guerre que des mesures de disposition qui font l'objet des paragraphes 1 et 3 de l'Annexe ci-jointe. Les réclamations formulées à ce sujet par ces ressortissants seront examinées et le montant des indemnités sera fixé par le Tribunal arbitral mixte prévu par la Section VI ou par un arbitre désigné par ledit Tribunal; les indemnités seront à la charge de la Bulgarie et pourront être prélevées sur les biens des ressortissants bulgares, existant sur le territoire ou se trouvant sous le contrôle de l'État du réclamant. Ces biens pourront être constitués en gage des obligations ennemies, dans les conditions fixées par le paragraphe 4 de l'Annexe ci-jointe. Le payement de ces indemnités pourra être effectué par la Puissance alliée ou associée et le montant porté au débit de la Bulgarie.

f) Toutes les fois que le ressortissant d'une Puissance alliée ou associée, propriétaire d'un bien, droit ou intérêt qui a fait l'objet d'une mesure de disposition sur le territoire bulgare en exprimera le désir, il sera satisfait à la réclamation prévue au paragraphe e), lorsque le bien existe encore en nature, par la restitution dudit bien.

Dans ce cas, la Bulgarie devra prendre toutes les mesures nécessaires pour remettre le propriétaire évincé en possession de son bien, libre de toutes charges ou servitudes dont il aurait été grevé après la liquidation, et indemniser tout tiers lésé par la restitution.

Si la restitution visée au présent paragraphe ne peut être effectuée, des accords particuliers, négociés par l'intermédiaire des Puissances intéressées ou des Offices de vérification et de compensation visés à l'Annexe jointe à la Section III, pourront intervenir pour assurer que le ressortissant d'une Puissance alliée ou associée soit indemnisé du préjudice visé au paragraphe e) par l'attribution d'avantages ou d'équivalents, qu'il consent à accepter en

еквиваленти, които той се съгласи да приеме вместо имота, правата или интересите, от които е бил изместен.

Поради направения съобразно с настоящия член, извършване, отбелязване по прилагане на параграф 4 или ил. обезщетения ще бъдат намазани съ сепаратната стойност на възвратния имот, като се държи сметка за обезщетенията за лишение от ползване или за повреда.

ж) Правилното в параграф 4 право е запазено за собствениците, поданиците на съюзените или сдружените сили, върху територията на които преди подписването на примиренето не са били прилагани законодателни мерки, налагащи обща ликвидация на неприетелските имоти, права и интереси.

з) Освен въ случаи, когато по прилагане на параграф 4 са направени извършване въ натура, чиято доход, от ликвидацията на неприетелски имот, права и интереси, както и да се запазват, извършени било въ основа на изключителното военно законодателство, било по прилагането на този член, и изобщо неоплатените вземания на неприетели въ пари ще получат следното назначение:

1. Що се отнася до силите, които приемат откъд III и приложението към него, казаните произведени и вземания ще бъдат внесени въ кредитъ на силата, чийто поданик е собственикът, преди службата по проверки и компенсацията, учредена според казаните откъд и приложение; всички остатъци, които би се оказали въ полза на България, ще се употребят съгласно чл. 129 отъ часть VII (Репарации).

2. Що се отнася до силите, които приемат откъд III и приложението към него, произведените от имотите, правата и интересите, вземанията въ пари на поданиците на съюзените или сдружените сили, задържани от България, ще бъдат веднага изплатени на правомощания или на негово правителство. Всяка съюзена или сдружена сила ще може да разполага съ произведеното от имотите, правата, интересите и съ вземанията въ пари на български поданици, секвестрирани отъ съгласно нейните закони и постановления, и ще може да го употребява за изплащане на установените въ този член или отъ параграф 4 на приложението към него репарации и вземания. Всички имоти, право и интереси или произведение от ликвидацията на този имот, или всичко вземане въ пари, което не би било употребено както е казано по-горе, ще може да бъде задържано от казаната съюзена или сдружена сила и въ този случай съ стойността им въ брой ще се постъпи съобразно съ чл. 129 часть VII (Репарации).

и) Въ случай на ликвидация, извършени било въ поименит държави, подписавши настоящия договор като съюзени или сдружените сили, било въ държави, на които се дава част отъ българска територия по този договор, било въ държави, които не участват въ поправките, по има да плати България, приходите от ликвидацията, извършени от правителствата на казаните държави, ще трябва да се внесе направо на собственика под резерва на правата на комисията за репарации по силата на настоящия договор, особено по силата на чл. 121, часть VII (Репарации). Ако собственикът докаже преди установения от откъд VI на тази част съместен арбитражен съд, или преди който арбитраж, назначен от този съд, че условията на продажбата или вземане от правителството на съответната държава мерки извън общото и законодател-

репрезентация на бие, дес дрои и дес интереси дот и а ете евинце.

En raison des restitutions effectuées conformément au présent article, les prix ou indemnités fixés par application du paragraphe 4) seront diminués de la valeur actuelle du bien restitué, compte tenu des indemnités pour privation de jouissance ou détérioration.

g) La faculté prévue au paragraphe f) est réservée aux propriétaires ressortissants des Puissances alliées ou associées sur le territoire desquels des mesures législatives, ordonnant la liquidation générale des biens, droits ou intérêts ennemis, n'étaient pas en application avant la signature de l'Armistice.

h) Sauf le cas où, par application du paragraphe f), des restitutions en nature ont été effectuées, le produit net des liquidations de biens, droits et intérêts ennemis où qu'ils aient été situés, faites soient en vertu de la législation exceptionnelle de guerre, soit par application du présent article et généralement tous les avoirs en numéraire des ennemis recevront l'affectation suivante:

1° En ce qui concerne les Puissances adoptant la Section III et l'Annexe jointe, lesdits produits et avoirs seront portés au crédit de la Puissance dont le propriétaire est ressortissant, par l'intermédiaire de l'Office de vérification et de compensation institué par lesdites Section et Annexe; tout solde créditeur en résultant en faveur de la Bulgarie sera traité conformément à l'article 129, Partie VII (Réparations) du présent Traité.

2° En ce qui concerne les Puissances n'adoptant pas la Section III et l'Annexe jointe, le produit des biens, droits et intérêts et les avoirs en numéraires des ressortissants des Puissances alliées ou associées, détenus par la Bulgarie sera immédiatement payé à l'ayant droit ou à son Gouvernement. Chaque Puissance alliée ou associée pourra disposer du produit des biens, droits et intérêts et des avoirs en numéraire des ressortissants bulgares qu'elle a saisis conformément à ses lois et règlements et pourra l'affecter au paiement des réclamations et créances définies par le présent article ou par le paragraphe 4 de l'Annexe ci-jointe. Tout bien, droit ou intérêt ou produit de la liquidation de ce bien ou tout avoir en numéraire, dont il n'aura pas été disposé conformément à ce qui est dit ci-dessus, peut être retenu par ladite Puissance alliée ou associée, et, dans ce cas, sa valeur en numéraire sera traitée conformément à l'article 129 Partie VII (Réparations) du présent Traité.

i) Dans le cas des liquidations effectuées soit dans les nouveaux États signataires du présent Traité comme Puissances alliées et associées, soit dans les États auxquels une partie du territoire bulgare est transféré par le présent Traité, soit dans les États qui ne participent pas aux réparations à payer par la Bulgarie, le produit des liquidations effectuées par le Gouvernement desdits États devra être versé directement aux propriétaires sous réserve des droits de la Commission des réparations en vertu du présent Traité, notamment de l'article 121, Partie VII (Réparations). Si le propriétaire établit devant le Tribunal arbitral mixte prévu par la Section VI de la présente Partie, ou devant un arbitre désigné par ce Tribunal, que les conditions de la vente ou que des mesures prises par le gouvernement de l'État, dont il s'agit, en dehors de sa législation générale, ont été injustement préjudiciables au prix,

ство сж го несправедливо оцетили относно цѣната, сждѣтъ или арбитърътъ ще има право да присъди на правомощаия едно справедливо обезщетение, което трѣбва да се извлече отъ казаната държава.

к) България се задължава да обезщетятъ своитѣ подданици за задържането или ликвидирането на имотитѣ, правата и интереситѣ въ съюзенитѣ или сдружени страни.

л) Стойността на такситѣ и данъцитѣ върху капитала, които България е или би наложила върху имотитѣ, правата и интереситѣ на подданицитѣ на съюзенитѣ или сдружени сили отъ 29 септември 1918 г. до изтичането на три мѣсеца отъ влизането въ сила на настоящия договоръ, или, ако се касае за имоти, права и интереси, които сж били предметъ на изключителни военни мѣрки, до възвръщането съгласно постановеніята на настоящия договоръ, ще бжде внесена на правомощаитѣ.

Членъ 173.

По отношение възвръщанитѣ съгласно чл. 177 имоти, права и интереси на подданицитѣ на съюзенитѣ и сдружени държави, включително и на дружествата и сдруженията, въ които сж били заинтересовани тѣзи подданици, България се задължава:

а) да постави и държи имотитѣ, правата и интереситѣ на подданицитѣ на съюзенитѣ и сдружени сили, съ включение на случаетѣ изрично прѣдвидени въ този договоръ, въ онова правово положение, въ което сж се намидали въ сила, съгласно законитѣ прѣди войната, правата и интереситѣ на българскитѣ подданици;

б) да не подлага имотитѣ, правата и интереситѣ на подданицитѣ на съюзенитѣ или сдружени държави на никакви мѣрки, засѣгащи собствеността, които не бяха били приложени еднакво и къмъ имотитѣ, правата и интереситѣ на българскитѣ подданици, и да плати приличнитѣ обезщетения въ случай, че тѣзи мѣрки биха били взети.

Членъ 179.

Дипломатическитѣ или консулски рекламации, прѣдставени отъ прѣдставителитѣ или агенти на съюзенитѣ или сдружени сили и относящи се до имотитѣ, правата и частнитѣ интереси на подданицитѣ на тѣзи сили, ще бждатъ, по искането на тия сили, внесени въ смѣсеніи арбитраженъ сждѣ, прѣдвиденъ въ отдѣлъ VI.

ПРИЛОЖЕНИЕ.

§ 1.

Съгласно чл. 177 параграфъ 1, потвърждава се валидността на всичкитѣ мѣрки, признаващи права на собственостъ, на всички заповѣди за ликвидацията на прѣдприятия или дружества, на всички други заповѣди, правилници, рѣшения и инструкции произходящи или издадени отъ което и да е сждилище или администрация на коя и да е отъ съюзенитѣ или сдружени сили или които се считатъ произходящи или издадени въ изпълнение на военновременното законодателство, досѣжно неприятелскитѣ имоти, права и интереси. Интереситѣ на всички лица ще трѣбва да се считатъ, че сж били законно предметъ на всички правилници, заповѣди, рѣшения или инструкции, относящи се до имотитѣ, въ които влизатъ казанитѣ интереси, безразлично дали тѣзи интереси сж били или не изрично посочени въ казанитѣ заповѣди, правилници, рѣшения или инструкции. Никаква контестация не ще се повдигне относно правилността на

le Tribunal ou l'arbitre aura la faculté d'accorder à l'ayant droit une indemnité équitable qui devra être payée par ledit Etat.

jj) La Bulgarie s'engage à indemniser ses ressortissants en raison de la liquidation ou de la rétention de leurs biens, droits ou intérêts en Pays alliés ou associés.

k) Le montant des taxes et impôts sur le capital qui ont été levés ou pourraient être levés par la Bulgarie sur les biens, droits et intérêts des ressortissants des Puissances alliées ou associées depuis le 29 septembre 1918 jusqu'à l'expiration de trois mois après la mise en vigueur du présent Traité ou s'il s'agit des biens, droits et intérêts qui ont été soumis à des mesures exceptionnelles de guerre, jusqu'à la restitution conforme aux dispositions du présent Traité, sera reversé aux ayants droit.

Article 178.

La Bulgarie s'engage, en ce qui concerne les biens, droits et intérêts restitués, par application de l'article 177, aux ressortissants des Puissances alliées ou associées, y compris les sociétés et associations dans lesquelles ces ressortissants étaient intéressés:

a) à placer et maintenir, sauf les exceptions expressément prévues dans le présent Traité, les biens, droits et intérêts des ressortissants des Puissances alliées ou associées dans la situation de droit où se trouvaient, du fait des lois en vigueur avant la guerre, les biens, droits et intérêts des ressortissants bulgares;

b) à ne soumettre les biens, droits ou intérêts des ressortissants des États alliés ou associés à aucune mesure portant atteinte à la propriété, qui ne soient pas appliquées également aux biens, droits ou intérêts de ressortissants bulgares et à payer des indemnités convenables dans le cas où ces mesures seraient prises.

Article 179.

Les réclamations diplomatiques ou consulaires formulées par les représentants ou agents des Puissances alliées ou associées et concernant les biens, droits et intérêts privés des ressortissants de ces Puissances, seront, à la demande de ces Puissances, soumises au Tribunal arbitral mixte, prévu par la Section VI.

ANNEXE.

§ 1.

Aux termes de l'article 177 paragraphe d), est confirmée la validité de toutes mesures attributives de propriété, de toutes ordonnances pour la liquidation d'entreprises ou de sociétés ou de toutes autres ordonnances, règlements, décisions ou instructions rendues ou données par tout tribunal ou administration d'une des Puissances alliées ou associées ou réputées avoir été rendues ou données par application de la législation de guerre concernant les biens, droits ou intérêts ennemis. Les intérêts de toutes personnes devront être considérés comme ayant valablement fait l'objet de tous règlements, ordonnances, décisions ou instructions concernant les biens dans lesquels sont compris les intérêts dont il s'agit, que ces intérêts aient été ou non expressément visés dans lesdites ordonnances, règlements, décisions ou instructions. Il ne sera soulevé aucune contestation relativement à la régularité d'un transfert de biens, droits ou d'intérêts effectué en vertu des

règlements, ordonnances, décisions ou instructions susvisés. Est également confirmée la validité de toutes mesures prises à l'égard d'une propriété, d'une entreprise, ou société, qu'il s'agisse d'enquête, de séquestre, d'administration forcée, d'utilisation, de réquisition, de surveillance ou de liquidation, de la vente, ou de l'administration des biens, droits et intérêts, du recouvrement et du paiement des dettes, du paiement des frais, charges, dépenses ou de toutes autres mesures quelconques effectuées en exécution d'ordonnances, de règlements, de décisions ou d'instructions rendues, données ou exécutées par tous tribunaux ou administration d'une des Puissances alliées et associées ou réputées avoir été rendues, données ou exécutées par application de la législation exceptionnelle de guerre concernant les biens, droits ou intérêts ennemis, à condition que les dispositions de ce paragraphe ne portent pas préjudice aux droits de propriété précédemment acquis de bonne foi et à un juste prix, conformément à la loi de la situation des biens, par les ressortissants des Puissances alliées et associées.

§ 2.

Aucune réclamation ni action de la Bulgarie ou de ses ressortissants, en quelque lieu qu'ils aient leur résidence, n'est recevable contre une Puissance alliée et associée ou contre une personne quelconque agissant au nom ou sous les ordres de toute juridiction ou administration de ladite Puissance alliée et associée, relativement à tout acte ou toute omission concernant les biens, droits ou intérêts des ressortissants bulgares et effectués pendant la guerre ou en vue de la préparation de la guerre. Est également irrecevable toute réclamation ou action contre toute personne à l'égard de tout acte ou omission résultant des mesures exceptionnelles de guerre, lois et règlements de toute Puissance alliée ou associée.

۴۰۰

Dans l'article 177 et la présente Annexe, l'expression „mesures exceptionnelles de guerre“ comprend les mesures de toute nature, législatives, administratives, judiciaires ou autres prises ou qui seront prises ultérieurement à l'égard de biens ennemis et qui ont eu ou auront pour effet, sans affecter la propriété, d'enlever aux propriétaires la disposition de leurs biens, notamment les mesures de surveillance, d'administration forcée, de séquestre, ou les mesures qui ont eu ou auront pour objet de saisir, d'utiliser ou de bloquer les avoirs ennemis, et cela pour quelque motif, sous quelque forme et en quelque lieu que ce soit. Les actes accomplis en exécution de ces mesures sont tous les arrêtés, instructions, ordres ou ordonnances des administrations ou tribunaux appliquant ces mesures aux biens ennemis, comme tous les actes accomplis par toute personne commise à l'administration ou à la surveillance des biens ennemis tels que paiements de dettes, encaissements de créances, paiements de frais, charges ou dépenses, encaissements d'honoraires.

Les „mesures de disposition“ sont celles qui ont affecté ou affecteront la propriété des biens ennemis en en transférant tout ou partie à une autre personne que le propriétaire ennemi et sans son consentement, notamment les mesures ordonnant la vente, la liquidation, la

дажбата, ликвидацията, прехвърлянето на собствеността на неприятелски имоти, унищожението на титри и на движимите ценности.

§ 4.

Имотите, правата и интересите на българските подданици в териториите на една съюзена или сдружена сила, както и чистото производство от продажбата им, ликвидацията, или други разпоредителни мерки, ще могат да бъдат обложени с тежести от тая съюзена или сдружена сила: на първо място с плащането на обезщетенията, дължими по рекламациите на подданиците на тази сила, касателно техните имоти, права и интереси, изключително дружествата и сдруженията, в които тези подданици са били заинтересовани в българската територия, или по взаимния, които те имат спрямо българските подданици, както и по плащането на рекламациите, представени за действия, извършени от българското правителство или от всяка българска власт след 11 октомври 1915 г. и преди тази съюзена или сдружена сила да е участвала в войната.

Размъртъ на този вид рекламации ще може да бъде определена от един арбитър, посочен от г. Густав Адор, ако този последният се съгласи за това, или в противен случай от смесения арбитражен съд, представен в VI отдел. Те ще могат да бъдат обложени с тежести, на второ място, за изплащането на обезщетенията, дължими по рекламациите на подданиците на една съюзена или сдружена сила, достъпно техните имоти, права и интереси върху териториите на други неприятелски сили, доколкото тия обезщетения не са били изплатени по друг начин.

§ 5.

Въпреки разпоредбата на чл. 177, когато непосредствено преди започването на войната едно дружество, разположено в една съюзена или сдружена сила, е имало, заедно с едно дружество, контролирано от него и разположено в България, права за използване в други страни фабрични или търговски марки, или когато то се е ползвало заедно с това дружество от изключителното фабрикуване на стоки или предмети за продажба в други страни, само първото дружество ще има правото да използва тия фабрични марки в другите страни, а не и българското дружество; и общият способ за фабрикация ще бъдат принадлежи на първото дружество, въпреки всички марки, взети в приложение на българското военновременно законодателство, по отношение на второто дружество или на неговите интереси, търговска собственост или акции. При все това първото дружество, ако това му бъде поискано, ще достави на второто дружество модели, които ще му позволяват да продължи фабрикацията на стоки, които ще бъдат консумирани в България.

§ 6.

До момента, когато ще може да се извърши връщането съгласно чл. 177, България е отговорна за запазване на имотите, правата и интересите на подданиците на съюзените или сдружените сили, изключително дружествата и сдруженията, в които тези подданици са били заинтересовани и които са били подложени от нея на изключителни военни мерки.

§ 7.

Съюзените или сдружените сили трябва да съобщят, в срок от една година от датата на влизането в

dévolution de propriété des biens ennemis, l'annulation des titres ou valeurs mobilières.

§ 4.

Les biens, droits et intérêts des ressortissants bulgares dans les territoires d'une Puissance alliée ou associée, ainsi que le produit net de leur vente, liquidation ou autres mesures de disposition, pourront être grevés par cette Puissance alliée ou associée: en premier lieu, du paiement des indemnités dues à l'occasion des réclamations des ressortissants de cette Puissance concernant leurs biens, droits et intérêts y compris les sociétés ou associations dans lesquelles ces ressortissants étaient intéressés en territoire bulgare ou des créances qu'ils ont sur les ressortissants bulgares ainsi que du paiement des réclamations introduites pour des actes commis par le Gouvernement bulgare ou par toute autorité bulgare postérieurement au 11 octobre 1915 et avant que cette Puissance alliée ou associée ne participât à la guerre.

Le montant de ces sortes de réclamations pourra être fixé par un arbitre désigné par M. Gustave Ador, si celui-ci y consent, ou, à défaut, par le Tribunal arbitral mixte prévu à la Section VI. Ils pourront être grevés en second lieu, du paiement des indemnités dues à l'occasion des réclamations des ressortissants de la Puissance alliée ou associée concernant leurs biens, droits et intérêts sur le territoire des autres Puissances ennemies, en tant que ces indemnités n'ont pas été acquittées d'une autre manière.

§ 5.

Nonobstant les dispositions de l'article 177 lorsque, immédiatement avant le début de la guerre, une société autorisée dans un État allié ou associé avait, en commun avec une société contrôlée par elle et autorisée en Bulgarie, des droits à l'utilisation dans d'autres pays, de marques de fabrique ou commerciales, ou lorsqu'elle avait la jouissance avec cette société de procédés exclusifs de fabrication de marchandises ou d'articles pour la vente dans d'autres pays, la première société aura seule le droit d'utiliser ces marques de fabrique dans d'autres pays, à l'exclusion de la société bulgare; et les procédés de fabrication communs seront remis à la première société, nonobstant toute mesure prise en application de la législation de guerre bulgare à l'égard de la seconde société ou de ses intérêts, propriétés commerciales ou actions. Néanmoins, la première société, si demande lui en est faite, remettra à la seconde société des modèles permettant de continuer la fabrication de marchandises qui devront être consommées en Bulgarie.

§ 6.

Jusqu'au moment où la restitution pourra être effectuée conformément à l'article 177, la Bulgarie est responsable de la conservation des biens, droits et intérêts des ressortissants des Puissances alliées ou associées, y compris les sociétés et associations dans lesquelles ces ressortissants étaient intéressés, qui ont été soumis par elle à une mesure exceptionnelle de guerre.

§ 7.

Les Puissances alliées ou associées devront faire connaître, dans le délai d'un an, à la date de la mise en

сила на настоящия договор, имотите, правата и интересите, върху които те смътат да упражнят правото, предвидено в чл. 177 параграф а.

§ 8.

Връщанията, предвидени от чл. 177, ще стават по заповед на Българското правителство или на властите, които го заместват. Подробни сведения върху дейността на администраторите ще бъдат дадени на заинтересованите от българските власти въз основа на искане, което ще може да бъде отправено, щом влезе в сила този договор.

§ 9.

Имотите, правата и интересите на българските подданици ще продължават, до привършване на ликвидацията, предвидена в чл. 177 параграф б, да бъдат подложени на изключителните военни мерки, които са били взети или които ще се вземат спрямо тях.

§ 10.

България ще предаде, в срок от шест месеца от влизане в сила на този договор, на всяка съюзена или сдружена сила всички договори, свидетелства, актове и други документи за собственост, които се намират у нейни подданици и които се отнасят до имоти, права и интереси, находящи се в териториите на казаните съюзени или сдружени сили, изключително киниги, облигациите и другите движими ценности на всички дружества, разрешени от законодателството на тази сила.

България ще достави в всеки момент, по искане на заинтересованата съюзена или сдружена сила, всички сведения относително имотите, правата и интересите на българските подданици в казаната съюзена или сдружена сила, както и върху всички сделки, които са могли да бъдат извършени след 1 септември 1915 г., касателно казаните имоти, права и интереси.

§ 11.

Подъ израза „вземания в пари“ трябва да се разбират всички влогове или провизии, направени преди или след обявяване на войната, както и всички вземания, произтичащи от влогове, приходи или печалби, събрани от администраторите, секвестрите или други, от провизии, направени в банки или от всички други източници; този израз не включва парични суми, принадлежащи на съюзените или сдружените сили или на техните отделни държави, области или общини.

§ 12.

Ще бъдат унищожени всички пласменти, калето и да са направени те, съ вземания в пари на подданиците на високите договорящи страни, включително дружествата и сдруженията, в които тези подданици са били заинтересовани, извършени от отговорните лица по управлението на неприятелските имоти или контролиращи това управление, или по заповед на тези лица, или на всякаква власт. Уреждането на тези вземания ще стане без да се държи сметка за тях пласменти.

§ 13.

България ще предаде респективно на съюзените или сдружените сили, в срок от един месец от датата на влизане в сила на настоящия договор, или при поискване в който и да било момент след това, всички сметки или счетоводни книжа, архиви, документи

vigueur du présent Traité, les biens, droits et intérêts, sur lesquels ils comptent exercer le droit prévu à l'article 177, paragraphe f.

§ 8.

Les restitutions prévues par l'article 177 seront effectuées sur l'ordre du Gouvernement bulgare ou des autorités qui lui auront été substituées. Des renseignements détaillés sur la gestion des administrateurs seront fournis aux intéressés par les autorités bulgares, sur demande qui peut être adressée dès la mise en vigueur du présent Traité.

§ 9.

Les biens, droits et intérêts des ressortissants bulgares continueront, jusqu'à l'achèvement de la liquidation prévue à l'article 177, paragraphe b), à être soumis aux mesures exceptionnelles de guerre prises ou à prendre à leur égard.

§ 10.

La Bulgarie remettra, dans un délai de six mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, à chaque Puissance alliée ou associée, tous les contrats, certificats, actes et autres titres de propriété, se trouvant entre les mains de ses ressortissants et se rapportant à des biens, droits et intérêts situés sur le territoire de ladite Puissance alliée ou associée, y compris les actions, obligations ou autres valeurs mobilières de toutes sociétés autorisées par la législation de cette Puissance.

La Bulgarie fournira à tous moments, sur la demande de la Puissance alliée ou associée intéressée, tous renseignements concernant les biens, droits et intérêts des nationaux bulgares dans ladite Puissance alliée ou associée, ainsi que sur les transactions qui ont pu être effectuées depuis le 1er septembre 1915 en ce qui concerne lesdits biens, droits ou intérêts.

§ 11.

Dans le terme „avoir en numéraire“, il faut comprendre tous les dépôts ou provisions constitués avant ou après la déclaration de guerre, ainsi que tous les avoirs provenant de dépôts, de revenus ou de bénéfices encaissés par les administrateurs, séquestres ou autres, de provisions constituées en banque ou de toute autre source, à l'exclusion de toute somme d'argent appartenant aux Puissances alliées, associées ou à leurs États particuliers, provinces ou municipalités.

§ 12.

Seront annulés les placements effectués, où que ce soit, avec les avoirs en numéraire des ressortissants des Hautes Parties Contractantes, y compris les sociétés et associations dans lesquelles ces ressortissants étaient intéressés, par les personnes responsables de l'administration des biens ennemis ou contrôlant cette administration, ou par l'ordre de ces personnes ou d'une autorité quelconque; le règlement de ces avoirs se fera sans tenir compte de ces placements.

§ 13.

La Bulgarie remettra respectivement aux Puissances alliées ou associées, dans le délai d'un mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, ou sur demande, à n'importe quel moment par la suite, tous les comptes ou pièces comptables, archives, documents et renseignements de

и съвѣдѣния отъ всѣкакъвъ видъ, които могатъ да се намиратъ въ нейна територия и които се отнасятъ до имотитѣ, правата и интереситѣ на подданиитѣ на тия сили, включително дружествата и сдруженията, въ които тѣзи подданици сж били заинтересовани, които сж били предметъ на една изключителна военна мѣрка или разпоредителна мѣрка, било въ България, било въ териториитѣ, които сж били окупирани отъ България или отъ нейнитѣ съюзници.

Контролоритѣ, надзоритѣ, управителитѣ, администраторитѣ, секвесторитѣ, ликвидаторитѣ и попечителитѣ ще бѣжатъ, подъ гаранция на Българското правителство, лично отговорни за незабавното предаване изцяло и въ изправностъ на тѣзи смѣтки и документи.

§ 14.

Разпореджанята на чл. 177 и на настоящето приложение относително имотитѣ, правата и интереситѣ въ неприетелскитѣ страни и на произведенито отъ тѣхната ликвидация ще се приложатъ къмъ дълговетѣ, кредититѣ и смѣткитѣ, понеже отдѣлъ III урежда само методитѣ на плащането.

За уреждане на въпроситѣ, посочени въ чл. 177, между България и съюзнитѣ и сдружени сили, тѣхнитѣ колонии или протекторати или британскитѣ доминиони или Индия, по отношение на които не е била направена декларацията, че приематъ III-отдѣлъ, и между тѣхнитѣ респективни подданици, разпореджанята отъ отдѣлъ III достъжно монетата, въ която ще става плащането, и достъжно размѣритѣ на камбиото и лихвитѣ, ще бѣжатъ приложими, освѣнъ ако правителството на заинтересованата съюзена или сдружена сила не съобщи на България, въ шестъ мѣсеца отъ деня на влизане въ сила на настоящия договоръ, че една или повече отъ казанитѣ клаузи не ще бѣжатъ приложими.

§ 15.

Разпореджанята на чл. 177 и на настоящето приложение се прилагатъ спрямо правата на индустриалната, литературната и художествената собственост, които сж или ще бѣжатъ включени въ ликвидацията на имоти, права и интереси, дружества или предприятия, извършени по прилагане на изключителното военно законодателство отъ съюзнитѣ или сдружени сили или по прилагане на разпореджанята на чл. 177 параграфъ 6.

ОТДѢЛЪ V.

Договори, давности, рѣшения.

Чл. 180.

a) Договоритѣ, сключени между неприетели, ще бѣжатъ смѣтани като унищожени отъ момента, отъ който дѣтъ отъ кои да било страни сж станали неприетели, освѣнъ що се отнася до дълговетѣ и другитѣ парични задължения, които произтичатъ отъ изпълнението на единъ актъ или плащане, предвидено отъ тия договори, и съ огледъ на изключениата и специалнитѣ правила на известни договори или категории отъ договори, предвидени по-долу или въ прибавеното приложение.

b) Ще бѣжатъ изключени отъ унищожение, по силата на настоящия членъ, договоритѣ, за които, въ общъ интересъ, правителствата на съюзнитѣ или сдружени сили, чийто подданикъ е една отъ странитѣ, ще поискатъ изпълнението имъ въ срокъ отъ шестъ мѣсеца отъ влизане въ сила на настоящия договоръ.

toute nature qui peuvent se trouver sur son territoire et qui concernent les biens, droits et intérêts des ressortissants de ces Puissances, y compris les sociétés ou associations dans lesquelles ces ressortissants étaient intéressés, qui ont fait l'objet d'une mesure exceptionnelle de guerre ou d'une mesure de disposition, soit en Bulgarie, soit dans les territoires qui ont été occupés par la Bulgarie ou ses alliés.

Les contrôleurs, surveillants, gérants, administrateurs, séquestres, liquidateurs et curateurs seront, sous la garantie du Gouvernement bulgare, personnellement responsables de la remise immédiate au complet et de l'exactitude de ces comptes et documents.

§ 14.

Les dispositions de l'article 177 et de la présente Annexe, relatives aux biens, droits et intérêts en pays ennemis et au produit de leur liquidation, s'appliqueront aux dettes, crédits et comptes, la Section III ne réglant que les méthodes de paiement.

Pour le règlement des questions visées par l'article 177 entre la Bulgarie et les Puissances alliées et associées, leurs colonies ou protectorats ou l'un des Dominions britanniques ou l'Inde, par rapport auxquels la déclaration n'aura pas été faite qu'elles adoptent la Section III et entre leurs nationaux respectifs, les dispositions de la Section III relatives à la monnaie dans laquelle le paiement doit être fait et au taux de change et aux intérêts seront applicables, à moins que le Gouvernement de la Puissance alliée ou associée intéressée ne notifie à la Bulgarie, dans les six mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, qu'une ou plusieurs desdites clauses ne seront pas applicables.

§ 15.

Les dispositions de l'article 177 et de la présente Annexe s'appliquent aux droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique qui sont ou seront compris dans la liquidation de biens, droits, intérêts, sociétés ou entreprises, effectuée par application de la législation exceptionnelle de guerre par les Puissances alliées ou associées ou par application des stipulations de l'article 177, paragraphe 6.

SECTION V.

Contrats, prescriptions, jugements.

Article 180.

a) Les contrats conclus entre ennemis seront considérés comme ayant été annulés à partir du moment où deux quelconques des parties sont devenues ennemies, sauf en ce qui concerne les dettes et autres obligations pécuniaires résultant de l'exécution d'un acte ou paiement prévu par ces contrats et sous réserve des exceptions et des règles spéciales à certains contrats ou catégories de contrats prévues ci-après ou dans l'Annexe ci-jointe.

b) Seront exceptés de l'annulation, aux termes du présent article, les contrats dont, dans un intérêt général, les Gouvernements des Puissances alliées ou associées, dont l'une des parties est un ressortissant, réclameront l'exécution, dans un délai de six mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité.

Когато изпълнението на така запазените договори влече за една от страните, вследствие промяната в условията на търговията, една чувствителна щета, смисленият арбитражен съд, предвиден в откъдъ VI, може да присъди на оцетената страна едно справедливо обезщетение.

б) По силата на постановлението на конституцията и правото на Съединеният американски щати, на Бразилия и Япония, настоящият член, както и чл. 189 и тукъ прибавеното положение, не ще се прилагат спрямо договорите, сключени от подданиците на тия държави съ българските подданици, а също чл. 189 не се прилага за Съединеният американски щати или за техните подданици.

в) Настоящият член, както и тукъ прибавеното приложение не ще се прилагат спрямо договори, страните въ които сж станали неприятели поради факта, че една от тях е била жител на една територия, която минава под другъ суверенитетъ, докогато тая страна ще придобие, чрезъ прилагането на настоящия договоръ, подданството на една съюзена или сдружена сила, нито спрямо договори, сключени между подданиците на съюзените и сдружените сили, търговията между които е била забранена поради факта, че една от страните се е намирала въ територията на една съюзена или сдружена сила, окупирана от неприятеля.

д) Ни едно разпореждане на настоящия член и на тукъ прибавеното положение не може да се счита като унищожаваше една операция, която е била извършена законно по силата на единъ договоръ, сключенъ между неприятели съ съгласието на една от воюващите страни.

Членъ 181.

Прехвърлянето на територии, извършено въ изпълнение на настоящия договоръ, не ще засегне частните права, споменати въ париградския договоръ отъ 1913 г., атинския отъ 1913 г. и стамбулския отъ 1914 г.

Всѣко прехвърляне на територия отъ или на България, извършено въ изпълнение на настоящия договоръ, ще съдържа също и при сжщитѣ условия зачитането на тия частни права.

Въ случай на несъгласие по приложението на настоящия членъ, спорътъ ще бъде подложенъ на разрѣшение на единъ арбитъръ, назначенъ отъ съвета на Обществото на народите.

Членъ 182. 1)

Въ случай на ненормална експлоатация или на лишаване отъ владѣние, произлизащи отъ военни дѣйствиия или мѣрки, концесията на българска територия,

1) Текста на проектодоговора:

Чл. 182. — Въ случай на ненормална експлоатация или на лишаване отъ владѣние, концесията на българска територия, така както е опредѣлена тя отъ настоящия договоръ, и гаранциите за приходите и начините на експлоатация, които засѣгатъ подданиците на съюзените и сдружените сили, или дружества, или сдружения, контролирани отъ тия подданици, ще могатъ, по искането на заинтересованите, да бъдатъ продължени за срокъ, опредѣленъ отъ смисления арбитраженъ съдъ, който ще държи сметка за времето, презъ което е траело лишаването отъ владѣние или ненормалната експлоатация.

Разнитѣ одобрени концесии или съглашения, сключени преди встъпването на България въ войната между българските власти и дружествата, контролирани отъ съюзените финансови групи, се потвърждаватъ; обаче сроковете, цѣните и условията ще бъдатъ ревизирани, като се държи сметка за новите икономически условия. Въ случай на разногласие ще рѣшава смисленият арбитраженъ съдъ.

Lorsque l'exécution des contrats ainsi maintenus entraîne, pour une des parties, par suite du changement dans les conditions du commerce, un préjudice considérable, le Tribunal arbitral mixte prévu par la Section VI pourra attribuer à la partie lésée une indemnité équitable.

c) En raison des dispositions de la Constitution et du droit des États-Unis d'Amérique, du Brésil et du Japon, le présent article ainsi que l'article 183 et l'Annexe ci-jointe ne s'appliquent pas aux contrats conclus par des ressortissants de ces États avec des ressortissants bulgares, et de même, l'article 189 ne s'applique pas aux États-Unis d'Amérique ou à leurs ressortissants.

d) Le présent article ainsi que l'Annexe ci-jointe ne s'appliquent pas aux contrats dont les parties sont devenues ennemies du fait que l'une d'elle était un habitant d'un territoire qui change de souveraineté, en tant que cette partie aura acquis, par application du présent Traité, la nationalité d'une Puissance alliée ou associée, ni aux contrats conclus entre ressortissants des Puissances alliées ou associées entre lesquelles le commerce s'est trouvé interdit du fait que l'une des parties se trouvait dans un territoire d'une Puissance alliée ou associée occupé par l'ennemi.

e) Aucune disposition du présent article et de l'Annexe ci-jointe ne peut être regardée comme invalidant une opération, qui a été effectuée légalement en vertu d'un contrat passé entre ennemis avec l'autorisation d'une des Puissances belligérantes.

Article 181.

Les transferts de territoires effectués en exécution du présent Traité ne porteront aucune atteinte aux droits privés visés dans les Traités de Constantinople de 1913, d'Athènes de 1913 et de Stamboul de 1914.

Tous transferts de territoires effectués par ou à la Bulgarie en exécution du présent Traité comporteront également et aux mêmes conditions le respect de ces droits privés.

En cas de désaccord relatif à l'application du présent article, le différend sera soumis à un arbitre nommé par le Conseil de la Société des Nations.

Article 182. 1)

En cas d'exploitation anormale ou de dépossession résultant de faits ou de mesures de guerre, les concessions sur le territoire bulgare tel qu'il résulte du présent

1) Texte du projet.

Article 182. — En cas d'exploitation anormale ou de dépossession, les concessions sur le territoire bulgare tel qu'il résulte du présent Traité et les garanties de recettes et formules d'exploitation concernant des ressortissants des Puissances alliées ou associées ou des sociétés ou associations contrôlées par ces ressortissants pourront, sur la demande de l'intéressé, être prolongées pour une durée déterminée par le Tribunal arbitral mixte qui tiendra compte de la période de dépossession ou d'exploitation anormale.

Les diverses conventions approuvées, ou les accords intervenus antérieurement à l'entrée en guerre de la Bulgarie, entre les autorités bulgares et les sociétés contrôlées par des groupes financiers alliés, sont confirmées; toutefois les délais, prix et conditions seront révisés en tenant compte des nouvelles circonstances économiques. En cas de désaccord, le Tribunal arbitral mixte statuera.

така както е определена тя от настоящия договор, и гаранциите за приходите и изходите на експлоатация, които засягат подданиците на съюзените и сдружените сили, или дружества, или сдружения, контролирани от нея подданиците, ще могат по искането на заинтересования, което трябва да бъде представено въ срок от три месеца след влизането въ сила на настоящия договор, да бъдат продължени за срок, определен от съвместния арбитражен съд, който ще държи сметка за времето, през което е траело лишаването от владине или ненормалната експлоатация.

Разни одобрени конвенции или съглашения, сключени преди влизането на България въ войната между българските власти и дружествата или сдруженията контролирани от съюзените финансови групи, се потвърждават; обаче сроковете, цините и условията ще бъдат ревизирани, като се държи сметка за новите икономически условия. Въ случай на разногласие ще решава съвместният арбитражен съд.

Членъ 183.

a) На територията на високите договорящи страни, въ отношенията между неприятелите, всички каквито и да било срокове, давности или процесуални пресрочвания ще бъдат прѣустановени за време, време на време на войната, безразлично да ли те са започнали да текат преди или след почиването на войната; те ще почнат отново да текат най-рано три месеца от влизането въ сила на настоящия договор. Това разпоредение ще се приложи къмъ сроковете за представяне лихвените или дивидендни купони, за представяне за изплащане на излизаните въ тираж или платими на всяко друго основание цинности.

b) Въ случай че, поради неизпълнението на един акт или една формалност преди време на войната, на българска територия са били взети изпълнителни мѣрки, които отчитават някой подданик на съюзена или сдружена сила, рекламацията, подадена от подданика на една съюзена или сдружена сила, ще бъде внесена въ съвместния арбитражен съд, прѣдвиденъ въ откъдъ VI, освѣн ако делото не е от компетентността на някой съд на съюзена или сдружена сила.

c) По искането на заинтересования подданик на една съюзена или сдружена сила, съвместният арбитражен съд ще произнесе възстановяването на правата, уървдени от изпълнителните мѣрки, поменати въ параграфъ б, всякога, когато, поради специалните обстоятелства на делото, това ще бъде справедливо и възможно.

Въ случай че това възстановяване е несправедливо или невъзможно, съвместният арбитражен съд ще може да присъди на уървената страна едно обезщетение, което ще бъде за сметка на Българското правителство.

d) Когато един договор между неприятелите е билъ унищоженъ било поради факта, че една от страните не е изпълнила една клауза, било поради уървването на едно право, уговорено въ договора, уървената страна ще може да се обърне къмъ съвместния арбитражен съд, за да добие удовлетворение. Въ въ този случай съдът ще има правата, прѣдвидени въ параграфъ c.

e) Разпореденията на прѣдшествуващите параграфи отъ настоящия членъ ще се приложатъ къмъ подданиците на съюзените и сдружените сили, които са били оцетени по силата на прѣдвидените по-горе мѣрки,

Traité et les garanties de recettes et formules d'exploitation concernant des ressortissants des Puissances alliées ou associées ou des sociétés ou associations contrôlées par ces ressortissants pourront, sur la demande de l'intéressé, laquelle devra être présentée dans un délai de trois mois après la mise en vigueur du présent Traité, être prolongées, pour une durée déterminée par le Tribunal arbitral mixte qui tiendra compte de la période de dépossession ou d'exploitation anormale.

Les diverses conventions approuvées ou les accords intervenus antérieurement à l'entrée en guerre de la Bulgarie, entre les autorités bulgares et les sociétés ou associations contrôlées par des groupes financiers alliés, sont confirmées; toutefois les délais, prix et conditions seront révisés en tenant compte des nouvelles circonstances économiques. En cas de désaccord, le Tribunal arbitral mixte statuera.

Article 183.

a) Sur le territoire des Hautes Parties Contractantes dans les rapports entre ennemis, tous délais quelconques de prescriptions, péremption ou forclusion de procédure seront suspendus pendant la durée de la guerre, qu'ils aient commencé à courir avant le début de la guerre ou après; ils recommenceront à courir au plus tôt trois mois après la mise en vigueur du présent Traité. Cette disposition s'appliquera aux délais de présentation de coupons d'intérêts ou de dividendes, et de présentation, en vue du remboursement, des valeurs sorties au tirage ou remboursables à tout autre titre.

b) Dans le cas où, en raison du non-accomplissement d'un acte ou d'une formalité pendant la guerre, des mesures d'exécution ont été prises sur le territoire bulgare, portant préjudice à un ressortissant des Puissances alliées ou associées, la réclamation formulée par le ressortissant d'une Puissance alliée ou associée, sera portée devant le Tribunal arbitral mixte prévu par la Section VI, à moins que l'affaire ne soit de la compétence d'un Tribunal d'une Puissance alliée ou associée.

c) Sur la demande du ressortissant intéressé d'une Puissance alliée ou associée, le Tribunal arbitral mixte prononcera la restauration des droits lésés par les mesures d'exécution mentionnées au paragraphe b), toutes les fois qu'en raison des circonstances spéciales de l'affaire, cela sera équitable et possible.

Dans le cas où cette restauration serait injuste ou impossible, le tribunal arbitral mixte pourra accorder à la partie lésée une indemnité, qui sera à la charge du Gouvernement bulgare.

d) Lorsqu'un contrat entre ennemis a été invalidé, soit en raison du fait qu'une des parties n'en a pas exécuté une clause, soit en raison de l'exercice d'un droit stipulé au contrat, la partie lésée pourra s'adresser au Tribunal arbitral mixte pour obtenir réparation. Le Tribunal aura, dans ce cas, les pouvoirs prévus au paragraphe c.

e) Les dispositions des paragraphes précédents du présent article s'appliqueront aux ressortissants des Puissances alliées et associées, qui ont subi un préjudice en raison de mesures ci-dessus prévues, prises par la Bulgarie

взети от България въ териториите, въ които тя бѣ навлязла или бѣ окупирала, ако тѣ не сж били обезщетени по другъ начинъ.

е) България ще обезщетя всички трети лица, уърдени отъ възбужданята или отъ възстановяванята въ права, произнесени отъ смѣсенъ арбитраженъ съдъ съгласно постановленията на прѣдписуващия параграфъ на настоящия членъ;

ж) що се отнася до търговскитѣ ефекти, срокътъ отъ три мѣсеца, прѣдвиденъ въ параграфъ а, ще започне да тече отъ деня, когато ще бждатъ издигнати всички изключителни мѣрки, прилагани въ териториите на заинтересованата сила, касателно търговскитѣ ефекти.

Членъ 184.

Въ отношенията между неприятелъ никакъвъ търговски ефектъ, издаденъ прѣди войната, не ще се смята като унищоженъ само за това, че не е билъ прѣдставенъ за приемане или изплащане въ опредѣлени срокъ, нито защото теглителитѣ или джипантитѣ не сж получили извѣстие за неприемане или неплащане, нито защото не е билъ протестиранъ, нито защото не е била извършена нѣкаква формалностъ прѣзъ врѣме на войната.

Ако врѣмето, прѣзъ което единъ търговски ефектъ е трѣбвало да бжде прѣдставенъ за приемане или плащане или прѣзъ което съобщението за неприемане или за неплащането е трѣбвало да бжде дадено на теглителя или на джипантитѣ, или пъкъ прѣзъ което ефектитѣ е трѣбвало да бжде протестиранъ, е изтекло прѣзъ войната, и ако страната, която е трѣбвало да прѣдстави или протестира ефекта, или да заяви за неприемането и неплащането му, не е извършила това прѣзъ врѣме на войната, ще ѝ се даде най-малко тримѣсеченъ срокъ слѣдъ влизането въ сила на настоящия договоръ, за да прѣдстави ефекта, да заяви неприемането или неплащането или да протестира.

Членъ 185.

Рѣшенията, издадени отъ сдилищата на една съюзена или сдружена сила въ случаи, когато тѣзи сдилища сж компетентни споредъ настоящия договоръ, ще се считатъ въ България като окончателни и ще бждатъ изпълнявани безъ да има нужда отъ екзекватура.

Ако, по каквато и да било материя, е издадено едно рѣшение или е била заповѣдана нѣкаква изпълнителна мѣрка прѣзъ врѣме на войната отъ едно българско сдилище срѣщу единъ подданикъ на съюзенитѣ или сдружени сили, или срѣщу едно дружество или сдружение, въ което единъ отъ тия подданици е билъ заинтересованъ, въ една съдебна инстанция, въ която било подданикъ, било дружеството не сж могли да се защитятъ, подданикътъ на такава съюзена или сдружена сила, който е прѣтърпѣлъ по тоя поводъ една повреда, ще може да добие едно възмездие, което ще бжде опредѣлено отъ смѣсенъ арбитраженъ съдъ, прѣдвиденъ въ отдѣлъ VI.

По искането на подданика на съюзената или сдружена сила, горното възмездие ще може, по заповѣдъ на смѣсенъ арбитраженъ съдъ, и когато това е възможно, да бжде извършено, като се поставятъ странитѣ отново въ положението, въ което сж се намирали прѣди издаването на рѣшението отъ българското сдилище.

Горното възмездие ще може сжщо да се добие прѣдъ смѣсенъ съдъ отъ подданикътъ на съюзенитѣ и сдружени сили, които сж били ошетени отъ съдебни

en territoire envahi ou occupé, s'ils n'en ont été indemnisés autrement.

f) La Hongrie indemniserá tout tiers lésé, par les restitutions ou restaurations de droit prononcées par le Tribunal arbitral mixte, conformément aux dispositions des paragraphes précédents du présent article.

g) En ce qui concerne les effets de commerce, le délai de trois mois, prévu au paragraphe a), partira du jour où auront pris fin définitivement les mesures exceptionnelles appliquées dans les territoires de la Puissance intéressée relativement aux effets de commerce.

Article 184.

Dans les rapports entre ennemis, aucun effet de commerce passé avant la guerre ne sera considéré comme invalidé par le seul fait de n'avoir pas été présenté pour acceptation ou pour paiement dans les délais voulus, ni pour défaut d'avis aux tireurs ou aux endosseurs de non-acceptation ou de non-paiement, ni en raison du défaut de protêt, ni pour défaut d'accomplissement d'une formalité quelconque pendant la guerre.

Si la période pendant laquelle un effet de commerce aurait dû être présenté à l'acceptation ou au paiement, ou pendant laquelle l'avis de non-acceptation ou de non-paiement aurait dû être donné au tireur ou aux endosseurs ou pendant laquelle l'effet aurait dû être protesté, est échue pendant la guerre, et si la partie qui aurait dû présenter ou protester l'effet ou donner avis de la non-acceptation ou du non-paiement ne l'a pas fait pendant la guerre, il lui sera accordé, au moins trois mois après la mise en vigueur du présent Traité, pour présenter l'effet, donner avis de non-acceptation ou de non-paiement ou dresser protêt.

Article 185.

Les jugements rendus par les tribunaux d'une Puissance alliée ou associée, dans le cas où ces tribunaux sont compétents d'après le présent Traité, seront considérés en Bulgarie comme ayant l'autorité de la chose jugée et y seront exécutés sans qu'il soit besoin d'exequatur.

Si, en quelque matière qu'ils soient intervenus, un jugement a été rendu ou une mesure d'exécution a été ordonnée pendant la guerre, par un tribunal bulgare contre un ressortissant des Puissances alliées ou associées ou une société ou association, dans laquelle un de ces ressortissants était intéressé, dans une instance où soit le ressortissant, soit la société n'ont pas pu se défendre, le ressortissant allié ou associé qui aura subi, de ce chef, un préjudice, pourra obtenir une réparation qui sera déterminée par le Tribunal arbitral mixte prévu par la Section VI.

Sur la demande du ressortissant de la Puissance alliée ou associée, la réparation ci-dessus pourra être, sur l'ordre du Tribunal arbitral mixte et lorsque cela sera possible, effectuée en replaçant les parties dans la situation où elles se trouvaient avant le jugement rendu par le tribunal bulgare.

La réparation ci-dessus pourra être également obtenue devant le Tribunal mixte, par les ressortissants des Puissances alliées et associées, qui ont subi un préjudice du

мърки, взети въ връженио завзети или окупиранн гериторни, ако тия подданицн не сж били обезщетени другоаче.

Членъ 186.

Всѣко дружество, съставено съгласно всѣки другъ законъ освѣнъ българския и притежаване имоти, права или интереси въ България, което е или ще бжде контролирано отъ подданицн на съюзенитѣ и сдружени сили, ще има, въ течение на петъ години отъ влизането въ сила на настоящия договоръ, правото да прѣхвърли своитѣ имоти, права и интереси на всѣко друго дружество, съставено съгласно българския законъ или по закона на една отъ съюзенитѣ или сдружени сили, чиио подданицн го контролиратъ, и дружеството, на което имотитѣ сж прѣхвърлени, ще продължи да се ползува отъ сжитѣ права и привилегии, отъ които се е ползувало прѣдшествуващото дружество при българския законъ споредъ настоящия договоръ. Това дружество не ще бжде подложено на никакви специални такси поради това прѣхвърляне.

Членъ 187.

По смисъла на отдѣлитѣ III, IV, V и VII изразътъ „прѣзъ врѣме на войната“ обема за всѣка съюзена или сдружена сила периода врѣме, който се простира между момента, отъ който е съществувало положението на война между България и тази сила, и туринето въ дѣйствиe на настоящия договоръ.

ПРИЛОЖЕНИЕ.

I. Общи разпореждания.

§ 1.

По смисъла на чл. чл. 180, 183 и 184, лицата страни въ единъ договоръ се смѣтатъ като неприятелн, когато търговията между тѣхъ е била забранена или е станала незаконна по силата на законитѣ, указитѣ или правилницитѣ, на които една отъ тия страни е била подчинена, и то било отъ деня, въ който тая търговия е била забранена, било отъ дени, отъ който тя е станала незаконна по какъвто и да било начинъ.

§ 2.

Исключени сж отъ унищожението, прѣдвидено въ чл. 180, и оставатъ въ сила, безъ уврѣждане на правата, прѣдвидена въ чл. 177 параграфъ б) отдѣлъ IV и подъ резерва за прилагане на вжтрѣшнитѣ закони, укази и правилници, издадени прѣзъ врѣме на войната отъ съюзенитѣ и сдружени сили, както и клаузитѣ на договоритѣ:

а) договоритѣ, които иматъ за цѣль прѣхвърлянето на собственостъ, движими или недвижими имоти и цѣнности, когато собствеността е била прѣхвърлена или вещьта прѣдана прѣди странитѣ да сж станали неприятелн;

б) арендитѣ, наемитѣ и общанията за наемъ;

в) договоритѣ за ипотека, залогъ и гаранция;

г) концеситѣ, които се отнасятъ до минитѣ, минернитѣ, карьеритѣ или почвенитѣ слоеве;

д) договоритѣ, сключени между частна лица и държави, области, общини и други подобни административни юридически лица, и концеситѣ, дадени отъ казанитѣ държави, области, общини или прѣдъ други подобни

fait des mesures judiciaires prises dans les territoires envahis ou occupés, s'ils n'ont pas été dédommagés autrement.

Article 186.

Toute Société, constituée conformément à toute loi, autre que la loi bulgare et possédant des biens, droits ou intérêts en Bulgarie, qui est ou sera contrôlée par des ressortissants des Puissances alliées et associées, aura, pendant cinq ans à dater de la mise en vigueur du présent Traité, le droit de transférer ses biens, droits et intérêts à toute autre Société constituée en conformité de la loi bulgare ou de la loi de l'un des États alliés ou associés, dont les ressortissants la contrôlent, et la Société, à qui les biens sont transférés, continuera à jouir des mêmes droits et privilèges, dont jouissait la Société précédente sous la loi bulgare et aux termes du présent Traité. Cette Société ne sera soumise à aucune taxe spéciale du fait de ce transfert.

Article 187.

Au sens des Sections III, IV, V et VII, l'expression „pendant la guerre“ comprend, pour chaque Puissance alliée ou associée, la période s'étendant entre le moment où l'état de guerre a existé entre la Bulgarie et cette Puissance et la mise en vigueur du présent Traité.

ANNEXE.

I. Dispositions générales.

§ 1.

Au sens des articles 180, 183 et 184, les personnes parties à un contrat sont considérées comme ennemies lorsque le commerce entre elles aura été interdit ou sera devenu illégal en vertu des lois, décrets ou règlements, auxquels une de ces parties étaient soumise, et ce à dater, soit du jour où ce commerce a été interdit, soit du jour où il est devenu illégal de quelque manière que ce soit.

§ 2.

Sont exceptées de l'annulation prévue à l'article 180, et restent en vigueur, sans préjudice des droits prévus à l'article 177, paragraphe b, de la Section IV, et sous réserve de l'application des lois, décrets et règlements internes pris pendant la guerre par les Puissances alliées ou associées, ainsi que les clauses des contrats:

a) Les contrats ayant pour but le transfert de propriétés, de biens et effets mobiliers ou immobiliers, lorsque la propriété aura été transférée ou l'objet livré avant que les parties ne soient devenues ennemies;

b) Les baux, locations, et promesses de location;

c) Les contrats d'hypothèque, de gage et de nantissement;

d) Les concessions concernant les mines, minières, carrières ou gisements;

e) Les contrats passés entre des particuliers et des États, provinces, municipalités et autres personnes juridiques administratives analogues et les concessions données par lesdits États, provinces, municipalités ou autres per-

административни юридически лица, включително договоритъ и концеситъ, сключени или дадени отъ турското правителство въ териториитъ, отстъпени на България отъ Отоманската империя преди влизането въ сила на настоящия договоръ.

§ 3.

Ако постановленията на единъ договоръ сж отчасти унищожени съгласно съ чл. 180 и ако раздѣлянето може да бжде извършено, другитъ разпорѣждания на тоя договоръ ще останатъ въ сила, подъ резерва на прилагане на вѣтрѣшитѣ закони, укази и правилници, прѣдвидени въ горния параграфъ 2. Ако раздѣлянето не може да стане, договорътъ ще се смѣта като изцѣло унищожетъ.

II. Особени разпорѣдби за извѣстни категории договори.

Влогове въ търговскитъ и фондовитъ борси.

§ 4.

а) Правилницитъ, издадени прѣзъ врѣме на войната отъ признатитъ фондове или търговски борси, които постановяватъ ликвидация на борсовитъ влогове, изтеглени прѣди войната отъ частно лице неприятелъ, се потвърдяватъ отъ високитъ договарящи страни, както и всички мѣрки, взети за прилагане на тия правилници, подъ резерва:

1. Че е било изрично прѣдвидено, щото операцията да бжде подчинена на правилника на казанитъ борси;

2. Че тия правилници сж били задължителни за всички;

3. Че условията на ликвидацията сж били справедливи и разумни.

б) Прѣдшествуващиятъ параграфъ не се прилага спрямо мѣрките, взети прѣзъ врѣме на окупацията отъ борситъ въ областитъ, които сж били окупирани отъ неприятеля.

Залогъ.

§ 5.

Ще се счита за валидна, въ случай на неплащане, продажбата на единъ залогъ, даденъ за гаранция на единъ дългъ, дължимъ отъ единъ неприятелъ, даже и когато не е могло да се даде уведомяние на притежателя, ако заимодавецътъ е дѣйствувалъ добросъвестно и е взелъ разумни грижи и мѣрки, и въ този случай притежателятъ не ще може да прави никакви рекламации за продажбата на залога.

Това постановление не се прилага при продажби на залози, извършени отъ неприятеля прѣзъ врѣме на окупацията въ врѣменно завзетитъ и окупирани земи.

Търговски ефекти.

§ 6.

Що се отнася до силитъ, които сж приели отъ дѣлъ III и прибавеното приложение, паричнитъ задължения, съществувачи между неприятели и произходящи отъ издаването на търговски ефекти, ще се уреждатъ съобразно казаното приложение чрезъ провѣрочни и компенсационни служби, които замѣсватъ носителя въ правата му при разнитъ начини за съдебна защита, които той има.

sonnes juridiques administratives analogues y compris les contrats et concessions conclus ou accordés par le Gouvernement turc, dans les territoires cédés à la Bulgarie par l'Empire ottoman, avant l'entrée en vigueur du présent Traité.

§ 3.

Si les dispositions d'un contrat sont en partie annulées, conformément à l'article 180 et si la disjonction peut être effectuée, les autres dispositions de ce contrat subsisteront, sous réserve de l'application des lois, décrets et règlements internes prévus au paragraphe 2 ci-dessus. Si la disjonction ne peut être effectuée, le contrat sera considéré comme annulé dans sa totalité.

II. Dispositions particulières à certaines catégories de contrats.

Positions dans les Bourses de valeurs et de commerce.

§ 4.

a) Les règlements faits pendant la guerre par les bourses de valeur ou de commerce reconnues, stipulant la liquidation des positions de bourse prises avant la guerre par un particulier ennemi, sont confirmés par les Hautes Parties Contractantes, ainsi que les mesures prises en application de ces règlements, sous réserve:

1° Qu'il ait été prévu expressément que l'opération serait soumise au règlement desdites bourses;

2° Que ces règlements aient été obligatoires pour tous

3° Que les conditions de la liquidation aient été justes et raisonnables.

b) Le paragraphe précédent ne s'applique pas aux mesures prises, pendant l'occupation, dans les bourses des régions qui ont été occupées par l'ennemi.

Gage.

§ 5.

Sera considérée comme valable, en cas de non-paiement, la vente d'un gage constitué pour garantie d'une dette due par un ennemi, alors même qu'avis n'a pu être donné au propriétaire, si le créancier a agi de bonne foi et en prenant les soins et précautions raisonnables et, dans ce cas, le propriétaire ne pourra formuler aucune réclamation en raison de la vente du gage.

Cette disposition ne s'applique pas aux ventes de gage faites par l'ennemi pendant l'occupation, dans les régions envahies ou occupées par l'ennemi.

Effets de commerce.

§ 6.

En ce qui concerne les Puissances qui ont adhéré à la Section III et à l'Annexe jointe, les obligations pécuniaires existant entre ennemis et résultant de l'émission d'effets de commerce, seront réglées conformément à ladite Annexe par l'intermédiaire des Offices de vérification et de compensation qui sont subrogés dans les droits du porteur en ce qui concerne les différents recours que possède ce dernier.

§ 7.

Ако едно лице се е задължило, било преди, било през войната, да плати единъ търговски ефектъ вследствие задължение, което сръзко него от друго лице, станало неприятел, послѣдното лице остава длъжно, въпреки започването на военните дѣйствиа, да гарантира на първото послѣдствията от неговото задължение.

III. Договори за осигуровки.

§ 8.

Договоритѣ за осигуровки, сключени между едно лице и друго, станало въ послѣдствие неприятел, ще се уреждат споредъ слѣднитѣ членове:

Осигуровки противъ пожаръ.

§ 9.

Договоритѣ за осигуровки на имоти противъ пожаръ, сключени между едно лице, имаще интереси въ този имотъ, и едно лице, станало въ послѣдствие неприятел, не ще се считатъ анулирани съ започването на неприятелските дѣйствиа, или отъ обстоятелството, че лицето е станало неприятел, или защото една отъ странитѣ не е изпълнила една клауза отъ договора презъ време на войната или презъ единъ периодъ отъ три мѣсеца слѣдъ войната, но ще се анулиратъ отъ първия падежъ на годишната премия, който се пада три мѣсеца отъ влизането въ сила на настоящия договоръ.

Ще се изработи единъ правилникъ за неизплатенитѣ премии, на които падежитѣ сж изтекли презъ войната, или за рекламациитѣ за загуби, прѣтърпени презъ войната.

§ 10.

Ако вследствие на нѣкой административенъ или законодателенъ актъ една осигуровка сръзко пожаръ, сключена преди войната, е била прѣхвърлена презъ войната отъ първоначалния осигурителъ на другъ осигурителъ, прѣхвърлянето ще се признае и отговорността на първоначалния осигурителъ ще се счита за прѣкратена, начиная отъ деня на прѣхвърлянето. Обаче първоначалниятъ осигурителъ ще има право, по негово искане, да бже напълно уведоменъ за условията по прѣхвърлянето, и ако се види, че тия условия не сж били справедливи, тѣ ще се измѣнятъ доколко, доколкото е необходимо да се направятъ справедливи.

Осѣтъ това, осигурениятъ ще има право, въ съгласие съ първоначалния осигурителъ, да прѣхвърли отново договора върху първоначалния осигурителъ, начиная отъ деня на поискването.

Осигуровки за животъ.

§ 11.

Договоритѣ за осигуровки за животъ, сключени между единъ осигурителъ и едно лице, станало впоследствие неприятел, не ще се считатъ за унищожени поради обявяването на войната или поради обстоятелството, че лицето е станало неприятел.

§ 12.

Всяка сума, станала изискуема презъ време на войната, споредъ единъ договоръ, който въз основа на прѣдпоставения параграфъ 11 не се счита за унищо-

§ 7.

Si une personne s'est obligée, soit avant, soit pendant la guerre, au paiement d'un effet de commerce, à la suite d'un engagement pris envers elle par une autre personne devenue ennemie, celle-ci reste tenue, malgré l'ouverture des hostilités, de garantir la première des conséquences de son obligation.

III. Contrats d'assurances.

§ 8.

Les contrats d'assurances conclus entre une personne et une autre devenue par la suite ennemie seront réglés conformément aux articles suivants.

Assurances contre l'incendie.

§ 9.

Les contrats d'assurance contre l'incendie, concernant des propriétés, passés entre une personne ayant des intérêts dans cette propriété et une personne devenue par la suite ennemie, ne seront pas considérés comme annulés par l'ouverture des hostilités, ou par le fait que la personne est devenue ennemie ou parce qu'une des parties n'a pas accompli une clause du contrat pendant la guerre, ou pendant une période de trois mois après la guerre, mais seront annulés à partir de la première échéance de la prime annuelle, survenant trois mois après la mise en vigueur du présent Traité.

Un règlement sera effectué pour les primes non payées, échues pendant la guerre, ou pour les réclamations pour les pertes encourues pendant la guerre.

§ 10.

Si, par suite d'un acte administratif ou législatif, une assurance contre l'incendie, conclue antérieurement à la guerre, a été pendant la guerre transférée de l'assureur primitif à un autre assureur, le transfert sera reconnu et la responsabilité de l'assureur primitif sera considérée comme ayant cessé à partir du jour du transfert. Cependant, l'assureur primitif aura le droit d'être, sur sa demande, pleinement informé des conditions du transfert, et s'il apparaît que ces conditions n'étaient pas équitables, elles seront modifiées pour autant que cela sera nécessaire pour les rendre équitables.

En outre, l'assuré aura droit, d'accord avec l'assureur primitif, de retransférer le contrat à l'assureur primitif à dater du jour de la demande.

Assurances sur la vie.

§ 11.

Les contrats d'assurances sur la vie passés entre un assureur et une personne devenue par la suite ennemie, ne seront pas considérés comme annulés par la déclaration de guerre, ou par le fait que la personne est devenue ennemie.

§ 12.

Toute somme devenue exigible pendant la guerre, aux termes d'un contrat qui, en vertu du paragraphe 11, n'est pas considéré comme annulé, sera recouvrable après

жени, ще може да се събира слѣдъ войната. Тази сума ще бѣде увеличена съ 5% годишна лихва отъ датата на изискуемостта до деня на изплащането.

Ако договорътъ е падналъ прѣзъ войната, вслѣдствие неизплащането на премиятъ или ако е станалъ недействителенъ вслѣдствие на неизпълнение на клаузата му, осигурениятъ или прѣдставителятъ му или правоимащиятъ ще иматъ право въ всѣки моментъ, въ продължение на дванадесетъ мѣсеца, начинаей отъ деня на влизането въ сила на настоящия договоръ, да искатъ отъ осигурителя стойността на полицата отъ деня на падането или анулирането ѝ.

Когато договорътъ е падналъ прѣзъ време на войната, вслѣдствие на неизплащането на премиятъ, поради прилагането на военните мѣрки, осигурениятъ или прѣдставителятъ му или правоимащиятъ иматъ право, въ три мѣсеца отъ влизането въ сила на настоящия договоръ, да възстановятъ договора, чрѣзъ изплащането на евентуално изтеклитъ премии, увеличени съ 5% годишна лихва.

§ 13.

Ако договори за осигуровки за животъ сж били сключени отъ клона на едно осигурително дружество, намиращо се въ страна, станала въ послѣдствие неприятелка, договорътъ ще трѣбва, ако нѣма противно постановление въ самия договоръ, да се води по мѣстния законъ, но осигурителятъ ще има право да иска отъ осигурения или отъ прѣдставителятъ му връщането на сумитъ, платени възъ основа на направени или наложени искания, чрѣзъ прилагане на мѣрките, взети прѣзъ време на войната, противно на условията на самия договоръ и на законитъ и договоритъ, сжществуващи въ времето, когато той е билъ сключенъ.

§ 14.

Въ всички случаи, въ които, по силата на приложимия за договора законъ, осигурителятъ остава обвързанъ отъ договора, въпрѣки неизплащането на премиятъ, докато се съобща на осигурения за падането на договора, той ще има право, тамъ дѣто поради войната не би могълъ да даде това увѣдомление, да събере отъ осигурения неплатениятъ премия, увеличени съ 5% годишна лихва.

§ 15.

За прилагането на параграфитъ 11 до 14, ще се считатъ като осигурителни договори за животъ онии осигурителни договори, които се основаватъ на вѣроятността на човѣшкия животъ, комбинирани съ лихвенния процентъ, за изчислението на взаимнитъ задължения на двѣтъ страни.

Морски осигуровки.

§ 16.

Договоритъ за морска осигуровка, включително и срочнитъ полици на време и осигуровки за пътуване, сключени между единъ осигурител и едно лице, станало впоследствие неприятелъ, ще се считатъ за унищожени въ момента, когато това лице е станало неприятелъ, освѣнъ въ случай, когато прѣдвидениятъ въ договора рискъ е почналъ прѣди този моментъ.

Въ случай, че рискътъ не е почналъ, платениятъ като премии или друго-яче суми ще се повърнатъ отъ осигурителя.

la guerre. Cette somme sera augmentée des intérêts à 5% l'an depuis la date de son exigibilité jusqu'au jour du paiement.

Si le contrat est devenu caduc pendant la guerre, par suite du non-paiement des primes, ou s'il est devenu sans effet par suite du non-accomplissement des clauses du contrat, l'assuré ou ses représentants ou ayants droit auront droit à tout moment, pendant douze mois à dater du jour de la mise en vigueur du présent Traité, de réclamer à l'assureur la valeur de la police au jour de sa caducité ou de son annulation.

Lorsque le contrat est devenu caduc pendant la guerre, par suite du non-paiement des primes par application des mesures de guerre, l'assuré ou ses représentants, ou ayants droit, ont le droit, dans les trois mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, de remettre le contrat en vigueur, moyennant le paiement des primes éventuellement échues, augmentées des intérêts de 5% l'an.

§ 13.

Si des contrats d'assurance sur la vie ont été conclus par une succursale d'une Compagnie d'assurances, établie dans un pays devenu, par la suite, ennemi, le contrat devra, en l'absence de toute stipulation contraire contenue dans le contrat lui-même, être régi par la loi locale, mais l'assureur aura le droit de demander à l'assuré ou à ses représentants le remboursement des sommes payées sur des demandes faites ou imposées, par application de mesures prises pendant la guerre, contrairement aux termes du contrat lui-même, et aux lois et traités existant à l'époque où il a été conclu.

§ 14.

Dans tous les cas où, en vertu de la loi applicable au contrat, l'assureur reste lié par le contrat nonobstant le non-paiement des primes, jusqu'à ce que l'on ait fait part à l'assuré de la déchéance du contrat, il aura le droit là où, par suite de la guerre, il n'aurait pu donner cet avertissement, de recouvrer sur l'assuré les primes non payées, augmentées des intérêts à 5 p. % l'an.

§ 15.

Pour l'application des paragraphes 11 à 14, seront considérés comme contrats d'assurance sur la vie les contrats d'assurances qui se basent sur les probabilités de la vie humaine, combinés avec le taux d'intérêt, pour le calcul des engagements réciproques des deux parties.

Assurances maritimes.

§ 16.

Les contrats d'assurance maritime, y compris les polices à temps et les polices de voyage passés entre un assureur et une personne devenue par la suite ennemie, seront considérés comme annulés au moment où cette personne est devenue ennemie, sauf dans le cas où, antérieurement à ce moment, le risque prévu dans le contrat avait commencé à être couru.

Dans le cas où le risque n'a pas commencé à courir les sommes payées au moyen de primes ou autrement seront recouvrables sur l'assureur.

Въ случай, че рискътъ е почнатъ, договорътъ ще се счита за валиденъ, макаръ страната да е станала неприятелъ и изплащанията на сумитъ, дължими споредъ договора, било като премии, било като обезщетение за нещастие по море, ще бъдатъ изискуеми слѣдъ влизането въ сила на настоящия договоръ.

Въ случай, че бъде сключена една конвенция за изплащане на лихви за суми, дължими отъ прѣди войната или отъ подданици на воюващитѣ държави и събрани слѣдъ войната, тѣзи лихви, въ случай на загуби, платими по силата на договора за морска осигуровка, ще трѣбна да текатъ, начина отъ изтичането на единъ периодъ отъ една година, отъ деня на тѣзи загуби.

§ 17.

Никакъвъ договоръ за морска осигуровка съ единъ осигуренъ станалъ въ послѣдствие неприятелъ, не ще трѣбва да се счита, че покрива нещастията по море, причинени отъ военни дѣйствия на силата, чиито подданици, е осигурителътъ, както и отъ съюзницитѣ или отъ съдружницитѣ на тази сила.

§ 18.

Ако се докаже, че едно лице, сключило прѣди войната договоръ за морска осигуровка съ единъ осигурителъ, станалъ въ послѣдствие неприятелъ, е сключило, слѣдъ започването на неприятелскитѣ дѣйствия, новъ договоръ, покриващъ сщия рискъ, съ единъ осигурителъ не неприятелъ, новиятъ договоръ ще се счита като замѣстилъ първоначалния, начина отъ деня на сключването му и изтеклитѣ премии ще се уреждатъ въз основа на принципа, че първоначалниятъ осигурителъ е билъ отговоренъ по договора само до момента на сключването на новия договоръ.

Други осигуровки.

§ 19.

Договори за осигуровки, сключени прѣди войната, между единъ осигурителъ и едно лице, станало въ послѣдствие неприятелъ, освѣтъ тѣзи, за които е дума въ параграфитѣ 9 до 18, ще се третиратъ, въ всѣко отношение, по сщия начинъ, по който биха били третирани, споредъ казанитѣ членове, договоритѣ за осигуровки противъ пожаръ между сщитѣ страни.

Прѣосигуровки.

§ 20.

Всички договори за прѣосигуровки съ едно лице, станало неприятелъ, ще се считатъ унищожени поради обстоятелството, че това лице е станало неприятелъ, но безъ да се накърни правото, въ случай на рискъ за животъ или на морски рискъ, започналъ прѣди войната, да получи слѣдъ войната изплащането на сумитъ, дължими за тѣзи рискове.

Въ всѣки случай, ако прѣосигурената страна е била поставена, вследствие нещастията, въ невъзможность да намери другъ прѣосигурителъ, договорътъ сществува до единъ периодъ отъ три мѣсеца слѣдъ влизането въ сила на настоящия договоръ.

Ако единъ договоръ за прѣосигуровка е унищоженъ по силата на този членъ, ще се направи между странитѣ равновѣстка едновременно за платенитѣ и платимитѣ премии за отговорноститѣ за прѣтрѣгнати загуби

Dans le cas où le risque a commencé à courir, le contrat sera considéré comme valable bien que la partie soit devenue ennemie, et les paiements des sommes dues aux termes du contrat, soit comme primes, soit comme sinistres, seront exigibles après la mise en vigueur du présent Traité.

Dans le cas où une convention sera conclue pour le paiement d'intérêts pour des sommes dues antérieurement à la guerre, ou par des ressortissants des États belligérants, et recouvrées après la guerre, cet intérêt devra, dans le cas de pertes recouvrables en vertu de contrat d'assurance maritime, courir à partir de l'expiration d'une période d'un an à compter du jour de ces pertes.

§ 17.

Aucun contrat d'assurance maritime avec un assuré devenu par la suite ennemi ne devra être considéré comme couvrant les sinistres causés par des actes de guerre de la Puissance dont l'assureur est ressortissant, ou des alliés ou associés de cette Puissance.

§ 18.

S'il est démontré qu'une personne qui, avant la guerre, avait passé un contrat d'assurance maritime avec un assureur devenu par la suite ennemi, a passé après l'ouverture des hostilités un nouveau contrat couvrant le même risque avec un assureur non ennemi, le nouveau contrat sera considéré comme substitué au contrat primitif à compter du jour où il aura été passé, et les primes échues seront réglées sur le principe que l'assureur primitif n'aura été responsable du fait du contrat que jusqu'au moment où le nouveau contrat aura été passé.

Autres assurances.

§ 19.

Des contrats d'assurances passés avant la guerre entre un assureur et une personne devenue par la suite ennemie, autres que les contrats dont il est question dans les paragraphes 9 à 18, seront traités, à tous égards, de la même manière que seraient traités, d'après lesdits articles, les contrats d'assurances contre l'incendie, entre les mêmes parties.

Réassurances.

§ 20.

Tous les traités de réassurance passés avec une personne devenue ennemie seront considérés comme abrogés par le fait que cette personne est devenue ennemie, mais sans préjudice, dans le cas de risque sur la vie ou maritime, qui avait commencé à être couru antérieurement à la guerre, du droit de recouvrer après la guerre le paiement des sommes dues en raison de ces risques.

Toutefois, si la partie réassurée a été mise, par suite de l'invasion, dans l'impossibilité de trouver un autre réassureur, le traité subsiste jusqu'à l'expiration d'une période de trois mois après la mise en vigueur du présent Traité.

Si un traité de réassurance est annulé en vertu de cet article, un compte sera établi entre les parties en ce qui concerne à la fois les primes payées et payables et les responsabilités pour pertes subies, au sujet des risques

по поводъ рисковете за животъ или морски рискове, които биха започнали преди войната. Въ случай на други рискове, освѣтнѣ тѣзи, споменати въ параграфитѣ 11 до 18 за уреждането на смѣтките ще се вземе датата, на която странитѣ сж станали неприятели, безъ да се държи смѣтка за рекламацията досѣжно загуби, прѣтърпѣни слѣдъ тази дата.

§ 21.

Постановленията на прѣдшествувания параграфъ се разпростиратъ сжщо и върху прѣосигуровкитѣ, сжществуващи въ деня, въ който странитѣ сж станали неприятели, за особени рискове, поети отъ осигурителя въ единъ осигурителенъ договоръ и които не сж рискове за животъ или морски рискове.

§ 22.

Прѣосигуровката на единъ договоръ за осигуровка за животъ, направена съ особенъ договоръ и невлизаща въ единъ общъ договоръ за прѣосигуровка, ще остане въ сила.

§ 23.

Въ случай на прѣосигуровка на единъ договоръ за морска осигуровка, станала преди войната, отстъпването на остѣпния рискъ на прѣосигурителя ще остане валидно, ако този рискъ е започналъ преди почването на неприятелскитѣ дѣйствия и договорътъ ще остане валиденъ, въпреки започването на неприятелскитѣ дѣйствия. Сумитѣ, дължими по силата на договора за прѣосигуровка, що се отнася до премиятѣ или до прѣтърпѣните загуби, ще се изплащатъ слѣдъ войната.

§ 24.

Постановленията на параграфитѣ 17 и 18 и послѣдната алинея на параграфъ 16 ще се прилагатъ за договоритѣ за прѣосигуровки на морски рискове.

ОТДѢЛЪ VI.

Смѣсенъ арбитраженъ съдъ.

Членъ 188.

а) Единъ смѣсенъ арбитраженъ съдъ ще се учрѣди между всѣка отъ съюзенитѣ и сдружени сили, отъ една страна, и България отъ друга, въ срокъ отъ три мѣсеца, начина отъ датата на влизането въ сила на настоящия договоръ. Всѣко отъ тѣя сѣдилища ще се състои отъ трима членове. Всѣко отъ заинтересованитѣ правителства ще опрѣдѣли по единъ отъ тѣзи членове. Прѣдседателствъ ще се избира слѣдъ споразумѣние между заинтересованитѣ правителства.

Въ случай, че това споразумѣние не би могло да се постигне, прѣдседателствъ на сѣда и двѣ други лица, които могатъ, и едното и другото, въ случай на нужда, да го замѣстятъ, ще бждатъ избрани отъ съвѣта на Обществото на народитѣ, а до момента на неговото учрѣдяване отъ г. Гюставъ Адоръ, ако той се съгласи на това. Тѣзи лица ще принадлежатъ на силитѣ, които останали неутрални прѣзъ войната.

Ако въ случай на вакантно мѣсто, едно правителство не посочи въ срокъ отъ единъ мѣсець, както се прѣдвизка по-горѣ, единъ членъ на сѣда, този членъ ще бжде избранъ отъ противното правителство между двѣтѣ горѣспоменати лица, но не и прѣдседателя.

§ 21.

Les dispositions du paragraphe précédent s'étendent également aux réassurances existant au jour où les parties sont devenues ennemies, des risques particuliers acceptés par l'assureur dans un contrat d'assurance, autres que les risques sur la vie ou maritimes.

§ 22.

La réassurance d'un contrat d'assurance sur la vie, faite par contrat particulier et non comprise dans un traité général de réassurance, restera en vigueur.

§ 23.

Dans le cas d'une réassurance effectuée avant la guerre, d'un contrat d'assurance maritime, la cession du risque cédé au réassureur restera valable si ce risque a commencé à être couru avant l'ouverture des hostilités, et le contrat de réassurance, en ce qui concerne soit des primes, soit des pertes subies, seront recouvrables après la guerre.

§ 24.

Les dispositions des paragraphes 17 et 18 et le dernier alinéa du paragraphe 16 s'appliqueront aux contrats de réassurances de risques maritimes.

SECTION VI.

Tribunal arbitral mixte.

Article 188.

a) Un Tribunal arbitral mixte sera constitué entre chacune des Puissances alliées ou associées d'une part et la Bulgarie d'autre part, dans un délai de trois mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité. Chacun de ces Tribunaux sera composé de trois membres. Chacun des Gouvernements intéressés désignera un de ces membres. Le Président sera choisi à la suite d'un accord entre les deux Gouvernements intéressés.

Au cas où cet accord ne pourrait intervenir, le Président du Tribunal et deux autres personnes susceptibles l'une et l'autre, en cas de besoin, de le remplacer, seront choisies par le Conseil de la Société des Nations et, jusqu'au moment où il sera constitué, par M. Gustave Ador, s'il y consent. Ces personnes appartiendront à des Puissances qui sont restées neutres au cours de la guerre.

Si, en cas de vacance, un Gouvernement ne pouvait pas, dans un délai d'un mois, à la désignation ci-dessus prévue d'un membre du Tribunal, ce membre sera choisi par le Gouvernement adverse parmi les deux personnes mentionnées ci-dessus, autres que le Président.

Решението на мнозинството на членовете ще бъде решението на съда.

б) Съсесеният арбитражен съд, учреден по прилагането на параграф а, ще съди споровете, които са от тяхна компетентност, според отделните III, IV, V, VII и VIII.

Освен това, всички спорове, каквито и да са те, относно договори, сключени преди влизането в сила на настоящия договор между поданиците на съюзните и сдружени сили и българските поданици, ще се уреждат от съсесения арбитражен съд, с изключение, обаче, на такива спорове, които по прилагането на законите на съюзните, сдружени или неутрални сили, са от компетентността на народните съдилища на тези последни сили. Във този случай тези спорове ще се уреждат от тези народни съдилища, а не от съсесения арбитражен съд. Заинтересованият поданик на една съюзена или сдружена сила ще може, обаче, да внесе делото преди съсесения арбитражен съд, освен ако законът на неговата държава не се противопоставя на това.

в) Ако броят на делата го изисква, ще трябва да се оправдават и други членове, за да може съсесеният арбитражен съд да се раздели на няколко отделения. Всяко от тези отделения ще трябва да бъде съставено, както е казано по-горе.

г) Всъщност съсесеният арбитражен съд ще оправдава сам своето съдопроизводство до толкова, доколкото то не е оправдано от постановленията на приложението към настоящия договор. Той ще бъде властен да оправдава разходите, които изгубила страна трябва да плати за съдебни и други разходи.

д) Всяко правителство ще плаща възнаграждението на члена на съсесения арбитражен съд, който то назначава, и на всеки чиновник, който ще го оправдава да го представява преди съда. Възнаграждението на председателя ще се оправдава чрез специална спогодба между заинтересованите правителства и това възнаграждение, както и общите разходи за всеки съд, ще се плащат на половина от двата правителства.

е) Високите договарящи страни се задължават, щото техните съдилища и власти да оказват на право на съсесения арбитражен съд всяка помощ, която могат, специално що се отнася до връчването на актовете и събирането на доказателствата.

ж) Високите договарящи страни се съгласяват да считат за окончателни решенията на съсесения арбитражен съд и да ги правят задължителни за своите поданици.

ПРИЛОЖЕНИЕ.

§ 1.

Във случай на смърт или на оставка на един член от съда или ако един член на съда се намира, по каквато и да било причина във невъзможност да изпълнява длъжността си, ще се съди за заместването му съзнателно процедура, както за назначаването му.

§ 2.

Съдът ще възприеме във своята процедура правила съобразни съв правдата и справедливостта. Той ще решава за реда и сроковете, във които всяка страна ще трябва да представи своите заключения и ще урежда нужните формалности за представянето на доказателствата.

La décision de la majorité des membres sera celle du Tribunal.

b) Les Tribunaux arbitraux mixtes créés par application du paragraphe a jugeront les différends qui sont de leur compétence, aux termes des Sections III, IV, V, VII et VIII.

En outre, tous les différends, quels qu'ils soient, relatifs aux contrats conclus avant la mise en vigueur du présent Traité, entre les ressortissants des Puissances alliées et associées et les ressortissants bulgares, seront réglés par le Tribunal arbitral mixte, à l'exception toutefois des différends qui, par application des lois des Puissances alliées, associées ou neutres, sont de la compétence des tribunaux nationaux de ces dernières Puissances. Dans ce cas, ces différends seront réglés par ces tribunaux nationaux, à l'exclusion du Tribunal arbitral mixte. Le ressortissant intéressé d'une Puissance alliée ou associée pourra toutefois porter l'affaire devant le Tribunal arbitral mixte à moins que sa loi nationale ne s'y oppose.

в) Si le nombre des affaires le justifie, d'autres membres devront être désignés pour que chaque Tribunal arbitral mixte puisse se diviser en plusieurs sections. Chacune de ces sections devra être composée ainsi qu'il est dit ci-dessus.

г) Chaque tribunal arbitral mixte établira lui-même sa procédure en tant qu'elle ne sera pas réglée par les dispositions de l'Annexe au présent article. Il aura pouvoir pour fixer les dépens à payer par la partie perdante pour frais et débours de procédure.

д) Chaque Gouvernement payera les honoraires du membre du Tribunal arbitral mixte qu'il nomme et de tout agent qu'il désignera pour le représenter devant le Tribunal. Les honoraires du Président seront fixés par accord spécial entre les Gouvernements intéressés et ces honoraires ainsi que les dépenses communes de chaque Tribunal seront payés par moitié par les deux Gouvernements.

е) Les Hautes Parties Contractantes s'engagent à ce que leurs tribunaux et autorités prêtent directement aux Tribunaux arbitraux mixtes toute l'aide qui sera en leur pouvoir, spécialement en ce qui concerne la transmission des notifications et la réunion des preuves.

ж) Les Hautes Parties Contractantes conviennent de considérer les décisions du Tribunal arbitral mixte comme définitives, et de les rendre obligatoires pour leurs ressortissants.

ANNEXE.

§ 1.

En cas de décès ou de démission d'un membre du Tribunal, ou si un membre du Tribunal se trouve, pour une raison quelconque, dans l'impossibilité de remplir ses fonctions, la procédure, qui a été suivie pour sa nomination, sera employée pour pourvoir à son remplacement.

§ 2.

Le Tribunal adoptera pour sa procédure des règles conformes à la justice et à l'équité. Il décidera de l'ordre et des délais dans lesquels chaque partie devra présenter ses conclusions et réglera les formalités requises pour l'administration des preuves.

§ 3.

Адвокатите и съветниците на двете страни ще имат право да представяват устно и писмено на съда своята аргументация, за да поддържат или зацъпават дѣлата.

§ 4.

Съдът ще пази архиви за процесите и дѣлата, които ще разглежда, и за процедурата по тях, като се отбѣлзват датите.

§ 5.

Всѣка отъ заинтересованите страни ще може да назначава единъ секретаръ. Тѣзи секретари ще съставляватъ смѣсенъ секретариатъ на съда и ще бѣдатъ подъ неговите заповѣди. Съдътъ може да назначава и да си служи съ единъ или нѣколко чиновници, които ще бѣдатъ необходими, за да му помагатъ въ изпълнение на неговата задача.

§ 6.

Съдътъ ще рѣшава всички въпроси и спорни точки, които ще му се поднасятъ, споредъ доказателствата, свидетелствата и свѣдѣнията, които заинтересованите страни ще могатъ да представятъ.

§ 7.

България се задължава да дава на съда всички необходими условия и свѣдѣния, за да извършва анкетите си.

§ 8.

Езикътъ, на който ще се извършва процедурата, ще бѣде, ако нѣма друга конвенция, английски, французки или италиански, споредъ това, което ще се рѣши отъ заинтересованата съюзена или сдружена сила.

§ 9.

Мѣстото и датата на заседанията на всѣки съдъ ще се опрѣдѣлятъ отъ прѣседателя на съда.

Членъ 189.

Ако единъ компетентенъ съдъ е издалъ или издаде присъда по дѣло, което се упоменава въ отдѣлитѣ III, IV, V, VII или VIII и ако тази присъда не е съобразна съ постановленията на казанитѣ отдѣли, страната, която е прѣтърпѣла щета отъ това, ще има право на възмездие, което ще се опрѣдѣля отъ смѣсенъ арбитраженъ съдъ. По искането на подданика на една съюзена или сдружена сила, горѣпоменатото възмездие ще може да се даде, когато това бѣде възможно, отъ смѣсенъ арбитраженъ съдъ, като се поставятъ страните въ положението, въ което сж били прѣди издадената присъда отъ българския съдъ.

ОТДѢЛЪ VII.

Индустриална собственостъ.

Членъ 190.

Подъ резерва на постановленията на настоящия договоръ, правата на индустриална, литературна и художествена собственостъ, тъй както тази собственостъ е опрѣдѣлена отъ парижката и берлинската международни конвенции, упоменати въ чл. 166, ще бѣдатъ

§ 3.

Les avocats et conseils des deux parties seront autorisés à présenter oralement et par écrit au Tribunal leur argumentation pour soutenir ou défendre leur cause.

§ 4.

Le Tribunal conservera les archives des procès et causes qui lui seront soumis et de la procédure y relative avec mention des dates.

§ 5.

Chacune des Puissances intéressées pourra nommer un secrétaire. Ces secrétaires constitueront le Secrétariat mixte du Tribunal et seront sous ses ordres. Le Tribunal peut nommer et employer un ou plusieurs fonctionnaires, qui seront nécessaires pour l'assister dans l'accomplissement de sa tâche.

§ 6.

Le Tribunal décidera de toutes questions et espèces qui lui seront soumises, d'après les preuves, témoignages et informations qui pourront être produits par les parties intéressées.

§ 7.

La Bulgarie s'engage à donner au Tribunal toutes facilités et informations nécessaires pour poursuivre ses enquêtes.

§ 8.

La langue dans laquelle la procédure sera poursuivie sera, à défaut de convention contraire, l'anglais, le français ou l'italien, selon ce qui sera décidé par la Puissance alliée ou associée intéressée.

§ 9.

Les lieu et date des audiences de chaque Tribunal seront déterminés par le Président du Tribunal.

Article 189.

Si un tribunal compétent a rendu ou rend un jugement dans une affaire visée par les Sections III, IV, V, VII ou VIII et si ce jugement n'est pas conforme aux dispositions desdites Sections, la partie qui aura subi, de ce chef, un préjudice aura droit à une réparation qui sera déterminée par le Tribunal arbitral mixte. Sur la demande du ressortissant d'une Puissance alliée ou associée, la réparation ci-dessus visée pourra être effectuée, lorsque cela sera possible, par le Tribunal arbitral mixte en replaçant les parties dans la situation où elles se trouvaient avant le jugement rendu par le tribunal bulgare.

SECTION VII.

Propriété industrielle.

Article 190.

Sous réserve des stipulations du présent Traité, les droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique, telle que cette propriété est définie par les Conventions internationales de Paris et de Berne visées à l'article 166, seront rétablis ou restaurés, à partir de la mise en vigueur

възстановени или възобновени отъ деня на влизането въ сила на настоящия договоръ, въ териториите на договарящите страни, въ полза на лицата, които сж се ползували отъ тѣхъ, въ момента, въ който положението на война започна да сжществува, или на тѣхните правоимащи. Сжщо така правата, които, ако войната не бѣ станала, можеха да се придобиятъ прѣзъ прѣме на траенето на войната, вслѣствие на заявление дадено за покровителството на индустриалната собственост или за издаването на едно литературно или художествено произведение, ще бждатъ признати и установени въ полза на лицата, които биха имали право на това, начинаей отъ влизането въ сила на настоящия договоръ.

Обаче разпорѣжданията, извършени по силата на специални мѣрки, които сж били взети прѣзъ войната отъ една законодателна, изпълнителна или административна власт на една съюзена или сдружена сила спрямо правата на български подданици относително индустриалната, литературната или художествената собственост, ще останатъ валидни и ще продължаватъ да иматъ пълна сила.

Никакви жалби или искове не ще могатъ да се прѣдъявяватъ отъ страна на България или на български подданици противъ използването, прѣзъ прѣме на войната, отъ правителството на една съюзена или сдружена сила или отъ всѣко лице, за смѣтка на това правителство или съ негово съгласие, на правата на индустриална, литературна или художествена собственост, нито противъ продажбата, нито противъ турнето въ продажба или използването на каквито и да е произведения, апарати, артикули или прѣдмети, къмъ които се прилагатъ тѣзи права.

Ако законодателството на една отъ съюзените или сдружените сили не постановява иначе, длѣжимите или платени суми, по прилагането на всѣко разпорѣждане и на всѣко дѣйствиe, извършено въ изпълнение на специалните мѣрки, посочени въ алинея 23 на настоящия членъ, ще получатъ сжщото прѣдзначеніе, както другите вземания на българските подданици, съобразно съ постановленията на настоящия договоръ и сумите, получени отъ специалните мѣрки, взети отъ Българското правителство досѣга правата на индустриална, литературна или художествена собственост на подданици на съюзените или сдружените сили ще се считатъ и третираатъ както всички други длѣгове на българските подданици.

Всѣка отъ съюзените и сдружените сили си запазва правото да приложи къмъ правата за индустриална, литературна или художествена собственост (съ изключение на фабричните или търговски марки), придобити прѣди войната, прѣзъ войната или които биха били придобити въ послѣствие, споредъ нейното законодателство, отъ български подданици, било като ги използватъ, било като даватъ позволителни за тѣхното използване, било като запазватъ надзора върху това използване, било по другъ начинъ, такива ограничения, условия или стѣснения, които биха могли да се считатъ необходимими за нуждите на народната отбрана или на общественъ интересъ, или за обезпечение на едно справедливо отношение отъ страна на България спрямо правата на индустриална, литературна или художествена собственост, притежавани на българска територия отъ нейните подданици или за гарантиране пълното изпълнение на всички задължения, поети отъ България по силата на настоящия договоръ. За правата на индустриална, литературна или художествена собственост, които биха

ду прѣзъ Трѣтѣ, dans les territoires des Hautes Parties Contractantes, en faveur des personnes qui en étaient bénéficiaires, au moment où l'état de guerre a commencé d'exister, ou de leurs ayants droit. De même les droits qui, si la guerre n'avait pas eu lieu, auraient pu être acquis pendant la durée de la guerre, à la suite d'une demande formée pour la protection de la propriété industrielle ou de la publication d'une œuvre littéraire ou artistique, seront reconnus et établis en faveur des personnes, qui y auraient des titres, à partir de la mise en vigueur du présent Traité.

Toutefois, les actes faits en vertu des mesures spéciales qui auront été prises pendant la guerre, par une autorité législative, exécutive ou administrative d'une Puissance alliée ou associée à l'égard des droits des ressortissants bulgares, en matière de propriété industrielle, littéraire ou artistique, demeureront valables et continueront à avoir leurs pleins effets.

Il n'y aura lieu à aucune revendication ou action de la part de la Bulgarie ou des ressortissants bulgares contre l'utilisation qui aura été faite pendant la durée de la guerre, par le Gouvernement d'une Puissance alliée ou associée ou par toute personne, pour le compte de ce Gouvernement ou avec son assentiment, de droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique, ni contre la vente, la mise en vente ou l'emploi de produits, appareils, articles ou objets quelconques auxquels s'appliquaient ces droits.

Si la législation d'une des Puissances alliées ou associées n'en a pas disposé autrement, les sommes dues ou payées, par application de tout acte et de toute opération effectués en exécution des mesures spéciales visées à l'alinéa 2 du présent article, recevront la même affectation que les autres créances des ressortissants bulgares, conformément aux dispositions du présent Traité et les sommes produites par des mesures spéciales prises par le Gouvernement bulgare, en ce qui concerne les droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique des ressortissants des Puissances alliées ou associées, seront considérées et traitées comme toutes les autres dettes des ressortissants bulgares.

Chacune des Puissances alliées ou associées se réserve la faculté d'apporter aux droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique (à l'exception des marques de fabrique ou de commerce) acquis avant la guerre, ou pendant sa durée, ou qui seraient acquis ultérieurement pendant sa législation par des ressortissants bulgares, soit en les exploitant, soit en accordant des licences pour leur exploitation, soit en conservant le contrôle de cette exploitation, soit autrement, telles limitations, conditions ou restrictions qui pourraient être considérées comme nécessaires pour les besoins de la défense nationale, ou dans l'intérêt public, ou pour assurer un traitement équitable par la Bulgarie des droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique possédés sur le territoire bulgare par ses ressortissants, ou pour garantir l'entier accomplissement de toutes les obligations contractées par la Bulgarie en vertu du présent Traité. Pour les droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique, qui seraient acquis après la mise en vigueur du présent Traité, la faculté ci-dessus réservée aux Puissances alliées ou associées, ne

били придобити след влизането в сила на настоящия договор, горъпазеното право за съюзените или сдружени сили ще може да се упражнява само в случай, когато ограниченията, условията или стъпенания биха могли да се считат необходими за нуждите на народната отбрана или обществен интерес.

Във случай, че предпоставящите постановления биха се приложили от съюзените и сдружени сили, ще се дават прилични обезщетения или възнаграждения, които ще имат същото предназначение, както всички други суми, дължими на български подданици, съобразно с постановленията на настоящия договор.

Всѣка отъ съюзените или сдружени сили си запазва правото да счита за невалидни и недействителни всѣко цѣло или частично отстъпване и всѣка концесия на права на индустриална, литературна или художествена собственост, станало следъ 1 августъ 1914 г. или извършено въ послѣдствие и което може да попрѣчи на прилагането на постановленията на настоящия членъ.

Постановленията на настоящия членъ не сѣ приложими за правата на индустриалната, литературната или художествена собственост на дружества или предприятия, чиято ликвидация е извършена отъ съюзените или сдружени сили съобразно съ изключителното военно законодателство или ще се извърши по силата на чл. 177, параграфъ б.

Членъ 191.

На подданиците на всѣка отъ високите договарящи страни ще бѣде даденъ най-малко едногодишенъ срокъ, считанъ отъ влизането в сила на настоящия договоръ, да извършатъ, безъ никакви свѣрхтакси или каквито и да било други наказания, всѣкакви актове и формалности, да заплащатъ такси и да изпълняватъ изобщо всички задължения, предвидени отъ законите и правилниците на всѣка държава, за да запазятъ или получатъ правата върху индустриална собственост, придобити до 1 августъ 1914 г. или отъкъ, които, ако войната не бѣ послѣдвана биха могли да се придобиятъ отъ тази дата насамъ въз основа на едно заявление, подадено прѣди или прѣвъ врѣме на войната, както и за да протестиратъ противъ придобиването на такива права. Обаче, този членъ не може да даде никому право да получи въ Американските съединени щати подновяването на процедурата за интерференция, подиръ като вече е било държано послѣдното заседание.

Правата върху индустриална собственост, които биха били загубени вслѣдствие на неизвършването на едно дѣйствие, неизпълнението на една формалност, или неплащането на нѣкои такса, ще бѣдатъ възстановени, съ тази, обаче, резерва, що се отнася до патентите или образци, че всѣка съюзена или сдружена държава може да ваеме мѣрки, каквито намѣри за справедливо необходимо, за да запази правата на трети лица, които сѣ използвали или употребявали патенти или образци прѣвъ врѣме, когато послѣдните сѣ били паднали. Освѣтъ това, патентите за изнамѣрване или образци, принадлежащи на български подданици, които ще бѣдатъ подновени по този начинъ, ще се подчиняватъ и за напредъ на сѣщите онѣя предписания, на които сѣ били подложени прѣвъ врѣме на войната, както и на всички постановления на настоящия договоръ.

Врѣмето отъ 1 августъ 1914 г. до деня, въ който ще влѣзе въ сила настоящиятъ договоръ, не ще се смѣта въ срока предвиденъ, за да се започне експлоатирането на единъ патентъ или за употребяването на фабрични

показа бѣе exercée que dans le cas où les limitations, conditions ou restrictions pourraient être considérées comme nécessaires pour les besoins de la défense nationale ou de l'intérêt public.

Dans le cas où il serait fait application par les Puissances alliées ou associées des dispositions qui précèdent, il sera accordé des indemnités ou des redevances raisonnables, qui recevront la même affectation que toutes les autres sommes dues à des ressortissants bulgares, conformément aux dispositions du présent Traité.

Chacune des Puissances alliées ou associées se réserve la faculté de considérer comme nulles et de nul effet toute cession totale ou partielle, et toute concession de droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique, qui auraient été effectuées depuis le 1er août 1914, ou qui le seraient à l'avenir et qui auraient pour résultat de faire obstacle à l'application des dispositions du présent article.

Les dispositions du présent article ne sont pas applicables aux droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique compris dans les Sociétés ou entreprises, dont la liquidation a été effectuée par les Puissances alliées ou associées, conformément à la législation exceptionnelle de guerre, ou sera effectuée en vertu de l'article 177, paragraphe b.

Article 191.

Un délai minimum d'une année, à partir de la mise en vigueur du présent Traité, sans surtaxe ni pénalité d'aucune sorte, sera accordé aux ressortissants de chacune des Hautes Parties Contractantes pour accomplir tout acte, remplir toute formalité, payer toute taxe et généralement satisfaire à toute obligation prescrite par les lois et règlements de chaque État pour conserver ou obtenir les droits de propriété industrielle déjà acquis au 1er août 1914 ou qui, si la guerre n'avait pas eu lieu, auraient pu être acquis depuis cette date, à la suite d'une demande faite avant la guerre ou pendant sa durée, ainsi que pour y former opposition. Toutefois, cet article ne pourra conférer aucun droit pour obtenir aux États-Unis d'Amérique la reprise d'une procédure d'interférence dans laquelle aurait été tenue l'audience finale.

Les droits de propriété industrielle qui auraient été frappés de déchéance par suite du défaut d'accomplissement d'un acte, d'exécution d'une formalité ou de paiement d'une taxe seront remis en vigueur, sous la réserve toutefois en ce qui concerne les brevets et dessins, que chaque Puissance alliée ou associée pourra prendre les mesures qu'elle jugerait équitablement nécessaires pour la sauvegarde des droits des tiers qui auraient exploité ou employé des brevets ou des dessins pendant le temps où ils étaient frappés de déchéance. De plus, les brevets d'invention ou dessins appartenant à des ressortissants bulgares et qui seront ainsi remis en vigueur, demeureront soumis aux prescriptions qui leur auraient été applicables pendant la guerre ainsi qu'à toutes les dispositions du présent Traité.

La période comprise entre le 1er août 1914 et la date de la mise en vigueur du présent Traité n'entrera pas en ligne de compte dans le délai prévu pour la mise en exploitation d'un brevet ou pour l'usage de marques de fabrique

или търговски марки или на образци; уговорено е освен това, че никакъв патент, фабрична или търговска марка или образец, които са били в сила на 1 август 1914 г., не могат да бъдат загубени или унищожени само за това, че не са били експлоатирани или използвани преди изтичането на един срок от два години, считан от влизането в сила на настоящия договор.

Член 192.

Никакъв иск не може да бъде предъявен, нито пък да се упражня никаква ревандикация, от една страна, от български подданици или от лица, живущи или упражняващи индустрията си в България и, от друга страна, от подданици на съюзените или сдружени сили, или от лица, живущи или упражняващи индустрията си върху територията на тези сили, нито пък от трети лица, върху които последните са отстъпили правата си през време на войната, по причина на обстоятелства, които са станали върху територията на другата страна, между датата на обявяване на положението на война и онази на влизането в сила на настоящия договор и които обстоятелства би могли да се считат, че накриват права на индустриална, литературна или художествена собственост, съществуващи в кой и да е момент през време на войната или които ще бъдат възстановени съгласно чл. 191.

Също така никакъв иск от страна на същите лица не ще бъде допуснат за нарушение на правата върху индустриалната или художествена собственост, извършено кога и да е, по случай на продажба или туряне в продажба, в продължение на една година от деня на подписването на настоящия договор, в териториите на съюзените или сдружени сили, от една страна, или на България, от друга, на фабрични произведения или артикули или на литературни и художествени произведения, издадени през периода, включен между датата на обявяване на положението на война и деня на подписване на настоящия договор, нито пък поради тяхното придобиване и използване, като се подразбира, обаче, че това постановление не ще се прилага, когато притежателите на правата са имали своето местожителство или пък индустриални или търговски заведения, разположени в окупираните от България през време на войната области.

Този член не ще се прилага в отношенията между Американските съединени щати от една страна и България от друга.

Член 193.

Договорът за позволителни за упражнение на права на индустриална собственост или за възпроизвеждане на литературни или художествени произведения, сключени преди положението на война между подданици на съюзените или сдружени сили или лица, живущи върху тяхната територия или упражняващи там индустрията си, от една страна, и български подданици, от друга, ще се считат унищожени от деня на обявяването на война между България и съюзените или сдружени сили. Но, в всички случаи, лицето, което първоначално се е ползвало от един договор от подобен род ще има право, в срок от шест месеца, считан от деня на влизането в сила на настоящия договор, да изиска от притежателя на правата да му отстъпи отново упражнението им при условия, които, в случай, че не се постигне съгласие

ou de commerce ou de dessins et il est convenu en outre qu'aucun brevet, marque de fabrique ou de commerce ou dessin qui était encore en vigueur au 1er août 1914, ne pourra être frappé de déchéance ou d'annulation du seul chef de non-exploitation ou de non-usage avant l'expiration d'un délai de deux ans à partir de la mise en vigueur du présent Traité.

Article 192.

Aucune action ne pourra être intentée ni aucune revendication exercée, d'une part, par des ressortissants bulgares, ou par des personnes résidant ou exerçant leur industrie en Bulgarie, et d'autre part, par des ressortissants des Puissances alliées ou associées ou des personnes résidant ou exerçant leur industrie sur le territoire de ces Puissances, ni par les tiers auxquels ces personnes auraient cédé leurs droits pendant la guerre, à raison de faits qui se seraient produits sur le territoire de l'autre Partie, entre la date de l'état de guerre et celle de la mise en vigueur du présent Traité et qui auraient pu être considérés comme portant atteinte à des droits de propriété industrielle ou de propriété littéraire ou artistique ayant existé à un moment quelconque pendant la guerre ou qui seront rétablis conformément à l'article 191.

Aucune action ne sera également recevable de la part des mêmes personnes, pour infraction aux droits de propriété industrielle ou artistique, à aucun moment, à l'occasion de la vente ou de la mise en vente, pendant un an à dater de la signature du présent Traité sur les territoires des Puissances alliées ou associées, d'une part, ou de la Bulgarie, d'autre part, de produits ou articles fabriqués, ou d'œuvres littéraires ou artistiques publiées durant la période comprise entre la date de l'état de guerre et celle de la signature du présent Traité, ni à l'occasion de leur acquisition et de leur emploi ou usage, étant entendu toutefois que cette disposition ne s'appliquera pas lorsque les possesseurs des droits avaient leur domicile ou des établissements industriels ou commerciaux situés dans les régions occupées par la Bulgarie au cours de la guerre.

Cet article ne sera pas applicable aux rapports entre les États-Unis d'Amérique, d'une part, et la Bulgarie d'autre part.

Article 193.

Les contrats de licence d'exploitation de droits de propriété industrielle ou de reproduction d'œuvres littéraires ou artistiques conclus avant l'état de guerre entre des ressortissants des Puissances alliées ou associées ou des personnes résidant sur leur territoire, ou y exerçant leur industrie d'une part et des ressortissants bulgares d'autre part, seront considérés comme résiliés, à dater de l'état de guerre entre la Bulgarie et la Puissance alliée ou associée. Mais, dans tous les cas, le bénéficiaire primitif d'un contrat de ce genre aura le droit, dans un délai de six mois, à dater de la mise en vigueur du présent Traité, d'exiger du titulaire des droits la concession d'une nouvelle licence, dont les conditions, à défaut d'entente entre les parties, seront fixées par le tribunal dûment qualifié à cet effet, dans le pays sous la législation duquel les droits ont été acquis, sauf dans le cas de licences

за тях между страните, ще бъдат определени от компетентния за тази цел съд в страната, под чието законодателство тези права са били придобити, с изключение на случая, когато позволювателният е добит по силата на права, придобити под българското законодателство; в този случай условията ще бъдат определени от съмисления арбитражен съд, предвиден от откъд VI на настоящата част. Съдът ще може, ако е потребно, да определи тогава и размера на дължимата сума, която намира за умствена поради ползуването от правата през време на войната.

Позволювателният относително права върху индустриална, литературна и художествена собственост, които са били отстъпени съгласно специалният законоположения през време на войната на една съюзена или сдружена сила, не могат да бъдат нахвърнени с продължаването на едно позволювателно, сместващо се преди войната, но те ще останат валидни и ще продължават да имат пълна сила, а в случая, че някоя от тези позволювателни бъдат отстъпени на лице, което първоначално е имало договор за позволювателно, сключен преди войната, ще се счита, че то (позволювателното) замества договора.

Когато по силата на някакъв договор или позволювателно, сключени преди войната, за използване права на индустриална собственост или за възпроизвеждане или представяне на литературни, драматически и художествени произведения, са били платени суми през време на войната, тези суми ще получат същото предназначение, както другите дългове или вземания на българските подданици, съобразно с настоящия договор.

Този член не ще се прилага в отношенията между Американските съединени щати от една страна и България от друга.

Член 194.

Жителите на териториите, отделени от България съгласно този договор, ще запазят, въпреки това отделение и промяната на подданство, което ще последва от него, пълното ползуване в България от всички права на индустриална, литературна и художествена собственост, които те са имали, съгласно българските закони, в момента на това отделение.

Правата на индустриална, литературна и художествена собственост, които са били в сила в отделените от България територии, съгласно този договор, в момента на отделението на тези територии от България, или които ще бъдат възстановени или подновени, по силата на чл. 190, ще бъдат признати от държавата, на която бъде придадена споменатата територия и ще останат в сила в тази територия за времето, което ще им се определи според българското законодателство.

Член 195.

Една специална конвенция ще уреди всички въпроси, които засягат архивите, регистрите и плановите относително службата на индустриалната, литературната и художествената собственост, както и тяхното евентуално предаване или съобщаване от българските учреждения на учрежденията на държавите, получили територии от България.

obtenues en vertu de droits acquis sous la législation bulgare; dans ce cas, les conditions seraient fixées par le Tribunal arbitral mixte prévu par la Section VI de la présente partie. Le Tribunal pourra, s'il y a lieu, fixer alors le montant des redevances qui lui paraîtraient justifiées, en raison de l'utilisation des droits pendant la durée de la guerre.

Les licences relatives à des droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique qui auront été concédés, suivant la législation spéciale de guerre d'une Puissance alliée ou associée ne pourront se trouver atteintes par la continuation d'une licence existant avant la guerre, mais elles demeureront valables et continueront à avoir leurs pleins effets, et dans le cas où une de ces licences aurait été accordée au bénéficiaire primitif d'un contrat de licence passé avant la guerre, elle sera considérée comme s'y substituant.

Lorsque des sommes auront été payées pendant la guerre, en vertu de contrat ou licence quelconques intervenus avant la guerre, pour l'exploitation des droits de propriété industrielle ou pour la reproduction ou la représentation d'œuvres littéraires, dramatiques ou artistiques, ces sommes recevront la même affectation que les autres dettes ou créances des ressortissants bulgares, conformément au présent Traité.

Cet article ne sera pas applicable aux rapports entre les États-Unis d'Amérique, d'une part, et la Bulgarie d'autre part.

Article 194.

Les habitants des territoires séparés de la Bulgarie en vertu du présent Traité, conserveront, nonobstant cette séparation et le changement de nationalité qui en résultera, la pleine et entière jouissance en Bulgarie, de tous les droits de propriété industrielle et de propriété littéraire et artistique, dont ils étaient titulaires suivant la législation bulgare, au moment de cette séparation.

Les droits de propriété industrielle, littéraire et artistique en vigueur sur les territoires séparés de la Bulgarie, conformément au présent Traité, au moment de la séparation de ces territoires d'avec la Bulgarie ou qui seront rétablis ou restaurés par application de l'article 190, seront reconnus par l'État auquel sera transféré ledit territoire et demeureront en vigueur sur ce territoire, pour la durée qui leur sera accordée suivant la législation bulgare.

Article 195.

Une convention spéciale règlera toutes questions concernant les archives, registres et plans relatifs au service de la propriété industrielle, littéraire et artistique ainsi que leur transmission ou communication éventuelles, par les Offices de la Bulgarie, aux Offices des États cessionnaires des territoires de la Bulgarie.

ОТДЕЛЪ VIII.

Особени постановления за прѣхвърленитѣ територии.

Членъ 196.

Онѣзи физически и юридически лица, по-рано български подданици, които по право придобиватъ, съгласно настоящия договоръ, подданство на една съюзена или сдружена сила, сж означени въ слѣдующитѣ постановления съ израза „бивши български подданици“. Изразътъ „български подданици“ означава онѣзи отъ физическитѣ и юридически лица, които запазватъ българското подданство.

Членъ 197.¹⁾

България ще въведе веднага бившитѣ български подданици въ владѣние на тѣхнитѣ имоти, права и интереси, находящи се въ българска територия. Тѣзи имоти, права и интереси ще бждатъ възвѣрнати свободни отъ всякаква тежоба или такси, създадени или увеличени отъ 29 септемврий 1918 г. насамъ.

Сумата на такситѣ и данъцитѣ върху капитала, събраии или увеличени отъ 29 септемврий 1918 г. насамъ върху имотитѣ, правата и интереситѣ на бивши български подданици, или които биха могли да се събиратъ или увеличатъ до възвѣръщането, съобразно съ постановленията на настоящия договоръ, или ако се касае за имоти, права или интереси, които не сж били подложени на изключителни военни мѣрки, до изтичането на три мѣсеца слѣдъ влизането въ сила на настоящия договоръ, ще се възвѣрне на правоимеющитѣ.

Возвѣрнатитѣ имоти, права и интереси ще бждатъ свободни отъ всякаква такса, наложена спрѣмо всички другѣ имоти или прѣдприятия, принадлежащи на сжщото лице, отъ момента когато тѣзи имоти се изтеглятъ отъ България, или тия прѣдприятия прѣстанатъ да бждатъ експлоатирани въ сжщата.

Ако такси отъ всякакъв видъ сж били платени прѣдварително за имотитѣ, правата и интереситѣ, изтеглени отъ България, размѣрътъ на тия такси, платени за всѣки периодъ време, слѣдващъ изтеглянето на тия имоти, права и интереси, ще се възвѣрне на правоимеющитѣ.

Завѣтитѣ, даренията, стипендитѣ и фондовѣтѣ отъ всякакъв видъ, основани или създадени въ България и прѣдначинени за бившитѣ български подданици, ще бждатъ турени отъ България, доколкуто тѣзи фондове се намиратъ въ нейна територия, на разположенieto на онази съюзена или сдружена сила, на която казанитѣ

¹⁾ Текстъ на проектодоговора:

Чл. 197. — България ще въведе веднага бившитѣ български подданици въ владѣние на тѣхнитѣ имоти, права и интереси, находящи се въ българска територия. Тѣзи имоти, права и интереси ще бждатъ възвѣрнати свободни отъ всякаква тежоба или такси, създадени или увеличени отъ 29 септемврий 1918 г. насамъ.

Всѣманията ще бждатъ изплатени въ монети, имащи законенъ курсъ въ България по прѣме на плащането.

Завѣтитѣ, даренията, стипендитѣ и фондовѣтѣ отъ всякакъв видъ, основани или създадени въ България и прѣдначинени за бившитѣ български подданици, ще бждатъ турени отъ България, доколкуто тѣзи фондове се намиратъ въ нейна територия, на разположенieto на онази съюзена или сдружена сила, на която казанитѣ бивши български подданици сж настоящи подданици, и то въ положението, въ което тѣзи фондове сж се намирали на 29 септемврий 1918 г., като се държи сметка за редовно направенитѣ плащания за цѣлата на фонда.

SECTION VIII.

Dispositions spéciales aux territoires transférés.

Article 196.

Parmi les personnes physiques et morales, précédemment ressortissantes de la Bulgarie, celles qui acquièrent de plein droit, par application du présent Traité, la nationalité d'une Puissance alliée ou associée, sont désignées, dans les stipulations qui vont suivre, par l'expression „anciens ressortissants bulgares“. L'expression „ressortissants bulgares“ désigne les mêmes personnes qui conservent la nationalité bulgare.

Article 197.¹⁾

La Bulgarie remettra sans délai les anciens ressortissants bulgares en possession de leurs biens, droits et intérêts situés sur le territoire bulgare. Ces biens, droits et intérêts seront restitués libres de toute charge ou taxe créées ou augmentées depuis le 29 septembre 1918.

Le montant des taxes et impôts sur le capital qui ont été levés ou augmentés sur les biens, droits et intérêts des anciens ressortissants bulgares depuis le 29 septembre 1918, ou qui pourraient être levés ou augmentés jusqu'à la restitution conforme aux dispositions du présent Traité ou, s'il s'agit de biens, droits et intérêts qui n'ont pas été soumis à des mesures exceptionnelles de guerre, jusqu'à l'expiration de trois mois après la mise en vigueur du présent Traité, sera reversé aux ayants-droit.

Les biens, droits et intérêts restitués ne seront soumis à aucune taxe imposée à l'égard de tout autre bien, ou de toute autre entreprise appartenant à la même personne dès l'instant que ces biens auront été retirés de Bulgarie, ou que ces entreprises auront cessé d'y être exploitées.

Si des taxes de toute nature ont été payées par anticipation pour les biens, droits et intérêts retirés de Bulgarie, la proportion de ces taxes payées pour toute période postérieure au retrait de ces biens, droits et intérêts, sera reversée aux ayants-droit.

Les legs, donations, bourses, fondations de toutes sortes fondés ou créés en Bulgarie et destinés aux anciens ressortissants bulgares, seront mis par la Bulgarie, en tant que ces fondations se trouvent sur son territoire, à la disposition de la Puissance alliée ou associée, dont lesdits anciens ressortissants bulgares sont actuellement ressort-

¹⁾ Texte du projet.

Article 197. — La Bulgarie remettra sans délai les anciens ressortissants bulgares en possession de leurs biens, droits et intérêts situés sur le territoire bulgare. Ces biens, droits et intérêts seront restitués libres de toute charge ou taxe créées ou augmentées depuis le 29 septembre 1918.

Les avoirs seront remboursés en la monnaie ayant cours légal en Bulgarie lors du paiement.

Les legs, donations, bourses, fondations de toutes sortes fondés ou créés en Bulgarie et destinés aux anciens ressortissants bulgares seront mis par la Bulgarie, en tant que ces fondations se trouvent sur son territoire, à la disposition de la Puissance alliée ou associée, dont lesdits anciens ressortissants bulgares sont actuellement ressortissants, dans l'état où ces fondations se trouvent à la date du 29 septembre 1918, compte tenu du paiement régulièrement effectué pour l'objet de la fondation.

бивши български подданици са настоящи подданици, и то въ положението, въ което тѣзи фондове са се намирали на 20 септември 1918 г., като се държи сметка за редовно направените плащания за излата на фонда.

Членъ 198.

Всички договори между бивши български подданици, отъ една страна, и Българското правителство или български подданици, отъ друга, сключени прѣди 29 септември 1918 г. и които на тази дата са били въ сила, оставатъ въ сила.

Обаче, ще бъдатъ унищожени ония отъ горѣпоменитѣ договори, чието унищожение, въ общъ интересъ правителството на съюзената или сдружена сила, подданичното на която е придобилъ бившиятъ български подданикъ, съобщи на България, въ срокъ отъ шестъ мѣсеца, считанъ отъ деня на влизането въ сила на настоящия договоръ, съ изключеніе на дълговетъ и други парични задължения, произхождащи отъ изпълнението единъ актъ или изплащане, прѣвидено въ тѣзи договори.

Унищожението, за което става дума по-горѣ, не може да се прилага, когато българскиятъ подданикъ е получилъ разрѣшение да прѣбива въ територията, отстъпена на заинтересованата съюзена или сдружена сила.

Членъ 199.

Ако унищожението, прѣвидено въ чл. 198 причини на една отъ странитѣ значителни вреди, смѣсваниятъ арбитраженъ съдъ, прѣдвиденъ въ отдѣлъ VI отъ настоящата частъ, може да присъди на уврѣдената страна едно обезщетение, прѣсметнато само върху ангажирания капиталъ, безъ да се държи сметка за изгубената печалба.

Членъ 200.

По въпроса за давностъ, отсрочка и обезсилване, въ териториитѣ, откъснати отъ България, ще се прилагатъ постановленията, прѣдвидени въ чл. чл. 183 и 184 отъ настоящия договоръ, като се подразбира, че изразътъ „начало на войната“ ще се замѣсти съ изрече „дата“, която ще бъде опредѣлена по административенъ редъ отъ всѣка съюзена и сдружена сила, на които дата сношенията между странитѣ са станали фактически или юридически „невъзможни“, и че изразътъ „траянето на войната“ ще се замѣни съ изрече „периодъ между прѣдвидената по-горѣ дата и онази, когато ще влѣзе въ сила настоящиятъ договоръ“.

Членъ 201.

България се задължава да признае, доколкото се отнасятъ до нея, всички съглашения или договори, които са били или ще бъдатъ сключени между съюзенитѣ или сдружени сили, съ цѣлъ да се запазятъ правата и интереситѣ на подданицитѣ на тѣзи сили, ангажирани въ дружества или сдружения, съставени споредъ българскитѣ закони и които развиватъ каква и да е дѣйностъ въ откъснатитѣ отъ България територии. Тя се задължава да улеснява всѣкакви прѣхвърляния, да възвърне всички документи или цѣнности, да достави всички свѣдѣния и, изобщо, да изпълни всички дѣйствия и формалности, свързани съ поменатитѣ съглашения или договори.

Членъ 202.

Уреждането на въпроситѣ относно дълговетъ, сключени прѣди 29 септември 1918 г. между България или българскитѣ подданици, живущи въ България, отъ

tissants, dans l'état où ces fondations se trouvaient à la date du 20 septembre 1915, compte tenu du paiement régulièrement effectué pour l'objet de la fondation.

Article 198.

Sont maintenus tous contrats conclus avant le 29 septembre 1918 et qui étaient en vigueur à cette date entre anciens ressortissants bulgares, d'une part, et le Gouvernement ou les ressortissants bulgares, d'autre part.

Toutefois seront annulés les contrats ci-dessus visés dont, dans un intérêt général, le Gouvernement de la Puissance alliée ou associée dont l'ancien ressortissant bulgare a acquis la nationalité, aurait notifié la résiliation à la Bulgarie dans un délai de six mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, sauf en ce qui concerne les dettes et autres obligations pécuniaires, résultant de l'exécution d'un acte ou paiement prévu à ces contrats.

L'annulation ci-dessus visée ne pourra être prononcée, lorsque le ressortissant bulgare aura été autorisé à résider sur le territoire cédé à la Puissance alliée ou associée intéressée.

Article 199.

Si l'annulation prévue à l'article 198 entraîne pour une des Parties un préjudice considérable, le Tribunal arbitral mixte prévu par la Section VI de la présente Partie pourra accorder à la partie lésée une indemnité calculée uniquement sur le capital engagé et sans tenir compte du manque à gagner.

Article 200.

En matière de prescription, forclusion et déchéance, dans les territoires détachés de la Bulgarie, seront applicables les dispositions prévues aux articles 183 et 184 de la présente Partie, étant entendu que l'expression „début de la guerre“ doit être remplacée par l'expression „date“, qui sera fixée administrativement par chaque Puissance alliée et associée, à laquelle les rapports entre les Parties sont devenus impossibles en fait ou en droit, et que l'expression „durée de la guerre“, doit être remplacée, par celle „période entre la date ci-dessus visée et celle de la mise en vigueur du présent Traité“.

Article 201.

La Bulgarie s'engage à reconnaître, en tant qu'ils peuvent la concerner, tous accords ou conventions conclus ou à conclure entre les Puissances alliées ou associées dans le but de sauvegarder les droits et intérêts des ressortissants de ces Puissances, engagés dans des Sociétés ou associations constituées d'après les lois bulgares et déployant une activité quelconque dans les territoires détachés de la Bulgarie. Elle s'engage à faciliter tous transferts, à restituer tous documents ou valeurs, à fournir tous renseignements et généralement à accomplir tous actes ou formalités afférant auxdits accords ou conventions.

Article 202.

Le règlement des questions concernant les dettes contractées avant le 29 septembre 1918, entre la Bulgarie ou les ressortissants bulgares résidant en Bulgarie, d'une

една страна, и биващият български подданици, от друга, ще стане съгласно с изразите на чл. 176 и приложения му, като се подразбира, че изразът „преди войната“, ще се замени с изречение „преди датата, която ще бъде определена по административен ред от всяка съюзена и сдружена сила и на която дата съотношенията между страните са станали невъзможни фактически или юридически“.

Ако дълговете са били означени в българска монета, те ще бъдат изплатени в такава монета; ако ли пък са били означени в друга монета, а не българска, те ще бъдат изплатени в уговорената монета.

Член 203.

Без да се накърняват другите постановления на настоящия договор, Българското правителство се задължава да предаде на държавата, на която са отстъпени български територии, такава част от резервите, събрани от Българското правителство и администрация или от обществени или частни тела, действащи под техният контрол, която е предназначена за посрещане на службата на всички обществени и държавни осигуровки в тези територии.

Държавите, на които ще бъдат предадени тези фондове, трябва да ги употребят задължително за изпълнение на задълженията, произхождащи от тези осигуровки.

Условията, при които ще стане това предаване, ще бъдат определени с специални конвенции, сключени между Българското правителство и заинтересованите правителства.

Във случая, че тези специални конвенции не бъдат сключени, съгласно предвидената алинея, в срок от три месеца от деня на влизането в сила на настоящия договор, условията на предаването ще бъдат предложени, за всеки отделен случай, на една комисия от пет членове, един от които ще бъде назначен от Българското правителство, и един от другото заинтересовано правителство и трима ще бъдат назначени от административния съвет на международното бюро на труда измежду поданиците на другите държави. Тази комисия, която решава с болшинство на гласове, е длъжна, в три месеца от деня на съставянето си, да приготви своите предложения, които ще бъдат предложени на одобрение от съвета на Обществото на народите; решенията на съвета трябва веднага да се считат като окончателни от България и другата заинтересована държава.

ЧАСТЪ Х.

Въздухоплаване.

Член 204.

Въздухоплавателните апарати, принадлежащи на съюзените и сдружените сили, ще могат напълно свободно да летят и да слезат в територията и в териториите водни на България и ще се ползват с всичките предимства, както и българските въздухоплавателни апарати, особено в случай на нещастие по сухо и по море.

Член 205.

Въздухоплавателните апарати, принадлежащи на съюзените или сдружените сили, преминавайки транзит

part, et les anciens ressortissants bulgares, d'autre part, sera effectué conformément aux dispositions de l'article 176 et de son annexe, étant entendu que l'expression „avant la guerre“ doit être remplacée par l'expression „avant la date, qui sera fixée administrativement par chaque Puissance alliée et associée, à laquelle les rapports entre Parties sont devenus impossibles en fait ou en droit“.

Si les dettes étaient exprimées en monnaie bulgare elles seront payées dans cette monnaie; si la dette était exprimée en toute autre monnaie que la monnaie bulgare elle sera réglée dans la monnaie stipulée.

Article 203.

Sans préjudice des autres stipulations du présent Traité, le Gouvernement bulgare s'engage à remettre à la Puissance, à laquelle des territoires bulgares sont transférés, telle fraction des réserves accumulées par le Gouvernement ou les administrations de la Bulgarie, ou par des organismes publics ou privés opérant sous leur contrôle, destinée à faire face au fonctionnement, dans ces territoires, de toutes assurances sociales et assurances d'État.

Les Puissances, auxquelles ces fonds seront remis, devront nécessairement les affecter à l'exécution des obligations résultant de ces assurances.

Les conditions de cette remise, seront réglées par des conventions spéciales, conclues entre le Gouvernement bulgare et les Gouvernements intéressés.

Dans le cas où ces conventions spéciales ne seraient pas conclues conformément à l'alinéa précédent, dans les trois mois de la mise en vigueur du présent Traité, les conditions du transfert seront, dans chaque cas, soumises à une Commission de cinq membres, dont un sera nommé par le Gouvernement bulgare et un par l'autre Gouvernement intéressé et trois seront nommés par le Conseil d'Administration du Bureau international du Travail parmi les ressortissants des autres États. Cette Commission votant à la majorité des voix, devra dans les trois mois de sa constitution adopter des recommandations à soumettre au Conseil de la Société des Nations; les décisions du Conseil devront être immédiatement considérées par la Bulgarie et par l'autre État intéressé comme définitives.

PARTIE X.

Navigation aérienne.

Article 204.

Les aéronefs ressortissant aux Puissances alliées ou associées, auront pleine liberté de survol et d'atterrissage sur le territoire et les eaux territoriales de la Bulgarie et jouiront des mêmes avantages que les aéronefs bulgares, notamment en cas de détresse à terre ou en mer.

Article 205.

Les aéronefs ressortissant aux Puissances alliées ou associées en transit pour un pays étranger quelconque,

за која и да е друга чужда држава, ще имат право да летят, без да слизат, надъ територията и териториалните води на България, като се съобразяват съ правилниците, които България може да издаде и които правилници ще се прилагатъ еднакво къмъ българските въздухоплавателни апарати и къмъ оиѣзи на съюзенитѣ и сдружени страни.

Членъ 206.

Установенитѣ въ България аеродруми, които сѣ открити за народния публиченъ трафикъ, ще бждатъ сжщо достъпни и за въздухоплавателнитѣ апарати, принадлежащи на съюзенитѣ и сдружени сили, които ще бждатъ третирали еднакво съ българските въздухоплавателни апарати, що се отнаси до такси отъ всѣкакъвъ родъ, включително и такси за слизане и за обзавеждане.

Членъ 207.

Подъ резерва на настоящитѣ постановления, правото на прѣминаване, на транзитъ и на слизане, прѣвидено въ чл. чл. 204, 205 и 206, е обусловено отъ спазването на правилницитѣ, които България съчете за нужно да издаде, като се подразбира, че тѣзи правилници ще се прилагатъ безъ разлика, както за българските въздухоплавателни апарати, така и за оиѣзи на съюзенитѣ и сдружени страни.

Членъ 208.

Свидѣтелствата за подданство, за право на въздухоплаване, за право на летенне и позволителнитѣ, издадени или признати за валидни отъ коя да е съюзена или сдружена сила, ще бждатъ приети въ България за валидни и равносилни на свидѣтелствата и позволителнитѣ, издадени отъ България.

Членъ 209.

По отношение на вътрѣшния търговски въздушенъ трафикъ, въздухоплавателнитѣ апарати, принадлежащи на съюзенитѣ и сдружени сили, ще се ползватъ въ България отъ положението на най-облагоприятствуваната држава.

Членъ 210.

България се задължава да приложи мѣрки, необходими за да се осигури, щото всѣки български въздухоплавателенъ апаратъ, който лети надъ нейна територия, да се съобразява съ правилата за огнетъ и сигналитѣ, правилата за въздуха и правилата за въздушния трафикъ върху и близо до аеродрумитѣ, тъй както тѣзи правила сѣ опрѣдѣлени отъ сключената между съюзенитѣ и сдружени сили конвенция относно въздухоплаването.

Членъ 211.

Задълженията, наложени отъ постановленията на настоящата часть, ще бждатъ въ сила до 1 януарий 1923 г., освѣнъ ако България бжде приета по-рано въ Обществото на народитѣ, или ѣ бжде разрѣшено, съ съгласието на съюзенитѣ или сдружени сили, да се присѣдини къмъ сключената между казанитѣ сили конвенция относно въздухоплаването.

Article 206.

Les aérodrômes établis en Bulgarie et ouverts au trafic public national seront ouverts aux aéronefs ressortissant aux Puissances alliées et associées qui seront traités sur un pied d'égalité avec les aéronefs bulgares, en ce qui concerne les taxes de toute nature, y compris les taxes d'atterrissage et d'aménagement.

Article 207.

Sous réserve des présentes dispositions, le droit de passage, de transit et d'atterrissage, prévu aux articles 204, 205 et 206 est subordonné à l'observation des règlements que la Bulgarie pourra juger nécessaire d'édicter, étant entendu que ces règlements seront appliqués sans distinction aux aéronefs bulgares et à ceux des Pays alliés et associés.

Article 208.

Les certificats de nationalité, de navigabilité, les brevets de capacité et les licences délivrés ou reconnus valables par l'une quelconque des Puissances alliées et associées, seront admis en Bulgarie comme valables et équivalents aux certificats, brevets et licences délivrés par la Bulgarie.

Article 209.

Au point de vue du trafic commercial aérien interne les aéronefs ressortissant aux Puissances alliées et associées, jouiront en Bulgarie du traitement de la nation la plus favorisée.

Article 210.

La Bulgarie s'engage à mettre en vigueur des mesures propres à assurer que tout aéronef bulgare survolant son territoire se conformera aux règles sur les feux et signaux, règles de l'air et règles sur le trafic aérien sur ou dans le voisinage des aérodrômes, tels que ces règles sont fixées par la Convention passée entre les Puissances alliées et associées relativement à la navigation aérienne.

Article 211.

Les obligations imposées par les dispositions de la présente Partie resteront en vigueur jusqu'au 1er janvier 1923, à moins qu'auparavant la Bulgarie ait été admise dans la Société des Nations ou ait été autorisée, du consentement des Puissances alliées et associées, à adhérer à la Convention passée entre lesdites Puissances, relativement à la navigation aérienne.

ЧАСТЪ XI.

Пристанища, водни пътища и
железници.

ОТДЪЛЪ I.

Общи разпоредения.

Членъ 212.

България се задължава да разреши свободен транзитъ прѣзъ територията си, по най-подходящия за международния транзитъ пътища, по железници, плавателна рѣка или каналъ, на лица, стоки, кораби, параходи, вагони и пощенски вагони, произхождащи или прѣдначени за територията на която да е отъ съюзения и сдружени държави, съседни или не; за тая цѣль прѣминаването прѣзъ територията на водите ще бъде позволено.

Лицата, стоките, корабите, параходите, вагоните и пощенските вагони не ще се подлагатъ на никакви транзитни такси, нито на какви и да било срокове или ненужни ограничения и ще иматъ право да бъдатъ третирани въ България като народните, въ всичко що се отнася до таксите, улесненията, а също и въ всѣко друго отношение.

Стоките, които минаватъ транзитъ, ще се освобождаватъ отъ всѣкакви митнически и други подобни такси.

Всички такси или тежести, които обременяватъ транзитните транспорти, трѣбва да сѫ съобразни съ условията на трафика. Никакъвъ налогъ, улеснения или ограничения не трѣбва да зависятъ било прѣко или косвено, отъ качеството на собственика или отъ подданството на кораба, или друго транспортно средство, което е било или би слѣдвало да бъде употребено върху която да е частъ отъ пътя пъть.

Членъ 213.

България се задължава да не налага, нито поддържа, какъвъ да е контролъ върху прѣвозните прѣдпятия при отиване и връщане, транзитъ на емигранти прѣзъ нейна територия, освѣтъ мѣрките, нужни за да се констатира, че пътниците минаватъ наистина транзитъ; тя не ще позволи на никакво параходно дружество или каква да е друга организация, дружество или частно лице, заинтересовано въ трафика, да участвува по какъвто и да е начинъ въ учрѣдената за тая цѣль административна служба, нито да упражнява никакво прѣко или косвено влияние въ това отношение.

Членъ 214.

България се задължава да не въвежда различие, или прѣко или косвено прѣдпочитане, що се отнася до правата, таксите и запрещенията относително вноса въ нейна територия или износа отъ нейна територия, и подъ резерва на особени постановления, съдържащи се въ настоящия договоръ, що се отнася до условията и цѣната на прѣвоза на стоки или лица, прѣдначени или произхождащи отъ нейна територия, що се отнася било до входната или изходната граница, било до естеството, собствеността или знамето на употребения прѣвозни средства (включително въздушните транспорти), било до първоначалния или непосредствен изходен пунктъ на кораба, парахода, вагона, въздухоплавателния апаратъ.

PARTIE XI.

Ports, voies d'eau et voies ferrées.

SECTION I.

Dispositions générales.

Article 212.

La Bulgarie s'engage à accorder la liberté du transit à travers son territoire sur les voies les plus appropriées au transit international, par chemin de fer, par cours d'eau navigable ou par canal, aux personnes, marchandises, navires, bateaux, wagons et services postaux en provenance ou à destination des territoires de l'une quelconque des Puissances alliées et associées limitrophes ou non; et, à cet effet, la traversée des eaux territoriales sera permise

Les personnes, marchandises, navires, bateaux, wagons et services postaux ne seront soumis à aucun droit de transit, ni à aucun délai ou restriction inutiles, et ils auront droit, en Bulgarie, au traitement national, en tout ce qui concerne les taxes et les facilités, ainsi qu'à tous autres égards.

Les marchandises en transit seront exemptes de tous droits de douane ou autres droits analogues.

Toutes taxes ou charges, grevant le transport en transit, devront être raisonnables, eu égard aux conditions du trafic. Nulle redevance, facilité ou restriction ne devra dépendre, directement ou indirectement, de la qualité du propriétaire ou de la nationalité du navire ou autre moyen de transport, qui aurait été ou qui devrait être employé sur une partie quelconque du parcours total.

Article 213.

La Bulgarie s'engage à n'imposer ni maintenir un contrôle quelconque, sur les entreprises de transport, en transit aller et retour, des émigrants à travers son territoire, en dehors des mesures nécessaires pour constater que les voyageurs sont réellement en transit; elle ne permettra à aucune compagnie de navigation ni à aucune autre organisation, société ou personne privée intéressée au trafic, de participer d'une façon quelconque à un service administratif organisé dans ce but, ni d'exercer une influence directe ou indirecte à cet égard.

Article 214.

La Bulgarie s'interdit d'établir une distinction ou une préférence directe ou indirecte, en ce qui concerne les droits, taxes et prohibitions relatifs aux importations dans son territoire ou aux exportations de son territoire et, sous réserve de stipulations particulières contenues dans le présent Traité, en ce qui concerne les conditions et le prix du transport des marchandises ou des personnes à destination ou en provenance de son territoire, en raison, soit de la frontière d'entrée ou de sortie, soit de la nature de la propriété ou du pavillon des moyens de transports employés (y compris les transports aériens), soit du point de départ primitif ou immédiat du navire ou bateau, du wagon, de l'aéronef ou autre moyen de transport, de sa

или на друго прѣвозно срдѣство, или тѣхното крайно или междино прѣдзнаачение, за сѣдвания маршруть, или мѣстата за прѣтоварване, било поради обстоятелството, че стокитѣ сж внесени или изнесени напрано отъ едно българско пристанище, или косвено отъ едно чуждо пристанище, било поради това, че стокитѣ сж внесени или изнесени по море, по суша или по въздухъ.

България се задължава особено да не установява, въ ущърбъ на пристанищата, корабитѣ и параходитѣ, на една отъ съюзенитѣ или сдружени сили, никаква свръхтакса, никаква прѣка или косвена премия за вноса или износа чрѣзъ българскитѣ пристанища, кораби и параходия, или чрѣзъ тѣзи на друга нѣкоя сила и особено въ форма на комбинирана тарифа, и да не подлага лицата или стокитѣ, минаващи прѣзъ едно пристанище или използващи единъ корабъ или параходъ на коя и да е съюзена или сдружена сила, на никакви формалности или какви и да е било срокове, на които тѣзи лица или стоки не би били подложени, ако минаваха прѣзъ българско пристанище или пристанище на друга държава, или ако тѣ използваха единъ български параходъ или корабъ, или параходъ или корабъ на друга държава.

Членъ 215.

Трѣбва да се взематъ отъ административна и техническа гледна точка всички полезни мѣрки, за да се съкрати, доколкото е възможно, проникването на стокитѣ прѣзъ границитѣ на България и да се осигури, като се почне отъ казанитѣ граници, изпращането и прѣнасянето на тѣзи стоки, безъ разлика, дали произхождатъ или сж прѣдзнаачени за териториитѣ на съюзенитѣ и сдружени сили, дали сж транзитъ отъ или за тѣзи територии и при еднакви материялни условия, особено отъ гледище на бързината и грижитѣ по нѣти, на тия, съ които биха се ползували стокитѣ отъ подобенъ родъ, пътуващи по българска територия при подобни условия на прѣвозъ.

Въ частности, прѣвозътъ на стоки, лесно поврѣдими, трѣбва да се извършва съ точностъ и редовностъ и митническитѣ формалности ще станатъ по начинъ, да се позволи прѣкото продължаване на прѣвоза на стокитѣ чрѣзъ треноветѣ съ свръзка.

Членъ 216.

Морскитѣ пристанища на съюзенитѣ и сдружени сили ще се ползуватъ съ всички облаги и намалени тарифи, които иматъ по желѣзницитѣ и воднитѣ пѣтища на България, българскитѣ пристанища или кое и да е пристанище на вѣкоя друга сила.

България не ще може да откаже да участвува въ тарифитѣ или комбинации отъ тарифи, които биха имали за цѣль да осигурятъ на пристанищата на една отъ съюзенитѣ и сдружени сили прѣимуществва, еднакви на тѣзи, които тя би дала на своитѣ собствени пристанища, или на тия на нѣкоя друга държава.

Членъ 217.

Независимо отъ вѣко противно постановление на сѣществувашитѣ конвенции, България се задължава да позволи, по най-пригоднитѣ за международенъ транзитъ линии и съобразно съ сѣществувашитѣ тарифи, свободата на транзитъ за телеграфната кореспонденция и телефоннитѣ съобщения, произходящи или прѣдзнаачени за нѣкоя отъ съюзенитѣ и сдружени сили, граничащи съ България или не. На тѣзи кореспонденции и съобщения не ще се налага никакъвъ ненуженъ срокъ или

destination finale ou intermédiaire, de l'itinéraire suivi, ou des points de transbordement, soit du fait que les marchandises sont importées ou exportées directement par un port bulgare, ou indirectement par un port étranger, soit du fait que les marchandises sont importées ou exportées par mer, par terre ou par voie aérienne.

La Bulgarie s'interdit notamment d'établir, au préjudice des ports, navires ou bateaux de l'une quelconque des Puissances alliées et associées, aucune surtaxe, aucune prime directe ou indirecte à l'exportation ou l'importation par les ports ou par les navires ou bateaux bulgares, ou par ceux d'une autre Puissance, en particulier sous forme de tarifs combinés, et de soumettre les personnes ou les marchandises, passant par un port ou utilisant un navire ou bateau d'une quelconque des Puissances alliées ou associées, à des formalités ou à des délais quelconques, auxquels ces personnes ou ces marchandises ne seraient pas soumises, si elles passaient par un port bulgare ou par le port d'une autre Puissance, ou si elles utilisaient un navire ou bateau bulgare ou un navire ou bateau d'une autre Puissance.

Article 215.

Toutes les dispositions utiles devront être prises, au point de vue administratif et technique, pour abréger, autant que possible, la pénétration des marchandises par les frontières de la Bulgarie et pour assurer, à partir desdites frontières, l'expédition et le transport de ces marchandises sans distinguer selon qu'elles sont en provenance ou à destination des territoires des Puissances alliées ou associées, ou en transit de ou pour ces territoires, dans des conditions matérielles, notamment au point de vue de la rapidité et des soins de route, identiques à celles dont bénéficieraient les marchandises de même nature, voyageant sur le territoire bulgare dans des conditions semblables de transport.

En particulier, le transport des marchandises périssables, sera effectué avec promptitude et régularité et les formalités douanières auront lieu de façon à permettre la continuation directe du transport des marchandises, par les trains en correspondance.

Article 216.

Les ports maritimes des Puissances alliées et associées bénéficieront de toutes les faveurs et de tous les tarifs réduits, accordés, sur les voies ferrées ou les voies navigables de la Bulgarie, au profit des ports bulgares ou d'un port quelconque d'une autre Puissance.

La Bulgarie ne pourra refuser de participer aux tarifs ou combinaisons de tarifs qui auraient pour objet d'assurer aux ports d'une des Puissances alliées et associées des avantages analogues à ceux qu'elle aurait accordés à ses propres ports ou à ceux d'une autre Puissance.

Article 217.

Nonobstant toute stipulation contraire des conventions existantes, la Bulgarie s'engage à accorder sur les lignes les plus appropriées au transit international et conformément aux tarifs en vigueur, la liberté du transit aux correspondances télégraphiques et communications téléphoniques, en provenance ou à destination de l'une quelconque des Puissances alliées et associées, limitrophe ou non. Ces correspondances et communications ne seront soumises à aucuns délai ni restriction inutiles; elles

ограничения; тѣ ще се ползуватъ въ България еднакво съ българскитѣ въ всичко, що се касае до улесненията и главно до бързината на прѣдаването. Никакъвъ налогъ, улеснение или ограничение не трѣбва да зависи прѣко или косвено отъ подданството на изпращача или на получателя.

ОТДѢЛЪ II.

Мореплаване.

ГЛАВА I.

Свобода на мореплаването.

Членъ 218.

Подданицитѣ на съюзенитѣ и сдружени сили, както и тѣхнитѣ имоти, параходи и кораби, ще се ползуватъ въ всички пристанища и по вътрѣшнитѣ водни пѣтища на България, въ всѣко отношение, отъ сѣщото положение, отъ което се ползуватъ българскитѣ подданици, имоти, параходи и кораби.

Въ частности, на параходитѣ и корабитѣ на коя и да е отъ съюзенитѣ и сдружени сили, ще бжде разрешено да прѣвасятъ всѣкакви стоки и пѣтници, прѣд-назначени или произхождащи отъ всички пристанища или мѣстности, разположени върху територията на България, до които българскитѣ параходи и кораби могатъ да иматъ достъпъ, при условия, които не ще бждатъ по-тежки отъ тия, що се прилагатъ за случая спрямо собственитѣ параходи и кораби; тѣ ще бждатъ третирани равноправно съ собственитѣ параходи и кораби, що се отнася до пристанищнитѣ и кейови облагания отъ всѣкакъвъ видъ, включително улесненията по прѣстояване, товарене и разтоваряне, право и тежоби за тонажъ, право на кей, на пилотиране, на фаръ, на карантинна и всички подобни права и тежоби, отъ каквото и да сѣ естество, събирани отъ името и за въ полза на правителството, на държавнитѣ чиновници, на частни лица, корпорациитѣ или заведения отъ какъвто и да сѣ видъ.

Въ случай, че България би дала на нѣкоя отъ съюзенитѣ и сдружени сили или на коя да е друга чужда държава едно прѣдпочително положение, този режимъ ще се разпростре незабавно и безусловно върху всички съюзени и сдружени сили.

На движението на лицата, параходитѣ и корабитѣ не ще се създаватъ други спънки, освѣнъ тия, що произхождатъ отъ разпоредбитѣ по митницитѣ, по полицията, отъ санитарнитѣ прѣдписания, емиграцията или имиграцията, сѣщо и до вноса и износа на запрѣтенитѣ стоки. Тѣзи разумни и еднообразни разпоредби не трѣбва да спъватъ ненужно трафика.

ГЛАВА II.

Клаузи относно Дунавъ.

1. Общи разпоредби за рѣчнитѣ мрѣжи, обявени за международни.

Членъ 219.

Обявява се за международенъ: Дунавътъ отъ гр. Улмъ, заедно съ всѣка плавателна частъ отъ тази рѣчна мрѣжа, която служи като естественъ достъпъ до морето на повечето отъ една държава, съ или безъ прѣхвърляне

jouiront en Bulgarie du traitement national en tout ce qui concerne les facilités et notamment la célérité des transmissions. Nulle redevance, facilité ou restriction ne devra dépendre directement ou indirectement de la nationalité de l'expéditeur ou du destinataire.

SECTION II.

Navigation.

CHAPITRE I.

Liberté de navigation.

Article 218.

Les ressortissants des Puissances alliées et associées, ainsi que leurs biens, navires et bateaux, jouiront, dans tous les ports et sur les voies de navigation intérieure de la Bulgarie d'un traitement égal, à tous égards, à celui des ressortissants, des biens et des navires et bateaux bulgares.

En particulier, les navires et bateaux de l'une quelconque des Puissances alliées et associées seront autorisés à transporter des marchandises de toute nature et des passagers à destination ou en provenance de tous ports ou localités situés sur les territoires de la Bulgarie auxquels les navires et bateaux bulgares peuvent avoir accès, à des conditions, qui ne seront pas plus onéreuses que celles appliquées dans le cas de navires et bateaux nationaux; ils seront traités sur le pied d'égalité avec les navires et bateaux nationaux, en ce qui concerne les facilités et charges de ports et de quai de toute sorte, y compris les facilités de stationnement, de chargement et de déchargement, les droits et charges de tonnage, de quai, de pilotage, de phare, de quarantaine et tous droits et charges analogues, de quelque nature qu'ils soient, perçus au nom et au profit du Gouvernement, de fonctionnaires publics, de particuliers, de corporations ou d'établissements de quelque espèce que ce soit.

Au cas où la Bulgarie accorderait à l'une quelconque des Puissances alliées et associées ou à toute autre Puissance étrangère, un traitement préférentiel, ce régime sera étendu sans délai et sans conditions à toutes les Puissances alliées et associées.

Il ne sera apporté à la circulation des personnes et des navires et bateaux d'autres entraves que celles résultant des dispositions relatives aux douanes, à la police, aux prescriptions sanitaires, à l'émigration ou à l'immigration, ainsi qu'à l'importation ou à l'exportation des marchandises prohibées. Ces dispositions, raisonnables et uniformes, ne devront pas entraver inutilement le trafic.

CHAPITRE II.

Clauses relatives au Danube.

1° Dispositions communes aux réseaux fluviaux déclarés internationaux.

Article 219.

Est déclaré international: le Danube depuis Ulm ensemble toute partie navigable de ce réseau fluvial servant naturellement d'accès à la mer à plus d'un Etat, avec ou sans transbordement, d'un bateau à un autre, ainsi que

отъ единъ корабъ на други, както и страничните канали, които биха се установили, било да удвоят или подобрятъ естествено плавателните участъци на казаната рѣчна мрѣжа, било за съединяване на два естествено плавателни участъци на същата рѣка.

Едно сключено между крайбрѣжните държави съглашение може да разпростре международния режимъ върху всѣка частъ отъ горѣказаната рѣчна мрѣжа, която частъ не влиза въ общата дефиниция.

Членъ 220.

По обявенитъ въ прѣдидущия членъ за международни пѣтица подданицитъ, имотитъ и флаговетъ на всички сили ще се ползватъ съ пълно равенство, така щото никакво различие да не се прави въ ущърбъ на подданицитъ, имотитъ и флага на кои и да е отъ тия сили, между тѣзи и подданицитъ, имотитъ и флага на самата крайбрѣжна държава или на държавата, чиито подданици, имоти и флагъ се ползватъ съ клаузата на най-благоприятствувания.

Членъ 221.

Българскитъ параходи ще могатъ да извършватъ прѣвоза по редовни линии за пѣтици и стоки между пристанищата на една съюзена и сдружена сила само съ нейното специално разрѣшение.

България се задължава да поддържа, въ полза на съюзенитъ и сдружени сили и на тѣхнитъ подданици, всичкитъ улеснения, съ които тѣ сж се ползвали прѣди войната въ българскитъ пристанища.

Членъ 222.

Такси, които могатъ да бждатъ различни по различнитъ участъци по рѣката, могатъ да се събиратъ отъ параходитъ, които се ползватъ отъ плавателния пѣти или неговитъ достѣпи, освѣнъ ако има противни разпоредби въ нѣкой сѣществувашъ договоръ. Тѣ трѣба да бждатъ изключително прѣдначинени да покриватъ, по справедливъ начинъ, разноситъ по подържане на плавателността или подобрието на рѣката и нейнитъ достѣпи, или за да се покрѣятъ разноситъ, направени въ интереса на плаването. Тарифата ще бжде опрѣдѣлена споредъ тѣзи разноси и обявени въ пристанищата. Тѣзи такси ще бждатъ установени така, че да не става необходимо едно подробно прѣглеждане на товара, освѣнъ ако се подозира контрабанда или нарушение.

Членъ 223.

Транзитътъ на пѣтици, параходи и стоки ще се извършва съобразно съ общитъ условия, опрѣдѣлени въ отдѣлъ I.

Когато двата брѣга на една международна рѣка сж частъ отъ една и сѣща държава, стокитъ, опрѣдѣлени за транзитъ, могатъ да бждатъ пломбирани или назени отъ митнически агенти. Когато рѣката служи за граница, пѣтицитъ и стокитъ транзитъ се освобождаватъ отъ всѣкакви митнически формалности; товарянето и разтоварянето на стокитъ, както качването и слизането на пѣтицитъ може да става само въ пристанищата, опрѣдѣлени отъ крайбрѣжната държава.

Членъ 224.

По течението, както и при устнето на горѣпоменатитъ плавателни пѣтици, не може да се събиратъ никакъвъ видъ даждия, освѣнъ тия, прѣдвидени въ настоящата частъ.

les canaux latéraux et chenaux qui seraient établis, soit pour doubler ou améliorer des sections naturellement navigables dudit réseau fluvial, soit pour réunir deux sections naturellement navigables du même cours d'eau.

Un accord conclu entre les Etats riverains pourra étendre le régime international à toute partie de réseau fluvial susnommé, qui ne sera pas comprise dans la définition générale.

Article 220.

Sur les voies déclarées internationales à l'article précédent, les ressortissants, les biens et les pavillons de toutes les Puissances seront traités sur le pied d'une parfaite égalité, de telle sorte qu'aucune distinction ne soit faite, au détriment des ressortissants, des biens et du pavillon d'une quelconque de ces Puissances, entre ceux-ci et les ressortissants, les biens et le pavillon de l'Etat riverain lui-même ou de l'Etat dont les ressortissants, les biens et le pavillon jouissent du traitement le plus favorable.

Article 221.

Les bateaux bulgares ne pourront exécuter le transport, par lignes régulières de voyageurs et de marchandises, entre les ports d'une Puissance alliée et associée qu'avec une autorisation spéciale de celle-ci.

La Bulgarie s'engage à maintenir en faveur des Puissances alliées et associées et de leurs ressortissants, toutes les facilités dont ceux-ci bénéficiaient avant la guerre dans les ports bulgares.

Article 222.

Des taxes, susceptibles de varier avec les différentes sections du fleuve, pourront être perçues sur des bateaux empruntant la voie navigable ou ses accès, à moins de dispositions contraires d'une convention existante. Elles devront être exclusivement destinées à couvrir d'une façon équitable les frais d'entretien de la navigabilité ou d'amélioration du fleuve et de ses accès, ou à subvenir à des dépenses faites dans l'intérêt de la navigation. Le tarif en sera calculé d'après ces dépenses et affiché dans les ports. Ces taxes seront établies de manière à ne pas rendre nécessaire un examen détaillé de la cargaison, à moins qu'il n'y ait soupçon de fraude ou de contravention.

Article 223.

Le transit des voyageurs, bateaux et marchandises s'effectuera conformément aux conditions générales fixées à la Section I.

Lorsque les deux rives d'un fleuve international font partie d'un même Etat, les marchandises en transit pourront être mises sous scellés ou sous la garde des agents des douanes. Lorsque le fleuve forme frontière, les marchandises et les voyageurs en transit seront exempts de toute formalité douanière; le chargement et le déchargement des marchandises, ainsi que l'embarquement et le débarquement des voyageurs, ne pourront s'effectuer que dans les ports désignés par l'Etat riverain.

Article 224.

Sur le parcours comme à l'embouchure des voies navigables susmentionnées, il ne pourra être perçu de redevances d'aucune espèce, autres que celles prévues à la présente Partie.

Тази разпоредба не ще пречи на крайбрежните държави да въвеждат мита, мѣстни октроа или потребителни такси, нито да създават разумни и еднообразни такси, събирани въ пристанищата, споредъ обявени тарифи, за употребяване на кранове, елеватори, кейове, магазини и други подобни инсталации.

Членъ 225.

Ако нѣма специална организация за изпълнение на работитѣ по поддържането и подобряването на международната частъ на една плавателна мрѣжа, всѣка крайбрежна държава ще бъде задължена да вземе, доколкото е възможно, подходящи мѣрки за прѣмахване на прѣкиятъ и опасноститѣ по плаването и за осигуряване на поддържането на плаването при добри условия.

Ако една държава прѣнебрегне да се съобрази съ това задължение, всѣка крайбрежна или прѣдставена въ международната комисия държава, може да се позове на юрисдикцията, установена за тая цѣль отъ Обществото на народитѣ.

Членъ 226.

По сѣщия начинъ ще се постѣпва и въ случай, когато една крайбрежна държава прѣдприеме работи отъ естество да засегнатъ плаването въ международната частъ. Посочената въ по-горния членъ юрисдикция може да прѣдпише спирането или прѣмахването на тия постройки, като въ своитѣ рѣшения държи смѣтка за правата относно иригацията, водната сила, риболовството и другитѣ народни интереси, които, въ случай на съгласие между всѣки крайбрежни държави, или на всѣки държави, прѣдставени въ международната комисия, ще иматъ прѣдимство прѣдъ нуждитѣ на плаването.

Позоваването на юрисдикцията на Обществото на народитѣ не ще дѣйствува отлагателно.

Членъ 227.

Опрѣдѣлениитѣ въ горѣпоменатитѣ чл. чл. 220 и 222 до 226 режимъ ще бъде замѣненъ съ този, който ще се установи въ една обща конвенция, съставена отъ съюзенитѣ и сдружени сили и одобрена отъ Обществото на народитѣ, относно плавателнитѣ пѣтища, на които поменатата конвенция би признала международенъ характеръ. Тази конвенция ще може да се приложи главно върху цѣлата или частъ отъ горѣпоменатата рѣчна мрѣжа на Дунава, както и спрѣмо другитѣ елементи на тая рѣчна мрѣжа, които биха могли да се съдържатъ въ една обща дефиниция.

България се задължава, съобразно съ разпоредбитѣ на чл. 248, да се присъедини къмъ общата конвенция.

Членъ 228.

България ще отстъпи на заинтересованитѣ съюзени и сдружени сили, въ срокъ най-много отъ три мѣсеца слѣдъ съобщението, което ще ѝ се направи за това, частъ отъ реморкьоритѣ и параходитѣ, които оставатъ записани въ пристанищата на рѣчнитѣ мрѣжи, посочени въ чл. 219, слѣдъ като се отдѣлятъ ония отъ тѣхъ, опрѣдѣлени за възстановяване или репарация. България ще отстъпи сѣщо материалитѣ отъ всѣкакво естество, нужни на заинтересованитѣ съюзени и сдружени сили за използуване на тия съобщителни мрѣжи.

Числото на реморкьоритѣ и параходитѣ и значението на отстъпенитѣ материали, както и тѣхното разпрѣдѣление, ще бъдатъ опрѣдѣлени отъ единъ или отъ нѣколко арбитри, посочени отъ Американскитѣ щати,

Cette disposition ne fera pas obstacle à l'établissement, par les États riverains, de droits de douane, d'octroi local ou de consommation, non plus qu'à la création de taxes raisonnables et uniformes prélevées dans les ports, d'après des tarifs publics, pour l'usage des grues, élévateurs, quais, magasins et autres installations analogues.

Article 225.

A défaut d'une organisation spéciale relative à l'exécution des travaux d'entretien et d'amélioration de la partie internationale d'un réseau navigable, chaque État riverain sera tenu de prendre, dans la mesure convenable, les dispositions nécessaires à l'effet d'écarter tous obstacles ou dangers pour la navigation et d'assurer le maintien de la navigation dans de bonnes conditions.

Si un État néglige de se conformer à cette obligation, tout État riverain ou représenté à la Commission internationale, pourra en appeler à la juridiction instituée, à cet effet, par la Société des Nations.

Article 226.

Il sera procédé, de la même manière, dans le cas où un État riverain entreprendrait des travaux de nature à porter atteinte à la navigation dans la partie internationale. La juridiction visée à l'article précédent pourra prescrire la suspension ou la suppression de ces travaux, en tenant compte, dans ses décisions, des droits relatifs à l'irrigation, à la force hydraulique, aux pêcheries et aux autres intérêts nationaux, qui, en cas d'accord de tous les États riverains ou de tous les États représentés à la Commission internationale, auront la priorité sur les besoins de la navigation.

Le recours à la juridiction de la Société des Nations ne sera pas suspensif.

Article 227.

Le régime formulé par les articles 220 et 222 à 226 ci-dessus sera remplacé par celui qui serait institué dans une Convention générale établie par les Puissances alliées et associées et approuvée par la Société des Nations, relativement aux voies navigables dont ladite Convention reconnaîtrait le caractère international. Cette Convention pourra s'appliquer notamment à tout ou partie du réseau fluvial du Danube ci-dessus mentionné, ainsi qu'aux autres éléments de ce réseau fluvial, qui pourraient y être compris dans une définition générale.

La Bulgarie s'engage, conformément aux dispositions de l'article 248, à adhérer à ladite Convention générale.

Article 228.

La Bulgarie cédera aux Puissances alliées et associées intéressées, dans le délai maximum de trois mois après la notification qui lui en sera faite, une partie des remorqueurs et des bateaux qui resteront immatriculés dans les ports des réseaux fluviaux visés à l'article 219, après les prélèvements à opérer à titre de restitution ou de réparation. La Bulgarie cédera de même le matériel de toute nature nécessaire aux Puissances alliées et associées intéressées pour l'utilisation de ces réseaux.

Le nombre des remorqueurs et bateaux et l'importance du matériel cédés, ainsi que leur répartition, seront déterminés par un ou plusieurs arbitres désignés par les États-Unis d'Amérique, en tenant compte des besoins

като се държи сметка за законният пужди на спориштит страни и основавайки се главно на трафика на плаването въ послѣднитѣ петъ години, които сж прѣдпештвували войната.

Всичкитѣ отстѣпени параходи трѣбва да сж снабдени съ своитѣ апарати и принадлежности и да сж въ добро състояние, да сж годни за прѣвозъ на стоки и да сж избрани между най-новопостроенитѣ.

Когато прѣдвиденитѣ въ настоящия членъ отстѣпвания изискватъ придобиването на собствеността, която на 15 октомври 1918 г. или слѣдъ тази дата е принадлежала на едно частно лице, арбитърътъ или арбитритѣ ще опрѣдѣлятъ правата на бившитѣ собственици, както и размѣра на обезщетението, което ще се плати на казанитѣ собственици, и за всѣки отдѣленъ случай начина за изплащане на това обезщетение. Ако арбитърътъ или арбитритѣ признаятъ, че цялото или частъ отъ това обезщетение трѣбва да се падне прѣко или косвено на силитѣ, които трѣбва да дадатъ репарации, тѣ опрѣдѣлятъ сумата, която порали това трѣбва да се мине въ кредитъ на казанитѣ сили.

Що се отнася до Дуната, подлежатъ също тъй на рѣшението на горѣпоменатитѣ арбитъръ или арбитри всички въпроси въ свързка съ постоянното разпрѣдѣляне на параходитѣ, чийто собственост или подданство би създала споръ между държави, както и до условията на казаното разпрѣдѣляне.

Една комисия, съставена отъ прѣдставителитѣ на Американскитѣ съединени щати, на Британската империя, на Франция и на Италия, ще упражнява, до окончателното разпрѣдѣляне, контролъ върху тия параходи. Тази комисия, за да осигури въ общъ интересъ експлоатирането на тия параходи, ще направи врѣменно нужното чрѣзъ нѣкой мѣстенъ органъ, или ако не, тя ще прѣдприеме това сама, безъ обаче да засѣга съ това окончателното разпрѣдѣляне.

Тази приврѣмenna експлоатация, въ рамкитѣ на възможното, ще бжде основана на търговски начала и чиститѣ доходи, събрани отъ казаната комисия за наемъ на параходитѣ, ще бждатъ употребени по начинъ, който ще посочи комисията за репарациитѣ.

2. Специални разпоредби за Дунава.

Членъ 229.

Европейската комисия за Дунава ще упражнява отново правата, които е имала прѣди войната. Обаче врѣменно само прѣдставителитѣ на Велико-Британия, на Франция, на Италия и на Ромжния ще съставятъ тази комисия.

Членъ 230.

Отъ точката, дѣто спира компетентността на европейската комисия, мрѣжата на Дунава, посочена въ чл. 219, ще бжде останена подъ управлението на една международна комисия, съставена както слѣдва:

Двама прѣдставители на германскитѣ крайбрѣжни държави;

Единъ прѣдставителъ отъ всѣка друга крайбрѣжна държава;

Единъ прѣдставителъ отъ всѣка некрайбрѣжна държава, която ще се прѣдставлява въ бждаще въ европейската дунавска комисия.

Ако нѣкои отъ тия прѣдставители не могатъ да бждатъ опрѣдѣлени въ момента, въ който настоящитѣ договоръ влиза въ сила, рѣшението на комисията ще бждатъ при все това валидни.

légitimes des parties en cause, et en se basant notamment sur le trafic de la navigation dans les cinq années qui ont précédé la guerre.

Tous les bâtiments cédés devront être munis de leurs agrès et appareils, être en bon état, capables de transporter des marchandises, et choisis parmi les plus récemment construits.

Lorsque les cessions prévues au présent article nécessiteront l'acquisition de la propriété qui, au 15 octobre 1918 ou depuis cette date, appartenait à une personne privée, l'arbitre ou les arbitres fixeront les droits des anciens propriétaires, ainsi que le montant de l'indemnité à payer aux dits propriétaires, et, dans chaque cas particulier, le mode de règlement de cette indemnité. Si l'arbitre ou les arbitres reconnaissent que tout ou partie de cette indemnité doit revenir directement ou indirectement à des Puissances tenues à des réparations, ils détermineront la somme à porter de ce chef au crédit desdites Puissances.

En ce qui concerne le Danube, sont également soumises à la décision de l'arbitre ou des arbitres sus mentionnés, toutes questions ayant trait à la répartition permanente des navires, dont la propriété ou la nationalité donneraient lieu à un différend entre États, et aux conditions de la dite répartition.

Une Commission formée des Représentants des États-Unis d'Amérique, de l'Empire britannique, de la France et de l'Italie sera investie, jusqu'à la répartition définitive, du contrôle de ces navires. Cette Commission fera provisoirement le nécessaire, pour assurer l'exploitation de ces navires dans l'intérêt général par un organisme local quelconque, ou, sinon, elle l'entreprendra elle-même sans cependant porter atteinte à la répartition définitive.

Cette exploitation provisoire sera, dans la mesure du possible, établie sur des bases commerciales, et les recettes nettes perçues par la dite Commission pour la location des navires, seront employées de la manière qui sera indiquée par la Commission des réparations.

2e Dispositions spéciales au Danube.

Article 229.

La Commission européenne du Danube exercera de nouveau les pouvoirs qu'elle avait avant la guerre. Toutefois et provisoirement, les représentants de la Grande-Bretagne, de la France, de l'Italie et de la Roumanie feront seuls partie de cette Commission.

Article 230.

A partir du point où cesse la compétence de la Commission européenne, le réseau du Danube visé à l'article 219 sera placé sous l'administration d'une Commission internationale composée comme suit:

2 représentants des États allemands riverains;

1 représentant de chacun des autres États riverains;

1 représentant de chacun des États non riverains représentés à l'avenir à la Commission européenne du Danube.

Si quelques-uns de ces représentants ne peuvent être désignés au moment de la mise en vigueur du présent Traité, les décisions de la Commission seront néanmoins valables.

Членъ 231.

Прѣдвидената въ прѣдидущия членъ международна комисия ще се събере веднага, щомъ бжде възможно, слѣдъ влизането въ сила на настоящия договоръ и ще посме врѣменно управлението на рѣката, съгласно съ прѣдписанията на чл. чл. 220 и 222 до 226, докато единъ окончателенъ статутъ за Дунава бжде установенъ отъ силитѣ, посочени отъ съюзенитѣ и сдружени сили.

Рѣшенята на тази комисия ще се взематъ при болшинство на гласовѣтѣ. Заплатитѣ на комисаритѣ ще бждатъ опрѣдѣлени и плащани отъ тѣхнитѣ респективни страни.

Врѣменно всѣки дефицитъ, който би се указалъ въ разноситѣ по управлението на международната комисия, ще бжде понесенъ по равно отъ прѣдставенитѣ въ комисията държави.

Комисията ще бжде натоварена главно да уреди издаването на патенти за пилоти, разноситѣ по пилотирането и да надзирава службата на пилотитѣ.

Членъ 232.

България се задължава да приеме режима, който ще бжде установенъ за Дунава отъ една конференция на силитѣ, посочени отъ съюзенитѣ и сдружени сили; тази конференция, въ която прѣдставителитѣ на България ще могатъ да присѣдствуватъ, ще се събере въ срокъ отъ една година слѣдъ влизане въ сила на настоящия договоръ.

Членъ 233.

Туря се край на дадения по чл. 57 на берлинския договоръ отъ 13 юлай 1878 г. мандатъ на Австро-Унгария и отстъпение отъ нея на Унгария, за извършване работитѣ при Желѣзнитѣ-врата. Комисията, натоварена съ управлението на тази частъ отъ рѣката, ще се произнесе по уреждането на смѣткитѣ, като се съблюдаватъ финансовитѣ прѣдписания на настоящия договоръ. Такситѣ, които биха се оказали нужни, не ще ги събира въ никой случай Унгария.

Членъ 234.

Въ случай че Чехо-Словацката държава, Сръбско-Хърватско-Словенската държава или Румъния, слѣдъ разрѣшение или по мандатъ на международната комисия, прѣдприематъ работи за приспособление, подобрене, баражи или друго върху едни отъ участитѣ на рѣчната мрѣжа, която прѣдставлява граница, тѣзи държави ще се ползуватъ на сръбския брѣгъ, както и по частята отъ леглото, разположено извънъ тѣхната територия, съ всички нужни улеснения за проучване, изпълнение и поддържане на тѣзи работи.

Членъ 235.

България ще бжде задължена къмъ дунавската европейска комисия да извърши всички възвръщания, репарации и обезщетения за врѣдитѣ, които тази комисия е прѣтърпѣла прѣзъ войната.

ОТДѢЛЪ III.

Ж е л ѣ з н и ц и.

ГЛАВА I.

Клаузи относно международнитѣ транспорти.

Членъ 236.

Стокитѣ, произхождащи отъ територитѣ на съюзенитѣ и сдружени сили и прѣдзначени за България,

Article 231.

La Commission internationale prévue à l'article précédent se réunira aussitôt que possible après la mise en vigueur du présent Traité et assumera provisoirement l'administration du fleuve en conformité des dispositions des articles 220 et 222 à 226, jusqu'à ce qu'un statut définitif du Danube soit établi par les Puissances désignées par les Puissances alliées et associées.

Les décisions de cette Commission internationale, seront prises à la majorité des voix. Les appointements des commissaires seront fixés et payés par leurs pays respectifs.

Provisoirement, tout déficit qui se produirait dans les dépenses d'administration de la Commission internationale, sera supporté à parts égales par les États représentés à la Commission.

La Commission sera chargée notamment de réglementer l'attribution des licences des pilotes, les frais de pilotage et de surveiller le service des pilotes.

Article 232.

La Bulgarie s'engage à agréer le régime qui sera établi pour le Danube par une Conférence des Puissances désignées par les Puissances alliées et associées; cette Conférence, à laquelle des représentants de la Bulgarie pourront être présents, se réunira dans le délai d'un an, après la mise en vigueur du présent Traité.

Article 233.

Il est mis fin au mandat donné par l'article 57 du Traité de Berlin du 13 juillet 1878 à l'Autriche-Hongrie et cédé par celle-ci à la Hongrie, pour l'exécution des travaux aux Portes-de-Fer. La Commission chargée de l'administration de cette partie du fleuve statuera sur le règlement des comptes, sous réserve des dispositions financières du présent Traité. Les taxes qui pourraient être nécessaires ne seront, en aucun cas, perçues par la Hongrie.

Article 234.

Au cas où l'Etat tchéco-slovaque, l'Etat serbo-croate-slovène ou la Roumanie entreprendraient, après autorisation ou sur mandat de la Commission internationale, des travaux d'aménagement, d'amélioration, de barrage ou autre, sur une section du réseau fluvial formant frontière, ces États jouiraient sur la rive opposée, ainsi que sur la partie du lit située hors de leur territoire, de toutes les facilités nécessaires pour procéder aux études, à l'exécution et à l'entretien de ces travaux.

Article 235.

La Bulgarie sera tenue, vis-à-vis de la Commission européenne du Danube, à toutes restitutions, réparations et indemnités pour les dommages subis pendant la guerre par cette Commission.

SECTION III.

Chemins de fer.

CHAPITRE I.

Clauses relatives aux transports internationaux.

Article 236.

Les marchandises en provenance des territoires des Puissances alliées et associées et à destination de la Bul-

както и стоките транзит прѣз България и произхождащи или прѣдначени за териториите на съюзените и сдружени сили, ще се ползват по право, по българските железници, по отношение на такси, които ще се събират, (като се държи сметка за всички спадания и премии) съ улесненията, а въ всички други отношения отъ най-благоприятния режимъ, прилаганъ за стоки отъ същото естество, прѣнасяни по коя и да е отъ българските линии, било като вътрѣшенъ трафикъ, било като износъ, вносъ или транзитъ, при подобни условия на прѣвозъ, главно отъ гледище на дължината на пътя. Същото правило ще се прилага, по искане на една или нѣколко съюзени или сдружени сили, за стоки, поименно показани отъ тѣзи сили, които произхождатъ отъ България и прѣдначени за тѣхните територии.

Международни тарифи, съставени споредъ прѣдвидените въ прѣдшестващата алинея такси и за които сж нужни директни товарителници, ще трѣбва да се създадатъ, щомъ като нѣкоя отъ съюзените и сдружени сили поиска това отъ България.

Членъ 237.

Съ влизането въ сила на настоящия договоръ, високите договарящи страни ще подновятъ, доколкото се отнася до тѣхъ и подъ резервите посочени въ втория параграфъ на настоящия членъ, конвенциите и спогодбите, подписани въ Бернъ на 14 октомврий 1890, на 20 септемврий 1893, на 16 юлий 1895, на 16 юний 1898 и 19 септемврий 1906 г., отнасящи се до прѣвоза на стоки по железниците.

Ако въ срокъ отъ петъ години слѣдъ влизането въ сила на настоящия договоръ, една нова конвенция за прѣвоза по железниците на пътници, багажи и стоки се сключи, за да замѣсти бернската конвенция отъ 14 октомврий 1890 г. и послѣдователните прибавки, показани по-горѣ, тази нова конвенция, както и допълнителните условия, уреждащи международния прѣвозъ по железниците, които ще могатъ да се основатъ върху нея, ще обвързватъ България, дори ако тази сила откаже да вземе участие въ изработването на конвенцията или да се присъедини къмъ нея. До сключването на нова конвенция България ще се съобразява съ прѣдписанията на бернската конвенция и горѣпосочените послѣдователни прибавки, както и на допълнителните условия.

Членъ 238.

България ще бжде длъжна да съдѣйствува за установяването на служби съ директни билети за пътниците и тѣхните багажи, които ще ѝ бждатъ поискани отъ една или нѣколко съюзени и сдружени сили за осигуряване по железниците транзитните сношения на тия сили помежду имъ или съ всѣка друга страна прѣзъ българска територия; България, особено трѣбва да приема за това влаковете и вагоните, произхождащи отъ съюзените и сдружени сили, и да ги отправя, поне съ бързина равна на тази на най-добритъ свои влакове за дълги разстояния, по същите линии. Въ никой случай прилаганите за тия директни служби цѣни не ще бждатъ по-високи отъ цѣните, събирани по същия пътъ, за вътрѣшната българска служба, извършена при същите условия на бързина и удобства.

При еднакви условия на бързина и удобство, тарифите, които се прилагатъ за прѣвоза по българските железници на емигранти, които отиватъ или идатъ отъ пристанищата на съюзените и сдружени сили, не бива да възлизатъ никога на по-висока километрическа

гарие, ainsi que les marchandises en transit par la Bulgarie et en provenance ou à destination des territoires des Puissances alliées ou associées, bénéficieront de plein droit sur les chemins de fer bulgares, au point de vue des taxes à percevoir (compte tenu de toutes ristournes et primes), des facilités et à tous autres égards, du régime le plus favorable appliqué aux marchandises de même nature transportées sur une quelconque des lignes bulgares, soit en trafic intérieur, soit à l'exportation, à l'importation ou en transit, dans des conditions semblables de transport, notamment au point de vue de la longueur du parcours. La même règle sera appliquée sur la demande d'une ou plusieurs Puissances alliées ou associées, aux marchandises nommément désignées par ces Puissances, en provenance de la Bulgarie et à destination de leurs territoires.

Des tarifs internationaux, établis d'après les taux prévus à l'alinéa précédent et comportant des lettres de voiture directes, devront être créées lorsqu'une des Puissances alliées et associées le requerra de la Bulgarie.

Article 237.

A partir de la mise en vigueur du présent Traité, les Hautes Parties Contractantes renouvelleront, en ce qui les concerne et sous les réserves indiquées au second paragraphe du présent article, les conventions et arrangements signés à Berne le 14 octobre 1890, le 20 septembre 1893, le 16 juillet 1895, le 16 juin 1898 et le 19 septembre 1906, sur le transport des marchandises par voies ferrées.

Si, dans un délai de cinq ans après la mise en vigueur du présent Traité, une nouvelle Convention pour le transport par chemin de fer des voyageurs, des bagages et des marchandises est conclue pour remplacer la Convention de Berne du 14 octobre 1890 et les additions subséquentes visées ci-dessus, cette nouvelle Convention, ainsi que les conditions complémentaires régissant le transport international par voie ferrée qui pourront être basées sur elle, lieront la Bulgarie, même si cette Puissance refuse de prendre part à la préparation de la Convention ou d'y adhérer. Jusqu'à la conclusion d'une nouvelle convention, la Bulgarie se conformera aux dispositions de la Convention de Berne et aux additions subséquentes visées ci-dessus, ainsi qu'aux conditions complémentaires.

Article 238.

La Bulgarie sera tenue de coopérer à l'établissement des services avec billets directs pour les voyageurs et leurs bagages, qui lui seront demandés par une ou plusieurs Puissances alliées et associées pour assurer, par chemin de fer, les relations de ces Puissances entre elles ou avec tous autres Pays, en transit à travers le territoire bulgare; la Bulgarie devra notamment recevoir, à cet effet, les trains et les voitures en provenance des Puissances alliées et associées et les acheminer avec une célérité au moins égale à celle de ses meilleurs trains à long parcours sur les mêmes lignes. En aucun cas, les prix applicables à ces services directs ne seront supérieurs au prix perçus, sur le même parcours, pour les services intérieurs bulgares effectués dans les mêmes conditions de vitesse et de confort.

Les tarifs applicables, dans les mêmes conditions de vitesse et de confort, au transport des émigrants sur les chemins de fer bulgares à destination ou en provenance des ports des Puissances alliées et associées, ne pourront jamais ressortir à une taxe kilométrique supérieure à celle

такса отъ тях на най-благоприятствуваната тарифа, като се взематъ подъ внимание всички премии и спадания, съ които би се ползували по същиятъ линии емигрантите, които отиватъ за или идатъ отъ кои и да е други пристанища.

Членъ 239.

България се задължава да не въвежда никаква техническа, фискална или административна мѣрка, като митническо прѣглеждане, общи полицейски мѣрки, санитарни наредби и контролъ, които да бждатъ специални за прѣдвидениятъ въ прѣдидущия членъ директни служби или за прѣвоза на емигранти, които отиватъ за или идатъ отъ пристанищата на съюзенитъ и сдружени сили и които биха имали за резултатъ затрудняването или забавянето на тия служби.

Членъ 240.

Когато прѣвозътъ става отчасти по желѣзница и отчасти по вѣтрѣннитъ водни пѣтища, съ или безъ директни товарителници, горнитъ наредби ще се прилагатъ за частта отъ пътя по желѣзница.

ГЛАВА II.

Подвиженъ материалъ.

Членъ 241.

България се задължава, щото българскитъ вагони да бждатъ приспособени тъй, че да може:

1° да бждатъ прикачвани къмъ товарнитъ тренове, движущи се по линиитъ на ония отъ съюзенитъ и сдружени сили, които участвуватъ въ берската конвенция отъ 15 май 1886 г., измѣнена на 18 май 1907 г., безъ да се прѣчи на функционирането на продължителната спиратка, която тия държави биха въвели прѣвъ десетитъ години слѣдъ влизането въ сила на настоящия договоръ;

2° да се прикачатъ вагонитъ на тия държави къмъ всички товарни влакове, които циркулиратъ по българскитъ линии.

Подвижниятъ материалъ на съюзенитъ и сдружени държави ще се третира по българскитъ линии, както се третира българскитъ подвиженъ материалъ, що се касае до движението, поддръжката и поправкитъ

ГЛАВА III.

Прѣдаване на желѣзнопѣтни линии.

Членъ 242.

Подъ резерва на специални нареддания, относително прѣдаването на прѣстанищата, воднитъ пѣтища и желѣзнопѣтнитъ линии, находящи се въ земятъ, които се отстъпватъ по силата на настоящия договоръ, както и на финансовитъ постановления досѣжно концессионитъ и пенснитъ на персонала, прѣдаването на желѣзнопѣтнитъ линии ще стане при слѣднитъ условия:

1° Съоръженията и инсталациитъ по всичкитъ желѣзнопѣтни линии ще се прѣдадатъ изцяло и въ добро състояние;

2° Частта отъ материала, находящъ се по желѣзнопѣтната мѣжа, която трѣбва да се прѣдаде, ще се опредѣли отъ назначени отъ съюзенитъ и сдружени сили експертни комисии, въ които България ще бжде прѣдставена. Тия комисии ще трѣбва да взематъ подъ вни-

des tarifs les plus favorables, compte tenu de toutes primes ou ristournes, dont bénéficieraient, sur lesdits chemins de fer, les émigrants à destination ou en provenance d'autres ports quelconques.

Article 239.

La Bulgarie s'engage à n'adopter aucune mesure technique, fiscale ou administrative, telle que la visite en douane, les mesures de police générale, de police sanitaire ou de contrôle, qui serait spéciale aux services directs prévus à l'article précédent ou aux transports d'émigrants, à destination ou en provenance des ports des Puissances alliées et associées, et qui aurait pour effet d'entraver ou de retarder ces services.

Article 240.

En cas de transport, partie par chemin de fer et partie par navigation intérieure, avec ou sans lettre de voiture directe, les stipulations qui précèdent seront applicables à la partie du trajet effectuée par chemin de fer.

CHAPITRE II.

Matériel roulant.

Article 241.

La Bulgarie s'engage à ce que les wagons bulgares soient munis de dispositifs permettant:

1° de les introduire dans les trains de marchandises circulant sur les lignes de celles des Puissances alliées et associées, qui sont parties à la Convention de Berne du 15 mai 1886, modifiée le 18 mai 1907, sans entraver le fonctionnement du frein continu qui pourrait, dans les dix ans qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, être adoptée dans ces pays;

2° d'introduire les wagons de ces Puissances dans tous les trains de marchandises circulant sur les lignes bulgares.

Le matériel roulant des Puissances alliées et associées jouira, sur les lignes bulgares, du même traitement que le matériel bulgare en ce qui concerne la circulation, l'entretien et les réparations.

CHAPITRE III.

Transfert de lignes de chemins de fer.

Article 242.

Sous réserve de stipulations particulières, relatives au transfert des ports, voies d'eau et voies ferrées situés dans les territoires transférés en vertu du présent Traité, ainsi que des dispositions financières concernant les concessionnaires et le service des pensions de retraite du personnel, le transfert des voies ferrées aura lieu dans les conditions suivantes:

1° Les ouvrages et installations de toutes les voies ferrées seront livrés au complet et en bon état;

2° La fraction à livrer du matériel existant sur le réseau sera déterminée par des Commissions d'experts désignés par les Puissances alliées et associées, dans lesquelles la Bulgarie sera représentée. Ces Commissions devront prendre en considération l'importance du matériel

мание важността на причисления къмъ тия линии материалъ, споредъ послѣдния инвентаръ преди 29 септември 1918 г., дължината на линиите, включая спомагателните линии, естеството и важността на трафика; тѣ сжщо ще опредѣлятъ за всѣки отдѣленъ случай локомотивите, пжтническите и товарни вагони, които трѣбва да се прѣдаватъ, ще установятъ условията по приемането и ще опредѣлятъ необходимите врѣменни спогодби, за да се обезпечи тѣхната поправка въ българските работилници;

3° Запасите, мобилите и инструментите ще бждатъ прѣдадени при сжщите условия, както и подвижния материалъ.

Членъ 243.

Отварянето на всички нови погранични гари между България и съседните съюзени или сдружени държави, както и експлоатацията на линиите между тия гари, ще се урежда чрезъ спогодба, сключена между заинтересованите желѣзнопжтни администрации. Въ случай че тия администрации не могатъ да се съгласятъ върху условията на спогодбата, конфликтите ще се уреждатъ отъ експертни комисии, съставени както се опредѣля по-горѣ.

ГЛАВА IV.

Прѣходни наредби.

Членъ 244.

България ще изпълни прѣдписанията досѣжно прѣвоза, които ще ѝ се дадатъ отъ една власть, дѣйствующа отъ името на съюзените и сдружени сили:

1° За прѣвоза на войски, извършенъ въ изпълнение на настоящия договоръ, както и за прѣвоза на материали, муниции и продоволствени припаси за армията;

2° И врѣменно за прѣвоза на храни за извѣстни области, за колкото се може по-бързото възстановяване на нормалните условия за прѣвозъ и за уреждане на пощенската и телеграфна служби.

ОТДѢЛЪ IV.

Рѣшение на споровете и ревизия на постоянните клаузи.

Членъ 245.

Спорове, които могатъ да се повдигнатъ между заинтересованите сили по тълкуването и прилагането на разпоредженията на настоящата частъ отъ настоящия договоръ, ще се уреждатъ така, както ще се прѣдвиди отъ Обществото на народите.

Членъ 246.

Въ всѣко врѣме Обществото на народите ще може да прѣдложи ревизия на тия отъ прѣдидущите членове, които засѣгатъ единъ постояненъ административенъ редъ.

Членъ 247.

Слѣдъ изтичането на единъ тригодишенъ срокъ отъ влизането въ сила на настоящия договоръ, разпоредженията на чл. чл. 212 до 218, 221, 236, 238 до 240 ще могатъ да бждатъ ревизирани въ всѣко врѣме отъ съвета на Обществото на народите.

immatriculé sur ces lignes d'après le dernier inventaire avant le 29 septembre 1918, la longueur des voies, y compris les voies de service, la nature et l'importance du trafic; elles désigneront également les locomotives, voitures et wagons à transférer dans chaque cas, fixeront les conditions de réception et régleront les arrangements provisoires nécessaires pour assurer leur réparation dans les ateliers bulgares;

3° Les approvisionnements, le mobilier et l'outillage, seront livrés dans les mêmes conditions que le matériel roulant.

Article 243.

L'établissement de toutes les nouvelles gares-frontière entre la Bulgarie et les États alliés ou associés limitrophes, ainsi que l'exploitation des lignes entre ces gares, seront réglés par un arrangement conclu entre les administrations de chemins de fer intéressées. Au cas où ces administrations ne parviendraient pas à se mettre d'accord sur les conditions de cet arrangement, les conflits seraient tranchés par des Commissions d'experts constituées comme il est dit ci-dessus.

CHAPITRE IV.

Dispositions transitoires.

Article 244.

La Bulgarie exécutera les instructions qui lui seront données en matière de transport, par une autorité agissant au nom des Puissances alliées et associées:

1° Pour les transports de troupes effectués en exécution du présent Traité, ainsi que pour le transport du matériel, de munitions et d'approvisionnements à l'usage des armées;

2° Et provisoirement, pour le transport du ravitaillement de certaines régions, pour le rétablissement aussi rapide que possible des conditions normales des transports et pour l'organisation des services postaux et télégraphiques.

SECTION IV.

Jugement des litiges et révision des clauses permanentes.

Article 245.

Les différends qui pourront s'élever entre les Puissances intéressées au sujet de l'interprétation et de l'application des dispositions de la présente partie du présent Traité, seront réglés ainsi qu'il sera prévu par la Société des Nations.

Article 246.

A tout moment, la Société des Nations pourra proposer la révision de ceux des articles ci-dessus, qui ont trait à un régime administratif permanent.

Article 247.

A l'expiration d'un délai de trois ans à dater de la mise en vigueur du présent Traité, les dispositions des articles 212 à 218, 221, 236, 238 à 240 pourront, à tout moment, être révisées par le Conseil de la Société des Nations.

Ако не стане ревизия, използването на кое да е от постановленията, съдържащи се въ поменатитъ погоръ членове, не ще може слѣдъ изтичане на срока, прѣдвиденъ въ прѣдидущия членъ, да бѣде искано отъ една отъ съюзенитъ и сдружени сили въ полза на каква да е частъ отъ нейната територия, за която взаимностъ не ще бѣде допусната. Срокътъ отъ три години, въ течение на който не ще може да се иска взаимностъ, може да бѣде продълженъ отъ свѣта на Обществото на народитъ.

ОТДѢЛЪ V.

Специална наредба.

Членъ 248.

Безъ да се уврѣждатъ специалнитъ задължения, които ѝ се налагатъ отъ настоящия договоръ въ полза на съюзенитъ и сдружени сили, България се задължава да се присъедини къмъ всѣка обща конвенция, относеща се до международния режимъ на транзита, воднитъ пѣтища, пристанищата и желѣзницитъ, която би могла да се сключи между съюзенитъ и сдружени сили съ одобрението на Обществото на народитъ въ срокъ отъ петъ години отъ влизането въ сила на настоящия договоръ.

ЧАСТЪ XII.

Т р у д ъ.

ОТДѢЛЪ I.

Организация на труда.

Прѣдъ видъ, че Обществото на народитъ има за цѣль да установи общия миръ и че таквъ миръ не може да бѣде основанъ освѣнъ върху социалната справедливостъ;

Прѣдъ видъ, че съществуватъ трудови условия, които налагатъ за голѣмъ брой лица несправедливостъ, бѣдствие и лишения, нѣщо, което поражда такова незадоволство, шото свѣтовниятъ миръ, и хармония сж поставени въ опасностъ; и прѣдъ видъ, че е наложително да се подобратъ тия условия, напр., относително уреждането на работнитъ часове, установяване на максималното траене на работния день и работната седмица, рекрутирането на работницитъ, борбата срѣщу безработицата, гарантирането на една надница, която да осигурява условия за прилично съществуване, покровителството на работницитъ срѣщу общитъ или професионалнитъ болести и нещастия, произходящи отъ труда, покровителството на дѣцата, юношитъ и женитъ, пенсиятъ за старостъ и инвалиднитъ пенсии, защитата на интереситъ на работницитъ на работа въ чужбина, утвърждаването на принципа за синдикалната свобода, организацията на професионалното и техническо образование и други подобни мѣрки;

Прѣдъ видъ на това, че невъзприемането отъ кой и да е народъ на единъ истински хуманенъ трудовъ режимъ съставлява прѣчка за усилията на другитъ народи, желающи да подобратъ участъта на работницитъ въ собственитъ си страни,

Високитъ договорящи страни, движими отъ чувството на справедливостъ и хуманностъ, а сжщо и отъ желанието да осигурятъ единъ свѣтовенъ траенъ миръ, се съгласиха върху слѣдующето:

A défaut de revision, le bénéfice d'une quelconque des stipulations contenues dans les articles énumérés ci-dessus ne pourra, à l'expiration du délai prévu au paragraphe précédent, être réclaté par une des Puissances alliées et associées, en faveur d'une portion quelconque de ses territoires, pour laquelle la réciprocité ne serait pas accordée. Le délai de trois ans, pendant lequel la réciprocité ne pourra être exigée, pourra être prolongé par le Conseil de la Société des Nations.

SECTION V.

Disposition particulière.

Article 248.

Sans préjudice des obligations particulières qui lui sont imposées par le présent Traité au profit des Puissances alliées et associées, la Bulgarie s'engage à adhérer à toute Convention générale concernant le régime international du transit, des voies navigables, des ports et des voies ferrées, qui pourrait être conclue entre les Puissances alliées et associées, avec l'approbation de la Société des Nations, dans un délai de cinq années à dater de la mise en vigueur du présent Traité.

PARTIE XII.

T r a v a i l.

SECTION I.

Organisation du travail.

Attendu que la Société des Nations a pour but d'établir la paix universelle et qu'une telle paix ne peut être fondée que sur la base de la justice sociale;

Attendu qu'il existe des conditions de travail impliquant pour un grand nombre de personnes l'injustice, la misère et les privations, ce qui engendre un tel mécontentement que la paix et l'harmonie universelles sont mises en danger, et attendu qu'il est urgent d'améliorer ces conditions: par exemple, en ce qui concerne la réglementation des heures de travail, la fixation d'une durée maxima de la journée et de la semaine de travail, le recrutement de la main-d'œuvre, la lutte contre le chômage, la garantie d'un salaire assurant des conditions d'existence convenables, la protection des travailleurs contre les maladies générales ou professionnelles et les accidents résultant du travail, la protection des enfants, des adolescents et des femmes, les pensions de vieillesse et d'invalidité, la défense des intérêts des travailleurs occupés à l'étranger, l'affirmation du principe de la liberté syndicale, l'organisation de l'enseignement professionnel et technique et autres mesures analogues;

Attendu que la non-adoption par une Nation quelconque d'un régime de travail réellement humain fait obstacle aux efforts des autres nations désireuses d'améliorer le sort des travailleurs dans leurs propres pays;

Les Hautes Parties Contractantes, mues par des sentiments de justice et d'humanité, aussi bien que par le désir d'assurer une paix mondiale durable, ont convenu ce qui suit:

ГЛАВА I. Организация.

Член 249.

Основава се една постоянна организация, на която да работи за реализирането на програмата, изложена във ввода.

Първоначалните членове на Обществото на народите ще бъдат първоначални членове на тази организация и за напредък качеството член на Обществото на народите ще води и това на член на поменатата организация.

Член 250.

Постоянната организация ще обема:

1. Една обща конференция от представители на членовете;
2. Едно международно бюро на труда, под ръководството на управителния съвет, предвиден в член 255.

Член 251.

Общата конференция от представителите на членовете ще заседава всякога, когато това е нужно и най-малко един път в годината. Тя ще се състои от по четирима представители на всеки член, от които двама ще бъдат делегати на правителството, а другите двама ще представляват респективно от една страна работодателите, от друга работниците на всяка държава — член.

Всички делегати ще може да се придружават от технически съветници, броят на които може да бъде най-много двама за всеки отделен въпрос, вписан във дневния ред на сесията. Когато ще се поставят на разискване пръв конференцията въпроси, интересували специално жените, едно поне от лицата, посочени като технически съветници, ще трябва да бъде жена.

Членовете се задължават да определят неправителствени делегати и технически съветници в съгласие с най-видните професионални организации, било на работодателите, било на работниците на надлежната държава, при условие, че такива организации съществуват. Техническите съветници ще имат право да вземат думата, само когато това се поиска от делегата, към когото са аташирани и с специално разрешение от председателя на конференцията; те не ще могат да гласуват.

Всички делегати може чрез писмо, адресирано до председателя, да посочи един от техническите си съветници за свой заместник и казаният заместник, в това качество, ще може да вземе участие в разискванията и при гласуването.

Имената на делегатите и на техническите им съветници ще бъдат съобщавани на международното бюро на труда чрез правителството на всеки член.

Пълномощията на делегатите и техническите им съветници ще се подлагат на проверка от конференцията, която ще може, с болшинство от два трети от гласовете на присъстващите делегати, да откаже или да приеме всеки делегат или технически съветник, когото би счела, че не е определен съгласно постановленията на настоящия член.

Член 252.

Всички делегати ще има право да гласува индивидуално по всички въпроси, подложени на разискване в конференцията.

CHAPITRE I. Organisation.

Article 249.

Il est fondé une organisation permanente chargée de travailler à la réalisation du programme exposé dans le préambule.

Les Membres originaires de la Société des Nations seront Membres originaires de cette organisation, et, désormais, la qualité de Membre de la Société des Nations entraînera celle de Membre de ladite organisation.

Article 250.

L'organisation permanente comprendra:

1. Une Conférence générale des représentants des Membres;
2. Un bureau international du Travail sous la direction du Conseil d'administration prévu à l'article 255.

Article 251.

La Conférence générale des représentants des Membres tiendra des sessions chaque fois que besoin sera et, au moins, une fois par an. Elle sera composée de quatre représentants de chacun des Membres dont deux seront les Délégués du Gouvernement et dont les deux autres représenteront respectivement, d'une part, les employeurs, d'autre part, les travailleurs ressortissant à chacun des Membres.

Chaque Délégué pourra être accompagné par des conseillers techniques dont le nombre pourra être de deux au plus pour chacune des matières distinctes inscrites à l'ordre du jour de la session. Quant des questions intéressant spécialement des femmes doivent venir en discussion à la Conférence, une au moins parmi les personnes désignées comme conseillers techniques devra être une femme.

Les Membres s'engagent à désigner les délégués et conseillers techniques non gouvernementaux d'accord avec les organisations professionnelles les plus représentatives, soit des employeurs, soit des travailleurs du pays considéré, sous la réserve que de telles organisations existent.

Les conseillers techniques ne seront autorisés à prendre la parole que sur la demande faite par le délégué auquel ils sont adjoints et avec l'autorisation spéciale du Président de la Conférence; ils ne pourront prendre part aux votes.

Un délégué peut, par une note écrite adressée au Président, désigner l'un de ses conseillers techniques comme son suppléant, et ledit suppléant, en cette qualité, pourra prendre part aux délibérations et aux votes.

Les noms des délégués et de leurs conseillers techniques seront communiqués au Bureau international du Travail par le Gouvernement de chacun des Membres.

Les pouvoirs des délégués et de leurs conseillers techniques seront soumis à la vérification de la Conférence, laquelle pourra, par une majorité des deux tiers des suffrages exprimés par les délégués présents, refuser d'admettre tout délégué ou tout conseiller technique qu'elle ne jugera pas avoir été désigné conformément aux termes du présent article.

Article 252.

Chaque délégué aura le droit de voter individuellement sur toutes les questions soumises aux délibérations de la Conférence.

Въ случай, когато единъ отъ членоветъ не би посочилъ единъ отъ неправителственихъ делегати, на когото има право, другиятъ неправителственъ делегатъ ще има право да взема участие въ разискванията на конференцията, но не ще може да гласува.

Въ случай, че конференцията, по силата на правата, които и дава чл. 251, откаже да приеме нѣкой делегатъ на едно отъ членоветъ, постановленията на настоящия членъ ще се приложатъ, както ако въпросниятъ делегатъ не е билъ посоченъ.

Членъ 253.

Сесиятъ на конференцията ще ставатъ въ сѣдалището на Обществото на народитѣ или въ аѣко друго мѣсто, което би се опредѣлило отъ конференцията въ една прѣидуща сесия съ болшинство отъ два трети отъ гласовѣ на присѣстваващитѣ делегати.

Членъ 254.

Международното бюро на труда ще бѣде установено въ сѣдалището на Обществото на народитѣ и ще съставлява частъ отъ институтитѣ на Обществото.

Членъ 255.

Международното бюро на труда ще бѣде поставено подъ ръководството на единъ управителенъ съвѣтъ, съставенъ отъ двадесетъ и четири души, които ще бѣдатъ посочени съгласно слѣднитѣ разпореждания:

Управителниятъ съвѣтъ на международното бюро на труда ще бѣде съставенъ както слѣдва:

Двадесетъ души, прѣдставляващи правителствата;
Шестъ души избрани отъ делегатитѣ въ конференцията, прѣдставляващи господаритѣ;

Шестъ души избрани отъ делегатитѣ въ конференцията, прѣдставляващи служащитѣ и работничитѣ.

Отъ двадесетѣ души, прѣдставляващи правителствата, осемъ ще бѣдатъ назначени отъ членоветъ, посочени за тая цѣль отъ правителственихъ делегати въ конференцията, съ изключение на делегатитѣ на осемтѣ горѣпоменати членове.

Евентуалнитѣ оспорвания по въпроса, кои членове иматъ най-голямо индустриално значение, ще бѣдатъ разрѣшени отъ съвѣта на Обществото на народитѣ.

Мандатътъ на членоветъ на управителния съвѣтъ ще трае три години. Начинътъ за попълване на вакантитѣ мѣста и другитѣ въпроси отъ сѣщото естество ще могатъ да се уреждатъ отъ управителния съвѣтъ, подъ условие, да бѣдатъ одобрени отъ конференцията.

Управителниятъ съвѣтъ ще избира единъ отъ членоветъ си за прѣдседателъ и ще установи своя правилникъ. Той ще опредѣля самъ кога ще се събира. Една специална сесия ще трѣбва да се свиква всѣки пѣтъ, когато най-малко десетъ члена отъ съвѣта писмено поискатъ това.

Членъ 256.

На чело на международното бюро на труда ще бѣде поставенъ единъ директоръ; той ще бѣде посоченъ отъ управителния съвѣтъ, отъ когото ще получава своитѣ инструкции и спрѣмо когото той ще бѣде отговоренъ за добрия ходъ на бюрото, а така сѣщо за изпълнението на всяки други задачи, които би му се повѣрили.

Директорътъ или неговиятъ замѣстникъ ще присѣствуватъ на всички заседания на управителния съвѣтъ.

Dans le cas où l'un des Membres n'aurait pas désigné l'un des délégués non gouvernementaux auquel il a droit, l'autre délégué non gouvernemental aura le droit de prendre part aux discussions de la Conférence, mais n'aura pas le droit de voter.

Au cas où la Conférence, en vertu des pouvoirs que lui confère l'article 251, refuserait d'admettre l'un des délégués d'un des Membres, les stipulations du présent article seront appliquées comme si ledit délégué n'avait pas été désigné.

Article 253.

Les sessions de la Conférence se tiendront au siège de la Société des Nations ou en tout autre lieu qui aura pu être fixé par la Conférence, dans une session antérieure, à la majorité des deux tiers des suffrages exprimés par les délégués présents.

Article 254.

Le Bureau international du Travail sera établi au siège de la Société des Nations et fera partie de l'ensemble des institutions de la Société.

Article 255.

Le Bureau international du Travail sera placé sous la direction d'un Conseil d'administration composé de vingt-quatre personnes, lesquelles seront désignées selon les dispositions suivantes:

Le Conseil d'administration du Bureau international du Travail sera composé comme suit:

Douze personnes représentant les Gouvernements;

Six personnes élues par les délégués à la Conférence représentant les patrons;

Six personnes élues par les délégués à la Conférence représentant les employés et ouvriers.

Sur les douze personnes représentant les Gouvernements, huit seront nommées par les Membres dont l'importance industrielle est la plus considérable et quatre seront nommées par les Membres désignés à cet effet par les délégués gouvernementaux à la Conférence, exclusion faite des délégués des huit Membres susmentionnés.

Les contestations éventuelles sur la question de savoir quels sont les Membres ayant l'importance industrielle la plus considérable seront tranchées par le Conseil de la Société des Nations.

La durée du mandat des membres du Conseil d'administration sera de trois ans. La manière de pourvoir aux sièges vacants et les autres questions de même nature pourront être réglées par le Conseil d'administration sous réserve de l'approbation de la Conférence.

Le Conseil d'administration élira l'un de ses membres comme Président et établira son règlement. Il se réunira aux époques qu'il fixera lui-même. Une session spéciale devra être tenue chaque fois que dix membres au moins du Conseil auront formulé une demande écrite à ce sujet.

Article 256.

Un Directeur sera placé à la tête du Bureau international du Travail; il sera désigné par le Conseil d'administration de qui il recevra ses instructions et vis-à-vis de qui sera responsable de la bonne marche du Bureau ainsi que de l'exécution de toutes autres tâches qui auront pu lui être confiées.

Le Directeur ou son suppléant assisteront à toutes les séances du Conseil d'administration.

Членъ 257.

Персоналътъ на международното бюро на труда ще бъде избранъ отъ директора. Изборътъ трѣбва да вадне, доколкото това е съвместимо съ грижата да се добиятъ най-добри резултати, върху лица отъ различна народностъ. Едно извѣстно число отъ тия лица трѣбва да бъдатъ жени.

Членъ 258.

Функциитъ на международното бюро на труда ще обематъ събирането и прираждането на всички данни, относящи се до международното уреждане на условията на работниците и трудовия режимъ и въ частности, до изучаването на въпроситъ, които се предлагатъ да бъдатъ подложени на разискване отъ конференцията, съ цѣль да се сключатъ международни конвенции, както и до изпълнението на всички специални анкети, приписани отъ конференцията.

То ще бъде натоварено да приготви дневния редъ на сесиятъ на конференцията.

То ще си изпълнява задълженията, които му се налагатъ при всички международенъ споръ, съгласно постановленията на настоящата частъ на настоящия договоръ.

То ще съставлява и ще публикува на французки, английски и на всички другъ езикъ, който управителниятъ съвѣтъ намѣри за подходящъ, периодиченъ бюлетинъ, посветенъ на изучаването на въпроситъ, относящи се до индустрията и труда и представляващи международенъ интересъ.

Изобщо то ще има, освѣнъ функциитъ, посочени въ настоящия членъ, още и всички права и функции, които конференцията би счела за умѣстно да му възложи.

Членъ 259.

Министерствата на членоветъ, които се занимаватъ съ работническитъ въпроси, ще могатъ да се съобщаватъ направо съ директора чрезъ представителя на тѣхното правителство въ управителния съвѣтъ на международното бюро на труда, или, ако нѣма такъвъ представителъ, чрезъ всички другъ чиновникъ, надлежно опълномощенъ и посоченъ за тази цѣль отъ заинтересованото правителство.

Членъ 260.

Международното бюро на труда ще може да иска съдѣйствието на главния секретариятъ на Обществото на народитъ за всички въпроси, по които това съдѣйствие би могло да бъде дадено.

Членъ 261.

Всѣки единъ отъ членоветъ ще плаща разходите по натуването и по прѣбиваването на своитъ делегати и на техническитъ имъ съвѣтници, а така също и на своитъ представители, които взематъ участие въ сесиятъ на конференцията и въ управителния съвѣтъ, споредъ случая.

Всички други разходи на международното бюро на труда, на сесиятъ на конференцията или на тия на управителния съвѣтъ, ще бъдатъ изплащани на директора отъ главния секретарь на Обществото на народитъ отъ общия бюджетъ на Обществото.

Директорътъ ще бъде отговоренъ прѣдъ главния секретарь на Обществото на народитъ за изразходването на всички суми, които е получилъ съгласно постановленията на настоящия членъ.

Article 257.

Le personnel du Bureau international du Travail sera choisi par le Directeur. Le choix fait devra porter, dans toute la mesure compatible avec le souci d'obtenir le meilleur rendement, sur des personnes de différentes nationalités. Un certain nombre de ces personnes devront être des femmes.

Article 258.

Les fonctions du Bureau international du Travail comprendront la centralisation et la distribution de toutes informations concernant la réglementation internationale de la condition des travailleurs et du régime du travail et, en particulier, l'étude des questions qu'il est proposé de soumettre aux discussions de la Conférence en vue de la conclusion des Conventions internationales, ainsi que l'exécution de toutes enquêtes spéciales prescrites par la Conférence.

Il sera chargé de préparer l'ordre du jour des sessions de la Conférence.

Il s'acquittera, en conformité des stipulations de la présente Partie du présent Traité, des devoirs qui lui incombent en ce qui concerne tous différends internationaux.

Il rédigera et publiera en français, en anglais, et dans telle autre langue que le Conseil d'administration jugera convenable, un bulletin périodique consacré à l'étude des questions concernant l'industrie et le travail et présentant un intérêt international.

D'une manière générale il aura, en sus des fonctions indiquées au présent article, tous autres pouvoirs et fonctions que la Conférence jugera à propos de lui attribuer.

Article 259.

Les ministères des Membres qui s'occupent des questions ouvrières pourront communiquer directement avec le Directeur par l'intermédiaire du Représentant de leur Gouvernement au Conseil d'administration du Bureau international du Travail, ou, à défaut de ce Représentant, par l'intermédiaire de tout autre fonctionnaire dûment qualifié et désigné à cet effet par le Gouvernement intéressé.

Article 260.

Le Bureau international du Travail pourra demander le concours du secrétariat général de la Société des Nations pour toutes questions à l'occasion desquelles ce concours pourra être donné.

Article 261.

Chacun des Membres payera les frais de voyage et de séjour de ses délégués et de leurs conseillers techniques ainsi que de ses représentants prenant part aux sessions de la Conférence et du Conseil d'administration selon les cas.

Tous autres frais du Bureau international du Travail, des sessions de la Conférence ou de celles du Conseil d'administration, seront remboursés au Directeur par le Secrétaire général de la Société des Nations sur le budget général de la Société.

Le Directeur sera responsable, vis-à-vis du Secrétaire général de la Société des Nations, pour l'emploi de tous fonds à lui versés, conformément aux stipulations du présent article.

ГЛАВА II.

Функциониране.

Членъ 262.

Управителниятъ съвѣтъ ще опрѣдѣли дневния редъ на сесията на конференцията, слѣдъ като изучи всичкитѣ прѣдложения, направени отъ правителството на единъ отъ членоветѣ или отъ всяка друга организация, прѣдвидена въ чл. 251 по въпроситѣ, които слѣдва да бъдатъ вписани въ тоя дневенъ редъ.

Членъ 263.

Директорътъ ще изпълнява функциитѣ на секретаръ на конференцията и ще трѣбва да достави на всѣки отъ членоветѣ дневния редъ за всѣка сесия, четири мѣсеца прѣди откриването на сесията и трѣтъ тия членове, на неправителственитѣ делегати, когато тия послѣднитѣ сж били посочени.

Членъ 264.

Всѣко отъ правителствата на членоветѣ ще има право да оспорва вписването на дневенъ редъ на сесията на единъ или нѣколко отъ прѣдвиденитѣ въпроси. Мотивитѣ, оправдаващи това възражение, ще трѣбва да бъдатъ изложени въ единъ обяснителенъ мемораръ, отправенъ до директора, който ще трѣбва да го съобщи на членоветѣ на постоянната организация.

Въпреки това, въпроситѣ, срѣщу които би се направило възражение, ще останатъ вписани въ дневния редъ, ако конференцията рѣши това съ болшинство отъ двѣ трети на присъстващитѣ делегати.

Всѣки въпросъ, по който конференцията рѣши, съ същото болшинство отъ двѣ трети, че трѣбва да бъде разгледанъ (не както е прѣдвидено въ прѣдидущата алинея), ще бъде поставенъ на дневенъ редъ въ слѣдващата сесия.

Членъ 265.

Конференцията ще опрѣдѣли правилата за своето функциониране; тя ще избере своя прѣдседателъ; тя може да назначи комисии, натоварени да прѣдставятъ доклади по всички въпроси, които тя смѣта, че трѣбва да се проучатъ.

Въ всички случаи, дѣто не е прѣдвидено отъ специални постановления на настоящата частъ отъ този договоръ по-голямо болшинство, простото болшинство на гласоветѣ на присъстващитѣ въ конференцията членове ще рѣшава.

Никое гласуване нѣма сила, ако числото на гласоветѣ е по-малко отъ половина на числото на делегатитѣ, присъстващи на конференцията.

Членъ 266.

Конференцията може да причисли къмъ комисията, която тя назначава, технически съвѣтници, които ще иматъ съвѣщателенъ, но не и рѣшаващъ гласъ.

Членъ 267.

Ако конференцията рѣши да приеме прѣдложения въ връзка съ нѣкой прѣдметъ отъ дневния редъ, тя ще трѣбва да опрѣдѣли, дали тия прѣдложения трѣбва да взематъ видъ: а) на едно „прѣпоръчване“, което да се поднесе на членоветѣ за проучване, за да му се даде сила въ видъ на народенъ законъ или по другъ начинъ; б) или пъкъ проектъ за международна конвенция, която да се ратифицира отъ членоветѣ.

CHAPITRE II.

Fonctionnement.

Article 262.

Le Conseil d'administration établira l'ordre du jour des sessions de la Conférence après avoir examiné toutes propositions faites par le Gouvernement d'un des Membres ou par toute autre organisation visée à l'article 251 au sujet des matières à inscrire à cet ordre du jour.

Article 263.

Le Directeur remplira les fonctions de Secrétaire de la Conférence et devra faire parvenir l'ordre du jour de chaque session, quatre mois avant l'ouverture de cette session, à chacun des Membres, et, par l'intermédiaire de ceux-ci, aux délégués non gouvernementaux, lorsque ces derniers auront été désignés.

Article 264.

Chacun des Gouvernements des Membres aura le droit de contester l'inscription à l'ordre du jour de la session, de l'un ou plusieurs des sujets prévus. Les motifs justifiant cette opposition devront être exposés dans un mémoire explicatif adressé au Directeur, lequel devra le communiquer aux Membres de l'Organisation permanente.

Les sujets auxquels il aura été fait opposition resteront néanmoins inclus à l'ordre du jour si la Conférence en décide ainsi à la majorité des deux tiers des suffrages exprimés par les délégués présents.

Toute question au sujet de laquelle la Conférence décide, à la même majorité des deux tiers, qu'elle doit être examinée (autrement que prévu dans l'alinéa précédent), sera portée à l'ordre du jour de la session suivante.

Article 265.

La Conférence formulera les règles de son fonctionnement; elle élira son président; elle pourra nommer des commissions chargées de présenter des rapports sur toutes questions qu'elle estimera devoir mettre à l'étude.

La simple majorité des suffrages exprimés par les membres présents de la Conférence décidera dans tous les cas où une majorité plus forte n'est pas spécialement prévue par d'autres articles de la présente partie du présent Traité.

Aucun vote n'est acquis si le nombre des suffrages exprimés est inférieur à la moitié du nombre des délégués présents à la session.

Article 266.

La Conférence pourra adjoindre aux Commissions qu'elle constitue des conseillers techniques qui auront voix consultative mais non délibérative.

Article 267.

Si la conférence se prononce pour l'adoption de propositions relatives à un objet à l'ordre du jour, elle aura à déterminer si ces propositions devront prendre la forme: а) d'une „recommandation“ à soumettre à l'examen des Membres, en vue de lui faire porter effet sous forme de loi nationale ou autrement; б) ou bien d'un projet de convention internationale à ratifier par les Membres.

Въ двата случая е необходимо болшинство от двѣ трети отъ гласоветѣ, дадени отъ присъствающитѣ делегати въ послѣдното гласуване, за да може прѣпоръчването или проектътъ за конвенция да бждатъ приети отъ конференцията.

Когато прави едно прѣпоръчване или проектъ за конвенция, която да се прилага навредъ, конференцията трѣбва да вземе въ съображение странитѣ, въ които климатътъ, нѣгълното развитие на индустриалното устройство или други особени обстоятелства правятъ индустриалнитѣ условия коренно различни и тя не трѣбва да прѣдложи такива измѣнения, които тя би счела като необходими, за да отговарятъ на особенитѣ условия на тая страна.

Единъ екземпляръ отъ прѣпоръчването или проекта за конвенция ще бжде подписанъ отъ прѣдседателя на конференцията и отъ директора и ще бжде съхраняванъ отъ главния секретаръ на Обществото на народитѣ. Главниятъ секретаръ ще прати завърненъ прѣписъ отъ прѣдложението или проекта на всички членове.

Всѣки членъ се задължава да прѣдстави въ срокъ отъ една година отъ закриването на сесията на конференцията (или, ако, поради изключителни обстоятелства, това не е възможно за една година, тогава шомъ бжде възможно, но въ никой случай не повече отъ осемнадесетъ мѣсеца слѣдъ закриването на сесията на конференцията), прѣпоръчването или проекта за конвенция на оная властъ или власти, отъ чиято компетентностъ е въпросътъ, за да бжде оформено въ законъ или да се взематъ други мѣрки.

Въ случай на прѣпоръчване, членоветѣ съобщаватъ на главния секретаръ за мѣрцитѣ, които сж взети.

Въ случай на проектъ за конвенция, членътъ, който е добилъ съгласието на компетентната властъ или власти, ще съобщи на главния секретаръ формалната ратификация на конвенцията и ще вземе потребнитѣ мѣрки, за да влѣзатъ въ дѣйствиѣ наредбитѣ на конвенцията.

Ако едно прѣпоръчване не се послѣдва отъ нѣкакъвъ законодателенъ актъ или други мѣрки, които да турятъ въ дѣйствиѣ това прѣпоръчване или, ако нѣкой проектъ за конвенция не получи съгласието на властта или властитѣ, отъ чиято компетентностъ е материята, членътъ е свободенъ отъ всѣко друго задължение.

Въ случай, че се касае за една федеративна държава, на която правото да се присъединява къмъ нѣкоя конвенция относително труда е ограничено, правителството ще има право да счита такъвъ проектъ за конвенция, който става подъ тия ограничения, само като просто прѣпоръчване и постановлениата на настоящия членъ досѣжно прѣпоръчванията ще се прилагатъ въ този случай.

Горниятъ членъ ще се тълкува съгласно съ слѣдния принципъ:

Въ никой случай, като послѣдствие отъ приемането отъ страна на конференцията на нѣкое прѣпоръчване или проектъ за конвенция не ще се изисква отъ никой членъ да намалява закрилата на работници, прѣвидена вече отъ неговото законодателство.

Членъ 268.

Всѣка така ратифицирана конвенция ще се регистрирова отъ главния секретаръ на Обществото на народитѣ, но ще обявява само членоветѣ, които сж я ратифицирали.

Dans les deux cas, pour qu'une recommandation ou qu'un projet de convention soient adoptés au vote final par la Conférence, une majorité des deux tiers des voix des délégués présents est requise.

En formant une recommandation ou un projet de convention d'une application générale, la Conférence devra avoir égard aux pays dans lesquels le climat, le développement incomplet de l'organisation industrielle ou d'autres circonstances particulières rendent les conditions de l'industrie essentiellement différentes, et elle aura à suggérer telles modifications qu'elle considérerait comme pouvant être nécessaires pour répondre aux conditions propres à ces pays.

Un exemplaire de la recommandation ou du projet de convention sera signé par le Président de la Conférence et le Directeur et sera déposé entre les mains du Secrétaire général de la Société des Nations. Celui-ci communiquera une copie certifiée conforme de la recommandation ou du projet de Convention à chacun des Membres.

Chacun des Membres s'engage à soumettre dans un délai d'un an à partir de la clôture de la session de la Conférence (ou, si par suite de circonstances exceptionnelles, il est impossible de procéder dans un délai d'un an, dès qu'il sera possible, mais jamais plus de dix-huit mois après la clôture de la session de la Conférence), la recommandation ou le projet de convention à l'autorité ou aux autorités dans la compétence desquels rentre la matière, en vue de la transformer en loi ou de prendre des mesures d'un autre ordre.

S'il s'agit d'une recommandation, les Membres informeront le Secrétaire général des mesures prises.

S'il s'agit d'un projet de convention, le Membre qui aura obtenu le consentement de l'autorité ou des autorités compétentes, communiquera sa ratification formelle de la Convention au Secrétaire général et prendra telles mesures qui seront nécessaires pour rendre effectives les dispositions de ladite convention.

Si une recommandation n'est pas suivie d'un acte législatif ou d'autres mesures de nature à rendre effective cette recommandation ou bien si un projet de convention ne rencontre pas l'assentiment de l'autorité ou des autorités dans la compétence desquelles rentre la matière, le Membre ne sera soumis à aucune autre obligation.

Dans le cas où il s'agit d'un état fédératif dont le pouvoir d'adhérer à une convention sur des objets concernant le travail est soumis à certaines limitations, le Gouvernement aura le droit de considérer un projet de convention auquel s'appliquent ces limitations comme une simple recommandation et les dispositions du présent article en ce qui regarde les recommandations s'appliqueront dans ce cas.

L'article ci-dessus sera interprété en conformité du principe suivant:

En aucun cas il ne sera demandé à aucun des Membres comme conséquence de l'adoption par la Conférence d'une recommandation ou d'un projet de convention, de diminuer la protection déjà accordée par sa législation aux travailleurs dont il s'agit.

Article 268.

Toute convention ainsi ratifiée sera enregistrée par le Secrétaire général de la Société des Nations, mais ne liera que les Membres qui l'ont ratifiée.

Членъ 269.

Всѣки проектъ, който не получи два трети отъ гласоветъ на присъстващите членове при последното гласуване изпфл, може да бжде прѣдметъ на една специална конвенция между ония членове на постоянната организация, които пожелають това.

Всѣка такава частична конвенция трѣбва да бжде съобщена отъ заинтересованитѣ правителства на главния секретаръ на Обществото на народитѣ, който ще я регистрирова.

Членъ 270.

Всѣки членъ се задѣлжава да прѣдстави на международното бюро на труда годишенъ докладъ за мѣрнитѣ, взети отъ него за прилагане на конвенциитѣ, които той е приелъ. Тѣзи доклади ще бждатъ съставени въ формата, посочена отъ управителния съвѣтъ и ще трѣбва да съдържатъ точнитѣ данни, които той е поискалъ. Директорътъ ще прѣдстави на най-близката сесия на конференцията резюме отъ тия доклади.

Членъ 271.

Всѣко оплакване, отправено до международното бюро на труда отъ нѣкоя професионална организация на господари или работници, споредъ което нѣкой отъ членоветѣ не е осигурилъ по задоволителенъ начинъ изпълнението на една конвенция, къмъ която той се е присъединилъ, може да бжде прѣприатено отъ управителния съвѣтъ до въпросното правителство и то може да бжде поканено да направи по този въпросъ такова изявление, каквото то счита за уместно.

Членъ 272.

Ако не се получи въ разуменъ срокъ никакво изявление отъ това правителство, или ако полученото изявление не се вижда задоволително за управителния съвѣтъ, последниятъ има право да оповѣсти полученото оплакване и при даденъ случай — отговора.

Членъ 273.

Всѣкой членъ може да депозира жалба въ международното бюро на труда противъ другъ членъ, който, споредъ неговото мнѣние, не е осигурилъ по задоволителенъ начинъ изпълнението на една конвенция, която и единиятъ и другиятъ сж ратифицирали по силата на прѣдидущитѣ членове.

Ако намира за добръ, и прѣди да бжде сезирана една анкетна комисия, съгласно изложената по-долу процедура, управителниятъ съвѣтъ може да влѣзе въ сношение съ въпросното правителство по начинъ, изложенъ въ чл. 271.

Ако управителниятъ съвѣтъ не намира за необходимо да съобщи жалбата на въпросното правителство или ако, следъ направеното съобщение, не се получи въ разуменъ срокъ отговоръ, който управителниятъ съвѣтъ да счита за задоволителенъ, съвѣтътъ може да поиска назначаването на анкетна комисия, която да разгледа повдигнатия въпросъ и да направи докладъ по него.

Съвѣтътъ може да усвои сжщата процедура, или по свое рѣшение, или по жалба на нѣкой делегатъ на конференцията.

Когато нѣкой въпросъ, възникналъ при прилагането на чл. чл. 272 или 273 се внесе въ управителния съвѣтъ, въпросното правителство, ако нѣма прѣдставителъ въ сжщия съвѣтъ, ще има право да опрѣдѣли

Article 269.

Tout projet qui, dans le scrutin final sur l'ensemble, ne recueillera pas la majorité des deux tiers des suffrages exprimés par les membres présents peut faire l'objet d'une convention particulière entre ceux des Membres de l'Organisation permanente qui en ont le désir.

Toute convention particulière de cette nature devra être communiquée par les Gouvernements intéressés au Secrétaire général de la Société des Nations, lequel la fera enregistrer.

Article 270.

Chacun des Membres s'engage à présenter au Bureau international du Travail un rapport annuel sur les mesures prises par lui pour mettre à exécution les conventions auxquelles il a adhéré. Ces rapports seront rédigés sous la forme indiquée par le Conseil d'administration et devront contenir les précisions demandées par ce dernier. Le Directeur présentera un résumé de ces rapports à la plus prochaine session de la Conférence.

Article 271.

Toute réclamation adressée au Bureau international du Travail par une organisation professionnelle ouvrière ou patronale et aux termes de laquelle l'un quelconque des Membres n'aurait pas assuré d'une manière satisfaisante l'exécution d'une convention à laquelle ledit Membre a adhéré, pourra être transmise par le Conseil d'administration au Gouvernement mis en cause et ce Gouvernement pourra être invité à faire sur la matière telle déclaration qu'il jugera convenable.

Article 272.

Si aucune déclaration n'est reçue du Gouvernement mis en cause dans un délai raisonnable, ou si la déclaration reçue ne paraît pas satisfaisante au Conseil d'administration, ce dernier aura le droit de rendre publique la réclamation reçue et, le cas échéant, la réponse faite.

Article 273.

Chacun des Membres pourra déposer une plainte au Bureau international du Travail contre un autre Membre qui, à son avis, n'assurerait pas d'une manière satisfaisante l'exécution d'une convention que l'un et l'autre auraient ratifiée en vertu des articles précédents.

Le Conseil d'administration peut, s'il le juge à propos, et avant de saisir une Commission d'enquête selon la procédure indiquée ci-après, se mettre en rapports avec le Gouvernement mis en cause de la manière indiquée à l'article 271.

Si le Conseil d'administration ne juge pas nécessaire de communiquer la plainte au Gouvernement mis en cause, ou si, cette communication ayant été faite, aucune réponse ayant satisfait le Conseil d'administration n'a été reçue dans un délai raisonnable, le Conseil pourra provoquer la formation d'une Commission d'enquête qui aura mission d'étudier la question soulevée et de déposer un rapport à ce sujet.

La même procédure pourra être engagée par le Conseil, soit d'office, soit sur la plainte d'un délégué à la Conférence.

Lorsqu'une question soulevée par l'application des articles 272 ou 273 viendra devant le Conseil d'administration, le Gouvernement mis en cause, s'il n'a pas déjà un représentant au sein du Conseil d'administration, aura

единият делегат, който да вземе участие въ разискванията на съвета по този въпрос. Датата, на която въпросът ще се разглежда, ще се съобщи на първото на въпросното правителство.

Членъ 274.

Анкетната комисия ще се състави по следния начинъ:

Всѣкой членъ се задължава да опрѣдѣли въ разстояние отъ шестъ мѣсеца слѣдъ влизането на тоя договоръ въ сила, три лица, компетентни по индустриалниятъ въпроси, едно отъ които да прѣдставява господаритѣ, второто — работниците и третото да е независимо отъ единитѣ и другитѣ. Всичкитѣ тѣзи лица заедно образуватъ списъка, отъ който ще бъдатъ избрани членоветѣ на анкетната комисия.

Управителниятъ съветъ ще има право да провери качеството на тѣзи лица и съ болинство отъ двѣ трети отъ гласоветѣ на присъстваващитѣ прѣдставители, да отхвърли ония, чието качество не отговарятъ на поставленията на настоящия членъ.

По искане на управителния съветъ, главниятъ секретаръ на Обществото на народитѣ ще назначи три лица, избрани по едно отъ тритѣ категории на списъка, за да състави анкетната комисия и ще опрѣдѣли, освѣнъ това, едно отъ тѣхъ за прѣдседател на комисията. Нито едно отъ тия три лица, опрѣдѣлени по тоя начинъ, не може да принадлежи на членъ прѣко заинтересованъ въ жалбата.

Членъ 285.

Въ случай че една жалба бъде прѣрихната, съгласно чл. 273, на една анкетна комисия, всѣкой отъ членоветѣ безразлично дали е направо заинтересованъ или не въ жалбата, се задължава да тури на разположение на комисията всичкитѣ свѣдѣния, които биха се намѣрили у него и които се отнасятъ до прѣдмета на жалбата.

Членъ 276.

Слѣдъ обстойно проучване на жалбата, анкетната комисия ще приготви докладъ, въ който ще изложи своитѣ заключения по всички факти, като даде по тоя начинъ възможностъ да се опрѣдѣли точно значението на спора, както и прѣпоръчанята, които тя мисли, че трѣбва да формулира относително мѣркитѣ, които трѣбва да се взематъ, за да се задоволи оплакването се правителство и сроковетѣ, въ които тия мѣрки трѣбва да бъдатъ взети.

Тоя докладъ ще посочи също, въ случай че е нужно, санкции отъ икономически характеръ противъ въпросното правителство, които комисията ще намѣри подходящи и чието прилагане отъ страна на другитѣ правителства тя намира оправдателно.

Членъ 277.

Главниятъ секретаръ на Обществото на народитѣ ще съобщи доклада на анкетната комисия на всѣко отъ правителствата, заинтересовани въ спора и ще го публикува.

Всѣко отъ заинтересованитѣ правителства, въ разстояние на единъ мѣсецъ, трѣбва да съобщи на главния секретаръ на Обществото на народитѣ, дали приема или не, прѣпоръчанята, съдържащи се въ доклада на комисията, и ако не, дали желае да подложи спора на постоянния международенъ съдъ на Обществото на народитѣ.

le droit de désigner un délégué pour prendre part aux délibérations du Conseil relatives à cette affaire. La date à laquelle ces discussions doivent avoir lieu sera notifiée en temps utile au Gouvernement mis en cause.

Article 274.

La Commission d'enquête sera constituée de la manière suivante:

Chacun des Membres s'engage à désigner, dans les six mois qui suivront la date de mise en vigueur du présent Traité, trois personnes compétentes en matières industrielles, la première représentant les patrons, la deuxième représentant les travailleurs et la troisième indépendante des uns et des autres. L'ensemble de ces personnes formera une liste sur laquelle seront choisis les membres de la Commission d'enquête.

Le Conseil d'administration aura le droit de vérifier les titres desdites personnes et de refuser, à la majorité des deux tiers des suffrages exprimés par les représentants présents, la nomination de celles dont les titres ne satisferaient pas aux prescriptions du présent article.

Sur la demande du Conseil d'administration, le Secrétaire général de la Société des Nations désignera trois personnes respectivement choisies dans chacune des trois catégories de la liste pour constituer la Commission d'enquête et désignera, en outre, l'une de ces trois personnes pour présider ladite Commission. Aucune des trois personnes ainsi désignées ne pourra relever d'un des Membres directement intéressés à la plainte.

Article 275.

Dans le cas où une plainte serait renvoyée, en vertu de l'article 273, devant une Commission d'enquête, chacun des Membres, qu'il soit ou non directement intéressé à la plainte, s'engage à mettre à la disposition de la Commission toute information qui se trouverait en sa possession relativement à l'objet de la plainte.

Article 276.

La Commission d'enquête, après un examen approfondi de la plainte, rédigera un rapport dans lequel elle consignera ses constatations sur tous les points de fait permettant de préciser la portée de la contestation, ainsi que les recommandations qu'elle croira devoir formuler quant aux mesures à prendre pour donner satisfaction au Gouvernement plaignant et quant aux délais dans lesquels ces mesures devraient être prises.

Ce rapport indiquera également, le cas échéant, les sanctions d'ordre économique contre le Gouvernement mis en cause que la Commission jugerait convenables et dont l'application par les autres Gouvernements lui paraîtrait justifiée.

Article 277.

Le Secrétaire général de la Société des Nations communiquera le rapport de la Commission d'enquête à chacun des Gouvernements intéressés dans le différend et en assurera la publication.

Chacun des Gouvernements intéressés devra signifier au Secrétaire général de la Société des Nations, dans le délai d'un mois, s'il accepte ou non les recommandations contenues dans le rapport de la Commission et, au cas où il ne les accepte pas, s'il désire soumettre le différend à la Cour permanente de justice internationale de la Société des Nations.

Членъ 278.

Въ случай че нѣкой членъ не вземе мѣрките, прѣдвидени отъ чл. 267, достъжно едно прѣпоръчване или проектъ за конвенция, всѣкой другъ членъ ще има право да отнесе въпроса до постоянния международенъ съдъ.

Членъ 279.

Рѣшението на постоянния международенъ съдъ по нѣкое оплакване или въпросъ, отнесенъ до него съгласно чл. чл. 277 и 278, не подлежи на обжалване.

Членъ 280.

Постоянниятъ международенъ съдъ може да потвърди, измени или унищожи евентуалниятъ заключения или прѣпоръчения на анкетната комисиия, като посочи мѣрките отъ икономически характеръ, които тя намира за подходящи да се взематъ сръщу едно виновно правителство и чие то приложение отъ страна на другитъ правителства той смѣта справедливо.

Членъ 281.

Въ случай че нѣкой членъ не се съобрази въ опредѣления срокъ съ прѣпоръченията, съдържащи се само въ доклада на анкетната комисиия, било въ рѣшението на постоянния международенъ съдъ, всѣки другъ членъ ще може да приложи сръмъ тоя членъ санкциитъ отъ икономически характеръ, които докладътъ на комисиията или рѣшението на съда обявятъ като приложими въ случая.

Членъ 282.

Виновното правителство може всѣкога да увѣдоми управителния съвѣтъ, че е взело необходимитъ мѣрки, за да се съобрази, било съ прѣпоръчванята на анкетната комисиия, било съ ошѣзи, които се съдържа въ рѣшението на постоянния международенъ съдъ и може да замоли съвѣта, той да помоли отъ своя страна главния секретаръ на Обществото на народитъ да състави анкетна комисиия, която да провери неговитъ обяснения. Въ такъвъ случай наредбитъ на чл. чл. 274, 275, 276, 277, 279 и 280 ще се приложатъ и ако докладътъ на анкетната комисиия или рѣшението на постоянния международенъ съдъ сж благоприятни за виновното правителство, другитъ правителства трѣбва веднага да отменятъ мѣрките отъ икономически характеръ, които сж взели противъ виновното правителство.

ГЛАВА III.

Общи прѣдписания.

Членъ 283.

Членоветъ се задължаватъ да прилагатъ конвенциитъ, къмъ които тѣ сж се присѣднили, съгласно наредбитъ на настоящата часть на настоящия договоръ, въ ония свои колонии или владѣния и ония свои протекторати, които не се управляватъ напълно самостоятелно, при слѣднитъ резерви:

1. Че конвенцията не ще бжде неприменима, поради нѣкитѣ условия;
2. Че измененята, които биха били необходими, за да се приспособи конвенцията къмъ нѣкитѣ условия, ще могатъ да бждатъ внесени въ нея.

Article 278.

Dans le cas où l'un des Membres ne prendrait pas, relativement à une recommandation ou à un projet de Convention, les mesures prescrites à l'article 267, tout autre Membre aura le droit d'en référer à la Cour permanente de justice internationale.

Article 279.

La décision de la Cour permanente de justice internationale concernant une plainte ou une question qui lui aurait été soumise conformément aux articles 277 ou 278 ne sera pas susceptible d'appel.

Article 280.

Les conclusions ou recommandations éventuelles de la Commission d'enquête pourront être confirmées, amendées ou annulées par la Cour permanente de justice internationale, laquelle devra, le cas échéant, indiquer les sanctions d'ordre économique qu'elle croitait convenable de prendre à l'encontre d'un Gouvernement en faute, et dont l'application pour les autres Gouvernements lui paraîtrait justifiée.

Article 281.

Si un Membre quelconque ne se conforme pas dans le délai prescrit aux recommandations éventuellement contenues soit dans le rapport de la Commission d'enquête, soit dans la décision de la Cour permanente de justice internationale, tout autre Membre pourra appliquer audit Membre les sanctions d'ordre économique que le rapport de la Commission ou la décision de la Cour auront déclarées applicables en l'espèce.

Article 282.

Le Gouvernement en faute peut, à tout moment, informer le Conseil d'administration qu'il a pris les mesures nécessaires pour se conformer soit aux recommandations de la Commission d'enquête, soit à celles contenues dans la décision de la Cour permanente de justice internationale, et peut demander au Conseil de bien vouloir faire constituer par le Secrétaire général de la Société des Nations une Commission d'enquête chargée de vérifier ses dires. Dans ce cas les stipulations des articles 274, 275, 276, 277, 279 et 280 s'appliqueront, et si le rapport de la Commission d'enquête ou la décision de la Cour permanente de justice internationale sont favorables au Gouvernement en faute, les autres Gouvernements devront aussitôt rapporter les mesures d'ordre économique qu'ils auront prises à l'encontre dudit Etat.

CHAPITRE III

Prescriptions générales.

Article 283.

Les Membres s'engagent à appliquer les conventions auxquelles ils auront adhéré conformément aux stipulations de la présente Partie du présent Traité, à celles de leurs colonies ou possessions et à ceux de leurs protectorats qui ne se gouvernent pas pleinement eux-mêmes, cela sous les réserves suivantes:

- 1° Que la convention ne soit pas rendue inapplicable par les conditions locales;
- 2° Que les modifications qui seraient nécessaires pour adapter la convention aux conditions locales puissent être introduites dans celle-ci.

Всѣки членъ ще трѣбва да увѣдоми международното бюро на труда за рѣшението, което мисли да взема относно всѣка отъ своитѣ колонии, владѣния и протекторати, които не се управляватъ пълно самостоятелно.

Членъ 284.

Поправки въ настоящата часть отъ настоящия договоръ, които ще се приематъ отъ конференцията съ болшинство отъ два трети отъ гласоветѣ на присѣствуващитѣ делегати, влизатъ въ сила, следъ като бѣдатъ ратифицирани отъ държавитѣ, които прѣдставители съставляватъ съвѣта на Обществото на народитѣ и отъ три четвърти на членоветѣ.

Членъ 285.

Всички въпроси или мнжотии относно тълкуването на настоящата часть отъ настоящия договоръ и на конвенциитѣ, сключени въ послѣдствие отъ членоветѣ по силата на тази часть, ще бѣдатъ поднесени на постоянния международенъ съдъ.

ГЛАВА IV.

Прѣходни мѣри.

Членъ 286.

Първата сесия на конференцията ще се състои прѣзъ октомврий 1919 г. Мѣстото и дневниятъ редъ на сесията сж опрѣдѣлени въ долуприключеното приложение.

Свикването и организацията на тази първа сесия ще станатъ отъ правителството, опрѣдѣлено за това въ казаното приложение. Правителството, при приготвяне на документитѣ, ще бѣде подпомагано отъ една международна комисиия, съставена споредъ както е прѣдвидено въ сжщото приложение.

Разноснитѣ за тази първа сесия и за всички слѣдващи сесии, до когато необходимитѣ кредити ще могатъ да бѣдатъ внесени по бюджета на Обществото на народитѣ, освѣнъ платитѣ на делегатитѣ и на техническитѣ сѣкетици, ще бѣдатъ разпрѣдѣлени между членоветѣ, споредъ размѣритѣ, установени за международното бюро на всемирния пощенски съюзъ.

Членъ 287.

До конституирането на Обществото на народитѣ, всички съобщения, които, споредъ прѣдидущитѣ членове, трѣбва да се отпращатъ до главния секретаръ на Обществото, ще бѣдатъ съхранявани отъ директора на международното бюро на труда, който ще ги донася до знание на главния секретаръ.

Членъ 288.

До създаването на постояненъ международенъ съдъ, споредъ настоящата часть на настоящия договоръ трѣбва да се разглеждатъ отъ него, ще се отнасятъ до единъ съдъ отъ три лица, назначени отъ съвѣта на Обществото на народитѣ.

ПРИЛОЖЕНИЕ.

Първа сесия на конференцията на труда, 1919 г.

Мѣстото на конференцията ще е Вашингтонъ.

Правителството на Американскитѣ съединени штати ще бѣде замолено да свика конференцията.

Chacun des Membres devra notifier au Bureau international du travail la décision qu'il se propose de prendre en ce qui concerne chacune de ses colonies ou possessions ou chacun de ses protectorats ne se gouvernant pas pleinement eux-mêmes.

Article 284.

Les amendements à la présente Partie du présent Traité, qui seront adoptés par la Conférence à la majorité des deux tiers des suffrages émis par les délégués présents, deviendront exécutoires lorsqu'ils auront été ratifiés par les États dont les représentants forment le Conseil de la Société des Nations et par les trois quarts des Membres.

Article 285.

Toutes questions ou difficultés relatives à l'interprétation de la présente Partie du présent Traité et des conventions ultérieurement conclues par les membres, en vertu de ladite Partie, seront soumises à l'appréciation de la Cour permanente de justice internationale.

CHAPITRE IV.

Mesures transitoires.

Article 286.

La première session de la Conférence aura lieu au mois d'octobre 1919. Le lieu et l'ordre du jour de la session sont arrêtés dans l'Annexe ci-jointe.

La convocation et l'organisation de cette première session seront assurées par le Gouvernement désigné à cet effet dans ladite Annexe. Le Gouvernement sera assisté, en ce qui concerne la préparation des documents, par une Commission internationale dont les membres seront désignés à la même Annexe.

Les frais de cette première session et de toute session ultérieure jusqu'au moment où les crédits nécessaires auront pu être inscrits au budget de la Société des Nations, à l'exception des frais de déplacement des délégués et des conseillers techniques, seront répartis entre les Membres dans les proportions établies pour le Bureau international de l'Union postale universelle.

Article 287.

Jusqu'à ce que la Société des Nations ait été constituée, toutes communications qui devraient être adressées, en vertu des articles précédents, au Secrétaire général de la Société seront conservées par le Directeur du Bureau international du travail, lequel en donnera connaissance au Secrétaire général.

Article 288.

Jusqu'à la création de la Cour permanente de justice internationale, les différends qui doivent lui être soumis en vertu de la présente Partie du présent Traité seront déferés à un tribunal formé de trois personnes désignées par le Conseil de la Société des Nations.

ANNEXE.

Première session de la Conférence du Travail, 1919.

Le lieu de la Conférence sera Washington.

Le Gouvernement des États-Unis d'Amérique sera prié de convoquer la Conférence.

Международният организационен комитет ще се състои от седем души, назначени респективно от Американските съединени щати, Великобритания, Франция, Италия, Япония, Белгия и Швейцария. Ако намира за нужно, комитетът може да покани и други членове да назначат свои представители.

Дневният ред ще бъде следният:

1. Прилагане на принципа на 8-часов работен ден или седмицата от 48 часа.

2. Въпроси относително средствата да се предотврати безработицата и да се прѣмахнат нейните послѣдствия.

3. Работене на женитѣ:

a) прѣди или подирѣ раждане (включително въпроса за обезщетение за материнство);

b) по нощно време;

c) въ нездравословни работи.

4. Работене на дѣлата:

a) гранична възраст за работа;

b) нощен труд;

c) нездравословни работи.

5. Разширение и приложение на международните конвенции, приети въ Бернъ въ 1906 г., по забраняване на нощния труд за жени, заети въ индустрията и за запрѣщение на употребяване на бѣлия фосфоръ (жѣлтия) въ кибритената индустрия.

Замѣтничъ-секретаръ С. Омарчевски: (Продължава да чете)

ОТДѢЛЪ II.

Общи принципи.

Членъ 289.

Високитѣ договарящи страни, признавайки, че физическото, моралното и уметвеното благосъстояние на платанитѣ работници е отъ смѣствено значение отъ международна гледна точка, сѣ уредили, за постигане на тая възвишена цѣль, постоянната организация, прѣвидена въ отдѣлъ I и придадена къмъ оная на Обществото на народитѣ.

Тѣ признаватъ, че разликата въ климатъ, нравни и обичаи на икономическа напреденостъ и индустриални традиции, правятъ мъжно постижимо незабавното абсолютно приравнение въ трудовитѣ условия. Но, убѣдени, че трудътъ не трѣбва да се смѣта просто като търговска вещь, тѣ мислятъ, че има начини и начала за уреждане на трудовитѣ условия, които всички индустриални общества трѣбва да се стараятъ да приложатъ, доколкото особнитѣ условия, въ които тѣ се намиратъ, биха позволили това.

Между тия начини и начала, следнитѣ се виждатъ на високитѣ договарящи страни, че сѣ отъ особена важностъ и спѣшностъ:

1. Горѣпоменатиятъ ръководенъ принципъ гласи, че трудътъ не трѣбва да се счита като стока или търговска вещь.

2. Правото на сдружаване за всѣкакви цѣли, непротиворѣчивъ на законитѣ, както за господари, така и за работници.

3. Платане на работнитѣ на надница, достатъчна да осигури сигуренъ животъ, споредъ схващанията за това на времето и въ страната.

Le Comité international d'organisation sera composé de sept personnes désignées respectivement par les Gouvernements des États-Unis, de la Grande-Bretagne, de la France, de l'Italie, du Japon, de la Belgique et de la Suisse. Le Comité pourra, s'il le juge nécessaire, inviter d'autres Membres à se faire représenter dans son sein.

L'ordre du jour sera le suivant:

1. Application du principe de la journée de 8 heures ou de la semaine de 48 heures;

2. Questions relatives au moyen de prévenir le chômage et de remédier à ses conséquences;

3. Emploi des femmes:

a) Avant ou après l'accouchement (y compris la question de l'indemnité de maternité);

b) Pendant la nuit;

c) Dans les travaux insalubres.

4. Emploi des enfants:

a) Age d'admission au travail;

b) Travaux de nuit;

c) Travaux insalubres.

5. Extension et application des Conventions internationales adoptées à Berne en 1906 sur l'interdiction du travail de nuit des femmes employées dans l'industrie et l'interdiction de l'emploi du phosphore blanc (jaune) dans l'industrie des allumettes.

SECTION II.

Principes généraux.

Article 289.

Les Hautes Parties Contractantes, reconnaissant que le bien-être physique, moral et intellectuel des travailleurs salariés est d'une importance essentielle au point de vue international, ont établi, pour parvenir à ce but élevé, l'organisme permanent prévu à la Section I et associé à celui de la Société des Nations.

Elles reconnaissent que les différences de climat, de mœurs et d'usages d'opportunité économique et de tradition industrielle rendent difficile à atteindre, d'une manière immédiate, l'uniformité absolue dans les conditions du travail. Mais, persuadées qu'elles sont que le travail ne doit pas être considéré simplement comme un article de commerce, elle pensent qu'il y a des méthodes et des principes pour la réglementation des conditions de travail que toutes les communautés industrielles devraient s'efforcer d'appliquer, autant que les circonstances spéciales dans lesquelles elles pourraient se trouver, le permettraient.

Parmi ces méthodes et principes, les suivants paraissent aux Hautes Parties Contractantes être d'une importance particulière et urgente.

1. Le principe dirigeant ci-dessus énonce que le travail ne doit pas être considéré simplement comme une marchandise ou un article de commerce.

2. Le droit d'association en vue de tous objets non contraires aux lois, aussi bien pour les salariés que pour les employeurs.

3. Le paiement aux travailleurs d'un salaire leur assurant un niveau de vie convenable tel qu'on le comprend dans leur temps et dans leur pays.

4. Възприемане на осемчасов работен ден или 48 часова седмица като цел, която трябва да се постигне, дѣто още не е постигната.

5. Възприемане на седмична почивка най-малко двадесет и четири часа, която би трябвало да включва недѣлния винаги, когато това е възможно.

6. Прѣмахване на дѣтския труд и задължение да се прокаратъ необходимитѣ ограничения относно труда на юношитѣ, за да могатъ тѣ да продължатъ възпитанието си и да се осигури физическото нѣмъ развитие.

7. Принципитъ, че мъже и жени трябва да получаватъ еднаква надница за работа отъ еднаква стойности.

8. Правилата, издадени отъ всѣка държава досѣжно условията на труда, трябва да осигурятъ справедливо икономическото положение на всички работници, законно живущи въ страната.

9. Всѣка държава трябва да организира инспекционна служба, въ която да влизатъ и жени, за да се обезпечи прилагането на законитѣ и правилницитѣ за покровителство на работницитѣ.

Безъ да заявяватъ, че тия принципи и тия методи сж пълни или окончателни, високитѣ договарящи страни сж на мнѣние, че тѣ сж такива, щото могатъ да ръководятъ политиката на Обществото на народитѣ; и че, ако бъдатъ възприети отъ индустриалнитѣ общества, които сж членове на Обществото на народитѣ, и ако на практика бъдатъ запазени непожнати отъ едно съотвѣтно инспекторско тѣло, тѣ ще дадатъ на работницитѣ въ свѣта неизчислими благодѣяния.

4. L'adoption de la journée de huit heures ou de la semaine de quarante-huit heures comme but à atteindre partout où il n'a pas encore été obtenu.

5. L'adoption d'un repos hebdomadaire de vingt-quatre heures au minimum, qui devrait comprendre le dimanche toutes les fois que ce sera possible.

6. La suppression du travail des enfants et l'obligation d'apporter au travail des jeunes gens des deux sexes les limitations nécessaires pour leur permettre de continuer leur éducation et d'assurer leur développement physique.

7. Le principe du salaire égal, sans distinction de sexe, pour un travail de valeur égale.

8. Les règles édictées dans chaque pays au sujet des conditions du travail devront assurer un traitement économique équitable à tous les travailleurs résidant légalement dans le pays.

9. Chaque État devra organiser un service d'inspection, qui comprendra des femmes, afin d'assurer l'application des lois et règlements pour la protection de travailleurs.

Sans proclamer que ces principes et ces méthodes sont ou complets, ou définitifs, les Hautes Parties Contractantes sont d'avis qu'ils sont propres à guider la politique de la Société des Nations; et que, s'ils sont adoptés par les communautés industrielles qui sont membres de la Société des Nations, et s'ils sont maintenus intacts dans la pratique par un corps approprié d'inspecteurs, ils répandront des bienfaits incalculables sur les salariés du monde.

ЧАСТЪ XIII.

Разни клаузи.

Членъ 290.

България се задължава да признае и одобри конвенциитѣ, които сж сключени или ще бъдатъ сключени между съюзенитѣ или сдружени сили или пъкъ между нѣкои отъ тѣхъ съ които и да е друга държава, относително търговията съ оружие и спиртнитѣ напитки, както и до другитѣ въпроси, разглеждани въ „Генералнитѣ актове“ — берлински отъ 26 февруарий 1885 и брюкселски отъ 2 юний 1890 г., както и конвенциитѣ, които сж ги допълнили или измѣнили.

Членъ 291.

Високитѣ договарящи страни, като признаватъ установенитѣ въ полза на Швейцария гаранции чрезъ договоритѣ отъ 1815 г. и особено чрезъ акта отъ 20 ноември 1815 г., гаранции, които съставляватъ международни задължения за поддържане на мира, конвентиратъ, при все това, че постановленията на тѣзи конвенции и конвенции, декларации и други допълнителни актове относително неутрализираната зона Савоя, тъй както е опредѣлена въ алинея 1 на чл. 92 отъ заключителния актъ на виенския конгресъ и въ алинея 2 на чл. 3 отъ парижкия договоръ отъ 29 ноември 1815 г., не отговарятъ вече на днешнитѣ условия. Слѣдователно, високитѣ договарящи страни взематъ актъ отъ споразумѣнето, постигнато между Французкото и Швейцарско правителства за отмиенето на постановленията досѣжно тази зона, които сж и оставатъ отмиени.

PARTIE XIII.

Clauses diverses.

Article 290.

La Bulgarie s'engage à reconnaître et agréer les conventions passées ou à passer par les Puissances alliées ou associées ou certaines d'entre elles avec toute autre Puissance, relativement au commerce des armes et des spiritueux ainsi qu'aux autres matières traitées dans les Actes généraux de Berlin du 26 février 1885 et de Bruxelles du 2 juillet 1890, et les conventions qui les ont complétées ou modifiées.

Article 291.

Les Hautes Parties Contractantes, tout en reconnaissant les garanties stipulées en faveur de la Suisse par les Traités de 1815 et notamment l'Acte du 20 novembre 1815, garanties qui constituent des engagements internationaux pour le maintien de la paix, constatent cependant que les stipulations de ces traités et conventions, déclarations et autres actes complémentaires relatifs à la zone neutralisée de Savoie, telle qu'elle est déterminée par l'alinéa 1 de l'article 92 de l'Acte final du Congrès de Vienne et par l'alinéa 2 de l'article 3 du Traité de Paris du 20 novembre 1815, ne correspondent plus aux circonstances actuelles. En conséquence, les Hautes Parties Contractantes prennent acte de l'accord intervenu entre le Gouvernement français et le Gouvernement suisse pour l'abrogation des stipulations relatives à cette zone qui sont et demeurent abrogées.

Високите договарящи страни признават сжмо, че постановленията на договоритѣ отъ 1815 г. и другитѣ допълнителни актове досѣжно свободните зони Горна-Савоя и областта Же не отговарятъ нече на днешните условия и че на Франция и Швейцария се пада да уредятъ помежду си, по общо съгласие, режима въ тѣзи територии, при условия, които двѣтѣ страни сѣтатъ за приложни.

ПРИЛОЖЕНИЕ.

I.

Швейцарскиятъ федераленъ съветъ е уведомиралъ Французкото правителство на 5 май 1919 г., че следъ като е проучилъ постановленията на чл. 435 въ сѣщия духъ на искрено приятелство, той е задоволенъ е дошелъ до заключение, че му е възможно да се съгласи съ него при следните бѣлки и резерви:

1. Неутрализираната зона Горна-Савоя:

а) Разбира се, че докато федералните камари не ратифициратъ спогодбата, постигната между двѣтѣ правителства досѣжно отмиенето на постановленията за неутрализираната савойска зона, нищо окончателно нѣма да има по този въпросъ, нито отъ едната, нито отъ другата страна.

б) Съгласието, дадено отъ Швейцарското правителство за отмиенето на горѣпоменатитѣ постановления, прѣдпостави, съгласно съ възприетия текстъ, признаването на границитѣ, установени въ полза на Швейцария съ договоритѣ отъ 1815 г. и особено съ декларацията отъ 20 ноември 1815 г.

в) Спогодбата между Французкото и Швейцарското правителства за отмиенето на горѣпоменатитѣ постановления ще се счита валидна само, ако договорътъ за миръ съдържа члена тъй, както е редактиранъ. Освѣнъ това, сключващитѣ договора за миръ страни трѣбва да потърсятъ да добиятъ съгласието на силитѣ, подписавши договоритѣ отъ 1815 г. и декларацията отъ 20 ноември 1815 г., които не сѣ подписали настоящия договоръ за миръ.

2. Свободната зона Горна-Савоя и областта Же:

а) Швейцарскиятъ федераленъ съветъ заявява, че прави най-изрични резерви що се отнася до тѣлкуването, което трѣбва да се даде на поменатата въ последната алинея на горѣпоменатия членъ декларация, която ще се помѣсти въ договора за миръ, дѣто се казва, че „постановленията на договоритѣ отъ 1815 г. и на другитѣ допълнителни актове, досѣжно свободните зони Горна-Савоя и областта Же, не отговарятъ на днешните условия“. Защото федералниятъ съветъ не би желалъ отъ приеането отъ негова страна на тази редакция да може да се заключи, че се съгласилъ да се прѣвмине една напѣтана институция, която има за цѣль да постави съседни области подъ облагите на единъ специаленъ режимъ, пригоденъ къмъ тѣхното географическо и икономическо положение.

Споредъ схващанията на федералния съветъ, не се касае да се отмиени митническата система на зонитѣ, тъй както е установена съ горѣпоменатитѣ договори, а единствено да се уредатъ, по начинъ по-пригоденъ къмъ сегашните икономически условия, способитѣ за обмѣна между заинтересованитѣ области. До прѣдшествува-

Les Hautes Parties Contractantes reconnaissent de même que les stipulations des traités de 1815 et des autres actes complémentaires relatifs aux zones franches de la Haute-Savoie et du Pays de Gex ne correspondent plus aux circonstances actuelles et qu'il appartient à la France et à la Suisse de régler entre elles, d'un commun accord, le régime de ces territoires, dans les conditions jugées opportunes par les deux pays.

ANNEXES.

I.

Le Conseil fédéral suisse a fait connaître au Gouvernement français en date du 5 mai 1919, qu'après avoir examiné dans un même esprit de sincère amitié, la disposition de l'article 435 des Conditions de paix présentées à l'Allemagne par les Puissances alliées et associées, il a été assez heureux pour arriver à la conclusion qu'il lui était possible d'y acquiescer sous les considérations et réserves suivantes:

1° Zone neutralisée de la Haute-Savoie:

a) Il sera entendu qu'aussi longtemps que les Chambres fédérales n'auront pas ratifié l'accord intervenu entre les deux Gouvernements concernant l'abrogation des stipulations relatives à la zone neutralisée de Savoie, il n'y aura rien de définitif de part ni d'autre à ce sujet.

b) L'assentiment donné par le Gouvernement suisse à l'abrogation des stipulations susmentionnées présuppose, conformément au texte adopté, la reconnaissance de garanties formulées en faveur de la Suisse par les Traités de 1815 et notamment par la Déclaration du 20 novembre 1815.

c) L'accord entre les Gouvernements français et suisse pour l'abrogation des stipulations susmentionnées ne sera considéré comme valable que si le Traité de Paix contient l'article tel qu'il a été rédigé. En outre, les Parties contractantes du Traité de Paix devront chercher à obtenir le consentement des Puissances signataires des Traités de 1815 et de la Déclaration du 20 novembre 1815, qui ne sont pas signataires du Traité de Paix actuel.

2° Zone franche de la Haute-Savoie et du pays de Gex:

a) Le Conseil fédéral déclare faire les réserves les plus expresses en ce qui concerne l'interprétation à donner à la déclaration mentionnée au dernier alinéa de l'article ci-dessus à insérer dans le Traité de Paix, où il est dit que „les stipulations des Traités de 1815 et des autres actes complémentaires relatifs aux zones franches de la Haute-Savoie et du Pays de Gex ne correspondent plus aux circonstances actuelles“. Le Conseil fédéral ne voudrait pas, en effet, que de son adhésion à cette rédaction il pût être conclu qu'il se rallierait à la suppression d'une institution ayant pour but de placer des contrées voisines au bénéfice d'un régime spécial approprié à leur situation géographique et économique et qui a fait ses preuves. Dans la pensée du Conseil fédéral, il s'agirait non pas de modifier la structure douanière des zones, telle qu'elle a été instituée par les traités susmentionnés, mais uniquement de régler d'une façon mieux appropriée aux conditions économiques actuelles les modalités des échanges entre les régions intéressées. Les observations qui précèdent ont été inspirées au Conseil fédéral par la lecture du projet de convention relatif à la constitution future

щитъ забѣлжки федералниятъ съвѣтъ е дошълъ слѣдъ прочитане на проекта за конвенция достъжно бѣдацето устройство на зонитъ, който бѣ приключенъ къмъ нотата на Французкото правителство отъ 26 априлъ. Като прави горѣпоменатитъ резерви, федералниятъ съвѣтъ заявява, че е готовъ да проучи, въ най-приятелски духъ, всички прѣдложения, които Французкото правителство ще счете за нужно да му направи по този въпросъ.

б) Прието е, че постановленията на договоритъ отъ 1815 г. и другитъ допълнителни актове достъжно свободнитъ земи ще останатъ въ сила, до когато една нова спогодба се постигне между Швейцария и Франция за уреждане на режима въ тѣзи територии.

II.

Французкото правителство е отправило до Швейцарското правителство на 18 май 1919 г., въ отговоръ на съобщението, приведено въ прѣдшествующия параграфъ, слѣдната нота:

Съ нота отъ 5 май 1919 г., Швейцарската легация въ Парижъ благоволи да съобщи на правителството на Французката република съгласието на федералното правителство за прѣдложения членъ, който да се помѣсти въ договора за миръ между съюзенитъ и сдружени правителства, отъ една страна, и Германия, отъ друга.

Французкото правителство съ задоволство взема актъ отъ така постигнатата спогодба и по негово искане проектътъ за въпросния членъ, приетъ отъ съюзенитъ и сдружени правителства, е помѣстенъ подъ № 435, въ условията за миръ, прѣдставени на германскитъ пълномощници.

Швейцарското правителство е прѣдставило въ нотата си отъ 5 май по сѣщия въпросъ разни забѣлжки и резерви.

Що се отнася до ония забѣлжки, които засѣгатъ свободнитъ зони Горна-Савоя и областта Же, французкото правителство има честъ да изтъкне, че постановлението, прѣдметъ на послѣдната алинея на чл. 435 е толкова ясно, че никакво съмнѣние не би могло да има върху значението му, особено що се отнася до дезинтересирането по този въпросъ въ бѣдацето на всички сили, освѣнъ Франция и Швейцария.

Що се отнася до него, правителството на републиката, имайки грижата да бди надъ интереситъ на въпроснитъ французки територии и като се вдъхновява въ това отношение отъ тѣхното особено положение, не губи изъ прѣдъ видъ ползата да имъ осигури единъ пригоденъ митнически режимъ и да уреди по начинъ, който отговаря по-добре на днешнитъ условия, способитъ за обмѣна между тѣзи територии и съседнитъ швейцарски земи, държейки смѣтка за взаимнитъ интереси.

Разбира се отъ само себе, че това въ нищо не ще накърни правата на Франция да утаноуви въ тази областъ своята митническа линия на политическата си граница, тъй както това е въ други части на нейнитъ териториални граници и както Швейцария отъ дълго време е сторила сѣщото въ собственитъ си граници въ тази областъ.

По този поводъ правителството на републиката съ задоволство взема актъ отъ приятелското разположение, съ което Швейцарското правителство заявява, че е готово да проучи всички французки прѣдложения, цѣлящи едно съглашение, което да замѣсти настоящия режимъ въ казанитъ свободни зони и които Французкото правителство ще прѣдстави въ сѣщия приятелски духъ.

des zones, qui se trouvait annexé à la note du Gouvernement français datée du 26 avril. Tout en faisant les réserves susmentionnées, le Conseil fédéral se déclare prêt à examiner dans l'esprit le plus amical toutes les propositions que le Gouvernement français jugera à propos de lui faire à ce sujet.

b) Il est admis que les stipulations des Traités de 1815 et autres actes complémentaires concernant des zones franches resteront en vigueur jusqu'au moment où un nouvel arrangement sera intervenu entre la Suisse et la France pour régler le régime de ces territoires.

II.

Le Gouvernement français a adressé au Gouvernement suisse, le 18 mai 1919, la note ci-après en réponse à la communication rapportée au paragraphe précédent:

Par une note en date du 5 mai dernier, la Légation de Suisse à Paris a bien voulu faire connaître au Gouvernement de la République française l'adhésion du Gouvernement fédéral au projet d'article à insérer dans le Traité de Paix entre les Gouvernements alliés et associés, d'une part, et l'Allemagne d'autre part.

Le Gouvernement français a pris très volontiers acte de l'accord ainsi intervenu, et, sur sa demande, le projet d'article en question, accepté par les Gouvernements alliés et associés, a été inséré sous le № 435 dans les Conditions de Paix présentées aux Plénipotentiaires allemands.

Le Gouvernement suisse a formulé, dans sa note du 5 mai sur cette question, diverses considérations et réserves.

En ce qui concerne celles de ces observations qui sont relatives aux zones franches de la Haute-Savoie et du Pays de Gex, le Gouvernement français a l'honneur de faire remarquer que la stipulation qui fait l'objet du dernier alinéa de l'article 435, est d'une telle clarté qu'aucun doute ne saurait être émis sur sa portée, spécialement en ce qui concerne le désintéressement qu'elle implique désormais à l'égard de cette question de la part des Puissances autres que la France et la Suisse.

En ce qui le concerne, le Gouvernement de la République, soucieux de veiller sur les intérêts des territoires français dont il s'agit et s'inspirant à cet égard de leur situation particulière, ne perd pas de vue l'utilité de leur assurer un régime douanier approprié, et de régler d'une façon répondant mieux aux circonstances actuelles les modalités des échanges entre ces territoires et les territoires suisses voisins, en tenant compte des intérêts réciproques.

Il va de soi que cela ne saurait en rien porter atteinte au droit de la France d'établir dans cette région sa ligne douanière à sa frontière politique, ainsi qu'il est fait sur les autres parties de ses limites territoriales et ainsi que la Suisse l'a fait elle-même depuis longtemps sur ses propres limites dans cette région.

Le Gouvernement de la République prend très volontiers acte à ce propos des dispositions amicales dans lesquelles le Gouvernement Suisse se déclare prêt à examiner toutes les propositions françaises, faites en vue de l'arrangement à substituer au régime actuel des dites zones franches, et que le Gouvernement français entend formuler dans le même esprit amical.

От друга страна правителството на републиката не се съмнява, че временното поддържане на режима от 1815 г. достъжно свободните зони, посочени в тази алинея на нотата на Швейцарската легация от 5 май и който, явно е, че има за задача да улесни прехода от настоящия режим към уговорения режим, не ще съставлява по никакъв начин причина, за да се забави въвеждането на новото положение, признато за необходимо от двата правителства. Сжизната заблужка се отнася и до ратифицирането от страна на федералните камари, предвидено в алинея а на параграф 1 на швейцарската нота от 5 май, под наслов „неураганизирана зона Горна-Савоя“.

Член 292.

Високите договарящи страни признават, че са получили и взели актът от договора, подписан от правителството на Французката република на 17 юли 1918 г. с неговата съгласност, кинзът на Монако, който определя отношенията на Франция с Кинзството.

Член 293.

Високите договарящи страни се съгласяват, че ако няма по-нататък противни постановления, председателят на кои и да е комисия, определена от настоящия договор, да има право, в случай на равенство в гласовете, да определи второ гласуване.

Член 294.

Съюзният или сдружени сили признават, че когато религиозните християнски мисии са били поддържани от български дружества или лица върху тяхна територия или територия, която е поверена на тяхното правителство в съгласие с настоящия договор, имуществата на тези мисии или мисионерски дружества, включително притежанията на търговските дружества, чиито приходи са предназначени за издръжка на мисиите, да продължават да бъдат употребявани за мисионерски цели. За да се осигури доброто изпълнение на това задължение, съюзният и сдружени правителства ще предадат казаните имуществата на управителни съвети, назначени или утвърдени от правителствата и съставени от лица, изповядващи религията на мисиите, за чиито имуществата се касае.

Съюзният и сдружени правителства, като продължават да упражняват пълен контрол относно лицата, които управляват тия мисии, ще запазват интересите на мисиите.

България, като взема актът от предшествуващите задължения, заявява, че приема всички споразумения, сключени или които ще се сключат между заинтересованите съюзени и сдружени правителства за изпълнение дълго на казаните мисии или търговски дружества и се отказва от всякакви рекламации по тяхен адрес.

Член 295.

Под резерва на постановленията на настоящия договор, България се задължава да не предявява, на право или косвено, против кои и да било от съюзните или сдружени сили, подписали настоящия договор, никакви парични рекламации за никой факт, предшествуващ влизането в сила на настоящия договор.

Настоящото постановление е равносилно на пълно и окончателно отказване от всякакви рекламации от този вид, за всички погасени, които и да са заинтересованите.

D'autre part, le Gouvernement de la République ne doute pas que le maintien provisoire du régime de 1815, relatif aux zones franches, visé par cet alinéa de la note de la Légation de Suisse du 5 mai, et qui a évidemment pour motif de ménager le passage du régime actuel au régime conventionnel ne constituera en aucune façon une cause de retard à l'établissement du nouvel état de choses reconnu nécessaire par les deux Gouvernements. La même observation s'applique à la ratification par les Chambres fédérales prévue à l'alinéa a) du primo de la note suisse du 5 mai, sous la rubrique „zone neutralisée de la Haute-Savoie“.

Article 292.

Les Hautes Parties Contractantes reconnaissent avoir pris connaissance et donner acte du Traité signé par le Gouvernement de la République française le 17 juillet 1918 avec Son Altesse Sérénissime le Prince de Monaco et définissant les rapports de la France et de la Principauté.

Article 293.

Les Hautes Parties Contractantes conviennent qu'en l'absence de stipulations ultérieures contraires, le Président de toute Commission établie par le présent Traité aura droit, en cas de partage des voix, à émettre un second vote.

Article 294.

Les Puissances alliées et associées conviennent que, lorsque des missions religieuses chrétiennes étaient entretenues par des sociétés ou par des personnes bulgares sur des territoires leur appartenant ou confiés à leur Gouvernement en conformité du présent Traité, les propriétés de ces missions ou sociétés de missions, y compris les propriétés des sociétés de commerce dont les profits sont affectés à l'entretien des missions, devront continuer à recevoir une affectation de mission. A l'effet d'assurer la bonne exécution de cet engagement, les Gouvernements alliés et associés remettront lesdites propriétés à des Conseils d'administration, nommés ou approuvés par les Gouvernements et composés de personnes ayant les croyances religieuses de la mission, dont la propriété est en question.

Les Gouvernements alliés et associés, en continuant d'exercer un plein contrôle en ce qui concerne les personnes par lesquelles ces missions sont dirigées, sauvegarderont les intérêts de ces missions.

La Bulgarie, donnant acte des engagements qui précèdent, déclare agréer tous arrangements passés ou à passer par les Gouvernements alliés et associés intéressés pour l'accomplissement de l'œuvre des dites missions ou sociétés de commerce et se désiste de toute réclamation à leur égard.

Article 295.

Sous réserves des dispositions du présent Traité, la Bulgarie s'engage à ne présenter, directement ou indirectement, contre aucune des Puissances alliées et associées, signataires du présent Traité, aucune réclamation pécuniaire, pour aucun fait antérieur à la mise en vigueur du présent Traité.

La présente stipulation vaudra désistement complet et définitif de toutes réclamations de cette nature, désormais éteintes, quels qu'en soient les intéressés.

Членъ 296.

България приема и признава валидни и задължителни всички рѣшения и постановления, относещи се до българските параходи и българските стоки, както и всички опрѣдѣления и рѣшения относително плащането на разноситѣ, постановени отъ кое и да е призово сѣдилище на съюзенитѣ и сдружени сили, и се задължава да не прѣдъявява отъ името на своитѣ подданици никакви рекламации относително тѣзи рѣшения или опрѣдѣления.

Съюзенитѣ и сдружени сили си запазватъ правото да разгледатъ, въ каквито условия тѣ опрѣдѣлятъ, рѣшенията и опрѣдѣленията на българското правосѣдие по призоветѣ, било че тѣзи рѣшения и опрѣдѣления засѣгатъ правото на собственост на подданици на казанитѣ сили, било на неутрални подданици. България се задължава да достави прѣписи отъ всички документи, съставляващи дѣла включително издадени рѣшения и опрѣдѣления, както и да приеме и изпълни прѣпоръченията, прѣдставени слѣдъ казаното разучаване на дѣлата.

За да намали до минимумъ загубитѣ, послѣдвали отъ потопяването на параходи и товари прѣзъ врѣме на войната и да улесни изваждането на параходитѣ и товаритѣ, които могатъ да се спасятъ, както и уреждането на частнитѣ рекламации, произхождащи по сѣщия поводъ, Българското правителство се задължава да достави всички свѣдѣния, които притежава и които могатъ да бѣдатъ полезни на правителствата на съюзенитѣ и сдружени сили или на тѣхнитѣ подданици, що се отнася до параходитѣ, поврѣдени или потопени отъ българскитѣ морски сили прѣзъ врѣме на войната.

Настоящиятъ договоръ, съставенъ на французки, английски и италиански, ще бѣде ратифициранъ. Въ случай на разногласие, французкиятъ текстъ ще бѣде мѣрдавенъ, съ изключение на часть I (Уставъ на Обществото на народитѣ) и часть XII (Трудъ), по отношение на които французкиятъ и английскиятъ текстове ще бѣдатъ равностойни.

Прѣдаването на ратификациитѣ ще стане въ Парижъ, по възможностъ най-скоро.

Силитѣ, чиито правителства сѣдъ вънъ отъ Европа, ще могатъ само да съобщатъ, чрѣзъ своя дипломатически прѣдставителъ въ Парижъ на правителството на Французката република, че тѣхната ратификация е дадена и въ този случай, трѣбва да прѣдадатъ документа, щомъ това е възможно.

Единъ пръвъ протоколъ за прѣдаване на ратификациитѣ ще бѣде съставенъ, щомъ като договорътъ бѣде ратифициранъ отъ България, отъ една страна, и отъ три отъ главнитѣ съюзени и сдружени сили, отъ друга.

Отъ датата на този пръвъ протоколъ договорътъ веднага влиза въ сила между договарящитѣ страни, които сѣ го ратифицирали.

За прѣсметане на всички срокове, прѣдвидени отъ настоящия договоръ, тази дата ще бѣде датата на влизането въ сила.

Въ всѣко друго отношение договорътъ ще влѣзе въ сила за всѣка държава отъ датата на прѣдаването на ратификацията.

Французкото правителство ще врѣчи на всички подписавши сили по единъ завѣренъ прѣписъ отъ протоколитѣ за прѣдаването на ратификациитѣ.

Article 296.

La Bulgarie accepte et reconnaît comme valables et obligatoires toutes décisions et tous ordres concernant les navires bulgares et les marchandises bulgares ainsi que toutes décisions et ordres relatifs au paiement des frais et rendus par l'une quelconque des juridictions de prises des Puissances alliées et associées et s'engage à ne présenter au nom de ses nationaux aucune réclamation relativement à ces décisions ou ordres.

Les Puissances alliées et associées se réservent le droit d'examiner, dans telles conditions qu'elles détermineront, les décisions et ordres des juridictions bulgares en matière de prises, que ces décisions et ordres affectent les droits de propriété des ressortissants desdites Puissances ou ceux des ressortissants neutres. La Bulgarie s'engage à fournir des copies de tous les documents constituant le dossier des affaires, y compris les décisions et ordres rendus, ainsi qu'à accepter et à exécuter les recommandations présentées après ledit examen des affaires.

Afin de réduire au minimum les pertes résultant du coulage de navires et de cargaisons au cours de la guerre et afin de faciliter la récupération des navires et des cargaisons qui peuvent être sauvés ainsi que le règlement des réclamations privées s'y rapportant, le Gouvernement bulgare s'engage à fournir tous les renseignements en sa possession qui pourraient être utiles aux Gouvernements des Puissances alliées et associées ou à leurs ressortissants en ce qui concerne les navires coulés ou endommagés par les forces navales bulgares pendant la période des hostilités.

Le présent Traité, rédigé en français, en anglais et en italien sera ratifié. En cas de divergence, le texte français fera foi, excepté dans la Partie I (Pacte de la Société des Nations) et la Partie XII (Travail), dans lesquelles les textes français et anglais auront même valeur.

Le dépôt des ratifications sera effectué à Paris, le plus tôt qu'il sera possible.

Les Puissances, dont le Gouvernement a son siège hors d'Europe, auront la faculté de se borner à faire connaître au Gouvernement de la République française, par leur représentant diplomatique à Paris, que leur ratification a été donnée et, dans ce cas, elles devront en transmettre l'instrument aussitôt que faire se pourra.

Un premier procès-verbal de dépôt des ratifications sera dressé dès que le Traité aura été ratifié par la Bulgarie d'une part et par trois des Principales Puissances alliées et associées d'autre part.

Dès la date de ce premier procès-verbal, le Traité entrera en vigueur entre les Hautes Parties Contractantes, qui l'auront ratifié.

Pour le calcul de tous délais prévus par le présent Traité cette date sera la date de mise en vigueur.

A tous autres égards le Traité entrera en vigueur pour chaque Puissance, à la date du dépôt de sa ratification.

Le Gouvernement français remettra à toutes les Puissances signataires une copie certifiée conforme des procès-verbaux de dépôt des ratifications.

Въ удостоверение на което горѣпоменатитѣ пълномощни подписаха настоящия договоръ.

Направено въ Нюйи-на-Сена на двадесетъ и седми ноемврий хилядо деветстотинъ и деветнадесета година въ единъ екземпляръ, който ще бѣде допозиравъ въ архивитѣ на правителството на Французката република и отъ които завѣрени прѣписи трѣбва да бѣдатъ връжени на вѣтка отъ подписавшитѣ сили.

En foi de quoi les Plénipotentiaires susnommés ont signé le présent Traité.

Fait à Neuilly-sur-Seine, le vingt-sept novembre mil neuf cent dix-neuf en un seul exemplaire qui restera déposé dans les Archives du Gouvernement de la République française et dont les expéditions authentiques devront être remises à chacune des Puissances signataires.

ПРОТОКОЛЪ.

За да се опредѣлятъ точно условията, при които ще трѣбва да бѣдатъ изпълнени извѣстни клаузи отъ договора, подписанъ днесъ, високитѣ договарящи страни се споразумѣха въ слѣдното:

1. Спѣсъкътъ на лицата, които, съгласно чл. 118 алинея 2, България ще трѣбва да прѣдаде на съюзенитѣ и сдружени сили, ще бѣде отправенъ на Българското правителство прѣзъ течение на мѣсецъ, който ще посѣдѣва влизането въ сила на договора.

2. Ще бѣдатъ възбудени прѣслѣдвания противъ лицата, които биха извършили прѣстѣпни дѣяния при ликвидацията на българскитѣ имоти; съюзенитѣ и сдружени сили ще приематъ свѣдѣнията и доказателствата, които Българското правителство ще може да имъ достави въ това отношение.

Съставенъ на френски, английски и италиански, въ Нюйи-на-Сена, на двадесетъ и седми ноемврий хилядо деветстотинъ и деветнадесета година, като въ случаи на разногласие, френскиятъ текстъ е мѣрдавенъ.

ПРОТОКОЛЪ

ЗА ПОДПИСВАНЕТО.

Договорътъ и протоколътъ съ днешна дата ще могатъ да бѣдатъ подписани до 5 декемврий 1919 г., 12 часа по обѣдъ, отъ силитѣ, които сж сложили вече подписитѣ си или сж се съгласили да приематъ договора за миръ, спогодбитѣ, протокола и декларацията подписани на 10 септемврий 1919 г. въ Сентъ-Жерменъ-анъ-Лей.

Направенъ въ Нюйи-на-Сена, на двадесетъ и седми ноемврий хилядо деветстотинъ деветнадесета година.

PROTOCOLE.

En vue de préciser les conditions dans lesquelles devront être exécutées certaines clauses du Traité signé à la date de ce jour, il est entendu entre les hautes parties contractante que:

1° La liste des personnes que, conformément à l'article 118, alinéa 2, la Bulgarie devra livrer aux Puissances alliées et associées, sera adressée au Gouvernement bulgare dans le mois qui suivra la mise en vigueur du Traité.

2° Des poursuites seront exercées contre les personnes qui auraient commis des actes délictueux en ce qui concerne la liquidation des biens bulgares, et les Puissances alliées et associées recevront les renseignements et preuves que le Gouvernement bulgare pourra fournir à ce sujet.

Fait en français, en anglais et en italien, le texte français faisant foi en cas de divergence, à Neuilly-sur-Seine, le vingt-sept Novembre mil neuf cent dix-neuf.

PROTOCOLE

CONCERNANT LA SIGNATURE.

Les Traités et Protocole en date de ce jour pourront être signés jusqu'au 5 Décembre 1919, à midi, par les Puissances ayant déjà apposé leur signature ou accédé aux Traités de paix, Arrangements, Protocole et Déclaration conclus à Saint-Germain-en-Laye, le 10 Septembre 1919.

Fait à Neuilly-sur-Seine, le vingt-sept Novembre mil neuf cent dix-neuf.

Конвенция

между България и Гърция относително свободата за емиграция на малцинствата.

Съгласно съ постановлението, предвидено въ чл. 56 алинея 2 отъ договора за миръ съ България, сключенъ на 27 ноември 1919 г. и съобразно съ рѣшението на съюзенитѣ и сдружени велики сили отъ 27 ноември 1919 г., което гласи:

„Прѣдъ видъ на чл. 56 алинея 2 отъ мирния договоръ съ България, съюзенитѣ и сдружени велики сили считатъ за наврѣменно, щото взаимната и доброволна емиграция на етническитѣ малцинства по вѣра и езикъ въ Гърция и България да бѣде уредена прѣзъ една конвенция, сключена между тия двѣ сили при условията, установени въ днешния день“.

Подписанитѣ пълномощници на Гърция отъ една страна и на България отъ друга, слѣдъ като размѣниха пълномощията си, намѣрени за редовни, се споразумѣха върху слѣднитѣ постановления:

Чл. 1. Високитѣ договарящи страни признаватъ на своитѣ подданици отъ етническитѣ малцинства, по вѣра или езикъ, правото да се изселятъ свободно въ тѣхнитѣ съответни територии.

Чл. 2. Високитѣ договарящи страни се задължаватъ да улесняватъ съ всички срѣдства, съ които разполагатъ, упражнението на правото, предвидено въ чл. 1 и да не прѣчатъ, нито прѣко, нито косвено, на свободата за изселването, въпрѣки противнитѣ закони или наредби, които въ това отношение ще се смѣтатъ обезсилени.

Упражнението на правото за изселване не ще нахвърни имотнитѣ права на прѣселениитѣ, тъй както тѣзи права съществуватъ въ момента на изселването.

Чл. 3. Не ще може да се прави никаква прѣчка за отпътуването на доброволнитѣ изселници, но каквато и да е причина, освѣтъ въ случай на окончателно осмѣждане за общи прѣстѣпления. Въ случай на неокончателно осмѣждане или на наказателно прѣсѣдване за общо прѣстѣпление противъ единъ изселникъ, послѣдниятъ ще бѣде прѣдаванъ отъ властитѣ на страната, въ която се прѣсѣдва, на властитѣ въ страната, дѣто отива, за да бѣде съденъ.

Чл. 4. Всѣко лице по-възрастно отъ 18 години има право на доброволно изселване. Това право ще може да бѣде упражнено въ срокъ отъ двѣ години, откакъ се учрѣди смѣсената комисиия, предвидена въ чл. 8, като подаде декларация прѣдъ казаната комисиия или прѣдъ нейнитѣ прѣдставители. Декларацията за изселване на мъжа включва и тази на жената; декларацията за изселване на родителитѣ или попечителитѣ ще включва тази на тѣхнитѣ дѣца или на лицата, намиращи се подъ тѣхно попечителство, по-млади отъ 18 години.

Convention

entre la Bulgarie et la Grèce concernant la liberté d'émigration des minorités.

Ainsi qu'il est prévu à l'article 56, alinéa 2 du Traité de paix avec la Bulgarie conclu le 27 novembre 1919 et conformément à la décision des Principales Puissances alliées et associées en date du 27 Novembre 1919 et ainsi conçue:

„Vu l'article 56, alinéa 2 du Traité de paix avec la Bulgarie, les Principales Puissances alliées et Associées jugent opportun que l'émigration réciproque et volontaire des minorités ethniques, de religion ou de langue en Grèce et en Bulgarie, soit réglée par une Convention conclue entre ces deux Puissances dans les termes arrêtés à la date de ce jour“.

Les Plénipotentiaires soussignés de la Grèce, d'une part, Et de la Bulgarie d'autre part,

Après échange de leurs pleins pouvoirs respectivement reconnus en bonne et due forme, sont convenus des dispositions suivantes:

Article premier. Les Hautes Parties Contractantes, reconnaissent à leurs ressortissants appartenant à des minorités ethniques, de religion ou de langue, le droit d'émigrer librement dans leurs territoires respectifs.

Article 2. Les Hautes Parties Contractantes s'engagent à faciliter, par tous les moyens dont elles disposent, l'exercice du droit prévu à l'article 1er, et n'apporter directement ou indirectement aucune entrave à la liberté d'émigration, nonobstant les lois ou règlements contraires, qui, à cet égard, seront réputés sans effet.

En particulier, l'exercice du droit d'émigration ne portera pas atteinte aux droits pécuniaires des émigrants, tels que ces droits se trouvent constitués au moment de l'émigration.

Article 3. Il ne pourra être apporté aucun obstacle au départ d'un émigrant volontaire pour quelque cause que ce soit, sauf en cas de condamnation définitive à une peine afflictive pour infraction de droit commun. En cas de condamnation non encore définitive ou de poursuite pénale de droit commun contre un émigrant, ce dernier sera livré aux autorités du pays où il se rend, par les autorités du pays poursuivant, afin qu'il soit jugé.

Article 4. Le droit d'émigration volontaire appartient à toute personne âgée de plus de 18 ans. Il pourra être exercé dans un délai de deux ans à partir de la constitution de la Commission mixte prévue à l'article 8, au moyen d'une déclaration devant ladite Commission ou devant ses Représentants. La déclaration d'émigration du mari impliquera celle de la femme; la déclaration d'émigration des parents ou des tuteurs impliquera celle de leurs enfants ou pupilles âgés de moins de 18 ans.

Чл. 5. Изселниците губят подданството на страната, която напускат, още от момента на опактуването и добиват подданството на страната, в която отиват, с самото пристигане в територията на тази страна.

Чл. 6. Лицата, които при изпълнението на предшествуващите постановления упражняват правото за изселване, ще бъдат свободни да отнесат с себе си или да пренесат своите движими имущества от всякаво естество, без да бъдат облагани с каквото и да било вносно или износно мито.

Също, когато правото за изселване бъде упражнено от членовете на общините (изключително черквите, манастирите, училищата, болниците или фондациите от всякакъв вид), които поради това ще трябва да бъдат разтурени, смислената комисия, предвидена в чл. 8, ще определи дали и при какви условия тези членове ще имат право да вземат свободно с себе си или да пренесат движимите имущества, принадлежащи на тези общини.

Чл. 7. Недвижимите имущества, селски или градски, принадлежащи на доброволните изселници или на посочените в чл. 6 общини, ще бъдат ликвидирани съгласно постановленията, които следват, чрез смислената комисия, предвидена в чл. 9.

Чл. 8. Във срок от 3 месеца след влизането в сила на настоящата конвенция, ще се учреди една смислена комисия, в състав по един член, назначен от всяка една от заинтересованите договарящи страни и от еднакъв брой членове от друга националност, от които ще се избира председателят и които ще бъдат назначени от съвета на Обществото на народите.

Чл. 9. Смислената комисия ще има за задача да надзирава и улеснява доброволното изселване, предвидено в настоящата конвенция и да ликвидира недвижимите имущества на преселниците.

Тя ще определи начините на изселването и на ликвидацията на недвижимите имущества.

Изобщо, смислената комисия ще има пълна власт да взема мерките, необходими за изпълнението на настоящата конвенция и да решава всички въпроси, които биха се явили в връзка с тази конвенция.

Решенията на смислената комисия ще се вземат с мнозинство на гласове, като при разногласие ще решава председателят.

Чл. 10. Смислената комисия ще има пълна власт да разпорежда за опакта на недвижимите имоти, след като заинтересованите бъдат изслушани или бъдат редовно повикани за изслушване.

Правителството на страната, дъто ще стане ликвидацията, ще трябва да внесе на смислената комисия, при условията, които ще се определят от последната, и за да бъде предадена на правоимеящите, стойността на ликвидираният недвижими имоти, които ще останат в собственост на казаното правителство.

Чл. 11. Заинтересованите държави ще авансират фондове на смислената комисия за улеснение на изселването, при условия, определени от тази комисия. Комисията от своя страна ще авансира на изселниците, в размер на фондовете, с които разполага, стойността на техните недвижими имоти.

Чл. 12. Лицата, които преди влизането в сила на настоящата конвенция са напуснали територията на една от договарящите държави и се установили

Article 5. Les émigrants perdront la nationalité du pays qu'ils abandonnent, dès l'instant où ils l'auront quitté et ils acquerront celle du pays de destination, dès leur arrivée sur le territoire de ce pays.

Article 6. Les personnes qui, en exécution des dispositions précédentes, exerceront le droit d'émigration, seront libres d'emporter avec elles ou de faire transporter leurs biens meubles de toute nature, sans qu'il leur soit imposé de ce chef aucun droit, soit de sortie, soit d'entrée.

De même, au cas où le droit d'émigration serait exercé par des membres de Communautés, (y compris les églises, couvents, écoles, hôpitaux ou fondations de quelque nature que ce soit), qui, de ce chef, devront être dissoutes, la Commission mixte prévue à l'article 8 déterminera si, et dans quelles conditions ces membres auront la faculté d'emporter librement ou de faire transporter les biens meubles qui appartiennent à ces Communautés.

Article 7. Les biens immobiliers, ruraux ou urbains appartenant aux émigrants volontaires ou aux Communautés visées à l'article 6, seront liquidés conformément aux dispositions ci-après, par la commission mixte prévue à l'article 9.

Article 8. Dans un délai de trois mois, à partir de la mise en vigueur de la présente convention, il sera créé une Commission mixte, composée d'un membre nommé par chacun des Etats contractants intéressés et d'un nombre égal de membres d'une autre nationalité, parmi lesquels le président sera choisi et qui seront nommés par le Conseil de la Société des Nations.

Article 9. La Commission mixte aura pour attributions de surveiller et faciliter l'émigration volontaire prévue par la présente Convention et de liquider les immeubles des émigrants.

Elle fixera les modalités de l'émigration et de la liquidation des biens immobiliers.

D'une façon générale, la Commission mixte aura tout pouvoir de prendre les mesures que nécessitera l'exécution de la présente Convention et de décider toutes les questions, auxquelles cette Convention pourrait donner lieu.

Les décisions de la Commission mixte seront prises à la majorité des voix, la voix du Président étant prépondérante, en cas de partage.

Article 10. La Commission mixte aura tout pouvoir pour faire procéder à l'estimation des biens immobiliers, les intéressés étant entendus ou ayant été dûment convoqués pour être entendus.

Le Gouvernement du pays où la liquidation aura eu lieu, devra verser à la Commission mixte, dans les conditions à fixer par celle-ci et pour être remis aux ayants droit, le montant de la valeur des biens immobiliers liquidés, qui resteront la propriété dudit Gouvernement.

Article 11. Des fonds seront avancés à la Commission mixte par les Etats intéressés, en vue de faciliter l'émigration et dans les conditions fixées par ladite Commission. Celle-ci avancera aux émigrants, dans la mesure des fonds disponibles, la valeur de leurs biens immobiliers.

Article 12. Les personnes qui, avant la mise en vigueur de la présente Convention, auraient quitté le territoire d'un des Etats contractants et se seraient déjà

вече въ територията на държавата, къмъ която принадлежатъ по народностъ, вѣра и езикъ, ще иматъ право да получатъ стойността на оставенитѣ отъ тяхъ въ страната, която сж напуснали, имоти, стойности, които ще се добие отъ ликвидацията, която ще бжде извършена отъ смѣсената комисия.

Чл. 13. Разносите за поддържането и за службата на смѣсената комисия и на нейнитѣ органи ще бждатъ въ тежестъ на заинтересованитѣ правителства въ размѣръ, който ще се опредѣли отъ комисията.

Чл. 14. Настоящата конвенция не засѣга правата, които биха били признати на заинтересованитѣ страни отъ постановлениата на договоритѣ или конвенциитѣ, които сж сключени или ще се сключатъ за уреждането на настоящитѣ работи.

Чл. 15. Високитѣ договарящи страни се задължаватъ да направятъ въ своитѣ съответни законодателства измѣнения, необходими за да се осигури изпълнението на настоящата конвенция.

Чл. 16. Въ срокъ отъ една година слѣдъ влизането ѝ въ сила, къмъ настоящата конвенция ще могатъ да се присѣдинятъ държавитѣ, които иматъ обща граница съ една отъ държавитѣ, подписали тази конвенция.

Това присѣдинение ще бжде съобщено по дипломатически пътъ на правителството на Французката република, а отъ него на държавитѣ, които сж подписали тази конвенция или сж се присѣдинили къмъ нея, както и на смѣсената комисия. То ще има сила петнадесетъ дни слѣдъ съобщението на Французкото правителство.

Настоящата конвенция ще бжде ратифицирана и ратификациитѣ ще бждатъ депозирани въ Парижъ отъ държавитѣ, които сж я подписали, едновременно съ ратификациитѣ на договора за миръ, подписанъ въ Ньонъ-на-Сена, на 27 ноември 1919 г. Тя ще влѣзе въ сила въ сжщото врѣме, когато влѣзе въ сила казанитѣ договоръ за миръ между Гърция и България.

Направена въ Ньонъ-на-Сена, на двадесетъ и седми ноември хилядо девестотинъ и деветнадесета година, само въ единъ екземпляръ, който ще остане вложенъ въ архивитѣ на правителството на Френската република и отъ който автентични прѣписи ще бждатъ връжени на всѣка една отъ подписавшитѣ Сили“.

Отъ обединенитѣ социалисти: Ей-й-й, най-сигурно!

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Че сѣматъ Българи отъ всички страни, това не ни интересува. (Възгласи отъ обединенитѣ социалисти)

Прѣседателствующъ Н. Атанасовъ: (Звъни)

Н. Томовъ: Че ще закопаятъ България, това не ни интересува.

И. Януловъ: Вие на-ли подписахте мира?

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Правно малко впечатление!

Прѣседателствующъ Н. Атанасовъ: Има думата народниятъ прѣдставител г. Борисъ х. Сотировъ.

Б. х. Сотировъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Ставаамъ отиамъ на желанието на всички парламентарни групи, да приказваме малко по договора за мира, за да имаме възможностъ да приказваме и по интересацитѣ.

И. Гетовъ: Договорътъ е по-маловажатъ, откозкото интересацитѣ!

ѣтаблии sur le territoire de l'Etat, dont elles relèvent au point de vue ethnique, de la religion ou de la langue, auront droit à la valeur des biens laissés par elles dans le pays qu'elles ont quitté, telle que cette valeur résultera de la liquidation qui en sera faite par la Commission mixte.

Article 13. Les frais d'entretien et de fonctionnement de la Commission mixte et de ses organes seront supportés par les Gouvernements intéressés dans des proportions à déterminer par la Commission.

Article 14. La présente Convention ne porte pas atteinte aux droits qui seraient reconnus aux intéressés par les dispositions des Traités ou Conventions conclus ou à conclure pour le règlement des affaires actuelles.

Article 15. Les Hautes Parties Contractantes s'engagent à apporter à leur législation respective les modifications qui seraient nécessaires pour assurer l'exécution de la présente Convention.

Article 16. Dans le délai d'un an à dater de sa mise en vigueur, la présente Convention sera ouverte à l'adhésion des Etats ayant une frontière commune avec l'un des Etats signataires.

Cette adhésion sera signifiée, par la voie diplomatique, au Gouvernement de la République française et par celui-ci aux Etats signataires ou adhérents ainsi qu'à la Commission mixte. Elle portera effet quinze jours après la signification au Gouvernement français.

La présente Convention sera ratifiée et les ratifications seront respectivement déposées à Paris par les Puissances signataires en même temps que leurs ratifications du Traité de paix signé à Neuilly-sur-Seine, le 27 novembre 1919. Elle entrera en vigueur en même temps que ledit Traité de paix entrera en vigueur entre la Grèce et la Bulgarie.

Fait à Neuilly-sur-Seine, le vingt-sept novembre mil neuf cent dix-neuf, en un seul exemplaire qui restera déposé dans les Archives du Gouvernement de la République française et dont les expéditions authentiques seront remises à chacune des Puissances signataires“.

Б. х. Сотировъ: Прѣдъ шестъ е договорътъ за миръ, съдържащъ 120 страници съ 206 члена. Това е резултатъ на 40-годишната българска националистическа политика. Всѣки членъ отъ тия многобройни, 206, членове, е една присѣда надъ буржоазната и дребнобуржоазна националистическа политика на България. П. не сме ние, които не бихме желали да четемъ и да обсъждаме веднѣжъ онази, която се съдържа въ тия договори за миръ. Други, прѣдставяващи тукъ, парламентарни групи сж, които биха желали да се мисли мисломъ това, защото това е наметнато, това е свидетелство за възматъ народоубийствена политика въ продължение на 40 години. (Ръкопляскане отъ комунистѣтѣ)

Отъ тая трибуна въ продължение на 40 години сж се пронасяли съ хиляди патристически рѣчи за величieto на тая политика, която дотамъ тия договори за миръ; отъ тая трибуна сж се чели и възбави съ хиляди и десетки хиляди рѣчи, за да се докаже правотата на тая националистическа политика, която ни доведе до този резултатъ; отъ тая трибуна сж се хвърляли съ хиляди упречи и сж се вземали хиляди рѣшения, за да се парализира онази политика, която се прѣдизвикваще отъ партията, на която азъ имамъ частито да бжда членъ. Е добръ, ние сме сѣга прѣдъ ликвидацията на тая политика, която господствуваше въ нашата страна въ продължение на 40 години. Резултатътъ на тая политика сж 206-тѣ члена отъ договора за миръ. Азъ глѣмамъ за

задача — това е невъзможно, нито спада въ моятъ цѣли, а въ това отношение ни улесни и г. докладчикътъ — да рова всичко онова, което се съдържа въ тоя договоръ. Азъ ще се сира само на най-важното, за да се види, до какво положение ни докара досегашната политика, наречена патриотическа, националистическа, на българските буржоазни и дребнобуржоазни партии.

Първо, въ тоя договоръ се отдѣли особено мѣсто за границитъ на България. Споредъ тоя договоръ, ние не само губимъ, и то завинаги, Македония, тая „българска“ страна,

Г. Василевъ: Право.

Б. х. Сотировъ: ... за който се създаде тая българска политика, тая националистическа политика; тя отива въ миражитъ — тамъ, откъдето бѣше измъкната, за да послужи за убойка на българския народъ. Ние губимъ Тракия,

В. Нейчевъ: Жалко!

Б. х. Сотировъ: ... ние се лишаваме отъ „плодоветъ“ на първата война. Нѣщо повече, ние губимъ градове и села отъ стара България: Царибродъ, Босилеградъ, Струмица, Тракия, Добруджа, Моравско — тамъ, където бѣше станали български кракъ, и споредъ „великия“ български патриотъ Радославовъ, трѣбвало да бѣде българско, защото така билъ казалъ кайзерътъ — всичко това отива въ миражитъ, за да не се върне вече никогатъ! Ние губимъ всичко онова, което съставлява съставна частъ на единъ независимъ въ политическо и икономическо отношение народъ. Всички наши власти — а ние знаемъ, че не нашата конституция тѣ сѣ три — се поставятъ подъ контролата на съглашенскитъ сили. Тѣ сѣ господари и на нашето законодателство: подъ диктовката на всевъзможни комисиони, ние ще законодателствуваме. Тѣ ще иматъ правото да се бъркатъ и въ нашата изпълнителна власть; тѣ ще иматъ правото да се бъркатъ — и се бъркатъ вече — и въ нашата военна власть; тѣ ще иматъ правото да се бъркатъ и въ нашата съдебна областъ, да създаватъ съдилища и да съдятъ български подданици. Съ една дума, въ всѣко отношение силитъ на съглашеннието ставатъ господари въ нашата страна. Всичко онова, което бѣше освещено и неприкосновено, споредъ понятията на българската буржоазия, е смѣнано отъ трона, и прѣди всичко, най-свещената и неприкосновена персона, царъ Фердинандъ — този, когото българската буржоазия издигаше до най-великия гений на държавникъ на Балканския полуостровъ, този, за когото всички буржоазни партии бѣе стѣсненно създадохъ членове въ наказателни закони, за да бѣде той свещенъ и неприкосновенъ — той рухна. Армията, тая, прѣдъ която всички се кланяха и днесъ се кланятъ, и за задача на която, споредъ чл. I на дисципинарния уставъ, между другото, българската буржоазия постави и реализирането на великитъ национални български идеали, тая армия също е свалена отъ висотата на своето положение; отъ свещена и неприкосновена, споредъ този договоръ, тя днесъ не съществува. Съгласно военнитъ клаузи, отдѣл I на частъ IV, нашата армия, вмѣсто, както досега се комплектуваше, става доброволческа и пейната задача, споредъ чл. 66, алинея последна, е да служи изключително за поддържането на реда вътрѣ въ страната и за погранична полиция. Задачата, която тя имаше до днесъ, задачата, която ѝ бѣше възложена отъ българската буржоазия, да реализира националистички идеали на България, тая задача за българската армия вече прѣстава да съществува. Законодателство, съдилища, изпълнителна власть, парламентъ — всичко това, прѣдъ което българскитъ буржоазни закони, граждански и наказателни, ни караха да се кланяме, днесъ рухна. Но не е само това. Ние сме длъжни да платимъ за тая умна и патриотическа политика, въ продължение на 40 години, за която ние само въ тази война изхартихме повече отъ 12 милиарда лева, ние сме длъжни да заплатимъ на силитъ на съглашеннието репарации, обезпеченія 2 и четвъртъ милиарда злато, което ще каже, като се знае, че днесъ нашиятъ левъ не е по-голямъ отъ 5 стотинки, че ние ще платимъ 45 милиарда лева. Не стига това — ние ще дадемъ съ десетки хиляди дребенъ и едъръ добитъкъ. И още ние сме длъжни, споредъ финансовитъ клаузи, да заплатимъ равностойтъ за поддържането на цѣлата окупационна армия отъ деня на примирието до

деня, въ който настоящиятъ договоръ ще влѣзе въ сила, а това ще бѣдатъ още нѣколко милиарда лева.

Това е, което по силата на тоя договоръ ние ще заплатимъ. А онова, което ние платихме безъ договоръ, това сѣ около 400 хиляди жертви, млади български синови, бащи, братя, мъже на ония, които днесъ оставатъ, немилъ подраги да се скитатъ изъ градища и села за коматъ хлѣбъ. Ние сѣ нашата политика, въ стремлението си да направимъ България велика, като обгърне въ себе си Македония, Тракия, Добруджа, Моравско и пр., вмѣсто да освободимъ тѣзи страни отъ игото на робството, ние ги разорихме, ние прогонихме това, което остана тамъ да съществува.

Т. Петровъ: Тѣ ги прогониха.

Б. х. Сотировъ: То се знае. Това, уважаеми г. г. народни представители, е резултатътъ, който се съдържа тукъ, и оня резултатъ, който не се съдържа тукъ, отъ 40-годишната политика на българската буржоазия. Пълно бѣ банкротъ въ всѣко отношение, мизерия неопикуема, гладъ и страдания въ цѣлата работническа и маломощна класа, милиарди лева дълъ, безпакотно положение — това е резултатътъ на политиката, която се освети отъгава, когато българската буржоазия стѣпи на краката си и се почувствува като факторъ въ нашата страна. Почнала да произвежда стоки, на които нашитъ пазарища се влиаха тѣснѣ, тя замисли за завоюване на нови пазарища, а таква тя можеше да ги види и ги видѣ въ Македония, въ Тракия, въ Добруджа, въ Моравско, и каза на българския народъ и му доказа, че това сѣ страни, които неопитно казва, че сѣ български. Хиляди и хиляди доказателства, етнически и исторически, се изнесоха прѣдъ българския народъ, прѣдъ неговото младо поколение, въ училища, отъ амвонитъ на църквитъ при всевъзможни празненства, за да се убѣди българскиятъ народъ, че това сѣ страни, които сѣ били български и трѣба да останатъ и да се завоюватъ като български.

Нѣкой отъ демократитъ: Да се освободятъ.

Б. х. Сотировъ: Това бѣше политиката на българската буржоазия. Въ продължение на 40 години тя не пропусна случай, тя не остана моментъ неизползуванъ, за да втикне въ младото българско поколение убѣдението, че сѣ силата на оръжието трѣба да се завоюватъ тѣзи земи отъ ользи, които ги владѣятъ. Българската армия бѣше издигната до степенъ, до каквато рѣдко има армии въ Балкански полуостровъ. Съ нея армия се гордѣха всички български „патриоти“ — въ кавички.

Т. Петровъ: Изгьтъ за милиардитъ, които се похарчиха за нея!

Б. х. Сотировъ: Милиарди лева отъ освободението на България и досега се пожертвуваха, за да се издигне тази армия до тази степенъ, до която я видѣхме: Българскиятъ народъ се убѣждаваше чрѣзъ църквитъ, чрѣзъ училищата, чрѣзъ всички събрания, че трѣбва да даде много и драго, да се лиши отъ всичко, за да се създаде една силна армия, чрѣзъ силата, чрѣзъ оръжието на която да се завоюватъ тѣзи „стари български“ земи и да се създаде една „велика България“, когато само хѣщо да потече медъ и масло. Е добръ, българскиятъ народъ, въ своето огромно мнозинство, даде поддръжка на тая политика. Той, безъ особено разптанне, сѣ отпуснаахъ, се стече подъ българското национално знаме чрѣзъ 1912 г., сѣ убѣждаването, че ще иде да твори „велика България“. Знаемъ резултата отъ първата война: това бѣше единъ погромъ. И когато г. Дановъ залви високо и тържествено, че неговата политика е канитулирала, тогава на българския небосклонъ се явиха нови кормчици, начело съ г. Гепадиевъ, г. Топчевъ и дѣдо Радославовъ. Знае се прочуто писмо, въ което казваха, че спасението на българския народъ е въ това: да тръгне българскиятъ параклодъ въ водитъ на съюза, на Австрия и на Германия. Е добръ, отъ водитъ на съглашеннието нашиятъ корабъ се прѣхвърли въ водитъ на съюза. Резултатътъ — това е днешниятъ договоръ за миръ. Когато и днесъ оная частъ отъ българската буржоазия, която искаше да вървимъ не съ двойния съюзъ, а съ съглашеннието, да се мажи да докаже, че, ако ние сме били тръгнали въ 1915 г. изъ водитъ на съглашеннието, сме щѣли да имаме други резултати,

има единъ фактъ, който тя не може да откаже прѣдъ българския народъ — ако сама може да се залъгва — че ние вървѣхме въ продължение на години изъ водитѣ на съглашенieto и че първата война бѣше война на страната на съглашенieto и по негова диктовка; има други факти, които казватъ, какъвъ щѣше да бѣде резултатътъ, ако ние бѣхме вървѣли на страната на съглашенieto. Идете въ Сърбия, която вървѣ на страната на съглашенieto, турете си ръката на сърцето и кажете: е ли положението по-добро въ Сърбия, отколкото това въ България? Идете въ Ромѣния и вижте положението тамъ; тя вървѣ съ съглашенieto, но резултатътъ не еж по-добри отъ тукъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: А вие казвате, че у насъ е най-голяма скъпотиията.

Б. х. Сотировъ: Това е политиката, която въ продължение на 40 години се е водила отъ българската буржоазия: кога на страната на „леси Австрия“, кога на страната на „дѣдо Иванъ“ — Русия; тая е политиката, която се е смѣнявала въ продължение на 40 години, по която е имала една и съща задача: завоюване чрезъ българското орѣжие на Македония, Добруджа, Тракия, Моравско и пр.

М. Таневъ: Освобождаването имъ.

Б. х. Сотировъ: Е добръ, резултатътъ на тая политика е тоя договоръ за миръ, резултатътъ на тая политика е договорътъ за миръ, сключенъ въ Букурещъ въ 1913 г. — итъленъ банкрутъ въ всѣко отклонение на българския народъ! Всичко свещено и неприкосновено е рухнало и днесъ, като перспектива на българската бъдеща политика, напътитъ държавни мъже, въ лицето на Теодорова, на Малинова и на други, ни казватъ: „Има съдба, има правда на тая грѣшна земя“, а други казватъ: „Има Уилсонъ“ — поклонникъ неговъ е министъръ-президентътъ — „въ 14-тъ точки на Уилсона е надеждата“, „въ съдбата е надеждата“, „въ великата е вѣчна правда е надеждата“. Това е перспективитъ, които българската буржоазия, при своята капитулация, при своя фалитъ, посочва на българския народъ. Българскиятъ народъ ще си прави смѣтката, да-ли може и слѣдъ 40 години той да се влаци по акъла на тая политика.

(Председателското мѣсто заема подпрѣдседателствъ г. А. Оббовъ)

Тукъ азъ ще разгледамъ, въ нѣколко думи само, политиката на комунистическата партия. Докато българската дробна и едра буржоазия, чрезъ своитѣ партии, въ продължение на 40 години, ни проповѣждаше националистическа политика, тогава, въ това врѣме, българската комунистическа партия, създадена се още прѣди 26 години, започна още отъ зараяването си да говори на българския народъ други приказки. „Съюзъ на всички народи, солидарност на всички народи на земното кълбо, а, слѣдователно, и съюзъ и солидарност на народитѣ на Балканския-полуостровъ“ — это знамето, което българската комунистическа партия издигна прѣди 26 години. (Ржкопѣсване отъ комуниститѣ) На това знаме тя служи вѣрно и честно отъ издигането му и до днесъ. Тя ще остане непоколебима въ своята игра. И сега, когато съпоставимъ своята политика съ оная, която е господствувала въ нашата страна, резултатъ на който е договорътъ за миръ, ние идемъ тукъ, отъ тая трибуна, отъ която еж изивали рѣчи най-патриотични и най-краспорѣчни, да заявимъ, че господството въ нашата страна ще трѣбва да вземе и ще вземе политиката на комунистическата партия. (Ржкопѣсване отъ комуниститѣ) Ние идемъ тукъ, за да погребемъ една прѣстѣяна, една злодѣйска политика; това е политиката на българската буржоазия, изразена въ тоя договоръ за миръ.

Т. Петровъ: Погромна политика.

Х. Ветовски: Нѣмате смѣтка да кажете, какво направихте на 10 септемврий противъ това зло. Кажете, защо спяхте тогава? Нищо не направихте.

Председателствующъ А. Оббовъ: (Звъни)

Б. х. Сотировъ: Перспективитъ, които българската комунистическа партия рисува на българския народъ въ този съдбоносенъ моментъ за него...

Министъръ А. Буровъ: Болшевишка Русия.

Б. х. Сотировъ: Да, болшевишка Русия; да, болшевишкъ.

Министъръ А. Буровъ: Като въ Унгария.

Б. х. Сотировъ: Ние и сега, както прѣди 26 години, на българския народъ, на българския пролетарий, на българския маломощенъ селянинъ и гражданитъ посочваме пътя, изъ който сме вървѣли въ продължение на 26 години. Ние и сега, въ този съдбоносенъ моментъ за България, когато по наша вина въ България стоятъ окупационни войски, когато ние, вчерашни германофили, вчерашни лакеи, съ лакейски приеми посрѣбяхте и изпрачихте кайзеровци и всевъзможни баварски крале и князе, а днесъ съ смѣната сержилноста посрѣбхате генералъ Девревци, ние казвамъ, и въ този съдбоносенъ за България моментъ посочваме същия оня пътя, който сме посочвали прѣди 26 години — пътятъ на комунизма, пътятъ изъ който върви рускиятъ народъ, пътятъ, изъ който върви славиятъ унгарски народъ.

Х. Ветовски: По египетитъ на Бела Кушъ.

министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: (Съмъ г. Сотирова) Кажете какъ посрѣбхате Парвуса.

Б. х. Сотировъ: Ще Ви кажа. — Въ тоя моментъ, когато слѣдъ сключването на примирието ние свихте ръцъ си и започнахте сержилно да услужвате на силитѣ побѣдителни, ... (Глътка)

Председателствующъ А. Оббовъ: (Звъни) Спокойствие, г. г. народни прѣдставители!

Б. х. Сотировъ: ... въ тоя моментъ, въ който ние ни пѣхте, чрезъ устата на всевъзможни кабинети, които се образуваха отъ примиреното досега, миръ и редъ да назимъ въ тая страна, ежнѣността на които се паразитавме въ трамваитѣ, гешефти и спекулации, които вършоха българскиятъ капиталисти и спекуланти, въ тоя моментъ ние не се страхувахме ни за нашата съдба, ни за съдбата на българския народъ, да издигнемъ знамето на комунизма, знамето на болшевишма, защото само въ него и чрезъ него ние виждаме спасението на българския народъ, спасението на балканските народи, спасението на цялия свѣтъ. (Ржкопѣсване отъ комуниститѣ)

Нѣкой отъ земледѣлицѣ: Заробването на българския народъ.

И. Гетовъ: Кажете пѣшо на Вашата частна банна.

Б. х. Сотировъ: Вие заявявате чрезъ устата на Теодоръ Теодорова, чрезъ в. „Миръ“ и чрезъ устата на други „държавници“ — въ кавички — че единствената спасителна политика днесъ за българския народъ е частъ посоро да се облизки съ силитѣ, съ правителствата на съглашенieto. Е добръ, ние трѣбва да ви заявимъ, че тая политика е акулитката, която ние водихте до днесъ. Васъ съглашенieto ви тласка въ обятията на Денишиновици, Колчаковици, Юденичевици и прочее, избѣгници на руския народъ, тробокопачи и касаци на руския народъ. Вие дадохте оръжие, вие дадохте мушкети и не знамъ какво още приготвяте да дадете на генералъ Деникинъ. Вие сте въ прѣговори съ него, вие приемате неговитѣ прѣговорници, вие ги турате въ рускиѣ консулства и считате, че Деникинъ прѣдставява сила въ Русия, тогава, когато вие сте подписали единъ договоръ за миръ, съ който сте признали руското съвѣтско правителство за единствена властъ въ Русия. Е добръ, това не е нищо друго, освѣнъ старата политика, политиката на мракѣбѣнето, политиката на реакцията, политиката на провокацията, политиката, която ще изкопае окончателно гроба на България, ако насъ българскиятъ народъ ни остави да управляваме.

Т. Петровъ: Много вѣрно.

Б. х. Сотировъ: А че българскиятъ народъ нѣма да ви остави да управлявате, че българскиятъ народъ се написти на вашето управление, свидѣтелство за това ние направимъ въ акцията на 27 юлий, когато на ваша страна, за срамъ и позоръ, се тури една партия, която се личи съ името „социалистическа“.

В. Дамлянов: Не разтваряйте тая история — ще ви дадемъ отговоръ.

Б. х. Сотировъ: Че българскиятъ народъ не дава вече кредитъ на вашата политика, свидетелствува датата 17 августъ, когато тукъ, където седяхме само 11 души представители на нашата партия, се изпратиха 47, въпреки нечувитѣ насилія, които се извършиха надъ комунистическата партия. Че българскиятъ народъ не дава кредитъ на политиката ви, на тая прѣдательска за него политика, свидетелствуватъ и изборитѣ на 7 декемврий: не остана по-голямъ градъ въ България, въ който днесъ да не се разпрѣва знамето на комунистическата партия.

Отъ комунистѣ: Вѣрно! (Ржкопѣскане)

Отъ земледѣлцитѣ: Кажете за селата.

Б. х. Сотировъ: Съ стотици села днесъ сѣ коммуни. Тѣ биха били съ хиляди, ако ние бѣхме пазѣвали съ листи, а не съ лозунжи. Вие щѣте да го видите и почувствувате отъ изборитѣ на 21 декемврий за окръжни съвѣтници, че пѣлнятъ български народъ отпана довърнето отъ васъ и го дава на комунистическата партия.

Отъ земледѣлцитѣ: Доказателства?

Б. х. Сотировъ: Доказателствата на това сѣ тѣзи факти, които ви излагамъ, доказателства на това сѣ реакционнитѣ мѣрки, прѣдизвикателствата на българското правителство сега по отношение на стачката на жетѣвничари и телеграфопошеници.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Вие заявихте сега, прѣди малко, че сте за болшевиизма.

Б. х. Сотировъ: Нѣма болшевиизмъ въ България, казвалъ министъръ-президентътъ!

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Вие заявихте прѣди една минута, че искате болшевиизмъ.

Б. х. Сотировъ: Г. министъръ-президентъ казва: „Азъ увѣрихъ свѣта, че въ България нѣма болшевиизмъ, и прѣдразположихъ къмъ България господата отъ силитѣ на Съглашението“. Г. министъръ-прѣдседателъ си прѣдставя, че ги е прѣдразположилъ, а пъкъ, когато отиде въ Парижъ, договоритѣ за миръ имаше по-добри условия, а следъ като той отиде тамъ, подписа по-лоши условия!

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Това е сега голяма лъжа!

Б. х. Сотировъ: Г. министъръ-президентътъ, когато прѣдставяха като най-голямъ активъ въ войната отъ страна на България, бѣше приуреденъ да подпише една конвенция, която и Теодоръ Теодоровъ, съ своитѣ поклонни въ Парижъ, не подписа.

Н. Кюсевъ: И въ Пловдивъ — въ затвора.

Т. Петровъ: Лаксиса политика.

Б. х. Сотировъ: Доказателство, че българскиятъ народъ дава довърние на комунистическата партия и че той си оттегля довърнето отъ васъ — това е съвършено вѣрно — сѣ реакционнитѣ мѣрки и прѣдизвикателствата.

Н. Ковачевъ: На 25 януарий ще видимъ.

Б. х. Сотировъ: . . . които вършите сега по отношение стачката на жетѣвничаритѣ и телеграфопошеницитѣ. Правителството е, което прѣдизвика тази стачка.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Ама вие докарвате болшевиизма. Вие заявихте, че подѣржате болшевиизма. На болшевиизма ние ще отговоримъ съ други срѣдства.

Б. х. Сотировъ: А вие заявихте, че сте народовластници.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Да, да.

Б. х. Сотировъ: . . . и че, ако българскиятъ народъ ви даде довърние, ще вѣнствувате, а ако нѣма да ви даде довърние, нѣма да седите тамъ, а ще се махнете. Е, добръ, следъ изборитѣ за народни прѣдставители ние имаме избори за общински съвѣтници: не чувствувате ли, г. министре, рѣшѣта на нашето движение и че вашето положение е разклатено?

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Съвѣмъ не.

Б. х. Сотировъ: Ако не чувствувате, тогава, кажете, на какво се дължи отлагането на изборитѣ за окръжни съвѣтници?

К. Томовъ: На измѣненieto на избирателния законъ.

Б. х. Сотировъ: Вие както щете можете да дѣжете ханлюшитѣ въ селата, но не можете да изѣждете български народъ, въ лицето на пролетаритѣ и на малоимотнитѣ селяни и граждани.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Много хубаво! Ще ви чуе българскиятъ селски народъ, какъ го наричате, и нѣма да ви пуше въ селата, защото наричате селянитѣ „ханлюши“.

Б. х. Сотировъ: Ако отиването ни въ селата зависи само отъ благоволенieto на министъръ Райко Даскаловъ, ние отлагамъ да сме забравили поминѣшното състояние на селищата. . . .

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Вие не сте го знаели никога.

Б. х. Сотировъ: . . . но че с г. Райко Даскаловъ, който може да тури прѣграда между селскитѣ и градскитѣ пролетарии и малоимотнитѣ селяни и граждани. (Ржкопѣскане отъ комунистѣ) Вие ще видите, въпреки вашитѣ реакционни мѣрки по отношение на стачката, въпреки всички бруталности. . . .

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Нѣма да позволимъ на анархията да се развива въ България.

Б. х. Сотировъ: . . . въпреки всички убийства, които извършихте — другарѣтъ-интерпелаторъ ще ви изложи всички тѣзи факти — вие ще видите, казвамъ, въ изборитѣ за окръжни съвѣти, какъ вашето довърние въ селата е съвършено унищожено, защото вие прѣстанахте да бждете прѣдставители на малоимотнитѣ селяни и граждани, а станяхте прѣдставители на едритѣ думбази и кръчмари.

И. Гетовъ: Какъвто сте и вие.

Б. х. Сотировъ: Вие ще чуете отъ интерпелатора факти, какъ цѣли ваши организации съ знамената си минаватъ въ нашитѣ редове. (Ржкопѣскане отъ комунистѣ)

Отъ земледѣлцитѣ: Ей-й!

Б. х. Сотировъ: Жънете това, което сѣте; продължавайте! Така е правилъ и Стамболовъ, великиятъ тиранинъ, така е правилъ Стоиловъ, Теодоръ Теодоровъ, и Геповъ, така е вършилъ и Радославовъ и неговата кохерия. Вие знаете, че резултатътъ на такава политика не е другъ, освѣтъ вдигането на народното довърние отъ тѣзи, които по този начинъ управляватъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Блажени въружени!

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: На Бела Купъ въ три мѣсеца му вдигнаха довърнето.

Б. х. Сотировъ: Вие заявявате: „Ние вземаме всички тѣзи мѣрки, за да прѣдпазимъ държавата отъ болшевиизмъ“. Е, добръ, ако болшевиизмътъ е волита на българския народъ, вие не сте въ правото си, нито ще бждете въ състояние да го прѣдпазите отъ него (Ржкопѣскане отъ комунистѣ), както всички руски князе и царе, всички руски думбази не бѣха въ състояние да запазятъ велика Русия отъ болшевиизма.

В. Величковъ: Затова е прокопсала Русия сега!

Б. х. Сотировъ: Ако ние искахме и вършихме революция въ този моментъ, както вие прѣдъ цѣлия свѣтъ трѣбите, за да угодите на вашата лакейническа и прѣдателяска политика.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Вие го заявихте прѣди пет минути.

Б. х. Сотировъ: . . . първото нѣщо, което нѣхмѣ да извършимъ — да го знаете, това ще бѣде прѣдзнаменование — щѣше да бѣде: ние да завладѣемъ, а не да напуснемъ желѣзницитѣ, ние да завладѣемъ, а не да напуснемъ телеграфитѣ и пошитѣ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Ако има кой да ви ги даде.

Б. х. Сотировъ: Тѣ сѣ и сега въ наши рѣшѣ. — Въ момента, въ който ние ще се почувствуваме облѣчени съ довѣрието на цѣлия български народъ, въ тоя моментъ нѣма да ви помогнатъ и всички оиѣзи срѣдства, съ които вие носите, тиранизирате стачкующитѣ съ скрѣтени рѣшѣ желѣзничари и телеграфопошеници.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Значи, признавате, че нѣмате довѣрието на цѣлия български народъ?

Б. х. Сотировъ: Да, ние сме кавалери и изповѣдваме това тукъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: А прѣди малко казахте, че вие имате довѣрието на народа, а ние го нѣмаме.

Д-ръ И. Пашовъ: Вие имате довѣрието му съ кажча въ рѣжа.

Б. х. Сотировъ: Доколку вие имате довѣрието на българския народъ, свидетелствува единъ фактъ, който въ послѣдния моментъ изнасямъ — фактъ за готвищата се отъ васт „оранжева армия“. Вие мислите съ тази армия чиест да запазите закона.

Х. Ветовски: Съ тая армия ние мислимъ да запазимъ мостовѣтѣ, които вие вдигате.

Б. х. Сотировъ: . . . а трѣбите български граждани и селяни въ страната, трѣбите жени, за срамъ и позоръ на днешната буржоазия, трѣбите и дѣца.

Отъ комуниститѣ: Позоръ! (Ржкоплѣскане)

Х. Ветовски: Ние ще трѣнимъ всички вътрѣшни врагове.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: А въ Русия, кажете, какво правите?

Б. х. Сотировъ: Резултатътъ на вашата политика отъ тукъ и отъ тукъ (Сочи всички групи, безъ комуниститѣ) — отъ го. (Показва договора за миръ) Това е паметникъ, който ще свидетелствува на вѣчни времена за вашата злодѣйска политика; . . .

Отъ земледѣлцитѣ: Лъжешъ! Това не е паметникъ на нашата политика.

Б. х. Сотировъ: . . . това е паметникъ, който ще говори за вѣчни времена прѣдъ българския народъ, който ще внушава на младо и старо да не върви изъ пътя на политиката, която го доведе до тоя гробъ, . . .

Х. Ветовски: Това не е нашъ паметникъ; лъжешъ! Това е плодъ на вашата политика.

Б. х. Сотировъ: . . . това е паметникъ, това е булчиникъ за съзнанието на българския народъ, който ще говори високо на младото българско поколение: ако искашъ спасение, върви подъ знамето на комунизма! (Ржкоплѣскане отъ комуниститѣ)

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: Има думата г. Владимиръ Димитровъ.

Х. Ветовски: (Къмъ г. Б. х. Сотировъ) Наша политика ли е това?

И. Гетовъ: (Къмъ сѣдния) Които хвърлятъ мостовѣтѣ, ще си намѣрятъ мѣстата.

А. Ивановъ: Жени и 2-годишни дѣца не хвърлятъ мостове. Вие убивахте 2-годишни дѣца, пеленачета!

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Въ Петроградъ отъ 1 1/2 милионъ население остана 1/2 милионъ.

В. Мулетаровъ: Отъ боя на вашитѣ полицамъ е умрѣлъ единъ миньоръ.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: Моля, г-да!

В. Димитровъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Въ надѣля ни се даде прѣдложението за одобряване договора за миръ, подписанъ отъ българското правителство въ Иъоии. Г. министъръ-прѣдседателътъ заяви въ Народното събрание, че договорътъ трѣбва да бѣде гласуванъ по двѣ много важни съображения. Първото съображение г. г. народни прѣдставители, е, че нашитѣ плѣнници трѣбва, врѣме е вече да се освѣрнатъ въ своитѣ домове. Това съображение, г. г. народни прѣдставители, ако възбуждамъ чувствата на всички ви, е едно вѣско съображение, но трѣбва да добавя, че парламентарната група, която азъ прѣдставявамъ, не носи грѣхъ за тѣхното плѣнничество тамъ. Второто съображение, което изтъкна г. министъръ-прѣдседателътъ и което той нарече много вѣско, е съображението, че „висши държавни интереси“ диктуватъ гласуването и одобряването на договора. Тѣзи „висши държавни интереси“ г. министъръ-прѣдседателътъ, макаръ и партизанитѣ на явната дипломатия, на открититѣ карти, както той заяви тукъ, въ Народното събрание, когато ни правѣше изложението за това, което е сторилъ въ Парижъ, не рачи завчера да ни ги каже.

Д-ръ И. Пашовъ: Слѣдъ приеждането на договора ще ги каже.

В. Димитровъ: Моля! — Трѣбва, обаче, да обърнемъ вниманието на Народното събрание, че въ чл. 296 отъ договора за миръ, въ послѣдната му алинея, е казано, че „прѣдаването на ратификациитѣ ще стане въ Парижъ, по възможностъ най-скоро“. Първиятъ аргументъ, слѣдователно, за да бързаме съ ратификацията на договора, е аргументъ несъстоятеленъ. Второто въ самия договоръ нѣма опредѣленъ срокъ. И азъ бихъ желалъ, това съображение, основано на „висши държавни интереси“, да се знае отъ народното прѣдставителство, за да може то, въ пълно познание на рѣшата, да даде своя воля, да одобри версайския договоръ.

Но, г. г. народни прѣдставители, така или иначе, ние гласувахте сношния дѣловъ рѣшъ, вие поисквахте, щото ратификацията на договора да стане днесъ. Азъ съмъ тукъ, на трибуната, отъ името на нашата парламентарна група, за да обясня на народното прѣдставителство, защо нейниятъ вотъ ще бѣде отрицателенъ, защо не ще бѣде одобрителенъ за ратификацията на този договоръ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: А, това е много интересно! Значи, вие сте противъ подписването на договора.

В. Димитровъ: Азъ ще Ви кажа, г. Райко Даскаловъ. Вие сте отъ скоро врѣме въ този парламентъ; позволете ми, вие ще чуете сега нѣща, които ще Ви поучатъ.

Отъ земледѣлцитѣ: А-а-а! (Смѣхъ)

В. Димитровъ: Да, ще Ви поучатъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Въ всѣки случай, интересно е българскиятъ народъ да чуе, че вие не сте за подписването на мирния договоръ, . . .

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Въ който участвуваха и тѣ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: . . . че г. Янко Сакъзовъ, който води прѣгговоритѣ, отказва да подпише този договоръ.

В. Димитров: Мене няма да ме смуги, защото азъ не за пръв път стъпвамъ на тази трибуна, г. Даскаловъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Много интересно. Понеже тѣснитъ казватъ: „Ние няма да го подпишемъ“, а вие сега искате да го не подпишемъ, а то значи да почнемъ война.

В. Димитровъ: Тенетозлужитъ е признакъ на малокултурни хора. Ако Вие продължавате . . .

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Има два пътя: да се подпише и да не се подпише договорътъ за мира. Едното е миръ, другото е война.

П. Алексъ: Вие ще го подпишете.

В. Димитровъ: Азъ съмъ тукъ, на трибуната, за да мотивирамъ тоя вотъ.

Х. Ветовски: Чухме.

В. Димитровъ: И прѣди да го мотивирамъ, азъ съмъ длъженъ да направя една историческа справка въ дневникътъ на Народното събрание отъ прѣди 18 години. Защото прѣди 18 години отъ тази трибуна, отъ името на социалистическата партия, тогава единна, ние казахме на парламента, каква трѣбва да бѣде външната политика на България, за да се постигне наистина обединението на това нещастно българско племе.

Т. Караваневски: (Възгласява цѣло)

В. Димитровъ: Моля, моля! — Тогава ние прѣдупрѣждаваме и сега сме на трибуната тукъ, за да прѣдупрѣдимъ.

Г. Даневъ, тогавашенъ министъръ на външнитъ дѣла, въ речепото заседание на 9 май 1902 г. слѣдъ изложението на нашата външна политика, заяви въ Народното събрание: (Чете) „Г. Владимиръ Димитровъ гласира като противенъ идеологъ на външната политика“. А въ края на своята рѣчь г. Даневъ покани Народното събрание съ съединитъ думи: (Чете) . . . и като вѣрвамъ, че тази сесия е посвѣтната, прѣтъ който ще се занимаваме тъй нашироко съ външната политика, обръщамъ още веднѣжъ вниманието на всички, че бъдещето на България не е въ субтимнитъ дискусии, а въ плодотворната дѣятелностъ, за която г. Димитровъ говори“.

Ще ви кажа сега, въ какво се състоеше тази политика и въ какво се състоеше тази плодотворна дѣятелностъ. Азъ ви казахъ, г. г. народни прѣдставители, че съмъ на тая трибуна тукъ, за да обоснова нашия вотъ и за да проследявамъ противъ този договоръ, който ни се налага. Азъ ви казахъ, че въ минало време социалистическата партия е посочвала винаги на парламента и на народа пътя, който трѣбва да слѣдва нашата външна политика, ако иска да види нашето племе обединено. Резултатътъ отъ противната политика, отъ политиката на липкане ту въ водитъ на троенъ съюзъ, ту въ водитъ на антагата — този резултатъ е днешниятъ договоръ, този резултатъ е погребаването на българскитъ идеали, този резултатъ е погребаването на България, този резултатъ е икономическото ѝ поробване и загубването на всяка политическа независимостъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Григоръ Василевъ бѣше тогава въ нашата партия и проповѣдаваше тази политика.

В. Димитровъ: Моля, моля! Никога нашата партия, г. Стамболийски, не е проповѣдала тази политика, която се водила правителствата на България.

Н. Томовъ: А въ 1915 г.?

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Ами г. Сакжеовъ не е ли искалъ Родосто? Григоръ Василевъ какво поддържаше?

В. Дамяновъ: Адресирайте се къмъ демократическата партия — тамъ е той.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Той бѣше вашъ тогава.

П. Алексъ: Защо сега не е нашъ? На-ли тъкмо по този въпросъ той сега не е нашъ? Това Ви е пѣвѣстно.

В. Димитровъ: И азъ ще ви покажа сега цитати отъ дневникътъ, за да видите, че тъкмо нашата политика е била онаи права политика, която можеше да ви доведе до обединението на българското племе. Че това е така, достатъчно е да ви цитирамъ отъѣлни пасажъ, а който иска, няма освѣтъ да прочете цѣлата тая рѣчь, въ която социалистическата партия излагаше своето гледище по външната политика. Ние ви прѣдупрѣждавахме тогава, и парламента, и народъ, че не сме съгласни. . . .

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Това бѣше и нашето гледище.

В. Димитровъ: И за васъ ще дойда, г. Стамболийски. . . . ние ви прѣдупрѣждавахме тогава, и народъ, и парламента, и казахме: (Чете) „Азъ не съмъ на мѣстното на г. Каравелова, че ние ще биемъ, ще поразимъ сърбинъ. Не; ако ние продължаваме да биемъ сърбинъ, ако ние продължаваме да биемъ роминъ, ако продължаваме да се скимъ на Балканския полуостровъ съ нашето юначество, съ нашия милитаризъмъ, бѣдетъ увѣрени, че ние копаемъ гробъ на България“. . . . (Ржкомтѣкане отъ широкитъ социалисти) — това сме казвали ние въ 1902 г. — . . . да не работимъ за койното социално развитие“. По-нататъкъ: „Една малка държава, каквато е нашата, една държава, която сега е въ началото на своето развитие, има интересъ да бѣде въ добри отношения съ всички голѣми държави, но най-голямъ интересъ за койното икономическо и културно развитие е да бѣде тя въ най-добри отношения съ съседнитъ държави. . . .“ — Не правимъ ли това, се казва, водите ли противната политика, политика на завоевания, ние водите страната къмъ пропасть. (Ржкомтѣкане отъ обединенитъ социалисти)

Това сѫ прѣдупрѣжданията, които сѫ правени въ 1902 г.

По по-нататъкъ ние сме прѣдупрѣждавали отъ тая трибуна, ние сме казвали, че (Чете) „България трѣбва да пригърне една политика, която води къмъ сдруженно на балканскитъ държавини, политика, която не може да има друга форма, освѣтъ Балканската федерация“.

(Прѣдседателското мѣсто заема подпрѣдседателъ г. Н. Атанасовъ.)

Но идвамъ на фамозния македонски въпросъ. И по него ние сме ви прѣдупрѣждавали, и по него ние сме прѣдупрѣждавали парламента и народъ. Ние знаехме още тогава, че българската армия, че българскиятъ въоръженъ народъ, юначенъ и необходимъ, ще изгълъни своя дълъгъ на бойнитъ полета; ние знаехме, че той ще върви отъ побѣда на побѣда, но ние знаехме друга една велика истина, ние знаехме една истина, а тя е, че, какъ и побѣди да има нашата армия, не е отъ факторитъ — нито българскитъ държавини — който ще даде възможностъ на българскитъ държавини да задържатъ земитъ до Чаталджа, да задържатъ земитъ до Албания, Елбаганъ, да задържатъ Солунъ, да задържатъ Добруджа, да задържатъ Моравско. Не, има други фактори по-голямъ. Тѣ сѫ факторитъ, които днесъ ви налагатъ този миръ. И тогава ние пакъ прѣдупрѣдихме българското правителство и парламента да си не играятъ съ македонския въпросъ, да си не играе съ македонския българинъ; и тогава ние прѣдупрѣдихме и правителството, и неговата политика на завоеване, неговата политика на милитаризъмъ, неговата политика на дръкване шапши може да докара гроба на България, може да завлѣче въ пропастъ България. И днесъ, г. г. народни прѣдставители, азъ съмъ тукъ, не само за да обоснова вота на моята партия по въпроса за одобрението на договора. Ще дойде време, когато партията ще си каже думата и по външната политика, която трѣбва да се слѣдва слѣдъ катастрофата на България.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Сега трѣбва да се каже.

В. Димитровъ: Сега не е време. Когато дойде бюджетътъ, г. Даскаловъ, тамъ ще Ви кажемъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Сега открито да се каже.

В. Димитров: Не сега, но пакъ открито ще я кажемъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Сега я кажете.

В. Димитров: Позволете.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Не искате, защото до бюджета има три-четири мѣсеца.

В. Димитровъ: Не му е тукъ мѣстото. Сега съмъ азъ повдигналъ тукъ на трибуната да ни кажа, защо, първо, ние не ще гласуваме договора и за какво ние протестираме, и да ви прѣдупрѣдя на нова смѣтка, както сме прѣдупрѣждали въ 1902 г. Първо, ние ще гласуваме противъ договора, затова, защото той е дѣло на капиталистическия империализъмъ на антантата, (Ржкоплѣскане отъ обединенитѣ социалисти) той е дѣло на отмъщение, той е дѣло на наказанье, той е дѣло, съ което се връзва въ окови единъ младъ, демократиченъ народъ, на когото се отмъщава за лудоритѣ на неговия царъ и на неговитѣ правителства. (Ржкоплѣскане отъ обединенитѣ социалисти)

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Защо мълчахте тогава, когато той правеше своитѣ лудории?

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Защото имаше затвори.

В. Димитровъ: Моля. — Азъ съмъ тукъ да протестирамъ противъ този договоръ, не само защото той касае тѣлото на България въ териториално отношение, азъ съмъ тукъ, и като добруджанецъ, и като македонецъ, да протестирамъ не само противъ ония, които хвърлиха въ робство и Македония, и Добруджа, но азъ съмъ тукъ същевременно да протестирамъ отъ името на моитѣ другари отъ Поморавинско, които тукъ ще стоятъ да наумѣватъ Елизасъ и Лотарингия на Франция, която сложи подписа си върху този договоръ.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Ако бѣха Пастуховъ и Сакжзовъ на министерскитѣ мѣста, щѣхте да го гласувате.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Една фактическа грѣшка. Между депутатитѣ на Франция, стѣлъ гласуването на елизасъ-лотарингския въпросъ, помнитѣ ли какво стана? Вие не биваше да повдигате този въпросъ.

В. Димитровъ: Моля. — Ние, социалиститѣ, прѣдупрѣждаваме нашитѣ властици и нашия народъ отъ тая гибелна политика, която сѣ водили досега и която гибелна политика ни дава резултатъ този договоръ, който хвърля България въ пѣдрата, въ пазвитѣ на Родопитѣ и на Балкана, който я откъсва отъ топло море, което нѣщо я прави една държава, която да не може да се развила и икономически, и стопански. Ние сме длъжни да прѣдупрѣдимъ правителството, сегашното, като му наумѣваме старитѣ истини, които сме му казвали, защото то отъ прѣдупрѣждения трѣбва да вземе най-подиръ.

Ние се върнахме, г. г. народни прѣдставители, миналата година въ априлий съ мой другаръ Сакжзовъ отъ Бернъ. Ние прѣдупрѣдихме тогава българското общество, ние прѣдупрѣдихме и българското правителство, че се връщаме песимисти. Това бѣ Теодоръ Теодоровъ и неговитѣ другари, които поддържаха единъ неоснователенъ оптимизъмъ, който заблуждаваше душата на народа ни. Резултатитѣ сѣ тѣзи. Ние сме длъжни и сега, отъ тая трибуна, когато протестираме противъ договора, наложени ни отъ капиталистическия империализъмъ на антантата и на нейнитѣ малки сателити, съюзници, на нова смѣтка да ви прѣдупрѣдимъ да си не играете много съ голѣма политика; ние сме длъжни да прѣдупрѣдимъ всица ви — както г. Теодоръ Теодоровъ прѣзъ априль мѣсець. — да не бъдете оптимисти, ние сме длъжни да прѣдупрѣдимъ и г. Стамболийски, намѣсто да търси Цариградъ въ расото на папата, или въ берсалерската шапка на Нити, или въ мундира на генералъ Дебре, да се прѣдаде на туй, което сме казвали въ 1902 г. — на вжтрѣшно обновление на народа, на първо на неговитѣ рани, да тури точка на тая гражданска война, (Ржкоплѣскане отъ обо-

единенитѣ социалисти) да спре стачката, да пристѣпнѣ къмъ реформи, да пристѣпнѣ къмъ създаването на единъ редъ, на единъ миръ съчетанъ съ свободата...

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Вие не щете миръ, помъ не ще гласувате.

В. Димитровъ: ... и съ социалната правда, която запозовава широкитѣ народни маси, граждански и селски, за да може българското тѣло, за да може българскиятъ оптимизъмъ да укрѣпне и да заживѣе единъ животъ на основа на социално прѣустройство и на култура, защото, пакъ помтарямъ да ви прѣдупрѣдя, както въ 1902 г., отъ името на социалната демокрация, не върните ли въ този път, бъдете увѣрени, че вие ще си счупите главата, но малко е, че можете да счупите главата и на тая България, която ви е останала по тѣхния договоръ. (Ржкоплѣскане отъ обединенитѣ социалисти)

Г. г. народни прѣдставители! Отъ името на нашата група азъ протестирамъ противъ този насилнически, противъ този жестокъ миръ, противъ този миръ на наказание, който се налага на насъ. Отъ името на сѣщата група азъ протестирамъ за отнемането на Вѣло-море и на Поморавинския окръгъ. Отъ името на сѣщата група азъ приканвамъ правителството да влѣзе въ пътя на легалността, да влѣзе въ пътя на мира, състанъ съ свободата и съ социалната правда, въ пътя на реформитѣ...

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Безъ подписване на мира.

В. Димитровъ: ... и да-дале възможностъ на широкитѣ народни маси да се трудятъ да обновятъ стопански, културно и политически тая страна. (Продължителни ржкоплѣскания отъ обединенитѣ социалисти)

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Добръ, но безъ подписване на мира какъ ще стане това?

В. Димитровъ: Ние не сме съучастници на вапнитѣ прѣстѣпления. (Ржкоплѣскане отъ обединенитѣ социалисти)

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Вие искате миръ безъ подписване на мира, вие искате войната. (Възвуждение отъ обединенитѣ социалисти) Ние искаме да чуемъ отъ васъ: да подписомъ ли мира, или да не го подписваме — това искаме да знаемъ.

П. Величковъ: Това е послѣдствие на вашата политика, г. министре. Послѣдствията вие си ги телете. Ние не ви съвѣтваме да не подписвате Подписето вие, които създадохте това положение, отговорността е ваша, защото миритѣ е рожба на вашата политика.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Българскиятъ народъ не чуе вашето мнѣние, че вие, тѣсни и широки социалисти, сте противъ подписването на мира. Вие искате да хвърлите страната въ една анархия вие искате да я вкарате въ една нова война. (Ржкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ) Вие сте военнлюбивитѣ въ тая страна, вие не искате миръ, вие не искате спокойствие въ тази страна. (Ржкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ) Българскиятъ народъ не чуе истината, а тѣ е, че вие не желаете той да се измъкне отъ свѣтовната война, че вие искате да останемъ и занарѣдъ въ война. (Ржкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ)

Отъ обединенитѣ социалисти: Това е лъжа!

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Вие искате да продължи окупацията, вие искате да оставите плѣнницитѣ да стоятъ въ далечни страни. Това искате вие, тази е вашата политика, нека я чуе българскиятъ народъ и вие, (къмъ земледѣлцитѣ) утрѣ, когато си отидете, кажете на българскиятъ народъ, че тѣзи хора (къмъ обединенитѣ социалисти и комуниститѣ) не искатъ да подписнатъ мира; нека той го чуе и ги прикове на позорния стѣлбъ. (Ржкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ)

Отъ комуниститѣ и обединенитѣ социалисти: О-о-о!

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Вие искате нашитѣ плѣнници да стоятъ въ солунскитѣ лагери, вие искате тамъ вѣчно да останатъ.

П. Величковъ: Това е една демагогия, която нѣма да ви помогне, г. министре.

Прѣдседателствуващъ Н. Атанасовъ: (Звъни) Моля ви се!

Х. Пуневъ: Ние не желаемъ война съ съглашението, ние искаме въ България да настане миръ. (Шумъ)

Прѣдседателствуващъ Н. Атанасовъ: Тишина, г-да, моля ви се!

Има думата г. Григоръ Василевъ.

Г. Василевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Азъ излъгахъ на тази трибуна, за да кажа само нѣколко думи и да прочета единъ протестъ отъ името на нѣколко депутати отъ различни групи — отъ групи на правителството и отъ групи на оппозицията — по въпроса за отнемане на български земи, не само нови, но и стари, тѣзи, които 40 години, а нѣкои отъ по-късна дата, сѫ били частъ отъ нашата държава.

Договорътъ за мира е днесъ почти въ същата форма, както той бѣше въ своя проектъ. По този проектъ отъ нашата група г. Малиновъ каза своето мнѣние. Той е толкова съсипателенъ и толкова страшенъ, щото ако ние бихме го разглеждали много дни наредъ, пакъ не бихме успѣли да изчерпимъ неговото съдържание. Ще ни тегне той навѣрно дълго време, ще го проучимъ въ най-големитѣ подробности, ще ги опитаме, ще ги изплащаме, и заради туй въ този моментъ, струва ми се, нито е възможно, нито е необходимо да влиземъ въ тѣзи големи подробности. Менѣ ми направиха много тажко впечатление прѣждоговорившиятъ мои колеги само въ едно отношение: защо тѣ се ограничиха изключително да виждатъ нашитѣ партийни разлогласия, да виждатъ извършени грѣшки на една или друга партия, на една или друга личност. Азъ лично бихъ желалъ да влизъ въ една много подробна полемика за тая война и за тая катастрофа, но смятамъ, че бихъ унижилъ васъ и прѣди всичко себе си, ако въ този моментъ направя това. Има какво да се чете и за прѣди войната, има какво да се чете отъ септемврий 1915 г., когато войната избухна, има какво да се чете отъ дневниците и отъ пресата на различни партии, които тукъ сѫ прѣдставявани прѣвъ време на войната, има какво да се чете около примирieto, известно и неизвестно, знаемъ и това, което става отъ примирieto насамъ, но днесъ азъ искамъ да видимъ прѣди всичко волята, присъжда на ония, които принудиха нашия делегатъ, делегатътъ на България, безразлично какъ се казва той, да подпише този ужасенъ миръ. И азъ искамъ да оставя прѣдъ васъ единъ въпросъ. На 1915 г. Радославовъ бѣше отговоренъ, Фердинандъ сѫщо тѣ бѣха орадия на австро-германската политика. Но нѣма ли, извънъ българскитѣ партии и българската държава, глава, още нѣкой отговоренъ за този моментъ и за тласването на България къмъ централнитѣ сили? Има. Това е дипломатията на антантата, на тройното съглашение, както тя сама го знае и ще го признае, както историята ще го подчертае съ много дебели букви. Въ септемврий 1915 г. неоднократно шефове на партиитѣ, по-малки и по-големи хора, посочваха на антантата, на нейнитѣ прѣдставители въ София — на четиримата пълномощни министри — да не улесняватъ играта на Австро-Германия. Прѣдставителитѣ на антантата, за тѣхна честъ, тѣзи, които бѣха въ София, напълно сподѣляха тоя възгледъ; тѣ, обаче, получиха заповѣдь да запуснатъ България. Тѣ не искаха това, тѣ телеграфираха противъ това, тѣ съобщаваха, че по този начинъ антантата подпомага на Германия и Австрия да получаватъ една голѣма дипломатическа победа, макаръ тя да не може постѣ въ течение на годинитѣ, да даде и военната победа на тѣзи сѫщитѣ сили. Съ призната на нашата катастрофа прѣдставителитѣ на антантата по заповѣдь улесниха Австрия и Германия да продължатъ войната съ двѣ години или двѣ години и половина. Това трябва ние да напомнимъ — като запазимъ по-големитѣ подробности за по-спокойни дни — на ония, които ни прѣдлагатъ този договоръ.

С. Момчевъ: Мисля, че партията ви не е съгласна съ това.

Г. Василевъ: Партията е напълно съгласна по тоя въпросъ. Вие не сте чули тогава г. Малинова!

С. Момчевъ: Много добръ знаа.

Г. Василевъ: Тѣмо г. Малиновъ бѣше, който имъ казваше всѣки денъ до 21 септемврий: „Недѣйте бѣга отъ България. Защото, ако вие избѣгате, кого улеснявате? Безспорно, улеснявате Фердинанда, като агентъ на Австрия и Германия“. Когато въ „Народни права“ пишеше антрефиле да се даде Малиновъ подъ сждъ като прѣдатель, защото въ врѣме на мобилизация и мимо волята на правителството, което единствено било отговорно прѣдъ законитѣ въ страната, водѣлъ прѣговори за една друга политика, ...

Т. Цеконъ: И тя бѣше прѣдателска.

Г. Василевъ: ... тогава антантата трѣбваше да разбере, че тя съзнателно подпомага политиката на Германия.

Минавамъ сега на втори пунктъ. И двамата господа казватъ: „Да-ли сме отишли съ Германия, или сме отишли съ антантата, да-ли сме побѣдители или побѣдени — все равно, ние щѣме да бѣдемъ въ сѫщото положение“. Това е една така плоска и глупава лъжа, че не знамъ, заслужава ли да се разглежда прѣдъ единъ парламентъ.

Т. Петровъ: Войната отъ 1912—1913 г. какво ви показва? Бѣхме съ антантата, бѣхме побѣдители, и пакъ ни биха.

Г. Василевъ: Въ 1912 г. антантата, г-не, не воюваше — разберете това — а воюваха балканскитѣ страни. И понеже върху войната отъ 1912 г. азъ съмъ говорилъ, сега искамъ да изчерпя този въпросъ, който ни занимава, само въ десетъ минути — ние направихме голѣма анкета, и може твърдѣ много да се приказва — сѫга по тая война азъ не искамъ да се отвлечамъ; азъ говоря специално за международния конфликтъ, и вие ми казвате: ако бѣше успѣло другото гледище — България да трѣгне съ антантата — тя пакъ щѣше да бѣде въ сѫщото положение.

В. Мулетаровъ: Да!

Г. Василевъ: Това не е вѣрно. Войната щѣше да свърши най-късно на 1916 г.

Отъ комуниститѣ: А-а-а! Това е въпросъ.

Г. Василевъ: Това е така за онзи, който иска да цѣни международното положение. И за да ви посоча, че това не е само българско мнѣние, азъ мога да ви кажа чужденци, не отъ Европа, а отъ Америка, официални лица на Франция и Англия, засмаши високи постове, които единодушно заявяватъ, че българската намѣса наистина продължи войната. Само че добри оевдомениитѣ отъ тѣхъ знайтъ, защо България по силата на необходимостта, е отишла съ централнитѣ сили, кой е подпомогналъ Радославовъ и Фердинанда въ тѣхната роля на агенти на Германия, или най-сетнѣ въ тѣхното ксоголедство да вървятъ на всѣка цѣна съ Австро-Унгария и Германия. Ако България бѣше отишла съ съглашението, съ съсѣдната империя Турция щѣше да бѣде ликвидирано въ мѣсець два, въ Европа щѣха да останатъ двѣ държави да воюватъ, Австрия и Германия, които, както нѣколко пати съмъ го казвалъ отъ тая трибуна, не по военни само съображения, а по стопански причини, не можеха да продължатъ тая война по-късно отъ 1916 г.

Нѣкой отъ комуниститѣ: И за това сте били при Жекова.

Г. Василевъ: Азъ съмъ билъ винаги съ тия убѣждения, които днесъ изповѣдамъ. По отношение на Жекова ще ви отговоря, че азъ не съмъ длъженъ да ви обяснявамъ защо познавамъ този или онзи, защо съмъ приятелъ съ този или онзи.

Въ 1916 г. Германия и Австро-Унгария не можеха да издържатъ повече, защото онова, което тѣ имаха като свои стопански резерви за производство за нуждитѣ ватрѣ въ страната и за производството на нуждитѣ на войната, бѣше вече на изчерпване, и Австро-Унгария и Германия започнаха да черпятъ въ най-големъ процентъ суровитѣ материили отъ окупирана Сърбия, къмъ края на 1916 г. вече отъ окупирана Романия, отъ България, отъ Турция съ цѣла Мала-Азия, а слѣдъ 1917 г., ако се не лъжа, започнаха да черпятъ такива източници и отъ болшевишка Русия. Но по тия именно съображения войната щѣше да

свърши по-скоро, България щеше да бъде победителка, и във всеки случай нейното национално единство въ пълен или частичен, непълен размер, щеше да бъде реализирано.

Б. х. Сотировъ: А какво щеше да кажат Ромъния, Сърбия и Гърция?

Г. Василевъ: Г-да! Дълженъ съмъ да заявя тукъ високо, за да няма съмнение у ония, които сж противници на тази мисълъ: винаги съмъ билъ и ще бъда за българското национално обединение.

Б. х. Сотировъ: За миражъ.

Г. Василевъ: За васъ това е миражъ, за мене това е една цѣль свещена, която стои надъ всичко, и надъ този парламентъ.

Б. х. Сотировъ: Това не прѣчи да бъде миражъ.

Г. Василевъ: Въ моментъ очн България, като държава, независимо отъ правителствата, независимо отъ партията, поспри нашата история отговорностъ не само за себе си, но и за цѣлото българско племе. Кой е водилъ добра политика, кой е правилъ умни, кой опасни съюзи, кой е докаралъ катастрофата — това е другъ въпросъ, който азъ не отпичамъ, но който не изчерпва всичко. А България, до когато съществува, трѣбва да поеме тая своя задача: да прѣдставява българския народъ, говорещия и чувстващия на български езикъ и живящия на български прѣлъ историята и прѣлъ свѣта. И тѣмо днесъ, когато договорътъ наново потвърждава несправдливъ на берлинския договоръ, ние сме длъжни да заявимъ: Македония си остава българска страна по своя националенъ характеръ; насилието въ Нѣкои не може да има чуждѣщата сила и могъществото да обърне Македония на една сръбска или гърка по народностъ страна. Това не е по силнитъ на никого отъ ония, които подписаха този договоръ. Това ежното важи за българска Добруджа, това ежното важи за българска Тракия. Това сме длъжни ние да заявимъ днесъ въ деня на нашето най-голямо нещастие.

Дълженъ съмъ, прѣди да прочета своя протестъ — защото азъ ще свърша ей-сега — да кажа само още едно нѣщо. Когато говоримъ за нашия договоръ за миръ, когато говоримъ за несправдливъ, който се вършатъ върху насъ, когато гледаме резултата такъвъ, какъвто е, въ този чудовищенъ видъ, не бива да губимъ не само самообладание, но не бива да губимъ присъствие на духа, не бива да губимъ прѣдвидливостъ, не бива да забравяме извѣстни нѣща, които стоятъ за насъ колквитъ. Е добръ, този договоръ е наложенъ въ конференцията на мира отъ едно болшинство, обаче не всички, които го подписаха, желали да го подписатъ — има, които протестираха, има, които заявяваха, че това е едно прѣстѣпление да наложатъ на България такъвъ миръ. Нѣма защо да споменавамъ имена, да споменавамъ даже отделни държави, но дълженъ съмъ — за да бъдемъ честни прѣлъ себе си, прѣлъ нашата история и прѣлъ ония, които не сж забравили правото въ този моментъ — да подчертая: не всички съзнателно участваха въ този договоръ; имаше, които ежно така по необходимостъ се съгласиха да го подписатъ.

(Прѣдседателското мѣсто заема подпрѣседателътъ г. А. Оббовъ)

И върхътъ на несправдата това е, че слѣдъ като биле отказано на България да получи своето национално обединение въ тия рамки, както бѣ казано отъ правителството на Малинова още прѣди катастрофата — започнете го добръ — прѣди да се знае абсолютно нищо за голѣмото нещастие, което иде отъ южния фронтъ — въ отговоръ на потата на Бурияна, че България не е искала нищо друго, освѣтъ своето национално обединение, въ истинскитъ граници на това обединение, какъто не може да има споръ, че земитъ сж населени отъ българи; слѣдъ като ни се отне това справедливо и необходимо обединение, слѣдъ като ни се налагатъ финансови, икономически и общо-стопански клаузи, които ни принизаватъ до положението на едно плѣбническо депо, въ което разпоредителъ ще бъде чужденецъ, който разпоредителъ ще отправя тоя да

работи, оизи да плаща, оизи да получава, парламентътъ ще дѣйствува така, а правителството — по другъ начинъ, и т. п., и т. н.; слѣдъ като посегнаха по единъ начинъ несогласителенъ на нашата войска, върху мнѣнието на военнитъ експерти на самата алганта, на самата конференция; слѣдъ като се намѣсиха въ нашата съдебна властъ, и въобще въ цѣлото наше съществуване, за да ни иматъ на разположение, като единъ безправенъ робъ, като единъ новъ видъ колония на съгласението и, може би, на малкитъ съюзници на съгласението, надъ всичко отгорѣ, като въскъ, като единъ трѣтенъ вънѣщъ, поставиха на България и нейното разпореждане даже въ ония прѣдѣли, въ които тя бѣше до войната. Отпоса ни ивица на западъ безъ никакво съображение, безъ никакъвъ разумъ, съ едно цинично насилие, . . .

К. Пастуховъ: (Ржкоплѣска)

Г. Василевъ: . . . и слѣдъ цѣлата измама, която съгласението прояви спрѣмо българския народъ. Защото, нѣдѣтъ забравя, алгантата и нейнитъ първостепенни държавници — нѣкои отъ тѣхъ днесъ още ръководители въ своитъ страни — педнократно прокламираше, че тя нѣма желанието да наложи миръ на насилие, миръ, който си протворѣчелъ на принципитъ на националността. А тия принципи не сж заминали, тѣ сж свещени днесъ не само тукъ, не само въ Европа; тѣ сж свещени даже въ една болшевишка Русия.

Б. х. Сотировъ: Само въ болшевишка Русия.

Г. Василевъ: Моля, оставете ме да се изкажа, както азъ мисля. — Даже въ болшевишка Русия, казвамъ. Ако въ други отношения азъ съмъ правилъ отъ тукъ много остри критики — справедливи или не, то е другъ въпросъ, ние можемъ да цѣлимъ това, азъ ще кажа моето мнѣние — по този въпросъ даже и тамъ се наложи по силата на националния инстинктъ едно разбиране, което е неотклонно за всѣки народъ, който се уважава. Отъ момента, когато ние нѣма да уважаваме националния принципъ, ние не сме народъ, ние сме едно стало, най-много ние сме едно население. Тѣзи принципи бѣха уважавали отъ алгантата — днесъ тя ги тѣпче и ги тѣпче толкова повече, колкото е по-голямо несъответствието между конференцията, която прѣдставява свѣта, и малката България, която има задъ себе си само правото, винаги неоспорвано и винаги признавано ней.

Нѣкой отъ комунистѣ: Тя никакъ не уважава тѣзи принципи.

Г. Василевъ: Азъ смятамъ, че конференцията съ тоя миръ не прави голѣмо дѣло. Защото, ако цѣлиятъ свѣтъ, въ лицето на най-просвѣтенитъ и най-силнитъ държави, се е обединилъ въ Парижъ и е изгубилъ една въ седмици, за да ни прѣдстави тоя договоръ по отношение на единъ мъничкъ народъ, едва развиващъ се отъ 40 години, това не е никакъвъ успѣхъ, това не е никакъво достойно дѣло — напротивъ, мирътъ е унижтеленъ за насъ, но той още повече унижава ония, които го налагатъ въ тази безчовѣчна и жестока форма. (Ржкоплѣскане отъ управляющия блокъ и демократитѣ) Западната ивица отъ България ни взематъ, за да приближатъ сръбитъ на единъ изстрѣлъ до София. Има сръбски официални прѣдставители, които заявиха въ конференцията — ако не въ конференцията, но чрѣвъ други лина това стигна до конференцията — че отнемането на западнитъ краища на България не се опардава нито отъ стратегическа, нито отъ нѣкаква друга необходимостъ; напротивъ, тия сръбски прѣдставители заявиха, че тая жертва, която се налага на България, ще тежи извънредно много върху сѣдѣщитъ отношения между Сърбия и България, и затова тѣ сж противъ тази жертва, която се иска отъ България.

Нѣкой отъ обединенитъ социалисти: Само социалиститѣ въ Сърбия го казватъ.

Г. Василевъ: Напротивъ, това е единъ генералъ. Не е мой приятелъ, но го познавамъ, зная само името му; но вина по официаленъ начинъ неговото мнѣние, и това му прави честь.

Нъкой отъ обединенитѣ социалисти: Изключение.

Г. Василевъ: Така сѣщо, казвамъ, отнематъ ни нашия изходъ на море. Не желая да убѣждавамъ българското Народно събрание, че това е сѣщо така една велика неправда. Погледнете картата и ще разберете това. Единъ френски полковникъ, Морелъ — сега мога да го пазова, началникъ на шаба на Кретена — на заминаване за Франция казвалъ: „Какъ могатъ да ви взематъ Деде-Агачъ? Това могатъ да го направятъ само луди хора; за това нѣма нужда отъ аргументи — вземете една релефна карта на България, затворете очи и слѣдете съ прѣстѣ по рѣкитѣ, по Марица: Деде-Агачъ, тобѣва да бѣде български. И при това, казва, погледнете Тракия — ние тамъ лѣтувахме — тя е пуста“. Азъ му казахъ: „Гърцитѣ ще я обработватъ“. — „Не, казва, тѣ знаятъ да управляватъ ладии и да продаватъ мастика, а за земледѣлие не ги бива. Даже по това съображение — за да има тукъ градина, а не пустиня — Тракия трѣбва да бѣде българска“.

Г-па! Историята не е приключила своята книга. Който желае, нека падне въ отчаяние, който се надѣва на болшевизма, да му вѣрва, но ще бѣде позволено намъ, които не желаемъ да се отчайваме и които не сме още убѣдени болшевики, да имаме напѣтъ убѣждения, че по други начини, въ единъ другъ редъ и чрезъ други сръдства сѣ пакъ България и българскиятъ народъ ще се надѣватъ на по-добри дни. България, въ всеки случай, не желае да се самоубива; свѣтътъ не ще може да я убие; той ще разбѣе много отъ своитѣ грѣшки. Народитѣ ще живеятъ още, и ние ще бѣдемъ щастливи, може би въ кратко, може би въ по-късно време да видимъ поне намало на погрешка на тия неправди.

Нѣколко души колегити, както ви казахъ, отъ различни партии, потресени отъ цѣлия договоръ за миръ и специално отъ ония клаузи, които засѣчатъ западната граница и Бѣломорска България, отправяше къмъ Народното събрание слѣдующата декларация-протестъ, съ молба да намѣримъ, чрезъ тоя протестъ, и вашето единодушно одобрение. (Чете)

„Подписанитѣ народни прѣдставители, родени или избрани въ областитѣ, които, споредъ подписания въ Нъкой миръ, се откъсватъ отъ българското отечество, считаме за свой священный дългъ да протестираме най-энергично сръщу постановленията на този договоръ, който не само оставя подъ робство български земи, признава като такива отъ всички познавачи на балканскитѣ въпроси и отъ редица международни актове, но откъсва отъ живота тѣло на България западнитѣ крайща отъ Видинско, Кулско, Парибродско, Трънско, Босилеградско и Струмишко, както и бѣломорското и крайбрежне съ естественния излазъ на море.

„Такъвъ договоръ не може да бѣде приетъ доброволно отъ нашия народъ, защото е актъ на насилие и пълно отрицание на принципитѣ на националното самоопредѣление.

„Ние заявяваме, че Народното събрание, правителството и цѣлата българска нация сж въ пълно единодушие въ своето възмущение, противъ този насилнически миръ въ неговата цѣлостъ, и той ще бѣде заклейменъ като такъвъ и прѣдъ свѣтъта на просвѣтенитѣ народи и историята“. (Ръкоплѣскане отъ управляющия блокъ, демократитѣ и радикалитѣ)

М. Такевъ: Вѣрно!

П. Аленовъ: Г. Василевъ! Азъ и още нѣколко души мои другари сме подписали тоя протестъ. Дълга да заявя, че ние подписахме протеста и сме солидарни съ неговото съдържание; мотивировката, обаче, която Вие направихте, тя е лично Ваша.

Г. Василевъ: Тя си е моя, разбира се.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: Има думата г. Евтимъ Николовъ.

Е. Николовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Като струмишки прѣдставителъ, считамъ за необходимо да кажа и азъ нѣколко думи по самия позоренъ миръ.

Договорътъ за миръ, който се поднася тукъ на разглеждане, е безспорно единъ позоренъ договоръ, резул-

татъ на позорната политика на всички управляващи български политически партии. И социалната демокрация сръщу самия миръ, така сѣщо и сръщо общата политика безспорно не може да не изкаже възмущението си, както на всички буржоазни партии, които докараха този позоренъ миръ. Но изгледитѣ за послѣдствията отъ този позоренъ миръ за страната не трѣбва да отчайватъ българския народъ. Ако досега българскиятъ народъ, въ болшинството си, се луташе по различнитѣ буржоазни партии и имъ даваше своята поддрѣпка, за да го тикатъ къмъ пропастта, то днесъ вече, слѣдъ тази катастрофа, българскиятъ народъ, работниятъ народъ се издига до едно по-високо съзнание, той ладига други политически партии на историческата сцена, като важни фактори въ политическия животъ, той издига трудовата демокрация сръщу буржоазната демокрация и тази трудова демокрация ще смачка главата на буржоазната демокрация.

Нъкой отъ земледѣлцитѣ: Фалшива демокрация!

Е. Николовъ: Безспорно, фалшивата демокрация е тукъ. (Сочи групитѣ на буржоазнитѣ партии)

Сжиятъ отъ земледѣлцитѣ: Маскирапата.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: (Звъни) Моля Ви се, не прѣкъсвайте.

Е. Николовъ: Г. г. народни прѣдставители! Съгласенъ напълно съ прѣждоговорившия нашъ другаръ, който обрисова обстойно нашето гледище по този миръ, азъ считамъ само за длъжностъ да кажа, че социалната демокрация, като не се отчайва за бѣдѣшето на страната, имайки прѣдъ себе си този позоренъ договоръ, тя държи, тя има прѣдъ себе си и свѣтлата перспектива, че България ще бѣде спасена пакъ, въпреки всичко, но не съ досегашната политика, а съ засилването на социалната демокрация. И ако има нѣкой тукъ моралното право да се възмущава отъ този позоренъ миръ и да протестира, не сж партияитѣ, които докараха този позоренъ миръ, не е днесъ сѣщо така и земледѣлското правителство, което има моралното основание да протестира сръщу този миръ, защото — и тукъ трѣбва да си кажемъ истината — ако тройниятъ съюзъ бѣше излѣзълъ побѣдителъ, кой знае какъвъ миръ, отъ буржоазно-морална точка зрѣние, би се наложилъ отъ наша страна на Сърбия, Гърция и Романия. Ние знаемъ тукъ, отъ тази министерска маса, какво приказваше Радославовъ: „Долѣто е стѣпилъ български кракъ, българско ще си остане“, въпреки протеститѣ на социалната демокрация. Но, казвамъ азъ, земледѣлското правителство нѣма моралното право да протестира, не само за това, че тогава, въ оня моментъ, то мълчаливо одобряваше политиката на Радославова. . . .

Нъкой отъ земледѣлцитѣ: Лъжете!

(Прѣдседателското мѣсто заема полпрѣдседателтъ г. Н. Атанасовъ)

Е. Николовъ: . . . но и затова, защото това земледѣлско правителство води и днесъ война въ България сръщу работния народъ. (Ръкоплѣскане отъ обединенитѣ социалисти и комунистѣ)

Земледѣлското правителство днесъ масово арестува хората на труда, желѣзничаритѣ и телеграфиститѣ, защото повдигатъ глава за парче хлѣбъ, който имъ отне и отнема това правителство съ агитациитѣ си, селянитѣ да не продаватъ житото си на ниски цѣни, а да чакатъ по-добри врѣмена, за да го продаватъ на по-високи цѣни. Слѣдъ като по-самъ направилъ стачка, като подбуждалъ селянитѣ да не си продаватъ житото, слѣдъ този моментъ вече желѣзничаритѣ и телеграфиститѣ издигатъ мюзунга за повече и по-евтинъ хлѣбъ, а пъкъ земледѣлското правителство ги арестува, и то не само борнитѣ, които стоятъ въ първитѣ редове на борбата на трудовата демокрация, но сѣщо така и тѣхнитѣ жени . . .

Б. х. Сотировъ: И дѣца.

Е. Николовъ: . . . и тѣхнитѣ дѣца, то ги изгонва отъ къщи, то не имъ дава да взематъ на свои сръдства други поделони, да се поделонятъ.

К. Томовъ: Чакайте, ще говоримъ. Вие сте сътрудници на Радославова въ неговата политика.

Е. Николов: Това показва, г. г. народни представители, че вие, които сте готови и за вътрешна война, вие вие сръбски хората на труда, които творят богатствата на страната, вие имате моралното право днес да протестираме сръбски един такъв мир, защото съ туй насърчавате противниците да мислят тъй за нашата страна. Но ние казваме, повтарям аз, че изхождаме от лошото положение, въ което е поставена България, е въ тържеството на работническата трудова демокрация. Закожда вече съзнанието на политическата демокрация. Ако днес едно правителство смъта да тика страната напред, то трябва да дава пълен ход към победата на труда. Днес на вълците-капиталисти, днес на жокерите, днес на всички, които живеят на гръба на работния народ, трябва да им се отнеме експлоатационното жилище, тв трябва да слъзат от историческата сцена, за да може България съ своята трудова демокрация да твори националното богатство. (Възражения от земеделците)

Пръдседателствующ Н. Атанасов: (Звъни)

Е. Николов: Второто нъщо, което ще ви кажа, то е, че ние се надъваме, дълбоко сме увърени, че скоро, заедно съ разширяването, закръпването, въдълбочаването на борческитъ передови редове на работническата социално-демократическата партия и на нейнитъ резерви въ България, се издига, се разширява и международната социална демокрация. Ние виждаме какъ социализмътъ печели почва въ всичкитъ културни страни на Европа. Ние виждаме какъ въ една Германия, страната на кайзера, на лудия кайзеръ, днесъ социалистическото знаме тържествува.

Министъръ д-ръ Р. Даскалов: Ама и то води вътрешна борба: убиха Люксембургъ, и Либкнехта, и стотици хиляди хора.

И. Руневски: Вие провозирате, г. министре. Социалистическото правителство въ Германия не уби нито Либкнехта, нито Роза Люксембургъ, нито нивого. Вие утри, сте въ мирни отношения съ Германия, а провозирате цялото германско правителство по този начинъ!

Министъръ д-ръ Р. Даскалов: Въ една вътрешна война паднаха много спартакисти.

И. Руневски: Вие за втори пътъ шепите една неплътност. Това е недостойно!
Установено е, че офицери съ убиха Либкнехта и Роза Люксембургъ.

Пръдседателствующ Н. Атанасов: (Звъни)

Министъръ д-ръ Р. Даскалов: Питайте твснитъ социалисти, тв ще ви кажатъ.

И. Руневски: Тв мълчатъ.

Е. Николов: Германското правителство съ своята политика дава широкъ просторъ на творчеството на труда, за развитието и засилването на трудовата демокрация. Тамъ е неговата сила, тамъ е силата на социалната демокрация. И когато въ една Франция социализмътъ спечели слъд войната единъ милионъ гласове повече — независимо отъ количеството на неговитъ пръдставители — когато въ една Русия, подъ една или друга форма, тържествува социализмътъ — не е вълнонъ толкова неговиятъ методъ — то ние тогава сме увърени, че скоро ще бъде времето, когато тържествующиятъ социализмътъ отъ различнитъ страни ще се усили повече, когато, наспоредъ неговото усиливане, ще се засили и самиятъ социалистически интернационал, който има за лозунги самоспръдълението на народитъ, независимостта на нациитъ, и когато и българскитъ народъ, въ името на тия лозунги, ще намъри каходъ отъ туй лошо положение, ще намъри спасение въ тържеството на международния социализмъ, на международната социално-демократия. (Ръкоплъскане отъ обединенитъ социалисти) Тамъ е спасението, но не въ тържеството и засилването на буржоазнитъ партии и на капитализма.

Въпреки въ спасението на страната, въ социализма, ние дълбоко и най-искрено протестираме сръбски този по-

зоренъ миръ, като протестираме същевременно и сръбски политиката на всички партии, които докараха днесъ този позоренъ миръ, и извикваме: да живеятъ по-скорошното тържество на социализма и на социалната демокрация! (Ръкоплъскане отъ обединенитъ социалисти)

Пръдседателствующ Н. Атанасов: Има думата г. Петко Стояновъ.

П. Стояновъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни пръдставители! Пръдъ нова сръбца сме на стара и нова България. Пръдложениятъ за одобрение миръ не е нищо друго, освънъ ликвидация, началото ъ, съ всичко онова, което се прави за смътка на българския народъ. Отъ днесъ нататкъ българскитъ народъ ще вземе всичко въ своитъ рацъ и нъма да позволи на ония, които за негова смътка съ правили или биха жопали заналъдъ да правятъ гръхове, да боравятъ отново, безконтролно, съ неговитъ съдбини и да върпатъ гръхове за негова смътка. Защото това, което намъ се пръдлага за одобрение, не е нищо друго, освънъ таксата за гръховетъ които се правиха за смътка на цялия български народъ. Но, колкото тази сръбца да е печална, би трябвало да извършимъ всичко, което е необходимо, та да бъде ти послъдна между стара и нова България. Споменъ, макаръ и сръбенъ, стара България никога повече да не се явява на нашия небосклонъ! Защото, колкото ти би се явила, винаги бждитъ небосклони ще бждатъ затъмнени и толкова повече нашата координирана работа ще бъде смушавана отъ стари смътки и отъ стара злоба! Така си обясняваме ние днешния денъ, когато тукъ, неволно може-би плащали дашъ за стара България, досега говорившитъ пръдставители на партии се помъчиха да направятъ смътка за старото и въобще да откритъ мълнитъ на старитъ смътки. Пръме е вече, казвамъ, погледитъ не назадъ, а напредъ да бждатъ ослънани! Затова, вашето онова, което носи този миръ, е голъма тежестъ. Сръдствата, които намъ се оставятъ отъ великитъ благородци и радители за европейския миръ, съ сръдства недостатъчни, съ сръдства подкосени въ основата си и само търпелието, само упоритиятъ трудъ и систематическата работа на почтения и честенъ български народъ ще може да набави онова, което намъ се отнема. И въпреки всичко това, макаръ този миръ да е единъ отъ най-жестокитъ, които познава историята, макаръ тая разпирва, тая жестока разпирва, която става съ единъ нещастенъ малкъ народъ, да не прави честъ никому отъ ония, които съ прътили своитъ пръдставители да заставятъ българскитъ пръдставители да подписватъ този актъ, все пакъ пръдъ насилнието, което е свързано съ позоръ за ония, които го върпатъ, азъ заявявамъ отъ името на моитъ приятели, че ние ще дадемъ съгласието си да се ретифицира този миръ. Той е насилно, което не може да бъде окачествено и какъто българскитъ народъ и въ най-тъмната олоха на своето съществуване не е търпелъ; но пръдъ бждитъ персонективи ние смъттаме, че по-добъръ миръ, отколкото нова неизвъстностъ. Ние знаемъ, че гръчки дивизии много често споватъ съ гръчки тренове до нашата граница, ние знаемъ, че онова, което е написано въ първата глава на този миръ, е лъжа. Обществото на народитъ не съществува, то нъма да съществува и онова, което е казано въ началото, е едно изобръчение на ипокритството на твзи, които съ създали този позоренъ актъ. Гаранция нъма, гаранция има само за твзи, които съ турили ръка върху това, което съ взели, а гаранция за оскърбенитъ, за униженитъ, гаранция за твзи, които въ продължение на 40 години, ръководени отъ хора, повечето египетски и като търпяха начало единъ чуждъ агентъ, все пакъ полагаха усилия, макаръ често суетни, но все пакъ усилия, да се поправи една друга гръшка, гръшката, станала въ Берлинъ въ 1878 г. — за твхъ гаранция нъма. Все пакъ този народъ заслужаваше по-благосклонно отнасяне за гръховетъ, които правиха неговитъ управници, той не биваше да се поставя въ това положение, въ което е поставенъ. Нашиятъ протестъ е още по-голъмъ: затова, защото българскитъ народъ отново става разпокъсанъ, не защото България е водила една самостоятелна политика, но заради това, защото чръзъ България се е прокарвала чужда политика и тя не е била оставена да върпи своя собствена политика; протестираме накрая на крайщата, затова, защото този голъмъ позоренъ миръ пакъ остава въ робство българи, човъци, говорящи български езикъ и чувстващи себе си българи: и въ Македония, и въ Добруджа, и въ Тракия, и тукъ на самата тра-

нища до Цариград и Трън. Нашият протест е още по-голям заради това, защото даже при онзи мир, който ние бихме сами приели, своите победители и който раз-правата с нас не беше ограничена с нищо — Букурещият мир от 1913 г. — даже там не ни се въз-даха територии толкова и такива, колкото днес ни се въз-матъ. А днес мирът става в Париж, в световната столица, откъдето свѣтлина и правда се претендира, че само излиза. Днешният мир става при посрѣдинството на представители на най-културните и най-великите на-ции, които сж арбитрите на свѣта. И ако при тия арбитри трѣбваше на България да се отнемат и тия територии, които мизерните победители въ 1913 г. въ Букурещ не можаха да ѝ отнемат, то значи, че този мир стои по-долу, по своите качества, и отъ най-лошите мирове, които нашето отечество е било длъжно да подпише.

Насилието иде отъ мѣсто, отъ дѣто най-малко мо-жеше да се очаква, че то ще дойде. И заради това, по на-шето разбиране, като гледаме напредъ въ бъдещето, този миръ не може да просъществува; още днесъ нему е нап-писана съдбата, той ще остане малкъ споменъ за мал-талитета на управниците, които въ началото на XX вѣкъ не сж могли и не сж имали способността да бждатъ въ кон-тактъ съ менталитета на народитѣ, които сж ги оставили и търпѣли да ги управляватъ.

Гаранцията, която ни се дава, е обществото на на-родитѣ. Но ние нѣмаме признатата честъ да бждемъ вклю-чени между тия достойни народи, които влизатъ въ обще-ството на народитѣ; ние сме оглашенитѣ — не огла-шенитѣ, а вънъ сме отъ храма — и нѣкога, може-би, по-бѣдителитѣ ще споминатъ за българския народъ и ще го допуснатъ — нѣма да го поканятъ — ще го допуснатъ да влѣзе въ това общество на народитѣ. И тая гаранция, която си създаватъ господата, които влизатъ вътрѣ като представители на своите народи, е гаранция само за ос-гуряването на насилието. Споредъ чл. 10, чл. 11, чл. 16, нѣкой отъ народитѣ, входящи въ обществото на на-родитѣ, не може да се откаже отъ взаимната борба ерѣщу нарушителитѣ на мира, противъ оня, който обявява война, сж всички. А ерѣщу ови, които води постоянна война въ своите собствени прѣдѣли спрямо подчиненитѣ нему нации, който поставя вънъ отъ законитѣ, всички ови, които не чувствуватъ като побѣдителъ, нѣ всички ови, които не желаятъ да се подчиняватъ на неговото насилие и да се асимилиратъ, обществото на народитѣ обявява ли война? Не. Обществото на народитѣ такова смѣта свои съюзници и тѣ сж наредъ съ най-вѣрнитѣ културни нации. Тоя миръ създава една отъ най-накостнитѣ опе-рации за смѣтка на нашия народъ заради това, защото ако нѣдежлитѣ за онова, което се мислѣше и се очак-ваше, че може да се добие, сж вече сведени на нула, то поне онова, което остава — за честта на тѣзи нации, които съчиниха този томъ — трѣбваше да бжде окръжено въ себе си, да има своята смисълъ. Днесъ границата на българската територия е начертана по върховетѣ на Ро-донитѣ и България е лишена отъ възможността да се дигне до морето тамъ, където побѣдителитѣ ромѣни не смѣхахъ прѣвъ своя генералъ тогава — въ 1915 г. — да на-чертаатъ границитѣ. Днесъ въспрѣщи да свѣземъ на Бѣлото-море — световното море, където ние прѣди сто-тини години сме стигнали национално и стоимъ крѣпко на брѣговетѣ му, и където ние, като самостоятелна дър-жава, можемъ да бждемъ и сме въ съседство съ цѣлия културенъ свѣтъ — днесъ ни казватъ: „Назадъ, по вър-ховетѣ на Родопитѣ!“ Е добръ, съ тия територии, които ни оставатъ, лишени отъ население, лишени отъ пѣтица и съобщения, лишени отъ елементарна възможностъ да жи-вѣемъ стопански и да просперираме, мислятъ ли госпо-дата, които съчиниха този актъ, че съ това се гарантира майтъ въ прѣдстоящото бъдеще?

Другъ важенъ пунктъ, върху който тѣ посегнаха — лествица на пошоро-спокойствие и на нашата сигурностъ въ тѣзи дѣла мизерни граници, които тукъ сж ни оста-вени — е границата, която е сжко така жестоко малтретирана. Ако искашъ тѣзи господа тукъ, на Балканитѣ, да има миръ, ако тѣ още сѣра, не сж въ състояние да възсрѣтатъ честатѣ похождения на придои и ерѣбски дивизии близо и далече до нашата граница, какво могатъ да гарантиратъ тѣ утре, когато бѣдноручно — нѣка това бжде по-скоро, отколкото всѣки може да очаква — взематъ отъ тукъ сво-итѣ войски и си отидатъ? Българскиятъ народъ съ своитѣ 33 хиляди души, оставени да пазятъ вътрѣшния редъ и спокойствие, при тази система, която ни се налага, не е

въ състояние да гарантира сигурността си вътрѣ и да сѣре нападателитѣ на границата, даже тая, която тукъ сж написана. А трѣбва да се признае отъ господата, че на българското племе, отрѣзано и стѣснено въ тия гра-ници, които оставатъ по тукъ приложената карта, трѣ-башо, заради спокойствието на тѣзи побѣдителѣ и специ-ално на нашитѣ събѣди, да се даде възможностъ въ тѣзи тѣсни граници да живѣе културно и да се посвети на своето обновление и на своята демократизация.

Но оскърблението иде още повече отъ това обстоя-телство, че намъ се оказва недовѣрие къмъ способността ни да поставимъ прѣстъпникитѣ на тѣхнитѣ мѣста. Кой трѣбваше да даде най-големъ кредитъ на нова България? Кой трѣбваше да погледне съ довѣрие на възбуждащото се българско племе, което, най-послѣ, при нещастното си намѣри въ себе си възможностъ да отхвърли всѣжави заблуждения и стари грѣхове и най-послѣ да стѣпи само на своитѣ нозѣ, та прати прѣдставители тукъ въ Наро-дното събрание да бравятъ неговитѣ интереси? Кой трѣб-ваше да помогне на това българско племе, така, най-послѣ с разрѣшилъ една отъ най-важитѣ си вътрѣшни про-блеми — аграрния въпросъ? Отъ Европа иде оскърбле-нието: „Вие не сте годни да се справите съ прѣстѣп-никитѣ, които се ширатъ въ вашата територия“, и заради това се искашъ ония, които сж изпѣлнели може-би запо-вѣди, които сж изпѣлнели може-би своя дългъ — разби-рането, то е другъ въпросъ — да бждатъ прѣдставени прѣдъ чужди съдилища, прѣдъ чужда разправа. А ние знаемъ много добръ, че грамадно число отъ тия обвине-ния, които се формулиратъ вънъ, сж лъжливи, защото се дължатъ на лъжигата, на клеветата и въ послѣдна сте-пенъ на отмъщението. Българското племе, въ границитѣ на сегашната си държава, българската демокрация ще има възможностъ да се справи съ всички прѣстъпници и по-ранни, и сегашни, и бъдещи. Това племе само трѣбва да получи поддрѣпката на тия, които претендиратъ да прѣдставляватъ демокрацията въ странство, а не оскърб-лението, че е негодно да извърши тоя актъ на искане от-говорности.

Но, г. г. народни прѣдставители, може-би всичко това и да не е толкова важно за господата, които като сждатъ за цѣлъ свѣтъ, и смѣтатъ, че тамъ, нѣкъдѣ, ми-кроскопическата България, не може да прѣдставлява за тѣхъ пунктъ, върху който тѣ трѣбва много и систематично да се спратъ. Но другата страна на въпроса, тамъ дѣто тѣ искашъ своитѣ репарации, тамъ дѣто тѣ се грижатъ за всичко онова, въ пари е потребно тамъ и на тѣхнитѣ хора, тамъ тѣ не мислятъ логично и онова, което тѣ вършатъ, не само по наше мнѣние, не само по мнѣнието на българина, но и по мнѣнието на безпристрастнитѣ чужденци, не може освѣтъ да бжде провокация — про-вокация на неспокойствие, на смутъ тукъ на Балканитѣ и въ Европа. Българскиятъ трѣнь не се вади и нѣма да бжде изваденъ отъ петата на Европа съ насилие и съ игнори-ране на пѣтата, а само съ тѣхното обстояно обсъждане и истинско разбиране. Министиритѣ на финанситѣ на Франската република, въ едно отъ недавнитѣ свои изложения за грамадния дългъ, който лежатъ върху плещитѣ на френското стѣкровище, и за финансовитѣ про-блеми, които прѣдстоятъ да бждатъ разрѣшени отъ него и отъ френския парламентъ, се спрѣ за мисълта за нѣто-внитѣ — откъдѣ ще могатъ да се покриятъ тѣзи нови милиарди — и той рисува една картина, която, ако се е намѣрилъ въ Франция нѣкой да му повѣрва, той е много наивенъ, но въ която картина, азъ съмъ увѣренъ, самъ той, г. Клоцъ, не е повѣрвалъ. Той рисува, че Франция си осигурява постоянни родовни рати, плащания, отъ побѣ-денитѣ народи. И това, че бждатъ сигурнитѣ приходи, сж които френскитѣ министъръ ще консолидира своя бюд-жетъ за въ бъдеще. Това издава единъ менталитетъ, по-добъръ на ови на древнитѣ римски управници, които си мислѣха, че покоренитѣ отъ тѣхъ народи сж колонии, къ-дѣто свободно римскиятъ легионеръ може да се разхожда и да налага волята на своитѣ заповѣдници отъ Римъ и редовнитѣ трибути, които ще отидатъ въ Римъ, ще даватъ възможностъ да съществуваатъ ония, които тамъ стоятъ. Едно фалшиво мнѣние, едно основно заблуждение затова, защото това, което се иска отъ побѣденитѣ народи, тѣ не сж въ състояние да го плащатъ. И ако се обрне дѣлата френска армия въ жандармерия, тѣ пакъ нѣма да бжде въ състояние да прибере онова, което тукъ е написано, че трѣбва да се прибере. Начело на всичкото това този въ-просъ стои едно голѣмо оскърбление на българския на-родъ. Той не е, казватъ, въ състояние да плаща, но като

гледаме неговите способности, опрѣдѣляме да плаща за всичките пакости, които е направилъ, най-много 2½ милиарда. Ако дѣйствително това, което ние трѣбва да плащаме, трѣбва да почива въ основата си на едно личиление честно и почетно на основа, което българският народъ е способенъ да плаща, то ние заявяваме, че тази сума, която е опрѣдѣлена, не е върна; ние не сме въ състояние да плащаме толкова. И второ, ако е необходимо господата да си осигурятъ редовни постъпления, за да консолидиратъ и уравнивосяватъ своите бюджети, тѣ трѣбваше да прѣдвидятъ въ специалния чл. 135, че трѣбва и други привилегировани разходи да бъдатъ признати, и на първо мѣсто това сѣ разходитъ за издържането на българската администрация, разходитъ за управлението на българската държава. Какви доходи тѣ могатъ да си гарантиратъ, какво могатъ тѣ да получатъ отъ България, ако само държатъ тукъ жандарми, които ще ядатъ и за които ние ще плащаме, а, отъ друга страна, ще подроятъ всички институции, които поддържатъ усилията на българския народъ да си създаде една по-голяма стопанска производителност, да се увеличатъ националните доходи, и по такъвъ начинъ да богатеятъ, да живеятъ въ охотностъ и да може този български народъ да отиде отъ залька си? Това сѣ забравили господата, които сѣ написали това, и като сѣ по забравили, съ това доказватъ, че не сѣ изпитвали почтено своята дѣятелност. Не можеме ние да искаме отъ единъ народъ да ви плаща, когато не му давате възможности да се управлява, да живѣе, да си осигури вътрѣшния и външния миръ, слѣдователно, да има една армия, която да е способна да води отбранителна война. Не сте ние логични и konsekventни, когато искате отъ този народъ и не му давате възможности да покрѣе, да покрѣе поне ония загуби, които прѣтърпѣ въздействие на тая безмислена и продължителна война. Ако французитѣ, ако белгийцитѣ се нуждаятъ отъ репарации за унищоженията, та България не нужда ли се отъ репарации? Отъ какъ ще взематъ тѣ, ако не се полагне, ако не се въстанови онова, което войната унищожи? Ако стопанството на нашия народъ, бъдещъ, земледѣлскъ, чисто население въ 80% е земледѣлско, какъто капиталитъ сѣ голяма рѣдкост по отношение на общата маса на труда, който се полага, какъто националниятъ доходъ въ голямото си количество е изработенъ като резултатъ на деннонощенъ трудъ и потъ, а не на френитерски доходъ, както на западъ, се е слобило съ една нищожна индустрия, за която тоя народъ е извършвалъ грамадни жертви и се е обрежалъ да плаща по-сложно за нейнитѣ произведения, отколкото тѣ биха дошли по свободната конкуренция отвънъ, то то е направилъ това съ жертви. Тѣ трѣбва да бъдатъ отпущени, и който иска отъ такъвъ народъ да вземе, трѣбва да му осигури поне това, което е минимумъ за неговото съществуване, за по-нататъшната му работа.

Когато приставатъ да опрѣдѣлятъ онова, което ние ще трѣбва да осигуримъ на господата, съставляващи финансовата комисиия тукъ, забравили сѣ също така едно начало, което носи въ себе си елементарна справедливостъ: можемъ ли ние, българскиятъ народъ, да плащаме, да поплащаме данъци телени по-голямъ, отколкото най-тежко обремененитѣ съседни балкански народъ? Тая максима, че ние не можемъ да сторимъ това, и че най-много ние можемъ да бъдемъ обременени толкова, колкото най-тежко е обремененъ съседенъ нашъ народъ, е забравена. Тѣмъ, на господата, които ще влизатъ въ състава на „Commission interalliée“, е прѣдоставена пълна свобода. Тѣ иматъ право да наложатъ на българското правителство да създаде и българскиятъ народъ прѣдставителъ да приеме единъ основенъ законъ за пълнитъ и неограничени привилегии на господата, които тукъ ще екзекутиратъ България. Второ, България трѣбва да плаща на всички тѣмъ и трѣбва да нѣмъ плаща въ pièces d'or, трѣбва да се плаща съ това, което струва на пазара, а не съ това, съ което живѣемъ ние. Трето, на тази комисиия и чрезъ този законъ трѣбва да ѝ бъде прѣдоставена възможността да разполага съ всичките сегашни и бъдещи данъци на българската държава, и ако тѣ се оказатъ недостатъчни, то тя взема върху себе си правото и инициативата да прѣдложи и да наложи на българското правителство да внесе и нови данъци вътрѣ, неограничено свободно, като-че-ли ние, българитѣ, сме една нация, която разполага съ грамадно богатство, съ една работоспособностъ неизмѣрима, и остава само да дойдатъ господатѣ и да разпореждатъ. И финансовата комисиия по този начинъ, съ тия привилегии, които ѝ се даватъ, доприна непосредствено до суверенитета на българската държава.

Ето отново едно велико, грозно оскърбление, и не насъ оскърбяватъ ония, които съчиняватъ този актъ, а културните народи, които тѣ прѣдставляватъ. Защото ако трѣбва войната да донесе миръ, то първото условие е, на всѣка нация, която да е поставена тя въ тѣсни географически рамки, да ѝ се остави възможностъ да разполага съ най-великото благо — съ пълното и неограничено самоопрѣделение на своята държавна властъ. Господата, които ще дойдатъ тукъ, ще бъдатъ опасни на България. Сметатъ ли тѣ, че новата демокрация, че нова България, която малка да е тя, ще се съгласи съ тази перспектива? Сметатъ ли тѣ, че България о като турската империя до 1910 г., какъто ще могатъ да разпореждатъ съ нейните приходи и съ нейните ресурси така, както запорѣдватъ господата отъ Banque de Paris et de Pays-Bas, или отъ Banque de Paris, и т. н.? Ние сме убѣдени — и това е нашата крѣпка вѣра — че събитията, които е изживѣло човѣчеството, ще издигнатъ съзнанието на всички праждаки на тази земя. Това, което е било, то нѣма да бъде! Могатъ, които познаваха господата, които знаеха само една работа да вършатъ — да броятъ своитѣ пари и да рѣжатъ своитѣ купони, тѣзи методи на управление сѣ умрѣли и тѣ нѣма да се приложатъ. Ние, прѣдъ насилството, прѣдъ опасността да прѣтърпимъ днесъ, въ този моментъ, чужда окупация, прѣдъ опасността да се продължи войната, ще отстоимъ, ще имъ поддигнемъ този миръ. Но ние ще заявимъ и заявяваме, че ние ще използваме всичките случаи, всички, и най-малките, за да хвърнимъ въ лицето имъ оскърблението, което тѣ сѣ нанесли намъ и на всички, които тѣ сѣ прѣдставлявали, и да имъ прѣсѣчемъ възможността да извършатъ покушение върху нашето народно благосъстояние и нашето бъдеще по ония методи, и така, както това нѣкога е ставало въ стария свѣтъ, съ стара Турция, съ стара България, бихъ казали. България не може и нѣма да бъде колония за сурови произведени, които господата искатъ да ѝ изваждатъ отъ тукъ. И не мислете, че само тѣзи, които имаха тая смѣлостъ и жестокостъ да стъпятъ този актъ, сѣ мислили така за България. Това бѣха и онези, които най-много допринесоха да отиде тя въ войната, и три години да жертвува своето състояние, живота и кръвта на своитѣ синове — и тѣ сѣкоето смѣтаха. Така должно бѣше и тѣхното мнѣние за насъ.

И заради това, ако трѣбва самоопрѣделение, ако трѣбва нова страница да се пише и да се обърне новъ листъ въ нашата история, то ние ви призоваваме, г-да, къмъ оная политика, която можеме да изведемъ и стара България отъ много нещастия, но която, подхваната, ще бъде сигурно единъ отъ най-здравитѣ шага на въ стрелството на нова България — споразумѣние и разбирателство, прѣдъ всичко, съ малкитѣ наши съседни, така както и ние сме малки. На голѣмитѣ ние не можемъ да послужимъ за нищо друго, освѣтъ да бъдемъ третирани като нация второразредна: ние досега и сега тѣ други доказателства намъ не сѣ дали. Още прѣди 15 години, когато радикалната партия се основа, ние, чрезъ нашитѣ стари дѣйци, въ безкоризненостъ и почтеностъ на мисленето на която никой въ тази страна не може да се съмнѣва, издигнахме знамето на конфедерацията на Балканитѣ и споразумѣнието, на първо мѣсто съ нашитѣ съседни. Тая политика ние трѣбва да подемемъ. Азъ зная и чувствамъ, че на мене ще се зададе въпросъ или ще се направи упрекъ: съ таква съседни, като днешнитѣ, които сѣ въоръжени до зъби и които дебнатъ всѣки единъ моментъ на лоша политика отъ наша страна, за да се нахвърлятъ върху насъ, какво споразумѣние може да стане? Иде една нова велика опасностъ. Свѣтътъ отново ще се раздѣли на два враждующи лагера. Недоволството, което тукъ е написано, недоволството, което ще се порожи вслѣствие тукъ написаното, ще създаде раздѣлението на народитѣ отново на два враждующи лагера. И важното ще бъде ние да не бъдемъ нито съ единитѣ, нито съ другитѣ, не единъжъ да бъдемъ съ единитѣ, а другъ пътъ съ другитѣ, а да слѣдваме политиката, която да отговаря прѣкъ и политически на нашитѣ истински интереси. Нашата страна — азъ прѣдвиждамъ една опасностъ, нѣма бѣда погрѣшенъ въ своитѣ прѣдвиджания — ще бъде раздѣлена отново на „фил“ и „фоби“. И причината за това нѣма да бъдатъ австрийци и руси, а ще бъдатъ англичани и руси, и тръваното отново подъ тѣзи фирми въ нашата външна политика ще създаде нова опасностъ за насъ и за творчеството на българската демокрация. И затова внимавайте, г-да!

Но какъ ще направимъ ние споразумѣние, какъ ще се доближимъ съ тѣзи лоши наши съседни, които, казвамъ,

дебнатъ всички случаи, за да ни съвкупимъ отново, за да ни компрометиратъ най-малко приди свѣта? Най-малко, нужни сж посредници, арбитри сж нужни, за да можемъ да се споразумѣемъ съ най-близкия и първия нашъ противникъ по дѣла — съ сърбинѣ. Посредникъ е нуженъ, защото и тѣ създадоха велика Сърбия, която пакъждѣ не опира до море, която всѣждѣ е откъсната отъ свѣтовиятъ патица и ще трѣбва въ себе си отъ Темнишваръ до Гевгели и отъ Динарскитѣ планини до Оршова да не знае какъ да намѣри изходъ за своитѣ продукти, за своитѣ хора, какъ да пробие прозорци, за да дѣла изободна вѣдуща на бѣлия свѣтъ. Г-да! Арбитритѣ и посредникитѣ ние ги виждаме въ новитѣ демократически народи, които, макаръ и съ голѣми прѣпятствия, макаръ и съ голѣми противо-дѣйствия, все пакъ послѣдователно, полека консолидиратъ своитѣ държави и ги консолидиратъ като гаранции на новия миръ. Моята дума е за новитѣ славянски държави, за Чехо-Словакия, за Полша — великата европейска страдалница, и най-послѣ за великия, грамадния славянски народъ — Русия. Не Русия на болшеизма, не Русия на новото унищожение и на безсмисленото сектанско упорство, но не и Русия на реакцията, на старитѣ традиции, не Русия мачкаща свободата, а Русия, на която нито единъ, нито другитѣ и даваха да дѣла, защото единитѣ и другитѣ бѣха тирани. Русия демократическа, Русия на цѣлия руски народъ, който е най-спокойниятъ, най-почтенитъ, най-големиятъ залогъ за свободата и за щастieto на близкитѣ въ Ориента народи и за цѣлото човѣчество — тамъ сж нашитѣ погледи. Но тѣзи перспективи сж, може би, далечни. Поваленъ е великиятъ славянски народъ!

Министър-прѣседателъ А. Стамболийски: На ли казахте, че нѣма да вземете позиция?

П. Стояновъ: Ние очакваме арбитража, ние очакваме посредничеството отъ демократитѣ на тия три страни, защото виждаме, че тѣ вършатъ своята систематическа работа, която ги издига днесъ въ лицето на цѣлата анархия въ срѣдна Европа, издига ги високо като строители на новия миръ и на новото човѣчество тукъ, близо до насъ. Ние знаемъ много добръ, че това е една перспектива бѣдѣща, и заради това онова, което нѣмъ остава, слѣди подписването на този миръ, е възраждането на нашето собствено отечество. Не традициитѣ на миналото, не остатѣтѣ на старата България, а перспективата отворитѣ вне, които управляватъ, на нова България, създадена отъ България една образцова страна, защото само така вне ще гарантиратъ културния животъ на цѣлокупния български народъ, макаръ политически той да бѣде разкъсанъ. Само тогава, когато вне, слѣди като извлѣчете поуки отъ онова, което досега е правено за негова смѣтка, когато създадете отъ българската държава една уредена, съвършена държава, която ще прокарва въ живота на гражданитѣ си политиката на социалната правда, която прѣдупрѣждава конфликтитѣ, а не се стреми да ги дочака, да се свѣта, и слѣди това да дѣйствува съ репресии върху тѣхъ, само тогава, когато вне въздигнете новото творчество извънъ сѣмъна на прѣдупрѣждението и на прѣсмането на всички ония конфликти, които бѣха могли да разклатятъ надъ цѣлия нейтъ строй, само тогава вне ще можете да дадете да разбере свѣтитѣ и чрѣзъ васъ българскиятъ народъ да се покаже прѣди него, че е единъ факторъ на мирното развитиѣ — това, което ние сме говорили отъ самото начало — и че онова, което е стацало, пакостъта, която е направена на човѣчеството и на културнитѣ народи за негова смѣтка, което трѣбва сега да плащаме, не е направено съ негово съгласие, не направено съ неговата добра воля, а е направено чрѣзъ систематически насилие. И ако онзи денъ, съ вотирането на закона за съденето на министритѣ и на виновнитѣ за националната катастрофа, ние ликвидирахме, тукъ поне, съ тѣзи, които сж гаврили съ нашето бѣдѣще, съ тѣзи, които дадоха поводъ да получимъ такъвъ несчастенъ миръ, то ония, които отъ днесъ нататъкъ управляватъ, ще трѣбва високо да издигнатъ творчеството на българската държава и да се казватъ отъ всички ония съображения, които тѣхнитѣ класови или съсловни разбирания нѣмъ налагатъ, за да може въ тѣхното дѣло чрѣзъ тѣхното творчество българскиятъ народъ да се покаже прѣди цѣлия свѣтъ като народъ такъвъ, какъвто той е и какъвто заслужава да бѣде третиранъ отъ другитѣ народи на демократическото творчество, народъ, който е ликвидиралъ съ най-важнитѣ социални неправди у себе си, съ разпрѣдѣленieto прѣди всички на земята, съ аграрния си въпросъ.

Затова, г. г. народни прѣдставители, отъ името на новитѣ приятели азъ заявявамъ, че ние считаме настоящия миръ въ всичкитѣ му постановления за една гавра съ бѣдѣщето спокойствие на нациитѣ и съ бѣдѣщето демократическо творчество на народитѣ. Това е едно насилие, което стои днесъ надъ насъ като дамоклевъ мечъ, и ние ще го пласуваме само заради това, защото прѣдпочитаме да отирумъ графата на новото творчество, на новия трудъ, и да прѣсѣчемъ опасността отъ нова война и отъ чужда окупация. (Ръкоплѣскане отъ радикалитѣ и отъ управлюющъ блокъ)

Прѣдседателствующъ Н. Атанасовъ: Г. г. народни прѣдставители! Часътъ е 7½. Прѣди да дамъ думата на другъ отъ записанитѣ народни прѣдставители, ще моля да се продължи засѣданieto до 12 ч., понеже има записани много г. г. оратори, а ще трѣбва да свършимъ съ този въпросъ.

Който приематъ това прѣдложение, моля, да си видятъ ръката. Болшинство, приема се.

Давамъ половинъ часъ отпихъ за вечеря. Ще продължимъ засѣданieto въ 8 ч.

(Слѣдъ отпихъ)

Прѣдседателствующъ Н. Атанасовъ: (Звъни) Засѣданieto продължава.

Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Тома Вълчевъ.

Т. Вълчевъ: (Отъ трибунала) Г. г. народни прѣдставители! Тукъ се говори много. Ако вѣмето ми позволяваше, ако то бѣше по-дълго, азъ бихъ се върналъ много години наидрѣ. И да кажа, ако не всичко, то поне половината отъ това, което е излѣпало отъ тази нещастна българска трибуна. Но пакъ ще кажа нѣщо.

Отъ тази нещастна българска трибуна, г. г. народни прѣдставители, се говори отъ 40 години. Всички народни прѣдставители отъ всички парламентарни групи и правителства сж се мѣчили, кой който може, да кажатъ своето разбиране и да налучкатъ истината, съ която истина всѣки е мислилъ да си служи, а въ сѣщностъ истината си е оставала тукъ, задъ тази трибуна, и е изчезвала нѣкъдѣ. Всички г. г. народни прѣдставители казвамъ, отъ тази нещастна българска трибуна сж говорили много. Азъ имамъ щастieto шестъ години народъ да слушамъ различни приказки отъ тази трибуна.

Нѣкой отъ комуниститѣ: Нещастие, а не щастие.

Т. Вълчевъ: Да, нещастие, защото, ако бѣше щастие, ние нѣмаше да говоримъ днесъ за единъ тежъкъ миръ, за единъ миръ, който вкарва България въ проба. Въ разстояние на тѣзи 40 години, г. г. народни прѣдставители, всички говорѣха, че иматъ права, всички се биеха у гърди, всички казваха: „Азъ имамъ туй и туй право, вне сѣ длъжни да ме слушатъ; ти, народе, който си ме пратишь тукъ, ти си подчиненъ вече, ти, български народе, който ме избирашъ, пращашъ тукъ и плащашъ, ти откато ме пратишь тукъ, си длъженъ да ме слушашъ и да ми се подчинявашъ“. Нѣма да пропусна да кажа, г. г. народни прѣдставители, че имаме изключения, защото има тукъ народни прѣдставители и сега, па и по-надрѣдъ е имало, които си разбираха добръ дѣлта, но, за нещастие, тѣ бѣха едно нищожно меншество, а болшинствата въ тази свещена ограда сж били съ разбиранията, че като дойде народниятъ прѣдставителъ тукъ, той става нѣкаква власт, той става нѣкаква сила и трѣбва да претендира само за права.

Д. Пандовъ: Вѣрно е това.

Т. Вълчевъ: Претендираха за права, безъ да се обръщатъ да видятъ, какви сж тѣхнитѣ задължения къмъ тѣхния господаръ — избирателя — това бѣше далечъ отъ тѣхъ. Казвамъ и повтарямъ, имаме едно меншество, което си туряше ръката на сърцето и казваше: „Азъ имамъ и задължения къмъ тази нещастна страна. Но въ болшинството си народнитѣ избраници разбираха, че иматъ повече право, безъ да знаятъ, че иматъ и задължения къмъ тази страна, и, вървейки нѣтъ тоя пътъ, разбирайки така своитѣ права, ние днесъ сме изправени прѣди свършения фактъ. Защото, безспорно е, че единъ чиновникъ, какъвто и да билъ той, избранъ или назначенъ, щомъ претендира

само за права, а не знае, че има и задължения, той ще дойде един ден да се чуди самъ на себе си, защо не е изпълнил своите задължения. Ето, ние сега сме прѣдъ свършени факти. Понеже, както казахъ, 90% отъ народните прѣдставители, ако не повече, сж претендирали само за права, а не сж изпълнявали задълженията си, ние виждаме, въ какво положение е западнала нещастната майка България.

Отъ тази трибуна сж говорили хиляди хора; отъ тази българска трибуна, въ разстояние на тѣзи петъ-шестъ години, откакто съмъ азъ тукъ свидѣтель, се изредиха тоже хиляди хора, които говориха на различни теми, по различни законопроекти. И болшинството отъ тѣзи хора бѣха съ високо образование. Отъ 40 години насамъ, като вземете първата, 1879 г. още въ Учредителното народно събрание — отъ трибуната и въ Велко-Търново, я тукъ, сж се перчили господата, които претендиратъ, че иматъ голѣми права, господата, които сж свършили на западъ, господата, които иматъ юридическо образование. И благодарение на това, както казахъ, ние ни най-малко прѣмѣмо вина за днешното критическо смъртоносно положение, за днешния гробъ, въ който България влиза. Защото, казвамъ, повтарямъ и подчертавамъ, че отъ тази нещастна българска трибуна най-много сж говорили господата, които претендираха и претендиратъ и до днесъ, че сж свършили не тукъ, въ нещастна България, а сж свършили нѣкъдѣ на западъ. Добъръ, да видимъ господата съ западното образование, какво донесоха на България, да видимъ, какво правихме прѣвъ това време ние, които нѣмаме претенцията, че сме свършили нѣкъдѣ на западъ или изтокъ. Сега е денътъ, г. г. народни прѣдставители, да си поприказваме истината. Азъ ви моля, и вѣсъ отъ тукъ, и вѣсъ отъ тамъ, (Сочи дѣсницата и лѣвицата) ако кажа нѣкоя истина, недейте да ми се сърдите, недейте да ми довите доказателствѣ.

В. Мулетаровъ: Това е твоята голѣма истина: всяко зло е въ училището.

(Прѣседателското мѣсто заема подпрѣседателътъ г. Александъръ Оббовъ)

Т. Вълчевъ: Азъ ще Ви кажа, г. Мулетаровъ. Ако кажа нѣкоя истина за нѣкой народенъ прѣдставителъ, отъ лѣвицата и отъ дѣсницата, азъ ще я кажа заради това, защото си служа съ истината. Азъ не съмъ свършилъ нѣкъдѣ, ни на западъ, ни на изтокъ, нѣмамъ претенцията, че имамъ висше юридическо образование, нѣмамъ претенцията да кажа, че съмъ свършилъ и тукъ, азъ съмъ единъ ученикъ отъ житейското училище въ България. Въ това житейско училище азъ 20 години слѣдвамъ, въ това житейско училище азъ виждамъ, какво се върши, въ това житейско училище моятъ прѣподавателъ, моятъ професоръ, моятъ учителъ ми казваше слѣдно: „Буди честенъ, не лъжи, не кради, не върши никому онова, което не искашъ да вършатъ на тебе; дай си клетва като народенъ прѣдставителъ, турни си ръката на сърцето си върши това, което е законно“. Та, казвамъ, заради това азъ си служа съ тая истина, защото така съмъ училъ, моятъ професоръ така ми е проповѣдвалъ. Ако на г. Мулетарова не му харесва тази истина, то е, защото неговиятъ учителъ го е училъ на друго: лъжи, кради, шарлатанствувай, туряй минъ подъ мостовѣтъ, убивай българи, обявявай стачка въ най-критическия върмена. Неговиятъ учителъ така го е училъ, затова не му харесва моята истина.

В. Мулетаровъ: Вие убивате бо. Това Ви е научилъ вашиятъ житейски опитъ, да казвате: „Долу образованието, защото то прѣчи“.

Д. Пандовъ: Вашиятъ министъръ Турлаковъ е юристъ.

Прѣседателствуващъ А. Оббовъ: (Звъни)

Т. Вълчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Нека ви бже известно моето скромно разбиране. Въ разстояние на 40 години, българскиятъ парламентъ бѣ свидѣтель на различни чудовища; българскиятъ парламентъ и днесъ е свидѣтель на едно чудовище. Още първата година, когато имаше честъта да бже избранъ въ V-то велико Народно събрание, мислѣхъ си, че като отивамъ въ това велико Народно събрание — 460 и нѣколко човѣка бѣхме — ще се срѣщна съ ядрото на българската интелигенция, съ ядрото

на българската политическа наука, съ ядрото на истината. Но, за нещастие — азъ съмъ, казахъ, отъ тогава досега ученикъ и отгукъ нататкъ пакъ ученикъ ще бже — какво виждамъ? Виждамъ онова, което цѣлятъ български народъ вижда. Недейте, г-да, да приказваме само вътрѣ работи, защото този народъ, който ни праща и плаща, и който слуша всѣки денъ, има нужда да разбере тая истина.

Днесъ прѣдъ насъ се е сложилъ договорътъ за миръ. Това е сандъкътъ, въ който е погребена майка България. Този народъ се интересува, защото той е въ тоя сандъкъ, заедно съ насъ — дайте да му кажемъ истината. Каква е тази истина? Каквото щемъ да приказваме, каквото щемъ да извъртваме ние адвокатски, каквото щемъ да пишеме ние и усъждаме около истината, тя си остава гола истина. Азъ, ако си служа съ истината, то е, знаете ли защо? Не защото съмъ я приелъ, защото съмъ богъ знае що, а защото тя е истината, пакѣдѣто и да я обърнете. Истината нѣма нужда отъ много дълги приказки, нѣма нужда отъ много усутвания и адвокатски извъртвания. Истината е къса и ясна, г. Мулетаровъ, а кришканията, лъжикътъ и шарлатанитѣ сж дълги, километрически и сж направени на различни криволици, такива, каквито ни правите вие. Та защото, казвамъ, нѣма нужда да си служимъ съ много приказки и извъртания, а трѣба да погледнемъ истината въ очитъ и да си поговоримъ днесъ, когато народътъ иска да разбере, какво сме и кѣдѣ сме.

В. Мулетаровъ: Азъ Ви слѣдя мисълта: образованието е причина за катастрофата на България!

Т. Вълчевъ: Г. Мулетаровъ! Може-би, за минутка, да се отиѣмъ отъ мисълта си, но азъ имамъ бѣлжеки, и колкото мога ще кажа истината.

Г. г. народни прѣдставители! Прѣдъ васъ етоя договорътъ, сключенъ между България и 32 други държави. Пита се, защо България е извършила това прѣстѣпление, та сж я изправили прѣдъ световния съдъ? Отъ една страна, България е виновница, поджидана, а отъ друга страна — 32 европейски държави я обвиняватъ. Коя е причината? Азъ си задавамъ въпроса, г. г. народни прѣдставители: кой е виновникътъ за тази катастрофа? Какво злодѣяние е извършила България, та я съдятъ 32 държави? Какво зло бѣ извършила, и отъ кѣдѣ мѣтне то и защо България сега е подвргната на този страшенъ всеобщъ съдъ? Прѣдъ менъ се изредиха петъ души оратори, все юристи, съ западно образование. Азъ, право да ви кажа, не защото съмъ човѣкътъ, който казвамъ истината — азъ съ своето скромно разбиране ще кажа онова, което зная — отъ тѣзи петъ души оратори, които говориха прѣдъ менъ, не можахъ да чуя да кажатъ истината, за която се говори днесъ, за да може цѣлятъ свѣтъ днесъ тукъ и вѣтъ да я разбере, да се запише въ стенографскитѣ протоколи, и публката да разбере, какъ е била поставена нашата държава прѣвъ врѣме на войната и прѣдъ войната. Азъ не чухъ да се прочете нѣщоко отъ текста на договора, та и софийското гражданство вървамъ и то се интересува, иска да чуе нѣщо отъ този договоръ, затуй етоя и слѣдъ вечери тукъ — да узнае веригатъ, съ които се оковава България, да чуе какъвъ е договорътъ. Азъ не чухъ нищо. Чухъ нападки, чухъ натязвания, чухъ лъжовети и шр. Азъ не искамъ да оскърбявамъ никого, г. г. народни прѣдставители, защото не обичамъ да ме оскърбяватъ, но ще се помѣча да кажа онова, което е въ договора и онова, което мисля, че е потребно да се каже.

А. Цанковъ: Много го осуквашъ. Виждамъ, заразилъ си се и ти отъ ученикъ.

Т. Вълчевъ: Бихъ билъ щастливъ, г. Цанковъ, ако съмъ отъ тѣя, които осукватъ, азъ бихъ се радвалъ, ако имашъ това образование да осуквамъ, за да ги осуча азъ послѣ, но, за нещастие, не съмъ отъ тѣя.

Г. г. народни прѣдставители! Коя е причината, та България е изправена прѣдъ този страшенъ всеобщъ съдъ и е осждена? Нашиятъ прѣвъ министъръ подписа тая присѣда и на насъ прѣдстои днесъ да я гласуваме. Какво прѣстѣпление е извършила България, та е направенъ противъ насъ таковъ страшенъ миръ, такъвъ чудовищенъ миръ? Този миръ съдържа 296 члена съ различни текстове; отъ тѣя 296 члена, като счлѣте 26 — устава за обществото на народитѣ — оставатъ точно 270 члена, съ които е обвързана България. Тѣя 270 члена говорятъ неколкократно противъ насъ. Всички ни нападатъ, всички ни упрекватъ, всички намиратъ въ насъ малко или много сто-

рена вина. Г. г. народни представители! Да си зададем въпроса: въ какво сме виновни и кой е виновникът отъ нас? Всички ли ние тукъ, София ли, провинцията ли, българският народъ ли? Не. Има някой виноватъ — дайте да се помислимъ сега тукъ да видимъ кой е.

В. Мулетаровъ: Вие ги прибрахте и ги пуснахте, защото затворилъ ви е съ две врати.

И. Гетовъ: Не сме ги още пуснинали.

Т. Вълчевъ: Г. Мулетаровъ! По-нататъкъ ще Ви кажа кои сж виновниците, но меймъ ми се струва, че и Вие ще взлзете въ този смисълъ. (Нѣкои отъ земледѣлците ржкоплѣскаятъ) — 270 члена отъ настоящия договоръ обврзватъ България, то значи — 270 вериги, 270 окопи, 270 инструменти сж отправени къмъ българското сърце, на 270 мѣста — нѣма толкова части на човѣшкото тѣло — нека въ бжде вързано. Питамъ се, защо? България, казватъ, извършила някаква прѣстѣпление. Какво? Намѣна се въ свѣтовната война противъ силнитъ на деня. Кой е виновникътъ тукъ? Ха сега да видимъ.

Д. Пандовъ: Адвокатитѣ.

Т. Вълчевъ: Както ви казахъ, все така ще излзее. Г. Пандовъ се сѣща — гуронъ негоненъ бѣга. Той казва: „Адвокатитѣ“. Така ще излзее, понеже истината ще ме заведе тамъ. Кой е виновникътъ за всесвѣтската война, кой е виновникътъ въ България, задѣто тя се намѣна противъ антагата, кой е виновникътъ, за дѣто България отиде съ централнитѣ сили?

Х. Ветовски: (Сочи комунистѣ) Тѣ сж виновни, че не направиха стачка тогава.

В. Мулетаровъ: Щѣха да ни трепатъ съ куршуми.

Х. Ветовски: Тогава щѣха да ви изчистятъ.

А. Цанковъ: Гледайте отъ тукъ нататкъ да не изгубимъ нѣщо, защото хичъ нѣма да приказваме.

Прѣседателствуващъ А. Оббовъ: (Звъни)

Т. Вълчевъ: Както спомопахъ по-рано, азъ като ученикъ въ житейското училище, тукъ, верѣтъ България, съмъ ималъ възможностъ да виджамъ ован голѣмъ казанъ, който ври съ една врѣла вода, и въ който се обръщатъ и нашето земледѣлско население, и всѣкото паземническо и работническо население; азъ съмъ ималъ възможностъ да проуча, защо това е така, кой е виновникътъ за това и съмъ се мъчилъ да го доказвамъ на друго мѣсто. Тукъ, прѣдъ васъ, г. г. народни прѣдставители по настоящия договоръ имамъ щастieto да кажа моето скромно разбиране. Остава по-нататкъ вие да кажете, че то не е вѣрно. Нѣкой може да се смѣе, но азъ ще се помъча да кажа какъ сж моятъ разбирания по въпроса, защо България се намѣна въ свѣтовната война и кой бѣ причината за намѣната и въ свѣтовната война. Ако попитаме: кой е виновникътъ, задѣто България се намѣна въ свѣтовната война на страната на централнитѣ сили, отговорътъ е ясенъ, г. г. народни прѣдставители! Азъ и по-рано да различни събрация съмъ се мъчилъ да доказвамъ на този народъ, който ме избира и праща тукъ, че има единъ виновникъ, който стана причина да се вкара България въ тази прозена касапница, и че въ края на краищата ние ще пострадаме. Азъ казвамъ и сега: виновникътъ, задѣто България е изправена днесъ прѣдъ този страшенъ съдъ и е осъдена, е царъ Фердинандъ.

В. Мулетаровъ: Вие го освободихте отъ отговорностъ.

Т. Вълчевъ: Моля Ви се. Азъ казвамъ, че причината за намѣната на България въ свѣтовната война на страната на централнитѣ сили противъ съглашенитѣ бѣ царъ Фердинандъ.

В. Мулетаровъ: Царъ Борисъ ще се разсърди.

Т. Вълчевъ: По-нататкъ, янтамъ: има ли още някой виновникъ задъ него? Има. Виновникъ задъ царъ Фердинандъ има, имало е.

Б. х. Сотировъ: Валитѣ съдружници.

Прѣседателствуващъ А. Оббовъ: (Звъни)

Т. Вълчевъ: Имало е за нещастие на България, хора, които сж служили на неговата политика, които сж и изпънявали и които сж се водили по неговитѣ разбирания. Азъ не съмъ човѣкъ, който да казва, както нѣкой казватъ, че тѣ сж били слѣли оръдия. Не, г-ди! Тѣ заедно съ тогавашния държавенъ глава сж смѣтали, че отиватъ по единъ правленъ пътъ и че по този пътъ ще изведатъ България на добъръ край, но тѣ сж се горчиво лгали. И ако има нѣщо, въ което азъ обвинявамъ тия господа, които сж се водили по гламавата политика на царъ Фердинандъ, то е това, че тѣ сж слушали само него, когато тѣ трѣбваше, прѣди всичко, да чуятъ думата на своя господаръ, който ги праща и плаща. Въ сжщностъ тѣ не слушаха този господаръ, а слушаха само единъ господаръ, царъ Фердинандъ, и за това тия хора сж виновати. Тамъ бѣ грѣшката. Азъ не искамъ да се спирамъ на личности — мога да ви посоча личности, но не искамъ — защото тѣ сж много. И поради това цѣла България днесъ е разбрана: и кой малко, кой повече, всички сж вършили прѣстѣпления, воли или неволи, всички сж правили грѣшки, воли или неволи. Поради нашето политическо разбирание, България бѣ влячена отъ 40 години на една или друга страна и прѣдоставляваше на Балканския-полуостровъ единъ мѣхуръ, хвърленъ въ водата: по-вече гориниятъ вѣтръ — закара го на изтокъ, по-вече долиниятъ — закара го на западъ, и сега сто дождъ я докарахме. И когато сме седнали да онакаваме тази нещастна страна, тази България, чуватъ се протести: „Ние протестираме, нѣма да подпишемъ този договоръ“. Широкиятъ казватъ: „Ние протестираме, ние нѣма да подпишемъ този договоръ“; радикалитѣ казватъ: „Ние протестираме, ние нѣма да подпишемъ този договоръ“; други казватъ: „Нѣма да подпишемъ този договоръ“. Добъръ, г-ди! Ако това бѣше единъ обикновенъ законъ, противъ който ние протестираме, и ако другъ нашъ законъ може да изведе България на добъръ край, азъ ще стана отъ тамъ (Сочи земледѣлцитѣ), ще дойда въ вашата сръда и ще кажа: „И азъ протестирамъ“. Но това не е единъ обикновенъ законъ, това не е едно обикновено законодателно прѣдложение, г. г. народни прѣдставители, това не е едно законче, това е единъ договоръ, това е една верига, това е единъ страшенъ съдъ, състоищъ се, както ви казахъ, отъ 270 инструмента, забити на нашата снага. Тукъ ви заповѣдватъ 32 държави отъ цялѣя свѣтъ; ние сме го подписали волею-неволею, и безъ нашитѣ протести, той ще бжде гласуванъ. Нашата народна поговорка казва: „И безъ пѣтли се съмба“ — та и да го не гласувате, хората сж го палосили. Вие, г-ди, които протестираме противъ този договоръ, трѣбваше да протестираме прѣди войната; тогава можехте да направите много нѣщо, а сега — подиръ дъждъ качулка — споредъ моето скромно разбиране, нѣма за какво да протестираме. Сега, като признаемъ, че сме сгрѣшили, трѣба да вървимъ по единъ легаленъ пътъ, по пътя на истината, иначе съ протести — вѣтръ работа — нищо не можемъ да направимъ. Азъ казахъ, г. г. народни прѣдставители, че първиятъ виновникъ е царъ Фердинандъ и нѣкои други хора отъ правителството, които волею или неволею сж се лгали. Отъ каждъ разбирамъ, че това е вѣрно? Азъ не обвинямъ, като кажа нѣщо да не го докажа, за да не кажатъ: говори работи, които не може да докаже. Азъ ще се помъча да ви докажа отъ гдѣ разбирамъ, че това, което твърдя, е вѣрно. Както ви споменахъ и прѣди малко, независимо отъ това, дѣто имамъ 20-годишна скромна политическа дѣйностъ, но отъ 1911 г., отъ 9 години насамъ може да се каже, азъ съмъ въ водата, която ври тукъ, и имамъ възможностъ да наблюдавамъ. Въ 1911 г. азъ бѣхъ за пръвъ пътъ изпратенъ за народенъ прѣдставителъ въ V-то велико Народно събрание и тамъ видѣхъ, какъ се развѣнчатъ събитията у насъ, какъ се колебачеше прѣдъ негово величество, какъ му се угаждаше и какъ той направяваше всичко по своему.

В. Мулетаровъ: Синитъ ще се разсърди, не приказвайте така.

Т. Вълчевъ: Азъ бѣхъ свидѣтель, когато се внесе прѣдложението да се измѣнятъ 15 члена отъ конституцията, и азъ знахъ, защо се внесе и какъ се гласува, и кой го гласува, но нѣма да посочамъ личности, вие ги знаете всички. Азъ знахъ, каква бѣше тенденцията на царъ Фердинандъ съ това прѣдложение за измѣнение на 15 члена отъ конституцията. Азъ бѣхъ свидѣтель на всичко, каквото

ставаше въ великото Народно събрание: всички му ржко-плъскаха, всички му се радваха, провинцията беше рунала въ Гърново да гледа великото Народно събрание и да се радва. А въ това време, г. Мулетаровъ, само Българският земеделски народен съюз, начело съ г. Стамболийски, излъче и каза на тогавашното правителство: „Не сте прави, г-да! Царь Фердинандъ нѣма право да открива великото Народно събрание“.

В. Мулетаровъ: Кой го каза?

Т. Вълчевъ: Ние го казахме.

Б. х. Сотировъ: А кои го откриха? Това сж вашитѣ съдружници днесъ.

Т. Вълчевъ: Азъ казахъ и подчертавамъ: може би сж се лъгали хората, но тамъ една грешка стана. Не казвамъ, че ония хора сж искали: „Дайте да изгоримъ България“. Но-пататъкъ ще видимъ кой е искалъ да я запалимъ.

В. Мулетаровъ: Ние ще я запалимъ!

Т. Вълчевъ: Да, да.

В. Мулетаровъ: България е изгорена съ парцалитѣ — 12 милиарда дългъ.

Т. Вълчевъ: Тия 15 члена отъ конституцията, които бѣха опредѣлени да се измѣнятъ, бѣха измѣнени така, както ярадисваше на тогавашното величество, бѣха измѣнени въ такава форма, както желаше царь Фердинандъ. Още оттогава българскиятъ народъ разбра, че съ измѣнение на тия 15 члена отъ конституцията се изваждатъ бѣлшитъ дробъ, червата, бѣбрежитѣ и други пѣкони части на нѣния основенъ законъ, конституцията (Смѣхъ у комунистѣтъ); още тогава българскиятъ народъ разбра, че съ измѣнение на стария чл. 17 отъ конституцията гробътъ за България е закопанъ, и този гробъ ние днесъ оплакваме тукъ. Ние и българскиятъ народъ много добръ знаехме, че съ измѣнението на чл. 17, съ измѣнението на чл. 36, съ измѣнението на чл. 24, който уреждаше прѣстолонаслѣдството, съ измѣнението на всичкитѣ тия 15 члена се подбръзватъ правата и прерогативитѣ само на величеството, това величество, на което други ржкоплъскаха и му се радваха, а ние мълчехме. Само ние казвахме: „Не сте прави, нѣмашъ право, г-не, да правитѣ това и това“. Ние му казахме височество, а други му казваха величество.

Д. Пандовъ: А сега какъ му казвате?

Т. Вълчевъ: То е друга работа сега какво казваме. Ние знаемъ какво правимъ. Трѣбва да ви бъде известно, че за всѣки денъ си има програма, какво трѣбва да се върши.

Д. Пандовъ: Защото сте на властъ.

Т. Вълчевъ: Азъ искамъ да ви покажа какъ сж се развили събитията. Нека се вземе на всеслушание прѣдъ България, какъ сж се развили събитията, кой е виновникътъ, защо дойдохме на това дередаже да ни осаждаатъ на този страшенъ съдъ, и по-нататъкъ ще кажа нѣколко думи, какъвъ ще бъде изходътъ отъ това положение.

Съ измѣнението на чл. 17 отъ конституцията, се даваше право на държавния глава да сключва тайни договори съ съседнитѣ и други държави, безъ съгласието на Народното събрание. Това значеше, че нему се даваха такива права, каквито той намбри за добръ да упражнява, и народното прѣдставителство, законодателното тѣло да бъде далече, далече, както и ние бѣхме далече отъ сключения договоръ прѣди нѣколко време между България и Германия. Никой не знаеше, какви договори ще сключи царь Фердинандъ и на какъкъ ще бъде обвърната България. Това бѣше достояние на българския народъ, г. г. народни прѣдставители, това всички го знаехме и мислахме съ трепетъ какво ще стане. Не знаеха само ония, които нѣмаха възможностъ да чуутъ истината, които бѣха по бабашитѣ, които бѣха по нѣкои тъмни мѣста и които, за нещастие, сж станали сега комунисти, защото тамъ не е стигналъ човѣкъ да имъ каже истината. Обаче, българскиятъ народъ въ голѣмото си болшинство чу и разбра, ние му казахме, че измѣнението на чл. 17 отъ конституцията, това е гроба му и той единъ денъ ще бъде хвърленъ въ този гробъ.

Т. Цевковъ: Кой създава този гробъ сега?

Т. Вълчевъ: По-нататъкъ ние видѣхме, че прѣзъ 1912 г. бѣ сключенъ договоръ. Чувахме се — нѣмаше възможностъ парламентътъ да знае какъвъ — по се чувахме — че нѣкакъвъ си писменъ договоръ е сключенъ между Сърбия и България, че нѣкакъвъ си усетенъ договоръ е сключенъ между Гърция и България. Видѣхме го, изпитвахме го на гърба си прѣзъ осеизта на 1912 г., когато изби барабана. Българскиятъ народъ въ своето политическо изпитание до тамъ е разбралъ, толкова е научилъ, че когато му се каза: „Ставай, вземи раницата и пушката и върви където ти се заповѣда“, се подчини на заповѣдитѣ на правителството и тръгна за границата. Такава бѣ политиката на нѣшнитѣ доверливи управници, това бѣше разбирателно на царь Фердинанда. Никой не можеше да разсещава, никой не знаеше какво става. Таянъ договоръ се бѣше сключилъ и когато казаха: „Вземайте раницитѣ и пушкитѣ и бѣгайте на границитѣ“, тогава се знаеше. И какво видѣхме? Видѣхме война на България, Гърция, Сърбия и Черна-Гора срещу Турция, а после видѣхме България обвърната на западъ. Азъ нѣма да се простирамъ да ви кажа, какъ е вървѣла войната, защото ние бѣхме нейни очевидци. Но за да ви паведа на моята мисль, г. г. народни прѣдставители, азъ искамъ да ви подчертая обстоятелството, че отъ тамъ се зароди това, отъ което днесъ се оплакваме — настоящитъ договоръ е плодъ на измѣнение на чл. 17 отъ конституцията. Когато българскиятъ народъ бѣ хвърленъ въ касаната срещу Турция, българскиятъ, момченъ тогава, нѣтаеше голѣма умраза къмъ турското правителство. Българскиятъ войникъ се изправи на своитѣ крака съ оръжие въ ръка и каза: „Азъ ще си отмъстя на този 500-годишенъ врагъ и ще искамъ да освободя моя братъ отъ Македония“. И тогавашното правителство, смѣя да го каже това, води войната не както радославовото правителство. Когато се водеше войната, не се чувствуваше тая тежестъ, нѣмаше тия кракѣ, тия контрабанди, нѣмаше този незаконенъ износъ, нѣмаше тая мръсотия. Българскиятъ войникъ, отивайки на границата и водѣйки войната, като се връщаше и като си дохаждаше въ отпуски, виждаше, че правителството се грижи за неговия домъ, въ неговата къща се намираше венчю, той бѣше доволенъ, и пакъ си отиваше съ оръжие въ ръка и се биеше силно, и въ разстояние на два-три мѣсеца той напѣлва чудеса, които осудиха европейския свѣтъ. Българскиятъ войникъ съ своята сила зарежестрира съ златни букви въ свѣтовната история своята воинственость. Тогава какво биде? Въ едно какво време турското правителство каза: „Миръ“. И когато бѣхме пратени да сключимъ миръ, какво ни се каза тогава. Сидитѣ, които днесъ сж ни осаждали: Англия, Франция и други, тогава казаха на нашето правителство начело съ царь Фердинанда: „Ей българци, ние извършихте чудеса. За вашитѣ подвиги, за вашата воинственость, за вашата сила ние ви даваме много нѣщо; ние ви даваме — споредъ лондонския миръ, който се проектираше да се сключи — граница Мидия—Евросъ“. Отъ тукъ ще видите какъ се развиваха събитията, какъ ставаха чудеса въ България, за да се спасятъ нѣколко души. Когато великитѣ сили ни казаха, че ни даватъ гранична линия Мидия—Евросъ — а това бѣше една Божия благодѣль за насъ — ако ние всички се бѣхме съгласили да вземемъ тая гранична линия и бѣхме сключили мира на третия мѣсець, ако се не лѣжа, следъ почването на войната, ние днесъ нѣмаме да бъдемъ въ тая свѣтовна война, г. г. народни прѣдставители, и нѣмамо да пропадне балканскиятъ съюзъ, и България щѣше да бъде съ граници до Мидия—Евросъ, и нѣмаме да бъдѣтѣ избити толкова много българи. Но за нещастие на България, какво ставаше тогава, когато въ Лондонъ великитѣ сили ни казаха: „Вземете граничната линия Мидия—Евросъ“. Заинтересовани личности въ България, личности съ черна душа, на които вѣсѣше сидѣлимъ на пията, които бѣха дадени подъ съдъ за кражба на 40 милиона лева, знаеха, че, ако тогавашното правителство сключи миръ и вземе граничната линия Мидия—Евросъ, политиката на тогавашното правителство ще бъде осмѣствена, че тя ще продължи и по-нататъкъ, че правителството ще се задържи на властъ и ще дойде съ сила тогава да издигне, който трѣбваше да сѣдѣ. И заради това тѣзи, които бѣха заинтересовани, на което, казвамъ, всѣкъ важесть на пията, казаха на царь Фердинанда: „Ти царю силни, ти величество, ти свине, бива ли да се подчиняватъ на нѣкакви поплукѣвци, на англичани, на френци и на руси? Това е вѣтъръ работа!“ Иди заблуждавай човѣкъ, който

си е заблуден от гордостта си, както и кажда отива! Царь Фердинандъ бѣше заблуденъ отъ гордостта си и България загина отъ неговата гордостъ. Азъ ще ви наведа на хиляди мисли, ако имамъ за целъ да ви говоря за гордостта, но ще навуля много вѣрме; обаче азъ мога да ви кажа, какво живото е черна душа и гордѣливъ човѣкъ! Да ти не даде Господъ да се не залавяшъ съ такъвъ човѣкъ! Царь Фердинандъ бѣше една надута личностъ и казваше: „азъ въ Цариградъ ще вървя“. Когато царь Фердинандъ бѣше напрегналъ всичкитъ сили да върви въ Цариградъ, имаше хора, заинтересовани, които ги бѣше страхъ, че ще ги изовсятъ за кражба, и когато му казваха: „Карай колата напредъ“. Тѣ му казваха: „Величество, ти си силенъ, имашъ силна армия, карай напредъ къмъ Цариградъ, не се съгласявай на Мидия—Еносъ, най-малко до Родосто вземи“. Той пакъ, недоволенъ отъ Мидия—Родосто, проектираше да върви въ Цариградъ. И чуваше се, че нѣкаква златна калѣска се потвѣла тукъ, но нѣмаше възможностъ да се провери това.

Нѣкой отъ обединенитъ социалисти: Истината е каква, а ти дълго говоришъ.

Т. Вълчевъ: Истината е каква, но тая истина е голяма.

Б. х. Сотировъ: Малко излъже и осукава.

И. Пастуховъ: Той по предмета говори!

Нѣкой отъ обединенитъ социалисти: (Къмъ Т. Вълчевъ) Говорете по-малко, за да дойде редъ на интервенцията за стачката; тя е най-важното.

Т. Вълчевъ: И по такъвъ начинъ царь Фердинандъ не се съгласи. Той и безъ това си отиваше къмъ пропадѣта, но имаше хора, които му казваха: „Иди“, и той отиде.

Азъ, г. г. народни прѣдставители, се мъчихъ да ви докажа, кой е виновникъ за свѣтовната война.

Обандатъ се: Врей! (Смѣхъ)

Т. Вълчевъ: Азъ съмъ ималъ възможностъ да говоря и други пѣтъ и съмъ казвалъ въ много събрания, че главниятъ виновникъ е царь Фердинандъ, който излъже изъ България; той е, който туря главната въ сламата и пшампа цѣлия свѣтъ. Така че, царь Фердинандъ, който, както ви казахъ, бѣше и безъ това надутъ — а пѣтъ имаше и други, които го караха и го надухаха да върви напредъ — не се съгласи на граничната линия Мидия—Еносъ, не се съгласи на никакъвъ миръ и заговя, знаете, България до какво доредже дойде. Нашитъ войски се върнаха отъ Чаталджа и отидоха да се биятъ съ своя дочерашенъ братъ-съюзникъ и ние чухме да се галѣе: „Съюзници, разбойници!“ Знаете ли кой бѣше виновникъ за това? Царь Фердинандъ и този главнокомандующъ, на когото висѣше отговорността на пѣтъ, г. г. народни прѣдставители! Непамятна България туря за главнокомандующъ този генералъ Савовъ, който трѣбваше да бѣде обсеенъ. И въ едно вѣрме ние видѣхме българската политика обърната на западъ, ние видѣхме нашитъ войски да се връщатъ отъ Чаталджа и да отиватъ оръшу своя съюзникъ, и тогава се развали всичко. Ако царь Фердинандъ бѣше се съгласилъ на граничната линия Мидия—Еносъ и да сключи миръ, България щѣше да бѣде запазена, щѣше да бѣде запазенъ и договорътъ между Гърция, Сърбия, Черна-Гора и България. Но вие знаете, че освѣтъ тѣзи хора, които искаха България да не се съгласява съ лондонския договоръ по никакъвъ начинъ, имаше и други, г. г. народни прѣдставители, които желаско сжщото. Вие знаете, по-голямата частъ отъ васъ знаете много по-добъръ отъ мене, че имаше заинтересовани нѣмци и други, които до вчера бѣха наши съюзници, и доити искаха договорътъ между България и Сърбия да не се запази, защото въ него имаше една клауза, че ако избухне война между Сърбия и Австрия, България ще даде 200.000 български пѣка на Сърбия оръшу Австрия; затова тѣ тѣмъха царь Фердинанда да не сключва миръ, та да може да пропадне балканскитъ съюзъ, и отъ тамъ излъже злото. Царь Фердинандъ не се съгласи да сключи миръ, обърнахме се оръшу съюзникитъ си, пропадна балканскитъ съюзъ, развързахме ржцѣтъ на нѣмци и австрийци и, когато бѣха готови, тѣ обявиха война на Сърбия. Не бѣше агентатъ въ Сараево, г. г.

народни прѣдставители, причина за войната. Тѣ търсеха стоденъ случай, и това бѣше претекстъ да отворятъ война на Сърбия. Оттамъ почна свѣтовната война и изскочиха единъ по единъ всички въ тази война. Значи, ако ние бѣхме запазили този балкански съюзъ, нѣмаше да има свѣтовна война.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Много те бѣва за обструкция.

Т. Вълчевъ: По-нататкъ какво стана? Въ едно едно вѣрме балканската война бѣ свършена, но тѣ, които казваха на царь Фердинандъ: „Карай царю, напредъ колата“, знаеха, че ще ги повика на власт, щомъ фалира политиката на народници и панковисти, знаеха, че тѣмъ иде редъ. И тѣ дойдоха на власт, сключиха бурешишки договоръ, произведоха избори. Азъ въ това вѣрме бѣхъ войникъ и казахъ: Непамятна България! Сега ще загине, защото този, който сключва сега миръ и ще произведе избори, той ще туря нова раница на нейния гърбъ. И стана това, което казахъ. Имаше хора, които служеха заедно съ мене въ войската, и го чуа, и въ едно едно вѣрме станаха изборитъ за XVI-то обикновено Народно събрание. Не успѣ тогава политиката, разтуриха го, произведоха избори за XVII-то, докараха отъ Гюмюрджина турци, и 16 фесове и чалми се върнаха тукъ, безъ да се пита Народното събрание. И видѣхме, въ едно едно вѣрме, приготвяла се нова война. 1914 г., г. г. народни прѣдставители — мнозина отъ васъ бѣха тукъ, познавамъ ги — бѣше още неутрална година. Да видѣмъ въ тая неутрална година какво поведение държаха единъ, какво — други. На-ли искаме да разберемъ, откъдѣ е дошло злото, отъ което сега се оплакваме? Единъ искаха да отидемъ въ война съ Русия, други — съ Австрия и Германия. Ние, земледѣлцитъ, казахме: неутралитетъ, членъ неутралитетъ, неутралитетъ до край.

Б. х. Сотировъ: Ама отидохте въ скута на Радославова.

Т. Вълчевъ: Казвахме ние, че България трѣбва да стои неутрална, но нѣмаше кой да ни слуша. Ние, скромнитъ земледѣлци, скромнитъ прѣдставители на земледѣлска България, ако и съ должно образование, ако и само съ образование отъ житейското училище, всѣки пѣтъ сме казвали тукъ истината, казахме и тогава: ако България влѣзе въ свѣтовната война, нѣма да излъже жива. Това е писано въ стенографскитъ протоколи. И много отъ другаритъ-министри казваха тогава: „На насъ, скромната, обдната Българийка, мѣстото ни е да бѣдемъ неутрални, защото иначе нѣщо нѣма да остане отъ насъ“. Но нѣмаше кой да слуша. Хвърлиха българския народъ въ войната. Азъ не искамъ да се спирамъ върху договора за заема, който се гласува на 4 юний 1914 г., и върху това, кой го гласува, съ който договоръ ни качиха на нѣмската колесница. И ние видѣхте, какъ бързо ние влѣзнахме въ нѣмската политика. Ние, като видяхме, че България ще загине въ тая свѣтовна война, внесохме предложение — тукъ го четете нашитъ другаръ г. Драгиевъ — въ което бѣше писано бѣше казано, че отъ началото до свършената на войната никой нѣма да получава заплата: нито царъ, нито министри, нито народни прѣдставители, нито офицери, нито свещеници, нито учители — абсолютно никой нѣма да получава стотинка. Ние изхождаме отъ това становище, г. г. народни прѣдставители, защото знаехме, че ако получаватъ заплата, царятъ е много лѣбозна, царятъ е причината днешниятъ свѣтъ да се хване гуша за гуша. Заради това казахме, никой да не получава заплата, но нѣмаше кой да слуша. (Възгласи отъ комуниститъ) Социалиститъ не сж гласували това предложение. Тѣ никога не гласуватъ. Ако създадемъ единъ законопроектъ да имъ дадемъ по единъ самуи хлѣбъ, пакъ нѣма да гласуватъ, защото е буржоазенъ — „Долу буржуазията!“ (Ржкопѣскане отъ земледѣлцитъ)

Ние видѣхме въ тази свѣтовна война, г. г. народни прѣдставители, че се създадоха закони, чрезъ които се облагодѣтелствуваха известни личности, ржска тенденцията на всички г. г. народни прѣдставители, съ едно малко изключение, е, като дойдатъ отъ оная врата обднѣ, отъ другата да излъжатъ богатички, а г. г. министри, като влѣзатъ отъ едната врата обднѣ, отъ другата да из-

лизать милионери. И като така, въ XVII-то обикновено Народно събрание, при Радославовото правителство, бѣше сѣщата тенденция. Създаде се законъ за стопански приноси и обществена прѣдвидливостъ и задъ този законъ се скриха всички — снабдиха се съ открити листове и трѣгнаха на спекула и тая спекула докара дневния тробъ на България; спекулата на известни пладнешки разбойници въ България, различни народни прѣдставители, докара България да се деморализира на фронта и вътрѣ. Но когато говоримъ за спекула, не можимъ да оставимъ и васъ, г-да, тукъ отъ лѣвицата. Вие приказвахте вчера за спекулата. (Възгласения отъ комунистите) Като говорѣхте за законопроекта за жилищната криза, вие намирахте, че имало спекуланти, които съ спекула направили къщи, чифлици, банки и не знаятъ какво. Вѣрно е, азъ съмъ съгласенъ съ васъ, че има спекула и че тая спекула е въ голѣми размѣри и че тя докара гроба на България. Нѣма два мѣсяца по това у никого, но въ тая спекула сѣ взели участие и г. г. комунистите и г. г. широките, и редица други.

Нѣкой отъ обединенитѣ социалисти: Каквото ги.

Т. Вълчевъ: Ако е работата за спекулата, г. г. народни прѣдставители, въ тая спекула вземахте участие и вие.

Б. х. Сотировъ: И Александъръ Димитровъ.

Т. Вълчевъ: Азъ пропуснахъ да кажа, че когато се отвори тази война, когато отидоха наши народни прѣдставители, по човѣкъ отъ група, и казаха нѣколко думи на царъ Фердинандъ, на 4 септемврий вие какво направихте? Защо не отидохте и вие въ двореца?

Т. Циковъ: Ние не ходимъ тамъ, защото той е лошъ човѣкъ.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: (Звъни)

Т. Вълчевъ: Вие-не отидохте тамъ да направите нѣщо, нали? Вие спокойно стоите тукъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Дѣлиха си захарята.

Т. Вълчевъ: Вие не отидохте да митите водата на Фердинанда, вие тогава спекулирахте съ тѣзи ващи невинни хора, които днесъ сте направили прѣдъ оржанието. Вие отидохте да спекулирате съ столовцитѣ сега, а тогава съ 30-левцитѣ, вие спекулирахте по различни други начини. Вие най-много говорите, че има спекуланти.

Нѣкой отъ комунистите: Като Механджийски.

Т. Вълчевъ: Добри, ще дойде редъ и до него. — въ косто азъ напълно ви поддържамъ, а когато правителството, по силата на закона, бѣше ги направило прѣдъ държавнитѣ скланища, вие като адвокати ги зашитавахте — азъ съмъ очевиденъ. (Смѣхъ)

На васъ се носѣше всичко и вие ги зашитавахте.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: Г. Вълчевъ! Не се отдалечавайте отъ прѣдмета.

Нѣкой отъ комунистите: Дайте възможностъ на оратора да се изкаже.

Нѣкой отъ обединенитѣ социалисти: Хайде да гласуваме да му се отпечати рѣчта!

Т. Вълчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Спекула има навсякъдъ. Вие спекулирате съ всичко. г. г. социалисти, вие спекулирате и съ тѣзи хора, които сте ги изправили днесъ прѣдъ катастрофата, и когато ние ви казваме, че сте направили прѣстѣпление, вие ни задавате слѣдния въпросъ: „Защо ни гоните, защо ни арестувате, защо ни прѣсѣдвате? Нѣмаме ли право да хвърляме мостове на въздуха? Защо ни гоните, когато ние се изправяме прѣдъ мирното население и му казваме: напусни работата? Защо ни гоните, когато вие стачкувате въ дълниченъ день? Защо ни гоните, когато вършимъ това и това беззаконие?“ Питамъ: кѣдъ е правдата, тогава? Азъ искамъ да ви питамъ: вие, които искате да кажете, че сте хората на мирното развитие, които искате правда въ тая земя, които искате да се изкорени всичкото зло, които

бѣхте противъ войната, защо вие мълчахте, когато сѣташниятъ нашъ прѣвъ министъръ отиде и каза на Фердинанда истината: „Царю, ако отворишъ война безъ да питашъ камарата, ще отговаряшъ съ главата си“. А какво трѣбваше да направите? Вие сега хвърляте на въздуха едно кюше на единъ мостъ, и треповетъ пѣла седмица не можаша да минаватъ, а тогава, ако бѣхте хвърлили всичи мостове, нѣмаше да има война, а миръ. (Ржикоплъскаше отъ земледѣлцитѣ)

Т. Циковъ: Това ли искате?

Т. Вълчевъ: Вие сте най-големата причина за това зло днесъ.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: Ограничете се върху прѣдмета, г. Вълчевъ.

Т. Вълчевъ: Слушамъ сполни — или оная вечеръ бѣше — г. Сакаровъ каза, че „ако вие се съгласите съ нашето прѣдложение, за два часа ще бъде миръ въ София, а за 24 часа въ цѣла България.“ Значи, въ вашитѣ рѣчи, г. г. социалисти, особено въ рѣчтѣ на г. Сакарова, е огъньтъ и водата: въ моментъ ще запалятъ България, въ другъ ще я угаситъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Не си разбралъ бс, бай Тома. Азъ казахъ и повтарямъ, че акционниятъ комитетъ.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: (Звъни) Моля, г. Сакаровъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г. Вълчевъ ми позволи едно малко обяснение. Азъ заявихъ, че акционниятъ комитетъ, за който се казва, че не държало въ своитѣ рѣчи джипкението, е готовъ да спре стачката въ 24 часа. И това може да стане — това ви го заявявамъ и сега, за да се запие втора пѣтъ. (Тропане отъ земледѣлцитѣ)

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: (Продължително звъни) Г. Сакаровъ!

Т. Вълчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ ви казахъ, че не обичамъ да оскърбявамъ — извинете, ако съмъ оскърбялъ нѣкого. Ако е вѣрно това, косто каза г. Сакаровъ, азъ апелiramъ къмъ него, понеже въ неговата рѣка е силата, огъньтъ и водата, да вземе ключоветѣ, да отвори вратитѣ на новия свѣтъ, да излѣземъ на бѣлъ свѣтъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Азъ ти възражамъ, а ти пакъ ми казвашъ сѣщото! Какво да ти правя?

Т. Вълчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Прѣлъ наетъ стесни мирниятъ договоръ. Азъ дължа да прочета нѣколко члена отъ него. Казахъ, той се състои отъ 270 члена. Цѣла война да чета, пакъ не може да се свърши тая работа. Азъ ще ви прочета само нѣколко члена, за да видимъ кой е виновникътъ на това зло.

Чл. 114 отъ договора казва слѣдното: (Чете) „Българското правителство се задължава да върне, веднага съ влизането въ сила на настоящия договоръ, всички прѣдмети, цѣнности и документи, които сѣ принадлежали на подданиитѣ на съюзнитѣ и сдружени сили и които сѣ били задържани отъ българскитѣ власти“. Кой сѣ тия цѣнности? Тия цѣнности сѣ, които ги вземаха чиновникитѣ въ Моравско и другагдъ, за косто имахъ честта да подамъ една интерпелация на г. Ляпчевъ, тогава воененъ министъръ. Казахъ му: „Срѣцнахъ, г. Ляпчевъ, 10 каруци патоварени съ мебели, крадени отъ Добруджа“. Г. министърътъ каза, че това не е истина и отговори съ нѣколко думи, че човѣкътъ се уволнява и му натоварили багажа на кола. Но, г. Ляпчевъ, българиката сега ще плаща тая работа, това „багажъ“.

По-надолу, чл 121 казва: (Чете) „България признава, че, като се е присъединила къмъ паладателната война, която Германия и Австро-Унгария бѣха почнали противъ съюзнитѣ и сдружени сили, е причинила на послѣднитѣ загуби и жертви отъ всѣкакъвъ видъ, които е длъжна да поправа напълно.

„Отъ друга страна, съюзнитѣ и сдружени сили признаватъ, че сѣдствата на България сѣ недостатъчни“ — лемежъ, жалитъ ни — „за да позволятъ пълното възстановление на тѣзи поправки.“

„Велѣдствие на това, България се задължава да плати и съюзитѣ, и сдружени сили се задължават да приемат сумата отъ 2.250.000.000 франка — алато“. Ако ги прѣсметнемъ въ наши пари, знаете колко сѣ.

(Прѣседателското мѣсто заема подпрѣседателъ г. Н. Атанасовъ)

По-нататѣтъ, чл. 123 казва: (Чете) „Свърхъ плащанията, прѣдвидени въ чл. 121, България се задължава да пазвари, съобразно установенитѣ отъ международническата комисионя условия, прѣдметитѣ отъ възможенъ видъ и цѣноститѣ, отнети, пазети или секвестрирани въ окупиранитѣ територии на Гърция, Ромѣния и Сърбия, щомъ бже възможно да бъдатъ установени на българска територия“. Г. г. народни прѣдставители! Нѣколко души по този членъ. Вие знаете, че тамъ сѣ крадени прѣдмети и цѣности. Българинѣтъ е отъ хайдушко потекло — да не кажа голѣма дума — българинѣтъ е знакомъ за пари; оттамъ се докараха мебели, добитѣкъ и всичко и сега България ще плаща. Кой ще плаща? Българскиятъ народъ, а най-много българското земледѣлство, защото то е 75% отъ цѣното население. Ако дойде единъ денъ да се заплащатъ тии суми, какво ще взематъ на комунистѣтъ? Тия хора ми ржкопѣскають, защото у тѣхъ е теорията: „Колкото по-злѣ — толкова по-добъръ“.

По-нататѣтъ чл. 127 какво казва? (Чете) „България се задължава още да прѣдаде на Гърция, Ромѣния и Сръбско-хърватско-словенската държава, прѣвъ първитѣ шестъ мѣсеци слѣдъ влизането въ сила на настоящия договоръ, изброенитѣ по-долу категории и количества добитѣкъ: бикове (1½ до 3 години) — на Гърция 15, на Ромѣния 60, на Сръбско-хърватско-словенската държава 50; млѣнци крави (2 до 6 години) — 1.500, 6.000, 6.000; коне и юбѣни (3 до 7 години) — 2.250, 5.250, 5.000; мулета — 450, 1.050, 1.000; въргатни волове“ — тѣ ще бъдатъ на българскитѣ земледѣлци, р-да, а не на социалистѣтъ (Ржкопѣскано отъ земледѣлцитѣ и комунистѣтъ) — 1.800, 3.400, 4.000; овце — 6.000, 15.000, 12.000“ — съ други думи казано, 37.825 глави одъръ добитѣкъ, и 33.000 глави овце и коне. Отъ кого ще ги взематъ? Отъ комунистѣтъ ли? Не, земледѣлското население ще ги даде, г. г. народни прѣдставители, пакъ брашнониятъ човалъ ще ги даде. Затуй вие днесъ казвате: „Колкото по-злѣ — толкова по-добъръ“.

Х. Христовъ: У насъ има много добитѣкъ; особено тѣзи добитѣкъ, които поддържаха Радославова.

Т. Вълчевъ: По-нататѣтъ, чл. 130: (Чете) „За да се улесни възпълнението на задълженията, които България поема по настоящия договоръ, ще се образува въ София, въ най-кѣсо врѣме слѣдъ влизането въ сила този договоръ, една международническа комисионя.“

Комисионята ще бже съставена отъ трима членове, назначени рѣшително отъ правителствата на Великобритания, Франция и Италия; Всѣка отъ силитѣ, прѣдставявана отъ комисионята, ще има право да се оттегли шестъ мѣсеци слѣдъ прѣдварително за това съобщение, направено до сѣщата“ и тн. Въ приложението къмъ слѣдующия членъ е казано: (Чете) „Разноскитѣ и разходитѣ по комисионята ще се изплащатъ отъ България;...“

Прѣседателствуващъ Н. Атанасовъ: Недѣйте чете договора, г. Вълчевъ.

Т. Вълчевъ: И въ чл. 133 се казва: (Чете) „Общиятъ разходъ по поддържането на всички съюзи и сдружени войски въ окупиранитѣ територии на България, тѣ както граничитѣ сѣ отнѣдѣдени въ настоящия договоръ, ще бже въ тежестъ на България отъ подписването на примирието отъ 29 септември 1918 г. до влизането въ сила на настоящия договоръ. Поддържането на войскитѣ обрѣща продължително на хората и животнитѣ, квартируването, възпажделенията и добавънитѣ заплатитѣ и надницѣтъ, прѣживането, отоплението, освѣтлението, обѣдното, снабдението на хората и животнитѣ, въоружението и подвжжнитѣ материятъ, въздухоплавателната служба, лѣкуването на боленитѣ и раненитѣ, ветеринарната и ремонтната служба, всичкитѣ видове прѣвозни служби (като желѣзнопѣтни, морски или рѣчни, камионни, автомобилни), съобщенията и кореспонденцията“ и тн. Значи, всичко това пада на гърба на българския народъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Туй го чете г. Омарчевски, ние го чуваме.

Т. Вълчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ свършвамъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Много хубаво ще направите.

Т. Вълчевъ: Нѣма какво да приказвамъ. Азъ ви казахъ, че каквото щемъ да приказваме, каквито щемъ простоти да отправяме, това е турено на гърба ти — ще го понесемъ. Дѣлка да заявя напоследѣтъ една дума.

Х. Пуневъ: По-добъръ да не приказвате.

Т. Вълчевъ: Тукъ чувамъ една думица: „По-добъръ да не приказвате“. Това го казва единъ отъ г. г. комунистѣтъ,...

Нѣкой отъ комунистѣтъ: Той е широкъ социалистъ, не е комунистъ.

Т. Вълчевъ: Г. Пуневъ, човѣкъ отъ сѣщата категория. — ... които казваха на стачникитѣ въ позива си, който имахъ шастнето да прочета: „Недѣйте служби на тая България, тая България прилича на нѣкоя проститутка“. Тая България, която вие въ нашия позивъ наричате проститутка, за мене е света. Ако се говори за проститутки — азъ бихъ обяснилъ това, но нѣмамъ врѣме — вие я създадохте въ всички отрасли на нашия животъ.

Г. г. народни прѣдставители! Като свършвамъ, азъ заявямъ: ние, българското земледѣлство, българскиятъ земледѣлен работенъ народъ, се бори на четири фронта прѣвъ врѣме на войната — той ще се бори и ще знае да се спира и съзвастъ. Българскиятъ народъ води война съ нѣколко държави, българскиятъ земледѣлен работенъ народъ даде най-много жертви отъ епидемии, той даде и много-много жертви, той даде и не даде жертви и въ пари, и въ всичко, по въ края на крайщата той ще се справи и съ вътрѣшнитѣ врагове. Като свършвамъ, заявямъ ви, каквото щемъ да правимъ, каквото щемъ да говоримъ, ако и да не ни е по силата, ако и да не ни е по кефа, ако и да не ни е по волята този договоръ — никому, вървамъ, не о мѣ кефа да го гласува — нѣма какво да направимъ. Казвахъ ви, нашиятъ политически животъ какво ни е допсѣлъ, посочихъ ви горѣ-долу кои сѣ виновникитѣ. Щемъ, нещомъ, хората ще ни го наложатъ. И затова ние ще го гласуваме, за да види свѣтътъ, че стукъ-пнатѣтъ ние ще върземъ въ нормалния пътъ и ще се мжчимъ да изведемъ България на добъръ край.

Нѣкой отъ обединенитѣ социалисти: Амми!

Прѣседателствуващъ Н. Атанасовъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Никола Пждаревъ.

Н. Пждаревъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Въ тази камара съмъ по доврѣнието на онази частъ отъ българското гражданство, което споредъ този договоръ за миръ трябва да прѣстане да се счита за частъ отъ нашето мило отечество. Слншветъ на тѣзи българни се беззавѣтно и славно биха, азъ да запазятъ българската свобода и независимостъ. Славната шеста дивизия, славнитѣ бдинни — кой не знае за тѣхнитѣ подвизи? И вие ще разберете, че на менъ е невъзможно да вдигна рѣка за този договоръ, който забранява вече на тѣзи български синове да се считатъ за чала на България, за която така беззавѣтно се биха. Но договорѣтъ е подписанъ. Той ще се одобри, той ще се ратифицира. Той ще се ратифицира, за да се запази и онази малка частъ отъ България, която ни се оставя съ него. Бдинни, навикнали безропотно да даватъ всичко свое за благото на своята държава, ще се подчинятъ на договора и ще отидатъ тамъ, каждѣто той ги пращо; тѣ ще отидатъ съ наболѣла душа, съ пълно отъ скриѣ сърце. Но когато отиватъ тѣ, не могатъ да не отправятъ протести и проклетия: проклетия къмъ тѣзи български управници, които не го водиха тамъ, каждѣто той искаше да бже воденъ; проклетия къмъ онѣзи български управници, които го водиха съ прѣстѣпностъ и въ прѣстѣпностъ; проклетия къмъ всички спекуланти, богаташи и милионери, които въ върховния моментъ, на народни усилня за почитане на националнитѣ идеали, водени само отъ своята неутоляма жажда за печалби и богатства, изгубиха всички човечни събития на българския народъ, прѣсмуниха гласнитѣ, отидѣто българското войнство черпѣше въдъжоване на своя духъ, черпѣше енергия за своята безгранична обичъ. Той отправя осждаче и

къмъ онѣзи водачи, които, заслѣпени отъ своитѣ идеи и идеали за интернационализъмъ, за общочовѣшко благоденствие, съ неумовними миралци заслѣпиха; българския войнѣ, за да не вижда, че прѣдъ него стои не братъ и другаръ, че на фронта срѣщу себе си нѣма братъ, а неприятель, който отъ вѣкове дебне да го смаже и унищожи. Проклятие за онѣзи водачи, които, водени отъ дребнавни партийни амбиции, забравиха, че въ момента, когато на границата стоишъ неприятелъ, не е вѣрвме смѣтки да се разчитатъ, не е вѣрвме режими да се мѣняватъ, не е вѣрвме нови да се установяватъ.

Нѣкой отъ комунистите: Проклятие на тѣзи, които измѣниха чл. 17 отъ конституцията!

Н. Пждаревъ: Когато отправятъ своитѣ проклетия, бдинци отправятъ къмъ българския народъ своя горещъ апелъ, апелъ, прощитѣ отъ дълбока братска обичъ: „Български народе, запази това, което мирътъ ти остави, запази това, което договорътъ за миръ ти дава. Макаръ, а малкъ, макаръ и омаломощенъ, имай вѣра въ твоята свѣрхъ и въ твоето търпѣние, работи за твоето засилване. Брате българиню, ти, който години наредъ съ менъ търпѣ въ неволи и лишения, потерни още малко и не бързай да ги прѣмахнешъ по начина, по който се събѣтватъ да ги прѣмахнешъ, защото въ стремлението си да ги прѣмахнешъ, ти ще прѣмахнешъ България, която единствена е въ състояние да ти гарантира утрѣ и други дѣнь малко по-малко, по-човѣшко бъдеще“. Но бдинци отправятъ и високъ протестъ срѣщу дѣлата на управниците на великитѣ сили. Слаби и не въ състояние да се споразумѣятъ за своитѣ свѣтвини интереси, тѣзи управници прѣдъ 40 години разпожсаха нещастна България. За мигъ само българинътъ видѣ своитѣ идеали реализирани, националното обединение постигнато, но това бѣ само за мигъ. Въ Берлинъ той разбра, че реалността изчезна, че това, което бѣше за него реалностъ, за единъ мигъ само остана неговъ идеалъ. За този идеалъ българскиятъ народъ заработи спокойно, съ постоянство и когато слѣдъ 40 години въ трудъ той успѣ да издигне на своитѣ плещи своето настояще, когато смѣташе, че неговитѣ идеали сж постигнати, въ разгара на борбата чу зовъ на разкаяние, зовъ, който му казваше: „Спри войната, подай ръка на братство, азъ вече се разкаяхъ, азъ, който те измѣчвахъ, който те разпожсвахъ, който ти направихъ всичкитѣ злини досега, съзнавамъ злото, което съмъ ти направилъ, съзнавамъ, че ти си народъ, който прѣбва да живѣешъ свободно, да опрѣдѣлишъ самъ своята съдба. Азъ не съмъ противъ твоитѣ идеали, азъ съмъ за тѣхъ, азъ работи за тѣхъ, подай ръка“. Българскиятъ войникъ бѣше слушалъ само за европейска коректностъ, за вѣковно рицарство, и той повѣрва на този зовъ, захвърли оръжието и подаде братска ръка. Но въ този моментъ ръката бѣ издрво завързана. България бѣ подло измамана и жестоко повалена. Този измама трѣбва да тежи на съвѣститѣ на властелинитѣ въ Европа. За тази измама бдинци издигатъ високъ протестъ. Той не бѣ чулъ отъ властелинитѣ въ Европа, ще бѣде ли чулъ отъ народитѣ въ Европа? Бдинци вѣрватъ дълбоко въ това. Тѣ вѣрватъ, че народитѣ, демокрацитѣ въ Европа, ще разбератъ какво ало и колко ниско сж паднали съ измамата, която направиха на този малкъ, но честенъ и достоенъ народъ. Съ тази вѣра тѣ ще отидатъ и въ робство, но ти имъ дава куражъ, когато ще се раздѣлятъ съ своитѣ братя българи, да могатъ съ спокойствие да имъ кажатъ: „Мили братя, до скоро виждаше!“ (Ражкопѣсане отъ демократитѣ)

Д-ръ И. Пашовъ: По пътя на събарянето на брест-литовския миръ. Така ще се върви.

Прѣдседателствующъ Н. Атанасовъ: Има думата народниятъ прѣдставител п. д-ръ Христо Мутафовъ.

Д-ръ Х. Мутафовъ: (Отъ трибунала) Г. г. народни прѣдставители! За трети пътъ, чини ми се, ще въ Народното събрание прѣживяваме малкитѣ, оскрѣбленитѣ и униженията, на които сме подложени като побѣдени. И първата дума на народния прѣдставителъ, когато излѣзе на тази трибуна да си каже мнѣнието по прѣдлагания ми за одобрение миръ, не може да не бѣде дума на протестъ срѣщу тѣзи тежки условия, писани отъ нашитѣ противници, отъ великитѣ държави, които минаваха за таковы на протреса и на свободата, тежки условия, които сега ние, като тирани, още не прѣживяваме съ всичката имъ тежестъ, съ всичката онази горестъ, която би трѣбвало тѣ да прѣдизвикватъ у насъ. Ще мине, обаче, вѣрвме, и

когато ние ще четемъ всички тѣзи клаузи на договора като писана история на българския народъ, тогана нечо чувствата на мъка, на срамъ ще бѣдатъ много по-големъ у насъ, тѣй както ние изпитваме тѣзи тежки чувства, когато прѣживяваме историята на далечното минало, когато българскиятъ народъ многожди е билъ така сжко поваляванъ отъ своитѣ коварни неприятели и му сж били налагани тежки условия за неговото историческо съществуване. На прѣвъ погледъ намъ се чини, че всичко това лесно ще прѣживѣемъ, че всичко това ще трае до вѣрвме, а слѣдъ година, два, три, ще бѣдемъ паново изправени на краката си, съ всичкия си прѣстъ, ще можемъ полека да се отървемъ отъ онѣзи тежести, които ни се слагатъ. Но, естрахувамъ се, да не би това да бѣде само едно заблуждение, една самонамама, защото, колкото по-често прѣлизваме страницитѣ на този позоренъ миръ, толкова у насъ се затвърдява убѣждението, че отъ самостоятелността на българския народъ, като политическа и стопанска единица, почти нищо въ този моментъ не е останало. Ние сме всецѣло на милостята на побѣдителя и отъ неговата милостъ ще зависи, дали да ни остави да съществуваме, като политическа единица съ своя държавна самостоятелностъ, отъ неговата милостъ ще зависи, дали да ни остави необходимото за нашето стопанско съществуване и развитие, или, напротивъ, да прѣвърне България на единъ купъ отъ развалини. Оня, който се зачете внимателно въ всичкитѣ подробности, особено въ тежкитѣ финансови и стопански клаузи, ще види, колко мъчно ще бѣде на България да занесе най-необходимото, което е потребно, за да може единъ народъ, като устрои вътрѣ въ себе си свѣтитѣ свободи, свѣтитѣ прага на човѣшко съществуване, да може да отрази навѣтъ онѣзи напасти, онѣзи угрози, които може да му дойдатъ. Защото, нека не си правимъ иллюзии: колкото съ политѣ вѣрвма за основа на свѣта да ни се обѣщаватъ нови поредни свѣтитѣ, ще си остане все тѣй старъ, какъто е билъ досега, съ всичкитѣ онѣзи вражди, съ всичкитѣ онѣзи сѣби, които сж погвалявали отдрѣлни държави, слѣдъ като сж издигнали на тѣхно мѣсто други. Помеаха нашитѣ неприятели върху нашитѣ развалини да създадатъ своята сила, и успѣха. Ние днесъ сме въ реда на побѣденитѣ, а онѣзи, които върху нашитѣ развалини ще искатъ да изградятъ своето величие, на нации, на държави, за дълго вѣрвме ще искатъ да ни виждатъ все въ това тежко и нещастно положение, въ което сме изпаднали.

Казахъ, че първата дума при разглеждане условията на мира, която би трѣбвало да излѣзе отъ нашитѣ уста, отъ тази трибуна, ще бѣде дума на протестъ. Но колкото и да бѣде той тежъкъ, колкото и да бѣде громъкъ, за да бѣде чулъ отъ всички, които трѣбва да го знаятъ, все таки ние на себе си дължимъ да си отговоримъ още на друго едно питане: то е за прѣживѣитѣ, за външнитѣ на това положение, въ което изпаднахме ние. Не прѣвъ пътъ азъ съмъ казвалъ, че не мога да намеря нищо прѣстѣпно, нищо осѣдително въ този стремежъ на българския народъ, на българската държава, да получи това, къмъ което тя се стремѣше. Имаше ли нѣщо незаконно, нѣщо прѣстѣпно въ домогванията на българското племе, на българския народъ да добие той своето обединение? Имаше ли нѣщо прѣстѣпно въ това, че българинътъ пожелал да види обединено своето племе, въ всичкитѣ онѣзи широки граници, въ които ние бѣхме свикнали още отъ дѣта, отъ първитѣ училищни скамейки да ни се чертаятъ? Имаше ли нѣщо страшно, осѣдително въ това, че българскиятъ управникъ или онѣзи, които ръководѣха съдбинитѣ на народа, помислиха единъ денъ, че е дошълъ моментътъ, когато ще трѣбва да се пристъпи къмъ реализиране на неговитѣ национални блѣнове? Не, азъ мисля, че въ самия този стремежъ нѣмаме нищо осѣдително, и прѣстѣпно ще бѣде, ако свѣтитѣ въ този нашъ стремежъ вижда нѣщо страшно, нѣщо прѣстѣпно за да ни наложатъ такъвъ позоренъ миръ. Когато една велика Франция, страпа на свободата, полагата на всички човѣшки правдини, се стремѣше къмъ своето обединение, къмъ прибирането на всички провинции, които смѣташе свои; когато сега ние виждаме влизането на елзаскитѣ депутати въ залата на камарата, френскиятъ народъ, въ лицето на своитѣ народни прѣдставители, да лудѣе, затуй, защото най-сѣнитъ видѣ прибрана въ границитѣ на велика Франция тази френска провинция — ли кому не минаваше прѣвъ ума да смѣтне, че този стремежъ, че тѣзи блѣнове бѣха нѣщо прѣстѣпно? Сжко така, борбитѣ на Италия за нейния империализъмъ, за прибирането на всички нейни провинции въ едно, не могатъ да се смѣтатъ за нѣщо осѣдително, отъ точна вѣрвме на този естественъ

стремежът на всички народи да прибере частта на своето племе в едно. Да не говорим за Германия. Ако бихме се спрели даж на малката най-демократична държава в Европа — Швейцария, и там знам, г. г. народни представители, онай борба за прибиране по възможност на всички швейцарци, макар под различна форма на управление, в едно плъ, за да образува по този начин едно обително плъ, което да може да даде условия за един културен живот, за един напредък, за един прогрес. И мисля, че когато в всички тия домогвания на другите държави, в тѣхните национални борби нѣмаше нищо прѣстѣнно, така също нѣмаше нищо прѣстѣнно и в борбата на българския народ за неговото национално обединение. Не в този наш стремелъ трѣбва да търсамъ прѣдметъ за нашия разгромъ, за нашата катастрофа. Който да билъ на мѣстото на управникъ, трѣбваше, въ името на историческата задача, която има всички единъ народъ и, слѣдователно, и българскитѣ, да дѣйствува, да работи, да не бѣде съ скръстенъ рѣзъ, за да дойде денъ, когато да може и българският народъ да прѣдставлява отъ себе си една единна сила, крѣпка, която да му даде запаздѣтъ условия за човѣшки животъ. Защото не е достоещъ или по-добъръ не е способенъ за животъ културенъ, за животъ човѣшки този народъ, който, разпокъсанъ на малки части, неспособенъ подъ тежки условия, които завишливи съ-сѣди или неприятелѣ бѣха желали да му създадатъ. И когато ние въ своите национални стремелъ искаме било спрѣмо гърци, било спрѣмо сърби, било спрѣмо ромѣни да отгонимъ своите национални искания, своите национални бѣжнове, ние не направихме нищо прѣстѣнно нито спрѣмо сърби, нито спрѣмо гърци, нито спрѣмо ромѣни. Ние гонихме това, което бѣше легитимно българско, борише се въ името на това, което щѣше да ни даде условия за исторически животъ. Но ние не можахме да постигнемъ своите бѣжнове, ние не можахме да реализираме своите държавни и национални задачи. И тѣмъ тукъ е нещастieto, което ни кара да си зададемъ въпроса за отговорностъ или за причинитѣ, до които ние не можахме да постигнемъ това, което гонихме. Ако, г. г. народни представители, ние бѣхме постигнали своите плъ, естествено е, че нѣмаше да си задаваме този въпросъ, а щѣхме да мислехме по-нататъкъ, щѣхме да бѣдемъ въ положението на гърци, сърби и ромѣни, които днесъ доволни отъ станалото, гледатъ спокойно и съ нови надежди на своето историческо бъдеще. Ние, обаче, бѣхме нещастни, защото, вмѣсто да бѣдемъ между побѣдителѣ, ние западнахме въ числото на побѣденитѣ.

Т. Петровъ: И тамъ нѣма спокойствие.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Това положение, че сме въ числото на побѣденитѣ, споредъ мене, отговаря достатъчно на вѣщането, което искахъ да си задамъ въ самото начало.

Но защо западнахме въ положението на побѣдени? Защото, споредъ мене, пѣтицата, по които българският народъ трѣгна или мислеше, че трѣбва да върви, за да догони онова, което съставляваше неговъ бѣжъ, тия пѣтица бѣха погрѣшени, тия пѣтица бѣха неизбродими или по-добъръ тѣ водѣха къмъ катастрофа, тѣ водѣха къмъ поразъ, тѣ водѣха къмъ злочастие. Врѣшната политика, която българският народъ имаше да си избере и да си опредѣли, бѣше погрѣшна. И тая погрѣшна политика, не отъ вчера, не отъ днесъ, не отъ прѣди петъ, десетъ години, а още отъ първите години на нашето освобождение прѣднамѣрено се проповѣдаваше на българския народъ и той се карапа, заставащо, ще каже, да повѣрва, че тя е само единствена политика, чрезъ която ще може да постигне свои национални задачи, къмъ които той тѣй страстно се стремѣше и за които тѣй много жадуваше. Азъ мисля, че нѣмаше да избѣгнемъ да отговоримъ на този въпросъ, г. г. народни представители, вмѣсто да го заобиколимъ, както направиха пѣкои отъ прѣждеговорилитѣ, тѣмъ сега е, може-би, най-вѣрховниятъ моментъ, най-подходящото врѣме, за да си дадемъ смѣтка за тая погрѣшна политика, която слѣдвахме, и за онай ненадежливъ срѣдство, чрезъ които мислѣхме ние да постигнемъ своите национални задачи.

Още въ първите години на нашия свободенъ животъ у насъ се създадохъ двѣ течения. Ще бѣда кратъкъ, защото не искамъ да припоказвамъ въ този късенъ часъ отъ отговорности, които не сѣ безъ значение, ако бихме си ги спомнили. Но бѣло ще спомена само, че още прѣзъ първите години на нашия свободенъ животъ въ България се съ-

здадохъ двѣ течения, двѣ насоки по-добъръ, чрезъ които българският народъ би могълъ да бѣде онова, което той желаше да бѣде. Единъ смѣташе, че България трѣбва да избѣгне онеката на ония, които ѝ дадохъ нейната свобода, защото тая опсѣка може единъ денъ да погълне нейната независимостъ и нейните свободи. Други прѣдпазваха и казваха, че не отъ тая опсѣка идатъ опасноститѣ за българския народъ, но отъ стремелъ на външната къмъ изтокъ, който стремелъ, макаръ и тѣй умно, хитро прикриванъ, онай който се парича държавинъ и който ще има да чертае пѣтицата, по които ще се движатъ неговата страна, трѣбва да го знае и да го разясни прѣдъ българския народъ. У насъ се създаде, г. г. народни представители, цяла литература, която имаше за плъ, много основателно може-би, да ни прѣдпази отъ ония опасности, които можеха да дойдатъ за българския народъ отъ една опсѣка, която можеше да се свърши и съ тѣмъ повече. Но въ България нито прѣсата, нито печатътъ, а най-вече ония, които бѣха длъжни да знаятъ — нейните държавници — не ни посочиха на опасноститѣ, които идатъ отъ къмъ нѣмско, и ние трѣбваше да прѣживѣмъ тия печални събития отъ 1915 г. насамъ. Трѣбваше Германия и Австрия въ днѣтъ на своята самозабрава на побѣдителки — защото тѣ смѣтаха, че разполагатъ съ сѣдбинитѣ на свѣтъ — да дойдатъ да ни плажатъ, и не отъровено въ ротъ жини, съчинения, трактати, какво сѣ блѣнували да правятъ отъ насъ, отъ Балканитѣ, какво мислятъ за малките държавници, за да видимъ, дѣ е опасността за послѣднитѣ. Азъ си спомнямъ, че още въ началото на 1914 г., тѣмъ въ надвечерieto, когато да се обяви европейската война, единъ отъ виднитѣ австрийски дипломати, Сосноски, напечатана книгата си — една забѣжителна книга, която ще бѣде прѣметъ на обстойно изучаване въ бъдеще — „Die Balkanpolitik Oesterreich-Ungarns“ — „Балканската политика на Австро-Унгария“. Въ тази книга Сосноски не се посвѣнѣ, въ всички цѣлитѣ на побѣдителъ, да заявява, какви сѣ плашеветѣ на Австрия и Германия спрѣмо балканскитѣ държави. Е добъръ, г. г. народни представители, това, което Сосноски ни казва въ своята книга, това българският държавинъ трѣбваше да го знае още прѣзъ първите години на плето освобождение, защото то не се е помѣняло нито на нота отъ 70-ти години насамъ. Той ни казва, че Австрия и Унгария, които сѣ дѣйствували заедно и които сѣ били въ своите разбирания едни, за нищо на свѣтъ нѣма да търпятъ тукъ на Балканитѣ, да се създаде велика славянска държава, че тѣ за нищо на свѣтъ нѣма да се съгласятъ да се създаде една държава, която да бѣде като барьера, като прѣчка на домогателствата, които австрийци и германци иматъ тукъ, на изтокъ, да прѣдприематъ.

Нѣкой отъ комунистѣ: Русия съгласяваше ли се?

Д-ръ Х. Мутафовъ: Трайте само, азъ ще дойда и на този въпросъ. — Сосноски заявяваше, че вѣнчитѣ условия на хитрата дипломатия на Австрия сѣ били умѣтливѣ, даже прѣзъ врѣме на нашата освободителна война, когато се полагаше основата на българската държава, за да се разруши издѣлно онова, което Русия би могла да създаде тукъ на Балканитѣ. Единъ пасажъ си спомнямъ, който ми се е заковалъ въ ума и който гласи дословно, че „послѣднитѣ руски войникъ, който прѣмине Дунава, бѣше — казва Сосноски — сигналъ Австрия да започне своята нападателна политика и да прѣпрати своите войски да минатъ къмъ Нови-Пазаръ и да създадатъ първите прѣдни постове за нахлуване въ Македония“.

Нѣкой отъ обединенитѣ социалисти: По взаимно съразумѣние.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Г. г. народни представители! Въ Берлинъ, прѣзъ 1915 г., тѣмъ прѣзъ врѣме на войната, се създаде и въ 1916 г. продължаваше да излиза, специално списание — „Balkanrevue“, „Балкански прѣгледъ“, за да зашишава германскитѣ интереси тукъ, на Балканитѣ. Въ това списание германцитѣ се мѣтѣха да обяснятъ прѣдъ себе си, прѣдъ пѣмския свѣтъ, какви сѣ тѣхните интереси тукъ, на Балканитѣ. И въ това списание имаше случаи да чета статии отъ тѣхни видни общественици. Единъ отъ тѣхъ, д-ръ Редлихъ — той е австриецъ, макаръ да се поддизаваше въ едно берлинско списание, което бѣше създадено за защита общитѣ интереси на Австрия и Германия — напечатана обстойно трактатъ, издаде една специална книга подъ заглавие „Oesterreich-Ungarn als Gross-

machte", „Австро-Унгария като велика сила". Той сжиялът д-ръ Редлих и въ своята книга, и въ сградилитъ на спинанието „Balkanrevue", твореще и разглеждале тъй паречената „Erentalspolitik", позната въ историята на дипломатията. И въ тая програма, и въ тая политика, какво мислите, че можемъ да „чопомъ" ние днесъ, днесъ, когато вече събитията сж задъ насъ, задъ гърба ни? Е добръ, г. г. народни прѣдставители, въ признанието на всички тии държавници, австрийски и германски, ние виждаме само едно: тѣ се стремѣха да направятъ всичко, не за да оставятъ Македония за България, не за да бѣде Тракия за България, не за да бѣде Сърбия за сърбитѣ, а се стремѣха да не съществуватъ нито Македония, нито Тракия за България или за Сърбия — за славянитѣ. Въ тия свои книги и писания, тѣ мислѣха, че Австрия трѣбва да пропикне чръвъ Нови-Пазаръ въ Македония, чръвъ Македония да мине напредъ и да слѣзе на Бѣло море, защото, колкото и велика сила да бѣде Австро-Унгария, колкото и могуща флота да създаде, нейната флота щѣла да бѣде obdachlos, безъ поделонъ, ако щѣма оторна точка на Бѣло море, което е копнежъ на българския народъ, което е копнежъ на балканските народи, тѣ искаха да дойдатъ тамъ не български и сърбски или който и да е другъ отъ балканските народи, а тѣ искаха сами да слѣзатъ на това Бѣло море и то да бѣде нѣмско. И когато тѣ търсѣха долнири точки на своитѣ интереси съ ония на германцитѣ, тѣ смѣтаха, че тамъ не може да бѣде послѣдната точка на тѣхнитѣ домогательства, а трѣбва да се мине и отататъ, въ Мала-Азия, трѣбва да се гони Вардари. Тѣ казаха, съ всички цинизъмъ, какъто може да има само нѣмецитѣ, тѣ признаваха, че Сърбия, че България или кой и да е друга балканска държава не струватъ нищо или просто сж нищо за тѣхнитѣ стремелни да съградятъ свое собствено величие, Австро-Унгария да стане велика сила наредъ съ другитѣ и Австрия и Германия да бѣдатъ, които да сградчатъ въ своитѣ костелни рѣчи туй, което ние наричаме Балкани. Тия завоевателни стремелни, г. г. народни прѣдставители, трѣбаше ное да отворятъ очитѣ на българския държавникъ и на българския народъ. Тия стремелни не сж отъ датата на появяването на Сосиски или отъ времето на обявяването общоевропейската война; това движение, този „Drang nach Osten" историята го познаваше прѣди нашето освобождение, прѣди да съществуватъ българската държава като самостоятелна държава. Е добръ, ако ние, като държавници, като ръководители съдвинитѣ на българския народъ, си давахме ясна прѣдстава за онава, което може да бѣде Австрия или Германия тукъ, на Балканитѣ, питамъ се азъ: каква трѣбваше да бѣде българската външна политика? Ти трѣбваше да бѣде политиката на прѣдпазливо дѣйствуваше. И когато ние бѣхме прѣкалено, споредъ мене, прѣдпазливи, що се касаеше до Русия, отъ онката на които ние се бояхме, трикъ по-осторожни трѣбваше да бѣдемъ ние, когато се касаеше да се платимъ отъ домоганията на австрийцитѣ и германцитѣ, защото штрнитѣ опасности — историята понекогъ доказва — бѣха почти имитирани само, а вторитѣ опасности бѣха реалнитѣ, защото вторитѣ опасности идѣха отъ една сила, която можеше евентуално да се наложи на свѣтъ и, ако тая сила бѣше се наложила, ние сами можеше да си дадемъ отговоръ, какво можеше да бѣде съ българския народъ. И днесъ, г. г. народни прѣдставители, когато ние имаме вече единъ тежъкъ миръ, когато ние виждаме тѣй откъсната отъ България хубавата Македония, за която сме блѣпували още отъ дѣтство, когато тоя миръ ни кара да забравимъ нашата златна Добруджа, когато този миръ ни откъсва отъ Бѣло-море и ни отнема Тракия, когато този позоренъ миръ ни палата толкова тежки икономически и финансови задължения, ние не можемъ да бѣдемъ равнодушни, не можемъ да отминемъ грѣшитѣ на миналото, свързано съ воденето на нашата външна политика. Защото, моето дълбоко убѣждение е, че, ако тази външна политика бѣше водена, ако не съ пужната заинтересованостъ на страната на ония, които бѣха побѣдителни, то поне съ пужната прѣдпазливостъ, дотогава, докогато ние можехме прѣдпазливо да лавираме между двѣтъ сили, които заплашваха да залѣятъ цѣлия свѣтъ съ пожара на войната...

Нѣкой отъ земледѣлицѣ: Да пазимъ неутралитетъ.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Колкото и да е примамливъ неутралитетътъ, за който се загатва тукъ, тоя неутралитетъ щѣше да бѣде възможенъ само до извѣстно време: ние не можехме да се задържимъ въ неутралитетъ, ние не мо-

жехме да избѣгнемъ да влѣземъ въ войната, но ние можехме поне отначалото да дѣйствуваме по начинъ такъвъ, който да ни гарантираше ненамисането на страната на слабия, на страната на ония, които бѣха побѣдени въ края на крапката. Ние, обаче, направихме грѣшка, защото още отъ самото освобождение, като се плашехме отъ една опасностъ, хвърлихме се, даже, ако щете, съ извѣстна резигнация, въ другата опасностъ, която, съ общия разгромъ на нашитѣ съюзници, ни доведе и до нашия собственъ разгромъ. Криви бѣхме ние, кривъ е българскиятъ народъ, и днесъ, споредъ мене, най-малко поне е непростено да искаме да стоварваме винитѣ си единъ върху другъ, една партия — върху друга, друга — върху трета, трета — върху четвърта. Имаше една самозаблудение, имаше една въра въ ясна, които бѣха просто легенди, или които бѣха, споредъ мене, преаляностъ, а реалността ние не виждаме, не я виждаме еднакво всички.

Но е кривъ само царъ Фердинандъ, както се посочи отъ единъ прѣждеговоривитѣ. Царъ Фердинандъ бѣше дѣйствително една силна фигура въ нашия държавенъ животъ, налагаше се на политическитѣ партии, създаваше лични режими, които му даваха възможностъ да мислне България като мъртавъ трутъ подиръ себе си. Разбиранията, които той приемаше, които се сподѣляха отъ мнозина оподвижници на Фердинанда, като управители — разбирания погрѣшени поради погрѣшната българска политика, за която азъ ямахъ случая да кажа двѣ-три думи — тѣ бѣха, които ни хвърлиха на страната на ония, които изгнѣзоха въ края на крапката побѣдени. И ние днесъ ще има да беремъ плодетѣ отъ тѣзи грѣшени на българския народъ.

Нѣкой отъ комуниститѣ: Защо не кажете за руската политика? Когато ние бѣхте въ припрѣдитѣ ѝ, въ 1912—1913 г., какво направихте?

Д-ръ Х. Мутафовъ: Г. г. народни прѣдставители! Ако България бѣше застанала на страната на Русия — азъ не искахъ да се смирамъ на този въпросъ — велико щастие щѣше да бѣде за българския народъ.

Отъ комуниститѣ: О-о-о!

Д-ръ Х. Мутафовъ: Защото сега, особено, слѣдъ това грамадно нещастие, слѣдъ тая злополука небивала въ нашата история, сега, когато ние се виждаме заградени отъ всѣка една страна съ неприятелни, на които дълго прѣме имаше да искаме приятелството, но кой знае на каква цѣна ще ни го дадатъ, азъ питамъ: къмъ кого ще се обърнемъ пакъ за съдѣйствие, кой ще бѣде естествениятъ кривителъ на българската държава, на българския народъ, въ неговото желание да живѣе своя самостоятелна исторически животъ?

Нѣкой отъ комуниститѣ: Къмъ Николай II.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Ако ние не можеме да разчитаме за дълго време на Сърбия, на Гърция и на Романия, а още по-малко на ония, които бѣха до вчера наши съюзници, ако виждаме чувство на вражда, на умраза къмъ насъ у другитѣ велики народи, какъто е една Англия, една Франция, една Италия — да си не правимъ самозаблудение да мислимъ, че тѣ ще искатъ да ни галятъ отъ утрѣшния денъ, да гледатъ на насъ като на галско дѣте, както порано гледаха, понеже умразата и страстта у тѣхъ сж доста силни още, за да не можемъ и къмъ тѣхъ утрѣ, други денъ да оправимъ миди очи и да искаме тѣхното съдѣйствие — азъ се питамъ: тогава, къмъ кого българскиятъ народъ ще прибѣгне да потърси естествень съюзникъ?

Нѣкой отъ комуниститѣ: Къмъ Денниевъ.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Тогава, кой би могълъ да му помогне въ неговитѣ стремелни за Бѣло-море, за Македония, за Тракия, ...

Министъръ А. Буревъ: За Добруджа.

Д-ръ Х. Мутафовъ: ... за Добруджа? Тоя естественъ съюзникъ ще бѣде пакъ оня, който бѣше и порано, но на който ние много нѣти съюзнишката рѣка сме отрязали и отблъсвали, и днесъ плащаме за тая наша упоритостъ, за това наше безумие. Нѣма защо да го криемъ,

г. г. народни представители — каза ви го и професорът Стояновъ от тази трибуна — че ние ще бъдем принудени, щом не можем, да прибегнем към арбитражи, за да можем да се спасим; и тези арбитражи аз не ги виждам, както и той, въ лицето на никого друго, освен въ лицето на славянските народи: първо, на Чехо-словакия, после, на велика Полша и, най-после, на велика Русия.

Нѣкой отъ комунистите: На Николай II!

Д-ръ Х. Мутафовъ: Тъ еж, които утрѣ, други денъ ще ни дадатъ своята братска ръка...

Нѣкой отъ комунистите: Троцки ще ни даде ръка.

Д-ръ Х. Мутафовъ: ... и ние ще можемъ да се изправимъ на своите крака, да живѣемъ пакъ съ ония блѣнове, които сме имали и божъ които блѣнове единъ народъ не е достоинъ да носи името народъ.

Д-ръ И. Пашовъ: Вие само съ блѣнове живѣете!

Д-ръ Х. Мутафовъ: И ако вие мислите, г. г. народни представители, да живѣемъ съ дребното, съ малкото, което ни остава, ако вие мислите, че България ще стане велика културна държава въ тези тѣсни граници, съ това малко население и съ ония слаби материални сили, съ които можемъ да разполагаме, за да създаваме култура у себе си, много се самозамамваме, много се лѣжемъ и заблуждаваме, защото България не е Швейцария, България не е Холандия, нито Дания. Ако ние даже бѣхме имали оная индустрия, оная източници на материални богатства, каквито иматъ тези малки държави, още иди-дози — щѣхме да кажемъ, че съ тѣх източници на богатства, ще направимъ единъ денъ отъ себе си една Швейцария, една Холандия, една Дания, една Белгия. Но, оня отъ васъ, който се интересова отъ стопанския, отъ културния животъ на тези малки държавици, и който поше единъ пътъ въ живота си е ималъ случая да направи единъ малкъ паралелъ между насъ и тѣхъ, ще е видѣлъ грозната мизерия, въ която тѣхъ българскиятъ народъ, просенъ полосо-мисъ въ което е изпаднала българската държава, въ сравнение съ тѣхъ малки държавици. Ние за дълги години гѣма да бъдемъ въ състояние, и г. г. народни представители, нито да имаме индустрията на Белгия, нито да имаме милиардна пѣнось на Швейцария, на Холандия, на Дания, а ще бъдемъ все тѣхъ дребнавъ, каквито сме били досега, съ своето осакатено земледѣлие, съ своята никаква индустрия и търговия.

Б. х. Сотировъ: А бълнувате за велика България!

Д-ръ Х. Мутафовъ: Ако притурите и тежките условия, които тепърва ни се създаватъ, ако ще си дадете сметка, колко години ни трѣбватъ, за да можемъ, слѣдъ като погребѣемъ своите бюджетни разходи туку и слѣдъ като изплатимъ онова, което ще искатъ да взематъ отъ насъ, като дългъ, да хвърлимъ и нѣщо повече, което да отиде за нашия стопански развой, за нашия културно напредване; вие ще видите, че дълги години ще минатъ, преди България да може да дойде до такова едно положение, дълги години ние ще владѣемъ жалкото съществуване на една малка, опростаена, разнебитена държава! И колкото по-искрено правимъ тая констатация, и колкото по-единодушно бъдемъ въ нея, тѣмъ мѣе се. толкова по-скоро ще дойдемъ до съзнание на своя дългъ да работимъ, да дѣствуваме енергично, а не разединени, г-да, не нахвърлени единъ срещу други, въ името на свои партийни различия, на свои партийни еготилични стремения и домогвания. Азъ говоря за общите държавни интереси. Когато се касае за общите държавни интереси, тамъ не трѣба да съществуватъ различия, тѣй, както тѣ не съществуватъ и въ другите голѣми народи, и въ другите голѣми държави. Вие видите днесъ какво прѣживява една Германия и какво ви говори единъ прѣседателъ на републиката, социалистъ, въ тая страна. Той самъ, когато има прѣдъ видъ да запази жизнените сили на тая държава, и когато той вижда, че ако се върви по нѣкои опасни пътища, чрѣзъ които прѣседателъ, който се създадохъ, може да бѣде раздрусана издѣно наново тая империя, може да бѣде превалено нейното бъдеще, да бѣде компрометирано, да бѣдатъ компрометирани условията за нейното ново стопанско и политическо развитие, той казва, не се покарѣба да заяви, че ще отиде редомъ не само съ своите социалистически дървари и съпартизани, но ще

отиде редомъ, ръка за ръка, и съ другите държавни дѣятели, макаръ и принадлежащи на други партии, щомъ се касае до закрѣпването устойѣ на германската република. Така само могатъ да се творятъ и създаватъ великитъ съдбини на единъ народъ, който мисли, че има още да живѣе и да прѣживява велики дни. Ако ние не се пролижнемъ отъ съзнанието на същите тѣзи условия, които трѣба да създадемъ за българския народъ, и ако ние, що се касае до създаването на общи условия за развитието на нашата държава, не бъдемъ единодушни и съгласни, а продължаваме все така да бъдемъ разединени и да раздѣляме все повече и повече българския народъ, въ името на тѣзи еготилични интереси и стремения, убѣденъ съмъ, че българскиятъ народъ ще прѣживѣе още по-тежки и горчиви испитания, отколкото е прѣживѣлъ досега.

Азъ си спомнямъ, въ свързка съ това, и за ония случаи, ония партийни въпроси, които съ на дневенъ редъ днесъ и въ камарата, и вънъ, въ живота. И, ако искамъ да се изкажа прѣдъ народното представителство съ искреностъ, азъ не мога да не кажа още, че е потребна повече обществена солидарностъ и повече ототалчивостъ, отъ която и да бѣе страна, за да можемъ да избегнемъ крайностите, отъ които нѣщо добро не можемъ да очакваме. Тези крайности, настина, за единъ съ, може-би, желани — нека ми простятъ г. г. комунистите, които мислятъ, че само чрѣзъ тези крайности ще може да се направи нѣщо съществено, защото тѣ въ всичко друго викадатъ само паметливъ, нѣщо прѣходно, което не послѣга цѣлѣтъ. Азъ не сподѣлямъ тѣзи възгледи, както не ги сподѣлямъ и широките социалисти. Недална азъ имамъ случая да чуя г. Пастухова, който въ една реплика съ г. г. тѣсните социалисти направи единъ много основателенъ бѣлѣжъ, къмъ които азъ напълно се присъединявамъ. Тѣ бѣха, че не чрѣзъ анархия, не чрѣзъ стрессения, не чрѣзъ тѣзи прѣвратности ще можемъ, ...

Б. х. Сотировъ: Кой създава анархия въ България?

Д-ръ Х. Мутафовъ: ... особено въ това прѣходно положение, което прѣживява България, да положимъ нови, здрави основи за нейното развитие. Не по пътя на прѣвратностите! Даже азъ имамъ случая по другъ поводъ да кажа, че чрѣзъ прѣвратности, чрѣзъ крайности не може да се твори нищо здраво. Тѣзи крайности сѣ опасни, г-да: безразлично отъ какъ идатъ тѣ, дали отъ крайната лѣвица, отъ комунистите, или отъ крайната дѣсница, тѣ сѣ еднакво опасни. И азъ имамъ случая — помнете, когато се дебатиралъ законопроектъ за наказване на виновниците за днешната катастрофа — още тогава да кажа: не дѣйте си служи съ изключителни мѣроприятия, защото тѣзи мѣроприятия, съ които вие отъ дѣсницата искате днесъ да си служите срещу дѣсницата, утрѣ тая дѣсница може да си послужи срещу васъ и, слѣдователно, еднакво гибелни ще бѣдатъ мѣроприятията, взети отъ едната и отъ другата страна въ крайности. Съ тѣзи крайности вие не можете да творите здравото, стабилното; вие ще създавате само положения коотѣбни, положения прѣходни, положения петрайни и не такива, които бѣха могли да ви гарантиратъ онова, къмъ което се стремите.

Г. г. народни представители! Парламентарната група, отъ която изхождамъ, макаръ и да има тѣсно съзнание за всички тѣжестни на позорния миръ, който ни се прѣдлага съ договора, който имаме днесъ да одобримъ, не може, макаръ и съ наболѣло сърце, да не заяви, че ще гласува за приемането на този договоръ за миръ. Да се откаже приемането му, би било пѣла безсмислица. Слѣдъ като сме си сложили подписа, слѣдъ като се водиха дълги и широки прѣговори за неговото приемане, слѣдъ като ни се наложи по силата на родъ положения, които ние създадохме, не можемъ да избегнемъ неговото приемане, защото тѣхъ положения бѣха създавани въ течение на милионѣ години попредъ. Това не значи, обаче, че слѣдъ като гласуваме за този миръ, ние искаме да се миримъ съ него за дълго врѣме. Еднакво съ васъ протестираме и ние срещу оня тежки и унижителни клаузи, които не сѣ били налагани на нѣкой народъ въ модерно врѣме слѣдъ привързането на калѣбата и да бѣла война. Такъвъ единъ миръ можемъ да срѣшнемъ само въ оня варварски брѣмѣна, когато старото изречение „Горко на побѣдѣния“ бѣше като правило и побѣдителъ си налагалъ волята тѣй, както искали, налагали условия такива, каквито той намиралъ за добръ; нѣмаше кой да го сръ, нѣмаше кой да го критикува, нѣмаше кой да му каже, че тѣзи условия сѣ унижителни, нечовѣчни. Но въ модерно врѣме, отъ единъ вътъ насамъ, колкото и войни да сѣ водили,

азъ не знам, особено, велика нация да е налагала по-позорни условия на миръ на друга победена: нѣкажъ си побѣдителитѣ се считаха задължени по силата на великодушното и по силата на добръ разбранитѣ интереси, да бъдатъ винаги внимателни къмъ интереситѣ на побѣденитѣ. Издължно е да спомяна исторически примѣри, какъто бѣше, напр., слѣдъ войната между Австрия и Германия, когато самата Германия не пожела да доведе Австрия до положението, невъзможно да съществува като отдѣлна държава. Тая Германия пошеди Австрия отъ позора, отъ унижението и отъ войното пълнейшо разгромиване. Имало е случай на миръ, който е билъ сключванъ съ малки държавици, даже прѣзъ врѣме на великитѣ войни, които е водилъ Наполеонъ — знаеме, какъ той кръстосваше Европа надлъжно и напречно и налагаше своето господство, своята воля — но, въ края на крайнитѣ, се създаваха условия, всѣка една държава или държавина да може да живѣе самостоятелно, за да може да си създаде онѣзи условия за стопанско развитие и за самостоятелъ исторически националенъ животъ. И добръ, условията, които по силата на този договоръ за миръ се налагатъ на насъ, като че ли нѣмаатъ нищо общо съ миналото, като че ли се касае за бихъ казалъ, по-скоро за една мѣста, за едно отъмъщение, което нашитѣ дребнави, съсѣди искаха да упражнятъ спрямо малкия и беззащитенъ българскъ народъ. Ще ми се да вървамъ, че това не бѣха голѣмитѣ интереси на великитѣ нации, които наложиха тѣзи унижителни условия на България; това бѣха по-скоро дребнавитѣ смѣтки на нашитѣ съсѣди, и понеже това сѣ дребнава смѣтка а не голѣмитѣ смѣтки на великитѣ държави, азъ съмъ убѣденъ, г. г. народни прѣдставители, че нѣма да бѣде далечъ денятъ, когато тѣзи велики нации ще нѣмнатъ тия тежки и позорни условия на българския народъ.

В. Нейчевъ: Блажени вѣрующи!

Д-ръ Х. Мутафовъ: Тѣ ще видятъ, че тѣзи дребнави смѣтки на малкитѣ държави сѣ били много скоро прѣходни, че трайното, което трѣбва да се създаде въ името на общочовѣшкото, въ името на жизненото, на здравото, то трѣбва да бѣде отъ по-друго естество, отколкото онова, което възникна въ членовѣтѣ, въ отдѣлнитѣ клаузи на нашия договоръ за миръ, още повече, когато имаме съзнание за себе си — а то е една утѣха за насъ. Макаръ и често пъкъ да се подмѣчатъ нѣща унижителни, нѣща недостоини за българския народъ, съ всичкитѣ негови слабости, каквито той има въ историческото минало, азъ съмъ убѣденъ, че българскиятъ народъ не само не седи назадъ отъ другитѣ балкански държави, но въ негова националенъ характеръ има много черти, които го правятъ за прѣпочитане или тѣкъвъ, който седи по-горѣ отъ другитѣ. Българскиятъ народъ е достатъчно работливъ, достатъчно пестеливъ, достатъчно силенъ, достатъчно честенъ въ себе си, когато се касае за отбраната на личното негово, за да можемъ да смѣтаме, че той, даже и въ тежки изпитания, когато изпадне въ невъзможно положение, въ каквито е поставенъ сега, той, макаръ и съ голѣма мъжа, благодарение на тия свои лични качества, все ще може единъ денъ да си създаде пакъ условия на самостоятелъ животъ. Но не трѣбва никога да забравяме и не трѣбва никога да прѣставаме да изваждаме прѣдъ свѣта достоинството на нашия народъ, и да показваме прѣдъ свѣта ония унижения, ония несправедливости, на които го е подхвърлилъ договорътъ за миръ.

Пакъ 14 точки на Уилсонъ, които ние почти забравихме, но които свѣтътъ нѣма да забрави, историята нѣма да ги забрави, г. г. народни прѣдставители, колкото и да бихме могли съ горчивина днесъ да говоримъ за тѣхъ, колкото и да принадлежатъ тѣ вече на миналото, оная, който по губи вѣра въ човѣчеството, не може да не смѣта, че това е професия de foi на самото човѣчество, не на Америка, на Англия, на Франция, всѣки единъ народъ, всѣка държава прави грѣшки въ своето историческо развитие или въ своитѣ исторически борби. По силата на условията, които често пъти надвишаватъ добрата воля на отдѣлнитѣ държавици, както бѣше случалъ съ великия Клемансо и съ Лойдъ Джорджъ, които, за да устоятъ на своитѣ собствени интереси, прѣнебрегнаха дребнитѣ интереси на България, казвамъ, може да се правятъ грѣшки отъ отдѣлни народи, но има едно професия de foi на човѣчеството, за когото често пъти нѣ говорятъ отъ всички крайща, отдѣсно и отиѣсно, въ името на една човѣчина, има нѣща, които постепенно, съ течението на историята, се

сздаватъ, се творятъ и които нѣща никой не може да прѣмахне; тѣ се обособяватъ и се набѣлѣзватъ постепенно-постепенно, докато днесъ чрѣзъ устата на Уилсона, утрѣ на други, нѣкой Уилсонъ, други денъ на трети, все ще се произнасятъ, и ще се казватъ и ще дойдатъ врѣмена, когато тѣ ще станатъ не само пароли въ международния животъ на народитѣ, но ще станатъ и трайни основи за обнова на човѣшкия животъ. Ние всички се стремимъ къмъ тази обнова. И азъ съмъ дълбоко убѣденъ, поне за мене си, че стремението къмъ обнова не е праздна дума; кой каже, че да казва, тази обнова ще се наложи на свѣта, на човѣчеството, а покрай тая обнова на свѣта ще има да се възползува и българскиятъ народъ. Когато тази обнова се наложи на човѣчеството, и когато великитѣ творци на свѣтлото бѣдаще започнатъ да работятъ за нея...

Б. х. Сотировъ: Кои ще сѣ тѣ?

Д-ръ Х. Мутафовъ: ... ще дойде, може-би моментъ, ще удари и часътъ и на България — тя наново да заяви своитѣ претенции, да живѣе честно, щастливо и свободно, както и другитѣ велики държави. Тогазъ, може-би, ще дойде моментътъ България на нова смѣтка да прѣбере около себе си това, което смѣта, че е нейно. Защото, ако е право, че Македония никога не може да стане сръбска, ако е право, че Бѣло-море и неговото крайбрежие не е по-трѣбно и не може да остане на Гърция, а трѣбва да бѣде българско, ако ние сме дълбоко убѣдени, че българитѣ въ Добруджа трѣбва да принадлежатъ къмъ България — е добръ, ако това е нашето твърдо убѣждение, самитѣ исторически условия на развитието и на другитѣ държави, даже и на самитѣ наши съсѣди, ще дойдатъ да нѣмъ под-сказватъ, че трѣбва да дадатъ това, което е наше и да да-държатъ това, което е тѣхно. Ина Сърбия днесъ, която се пири въ такива голѣми и широки тралници, ще ще може да прѣкара, все своя медентъ мѣсецъ въ дълги години, този медентъ мѣсецъ ще измине, ще настѣпва трудности и въ нейния стопанскъ и политически животъ, и тѣ ще настѣпватъ даже още сега. И така, тя ще бѣде принудена да търси пактища за разбиране съ своитѣ съсѣди, не постоянно да живѣе въ свада, аю да търси сговоръ и чрѣзъ сговора съ тѣхъ, да може да тегантира миръ и за себе си. Азъ съмъ твърдо убѣденъ, че, както Сърбия ще бѣде принудена въ скоро врѣме да потърси сговоръ съ своитѣ съсѣди, съ ония, съ които би могла да се разбере, и да тегантира своя миренъ и независимъ животъ, така скоро ще дойде и врѣмето, когато и Ромъния ще помисли и ще разбере, че и за нея не може вѣчно да трае това врѣме на трампли и на раздори съ съсѣдитѣ, а ще трѣбва и тя да се разбере съ тѣхъ. И, когато това го съзнае и Гърция, когато разбератъ тия общи интереси и другитѣ новосъздадени държави, особено славянскитѣ — азъ мисля това нѣма да бѣде въ далечно врѣме — тогава и България, стига да запази своитѣ вътрѣшни сили, съ своитѣ вътрѣшни сили ще може да добие това, което позорнитѣ миръ днесъ всецѣло ѣ отнема. (Ржкоплѣскане отъ управляющия блокъ)

(Прѣседателското мѣсто заема подпрѣседателътъ г. А. Оббовъ)

Прѣседателствующъ А. Оббовъ: Има думата народнитѣ прѣдставители г. Александъръ Радоловъ.

А. Радоловъ: (Отъ трибунала) Г. г. народни прѣдставители! Отъ името на нашата група излизамъ и азъ да кажа думата ни по прѣдставения пакъ за одобрение договоръ за миръ. Азъ не знамъ, да-ли има нѣкой отъ васъ, който о-молитъ да го изчете отъ единия до другия край, защото той, въ своето цѣло, въ всѣка своя страница, въ всѣки свой редъ, въ всѣка своя буква, прѣдставлява частна отъ една громадна верига, която се слага на плещитѣ на българския народъ. Какъто е туй, че ние не сме въ състояние да махнемъ нищо отъ тая верига, ние сме принудени, волею-неволею, да носимъ на своитѣ плещи; нѣмъ дори не сѣ ни питали, дори не сѣ прѣд-лагали свѣтътъ ни, да-ли ще можемъ да я носимъ — тѣ сѣ ни я свѣдѣли и днесъ, шестъ-недѣли, ние сме повикали да кажемъ, че приемаме да я носимъ. Ония, които наложиха тази верига на България, се ръководѣха отъ принципи на правда, отъ принципни на справедливостъ, отъ принципни на истина, отъ голѣми думи и отъ голѣма хуман-ностъ, и съ такива претенции да сѣ и днесъ: тѣ, казвамъ, наложиха на насъ този договоръ. Той е непоносимъ; ако погледнемъ отъ който и да е страна, въ всѣка негова

часть, ние ще видимъ, че не можемъ да се издържимъ. Последните въ неговата финансовна частъ — отъ насъ се иска да платимъ едно обезщетение отъ 2¼ милиарда, защото повече не сме могли да понесемъ. Но като се прегледатъ по-нататъкъ другитъ клаузи, че не види, че ако трябва да платимъ едно обезщетение не отъ 2¼ милиарда, а толкова не по-малко отъ 4 милиарда. И ако ние пресметнемъ годишно какви лихви и погашения би тръбвало да плащаме, ще дойдемъ до цифрата 200 милиона лева годишно, а туй се равнява на износа, който България е правела въ мирно време, не, въщо повече, защото нашиятъ износъ се е равнявалъ всъщностъ на около на 180 милиона лева, а сега искаме отъ насъ 200 милиона лева лихви и погашения на тия дългове. Въщо повече: когато г. Теодоровъ говори тукъ по този миръ за ония поправки, които били направени впоследствие, той ни каза, че не искаме отъ насъ да плащаме въ злато онуй, съ което ни задължаватъ, а можемъ сме да го платимъ и съ друго — съ недвижими имоти и съ богатствата на страната. Това е въ истината, това е въ желанието, това е въ природата на всички единъ лихварь, на всички единъ заемодателъ; ако имашъ пари, имашъ добитъкъ, имашъ сѣно, имашъ нива, дай ми — това ти искамъ отъ насъ. Г-да! Доложето ми, въ това отношение, ще можемъ да понесемъ, бъдещето ще поемемъ. Но едно да се обясни: нека поие ония, които не съставлятъ върховната комисия, да разбератъ, доколко България може да понесе, и съгласно нейнитъ податки сити, да ни наложатъ да плащаме.

Обърнато договора въ другата негова частъ, по отношение на териториалния въпросъ. Отъ България се отказва не само Македония, отъ България се отказва не само Тракия, отъ България се отказва не само Добруджа, ами отъ нея се отказватъ и територии, които ѝ са дадени отъ самото начало на освободението, територии неоспорвани отъ никого, освѣтъ отъ сръбскитъ провинции, не ѝ тѣ сѣ ни оспорвали не заради туй, защото викаше, че въ тѣ тѣхни успоразия има правота, ами само заради туй, че тѣ трябва да прѣдпадатъ якикави претенции спрѣмо България спрѣму ония, които българскитъ политични сх прѣдпадатъ до днешния денъ дори — само тия сѣ били тѣхнитъ основания. Но въпреки всичко това, отъ насъ, българското гѣло се рѣже, се класъ, ние, въпреки всичко, не трябва да прѣдпаднеме и тол горчивъ хашъ. Кой би се съгласилъ на това? Някой не би се съгласилъ, но волею-неволею, ние сме принудени да прѣдпаднеме, казвамъ, той горчивъ хашъ.

Последните на договора отъ друга страна — отъ национална гледна точка. И тамъ е същото. Не се гарантира на българщината, на хората отъ българската националностъ туй, което е общопризнатъ, общочовѣшки принципъ — недѣй населва хората да приематъ чуждото. Въ каквия договоръ е казано, че отъ българитъ, които ще населяватъ частъ отъ Сърбия или частъ отъ Гърция, ще се иска следъ двѣ години да опредѣлятъ своето поведение: коя националностъ признаватъ, дали българската, или грѣдката, или сръбската, или ромѣнската, и споредъ туй, да спадатъ тѣмъ, която националностъ сѣ си избрали. Напоследѣтъ дори, при подписването на конвенцията, на насъ се наложи една специална конвенция съ Гърция; тя е същата на, въщо повече — за утвърдене принципа на денационализирането. Въ нейния чл. 1 — всички единъ вѣрвамъ я е чело — се казва: (Чете) „Високитъ договарящи страни признаватъ на своитъ подданици отъ етническитъ меншества, по вѣра или езикъ, правото да се изселатъ свободно въ тѣхнитъ собствени територии“. „Да се населятъ свободно“, но туй е само формата, а същността е тая, че ако има хора, които претендиратъ или казватъ, че сѣ българѣ, тѣсто и просто, вслѣдѣтъ ще имъ кажатъ: „За васъ тукъ мѣсто нѣма“. А България, съгласно тая конвенция, се задължава да ги приеме, защото доброволно сѣ се изселили. Всякага пѣлъ на тая конвенция е тази. И не слѣдъ дълго може-би, ние ще имаме десетки, стотици и хиляди семейства, които и сръби, и гърци, и ромѣни ще започнатъ да изселватъ и на които ще трябва да търсимъ подслонъ, да имъ търсимъ мѣсто, да ги поставимъ въ лѣшнитъ жилища, да ги подставимъ и прѣскаме въ градоветъ и селата ни да правимъ нови заселници въ неплодородни мѣста и да се отѣсняваме още повече, отколкото ние сме отѣсняни, и минерията, която съществува тукъ у насъ, да се увеличи още повече и нещастията на тия хора да се увеличатъ до единъ максимумъ, за да съзнаватъ, че е имало единъ денъ, когато сѣ се родили и сѣ се нарекли българѣ. Само за туй е тази конвенция. Същата конвенция ще бѣде, навѣрно, и спрѣмо

Сърбия, същата — навѣрно и спрѣмо Ромѣния. Но, казвамъ, има какво да се прави, ние сме принудени волею-неволею, съ присъствие на сѣрце, да приемемъ условията. Нѣкога Франция, която е една отъ главнитъ инспириращи на тѣя договори, същата тая Франция, когато ѝ отнеха Елзасъ и Лотарингия по сѣпия начинъ, тази Франция протестира, тази Франция повдигна общественото мнѣние въ цѣлия свѣтъ. И тѣя говореше и се базирало на принципи на правдата, на истината и на справедливостта, и въ името на тия принципи слѣдъ 40 и нѣколко години тѣ обяви тая война; тѣ търсѣше етоденъ моментъ за реваншъ. Но тѣ като че ли забрави своето минало, тѣ като че ли забрави неправдата, която е изпитала на своя грѣбъ, и същата тая Франция викаше я да налага на насъ единъ договоръ, който прѣдпадатъ нѣщо повече отъ договора, който сѣ прѣдпадатъ на Германия и на Австрия, и отъ договора, който е билъ прѣдложенъ на времето на нея, защото на Франция нѣкога не прѣдложиха таквава тежка условия, таквава тежка клауза, каквитъ тѣ прѣдлага на насъ, въ съгласие съ нѣкои отъ събѣдѣнтъ на България. Нѣкога Викторъ Юго, въ 1848 г., когато говореше противъ режима на Наполеона III, въ една своя рѣчь бѣше казалъ: „Когато единъ хора влѣпатъ въ едно дълбоко принижение на правдата, то Богъ влага въ сѣното дълбоко правдата и казва съ него оми, които сѣ го творидъ“. Азъ не искамъ да кажа, че трябва да бъдѣтъ наказани творителитъ на тѣя договоръ, азъ не искамъ да кажа, че ще трябва единъ денъ да се дойде до едно ново отмижение. Азъ не мога да поддржамъ такава едно становище, защото трябва човѣчеството, трябва и ние да се отървемъ отъ това положение на война, трябва и ние, и всички да разбератъ, че не съ война трябва да се разрѣшаватъ свѣтовнитъ въпроси, а умътъ е, който ще трябва да диктува, и че нужката, че орѣдието, че сабѣта, трябва да бъдѣтъ захвърлени на страна, че всички въпроси ще трябва да се разрѣшаватъ отъ единъ съдъ. (Ръкописане отъ последѣлнитъ) И като схващамъ тѣй, азъ събѣтамъ, че не далечъ пътъ ще бѣде денѣтъ, когато тѣ ще съзнаватъ сторената грѣшка и ще я изправятъ чрезъ това общество на народитъ, което образуватъ.

Г-да! Говори се тукъ отъ мнозина и се поговори виновнитъ. У всички ни има вина. Виновенъ е и Фердинандъ, виновенъ е и Радоловъ, виновни сѣ не само за туй, че тѣ сѣ дѣйствували, но и заради това, че тѣ сѣ явяватъ като орѣдия на една чужда политика. Всѣки единъ български политикъ, всѣки единъ български държавникъ или държавенъ глава, трябва да бѣде политикъ и трябва да бѣде творителъ на българската политика, запитникъ на българскитъ интереси. Фердинандъ, когато отиде въ Австрия, заляга, че въ продължение на 32 години въ България тѣ е изпѣлнявалъ волатъ и желанието на силитъ отъ централния съюзъ, че той не е билъ ръководенъ отъ интереситъ на българския народъ, а е билъ ръководенъ отъ чуждъ на България интереси. Е добръ, съ туй той показва, че е билъ едно чуждо орѣдие. И жалкото е тамъ, че толкова партии, които управяваха въ България, криѣха тѣя режимъ, който докара тази катастрофа за България. Но не е само тамъ виновността. И у тѣя господа отъ крайната лѣвица, тѣсно и широки, също има вина. (Възгласения отъ обединенитъ социалисти и комунистѣтъ)

Г. Чичовски: Тѣ спази истината!

А. Радоловъ: Вие ще ни кажете, че има виновници и у насъ, че г. Александъръ Димитровъ, днешнитъ министъръ на вътрѣшнитъ работи, въ 1915 г., отъ името на земеделската парламентарна група, е говорилъ и изказалъ мнѣние да се одобри кредитътъ за войната.

Нѣкой отъ обединенитъ социалисти: Не само го каза, ами го и подписа.

А. Радоловъ: Така е, г-да, това е тѣй, но, ако ли това е виновностъ, погледнете, какво е вършено въ цѣлия свѣтъ. Възмете Германия — тая Германия, която ние, тѣсно социалисти, и ние, широки социалисти, сте бототворили въ миналото, тая Германия е съ своитъ социалисти, съ заключение само на единъ, надушутата Кунсъ, гласува за първия заемъ, за първия воененъ кредитъ. И ако ние днесъ осждаме насъ, ние би трѣбвало да осждаме цѣлата германска социалистическа партия. При втория кредитъ едва Либкнехтъ, заедно съ нѣколко души, се отдѣли. При третия кредитъ също се присѣдниха нѣкои и станаха най-подиръ отъ 5

на 17 до 30 — 35, но останалите членове от парламентарната група на социалистите в Германия гласуваха докрай военните кредити. Ние гласувахме първия кредит, но ние ще намерим в нашите ръци, че ние сме отричали всички останали кредити на Радослава. Аз от това място не еднакво съм говорил и съм отричал тия военни кредити от името на нашата група. Та, казвам, ако ли у нас вие търсите вина в този случай, вие ще намерите много по-голяма такава у германския пролетариат или у неговите представители. Но, по своето разбирание, ние ние не ще осъдите италианските социалисти, които дадоха министрите в управлението, ние не ще осъдите английските социалисти, които дадоха Хендерсона, ние ние да осъдите французите социалисти, които дадоха Алберт Тома, Гедя, които дадоха още няколко души министри, или ние да осъдите белгийските социалисти, които дадоха председатели на интернационала Вандервелда за министри? Кого тогава ще осъдите? Ние ние сте най-правите, ние ние сте хората, които можете да представлявате най-високата морална сила и искате на цял свят да се наложат с вашите разбирания? (Ражкоплевана от земледелците)

Министър д-ръ Р. Даскалов: Социалистите в Европа гласуваха военните кредити до един без изключение; и тесните социалисти в Германия ги гласуваха. (Възгласения от комунистите и обединените социалисти)

С. Омарчевски: Жулъ Гедя, най-големият тесняк в света, също ги гласува.

Министър-председател А. Стамболийски: Българските тесни социалисти са осъдени на политически остракотизъм: те нито не гласуват. (Към комунистите) Кажете ми какво сте гласували през живота си?

Д. Пандов: Давам го под съдъ на един и послед давам го под съдъ, сигурно, и на други.

А. Радолов: Вие не искате да гласувате и този договор, който ние сме принудени, който ние, щемъ-нещемъ, трябва да приемемъ, защото казвате, че ние не сте имали никаква виновност, че изобщо, виновност нямала у другите, а у вас нямало такава. Но, г-да, вие не трябва да забравяте вие минало. Аз не вярвам, че вие ще отечете вашия вестник, аз не вярвам, че вие, г. т. тесни социалисти, ще отечете писаното в него. Вие отричате онова, което Парвус на събраният, устроено от вас, е говорил, но защо ние позволявате на смяна тоя Парвус да пише в вашия вестник? В „Работнически вестник“, бр. 153, от 23 октомври 1914 г. Парвус казва в една своя статия: (Чете) „Аз не мога да разбера по какъв начин един социалист от който и да е страна може да остане неутрален спрямо настоящата всеобща борба!“ Какво значи туй? За неутралитет призовават вие! Забравяте го, казвате, ще трябва да се вмесим! — „Един социалист не бива да седи неутрален, той трябва да се вмеси в войната“ — това казва Парвус и това казвате вие в вашия вестник.

Б. х. Сотиров: Това казва Парвус, а ние не го казваме.

С. Омарчевски: Препечатват го.

А. Радолов: Не го препечатват, а напечатват неговата статия, тъй че, това го казва „Работнически вестник“, това го казва органиът на тесните социалисти, това го казва тесно-социалистическата партия. (Ражкоплевана от земледелците) Отречете „Работнически вестник“!

Б. х. Сотиров: Лъжа е това!

А. Радолов: Не е лъжа. Ако това е лъжа, аз съм гамъ мандата си.

Д. Пандов: Сложете мандата си сега — не е върно това.

А. Радолов: Дайте бр. 153 на „Работнически вестник“, от 23 октомври 1914 г. и ще видите, че в него ние никакво отричане, казвате, че туй е ста-

тия на Парвуса и че ние не сме съгласни с съдържанието на тази статия.

Министър д-ръ Р. Даскалов: Напротив, те са съгласни, защото я печатат.

А. Радолов: Георги Кирков е станал в „Нова Америка“ и е заявил, че не е съгласен с говореното от Парвуса, но защо ние не направим същото и в нашия вестник?

Г. Василев: Защото ако устроим събранията на Парвуса.

А. Радолов: И днес ще ми казвате, че не сте били никакви виновни! И у вас, г-да, има вина.

Б. х. Сотиров: Това ли ни е вината? Жално!

А. Радолов: Има много, но аз не искам да разправям подълго велико, защото твърди много е казано.

Д. Пандов: Частъ е 11.

А. Радолов: Г-да! И г. т. тесните социалисти не искат да гласуват договора, защото и те не били виновни!

Д. Пандов: Ти като съ червена метла захвана да метеш оти, всъщност.

А. Радолов: Като че ли забравят, че заедно с тая комисия, която отиде в Франция, бяха и тия хора, бяха и тия делегати — първите ние хора отидоха там.

Нъкой от обединените социалисти: Нема оти, това е лъжа, че не трябва да протестираме?

А. Радолов: Тъ допосекоха този договор за мир, и те казват: „У нас ние вина — ние ние за какво да го гласуваме“. Г-да! Не бива да вие да забравяте вие минало. Г. Янко Сакъзов в бр. 203 на в. „Народ“, от 27 септември 1915 г. в статията си „Българските усилия“, ето какво значоше дава: (Чете) „Ще ни е вървни ще бъдат усилията на българите да върнат 600-хилядна мобилизиран млади свет от онова предишната мобилизация, което му посочва правителството. Ние вярваме и се надяваме, че такива усилия не ще ги има, защото един народ поставен в съдобно дѣйстви ербицу други народи, кой негов отблъсн член ще посме да разкопчае неговото единство?“ (Възгласения от обединените социалисти) Това го говори г. Янко Сакъзов в предвечерното на войната, след мобилизацията.

Министър-председател А. Стамболийски: Защото ние сме съдѣствие противъ него.

А. Радолов: И вие днес ни казвате, че вие сте били невинни, че вие нямате никакво участие, че вие сте били винаги противъ тия дѣйстви на правителството. Не, г-да, ако искате да говорите за справедливост, не бива да отричате фактите, не бива да отричате тия ваши дѣла. И у вас има грѣх — но искам да употребявамъ по силна дума.

В. Нейчев: Какви ние сега за народничитѣ и цанковиститѣ.

А. Радолов: Аз и тѣх не ги щада: те са крѣпни Фердинанда, благодарение на когото, преди всичко, ние имаме катастрофата от 1913 г. имаме и тая от 1918 г.

Г. Кръстев: Но шего, най-големия злодѣй, вие, земледѣлцитѣ, го освободихте от отговорност.

В. Дамянов: Не трябва да се ловите за думитѣ в отблѣнитѣ статии на този и онзи член от нашата партия, който ги пише съ събствения си подписъ, а трябва да дадете данни за колективното дѣйстви на нашата партия.

А. Радолов: Когато вие се ловите за приказнитѣ, какво бива казатъ тоя и она, позволете и на нас да се

уловимъ въ ония приказки и ония мисли, които съ показани отъ вашия официаленъ органъ. Или вие признавате в. „Народъ“, или не го признавате. Ако го признавате, трябва да признаете и тия статии, а ако не признавате в. Янвѣ Сакъзовъ, тогава другъ е въпросътъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Трябва да го изхвърлятъ сега.

А. Радоловъ: Но вие и днесъ го признавате; тогава, недейте отрича пасаното отъ него.

Но г. г. тѣснитѣ социалисти нматъ вонжката надежда не въ комунизма, а въ болшевиизма на Русия като мислятъ, че тоя болшевиизъмъ е, който ще спаси България. Г-да! Да-ли комунизъмътъ ще спаси България азъ не зная, но едно зная и въ едно съмъ увѣренъ: ако въ България се повдигне гласъ, само, на комунизъмъ, съ тая България ще бъде свѣршено, и вие ще извършите едно много по-грозно, по-пакостно и по-катастрофално за българския народъ дѣло, отколкото извърши Фердинандъ прѣвъ 1918 и 1918 г. (Ръкоплѣскане отъ земледѣлцатъ)

Т. Цековъ: Грѣшно мислите.

А. Радоловъ: Азъ бихъ желалъ да мисля грѣшно, но днесъ вѣрмената съ такова. Днесъ силитѣ, които дивтуватъ въ свѣта, не съ съ разбиранията на Ленинъ и Троцки, ами съ съ разбиранията на Уилсона, на Клемансо и на Лойджъ Джорджа. А тия разбираня не се схождатъ съ разбиранията на Ленинъ и Троцки. Напротивъ, Уилсонъ падн болшевикитѣ. Клемансо също ги прѣбѣждава, а Лойджъ Джорджъ, ако прави известни концесии, той ги прави, защото е Лойджъ Джорджъ, защото е увѣренъ въ моралната сила на английската нация.

Т. Цековъ: А Италия?

А. Радоловъ: Недейте говори за Италия, недейте мисли за нея, защото една Италия дори, ако би направила нѣщо подобно — но нитога Италия нѣма да си позволи подобна лудостъ —

Министъръ-прѣседателъ А. Стамболийски: Някога!

А. Радоловъ: ... и съ нея ще се справитъ. Но, ако ние бихме си позволили ...

В. Дамяновъ: Какъ се пишатъ брошури срѣщу Стамболийски — това обяснете. Вие, които държите статитѣ на хората, подирете вашитѣ собствени статии. Тамъ е еволюцията.

А. Радоловъ: Азъ съмъ писалъ статии, писалъ съмъ и брошури, но писалъ съмъ ги за Българския земледѣлски народенъ съюзъ — азъ съмъ разкривалъ прѣдъ него онова положение, което е имало въ организацията, и съмъ очаквалъ да се проявиесе той по него на своя конгресъ — и азъ съмъ ги писалъ за конгреса. Но, прѣдъ мене стои дилемата: или самостоятеленъ, единенъ Български земледѣлски съюзъ, или раздвоенъ. Азъ прѣдпочитамъ единенъ, да бъде той, защото, каквито и грѣшки да има, каквито и прѣстѣпни дѣла да има дори и у нѣкои личности, този единенъ съюзъ ще може да се справи съ всичко, но раздѣленъ, той ще бъде въ много по-тежко положение, отколкото сте вие, тѣсни и широки. (Ръкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ)

Б. х. Сотировъ: Сега той ще бъде разложенъ.

А. Радоловъ: Не разложенъ; той ще бъде още повече засиленъ, още повече оживотворенъ и ще смаже васъ. Вие говорите тѣй, защото чувствувате неговата сила, чувствувате вече неговия юмрукъ. Азъ не влизамъ въ никакво противорѣчие, азъ съмъ билъ самостоятеленъ отначало и докрай и днесъ държа на това положение. Не търся закрила отъ никого, както не съмъ търсилъ и по-рано.

И тѣй, г-да, както широкитѣ, така и тѣснитѣ едно ги боли.

Д-ръ П. Джидровъ: Васъ повече, отколкото насъ.

А. Радоловъ: Стаятата.

Министъръ-прѣседателъ А. Стамболийски: Който създадоха тѣ.

А. Радоловъ: ... който тѣ създадоха и който съ каради до една задѣнена улица те не знаятъ какво да правятъ ...

В. Дамяновъ: Чакайте, не бързайте, вие ще я оправите.

А. Радоловъ: Да-ли вие ще я оправите, или ние ще я оправимъ, това бъдещето ще покаже.

Министъръ-прѣседателъ А. Стамболийски: И то — близкото бъдеще.

А. Радоловъ: Но, г-да, вие и тамъ играете съ огънь. Като правите отъ туй декларация за мирното водене на стаятата и като се позовавате на това, че нѣмате участие въ никое изстѣяление, което се е вършило, и т. н. ...

В. Дамяновъ: Това е вѣрно.

А. Радоловъ: ... азъ не зная да-ли вашитѣ и собствени партии и организации се съгласяватъ съ туй, което вие говорите. Има ли съотвѣстствие, се запитайте, между вашитѣ приказки тукъ и дѣлата на вашитѣ хора вънъ.

В. Дамяновъ: Какви дѣла?

А. Радоловъ: Нема вие искате земледѣлското правителство чисто и просто да се подноси и вие, заедно съ вашето чиповничество, да си играете съ него, да си играете и съ държавата? Това не може да бъде. Когато то вие се противопостави, вашитѣ хора отидоха да хвърлятъ моста на Своге.

В. Дамяновъ: Това е инсинуация.

И. Руневски: Тѣ съ ваши хора — провокатори.

А. Радоловъ: Ваши хора отидоха да хвърлятъ моста на Своге, отидоха да организиратъ въоръжена съпротива. Нашиятъ другаръ Иванъ Петовъ, допѣлъ си вчера отъ Червентъ братъ, заявява, че у комунистѣтѣ тамъ съ нами 220 пушки, че съ били раздадени още повече и че главниятъ инициаторъ се криелъ днесъ съ своитѣ другари тамъ нѣкъдѣ изъ балканитѣ.

Б. х. Сотировъ: Вие раздадохте пушки на оранжевата армия.

А. Радоловъ: Сжитѣ истории ставатъ съ вашитѣ статиици по-лататѣтъ, по другитѣ централни гари, а особено въ Горна-Орѣховица. Тамъ излизатъ вашитѣ хора, въоръжени не само съ пушки и револвери, но дори и съ нѣмаква вартешница.

С. Омарчевски: И съ рубли.

Б. х. Сотировъ: Вие сте въоръжени всички съ револвери.

В. Дамяновъ: Таманъ за държавенъ обвинителъ той си държи пробната рѣчь.

А. Радоловъ: Вашитѣ другари днесъ въ Каялийската фабрика вършатъ сжитото дѣло. Тѣ напущатъ фабриката и излизатъ, спиратъ треноветѣ, които отиватъ въ Бургазъ, биятъ, прѣбиватъ работницитѣ и малпаниститѣ и не допускатъ никакъ вънъ да отиде тамъ. Сжитото се върши и още на много мѣста. Отъ Бургазъ още нѣма положителни свѣдѣния.

В. Нейчевъ: Че нима нма тренове всѣки денъ за Бургазъ?

А. Радоловъ: Причината за това е, може-би, г. Жидтаровъ, прѣдставителъ на тѣснитѣ социалисти, който прѣди 30 септември, когато се устройваше траурната манифестация за протестъ срѣщу тия тежки условия на прѣдложения миръ, каза на работничеството: „Излъзте утрѣ съ каквото намѣрите, съ желѣза, съ сопи и разчупете главитѣ на манифестантитѣ“. И, дѣйствително, на другия денъ се явяватъ комунистѣтѣ тамъ и биятъ не само полицията и манифестантитѣ, но дори и оскржниятъ управителъ на Бургазъ е билъ битъ. Нѣщо повече: когато

войската е поискала да се намеси, ти хвърлихте бомби и ранявате няколко войника.

А. Яковъ: Не е вярно.

А. Радоловъ: Вие, г. Аврамъ Яковъ, признахте самст, че поворотното отъ г. Житарева е било въ този смисълъ. Недѣйте сега отрича това.

А. Яковъ: Не е истина, никой не е хвърлял бомби.

А. Радоловъ: Мислите ли, при тия ваши дѣйствия, при тия ваши агитации, при тия пачиги не на защита, а на нападение на самата държава, че тая държава трѣбва да скръбети рѣци и да се подложи на васъ, да диктувате тѣй, както намирате вие за добръ? Не, тя е длъжна да вземе мѣрки за своя защита, ти е длъжна да направи това, заради своето бъдеще, ти е длъжна, за да запази своитѣ интереси, за да запази интереситѣ на народа, да вземе най-сериознитѣ, най-крайнитѣ мѣрки въ това отношение, защото не ние, г-да, ще пострадаме отъ това, а българскиятъ народъ е, който ще пострада. Защото, ако вие, съ тия ваши лудории, съ тия ваши четѣ, появили се тукъ и тамъ, съ тия ваши естачници, съ тия ваши въоръжавания — . . .

Н. Пастрамаджиевъ: Никакви въоръжавания нѣма.

А. Радоловъ: . . . — защото нашитѣ свѣтлинни говориги, че комуниститѣ даватъ за една пушка 3000 л. и съ рускитѣ рубли, поискате да подавате рѣка на руския болшевикъ, то, ако вие не пострадате, ще пострада българскиятъ народъ, ще пострада, прѣди всичко, българското село. И ние, въ защита на българското село и на българския народъ, ще употребимъ всичко възможно, ще направимъ всичко, каквото законитѣ и интереситѣ на страната позволяватъ, за да я защитимъ. (Ражовитѣсване отъ земледѣлцитѣ)

(Прѣседателското мѣсто заема подпрѣседателствъ Н. Атанасовъ)

Д-ръ И. Пашовъ: Само че съ законитѣ не си служите сега много, а дѣйствувате вънъ отъ рамкитѣ имъ.

И. Руневски: Виножитѣ ти заловите и намажете, но защо съ тѣзи репресии сръбну жени и дѣца? Защо арестувате жени и дѣца? Защо въ казармитѣ арестувате 70-годишни стари, които не могатъ да гледатъ? На това отговорете вие! Вие разбивате отворени врата.

А. Радоловъ: Азъ не разбивамъ отворени врата, защото това не е дѣло на дѣл, нѣтъ личности, а нѣ цѣла, една организация, която се е признала изъ цѣла България. Заради туй азъ говоря и заради туй правителството . . .

Т. Ценовъ: Избива жени и дѣца.

А. Радоловъ: . . . е длъжно да вземе мѣрки, но да избива дѣца, . . .

Отъ комуниститѣ: Да, да.

А. Радоловъ: . . . по онѣзи, които съ виновни, да ги нападне, да вземе всички мѣрки спрямо тѣхъ. Ако биха били на наше мѣсто г. г. Ленинъ и Троцки, щѣха да по-стѣпятъ по единъ много по-жестокъ начинъ, отколкото съ постигна тукъ, защото тамъ нѣма разследване, нѣма съдъ, а има едно чръвичайно наказание — разстрѣлване. Това е правото на болшевикитѣ, това е и зацето право, ако бихте могли да дойдете на властъ.

Д. Пандовъ: Нищо не знаете, тогава!

Н. Пастрамаджиевъ: Дайте право на пресата, да пише, ще да видите какво става въ Русия, ще да видите на чия страна е правото.

А. Радоловъ: Г-да! Азъ не бихъ говорилъ нищо по тия работи. Ако азъ съ тия бѣгли думи зауснахъ всичко това, то е само заради това, защото вие . . .

Г. Поповъ: Само клевети говорите вие.

Прѣседателствующъ Н. Атанасовъ: (Звъни) Моля, г. Поповъ!

А. Радоловъ: Никаква клевета, г. Георги Поповъ, както не е клевета . . . — по не искаме да се изпускамъ. Г-да! Днесъ не би трѣбвало нито вие намъ, нито ние на васъ, да си отправяме каквито и да е укори — не е прѣме за това. Днесъ сръбъ българския народъ е необходимо единение, днесъ е необходимо единодушно да се дѣйствува, защото само ако има единодушие между насъ, . . .

Д. Пандовъ: Какво единодушие, когато вие протѣхте грѣвѣта на 200 хиляди души? Това, което приказвате, е ерамота.

А. Радоловъ: . . . ако ние съ общи усилия започнемъ да работимъ въ областта на прогреса, на културното образование на България, само по такъвъ начинъ ще можемъ да се отървемъ отъ тѣзи тежки клаузи, които ни съ наложени отъ този миръ.

И. Руневски: Мисно ви е, че не го гласуваме единодушно — съ акзамации.

А. Радоловъ: Отъ насъ се иска чръвъ трудъ и чръвъ работа да можемъ да изцѣримъ онѣзи рани, които съ образувани на тѣлото на измъчена България; чръвъ трудъ и чръвъ постоянство да можемъ да издигнемъ България, да се отърси ти отъ своитѣ минали прѣгрѣшения, да може да се изправи като една културна единица сръбъ обществото на народитѣ, . . .

Д. Пандовъ: Прѣказки!

А. Радоловъ: . . . и слѣдъ туй да може да очаква отъ тѣхъ подобрение на своето положение. И ако има такова единение, ако има такова задружно дѣйствие, ако има у насъ привързаностъ къмъ истинскитѣ интереси на българския народъ, ние, вѣрвайте, че не слѣдъ дълго врѣме ще можемъ да наложимъ и на външния свѣтъ, и на този аероналъ, който е образуванъ отъ великитѣ сили, да се корегира мирѣтъ, да се поправятъ грѣшкитѣ; ще можемъ да очакваме, че съдбинитѣ на България ще бѣдатъ поставени въ единъ по-другъ пътъ, че България ще може да избѣже отъ тая катастрофа, която чувствуваме и въ миналото, и въ сегашното, и ще може да заживѣе пакъ единъ добъръ животъ, може-би, по-добъръ, отъ този, който е живѣла въ миналото.

Въ този редъ на мисли, азъ ви прѣдлагамъ слѣдната мотивировка, която да дадемъ при гласуването на договора за миръ: (Чето)

„Народното събрание съ дълбока скръбъ констатира: „1) че териториалнитѣ клаузи въ договора за мира не съ съобразни съ неостенлимото и отъ всички признато право на народитѣ да разполагатъ свободно съ своята съдба;

„2) че обезщетенията, наложени на България, създаватъ едно брѣме несправдливо съ стопанската сила на народа и съ източникитѣ на държавата;

„3) че прѣвидената военна система поставя страната прѣдъ непреодолими финансови трудности и излага външния редъ и социалната ѣ отбрана на неминуеми рискове.

„Обаче, като взе прѣдъ видъ, първо, че конференцията, въпрѣки прѣдставенитѣ ѣ възражения, остана непрѣклонна въ рѣшенята си, второ, че желанието на българския народъ е да се тури колкото се може по-скоро край на една война, въ която бѣше въвлѣченъ насилнически и който бѣше противна дѣткова на народнитѣ интереси, колкото и на цеговитѣ чувства, трето, че само като изпълнява честнотъ и докрай, споредъ силитѣ си, поетитѣ отъ цѣя задължения и върви мирно въ пътя на културата и прогреса, въ съгласие съ силитѣ отъ обществото на народитѣ, България може да вземе опрѣдѣленотъ ѣ отъ историята мѣсто въ новия, основанъ върху принципитѣ на правдата, международенъ редъ, отъ който тя ще чака въ бъдеще едно признаване на своитѣ права, Събранието рѣши да одобри прѣдставения отъ правителството договоръ за миръ“. (Ражовитѣсване отъ управляющия блокъ)

Прѣседателствующъ Н. Атанасовъ: Има думата г. Теодоръ Теодоровъ.

Т. Теодоровъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Качвамъ се на трибуната, не за да държа рѣчь,

а да кажа само няколко думи, най-малкото думи, които досега съм произнасял от тази трибуна. Часът е 11¼. Следъ мене има записани още трима оратори, вероятно, и г. министър-председателят ще вземе думата, а — което е най-свещеното — подиръ 12 ч. ние нямаме право да засъдаваме.

Г. Чешмеджиев: 11¼ ч. е сега и интерполацията ще бъде утрѣ разгледана.

Т. Теодоров: Вземамъ думата, защото нѣкой отъ името на нашата група трѣба да каже дѣй думи, особено въ единъ такъвъ тежкъ часъ, какъвто е този, който ние днесъ прѣживяваме. България е съ този договоръ се свързва въ единъ здравъ, може-би, жезъленъ или отъ другъ металъ обръчъ, който ще сѣтѣ много чувствително, за неоприѣдлено време, за неоприѣдлено количество години, и политически, и икономически, и финансово тази страна. Кой е виновниятъ за създаването на това положение, за създаването на този договоръ — нѣма връме и не му е мѣстото сега да го разискваме. Този въпросъ трѣба да се разисква много пространно и много всеотранно. По него отъ нѣколко оратори тукъ се говориха много правни въща, и азъ имамъ да кажа доста много, не сега е невъзможно и затуй ще моля никой да не ми поставя въ вина това припѣлчаване. Азъ смятамъ, че е безполезно въ този моментъ да се простирамъ върху този твърдъ важенъ въпросъ.

Азъ имамъ злата сѣдба да бъда поставенъ отъ българската държава начело на делегацията да защитавамъ правата и интереситъ на България при сключването на този договоръ съ миръ. Върху мене пада най-големата тежестъ и отговорностъ за умѣлостта или неумѣлостта, съ която трѣбваше да защитавамъ правата кауза на България — доколкото, доколкото тя е права — и всичко отново, въ който тя е права. Свършихъ моята мисия въ прѣговоритъ, по каката ми трѣбна да не подпиша окончателния резултатъ. Тя трѣбна не само отъ тежестта на тѣзи условия, които имаме сега прѣдъ очи — не бѣше само туй — но защото на мене лично падна тежката задача да подпиша прѣдаването на една околия, на една избирателна околия, която отъ 25 години неоприѣжнената бѣше давала довѣрието на мене, за да бъда въ тая камара и да поддържамъ една политика, която бѣше съществена антиагресионна. Азъ по лични мои мотиви не можахъ да направя това самозаклаване, и азъ заявихъ това на хората. Азъ протестирахъ устно отъ името на България, отъ името на делегацията и отъ мое име. И на 5 ноември, излизайки отъ границитъ на Франция и минавайки на гарата въ Лозана, на първия журналистъ, който ме видѣ — защото въ Франция не ме удостоиха съ честта да ме влятъ журналиститъ — азъ изказахъ мой протестъ, който биде обнародванъ въ в. „Tribune de Lausanne“. Нѣма нужда по-нататкъ да го мотивирамъ. Но се касае днесъ за протести: менъ ми се струва, че всички, които говорихме тукъ, имаме еднакво право да протестираме и да се оплакваме. Това, обаче, нѣма да ни поберка, цюто прѣдъ видъ на отговорността, която имаме за сѣдбата на България — да одобримъ този миръ. Защото неodobряването му би значело да изгубимъ всички благодѣния на мира, да изхвърлимъ България въ окончателна погибелъ. Това е невъзможно. Никой разуменъ субектъ, никой народенъ прѣдставителъ, който знае отговорността за дѣлата си, нѣма да се поклѣбае въ този случай да каже: „Азъ одобрявамъ, но протеста си, чувствата си не крия“. Имамъ да ви кажа, г. г. народни прѣдставители, че тѣй възнегодували, както сме — и съ право, не се стѣснявамъ да го кажа и сега, и ще по-твърдя винаги — трѣба да помнимъ едно нѣщо — че и тѣзи, които ни наложили тѣзи тежки условия, се намирахъ въ едно особено положение, създадено отчасти по наша вина, а отчасти и безъ наша вина. Тамъ ние се намирихме прѣдъ аеропла на 24 народи, г. г. народни прѣдставители, между които сѣди отъ най-великитъ народи на свѣта. Намѣрихме се въ една атмосфера, която правеше да ни гледашъ, насъ българитъ, като нѣкои чудовища. Нашата прѣстижка — това е влизането ни въ тази война на страната на Германия и Австрия противъ Русия нашата освободителка и противъ Сърбия въ единъ моментъ, за който полжнително се знае, че е била нарочно избранъ отъ Централнитъ сили, за да се прѣдизвика голѣмата катастрофа въ Европа и да се смаже не само Сърбия, но да се смаже Русия, Франция и т. н. и да се наложи на цивилизацията, на човѣчеството удара на

единъ жестокъ и безжалостенъ милитаризмъ, и при всеобщо убѣждение — съ право или криво — че ние, българитъ, съ влизането си въ войната, сме я продължили съ двѣ години повече и сме причинили стотици хиляди повече човѣчески жертви и сме потрупили човѣчеството съ нѣколко милиарди повече дѣлгове. При тази атмосфера, при тѣзи възгледи за нашата роль въ нея, при невъзможността, въ която бѣхме поставени, да се обясниме устно съ хората — а трѣбваше да се ограничимъ да пишемъ само мемоари, каквито писахме и много, и основателни, тѣй както никоя друга делегация не е писала — българскиятъ народъ, когото ние прѣдставлявахме, не можеше да избѣгне единъ твърдъ жестокъ за себе си миръ. Нѣма нужда да се спирамъ върху сжжността на всички тѣзи условия на договора. Ако имаме връме, можеше да се спра и да ви кажа нѣкои въща, които ще изяснятъ много моята мисль, за да разберете, че и хората, противъ които протестираме, които укоряваме, че манкираха на своитъ най-формални, най-тържественъ задължения, на високо изповѣдани принципъ, че и тѣ бѣха поставени въ едно особено неблагоприятно за насъ положение по силата на обстоятелствата, произхождащи и отъ насъ, и отъ други. Това ми дава основание да вѣрвамъ, че при други обстоятелства, при едно измѣнено положение, когато върху тѣзи хора нѣма да тежи всичкиятъ този одумъ, за който ви споменахъ твърдъ пакъсо, който се отразяваше върху насъ и който трѣбваше да се изрази въ нѣщо писано черно на бѣло, когато, казвамъ, се измѣнятъ и тѣзи неблагоприятни обстоятелства, когато се разсѣятъ прѣдупрѣжденията, отъ които не може да се освободятъ човѣшкитъ сърца и човѣшкитъ умове, при следната на ужаса, който се прѣдставя прѣдъ очитъ на тѣзи хора и за който ужасъ тѣ мислятъ, че ние сме отговорни — може да се подобри и нашата сѣдба. И азъ, протестирайки като насъ, бидейки оптимистъ прѣвъ всичкото връме, докато видя този договоръ и бидейки слѣдъ туй горчиво разочаровавъ, отново се възраждамъ къмъ своя оптимизмъ и вѣрвамъ въ едно по-добро бъдеще на България. Но за това нѣщо трѣба да съдѣйствуваме най-много ние, г. г. народни прѣдставители. При това прѣдставление, което всичкиятъ свѣтъ отъ 24 държави, които участваха при подписването на договора — а покрай тѣхъ има и други 24, които мислятъ като тѣхъ — при това прѣдставление, казвамъ, което всичкиятъ свѣтъ има противъ насъ, на насъ се налага голѣма прѣдпазливостъ за напредъ, голѣмо внимание, да гледаме съ бѣдливостъ си поведението да измѣнимъ създаденото противъ насъ прѣдубѣждение. За миналото ние вече се разправихме. Давахме обяснения, казвахме, че не българскиятъ народъ, а Фердинандъ е виноватъ. Знаеха и повѣрваха мнозина, че Фердинандъ е виноватъ, но това, обаче, не имъ даваше гаранция да вѣрватъ изведнѣжъ, че ще бъдемъ по-добри безъ Фердинандъ, че нѣма да направимъ дори нѣщо по-лошо. Та думата ми е, че отъ насъ всички ще зависи да измѣнимъ туй чувство спрѣмо насъ, да измѣнимъ туй настроение и азъ имамъ голѣма надежда, че ние ще можемъ да го измѣнимъ, че ние заслужаваме да бъдемъ отъ измѣнено. Но всичко ще зависи на първо мѣсто отъ васъ тукъ, г. г. народни прѣдставители, които днесъ прѣдставлявате българския народъ, и слѣдъ туй вече отъ другитъ, които ни избиратъ и които ни слушатъ, или които правятъ това, което имъ казваме, които ни довъряватъ. Отъ насъ главно ще зависи това. Въ това ме убѣждава фактътъ, че колкото хора дойдоха тукъ било французи, било италианци, англичани или други, които изучаваха отблизо нашитъ работи, които възприеха непосредствени впечатления, които констатираха de viso грамадни прогресъ, който този малкъ народъ е мотътъ да направи въ течение на 40 години, какъвто прогресъ, нѣма другъ примѣръ, да е направенъ въ толкова малко връме отъ други народи, при всички онѣзи данни, които, изучени и прѣвѣрени отблизо, давахме на хората, всички сж етапали наши приятели. Това го казвамъ безъ прѣувеличение, съ оправдана гордостъ и въ сѣщото връме съ сигурността, че говори истината. Отъ България не отиде въ странство нищо единъ човѣкъ съ едно впечатление, че българскиятъ народъ стои въ нѣщо по-долу отъ своитъ малки събди, било като елементъ на редъ, на трѣзвеностъ, на моралъ, работливостъ и т. н. Съ това трѣба да се гордѣмъ при всички кусури, които имаме, при всички чернения, които си правимъ всѣки денъ единъ другиму, да се смятаме, да се прѣдставляваме като дяволи или като хора прѣстѣпници. Хората извличатъ тукъ добро мѣние за насъ. Но дайтъ,

следъ като ни наказватъ по този начинъ, да можемъ да имъ кажемъ: ние не заслужаваме това наказание, ние сгрѣшихте, като ни го наложихте: ние апелираме къмъ вашата съвестъ, къмъ съвестта на вашитѣ народи, които ви бѣха делегирани въ конференцията: да изпълните известни задачи, да поправите грѣшитѣ, които сте сторили. И, може-би, въ това съзнание до известна степенъ се крие обстоятелството, че договорътъ е жестокъ. Много пъти тѣзи хора, които сж диктували този договоръ, сж си казвали може-би: „Има възможностъ да се поправи всичко, стига само да ви видимъ на работа какъ ще се проявите въ бъдеще, какво ще правите по-нататъкъ; създадохме общество на народитѣ, което ще може да поправи сгрѣшеното, несправедливото. Обществото на народитѣ, г-да, не е една фантазия, не е една лъжа, това ще бѣде една реалностъ. Тѣзи хора, тѣзи държави, ако не създадатъ обществото на народитѣ, въ този видъ, както е прѣвидено тукъ, ще изпълнятъ неговитѣ садачи нѣкои велики държави, но на клаузитѣ, които сж поставени въ този договоръ, ще трѣбва да се даде салкиция отъ една голѣма морална и физическа сила, отъ единъ съюзъ на нѣколко народи, който да бѣде въ състояние да налага и който ще се вземе съ задачата да поправи всичко онова, което сега сж сгрѣшили набързо, при уреждането на свѣтовния миръ, който искаше толкова много трудъ и разнообразна работа.

Сѣщо така и за финансовитѣ клаузи. Не забравяйте, г-да, че на всички наши оплывания, че тѣ сж тежки, че тѣ сж неизпълними, че не можемъ да платимъ, че ще се разоримъ, тѣ отговарятъ, като ни посочватъ чл. 122: „Ние ще ви пратимъ междусъюзнишка комисиия отъ трима прѣдставители на три велики народи: английския, френския и италианския; тѣ ще бѣдатъ на мѣстото и ще видятъ; и ако е така, то по-малко ще платите. Дали сме ви сроку за изплащане 37 години, ще ви изплатите въ 45, 55 или 70, ще ви оторчатъ, стига само да ви видятъ, че сте лъжливи, че заслужавате снѣхождение, че имате пужда отъ подкрѣпа. Тази подкрѣпа нѣма да ви се откаже“. Ще кажатъ нѣкои: това не е сигурно; ще има нѣкои, които нѣма да вѣрватъ. Азъ за себе си вѣрвамъ, че това така ще бѣде...

Нѣкой отъ комунистѣ: Още вѣрвате, а?

Т. Теодоровъ: ... че това ще се направи.

Защото, азъ виждамъ, че Австрия, сѣщо така бѣше обвързана съ неопосредни финансови тежести, но договорътъ съ нея още не влизалъ въ сила — той е гласуванъ само отъ Австрия — и сега, при отиването въ Парижъ на нейни прѣдставители, даватъ ѝ жито за прѣхрана, ще ѝ склѣчатъ и заемъ и ще ѝ подпомогнатъ парично, виждаме, че това става веднага съ нея. Това човѣчно отношение ще стане и съ насъ при известно положение само — ако ние съ бъдещето си поведение заслужимъ такива отстъпки и докажемъ, че тѣ сж пужни, за да можемъ да напредваме спокойно, мирно, както тукъ се проповѣдва отъ мнозина господа и както трѣбва да се проповѣдва отъ всички.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Австрия гладува и мре, така ще стане и съ насъ.

Т. Теодоровъ: Относително изхода на Бѣло-море на двѣ мѣста въ договора се казва по най-формаленъ начинъ, че този изходъ ще ни се осигури. Великитѣ държави взематъ формаленъ ангажментъ да го осигурятъ. Ще го осигурятъ ли тѣ прѣвъ друга територия или ще го осигурятъ прѣвъ своя територия, която ще бѣде управлявана отъ обществото на народитѣ, или въ края на крайщата ще ни отстъпятъ, ще ни дадатъ възможностъ да имаме нашъ, собственъ находъ на Бѣло-море, споредъ мене, това е въпросъ на бъдещето, въпросъ, по който сж си запазили правото да се произнасятъ, и той ще бѣде разрѣшенъ само въ зависимостъ отъ нашето поведение. Какво разбирамъ азъ подъ „наше поведение?“ Азъ разбирамъ, че тѣ биха желали България да бѣде, прѣди всичко, една страна, въ която да господствува редъ и миръ, въ която хората да се прѣдадатъ на мирни занятия, на трудъ и да работятъ върху своето морално, духовно и материално прѣуспѣване, безъ да прѣдставлява България ни една минута никаква опасностъ за когото и да било отъ своитѣ съседни и безъ да създава нѣкои опасности или безпокойство за великитѣ държави. Това нѣма да ни се позволи, г-да. Това може да стане много добръ, много лесно — казвамъ ви, азъ го вѣрвамъ — но не по-малко допу-

нямъ, че може да стане и обратното, и тогава може всички тѣзи наши надежди да хвъркнатъ. Азъ считамъ за мой дългъ да кажа това, защото съмъ го прѣживѣлъ четири мѣсца. Защото, при всичко, че нѣмахме възможностъ да се съобщаваме устно, но по единъ дифузенъ начинъ, сѣ пакъ нѣмахме възможностъ нѣщо да кажемъ и да чуемъ повече, отколкото ние знаете. Мой дългъ е да го изповѣдамъ.

Д. Пандовъ: За да ни плашите.

Т. Теодоровъ: Нѣма да плаша никого. Който не се бои, нека прави на свой рискъ каквото иска. Мой дългъ е да го кажа, че въ това се състои залогътъ за нашето близко и по-далечно бъдеще. И азъ храня тѣзи надежди, че ако продължаваме да слѣдваме една политика на мирно и спокойно развитие вътрѣ въ страната си и не си служимъ съ насилие, нито спрѣмо себе си туку, нито спрѣмо съседитѣ си, и не се залащваме съ размирици и междусобойни туку, вътрѣ, нито пъкъ правимъ това за нашитѣ съседни, е добръ. България въ скоро време ще поправи и границитѣ си, ще осигури още повече правата на българското племе, даже когато се намира въ други държави, защото има прѣдписания отъ чл. чл. 49—57 въ договора за защита на малцинствата, които защита не е привидна, за измама на очитѣ, а върху които ще настояватъ великитѣ държави да се изпълни най-строго.

И обществото на народитѣ има най-голѣмото свое назначение въ туй, правилата за защита на малцинствата, които ще има въ всички новосъздадени държави, да се изпълняватъ, и силниятъ да не може да macha слабия, затова защото послѣдниятъ се подписва „въ“ вмѣсто „и“ или защото искалъ да говори на свой езикъ, а не на езика на господствующето племе. Ние имаме и въ това отношение всичката надежда да можемъ да се обвърсѣмъ къмъ всички сѣдни велики и малки държави, които ще образуватъ обществото на народитѣ, за да запишаватъ нашия народъ.

Азъ свършвамъ. Съжалявамъ дълбоко за станалото. Скъпѣя, потыпалъ съмъ въ жага, съмненъ и унищоженъ се чувствавамъ отъ тежестта на тѣя условия на договора за миръ. Виждамъ всичката опасностъ за нашето бъдеще, ако тѣ бѣдатъ изпълнени въ всичката тѣхна строгостъ. Но, утѣшавамъ се — не, а вѣрвамъ твърдо, че съ едно добро поведение, което ще бѣде въ състояние да разпрѣсне у великитѣ държави и у нашитѣ съседни подозрѣния въ лоялността на нашитѣ бѣдаци намѣрения, съ едно устрѣдно прѣдаване на работата и надпрѣварване въ културата, въ културна работа на съседитѣ си, давайки надежда за напредѣтъ, ние ще получимъ такава премия, на каквато нѣма да се радватъ нашитѣ съседни и каквато по никакъ начинъ — доказа се това отъ миналото — ние не можемъ да достигнемъ вече съ нашитѣ минци, съ нашитѣ пушки, съ нашитѣ пищове, съ нашето оръжие.

Отъ комунистѣ: А-а-а, много късно! Това разправяхме и ние.

Т. Теодоровъ: Г-да, едно нѣщо, единъ голѣмъ курсъ имаме ние, за който азъ ще апелирамъ въ този моментъ прѣди да слѣза отъ тукъ. Ние имаме единъ голѣмъ недостатъкъ — казвамъ, че всички славяни го иматъ, кои повече, кои по-малко: то е въ мажнотията да се споразумѣваме, да се сплотяваме върху нѣщо добро. Ние не сме достатъчно пригодени, нито да се сплотимъ, когато трѣбва да свалимъ едно лошо правителство, или да прѣдупрѣдимъ една катастрофа, нито да се сплотимъ и споразумѣваме да поддържаме едно добро правителство. Ние не се споразумѣваме, всѣки си вдига панцерата и казва: „Туй искамъ азъ, туй ще бѣде, туй ще направя, не мога ли съ добро, съ лошо ще го направя“. Арнаутска политика водимъ ние, на това сме достойни. Това трѣбва да зарѣжемъ и трѣбва да прѣдизяваме добръ моментитѣ, които прѣживяваме.

Нѣкой отъ комунистѣ: Кажете на тѣхъ. (Смяхъ минеретската маса)

Т. Теодоровъ: Тѣ го знаятъ; не зная ние дали го знаете. Защото оми, който като не може съ правата, които има тукъ, да прокара нѣщо добро на законно основание — прибѣгва къмъ грубата сила на едного, на двама, на трима, на една класа, на двѣ класи, той върши прѣтѣжъ.

ление, той посвѣта на бъдещето на своето отечество. (Ръкопляскаше отъ обединенитѣ социалисти и отъ комуниститѣ)

Министър-прѣдседател А. Стамболийски: Той говори за васъ, които сте тукъ въ парламента, а вършите противопарламентарни работи. Или законодателствувайте, или излизайте и бъдете последователни.

Нѣкой отъ комуниститѣ: Шапки организирайте.

Т. Теодоровъ: (Къмъ крайната лѣвица), Вие добръ ме разбирате, но не искате да ме разберете. Другъ път ще ви дамъ да ме разберете по-кубава. (Ръкопляскаше отъ народницитѣ и земледѣлцитѣ)

Прѣдседателствующъ Н. Атанасовъ: Има думата народниятъ прѣдставител г. д-ръ Никола Геннадиевъ.

Н. Геннадиевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! При обсъждането на договора за мира, който е прѣдставенъ на наше одобрение, ще се постарая да бъда обективенъ и безпристрастенъ.

Министър-прѣдседател А. Стамболийски: Часътъ е 11 и 35 м. До 12 ч. ли ще говорите?

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Г. прѣдседателю, ще говоря до колкото мога.

Нѣкой отъ обединенитѣ социалисти: Хайде утрѣ! Сега да се вдигне засѣданието.

Я. Сакъзовъ: Ще върнемъ часовника 2 ч. надрѣ и пакъ до 12 ч. ще засѣдаваме.

Прѣдседателствующъ Н. Атанасовъ: Моля, тишина!

Я. Сакъзовъ: Туй можемъ да го направимъ, и никой нѣма да загуби отъ това.

Министър д-ръ Р. Дасналовъ: Значи, да се лъжемъ!

Г. Чешмеджиевъ: Слѣдъ това и нашата интерпелация трѣбва да мине.

Прѣдседателствующъ Н. Атанасовъ: Моля, тишина, г-да!

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Мисля, че въ трагичния моментъ, който прѣживяваме, вмѣсто да се увличае съ прѣдубѣждението, че изпълняваме патриотически дългъ, ще направимъ по-добъръ да кажемъ на свѣта и на народа си истина, даже когато тя е горчива за когото и да било. Мирътъ, който тая вечеръ ще се узакони, е единъ миръ тежъкъ, несправедливъ и жестокъ. Въ него се съдържагъ постановления, които парализиратъ нашата финансова дѣйностъ като държава, които ни налагатъ едно тежко брѣме, съдържагъ се постановления, които отнематъ изъ ръцѣтъ на държавата едниѣ отъ собственитѣ ѝ подданници — и то е, може-би, най-болѣзнено и най-оскъбнителното условие на тоя миренъ договоръ. Азъ не вѣрвамъ, че съ сегашнитѣ си срѣдства България ще може да изпълни финансовитѣ задължения, които ѝ се налагатъ; въ всѣки случай, азъ съмъ увѣренъ, че, ако не се направи отсрочка за първитѣ години, ние не ще бъдемъ въ състояние да приложимъ това, което сме подписали и ще се яви необходимостъ отъ извъншни облекчения въ течението на прилагането на договора.

Първиятъ въпросъ, който възниква прѣдъ насъ, слѣдъ като прочетемъ текста на договора, е: коя е причината, въ да ни се наложатъ такъвъ тежъкъ миръ? Причинитѣ сѫ многобройни, и нѣма да искамъ отъ мене въ крайното врѣме, съ което разполагамъ, да ги изброя всичкитѣ. Позволете ми въ двѣ думи само да отстраня едно заблуждение. Отъ тая трибуна се изказа мнѣнието, че причината за този миръ е националистическата политика на държавата ни въ продължение на 40 години. Вѣрното е, не че е фалирала тая политика, но че азъ ръководена, тя изложи парнитѣ, които я прилагаха. Но тая политика коя е тя, и въ какво се състои тя? Националистическата политика е онакъва, която сѫ прилагали нашитѣ народни дѣлци отъ поколѣнието на възраждането, тя е политиката на Раковски, политиката на Ботева.

Т. Петровъ: Не е вѣрно.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Моля Ви се, имайте търпѣние!

Т. Петровъ: Ботевъ не е националистъ.

Прѣдседателствующъ Н. Атанасовъ: (Звъни)

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Съ едно прѣжжване „Не е вѣрно“, което не е нито обмислено, нито съдържа нѣщо въ себе си, не се опровергава единъ исторически фактъ. Азъ Ви моля да почитате мнѣнието на ония, които не мислятъ като Васъ, както азъ почитамъ Вашето, и да ме изслушате съ малко внимание, както азъ ви изслушахъ отъ край до край. Вие не сте чули още мнѣнието ми.

Т. Петровъ: Оскъбнявате Ботева.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Моля Ви се, имамъ право да го сравнявамъ съ когото ще, отъ нашитѣ народни дѣлители, божъ да го оскъбнявамъ. Пазете се Вие да не оскъбните логиката и историята.

Т. Петровъ: Вие я оскъбнявате.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Когато българскиятъ народъ не бѣше освободенъ и живѣеше цѣлнѣтъ подъ турско иго, единичката политика на възраждането бѣше добиване на черковни правдини отначало, и политическо освобождаване, отеситѣ. Въ 1878 г., вследствие на руско-турската война, една частъ отъ народа се освободи, и тогава се наложи единъ миръ съ насилне, единъ миръ, който имаше за цѣлъ да закрѣпи турската държава, за да обезпечи интереситѣ на тѣхон велики сили, които погрѣчиха на Русия да използвава плодотѣ отъ побѣдата си. Но слѣдствието за българския народъ бѣше, че една частъ отъ него се освободи, а другата остана въ робство. Дължностъ на освободената частъ отъ българския народъ бѣше — да продължава да се грижи за освободението и на останалитѣ подъ турско иго сънародници, да продължава политиката на ония, които работѣха прѣди освободението — и Левски и Ботевъ и Раковски. Не е ли вѣрно, че това бѣше политиката на Ботева? (Възражение отъ комуниститѣ) Това е тѣ националистическата политика на българската държава въ продължение на 40 години.

Д. Ландовъ: Тѣ се борѣха за конфедерация.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Още единъ път доказвате, че когато прѣжжвате прѣждевѣрѣнно, правите грѣшки. Да, борѣха се за конфедерация — това именно подиръ малко и азъ щѣхъ да кажа. И Ботевъ, и Раковски се борѣха за конфедерация, защото конфедерацията на Балканитѣ не само сама по себе си е една идея, на която заслужава да се отдаде единъ великъ умъ, но бѣше една необходимостъ за постигане на народното обединение. По-късно идеята за конфедерация е толкова важна, колкото и на буржоазнитѣ партии. Ние тукъме, че вие я изповѣдвате. Г. професори Стояновъ отъ името на радикалната партия я прогласи като принадлежаща ней. Кой не е проповѣдвалъ балканската конфедерация и прѣди и слѣдъ освободението?

Т. Церовъ: Не е осъществена.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Не е осъществена и не можеше да се осъществи, защото балканскитѣ народи не сѫ мърѣли дотамъ. Извѣстно врѣме българската политика се придържахъ о тая идея и даже бѣше прокарала мисълта, щото Македония, сир., неосвободената частъ отъ българското отечество, да се присъедини къмъ конфедерацията като самостоятелна единица или като автономна областъ, и по този начинъ да се даде възможностъ да се осъществи конфедерацията. Не можахъ да се споразумѣя балканскитѣ народи по причината, която изказахъ прѣди малко. Ще дойде денъ, когато тѣ ще съзпаятъ своитѣ интереси, и тази мисль ще бѣде осъществена, колкото и да не се вижда днесъ, че сме далечъ отъ нея.

Но това, което искахъ да изкажа прѣдъ васъ, г. г. народни прѣдставители, то е, че въ тази националистическа политика нѣмаше нищо нито прѣдизвикателно, нито погрѣшно, защото тя е цѣлѣла обединението на българския народъ, въ нея не е имало империализмъ никога.

въ миналото, освенъ въ 1915 г. И тамъ е фаталната грѣшка. Ако обединението на народа е законно за германцитѣ, ако е законно за италианцитѣ и се постига на етапи, ако е законно за французитѣ, които искатъ да отнематъ отъ чуждо нго провинцитѣ, принадлежащи на френското отечество, защо то да не заслужава да застане въ основата на политиката на България? Не желая да се отстранявамъ отъ въпроса, по бихъ могълъ да спомена, че въ политиката на други балкански държави е имало и въ миналото империализъмъ, но въ политиката на България никога, освенъ — още единъ пътъ нека спомена — въ 1915 г. Войната на 1912 г. е изразъ на националистическата политика. Тя се свърши съ потропъ. Тая война прѣставляше обединението на българския народъ и затова именно тогава ние бѣхме зрители на она възгоръ, съ който народитѣ понасяше всички тежести на войната. Но неидите забравя, че тая война бѣше изразъ на националистическата политика само до 27 октомврий, дѣни, въ който великиятъ везиръ поиска миръ. Отъ него донѣ подкачатъ дипломатическитѣ грѣшки, които докарала катастрофата. Вихъ ималъ нужда отъ часове, за да се обяснявамъ на нова смѣтка по този въпросъ, и ние сами нѣма да ми простите, ако си позволя да се отклоня сега отъ прѣвия прѣдметъ на рѣчта си въ туй късно врѣме. Въ 1915 г., слѣдъ нещастията, които ни постигнаха слѣдъ бухарския миръ, прѣдъ насъ се откриваха пактици въ разни посоки и ние трѣбваше да изберемъ напредъ да тръгнемъ. На 1913 г., благодарение на катастрофата, която ни постигна, България бѣше обкръжена съ желѣзень обръчъ. Намѣсто балканския сговоръ, който стана дѣйствиелно подъ покровителството на Русия, ...

Министъръ-прѣседателъ А. Стамболийски: Г. Геннадиевъ! Другъ пътъ ще говорите на тая тема, за да може да се пронара сега на трето четене и законопроектътъ за жилищната нужда.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Виждамъ, че ми оставатъ да говоря само 10 минути. При тия условия невъзможно ми е да прѣдамъ даже съкратена рѣчта си. Принудимъ съмъ да я прѣкъсна и да заключа само съ нѣколко думи.

Нѣкой отъ обединенитѣ социалисти: А за писмото на 23 юний?

Д-ръ Н. Геннадиевъ: За писмото на 23 юний азъ мога да ви отговоря надълго и нашироко. То е единъ актъ, който принадлежи на историята, и азъ отъ него не се червя. Ако бѣше погрѣшка, щѣхъ да кажа, че на 1915 г. съмъ билъ на друго мѣстце, а на 1913 г. съмъ грѣшилъ. Защото и най-даровититѣ политически мъже сж правили грѣшки. Но не заслужава уважение човѣкъ, който не съзнава грѣшкитѣ си и си въобразява, че е непогрѣшимъ. Азъ и слѣдъ събитията, които прѣживѣхме, мисля, че писмото отъ 23 юний не е грѣшка, и заявявамъ, че днесъ да е 23 юний 1913 г., пакъ ще напиша писмо съ същото съдържание. Менѣ не ме е страхъ отъ присѣдата на историята. Тя ще каже, когато партизанскитѣ страсти утихнатъ, че това писмо е изразъ на дълбока грижа за отечественитѣ сѣдбини и на добро разбиране въпроситѣ отъ международната политика.

Нѣкой отъ обединенитѣ социалисти: И договорътъ съ Германия.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Съжалявамъ, че нѣмамъ възможность да изложя причинитѣ, по които на България се наложи такъвъ тежъкъ миръ. Частитѣ е близо 12. Ще се огранича да заявя, че той договоръ ще го гледаваме, българското Народно събрание ще го приеме. Ние, обаче, които въ желанието си да прекратимъ войната и по възможность всички нейни послѣдствия, приемаме този договоръ, ще заслужимъ прѣзрѣнието на цивилизованитѣ нации, ако заявимъ, че се прощаваме съ мечтитѣ на поколѣнието, на което принадлежимъ. Напа дължностъ ще бѣде да се боримъ и понататѣкъ за правата на нашитѣ сънародници, които оставатъ подъ чуждо нго, съ едно условие — да се знае, че ние на ерата на войнитѣ туряме край, и че като подписваме договора, съ туй не вършимъ измама, а имаме намѣрение да го съблюдаваме лоялно. Обществото на народитѣ е зародишиъ на едно тѣло, което днесъ за

е само гаранция, за да могатъ побѣдителитѣ да извѣзватъ всичкитѣ области отъ своята побѣда, но което, увѣренъ съмъ, на утрѣшния дѣнь, въ едно не толкова далечно бъдеще, ще бѣде естествениятъ покровителъ на всичкитѣ нации. Както разпритѣ и друоби между частнитѣ лица сж изчезнали въ цивилизованото общество, така и ерата на войнитѣ между народитѣ ще се привърши, и тогава обществото на народитѣ съ правствена и материална сила ще разпрѣши всичкитѣ разпри. Тогава ще излиземъ ние да си кажемъ думата прѣдъ обществото на народитѣ, но ще излиземъ прѣчистени, когато свѣтовната съвѣсть се пробуди и когато ние бѣдемъ достойни да се прѣдставимъ прѣдъ нея. Народитѣ се прѣзраждатъ по-често слѣдъ поражение, отколкото слѣдъ побѣда. Нека съ миренъ трудъ покажемъ, че ние сме единъ елементъ на редъ и на напредѣкъ на Балканитѣ, за да добиемъ правото да жилищаваме прѣдъ обществото на народитѣ великата лауза на правдата. (Нѣкои отъ землѣдѣлцитѣ ржкопѣсатъ.)

Прѣседателствующъ Н. Атанасевъ: Има думата г. министъръ-прѣдседателъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Нѣма да говоря — азъ говорихъ.

Прѣседателствующъ Н. Атанасевъ: Г-да! Ще гласуваме. Които г. г. народни прѣдставители одобряватъ склучения между България и великитѣ сили: Сѣверо-Американскитѣ съединени щати, Британската империя, Франция, Италия, Япония, и сдруженитѣ съ тѣхъ държави: Белгия, Китай, Куба, Гърция, Хеджазъ, Полша, Португалия, Румѣния, Сръбско-хърватско-словенската държава, Сиамаъ и Чехо-словашко, договоръ за миръ, подписанъ въ Ньойн на Сена при Парижъ, на 27 ноемврий 1919 г., и придружаващитѣ го: а) Изпълнителенъ протоколъ; б) Протоколъ за подписването му и в) Конвенцията между Гърция и България, относително свободата за емиграцията на меншествата, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, Събранието одобрява договора за миръ.

На втора точка отъ дневния редъ е: трето четене на законопроекта за облекчаване на жилищната нужда.

Моля г. докладчика да го докладва.

Докладчикъ В. Величковъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за облекчение на жилищната нужда.

Чл. 1. Учрѣдиватъ се за градоветѣ София, Пловдивъ, Русе и Варна, а по заповѣдь на министра на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве и за другитѣ населени мѣста, дѣто сжествува жилищна нужда, констатирана отъ надлежния общински съвитѣ, както и въ банитѣ и курортитѣ, жилищни органи: а) мѣстни жилищни комисии, съ задача да взематъ всички мѣрки, за да облекчатъ жилищната нужда, и б) жилищни сѣдилища, съ задача да разрешаватъ спороветѣ при прилагането на закона.

„Чл. 2. Жилищната комисия се състои отъ единъ прѣдседателъ и отъ двама или четирима членове, всички жителни на общината, назначени отъ надлежния окръженъ сѣдъ най-късно 7 дни отъ влизането на настоящия законъ въ сила.

„Жилищната комисия може да назначи въ свои помощъ единъ до трима жилищни инспектори измежду архитектитѣ и лѣкаритѣ.

„Въ градове, дѣто работата на комисията би била твърдѣ голѣма, жилищната комисия има право да назначи подкомисии за отдѣлнитѣ квартали или и за отдѣлнитѣ работи, които подъ нейнъ общъ надзоръ прилагатъ постановленията на закона въ кръга на дадената имъ компетенция.

„Чл. 3. Разпрѣдѣлянето на работата между жилищнитѣ комисии и тѣхнитѣ органи (подкомисии за отдѣлнитѣ видове работи, квартални подкомисии, жилищни инспектори, членовници, служаци), както и нареждаанията за тѣзи, извършватъ жилищнитѣ комисии.

„Рѣшенията на комисията, относно прѣхвърлянето частъ отъ компетенцията си върху подкомисии, както и наредбитѣ за службата на тѣхъ и на другитѣ помощни органи и за контрола надъ всички, се донасятъ на министра на вътрѣшнитѣ работи за свѣдѣние.

„Министърът на вътрешните работи има право да издава общи наредби въ духа на този закон относно дейността на комисните, подкомисните и другите помощни органи, съ дълъ да гарантира бързината на работата им и справедливостта на мнението и решението им.

„Подкомисии, на които е дадена част компетенция, въ кръга на тази дейност, действуват като жилищни комисии и всички права и задължения по закона за комисните се отнасят и за тях.

„Чл. 4. Участващите въ жилищните комисии и подкомисии, както и техният замъстници, трябва да бъдат пълнолетни и извънни съ почтеността и безпристрастността си жители на общината.

„Независимо от това, те трябва да имат най-малко прогимназиално образование.

„Не се позволява, щото всички участващи въ комисията или въ една подкомисия да бъдат само наематели или само наемодавци.

„Чл. 5. Жилищният съдъ е мировият съдия.

„Въ общини, дѣто иматъ съдалицето си повече мирови съдии, окръжниятъ съдъ, въ срокъ отъ една недѣля отъ влизането на закона въ сила, е длъженъ да опрѣдѣли мировитъ съдии, които ще разглеждатъ дѣлата по настоящия законъ.

„Чл. 6. Участващите въ жилищните комисии и подкомисии полувчатъ, съобразно съ труда имъ, възнаграждение, размеръ и начина на прѣсмѣтането, косто опрѣдѣля окръжниятъ съдъ.

„Чл. 7. Разноситѣ по обдържането на жилищните органи и на техниятъ чиновници и служаци са въ тежестъ на общинитѣ.

„Те даватъ и заплащатъ и помѣщенията за тяхъ.

„Такситѣ по закона и тѣбитѣ, налагами отъ комисията и жилищния съдъ, освѣтъ тѣзи по чл. 28 алинея първа, и чл. 29 отъ него, се събиратъ въ полза на общинитѣ.

„Чл. 8. Службитѣ въ жилищните комисии и подкомисии са обществена повинностъ.

„Освобождение отъ служба се допуца само по уважителни причини.

„Уволнение отъ служба се допуца за вина, небръжностъ, нерадение и неспособностъ или при изгубване пѣкко отъ качествата, нужни за назначение.

„Чл. 9. За бавностъ, небръжностъ и нерадение длъжностнитѣ лица по настоящия законъ се наказватъ съ глоба до 1.000 л. малкожена имъ отъ окръжния съдъ.

„Постановленията за глоба подлежатъ на апелативно обжалване въ тридесетин срокъ отъ съобщението.

„Чл. 10. Длъжностни лица, които недобросъвестно изпълнятъ дѣла си, или пѣкъ съзнателно злоупотребаватъ съ властта си, наказватъ се съ тѣмнителъ затворъ до 3 години, а при увеличающи вината обстоятелства — съ строгъ тѣмнителъ затворъ до 5 години и съ глоба до 10.000 л.

„Когато същитѣ лица извършатъ дѣйствиата въ прѣдписуваната алинея за глоба, наказватъ се съ строгъ тѣмнителъ затворъ до 3 години и съ глоба до 50.000 л. Независимо отъ това, те се обявяватъ за заподозрени съгласно закона за отнемане въ полза на държавата на незаконно придобититѣ имоти.

„Глобата по прѣдписуванитѣ дѣв алинеи отъ закона са подсѣдни на окръжния съдъ, а ако обвиняемитѣ са съдии — на апелативния съдъ.

„Присѣдитѣ на окръжния и на апелативния съдъ по тѣхъ са окончателни и подлежатъ на касационно обжалване прѣдъ Върховния касационенъ съдъ.

„Чл. 11. Жилищните комисии иматъ право да отърватъ жилища и помѣщения въ съществующитѣ здания и мѣста.

„а) като закриватъ вѣднитѣ, а при голѣма жилищна нужда, и безполезнитѣ отъ гледна точка на общественния интересъ заведения;

„б) като закриватъ заведенията, отворени слѣдъ 10 септември 1915 г., ако общественниятъ интересъ не налага оставянето имъ;

„в) като наематъ въ тѣхното родно мѣсто занимаващитѣ се съ спекулативни сдѣлки, прѣстѣпления и развратъ и дошлитѣ въ тѣхъ за охолеть животъ;

„г) като изселватъ дошлитѣ въ тѣхъ слѣдъ 10 септември 1915 г., ако общественниятъ интересъ не налага оставянето имъ и ако изселенитѣ иматъ свое жилище въ другъ населенъ пунктъ;

„д) като разрешаватъ отърването на нови заведения и заселването на нови лица, когато общественниятъ интересъ налага това;

„е) като съгласяватъ учрѣждения и заведения въ по-малко помѣщения, достатъчни за нуждитѣ имъ;

„ж) като прѣмѣстватъ учрѣждения и заведения отъ здания, годни за жилища, въ други помѣщения, достатъчни за нуждитѣ имъ;

„з) като ограничаватъ помѣщенията за хотели и опрѣдѣлятъ днитѣ за прѣстоиране на пътници и гости;

„и) като съгласяватъ семейства и лица въ по-малко помѣщения, достатъчни по числото на членовѣ на семейството, общественото положение и голѣмината и удобството на стаитѣ за нуждитѣ имъ.

„За срѣдна норма се взема: една стая — за самъ, двѣ стая и кухня — за домакинство отъ двама; и по една стая за всѣки други двама членове отъ домакинството.

„На общественници и лица съ свободни професии, упражняющи занятието си въ своитѣ жилища, се прѣдвизждатъ допълнителни стая наскоредъ нуждата;

„к) като опрѣдѣлятъ стая за квартиранти въ семейства, общественото и семейно положение на които позволява да приематъ такива;

„л) като ликвидиратъ послѣдствията отъ унищожението или измѣненieto на наемнитѣ договори, вслѣствие закриване, изселване, прѣмѣстване, съгласяване, настаняване и пр., както и въпроситѣ за вѣрди и залуби между участващитѣ, съобразно платежната имъ способностъ и справедливостта.

„Чл. 12. Мѣрнитѣ по чл. 18 отъ закона комисните прилагатъ въ съобразностъ съ нуждитѣ за настаняване; обаче при мѣрнитѣ по точки а и б отъ него, мѣродавецъ за тѣхъ е само общественниятъ интересъ.

„При закриване на заведения, отворени слѣдъ 10 септември 1915 г. и при изселване на лица, дошли слѣдъ 10 септември 1915 г., комисните рѣшаватъ закриването и изселването на групи, като започватъ съ тѣзи, които са приближаватъ къмъ вѣднитѣ и отиватъ къмъ малко по-далежитѣ отъ гледна точка на общественния интересъ заведения и лица, наскоредъ занятието имъ и начина на упражняването му.

„Чл. 13. Всѣко опразнено жилище, стая, помѣщение и мѣсто се съобщава отъ притежателя на жилищните комисии и е на тѣхно разположение за отдаване подъ наемъ до двѣ недѣли.

„Ако нѣма заявили лица, имащи право на прѣдпочитане, или пѣкъ, ако заявитѣ не са за туй мѣсто, жилищните комисии могатъ да разрешатъ на заслужащи доверие наемодавци, че те нѣма да прѣвизшатъ нормирани цѣни, сами да си намѣрятъ наемателитѣ.

„Чл. 14. При настаняване въ жилища и стая жилищните комисии иматъ прѣдъ видъ правствеността, числото на членовѣ на семейството и общественото положение на лицата, при които настаняватъ, и смитѣ условия и платежната способностъ на лицата, които настаняватъ.

„Те уважаватъ въ кръга на възможността и справедливостта изказанитѣ желания отъ наемодавцитѣ и наемателитѣ.

„Чл. 15. При настаняване въ жилища и стая жилищните комисии даватъ прѣдпочитане на слѣднитѣ по реда на изброяването имъ:

„а) на чиновници и служаци, назначени въ новъ за тѣхъ градъ, за тѣхъ и за семействата имъ, ако нѣматъ квартира, или пѣкъ, ако наетата явно не отговаря на тѣхнитѣ нужди и положение;

„б) на нѣмашитѣ никаква и на намиращитѣ се въ явно нехигиенична и неудобна квартира.

„При настаняване въ други помѣщения жилищните комисии даватъ прѣдпочитане на учрѣжденията и на заведенията, които са отъ обществена полза.

„Чл. 16. Жилищните комисии опрѣдѣлятъ паема на стаитѣ, жилищната, помѣщенната и мѣстата, включително тѣзи въ хотели, хапове, обори и други, отдавани подъ наемъ.

„Те опрѣдѣлятъ и общи норми, на основание на които се прѣсмѣта наемътъ.

„За база при опрѣдѣлянето на нормитѣ се взематъ срѣднитѣ цѣни отъ 1915 г., които жилищните комисии увеличаватъ въ съобразностъ съ увеличението на дохода на болшинството наематели и на данѣнитѣ тежести и съ справедливостта.

„Въ всѣки случай до 1 юний 1920 г. увеличената не могатъ да надминаватъ за жилищата 150% и за стаитѣ

и другите помъщения 200% средният цѣни за таква стан, жилища и помъщения отъ 1915 г.

„Комисията може да опредѣли и по-високъ наемъ отъ този по общитѣ норми, като се ръководи при опредѣлянето му отъ доходитѣ на наемателя и на наемодавеца и отъ справедливостта, когато тя намѣри за възможно да настани състоятелен наемател въ жилище на наемодавецъ, който се прѣхрѣща отъ получаваня наемъ, или когато намѣри за възможно да прѣмѣсти отъ такъво жилище наемател въ друго и да настани въ първото състоятелен наемателъ.

„Обществениятѣ здания се приравняватъ къмъ тѣзи по прѣдшествующата алинея.

„Наеми по-високи или по-низки отъ нормираниятѣ се приравняватъ къмъ тѣзи въ сила отъ 1 януарий 1920 г.

„Чл. 17. Жилищниятѣ комисии, по молба на заинтересованитѣ, могатъ да измѣняватъ наемнитѣ договори, ако настоящиятѣ законъ налага това.

„Тѣ опредѣлятъ и условията на новитѣ наемни договори, когато странитѣ не се споразумѣятъ по тѣхъ.

„Тѣ разрѣшаватъ и възникналитѣ недоразумѣния по изпълването или изпълнеността на договоритѣ.

„За дължимитѣ стари наеми жилищниятѣ комисии даватъ срокове, размѣра и числото на които опредѣлятъ съобразно платежната способностъ на наемателя, и справедливостта.

„Чл. 18. По правило наемнитѣ договори се продължаватъ въ полза на наемателя. Но тѣ могатъ да бъдатъ унищожавани отъ жилищната комисия и въ негова вреда, когато съществуващитѣ отношения или важни причини отъ материално или морално естество налагатъ това.

„Тѣ се унищожаватъ отъ жилищната комисия и въ следнитѣ случаи:

„а) когато наемодавецътъ има нужда отъ жилището или помъщението за себе си или за домашниството си.

„Въ този случай жилищната комисия посочва жилище на наемателя и му дава окончателенъ срокъ за настаняване въ него;

„б) когато договорътъ, съгласно чл. 361 отъ закона за задълженията и договоритѣ, може да бъде унищоженъ прѣди изтичането на наемния срокъ.

„Въ този случай, обаче, ако причината е извинителна закъснение въ плащането, жилищната комисия дава срокъ за заплащане, и следъ туй се произнася;

„в) когато зданието е обществено.

„Чл. 19. Прѣнаемане на наетъ имотъ се допуска:

„а) съ съгласието на наемодавеца;

„б) когато жилищната комисия е заповѣдала прѣнаемането;

„в) когато жилищната комисия следъ изслушването наемодавеца, разрѣши на наемателя да прѣнаеме имота.

„Чл. 20. Дѣлата за изпращане на жилища, стай и помъщения, находящи се въ инсталциитѣ по същество, се прѣустановяватъ. По искане на заинтересования тѣ се изпращатъ на жилищниятѣ комисии за разрѣшаване. Въ този случай събранитѣ по тѣхъ доказателства запазватъ силата си и прѣдъ комисииитѣ.

„Чл. 21. Всеки е длъженъ да дава на комисията или съда исканиятѣ му отъ тѣхъ свѣдѣния.

„Всеки е длъженъ да изпълнява законнитѣ нареждания и обявени заповѣди на комисията.

„Всеки е длъженъ да се подчинява на възлѣзитѣ въ законна сила рѣшения на комисията и съда.

„Всички рѣшения на жилищанитѣ органи, неизпълнени доброволно, се изпълняватъ отъ административнитѣ власти.

„Чл. 22. За изпълнение на рѣшенията имъ жилищнитѣ комисии могатъ да даватъ срокове до три недѣли, а съдътъ — една недѣля.

„Постановлението на тази алинея не се прилага за случаитѣ, дѣто законитѣ говори за даване срокъ.

„Течението на сроковетѣ започва отъ третия день отъ съобщението на рѣшението на комисията или отъ третия день следъ произнасянето рѣшението на съда.

„Когато рѣшението на комисията е обжалвано, срокътъ, даденъ отъ комисията, ако е по-малкъ отъ недѣли, се чете за срокъ, даденъ отъ съда. Когато, обаче, този срокъ е по-голямъ, той се намалява отъ съда до една недѣля най-много.

„Чл. 23. Комисията води кочана книга за рѣшенията съ два отрѣзка: единъ, който остава въ кочана, и другъ, който се прилага при прѣписката.

„Въ рѣшението се пише: странитѣ, спорътъ и диспозитивътъ.

„Рѣшението се подписва отъ участвуващитѣ при вземането му.

„Протоколи комисията не е длъжна да води.

„Чл. 24. Жилищниятѣ комисии събиратъ такси отъ 10 до 500 л. размѣрътъ на които опредѣлятъ напоредъ важността на прѣдмета, платежната способностъ на странитѣ и справедливостта:

„а) при всеко настаняване въ жилище, стай или помъщение;

„б) при всеки споръ за наемната цѣна.

„Тѣ могатъ да опредѣлятъ и да събиратъ такси и за други видове обявени отъ тѣхъ дѣйствия. Въ такъвъ случай, заедно съ обявяването, тѣ обявяватъ и размѣранитѣ, които трѣбва да бъде въ рамкитѣ на прѣдшествующата алинея.

„Признатитѣ бѣдни се освобождаватъ отъ такса.

„Вънъ отъ опредѣленитѣ по алинея 1 и 2 отъ настоящия членъ, никакви други такси и берии не се събиратъ по прѣпискитѣ прѣдъ комисията и по дѣлата на съда.

„Заявленията и жалбитѣ подавани на комисията и съда не се обсерватъ. Обаче подаванитѣ жалба въ съда, която този е оставилъ безъ послѣствие, се наказва отъ същия съ глоба отъ 10 до 100 л., а ако следъ принае жалбата за недобросѣдствена, съ глоба отъ 100 до 1.000 л. Тѣзи глоби не подлежатъ на никакво обжалване. Постановленията на тази алинея относно първата глоба не се прилага спрямо началникитѣ на учрѣждения.

„Чл. 25. Рѣшенията на комисииитѣ подлежатъ на обжалване прѣдъ жилищния съдъ. Дѣлата по точки а и б отъ чл. 11 на закона прѣреждатъ всички други въ жилищния съдъ.

„Чл. 26. Рѣшенията на жилищния съдъ по прѣдшествующия членъ на закона сѣ окончателни и не подлежатъ на обжалване. Тѣ могатъ да бъдатъ ревизирани отъ същия съдъ по реда на гражданското съдопроизводство (чл. чл. 707 и 708 отъ него).

„Нови рѣшения по същия прѣдметъ могатъ да се взематъ отъ комисииитѣ най-рано следъ една година отъ първото рѣшение по него.

„Чл. 27. При събирането на доказателства комисията и съдътъ могатъ да се ползватъ отъ реда на гражданското производство, както и да си служатъ съ телеграфа и телефона и съ други срѣдства, които тѣ намѣрятъ за най-бързи и цѣлесобразни. Тѣ могатъ и да ограничаватъ доказателствата до най-необходимитѣ.

„Комисията и съдътъ иматъ право и сами да събиратъ доказателства и справки и да разпитватъ странитѣ за откриване на истината и за научаване точното положение.

„Чл. 28. Доколкото настоящиятѣ законъ не прѣдвиджа други наказания, жилищнитѣ комисии налагатъ на неизпълнителитѣ на закона или наредбитѣ на министра или на тѣхнитѣ и на съда рѣшения и разпореждания глоба отъ 10 до 1.000 л.

„Същевременно, ако е нужно извѣстно дѣйствие отъ страна на глобеното лице, тѣ му даватъ срокъ, за да го изпълни.

„Неизпълнителитѣ и следъ срока дѣйствията, съ които сѣ били задължени, се наказватъ по чл. 29 отъ закона.

„Чл. 29. Наказва се съ тѣмнитенъ затворъ до 3 години и съ глоба до 10.000 л.:

„а) който съ сила или заплашване осуетява изпълнението на закона, наредбитѣ на министра и рѣшенията и разпорежданията на жилищнитѣ комисии и съда;

„б) който насилъ присвои обществени и частни земи и мѣста, здания, жилища, стай и помъщения, или който въ дадения му отъ жилищната комисия срокъ не напусне владѣнитѣ или държанитѣ отъ него обществени и частни земи и мѣста, здания, жилища и стай и помъщения;

„в) който наемателъ или наемодавецъ извърши умислени дѣйствия, прѣчащи или затрудняващи свободното ползуване отъ наетъ имотъ или системно чрѣвъ обиди,

клевети, заплашвания, насилие и други действия, прави съвместното живяне невъзможно или мъчно поносимо;

„г) който, като страна, външно лице или свидетел, бъде от случаите по чл. чл. 406 и 423 от Уголовното съдпроизводство, откаже да даде исканите му от жилищната комисия или съда сведения, или който даде лъжливи такива;

„д) който по заявката приема пътници или гости и ги държи повече от опрѣдѣленото от комисията време за прѣстоляване;

„е) който взема или дава, под каквато и да е форма, наеми по-големи от нормираните. Освобождава се, обаче, от наказание този донесъл на съда за по-високото плащане наемател, който е плащал по уважителни поради положението му причини.

„Чл. 30. Дѣлата по чл. 28 алинея последна и чл. 29 от закона сѫ подлежащи на окръжния съдъ.

„Присъдитъ на окръжния съдъ сѫ окончателни и подлежат на касационно обжалване прѣдъ Върховния касационенъ съдъ.

„Чл. 31. Жилищниятъ съдъ е длъженъ да рѣши въсѣко поставило въ него дѣло въ двѣ недѣленъ срокъ отъ датата на постѣпването му.

„Въ първото заседание, което трѣбва да бѣде не по-късно отъ една недѣля отъ датата на постѣпването му се призоваватъ страните.

„Въ това заседание, ако не стане спогодба или прѣкъ, ако такава е недопустима, дѣлото се рѣшава, щомъ е възможно това, или прѣкъ въ обратния случай, се опрѣдѣлятъ доказателства.

„Въ сѣщото заседание съдътъ е длъженъ да опрѣдѣли и деня за разглеждането по сѣщество на отлагането за събиране доказателства дѣло, който денъ трѣбва да бѣде въ срока на първата алинея отъ настоящия членъ на закона.

„Засѣданието за рѣшаване дѣлото по сѣщество не може да бѣде отложено поради никакви причини. При невъзможност да се събератъ доказателства или да се събератъ всички доказателства, съдътъ рѣшава на основание събраните и нахлушитѣ се въ прѣписката и дѣлото доказателства и на справедливостта.

„Чл. 32. Неявилитѣ се външни лица и свидетели и не прѣдставилитѣ исканитѣ имъ сведения, съ които сѫ били задължени, се наказватъ съ глоба отъ 10 до 100 л., наложена имъ отъ жилищния съдъ.

„Опрѣдѣлението за налагане глоба не подлежи на обжалване, но то може да бѣде отменено или измѣнено въ недѣленъ срокъ отъ съобщението, отъ сѣщия съдъ при крайно уважителни причини, извиняващи осѣдени.

„Чл. 33. Жилищниятъ съдъ за всички свои действия по едно дѣло държи протоколъ, въ който се пише: странитѣ, спорътъ, обясненията и показанията на странитѣ, външнѣ лица и свидетелитѣ, констатирането при огледа, ако такъвъ е извършенъ, опрѣдѣленията на съда, диспозитивитѣ на рѣшението или присъдата и произнесенитѣ отъ съдѣта въ сѣщото заседание верни мотиви на съда, за да рѣши или присъди тъй.

„Независимо отъ това съдътъ държи ючанна книга, въ която пише: странитѣ, прѣдметъ на спора или обвинението и диспозитива на рѣшението или присъдата.

„Чл. 34. Страни по действията на комисията и по дѣлата на жилищния съдъ сѫ прѣхо заинтересованитѣ, а въ тѣхно отсъствие, тѣхнитѣ домашни или пълномощници.

„Когато разрешението въпросъ се отнася до учрѣждения, страна е началникътъ на учрѣждението или неговиятъ прѣдставителъ.

„Прокурорътъ при окръжния съдъ може да прѣдизвика рѣшения на комисията, да обжалва сѣщитѣ и да бѣде страна прѣдъ комисията и съда.

„Страна по всички дѣла прѣдъ жилищния съдъ, безъ да се издъжава, е жилищната комисия. Тя се прѣдставява отъ постоенитѣ или отъ назначенъ за специално дѣло неинъ застъпникъ, който може и да не бѣде членъ на комисията.

„По всички дѣла и действия на жилищната комисия и жилищния съдъ, повѣреници не се допускатъ.

„Чл. 35. Съобщенията до странитѣ, външ отъ извършванитѣ прѣкъ общо разгласяване, се извършватъ за при-

сѣтствующитѣ страни отъ комисията или съда, а за отсътствующитѣ — отъ тѣхнитѣ органи.

„Съобщенията за живяване съдържа мѣстото и датата на живяването и причината, за които се викатъ. Съобщението на рѣшението съдържа диспозитива му.

„Съобщението е валидно прѣдадено, когато се прѣдаде на страната или на нейнитѣ домашни, служащи или повѣдомствени.

„Изходящитѣ на комисията се подписватъ отъ прѣдседателя или някой тѣхенъ членъ, а тѣзи на съда отъ сѣдѣния или отъ секретаря му.

„Чл. 36. Срокътъ за обжалване рѣшенията на жилищнитѣ комисии е тридневенъ, считанъ отъ деня на произнасяне на рѣшението за присѣтствующитѣ страни, и отъ деня на съобщението за отсътствующитѣ страни.

„Срокътъ за обжалване рѣшенията и присѣдитѣ на жилищния съдъ и на другитѣ сѣдилища, докогато такава обжалване се пуска, е двунедѣленъ отъ датата на произнасянето имъ.

„Жалобитѣ се подаватъ въ единъ екземпляръ.

„Обжалването става прѣкъ властта, чиито актъ се обжалва.

„Чл. 37. За отстраняване на жилищната криза, както и за поставяне на една правилна жилищна политика на държавата и общинитѣ Народното събрание нарежда да проучи сегашното положение на жилището на България и мѣржитѣ, които трѣбва да се взематъ по законодателни пактища за неговото подобрене.

„Чл. 38. Парламентарната анкетна комисия отъ своя страна може да се допѣли отъ опитни инженери, архитекти и обществени дѣйци по въпроса, както и да прѣприеме статистически анкети съ помощта на Дирекцията на статистиката въ ограничени или по-широки размѣри.

„Чл. 39. Анкетната комисия по жилищната криза е длъжна да прѣдстави своя докладъ въ слѣдующата редовна сесия на Народното събрание.

„Чл. 40. Настоящиятъ законъ влиза въ сила за гр. София, Пловдивъ, Русе и Варна слѣдъ три дни отъ деня на публикуването му, а за другитѣ населени мѣста слѣдъ 8 дни отъ деня на публикуването заповѣдта на министъра на вътрѣшнитѣ работи, съ която се въвежда въ тѣхъ.

„За тѣзи мѣста и отъ тѣзи дати той замѣнява, докогато е въ сила, закона за наемитѣ отъ 10 априлъ 1917 г. и всички други постановления на законитѣ, които му противорѣчатъ.“

Прѣдседателствующъ Н. Атанасовъ: Има прѣдложение отъ комунистическата група, които не може да се четатъ. Така, по чл. 1 е направено слѣдното прѣдложение: (Чете) „Чл. 1 се измѣня така: Учрѣдяватъ се за всички градове и села, дѣто сѣществуватъ жилищна нужда, констатирана отъ най-малко 10 наематели и заявена отъ тѣхъ на надлежния общински свѣтъ, мѣстни жилищни комисии, съ задача да взематъ всички мѣрки за облекчение жилищната нужда и да разрешаватъ всички спорове по прилагането на закона“. Който приематъ това прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. Меншество, не се приема.

Друго прѣдложение, сѣко отъ комунистическата група: (Чете) „Чл. 2 да гласи: Жилищната комисия се състои отъ петъ прѣдставители, избрани отъ наемателитѣ работници и малоимотни граждани, които иматъ доходъ годишно най-много до 7200 л. Всѣка една жилищна комисия се избира отъ 200 такъва наематели и разрѣшава всички въпроси по жилищната нужда, които се повдигатъ отъ наемателитѣ. Въ всѣки градъ и село се избиратъ толкова жилищни комисии, колкото групи отъ по 200 наематели има въ дадено населено мѣсто. Въ мѣста, дѣто има най-малко 10 и не повече отъ 200 наематели, се избира една жилищна комисия“. Който приематъ това прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. Меншество, не се приема.

Другитѣ прѣдложения не сѫ написани хубаво и не могатъ да се четатъ.

Друго прѣдложение, пакъ отъ комунистическата група, по чл. 16. (Чете) „Жилищната комисия разпрѣдѣля наемателитѣ и наемодавцитѣ по квартири, като на всѣко сѣмейство прѣдоставя да заеме най-много толкова стаи и отдѣления, отъ колкото членове се състои. Тя опрѣдѣля наемитѣ. Наемитѣ не могатъ да бѣдатъ по-високи

отъ ония прѣвъ 1915 г.“ Които приематъ това прѣдложение, да си вдигнатъ рѣката. Меншество, не се приема.

Друго прѣдложение, сяко отъ комунистическата група, по чл. 17: (Чете) „Неизплатенитѣ отъ врѣмето на войната наеми и, въобще, неизплатенитѣ такива, ще се изплащатъ на срокове шесть мѣсечи слѣдъ указа за общата демобилизация. Неизплатенитѣ наеми отъ врѣмето на войната, които се дължатъ отъ мобилизирани войници и бѣдни граждани, да се изплатятъ отъ държавата за сметка на военнитѣ кредити“. Които приематъ това прѣдложение, моля, да си вдигнатъ рѣката. Меншество, не се приема.

Другитѣ прѣдложения, г-да, съ много и за да ги четемъ, трѣбва единъ часъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Гласувайте законопроекта.

Прѣдседателствующъ Н. Атанасовъ: Които приематъ на трето четене законопроекта за облекчение на

жилищната нужда, както се прочете, моля, да си вдигнатъ рѣката. Болшинство, приема се.

Нѣкой отъ обединенитѣ социалисти: Прѣдложенията не сѫ гласувани — какъ може тъй?

Прѣдседателствующъ Н. Атанасовъ: Ще опредѣлимъ дневния редъ за засѣданието на 28 януарий.

Я. Санжовъ: Ами интерелацията?

И. Пастуховъ: Има рѣшение на Народното събрание интерелацията да се гледа днесъ.

Прѣдседателствующъ Н. Атанасовъ: Ако има врѣме. Часътъ е 12, правилникътъ не ми позволява да продължа повече засѣданието. Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 12 ч. полунощъ)

Подпрѣдседатели: { **Н. Атанасовъ.**
 А. Оббовъ.

Секретарь: **Х. Ветовски.**

Зам. началникъ на Стенографското бюро: **В. Ив. Василиевъ.**